

על דבר היתר העגונות מימי השואה הנאצית

אחרים. בארצות הכבוש של מערב אירופה וגם בחלק ממזרח אירופה לא המיתו בדרך כלל על המקום רק הובלו כולם מנהיגים למחנות ההשמדה ועבודת כפייה. וגם אותם שהובלו למחנות לא היה גורל כולם שווה. הרוב הגדול הובל תיכף להשמדה במחנות המיוחדים לזה כמו תאי גז ובכשנים, והמועט הושאר לעבודת כפייה, אבל לא על מנת להחיותם עד הסוף, רק כדי לנצל את כוחם כל עוד יחזיקו מעמד. והיו מוחזקים בתנאים לא אנושיים ברעב ובצמא ובחסר כל, נוסף לענויים בגוף ובנפש מידי הממונים עליהם, ומפעם לפעם היו בוררים גם מהם החלשים כדי להשמידם. וגם מהמועט שנשאר בחיים ביום השחרור מתו אלפים ורבות במגפה ובחליים שונים שגופם החלוש לא יכול להתגבר עליהם. ולכן היתר העגונות שבעליהן היו בידי הנאצים ואין עדות מבוררת על מיתתם רק שנאבד זכרם, תלוי במסיבות ובמצב בו ראו את הכעל בפעם האחרונה, וכפי הפרטים שיתבארו לפניהם.

החומר כאן מסודר לפי הגעגועים שדנו בהם המחברים, אבל ישנם דיונים המובאים בנידון אחד שבהם יפה גם בנידונים אחרים.

ולבסוף, בקונטרס זה, בחלקיו ופרטיו, מתגלית לפנינו השואה הגדולה שפקדה את עם ישראל על כל אימתה, ולכן מלבד ערכו ההלכתי והמעשי לשעה, הרי ערכו גדול מבחינה היסטורית לדורות. בשמשו זכר קודש לקדושים המעונים מזה, ועמוד קלון למרצחים הטמאים מזה.

ב. כשראו שהוצג במחנה הרכוז לצד שמאל שמשם נלקחו לשריפה, או שראוהו בגיטאות בין אותם שהובררו להוליכם לבורות להריגה או להובילם למחנות השמדה. כתב בשו"ת מהר"ץ (דושינסקין) סימן קכ"ו דגוף כדבר לסמוך על מה שהעמידו לצד שמאל, היתר חלוש הוא, שיש לפני כמה בחורים שעמדו בצד שמאל ונילוו, והוא מיעוט המצוי יותר ויותר ממשאלים.

אולם רבים כתבו להחיר גם לכתחילה. בקונט' חק"ע להר"י"ה מייחלש אות א'—ב' כתב דהאגשים שידוע עליהם שהועברו באושוויץ לצד שמאל שמשם הובלו לחאי הגזים ולשריפה, או שהועברו למקומות אחרים שבו ידועים למחנה הריגה ואבדן, יש להם דין יולא ליכרז צ"ד של טכ"ס לאחר דחמים פורסי שנגמ דלא מקבלי שוחדא דלכ"ע דיעבד לא תלא, ואף לפי מ"כ צעלי אחרים ס"ק קמ"ג דד"ן יולא ליכרז משנכח לפי המקום ולפי הזמן, ולריך ישוד וחקירה גדולה אם הערכאות בהמה מוחזקים דלא מקבלי שוחדא ולכן אין לסמוך ע"ז לענין היתר עגונה, מ"מ באותם שהובלו לצד שמאל בודאי אין מקום לחוש משום שוחד, דהא רובא דרובא מהמגיעים לאושוויץ לא ידעו החילוק בין לך ימין לצד שמאל, והסילענקליט [המיון] נעשית במהירות וזרעם ובפחד עד שממש לא היה שום מליאות בעולם שצאותו רגע שצא היתר לפני הרשעים לדון עליו אם לצד ימין או לצד שמאל שיבקש ליקח ממני שוחד, ומכ"כ אם כבר נבחר לצד שמאל, וא"כ לחרי לישני דרז יוסף בגיטין כ"ה צ' הרי הוא בחזקת מת, ועוד דנפול לכנשן האש וכו' וכן כל כיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיחיה אלא ימות מיד בזמן קרוב הרי אלו מעידין [כדאיתא בסעיף ל'], וא"כ צ"ד שהובל לצד שמאל שהוא מקום שאינו יכול להגלל וללאת משם הרי זה ודאי שימות בזמן קרוב, ואע"פ שלא העיד במיתתו ממש הרי הוא בחזקת מת הואיל ואי אפשר להגלל משם זה צרור, ונודע דעת המדרכי הוצא צ"כ ס"ה מ"כ סק"צ דאפילו לא ראו הפדים הגתים

שואה כזאת לא ידעה אומנתו בכל שנות גלותה הארוכה, אף בתקופות החשיכות ביותר. בממדיה העצומים היא עוברת כל גבול וכל מושג אנושי, גם בכמותה — בה נספה שליש מעמנו הי"ד — וגם באיכותה הלא הם האמצעים האכזריים בהם השתמשו חיות הטרף הגרמנים לבצע את זממם בהשמדת העם היהודי. ולכן גם מבחינת ההלכה שונים הם הדיונים בהיתר עגונות אלו, כי הענינים מתחלקים לפי פרטי המאורעות ומצבי המקום והזמן, ענינים לא שערור ראשונים גדולי הפוסקים מימות עולם. והנה הרוצחים הנאצים לא השתמשו בשיטה אחידה בכל מקומות ממשלתם, ורק בתחילת כבושם היתה להם שיטה אחת לדחוק את היהודים לתוך גיטו מסוגר ומסוגר כדי להפרידם משאר התושבים, ולעשות אח"כ בהם כסוב בעיניהם. במקומות רבים — ביחוד בקרי רוסיה — הוצאו יהודי הגיטו להורג מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בכורות שהובנו להם מראש באותו מקום, והבודדים שנחליתו להסתתר ביום הזה היו נתונים בסכנה גדולה ופתמדת כי הצוררים חפשו ובלשו אחריהם כדי להמיתם, וגם שיחפו את תושבי המקום הלא-יהודים וחלקו להם פרסים כדי שיגלו את מקום מחבואם. במקומות אחרים לא המיתו את כולם בפעם אחת, רק השאירו מקום חלק קטן — כמו בעלי אומניות ואנשים חזקים ביותר — כדי לנצל אותם ולהעבידם בעבודת טרף, והיו מוחזקים בגיטו מיוחד, ובמשך הזמן חסלו גם אותם. ויש מהם שחלק הומת על המקום וחלק נשלח למחנות השמדה ועבודת כפייה במקומות

א. כשהועד שהוכנס לתאי הגזים והכבשנים. כי ציכול יחזק ריש סימן כ"ה דאלה שצאח אודותם ידיעב מפסיקה שהוכנסו לתאי הגז, הרי זה דומה לנפל לתוך כנשן האש עמוק שאינו יכול ללאת משם [שמבואר בסעיף ל' דמעידין עליו], שכלן אין אפשרות שילא מפני שהיו סוגרים את הדלת ולא היתה אפשרות אלא שיוילאוכו משם הרשעים עצמם, והנה ציו"א ליכרז צד"י ישראל [בגיטין כ"ה צ'] כיון שנגמר דינו לא חישיקין דילמא חזי ליה זכותא משום דלא שכיח, ובצ"ד עוד יותר לא שכיח שחס יחזרו צחס ויוילאוכו שבודאי היו מצווים שלא להוליא משם, ואפילו למאן דחייש לשתי הלשונות של רב יוסף [בגיטין שס] ומחמיר, הכא לא יחמיר, שחס הוא רק יולא ליכרז וכאן הוכנס כבר להריגה והתחיל ממשכה הכרז ואם לא יוילאוכו צרור שימות צרגעים אחדים כו', ועכ"פ צלירוף אבד זכרו חנשא לכתחילה. ובס"ה כ"ד אות כ"ד כי דכדעת נוטה שאין לריך להחמיר צזה כלל אפילו להצריך להמתין עד זמן מרובה כדי ללרף סצרת הרי"א מוורדון [המוצא בס"ק ר"ה אות ע"ו], ואעפ"כ איני מלדד להקל רק לאחר צדיקה וחפוש צהמתנה מרובה צלירוף סצרת הרי"א מוורדון.

ובדגל ראובן ח"ג ס"ה ל"ו אות י' כי ג"כ להחיר מעטס דהוי כמו שנפל לתוך כנשן האש שמעידין עליו ומחירין את אשתו להנשא וכו', דשם אי אפשר היה לצרות שהיו סגורים וגם שוערים השגיתו שלא יצרחו ואין מולא משם, ולכן כשיש עד שראש שהכניסו את הצעל לחאי הגזים והכבשנים אפשר להחיר לאשתו להנשא. [ומבואר שם דהיינו אף צלא היתר דאבד זכרו, דהחשו נכחצה צשנת חש"ו וכי שם דלעת עתה עדיין אי אפשר לדון לפי הכתיר של אבד זכרו].

גם בבית עמי פ"ב אות א' כי צזה להחיר מעטס נפל לתוך כנשן האש. [ולא הזכיר שם כלל ענין אבד זכרו. ועי' באותיות דלכלן שהרבה הקינו גם באופנים פחות מצוררים מזה].

אזכר

קונטרס צנוות הנראה אות ב

הפוסקים

ליתר דלגלגנא קמא דרז יוסף הוא בחזקת נות, ואף להמחמירם כלישנא בתרא הוא רק משום קבלת שוחד, וכל זה לא שייך בניד דלא היה שייך קבלת שוחד דכבר נעלו מהם כל אשר להם, וצוית דהכל היה בידם ליקח את ממונם וגם להרוג, ואלה שנשארו מעט מן המעט היה בדרך נס גדול מאוד, וע"כ י"ל דבכ"ג משיאין אשתו לכ"י, ואין לומר דכיון שהיתה גזירה להוציא להורג לאלפים בפעם אחת ח"כ היה יכול להשמיט אחריו מהם ולצרות, ז"ל, דכעין י"ד שהיה סגור ומסוגר ע"י שומרים וזמנה תחבולת יותר מהמבואר בירושלמי לענין כרקוס, כגון זוגין ושלשלאות וכלבין ואחרות ותרנגולין המקיפים את העיר, ולא היה יכול שום אחד לצרות משם ואם ימלא היה רק ע"י נס ואין מחמירין מעשה נסים, ואין כאן רק חשש דילמא מדעתם הניחוהו ולזה לא חיישינן ג"כ, ואף להח"מ דס"ל דאף הרא"ש דפסק כלי"ק אין זה רק לענין גט ותרומה ולא לענין נשואין, אבל עכ"פ גם לדידיה אם נשאת לא חלא [ע"י ע"ז בס"ק זה אות ג'], וממילא אף אם נאמר דעת הח"מ מכרעת למשוי פלוגתא הפוסקים בזה י"ל להקל כיון דהוי ספיקא דרבנן ולכ"י לא חלא, ואף דבשיטת הח"מ עצמו גם זה אינו ברור דס"ל דלא חלא, מ"מ לעומת זאת גם זה אינו ברור דהיכא דהדין דחלא לא נאמר ספק דרבנן להקל ולכתחילה תנשא כמ"ש בחן עוב [ס"ק קכ"א, ומובא בל"א פ"פ ס"ק ר"א אות א'] דיש לספק בזה, וכל זה אם נאמר דיש ספק בזה, אך העיקר נראה כרוצ' החולקים על הח"מ דס"ל דמשיאין אשתו אף לכתחילה, וי"ד לכ"י הוי מת כנ"ל, ומכ"ש בצירוף מה שכתבנו למעלה מטעם עיר שכשזכר כרקוס ושרוצא דרובא הומחו בודאי, אף אם נאמר דכלל אלה לא היו יותר ממחשאל"ם, מ"מ בצירוף יולא ליתר אף אם נאמר דלא עדיף משאר יולא ליתר צדיני אר"ה, ותליא בתרי לישני דרז יוסף כנ"ל, מ"מ הרי לדברי הכ"ש בס"ק ק"ה אם הוא באופן דלח"כ לא חלא לכ"י, מספיקא אזלינן לקולא ומחירין להנשא לכתחילה.

גם בתשו' הרי"צ סופר ח"צ"ד עטמטשוואר שם צ"ב ד' האריך בזה, ומסיק שמאטק לזון הלא שמהל לודאי כמו נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבין להחיר הנשים לעלמא. ובתשובתו שם צ"ב י"ג הביא שבעל צאר חיים מרדכי החיר אשה עפ"י עדות שבעל הלך לזר שמהל, והוסיף שיש לנו גם הוראת חכם א' מהקדושים הרב משה וורלצרגר דיין דאורשווא אשר עזר בזה שמהל והגיד לאמר כי לדעתו כל אשר הלכו לזר שמהל יש להחיר נשותיהם, ובנדוני כ' עוד דגם אם נחוש לאחד מרובא ונידון לזר שמהל כמשאל"ם, מ"מ יש להחיר מטעם שהיה חולה [ע"י צ"א אות ד'].

ובתשו' הרב ח"ל אוירבך (בעמ"ס חכם לב) שצירחון הפוסק חוב' חמוז חש"ז בנדון שהיה במחנה הסגר והח"כ הועבר למחנה השמדה סוביבור ומאז אין כל ידיעה ממנו, כ' ג"כ דכיון שנתברר לנו שהוליתו למחנה השמדה אשר משם כבר אין יולאים חיים, הרי זה דומה לנפל לתוך חפירה של נחשים ועקרבין דהגם דלא ראה שמת מ"מ מעידין עליו כיון דח"א לי לחיות אלא ימות בזמן קרוב, וח"כ גם כאן הגם דלא ראינו שמת מ"מ כיון דשם ממתים אותם במשך הזמן ודאי דמעידין עליו שמת. ובהיכל יצחק ס' כ"ה אות ב' כתב דבמקרים שחילקו את היהודים לשתי קבוצות, הימין להשלה לעבודת פרך. והשמאל להשלה [למקום אחר] להשמדה, ואין ידיעה אלא שהבעל היה בקבוצה האחרונה, ודאי לא עדיף מיוולא ליתר, וי"ל שעוד גרוע, כי ציוולא ליתר לא היה חשש שצרה שבו שומרים אותו וכו' רק איש אחד, אבל צאלה שבו מוליכים אותם אלפים בקרונות וידוע לנו שבו מקרים מועטים שקפצו מהקרן וניולו, ואעפ"כ ודאי שרובם למיתא ובצירוף דעת הרי"א מורדון יש לזרז להקל ב'.

ובבת עמי פ"ב מאות ב' והלאה דן צאלה שהוצלו בקרונות למחנות ההשמדה או שבו בחור בגיעאות שזקפו וכושמדו, אם

הנתינה ממש אין לבעל הקדושין אם ראו דבר המוכית, ויכולין להעיד כאילו ראו גוף המעשה דאמרין הן הן עדי יחוד הן הן עדי קדושין אע"ג דלא ראו הביאה, ואף לדעת הרשב"א דדוקא צביאה אמרין כן משום דאי אפשר לראות במבטול צשפופרת, וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' איסורי ביאה דחזקת נורה זו שבודאי הערה בזה, וגם יש לומר אש צעורה ואינה מהבהבת, מ"מ בניד אי אפשר שיביא עד ראייה בחור חלי הגז כי משם לא יולא שום איש חי שיוכל לבוא ולהעיד, וגם איכא חזקת אש צעורה כי אש הרליחה היתה דולקת ברשעים, לכן אם איכא ע"א שהוצל לזר שמהל אמרין לכ"י הן הן עדי הריגה כיון דלא היה אפשר לראות יותר וחזקה שנשרף שם, ולפ"ז אשתו מותרת להנשא, ואחר שהאריך דענין הנעשה בפירסום ויש לו קול המתחזק לזמן ארוך הוי חזקה מעלייתא דידי ממונות, כ' דמעשה חן סהדי שכל אלה שהוצלו לזר שמהל נשרפו במוקד האש, כי כן נחזר חללנו לידעה ברורה בהיותנו באושוויץ וראינו שכל עת שהגיעו אנשים היתה השלהבת מצית המוקד עולה למעלה ונכנסו לאותו גיהנם אלפים בפעם אחת ולא ראינו יולא משם אפילו אחד, וכאשר נפקו המשלוחים מלבוא נפסקה ג"כ השלהבת מצית המוקד, והרי זו ידיעה ברורה מה שנעשה עם אלה הנכנסים לבית המוקד, ואף אי יומא כשיטת נתיבות המשפט בח"מ ס' קמ"ז דכעין פרסום בכל העולם, הרי עתה שכבר נתגלה ונתפרסם בכל העולם שנעדרו ששה מליון מאחצ"י ונתפרסם בכל העולם שכל אלה שהוצלו למקום הגזים נשרפו שם, הרי זה צגדר חזקה גמורה וחשיב כעדים שכל אותם שנשלחו לזר שמהל נשרפו ונהרגו ע"י בית המוקד. והביא מש"כ מהר"ץ הג"ל דזר שמהל יש לו דין משאל"ם, וכי דזר ברור כשמע דמי שהועמד באושוויץ לזר שמהל לא היה שום מליאות בעולם לצרות משם וללאה לחפשי, אחרי שהיו מוקפים בחזעי העלעקטרי כמה פעמים ושומרים עמדם בכל זר, ואם היה נס כזה שמי שנלקח לזר שמהל צרה לזר ימין, לא היה לי שום מקלט אחר רק לבוא למחנה העבודה צידה עם האנשים שנצחרו לזר ימין, והיו הכל רואים אותו ויודעים ממנו, ואם ראו שהוצל לזר שמהל ויותר לא ראוהו במחנה העבודה אין זה כי אם שהוצל לחאי הגזים ונשרף שם, ויותר מזה כ' בחת"ם ח"א ס' ס"ה בנדוני [המובא בס"ק ר"א אות ד'] דכל היהודים שהיו בצפניה כולם עדים בדבר [שנעצב], כיון שידעו שזא עמדם בצפניה ולפני שעה קטנה ראוהו עמדם ולשעה קלה אח"כ אינו ואין מקום ללאה וכו', ח"כ הוי ידיעה ברורה שנפל לתוך הבור, וח"כ כ"ש בניד דאם יש ע"א שהוצל לזר שמהל ולא ראינוהו חוזר למחנה העבודה, חשיב עדות ידיעה ברורה שנשרף ומותרת להנשא לכתחילה. ובספרו בגין צבי ח"ב ס' מ' ד"ה וצוית, כתב דכל זה כשכועד ג"כ שהוצל ונכנס לחצר בית המוקד, אבל אם העיד רק שנלקח לזר שמהל והעמידוהו אלל שאר האנשים שנלקחו לאותו זר, צכ"ג י"ל דלא עדיף ממשאל"ם, כי סידור שני המחנות לזר ימין ולזר שמהל היה נמשך לפעמים שעה או שעתיים, ובחור אותו זמן היה מליאות עפ"י נס שאחד מאלף שכבר עמד בזה שמהל יצרה לזר ימין ויחערב עמדם, ואפשר שצרגע זה לא ראהו העד. [ובמכתב מהרב המחבר ביאר יותר דאף שהאנשים מלזר ימין שנכנסו למחנה עבודה לא ראו אותו עמדם, מ"מ היה אחו מליאות שיצרה לזר ימין אחרי שכת אחת מאותו זר נכנסה כבר למחנה העבודה, והבנת השניה הוצלה למחנה עבודה אחר ולא מלאו זה את זה. אמנם כל זה להחיר עפ"י עדות זו לבד, אבל בצירוף אזה זכרו ושאר ענינים שהיו במחנות, ע"י צאות הסמוך שכתב דאפילו יש רק עדות שבעלה נשלח למחנה שהיה צו בית מוקד אף שאינו יודע אם הולך לזר שמהל, ג"כ יש מקום להחיר].

ובמנחת יצחק (לר"י ווייס) ח"א ס' ג' כ' דנשכר לזר שמהל אע"פ שאין עדות על גמר הענין, מ"מ זה בכלל יולא

אוצר

קונטרס ענינות השואה אות ב—

הפוסקים

קמן ומטעם כצוה כרקוס מלכות אחרת, כי עוד צלות י"ד שמהבצ"ע נראה כי הנאצל היה חולק כשהעדר נפרד ממנו והשג כי יוכל לבית חולים, וכבר נדדו לומר כי חיי השני במחנות הרכוז מלד עלמם גם מזלי מעשי הרלח יש בהם משום רוצם למותה, מלד שהיו חיים קשים ממות רעצ וקור עצודת פרך אי אלושית וכל מיני יסורים ועינוים קשים ומכות רלח ועוד, ועכ"פ י"ל שכבר אחרע חזקת חיים דידהו, וגם כבר עצרו כרצם שנים מעט חוס המלחמה ונאצל זכרו כו', וא"כ יש לנו צדק גם חרי לו חלתה רוצי וכו'. ובאמירה געיסה מהדו"ק סי' קי"ז צא"ש שהנאצים הוליוהו מהגיעו והעצירותה יחד עם עוד כאלפיים אנשים

למקום אחר, ומשם לא חזר אף אחד בחיים כי זה היה מקום השמדה, האריך דאף דליכא עדות ברורה שראוהו מרג מ"מ כמו דמהני אומדנא לדיני ממונות ה"כ בעריות, וכ"ש דיני עבונות דהקילו חכמים, וכי דאין לך אומדנא יותר גדולה מזנ"ד כו', דכיון שנמסר ציד הרולחים הנאצים הם שומרים עליהם להפריע כל מיני הללה ועיקר המערה שלהם להשמיר היסודים, אומדנא כוז כעדיה דמי שראו בעיניהם שוכרג. עו"כ טעמים אחרים להחיר צנדינו. ובחזון איש סי' ל"א אות ח' כי דאם יש עדים שראו צעלה צין אותם שכוברו להריג צנדות שכונו להם, דינה כראוהו

בספינה שאצדק צים דמן דכין הוא בחזקת מת כיון דלא שכיח שיוכל ללח נותנים עליו חומרי חיים מדרכנן, [לפי שיטתו בסעי' ל"ד סי"ק רפ"ע אות ז' ע"ש], וי"ל דככה לא שכיחא כלל הללה ואין נותנים עליו חומרי חיים, וברי מלינו שסמכו חכמים על הרוצ ולא החמירו כמו ציונא ליברג צנ"ד של ישראל נחל לישנא, או צנ"ד של עכו"ם נחל לישנא, וכן נפל להפירע מלאה נהשים ועקרצים, ומאן דפליג סגר שמא חצר הוא וצנ"ד של ישראל דילמא חזי ליה זכותא וצנ"ד של עכו"ם דילמא קצלו שוחדא, אצל כל שאין הללה שכיחא כלל אף שאפשר צמיעוטא דמיעוטא לא חיישינן, שהרי בכל מדדים דאפשר שצ"ד של ישראל חזי זכותא, אלא משום דלא שכיחא חילפנו אס נותנים עליו חומרי חיים, וכן צנ"ד של עכו"ם ודאי איכא לפעמים דמקצלי שוחדא אף לבתר דחתים פורסי שנמג אלא שלא שכיח, ואיפולגו צשיקול דעפת עד כמה מיקרי לא שכיח צזה שלא יכא עליו חומרי חיים שהחמירו חכמים צא"ש צמשאלים וכדומה, ורי"ז כי לפי הידועלמי צפ"ג דגיטין דכצוה כרקוס מלכות אחרת אין נותנים חומרי חיים [ע"י צ"י צס"ק ש"צ אות א'], ומיורי כשידוע שהכרקוס מחנכה להרוג את כל הנפשות הנמלכות דאין אין חוששין שמא ניול היחיד כיון דלא שכיח כלל, ולמדנו מדבריו דצכ"ג אין נותנים חומרי חיים, וכן יש לדמותו ליולא ליברג צנ"ד של עכו"ם צמקום דאין חשש של שוחדא, ואע"ג דאם היה כדון שרק ראויו את פחשגן הכתב אשר ניתן להרוג את היסודים צצור פלגית ולא שמענו מהנעשה, לא היינו דנין צדק דין יולא ליברג, כיון שהדבר יולא מכלל ריחות הרגילות ואינו דומה ליולא ליברג צדיניהם דלא שכיח שיחזרו בהם, אצל גזירות הפרלות עצדי דבעלי, מ"מ אחר שידענו שצ"ש חמתם ונגזרה גזירה לא גרע כאן מיוולא ליברג צמקום דליכא חשש שוחדא, ואין נפקותא כאן אס יש צדינן משין חק ונימוס או שכוה פרלות וליסעיות, שהמיקר חלוי צמדת כודולות של מיחתו של הנידון.

גם בדגל ראובן סי"ג סי' ל"א אות י"ד כי דאם יש עד שראה שהוליוהו את האיש מהעיר ציחד עם אותם שהוליוהו להורג צמקום שברגו אותם, אז אפשר להחיר, דאין שמרו שלא יצרח וגם לא היה מחצוה שאפשר להלל, אע"פ שגם צדק היה יולאם מן הכלל כידוע.

ג. כשידוע שהובלו והגיעו למחנות שהיו בהם גם פרחני השמדה, אלא שלא נחברר אם בבואם הועמדו לשריפה או שגלקרו לעבדדה. צחלקת ועקב סי' י"ז צא"ש שכוהה למחנה

אס יש להחיר נשותיהם צסתם אף שאין עדות על מיתת כל אחד צפרטות, מאחר שידענו שחלק מאלה ולו יכא מיעוטא דמיעוטא ניולו צדרך נס ע"י קפולא וצריחה או שנקתחו לעצודת כפיה, וכתב מחחילה להוליוהו מאיסור חורה מטעם דהוי כספינה שצבעה ושהה על הנעצעים ולא יולא מהם חי, דיש לה דין משאלים אף שלא ראה צעציעתו של הצעל, וגם מטעם כצוה כרקוס, דכיון שטוע א"כ שחצא דרובא הושמדו צצור הוא דלכו"ע אף אס לא יודו לדברי רי"ז שמחירין לכתחילה, מ"מ דין משאלים להם, ושצ כחצ צלות ג' להחיר גם לכתחילה דמכיון שהכל היה עפ"י פסק דין של ממשלתם הרי יש להם דין יולא ליברג צנ"ד של נכרים דלברא"ש והטור ורי"ז מחירים לכתחילה כשנחעלמו ולא נודע א"כ שם חיים [כדלעיל סי"ק זה אות צ'], ואפילו להרשצ"א וברמ"ה דאין משיאין אשתו משום דמספקא לכו אס הלכה כלישנא קמא דרצ יוסף או כלישנא צחרא, יתכן לומר שהמחנות והגיטאות מכיון שהם סגורים על מסגר ומוקפים חיל וחומה צככס להשמדה דינם כדין בית הסקילה שצי הרמזים צפ"ע מהלי תרומות דהרי זה צחזקת מת, וצלות ד' כי עוד טעם אחר להחיר לכתחילה לפי מה שחידש שגם הרמזים וברשצ"א וברמ"ה שפסקו ציונא ליברג צנ"ד של נכרים לחומרא, מודים הם שצנ"ד של נכרים צומן הוא משיאין אשתו [ע"י צ"י צס"ק ואות ה"ל], וצפרט הגרמנים שרלחו ושדדו ולא היו צריכים לשוחד, צודאי שכל יולא ליברג צנ"ד דינם משיאין את אשתו דודאי מת, ואין לומר דכאן אין עדות על פס"ד של הגיסטפו אלא על כובלתם להשמדה, דמלשון המשנה בגיטין והגמ"ש נראה שמשפיק שראה כשמוציאים אותו להורג אף שלא ראה שפסק דינו ליברג, וכן נראה מהחוס"ש שם ד"ה וקחני, וחינו משום דכיון שראוהו יולא ליברג צודאי שיהא דינו להריגה.

ובקול מבשר סי' פ"ד צא"ש שהעדר עליו שהוצל למחנה השמדה בעלזין, כי ג"כ להחיר מטעם יולא ליברג צנ"ד של נכרים, דאפילו להרמזים וברשצ"א י"ל דמודים הם דציונא ליברג צנ"ד של נכרים צומן הוא משיאין אשתו, ואף דעשה הרמזים המוצא צצו"ע חו"מ סי' ס"ח שצריכים שיהיו הערכאות ידועים שאינם מקבלים שוחד, הלא ידוע שהגרמנים לא קצלו שוחד, וצפרט שרלחו ושדדו את כל רכושם של הנכרגים ולא היו צריכים לשוחד וכו', וע"י צ"ש סו"ס"ק ק"ח שכתב דצדין זה דיוולא ליברג שיש פלוגתא צפוסקים אזלינן לקולא, ועכ"פ יש לצרף ספק פלוגתא זו לספק ספקא, וכי עוד להחיר מטעם שצ"י יסורי המוח שצצלו היסודים מהנאצים, הרעצה ומכות ועצודת קשה, הוי כמשאלים שיש עוד גם חולי ומכה, או דבר המעכב את ההללה כמו קשור צשלשלות שרצ הפוסקים מחירים אף לכתחילה [ע"י צ"י צס"ק רס"א אות ח' וי"א], ומטעם דאצל זכרו ז' שנים.

ובקונמ' בענין עבונה להר"א רפופרט חצר הצד"ל דלונדון, צנדון שהעדר שהוצל ע"י הגרמנים מלרפת לאשכנז, וצחמלכ הדרך הכריחו שכל החולים והנשים והילדים ישארו צרכת והשאר ירדו לעצודה, והצעל נשאר צרכת משום שהשג שיוציאו לבית חולים, וידוע שהוצלו משם למחנות ההשמדה, האריך צציוהר בסוגיא דגיטין כ"ה דיש הסוצרים דכל הני דמתני יולא מ"הית מחזקה א"א ורק מדרכנן נותנים עליהם חומרי חיים ולכתחילה לא חנשא [ע"י צ"י צס"ק ש"ה], וצנ"ד הוי כיוולא ליברג, וכי צלות י"א ד"י"ל דאפילו להסוצרים דהני דמתני אסורות מדאורייתא מ"מ צנ"ד מותרות להנשא אפילו לכתחילה, דהא גם כלישנא צחרא שם בגיטין דמוקי מתני דנותנים עליהם חומרי חיים ציונא ליברג צנ"ד של נכרים, הוי טעמא נמי משום חששא דילמא מקצלי שוחדא, וצנ"ד הדבר צצור כשמש שכל המושג של שוחד לא היה צגדר כאפשרי כלל לא מלד נחיתת ולא מלד קצלת השוחד, ולפ"י משיאין אשתו אפילו לכתחילה, ואחר שהאריך עוד דיש להחיר צנ"ד מטעם רובא דאיתא

אוצר

קונטרס עגונות השואה אות ג

הפוסקים

למחנה ריכוז שהיו בו גם תנורי גזל ולא נודע מה נעשה אחו, כי דבהגבו דאמרינן בגיטין כ"ח ז' דנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מחים יש צא ג' סברות, סברת הריב"ש דרובן לאבד ואפ"ה נותנים חומרי חיים משום דאיכא ז' חזקות חזקת א"א וחזקת חיים דבעל, סברת הנוצ"י בסי' מ"ג דהני תרי חזקות לא נחשבו רק כחד וטעם הדבר שנותנים עליו חומרי חיים הוא משום דלאו רובן לאבד, סברת הבית אפרים בסי' ל' דרובן לאבד וז' החזקות לא היו רק כחדא חזקה וטעם החומרה הוא משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, והנה צ"ד שהיה במחנה ריכוז נודע לנו מפי הידיעה שהיה יותר ממאה עדים, דרובא מהם נאבדו ונחרגו צמיתות משונות, ולא שייך לומר דאין רובן לאבד בסברת הנוצ"י ה"ל, גם הטעם דסמוך מיעוטא לחזקה לא שייך צ"ד לפי מש"כ החוות דעת בסי' ס"ג דברובא דאיתא קמן לא אמרינן סמל"ה, וצ"ד הוי רובא דאיתא קמן כיון דידעינן דרובן נאבדו ואין דייקנן על צעל אשכ ז' אס הוא מרוב הגאבדים, ואף ד"ל דאדרבא כיון דמיעוט ודאי ניזלו והם צעולם והדרא לניחותא הוי כקציע דמחלה על מחלה דמי, וכמבואר בחוס' כתובות ע"ז א' ד"ה דלמא, אכן י"ל דהרי שיטת הרב פוסקים דלא אמרינן קציע היבא שלא יתר האיסור, ואף להחולקים לא הוי רק קציע דרבנן, וכיון שכן יש לסמוך על מש"כ בשלים ירושלים לחם שקלים לישב קושית הר"ש מקינון דלאסור כל העולם מלחרוש שמה נחל איתן הוא, ומתוך דכל היבא דהקציע זריך לרוב דשמה העגלה טריפה היתה רק דאזלינן בחר רובא, כה"ג לא אמרינן קציע, והרי חזקה ודאי לא עדיף מרוב, וא"כ צ"ד נמי המיעוט זריך לחזקה, דאף שהמיעוט ניזל עדיין יש לחוש שמה מת אה"כ רק דמוקמינן חזקת חי, ולא עדיף מרוב דלא אמרינן צא דין קציע, עו"ל דלא שייך צ"ד לומר סמל"ה לפמ"ש הרשב"ה בתורה"ב ומוצא בפרי מגדים סי' א' סק"ד גבי רוב מזיון אלל שחיטה, דכיון שמתעסקין לשחוט לסלק החזקה ורוב המתעסקים מומחים לא אמרינן סמל"ה אף מדרבנן, וה"נ צ"ד כיון דהאחרים האלו התעסקו לסלק היהודים מן העולם ועשו כל תחבולות ואכזריות שצעולם ליעול מהם החיים, לא אמרינן בזה סמל"ה, וגם לפי סברת הריב"ש דאיכא ז' חזקות אין להחמיר צ"ד, דצטלמא בבבב דנותנים חומרי חיים וחומרי מחים, שם אס נחפוס המיעוט דנעשה לו גם וניזל, ניזל לגמרי ונעשה חפשי וסולק מהסכנה, אבל צ"ד אף אס נאמר שהוא מהמיעוט הרי נשאר עדיין צבכנת נפשה תחת ידם, ואף אס הכליות להתחבא התגברת הסכנה בכל יום ויום מהפחד והרעב ותשישת כח זכו, ובאמת היה זה כמעט מהנמנע לברות מחמת ידם כו', והיה דין מות על גוים שיפצרו ליבדוי כו', ובזה אף להריב"ש אזלינן בחר הרוב דרובן לאבד כו', וא"כ אף צלי שום עדות רק מה שידעינן שהיה שם במחנה דינו כמשאל"ם. ולפ"ז כ' להתיר לכתחילה צנודנו שהעידו שמת צעלה אלא שהיו בזה כמה חששות. והסכימו אחר להתיר הרב יחיאל יעקב וויינברג [בעל שרידי אש] שם בסימן כ' והרש"ד כהנא והרי"א הרלוג בסימן כ"א.

ובח"ב סי' כ"ע צא"ש שהובל ע"י הגרמנים לעבודת פרח ואח"כ הגיע ממנו מכתב ממחנה צירקנאור-אשוויץ ולא נודע ממנו יותר, כי שכבר האריך לברר בחי"א סי' ע"ז ויז דכל האנשים שהיו במחנות תחת יד הגרמנים אבדו חזקת חיים, ועדיף הרבה יותר ממשאל"ם דאס נשאל לא תלא ודיעבד ודאי מותרת, והלכה זו צרורה אלל כל העוסקים בהתרת עגונות, ועיקר השאלה צ"ד הוא לענין לכתחילה, והנה צ"ד"מ סי' ז' סק"ג כ' לענין נחצשה ע"י נפשות דאסורה אף לבעלה ישראל, דבגזירת אוסטריון הותרו עפ"י גדולים כו', ואפשר דהגדולים שהתירו לאו מדינא אלא משום זורק שעה שראו שיש לחוש לעתיד שאס ידעו שלא יחזרו לבעליהן שלא יקלגלי ולכן הקילו, ואין לומר מ"ל לומר כן דיש להקל באיסור דאורייתא,

ובקונט' חק"ע להר"ה מוילנא צאנשים שהובלו מהגיעאות למחנה אשוויץ וכדומה, ששם הולגו רובא דרובא מהאנשים לצד שמאל ומשם הוצילו לתאי הגזים, וללד ימין בחרו מעט מזער והכניסום למחנות עבודה, ויש עד שצעלה בגיע לאותו מחנה ואינו יודע לאיזה זד הולכיכו, אחר שהאריך דכל אלו שהיו בגיעאות יאלו נשותיהם מאיסור חורב [ובדלהלן אות ח'], כ' באות ל"ז—מ"ז דנראה דצ"ד חשיב רובא דאיתא קמן, דהא עיקר הספק נולד לנו צעת שהגיעו האנשים למחנה ואז רובם נצברו לצד שמאל לשריפה או לשלוח לערעצלינקא ומאידנקא והמיעוט נשלח למחנה עבודה, ואנו מסופקים על צעלה של האשה לאיזה זד העמידוכי אס לצד שמאל ביחד עם הרוב או לצד ימין עם המיעוט, הרי כך רובא ומיעוטא חשיב ברובא דאיתא קמן, וכבר כ' בעין יחזק סי' ל"ג [אות י'] דאף שהחמירו חז"ל צעורה נגד הרוב, זה דוקא ברובא דאיתא קמן אלל ברובא דאיתא קמן או קורבא דמפורש צעורה אין כה ציד חכמים להחמיר, וז"ל דהני ג' דברים דמתני דר"א בן פרטא שנותנים עליו חומרי חיים אע"ג דרובן לאבד חשיב רובא דאיתא קמן, אלל צ"ד דחשיב רובא דאיתא קמן לא מ"י חז"ל להחמיר, ואמרינן דצעלה של האשה מונע צעורה שהוצילו לצד שמאל כדאמרינן בזה"ש ע"ז א' איסורא ברובא איתא, והגם דצעת שצאח השאלה לפנינו ליתא לרובא קמן, עכ"ז הא עיקר הספק הוא על האשה שהגיעו למקומות ההשמדה כו', ונראה דצ"ד איכא תרי רובי לפי מש"כ העין יחזק בכמה דוכחי [ומוצא בסי' ק"ח אות ג'] דאס נעשה הגזיע מהכעושה לער ד' חדשי אחר

אוצר

קונטרס ענינות השואה אות ג

הפוסקים

אחר המצוה באופן דכבר יש רוב שני לאם איתא דסליק קלא איה ליה, חשיב חרי רובי צנת אחת, ומעשה בניד שכמעט כל הנשים באו לצייד שמונה חדשים אחר כלות המלחמה, דמקודם היו חונות וגם היו מנפות לשמוע אות חיים מצעליהן, ובעת שנעשה הגביע כבר הייתה יכולה להגיע ידיעה מצעליהן, וצפרע כעש שהדרישה והחקירה היא על לך היותר עוב ע"י חצרות שונות והעתונים מדפיסים מודעות ורשימות מהניוליס, ומעולם לא נעשה חקירה ודרישה עלומה כמו עתה, וא"כ שפיר חשיב חרי רובי צנת אחת, עוי"ל לפי מש"כ העין יחזק בסי' כ"ב [מוצא בסי"ק ר"ם אות י"ח] לאם הבצל הבטיח לאשחו שיכתוב לה, וא"כ י"ל דאיתא הוכחה שלא נייל דודאי היה הבצל מקיים הבטחתו, וא"כ בניד נמי אם האשה אומרת שבראותה המלך שהובלו שניהם למקומות השמדה גמרי ביניהם בהצטחה שאם ינללו יכתבו ויודיעו לאיזה מקום מסוים שנותרו בחיים, איכא חזקה גמורה שלא חזרו מהבטחתם, ויש עוד סניף גדול להחזיר צלירוף חרי רובי צנת אחת.

עו"ב שם ד"ל עוד דבלא"ה איכא בניד חרי רובי, אי דודע דחובך צנאם למקומות שיש בהם מחקרי השמדה נשרפו רובם, צי דמאותו המיעוט שנשחלחו למחנה עצודה מתו אח"כ הרוב ע"י הכחות אכזריות וע"י הרעב ומיני חלאים רעים ועוד סיבות שונות, ונראה דהני חרי רובי מהני לכו"ע, ולפי מש"כ האחרונים דלשינא צתרא דרב יוסף בגיטין כ"ח צי דיואל ליכרג צצ"ד ש: ישראל צתרא גמר דין לא חזי ליה זכותא, מוכח דחרי רובי מהני אף כשלא באו צנת אחת, י"ל דבניד איכא היתר צין ללישנא קמא וצין ללישנא צתרא, דהא לליק ציואל ליכרג צצ"ד של עכו"ם הוא צחזקת מת, ולליב מהני חרי רובי אף באינם באים צצ"א, ואף לפמ"ש הפוסקים דחרי לישנא דגמי חשיב ספיקא דדינא ואזלינן הכא והכא לחומרא, עכ"ז י"ל דבניד דליכא איסור דאורייתא כמי שנצטאר, ודינן רק נגד איסור דרבנן שפיר יש מקום לומר דחרי לישנא דגמי אזלינן בספיקא לקולא, ואמינא עוד דאחרי שנדפסה רשימה כוללת ממכה מאות אלפים שנשארו בחיים, ואין שום ספק לחשוב שיהיה עוד מספר כזה בחיים ולא יהיה שמונת צרשימה, ואחרי שזה צרור שאותם שנשארו בחיים הרוב המה צרשימה לפינוי, הרי על כל אחד שאנו דנין אולי חי הוא וערק לעלמא, הוא נגד הרוב שנשארו בחיים ולא צרחו, וא"כ איכא עוד רוב ואומדנא שמגלה לנו שהוא מהרוב שנהרגו, כי אלמלי היה מהמיעוט שנשארו בחיים היה ג"כ נרשם צרשימה הכוללת, עוי"ל לפמ"ש צעין יחזק הכ"ל דדוקא צמה שמנינו צפירות צחז"ל שגזרו שלא לסמוך על רוב כזה מחמירין, אבל באופן דלא נמלא מפורש צחז"ל להחמיר אין לנו להחמיר מדעתנו, וסמכין על דבר תורה דאזלינן צתרא רוב, ומעשה בניד שרובא דרובא נשרפו באופן כזה אשר לא נשמע כמוהו ולא מנינו צחז"ל שום אופן כזה, י"ל דאוקמיא אדין תורה ואזלינן צתרא רוב. וע"ש צאות מ"ז—ע"ז שהאריך להחזיר גם מעטם אבד זכרו ושעת הדחק דבדיעבד דמי [ע"י ע"ז בסי"ק ר"ם אות כ"ה], וכי דבניד לכו"ע יש לסמוך על הרי"א מורדון [המוצא שם בסי"ק ר"ם אות ע"ו], לפמ"ש השני צין בסי' פ' דע"כ לא חלקו הפוסקים על הרי"א מורדון אלא בדאיכא חזקת חיים דבעל וחזקת איש, וא"כ בניד דליכא חזקת חיים שפיר יש מקום לסמוך על סברתו לכו"ע, ומסיק צסוף הקונט' דכשיש עוד שצעליהן נשלחו למחנה שבו היה בית מוקד, אף שאינו יודע אם הובל ללד שמאל יש ג"כ מקום להחזיק.

ובמנחת יצחק (נרי"י ווייס) ח"א סי' צי באנשים שנעדרו באשויין ולא חזרו לביתם, כי דברי צעיר שכצוה כרקוס דעת הצ"ח [ע"י בסי"ק ש"ה] דין משאלים לו ואם נשאלה לא תלא, ואף להחולקים עליו מ"מ אף לידברו הוי צחדא מחמא עם ספינה שאברה צים שהיא לפי הריב"ש מציעה צלי שהייה,

וממילא דצלירוף נאבד זכרו הוי כשהב עד שתינ דלא תלא [כמבואר בסי"ק ר"צ אות ליג], עוד נראה צרור דהא דיש לדון על עיר שכצוה כרקוס הוא צאין נודע לנו דבר צרור מה נעשה שמה, וצוה יש לחלק צין אותה מלכות למלכות אחרת וכדומה שאנו שמין דעת הרואים ומעשיהם, משא"כ צנודע לנו צצירור שהרגו רובא דרובא צצ"ד אז פשיטא דע"כ דין משאלים להם, עוד יש רוב המבואר צתום כחובות עי' צי ד"ה כל, דסתם מי שאינו חוזר ממלחמה אינו חוזר לפי שמה [ע"י ע"ז בסי"ק ש"צ אות ג], וכן כאן כיון שלא חזר אחר המלחמה מסתמא שמה, וכן יש כמה סברות לענין להחזיר אף לכתחילה, דנודע שיטת הרי"א מורדון [הכ"ל] דצאבד זכרו מותרת לכתחילה, וע"י צקרצן נתנאל [דלעיל] סי"ק ש"צ אות א'] שהציא דברי רי"ו וכצוה כרקוס מלכות אחרת הם צחזקת מתים, והקשה עליו דכי מצויים הם על לא תחיה כל נשמה, וצ"ד הרי הוי מצויים מאת האורר על לא תחיה כל נשמה, ואפילו סתם עיר שכצוה כרקוס עם הא דרובם נהרגו צודאי הוי חרי רובי, ואם צתרי רובי מקילים לכתחילה כ"ש צלירוף כל הכ"ל, ונוסף על כל זה הרי מבואר צתום צ"מ ל"ע צי ד"ה דלמא דצציה חיישינן עפי למיתא מחמת יסורים, וע"כ י"ל דמתני דכצוה כרקוס אחי לאשמועינן דמיד שכצוה נותנים עליהם חומרי מתים, דאילו משום השציה הרי"א דדוקא לאחר זמן שסבולו צער ועינוי השצי אבל צמן קצר לא, קמ"ל דמיד שכצוה חיישינן למיתא, וא"כ לאחר שעבר זמן רב ישנן תרתי הציבוס וגם השציה ומלטרפין להחזירא, ואף שיש לדון אם לא הוי הכל משם אחד, מ"מ אף אם כל הכך רובי יעטרפו לרוב אחד חזק דהוי היתר מן התורה צודאי כמשאלים, ועדיין ישאר לנו ספק אחד דשמא מותר אף מדרבנן, די לנו עפ"י דברי ה"ש צסקק"א [המוצא בסי"ק רס"ד אות ז'] דצספק משאלים באיסור דרבנן יש להקל, וכפי צנודע סדר הרציונות שמקודם צברו חלק הכי גדול למיתא ומעט הנשאר חלק למחנות, ומאותם המחנות צברו צכל פעם להריגה, ומיעוט הנשאר הולכים רגלי צמהירות כל כך עד שרובם מתו על הדרך, ומעט ממעט הנשאר הלכו בן מגולה אל גולה וצכל פעם נחטרו עם אנשים אחרים ורובם מתו ורק מעט מן המעט נשארו, וצכל אשה שצאה לפינוי להחזירא יש להסחפק דלמא היה צעלה צין הרוב שכוונת צראשונה, וצחז"ל שנשאר אז ונחטרו צין החיים דלמא אח"כ הוצת צין רובם שמתו וכן הלאה, וא"כ יש לדון כזה עפ"י דברי ה"ש צצחים ע"ד אי דאיסורא צרובא איתא, ואף ש"ל דאדרבה כל שנשחנה מקדמותו מן הרוב הוא וכמ"ש צע"ז יו"ד סימן ק"ה סק"ד, ואמרין דכמיתא הוי הפרישה ומרובא פריש ובעלה נשאר בחיים, [ע"י ע"ז גם צק"י חק"ע הכ"ל אות ל"ח], אף מבואר צחמודי דניאל המוצא צדרכי חשוכה סי' ק"א סק"י דצעי"ב סברה זו לא מהני אלא לענין שיש לעשות מזה ספק, דלא תימא דודאי איסורא צרובא איתא אלא דיש גם סברה להיפך, וכיון שכן צניד אף דלא יהיה רק ספק, מ"מ צהלטרוף דנעשה בן מחטרוצת לחטרוצת כנ"ל יש לעשות ס"ס הרבה, וע"י צצות יחזק ח"א סי' פ"ו אות צי ד"ל דהע"ז מיירי שהמיעוט נשאר צמקומו, משא"כ בניד דהמיעוט שנשאר נעקר משם למקום אחר שצז אמרין על המיעוט כל דפריש מרובא פריש, ואף דלכאורה היה אפשר לדון מחמת דכמו שנצברר לנו דרובא מתו בן לעומת זה נצברר לנו צודאי דמיעוטא דמיעוטא נשאר בחיים, וצזה שאנו ממשאלים צנדון שלא נודע שצאותו מאורע ניולו מיעוטא, דבניד י"ל דהוי כצי צצילין וצאלו לשאלו צצת אחת צמכרות פ"ה מ"ה, דהרי אם נחזיר לכך הנשים אז נחזיר גם של אותם המיעוט שנשארו בחיים, אף צלמא זהו רק הרי"א דגמי צכתוצות כ"ז אי דכיון דשרי לכולהו צצצ"א דמי, אבל לפי מאי דמשי הכי השחא סתם ודאי איכא עומאה הכא מי יימר דאיעמי, א"כ הכא נמי כיון דגם הנשים הומתו כמו האנשים,

אוצר

קונטרס ענינות השואה אות ג-ד

הפוסקים

מי יימר דלחות שנשאלו צחיים נשאלו גם נשותיהם, ואם נשאלו צדאלי ידעו הנשים צאופן שהספק אינו נוגע להם, ופשוט כוא.

ובסי' ג' אחר שהאריך להחיר נשות האנשים שידוע שהועמדו ללד שמאל [וכמוצא צלות הקודם], כי עוד דאף שלא ראו ממם שבוטג ללד שמאל, רק כפי הענין הנודע דלחות שהליגוס לעבודה הזדמנו אח"כ יחד ואחד שהיה צניחם מחחילת לא נראה אח"כ, אז צידוע שהלך ללד השני שלא היה לו מקום אחר לילך, גם זה הוי כראיה מעטס ידיעה בלא ראייה דמתקיימת צדינו ממנונות משום שנאמר או ראה או ידע, ומקורו צהורה כהנים וירושלמי כמבואר בחי"מ.

ובציץ אליעזר חי"ג סי' כ"ה צדבר האנשים שיש עדים שהובלו למחנות אושוויץ וכדומה, האריך ג"כ להחיר מעטס דהוי כעיר שכבשה כרקוס מלכות אחרת, וגם דכיון שרובא דרובא נהרגו הוי כמשאלים דאם נשאת לא חלה, וכי' דיל' דעדיפת ממשאלים, דמשאלים אף דהנמלטים הוי מיעוט שאינו מזוי, מ"מ כיון שהרבה המה מקרי הנוצעים לכן חששו בזה לכתחילה, אבל צני"ד שהנמלטים הוא מיעוט שאינו מזוי לגמרי דהרי רובא דרובא נהרגו וגם מקרי הריגה כאלו לא שכחו, י"ל דנשותיהם מותרות גם לכתחילה, ואף לא יבא חלה ספק אי זה עדיפת ממשאלים ג"כ לריך להיות מותר, מכיון שכל עמס איסור משאלים הוא רק מדרבנן וספק דרבנן לקולה כמי"ש העי"ז והבי"ש [הני"ל], שו"ל עפ"י מש"כ צשו"ת מהרי"ל דיסקין סוס"י מ"ז טעם דלא נוחס לשאלה צני משאלים, דודאי לא הוי חז"ל מחדשים חששות שעי"ז תיענן האשה עולמית כו', וצמשאלים לא חשיב עיגון עולמי דשמה ונאלכו צמים ויכירוהו כו', ולפי"ז יש מקום לדון גם צני"ד שאפילו אם ניתן לו רק דין משאלים ג"כ לריך להיות מותר, מכיון שאם נבוא לגזור בזה גזירה משאלים יבא העיגון עולמי שצודאי לא ימלאו את גופותיהם וכי'. ועי"ש שהאריך עוד להוכיח צני"ד יש להקל אף אי נימא דלא עדיף ממשאלים, וגם דיש להחיר מעטס אבד זכרו, ומשום דהוי כחרי רוצי או כסי"ם.

גם בספר מעמק הבבא סי' ו' האריך צהיתר נשות האנשים שיש עדות שנלקחו למחנות אושוויץ וכדומה, דלפי הסברה מכיון שידענו שילא החוק מלפני הצורר להשמיד קמעה קמעה את כל היהודים צצמחנות הני"ל, אי"כ כל אדם שנלקח למחנות ילא דינו ליכרג רק שלא הוקצע הזמן, וכי' שם להחיר מכה חרי רוצי. עוי"כ דיש בזה סי"ם, חדא שמה הלכה כהר"ש צדינאל ליכרג משיאין את אשתו, ואף שלא הוצאה שיטה זו צשו"ע, מ"מ ישנה לקמן צה"ל גיעין, ומתערפת לסי"ם, וספק צ' דלמא צהולאה להורג של אלפי אנשים והרוב צודאי נהרגו, כוי"ע יודו שמשויאין את אשתו, ואפילו נאמר דאין סי"ם מועיל צמקום חזקה והוא כמו רוב צעלמא, מ"מ חלה צבר כי הנוצרים סי' מ"ג לפי החוס' ציצמות דף פ"ח דמה שאשה דייקא ומינסבא מרעא לחזקה, הרי שחזקה גרועה היא החזקה חי"א, וממילא צחזקה גרועה לרי"ע מהני סי"ם, ויש להציא ראייה אב מדצרי החוס' צקדושין דף פ' וכו'. ועי"ש מש"כ להחיר עוד מעטס אבד זכרו ושאר סניפים.

ד. כשהועד שהיה במחנות בבית חולים או שהיה שם חולה על ספתו. צבר הקודש סי' י"א צמי שראבו עי"א מעל על מעחו צמחנה צוכנוולד צמכאוצים נוראים, ואחר כמה ימים צא לצקרו ולא מלאו על מעחו וראה את שמו צרשימה המחים, אחר שהאריך דהרשימה לאו כלום היא, כי צלות י"ד דאין צזה רק לאומדנא וחייו לאומדנא דמוכה שפי"פ מת או נהרג והרי זה כעין רובא שאינו עוד צחיים, אבל אין מחירין חי"א עפ"י לאומדנא אף צאומדנא דמוכה, והרי זה כמו משאלים דאין מחירין אשה להנשא.

ובתשרי הרי"צ סופר אצ"ד עעמעשוואר צצמנחת יחזק (לרי"י ווייס) חי"א סי' י"ג אחר שכי' להחיר צנדונו מעטס שהיה צמחנה רכז והוטג ללד שמאל [כדלעיל אות צ'], כי עוד דגם אם נחוש לאחד מרצוא שהליל עצמו ונידון ללד שמאלי כמשאלים, מ"מ צני"ד שהיה חולה נראה להחיר מעטס אחר, דצי"ש צגיעין כי"ח צסוגיא צחזקה חי כי צודאלי סי"ל לתלמודא דאפילו צצן שמונים נותנו צחזקה שהוא קיים, ומ"מ היבא דכוא צן שמונים וגם חולה אין נותנים לה צחזקה שהוא קיים, צצצן שמונים שצא עליו החולי או שמוטל על ערש דוי אינו צחזקה קיים, ולא מלאכי צפוסקים מי שדוחה שיטה הי"ש"ש רק צצית מאיר סי' קמ"א סעי' ס"ח השיג עליו וכי' דמסתלקתן של ראשונים איבא למשמע דהי"א אף זקן וחולה, וכתבתי צחשי דכיון דגם צצית מאיר לא דחה שיטה הי"ש"ש מגמ' או מסברה חלה שכי' דכוא דבר חדש לא הוכירוהו הפוסקים, אי"כ צצצויה שכתבו החוספות שם צגיעין דצצצויה חישיגין עפי למיתה ואין להם חזקה חיים, אי"כ צצצויה שהוא חולה צודאלי יתכן סברה הי"ש"ש, וצככ"ג גם צצית מאיר מודה כיון דלא חדש הוא ויסודו צצצרי החוס', וצני"ד שלפי צצרי העד היה הצעל חולה גם צציתו, ומפאת זה לא הי' יכול לצבול צרת השני וראבו נהלש מאד ולא היה לו צורת אדם רק כמו מת, אי"כ אם היה מעלם ולא היה לנו שום ידיעה ממנו ילא ג"כ מן החורה מחזקה חיים, כי רוב חולים צצצני קשה כמו צמחנות אלו מחו והיונו אומרים מעטס רוב דכוא צודאלי מת, ועשה שניתוסף עי"ז הגדת העד שראבו הולך ללד שמאל צדבור לנו דרובם ככולם נהרגו, אי"כ דומה ממש למש"כ צצית יעקב דצחרי רוצי מחירין [כמבואר צסי"ק ר"ס אות צ'].

והמנחת יצחק שם צסוס"י ל"ח כי אליו דמי"ש דצצצו וחולה אין נותנים עליו חומרי חיים, צבר קדמו בזה צצית יעקב סי' ו' אשר משם המקור להקל צענין חרי רוצי, וצמעין שם צצנים יראה שכתב כן להדיא דמדמי חולה לחקה, דמבואר צצצרי החוס' צצ"מ ל"ט צ' סוד"ה דלמא, דצצקה עם שציה חוששין למיתה וכו'.

ובקונט' תק"ע להרצ"ה מייזליש צאנשים שיש עדות שהיו צמחנה עצודה צצית חולים, כי צלות עי"ח דהגם דאמרי' צגיעין כי"ח דרוב חולים לחיים וכן קוי"ל צשו"ע סי' קמ"א סעי' ס"ח, ולפי"ז אף אם ראוהו צצית חולים הרי הוא צחזקה חי, אמנם נראה מסברה דהא דאמרינן רוב חולים לחיים הוא צמקום דיש מציאות להתרפא, משא"כ היבא דאין לו שום אפשרות לעסוק צרפואות צודאלי לא שייך לומר דרוב חולים לחיים, וכן כתבו כמה פוסקים צחולה שגפל למשאלים צודאלי מת [עי' עי"ז צסי"ק רס"ח אות י"א], ומעשה צני"ד מי שהיה צמחנה עצודה ונחלה והניחוהו צצית חולים, ואנחנו הרי יודעים שהכללית לא היתה שיתרפא חלה שיהיה שם עד שיוציאוהו לצית המוקד, אי"כ לא שייך לומר עליהם רוב חולים לחיים, ומעשה איבא ג' רוצי להחיר, אי' דרוב חולים כאלו למיתה כיון שלא עשו להם רפואות, ואפילו אח"ל שנתרפא מחולי זה הא רובם נהרגו, (והיונו רק צאם ידוע שמתותה עם שראבו עד כלות המלחמה מחו עוד הרוב שצאותו מחנה), וגם שנאבד זכרו כו'. ומסיק צסוף הקונט' דאם היה צמחנה עצודה צצית החולים צמנצ חלש וחולה, יש מקום להחירה.

ובספרו בנין צבי חי"צ סי' ס' צאחד שנשלח למחנה עצודה צחחילת המלחמה וכתב כמה מכתבים לציתו, וצמכתב האחרון הודיע שאינו יכול לראות צענינו ולעולם לא יראה עוד צענינו, כי שנוסח בזה לא כתוצים על מי שנעשה סומא צלי חולי, ונראה שהיה חולה צענינו וכאצו כל כך עד שאינו יכול לראות, והרי חולה עינים הוא צכלל חולה שיש צו סכנה כמבואר צצוי"ח סי' שצ"ח, והגם דאמרינן רוב חולים לחיים מ"מ צבר צצרתו צספרי

אוצר

קונטרס ענינות השואה אות ד—

הפוסקים

בספרי חקיע [כ"ג] דב"ד שאני, ואף אם נימא שלא היה צנן חולה רק סתם סומא, מ"מ הרי לא היה ראוי יותר לעבודה, וכבר נחזר בכל העולם שכל מי שלא היה ראוי לעבודה לא היו מניחים אותו בחיים, וזה נחשב אללנו כדיועה ברורה והיו כאלו היו לפנינו עדים כשרים ע"י, וכן כבר נחזר שאף אותם שהיו בריאים ושלמים ג"כ מתו הרוב, ועוד שכבר עברו מאז עשר שנים ואבד זכרו והיו אומדנא גדולה שמת, ומעתה הרי איכא דב"ד ג' רובי, רוב חולים שלא עשו להם רפואות, רוב האנשים ממחנות העבודה שנהרגו, ורוב שאבד זכרו, ובגד"ז יש עוד טעם להחזיר דעתם שנתפזר מאשחזו גמרו ציניהם שאחר כלות המלחמה יכתבו לגיסה באמריקה להודיע אם מה, וא"כ י"ל דאילו נילל צודאי היה מקיים הצעתו [פי' ע"י צ"ס"ק ר"ס אות י"ח].

ועי' בקטע מתוך תשובת הר"י אברמסקי שצירחון תשובת חוב' ניסן תש"ט באיש שראוהו צבית חולים במחנה אושוויץ ונעלם, ושם היו צודקים את האסירים מומן לזמן ואת אלה אשר כוחם עזרנו אתם היו שולחים למחנות עבודה והנשארם נשמדו, ש' להחזיר מעטם כנשואו כרקוס מלכות אחרת ושרוצם נהרגו ואבד זכרו. וע"ע בדברי הקונט' צענין עגונה לה"ר רפפורט שצאות צ' ובדברי המנחת יצחק שצאות ז'.

ה. וכשידענו שגילקחו מהגיושו למשלוח למחנות אבל לא ידוע לאיזה מחנה חגיע אם למחנה השמדה או למחנה עבודה. צננין לבי ח"צ סי' ס"ט הביא מהרב הלל ליטנשטיין (אצ"ד קראסנא) שהעיר בתשובתו חשש חדש, דאחרי שידוע שהיו שני מיני מחנות, (א) רוב המחנות היו צבס צתי מוקד ואלה שהובלו לשם רובן נהרגו ומתו שם, (ב) מיעוט המחנות לא היה צתובן צית מוקד ואלה שהובלו לשם רובן נשארו בחיים ורק המיעוט נהרגו ע"י הכחות ומרוב העבודה וגדל הרעב, וא"כ צמי שהובל מהגיושו ולא נודע לנו לאיזה מהמחנות הובל, אם לאחד מרוב המחנות שהיו צבס צתי מוקד או למיעוט המחנות שלא היה צבס צתי מוקד, ומאחר דכל המחנות הו"ל קצוע וקיי"ל כל קצוע כמחנה על מחנה דמי, וא"כ יש לנו למחל לחומרה ולא לסמוך על מה שצברו המחנות נהרגו רובם, וכע"י לחזמא היכא שהיו עשרה צורות רובן משאלים ומיעוטן מים שאין צבס סכנה לנפול צבס, וראינו מרחוק איש שנפל לצור אחד ולא נודע לאיזה מהן נפל ולא יכלו לראות אם ניוול משם, יש לדון מכה כל קצוע כמחנה על מחנה ותהא אסורה מה"ת, ושזו האריך צזא דצכ"ג שאין ידוע לאיזה מקום הוקצע אם למיעוט או לרוב לא אמרין דכמחנה על מחנה דמי, ולכן כשיש ספק לאיזה מהמחנות נכנס זה או לאיזה צור נפל אמרין שנקנס לאחד מרוב המחנות או מרוב הצורות, וכבר המחבר כתב דיש לחלק ולומר דאף אם נימא דנפול לאחר מהצורות שרובם משאלים יש מקום לדון מכה קציעות הצורות, מ"מ צנ"ד אין לנו לדון כלל מכה קציעות המחנות, דכיון שנתברר לנו דע"י צירוף כל המחנות נהרגו רובם אין שום נפק"מ לאיזה מחנה הובילוהו, דאף אי נימא דמלד ההלכה כל המחנות נחשבים כמחנה על מחנה עכ"פ זה צרור שרוב האנשים שהובלו להם מחנות נהרגו, והרי אין לנו דנים על המחנות רק על האנשים שהובלו לשם, ואחרי שהרוב נהרגו יש לנו לומר שזה שאנו דנים עליו ג"כ נהרג צתוף הרוב כו', ועל האנשים אין לחת דין קצוע, דכשהולכים למחנות ולא נשאר אף אחד במקום קציעותו צטל מהם דין קצוע וממילא דאזנין צתר רוצא. ועיין שם שחל"ץ ע"ד להוכיח דאין לדון כאן מכה קצוע.

ובתחזית יעקב האריך צביתר העגונות של האנשים שנלקחו למשלוח למחנות, ותוכן דבריו, דאחר שנודעו לנו הידיעות האלה: (א) שכל היבדדים שהיו צאריות אירופה תחת ממשלת הרשע נשפטו ונגזרו למיתה ע"י ממשלת הגרמנים, וכיה

תחום בגושפנקא שלהם כחחום פרסי שנמג, ולא היה מעיל שום שוחד וממון כלל, כי צלא"ה ממונס של היבדדים היה לגמרי שלהם, (ב) שהמשלוחים שנשלחו אז נשלחו ממש לכיוון ולהשמדה, וכל מי שנלקח למשלוח היה דינו כיוצא ליורג ממש צלי שום תחצולה צבעולם להנלל ע"י ממון ושוחד, ורק כדי שלא יהיה הענין כל כך אכזרי צפני העולם אמרו הרשעים שמוציאים לעבודה, ומפאת זה הוכרחו ג"כ להשאיר איזה מיעוט לעבודה, והרוב הלך אל הצנצן או אל הקצרים, (ג) מן המיעוט שנשאר מתו רובן צרעב וציסורים נוראים של עבודה קשה, (ד) מן המיעוט דמיעוט שנשאר מתו צשעת חיכול המחנות והשחרור יותר מרוב צמגפה וצחלי רע, (ה) מיעוט קטן זה שנשאר צחיים כותצים ומודיעים שהוא צחיים, ולפי הידיעות הנ"ל נובל לדון להיתר עפ"י היסודות דלהלן: עפ"י הגו"ד צלצד אף קודם מעשה המשלוחים רק חתקפ כשנלקחו לגיעותה סגורים כבר אז יאלו מחזקת חיים שלהם, ועכ"פ אחרת חזקת חיים שלהם, ואח"כ כשהולחו את האנשים למשלוח, חשע מעשרה הלכו למיתה ואחד לחיים, ורוב זה עדיף מרוב הנעצעים מתים, שרוב הנעצעים היו רוצא דליתא קמן, ורוב שלנו הוא רוצא דליתא קמן לפינוי, כי הלל צענינו או רואים שרוב ישראל נשרפו צצצנים, ואי רוצא דליתא קמן נגד חזקת אמת היא חזקת א"ל, דחזקת חיים שלהם כבר אחרת לפני זה, ובפרמ"ג יו"ד צשפתי דעת סי' ק"י סק"ד כתב דלולי צרוצא דליתא קמן לא אמרין סתוף מיעוטא לחזקה, ויבולים לומר דהרוב הזה היו צודאי ממש, ורוב גמור ודאי סומכין עליו בכל התורה כולה ואף צדידי נפשות ומכ"ש לענין עדות אשה, ואף אם נחוש שניול מן הצנצן ונצתר למיעוט שהלך לעבודה עדיין יש לנו רוב שני שגם מאותם שניולו רוב מהם ממש מת צרעב ובעבודה קשה והיו חרי רובי, וצתרי רובי דליתנייהו קמן גם כהולקים על הצית יעקב צתרי צצני יודו, ואף להמל"כים שחרי רובי יצולו צצת אחת [פי' צס"ק ר"ס אות ג'], צנ"ד הצתרי רובי נודעו צצת אחת אחרת השחרור, ועינינו רואות כי משעת מליוני היבדדים שהיו צאירופה נשארו צלמת לא יותר ממלח וחמשים אלף, וזה אחד מארבעים ולא נחשב אפילו מיעוטא דמיעוטא, ורואים או ג"כ שהמיעוט הנשאר ידועים לנו צשמש, ואם יערפזו גדולי הדור עם הצ"ח שהיו צעמק הצבא להחזיר אז גם אני מצטרף עמכם.

ובחלקת יעקב סי' ע"ו באיש שהועד עליו שנתפס צידי הגרמנים צצרת והושם צרכנת הכוללת לאשכנז (ומשם היו נשלחים למחנות הרכוז צפולין), ובדרך שיצר קרש מהקרון כדי לצרות ומיד כשהולח ראשו הכבו חייל צראשו ומת, כי דגם צלי העדות שמת ליכא איסורית צנ"ד, דכל מי שנפל לידם דינו כיוצא ליורג ונוסף ע"י אומדנות המוכחות שמת כיון שאבד זכרו כו', ולכאורה י"ל דמהני חרי עטמי מותרת האשה אף לכתחילה והיו כמו חרי רובי דמותרת, אבל מ"מ לכתחילה קשה להחזיר, דא"כ כל הנשים שלא צלו צעליהן יהיו מותרות מעטם זה ויהיה בהיתר על הכלל כולו זה אי אפשר, וכסצרת הישועות יעקב צנ"ד סי' ע"י דמש"ה ענל הנשחט צתוף ח' ימים אסור אף דרוצא צני קיימת וציצמה או מחירים צדיצד, משום דציצמה שהיא שאלה מיוחדת אמרין דזה המולד הוא מהרוב, אבל להחזיר כל העגלים פחות מצי ימים שגם המיעוט יצול לאכילה הצמחיר חז"ל לחוש למיעוט, וכן צנ"ד אי אפשר להחזיר לכתחילה צדרך כלל כל הנשים צצעליהן לא צלו, אבל זה ודאי דיאלה מחזקת א"ל והיו כמשאלים דאם נשאלה לא תלח. וכי להחזיר לכתחילה לפי העדות שמת. [ועי' צס"ק דצרי המנחת יצחק שצאות ג'].

ו. וכשראוהו במחנה עבודה ואח"כ נעלם. צקונט חקיע להר"ה מיחל"ש צצנר האנשים שיש עדות שהיו צמחנה עבודה ושזו לא ראום, כי צאות ע"ה—פי' צודע צצמחנה בעבודה

אוצר

קונטרס ענינות השואה אות ו-ח

הפוסקים

לד שמהל, ודומה ממש למש"כ הצ"ש בסוס"ק כ"ה דלפיו לדברי הש"ג דע"א אומר מה וא' אומר נכרג הוי הכחשה, מ"מ אם א' אומר שנטעב וא' אומר שנכרג לא הוי הכחשה, ד"ל שעלה מהמים ונכרג אח"כ, וכן נמי צ"ד דיש להשוות הגדה צ' העדים לומר דאחר שהיה צ"ד ימין כוליוכוהו ללד שמהל, וזה פשוט וברור. ובתשו' המחבר שם צ"ח ל"ו אות כ"ו ב' צנ"ז דהגם שהיה אפשר לפקפק קצת שנודע מצני אדם שהיו צאשווין כי רק אותם שהציגו חוקך צעת ציאתם ללד השמאלית נקרא צפי כל לל שמהל, ואותם שצברו אח"כ לאצדון נקרא צלשונם סעלעקטורע, וע"כ אף אם נאמר דכלל עדות יש די להחזיר, מ"מ במכחשים זה את זה כה"ג י"ל דהוי הכחשה בחקירות, כיון דהוי הכחשה בזמן ובמקום, אכן י"ל כי השומע שמע ולא דקדק צלשון כי למעשה אין נפ"מ ושניהם מורים על אצדון, וצויתר כיון דגם צלל העדים נודע שהיה חולה כשהוליוכוהו לאשווין ולא נודע ממנו עד כעת, צאופן שהיה אפשר מעטם זה צלצד להחזיר להנשא, ח"כ דל עדותן מכאן ומחזירים צלל זה, וא"כ אם מייגרע לא גרע אז נאמר דעדיפא עדיף צזכ דאם לא נסמוך צלל עדותם להחזיר, מ"מ צלירוף עדותן אף אם נאמר דהוי הכחשה מ"מ לכמה שיעות אף בהכחשה כיון דזה הוי מודים שאינו קיים הנשא, וזה ודאי צדצרי העד שראבו צלד ימין שהיה חלוש מאד, ח"כ חזי זה לאצטרופי לנסתם [מי שנצא למחנה] אשווין אף אם לא ידעינן שהלך ללד שמהל, דלא הוי עכ"פ פחות ממשאל"ס.

ח. כשידוע שהיה בגיטו שאנשיו נשלחו בדרך כלל למחנות הרבין או נהרגו על המקום, אך לא הועד שראוהו בפרטות בין אלו שהובלו למחנות או שהובררו להריגה. כי צחזון איש סי' ל"א אות ז' דהאשכ שחינה יודעת אם היה בעלה צעיר כשצא הגיטו העירה לנכס את היהודים להריגה, [הכוונה לפלוגות ההשמה שהיו צאים צמיוחד לכל עיר ציוס הקצוב כדי לצלע את מעשה ההרג], או שכבר ילא משם, היא צחזקת ח"א גמורה ובעלה צחזקת חיים, כיון שאין ידוע לן כלל שהיה צעיר צשעה שנגזרה הגזירה, ודינו כנעצעה הספינה ואין ידוע אם היא בעלה צספינה [ע"י ע"ז לעיל ס"ק ש"ג אות ד'], ואף אם יש עדים שהיה צעיר ציוס זה שהובלו צני אותה העיר לקצרות אינו מספיק, דדילמא הוצרר לעבודה, ודילמא הוציא עמלו וכשנצא הגיטו הוציא להנצל ע"י שצרת מחזן לגבול, או שנצאצא חלל גוי או ציער, וכלל הני דמעמידין אותו צחזקת חיים מן הדין נותנים לה גט ונשאח לשוק כ"י חע"ג דאחרע צחזקת חיים, דהא דלפינן צחולין י' ע"צ דלזלינן צחר צחזקת היינו צחזקת דאחרע, וכמ"ש חוס' שם ד"ה ודלמא צסכין שנמצאה פגומה ושנים שכלכו צצ' שצילין דמוקמינן כל אחד אחזקתו, וכן צמקוס שנמצא חסר אמרינן העמד עמא על צחזקתו, חע"ג דאין לך אחרע יותר מזה שכרי עצל צמקוס (חלל דלתו עלה מחמת תרתני לריעותא), וכן צחולין י' ע"א צסכין שנמצאת פגומה אמר ר"ה כשמעתינן דצכמה צחיים צחזקת איסור עומדת חע"ג דאחרע צחזקת צשיטתה, וכן צוצמא ל' ע"צ אשכ זו צחזקת היחר כ"י וכן עוצא, ולא הוצרר אחרע צחזקת צמקוס שיש נגד הצחזקת צחזקת אחריתא או שיש כנגדה צחזקת דהשפא או רוצא, ולפעמים אמרינן אחרע להחמיר מדרבנן. עוד כתב שם דלא מהני כאן גס אצד זכרו, דאע"ג דרוצ הניצולים קלא חית לבו מ"מ אין צזה דין רוצ, דכשצאלו לדון על אשכ זו אם בעלה חי יש לנו לומר הלך אחר רוצ העולם שלא מחו, מאי אמרת בעלה של זו אינו מן הרוב מפני שלא כתב אגרת שלום לאשחו, אכתי אינו צשציל זה צסוג אחד עם המחוס, חלל צריך לדון על הנשים שצטעלן הלך ולא שמעו ממנו אם הרוב הוא מחמת סיבת המיתה או מחמת שאר הרפתקאיות שפגעו צו וצזה לא שייך לקצוב רוצא, והלכך צלא איירע צו סכנה אין אצד זכרו

העבודה היו כמה חילוקים, חלק עצדו עבודה קלה כמו צצית חצשיל וצצית מרחץ וכדומה והיה להם לאכול כראוי, צאופן שצאם היה צרור שער כלות המלחמה עצדו שם לא אחרע צחזקת חיים שלהם כלל, האחרים עצדו עבודה קשה והוכו מכות רצות והיו צרעצ וצלמא עד שנעשו חלשים, וכלל פעם צחרו אותם החלשים שאינם ראויים לעבודה והוליוכום לצית המוקד, והרי נודע שרוצא ממחנה העבודה מחו ע"י סיבות שונות, מקצתן ע"י רוצ העבודה והכחאות וגדל הרעצ והנמא, וחלפים ורצצות מחו ע"י חללים רעים, וזה צרור שאף מאותן שהיו צמחנה עבודה נהרגו ומחו הרוצ, וא"כ יש ללד דלויכא חרי רוצי רוצ שנכרגו צעודם צחוך המחנה ורוצ ע"י שנצאצד זכרם, אכן צעדות כזו יש לצ"ד לחקור מחי רחא העד את בעלה צמחנה העבודה, דאם רחא זמן קצר ערם כלות המלחמה צאופן שמאותה שעה שראבו לא נכרגו הרוצ שצאותו מחנה, ח"כ לא נוכל ללרף הרוצ הראשון ונשאח רק מה שנצאצד זכרו וזה ודאי לא מהני, לכן יש לצרר אם מאותה עת שראבו עד כלות המלחמה נהרגו ומחו עוד רוצ שצאותו המחנה אז יש מקום לחזיר רוצי, ולריכים ג"כ לחקור אם לא היה מריצ עם אשחו או סיבה אחרת שיש לחשוב שצשצילם לא צא לציתו, דלא לויכא אומדנא כל כך צהא דנצאצד זכרו, וגם יש לחקור חלל האשכ אם גמרה עם בעלה שאם ינללו יכתצו לחיזה מקום המוגבל צנייהם נהודיע אות חיים, כדי ללרף הכ אומדנא דבודאי לא היה חוזר מכבעתחו [כנ"ל צאות ג'], וגם נכונים צזה דצרי אחי הרצ יוסף משח דלפי משמעות לשון הגמ' צכחצות כ"צ צאומרת צרי לי דפירש"י שצרי לי חילו היה קיים היה צא, דנראה מה שחאשה צעמא וכולה לידע דצר זה והצ"ד אינו יכול לדעתו, כי חולי יש צנייהם דצרים כאלו אשר אינו רוצה לצוא צחזרה לציתו, והיות כי א' מיסודי ההיחר הוא מעטם נצאצד זכרו ע"כ יחקרו הצ"ד על זה, ולריך גס לחקור אם כצר דרשה וחקרה האשכ ע"י העתונים והרשימות על בעלה, ואז שפיר יש מקום ללד סניף זה דנצאצד זכרו, ואם רחאבו צמלצ עוצ צצית החצשיל וכדומה נודע שהיה להם לאכול ולא נכרגו ומחו מהם הרוצ, וא"כ הרי יש מקום לומר דאוקמי אחזקתו הראשונה שנשאח צצית החצשיל צעבודה קלה עד כלות המלחמה, אכן יש מקום ללד דלא שייך לדון מכה חזקה, דהא נודע דכל עת שצחרו חלשים צריאים ובעלי אומנות לשלוח לעבודה צמקוס אחר לקחו גס מאותם החלשים שעצדו צצית החצשיל, והרצב פעמים היו סיבות שונות שצשציל חסרון קל שלא עזד צוריותו הוליוכוהו מצית החצשיל ונחנכו לעבודה קשה, וחשיצ חזקה העשויה להשתנות, וא"כ אם נצאצד זכרו איכא אומדנא שהוליוכוהו לעבודה קשה ושז יש מקום ללרף גס הרוצ הראשון וי"ע. וצסוף הקונע' צסיכום הדצרים כ"י דאם רחאבו צין העוצדים עבודה קשה והיה צמלצ עוצ, אם יתצרר שהרצ נהרגו מאותה העת שראבו, וגם גמרה עם בעלה שודיעו זה לזו, ולויכא סיבה לתלות שצשצילם לא צא לציתו, והאשכ צעמא אומרת צרי לן, וגם כצר חקרה ודרשה צעתונים ורשימות על בעלה, וגם הגצ"ע נעשה צשעה שצבר י"ל שרוצ הניצולים יש להם קול, אז יש מקום ללד להקל, ואם רחאבו צצית החצשיל וכדומה צמלצ עוצ י"ע טובא.

ז. כשער אחד אומר שהוליוכוהו לצד שמאל וע"א אומר שראוהו במחנה עבודה. צחשו' הר"ל סופר חע"ג טעמאשואר שצמנחת יחאק (לר"י ווייס) סי' ל"ג צאים שט"ה העיד שהוליוכוהו ללד שמהל וע"א אמר שראבו צמחנה עבודה חולה וחלוש, כ"י ד"ל דאין שום סתירה צנייהם, דהלא ידוע דכן היה דרכם של הרבנים אם ראו איש צעיר מצלי כה לעבוד העמידוהו ללד שמהל יחד עם הצקנים, וכנראה שהאיש הזה עצר לפנייהם יחד עם חלשים אחרים ולא ראו שאינו ראוי לעבודה ע"כ העמידוהו ללד ימין, וכשהיה צמחנה העבודה נראה חולשתו ואז הוליוכוהו

אוצר

קונטרס עגונות השואה את ח

הפוסקים

זכרו מפסדת חזקת חיים כלום וכו', וברמב"ם פ"ז לנחלות התנהג שיהא רובן למיתה ואבד זכרו ולא נכנסין יורשיו לנחלה, אבל בספק השקול אפילו אבד זכרו אין נכנסים לנחלה וכו', והא דכתבו התוס' ביבמות קכ"א א' ד"ה ולא דצורבא מרבין חשיב רוב כגוסס וכיוצא הלא דלענין לבתחילה לא מהני רוב, היינו כגוססאליה שאין החשש רק שמה יאל קודם שחי' וע"כ יאילתו במקום קרוב ושיירות מלויות משם לבאן, ואם הוא איש מפורסם והוי מילתא דתהו בה אינשי ודאי היו מסיתין בזה, וזה חשיב חזקת הכהנה וחשיב רובא, ואינו דומה לאבד זכרו של איש פרטי ואין האומדנא מבוססת רק על אי הודעתו לביתו שזכר סיבות הרבה תוכלנה לגרום את אידיעותו, משא"כ בצורבא מרבין שאלו דנים על שתיקת הציבור כולו, וגם בצורבא מרבין דוקא כה"ג שהגדון שעלה מן הים, אבל באבד זכרו לחוד ואין אלו יודעים סיבתו לא שייך כאן רוב דאפשר שהוא במקום רחוק, ואף אם באו אנשים משם לבאן אין הם מתעניינים בזה, ואין האומדנא מוכיחה רק מפני שלא כתב לביתו וזו שתיקה של יחיד ולא חשיב רוב, והחת"ם [המוצא בס"ק ר"צ אות י"ג] כ' דהאידינא דקביעא די דואר ואפשר להודיע לביתו עדיף עפי, אך לא כתב כן הלא צידוע שנעצב במשאלים ולא עמדו עד שחי' וחשש להחמיר שאסורה מה"ת, ואחמס צירוף כמה אומדנות שלא נאילו סמך שיהא מאיסור דאורייתא, וזוהי לירק ג"כ הלא סברה דאילו נאילו היה מודיע, אבל הוכחה זו לבדה אינה כלום, וצנעט במשאלים הוכחה זו ג"כ אלימא עפי, שהרי אין העולם פתוח לפניו ואין הלאה הלא צענה ממומלס צשיעור שלא תלא נפשו, ואין שכיחות כאן שינוים בסדרי חייו ואפשר לסמוך שהיה מודיע לביתו, אבל איש שהיה צעיר שהקיפוה כרקוס ואנו מסופקים שנמלט מן העיר והיה נודד למקום שימאל ואפשר שנהפכו כל ענייניו, אין העדר המכתב מעיד כלום, ובכל אופן לא החזיק החת"ם זה לראיה ממשית הלא לצירוף למיחשצ משאלים דרובן למיתה בלא שבה, דבלא"ה דעת הרבה אחרונים דאף בלא שבה אין איסורא הלא מדרבנן.

אולם בקונט' תק"ע להרצ"ה מייחזיש בלגשים שהיו צגיטאות תחת יד הנאלים שמסס הוצלו היחודים למחנה אושוויץ ובדומה, הלא שלא ידוע עליהם צפרעות שהיו בחור אלה שהוצלו לשם, כ' צאות י' דנראה דבכל בני נדונים אחרע חזקת חיים שלהם, דהרי כ' בלגשי מרדכי ס' כ"ד [מוצא בס"ק ש"צ אות ב'] דצמלחמח כצידה לכ"ע אחרע חזקת חי, ועי' ציות אפרים ס' י"ע ובאחייעזר ס' ע"ז דהיכא דהלכו רצום לאיצוד צודאי דאחרע חזקת חיים שלהם, וא"כ צי"ד שנהרגו רוב היחודים ומעולם לא היתה מלחמה כצידה ונורא כזו שהיתה מלחמה מיוחדת נגד היחודים לאצדם ולהרגם, ולתכלית זה עשו בגיטאות סגור ומסוגר ולא היה בדרך העצב שום אפשרות להמלט, ומי שצרח מהגיעו היה רק בדרך נס וגשאר עדיין תחת ממשלת הרשעים, ובאמת נהרגו רוב היחודים שצאירופא, צודאי דאצדו חזקת חיים שלהם, ואחר שהציא דברי הירושלמי צפי"ג דגיטין דרקוס של מלכות אחרת כלסעים הם ומה שפירשו צו הרשע"א ורי"ו [המוצאים בס"ק ר"ח אות ז' וס"ק ש"צ אות א'] דלדעת הרשע"א הא דנותנים חומרי חיים וחומרי מתים אינו הלא צברקוס אותה מלכות דצברקוס מלכות אחרת אין להם פנאי להרוג והם צחזקת קיימים, וכשאינם נחפזים לצרות דינה בשל אותה מלכות, ולהרי"ו אם כצורה מלכות אחרת הם צחזקת מתים, כ' צאות ע"ז—לי"ה דצי"ד נראה דיש להם דין אותה מלכות ודין מלכות אחרת [להקל], דבכל מדינה שצאו הרוואחים נעשה אותה מלכות שותפים להרצחות ולא היה להרוואחים שום פחד, וגם הוליכו את היחודים למקומות השמדה צמדיוות אחרות שכבר נכצשו תחת ידם, הרי זה ממש בכלל אותה מלכות שלא פחדו לעשות כרצונם, ובכלל מלכות אחרת שהרגו ורלאו מצלי להם,

ובעמק הלכה ח"צ ס' מ' כ' דצדצר האנשים שנודע שנשאר תחת ידי הרוואחים צעת שצצשו העיר וגסגרו אח"כ צגיעו או שנשתלחו למקום ההריגה, הדצר צרור דהם הם הצרקוס שציומי הש"ס דלדעת הב"ה דינם כמשאלים דשריא מהתורה, ואפינו להבצורים דכצורה כרקוס הוי ספיא דאורייתא ואם נשאת תלא, מ"מ הדצר צרור כשמש דצי"ד לכ"ע ליכא רק איסור דצצנן, וללא מציעא לשיטת רי"ו [הרי"ל] דכצורה כרקוס מלכות אחרת הם צחזקת מתים צודאי דליכא איסור"ת, וצוה אף הקרבן נתחאל [המוצא בס"ק ש"צ אות א'] יודה, דהרי כל טענתו של הקרבן נתחאל הלא דאף למלכות אחרת גוזלים והורגים מ"מ אינם מצויים על לא תחיה כל נשמה, אבל צי"ד שנודע לכל העולם שהיו מצויים ועומדים ע"י מלכות הרשעה להרוג ולאצד את כל היחודים, א"כ צרור ופשוט דגם הוא יודה בזה דהם צחזקת מתים, ואף דנאמר דלא עדיפי ממשאלים דלכתחילה לא תנשא מ"מ צודאי איסור"ת ליכא, אך צאמת גם לשיטת העור והרשע"א דגם צברקוס מלכות אחרת נותנים חומרי חיים, מ"מ צי"ד דאף מיעוטא דמיעוטא לא הוי שניולו א"כ צודאי דינאם מכלל איסור תורה ואם נשאת לא תלא, ומאחר דנצצרר דליכא איסור"ת לכ"ע, שערי היתור פתוחים לפנינו עפ"י דברי הר"א מורדון דכיון דלא שצ לביתו זמן רב צודאי מת, ואף שהב"י כ' שלא לסמוך על הר"א מורדון, אך לא על הרי"א מורדון לבד אנו סומכים כי אם על בני דרבנו דקיימי צשיטחו, וע"ש

אוצר

קונטרס ענינות השואה אית ת—א

הפוסקים

אם נמצא דמיטע בנרתיים מהמלואר אפילו אם מוקפים ע"י השונה כמו שגם מגיעו ורשע נמלטו הרבה בזמן המלואר, והרי זה המעיד על צעלה שהיה בגיעו גם הוא נמלט משם בזמן המלואר, אי"כ המיעוט האז סותר החרי ותלתא רובי, שאם נמלט הרי ליכא לא רוב כצנשו כרקוס ולא רוב יולא ליכא רוב מפולת, דזה יש לדון רק צאלה שנקצשו ולא על אלה שנמלטו, אולם זה אינו, דמה בכך אם אחד נילול ואטו צצביל שאתרתיש ניסא לאחד אתרתיש ניסא לכולם, ואין לזה שייכות עם דברי הגמ' ציצמח קט"ו צעישנו עליו צית דאמרין דכמו דאתרתיש לך ניסא אתרתיש לו ניסא, דשם קאי לענין דדמי ואין שם רוב למיתא אצל במקום שהרוב למיתא אטו אם אחד יולל יתקלקל כל הרוב, ואטו צנצנצה ספינה ואחד מהם יולל ויעיד על שאר הנוסעים שנפלו צים נמצא מחוץ שנילל הוא גם הם נילולו, זה לא שמענו צעולם ולא מלינו מי שיאמר כן, וצנצנשו כרקוס מוכח שיש רק מיעוט שנילולים מלד שלא נהרגו אצל לא מלד שצרחו, וראיה לזה דברי צנצנשו כרקוס רובם לאצד ולכריצ"ש אסורים רק מטעם ששתי חזקות עומדות נגד הרוב, ואי נמצא דמיטע בנרתיים אי"כ איכא שני מיעוטים מיעוט הצורתיים ומיעוט שאינם נהרגים, וכידוע דעת הר"ן דסמוך חרי מיעוטי אהדדי וצטל הרוב, הרי השני מיעוטים מגרשים להרוב, וצט"כ מוכח דאין מיעוט שנילולים ע"י צריחה רק מיעוט אחד שאינם נהרגים, וככא הוי חרי רובי כנגד המיעוט הזה, וע"י צקרבן נחנאל פ"ג דגיתין [מוצא צס"ק ש"צ אות א'] שהצוה מרי"ו דדוקא צברקוס אותה מלכות נותנים חומרי חיים אצל כרקוס מלכות אחרת הם צחזקת מתים, וחמה עליו דכי מלויים הם על לא תחיה כל נשמה כו', ונראה מדבריו שיש רק השגשג שלא נהרגו משום שאין להם מלוא לא תחיה כל נשמה, אצל לא העיד כלל מחשש צריחה, ממילא צכוצשים הגרמנים שהיו מלויים ועומדים מחוץ מלכות הרשעה שלהם לא להחיות שום יחודי, הרי היחודים הנצנצשים הם צחזקת מתים גם לדיוק, ועוד דאפילו אם נמלט איזה יחודי מחוץ לגיעו עדיין היה צחזקת סכנה, אם שלא יסגירוכו הגוים צידי הגרמנים אם שהגרמנים לא יפגשוהו כאשר ארצו לכל יחודי, וקודם היו רובם למיתא צחוך הגיעו ואפילו אם נמלטו ג"כ היו רובם למיתא, שהרי גזרו על כל הגוים שיחצילו וילילו יחודים שיהרגום עם היחודים ציחד, אי"כ הוי מיעוטא דמיטעא צשני ענינים וגרוע יותר ממשאל"ם, ואין שום ספק דהנילולים היו צגדר מיעוטא דלא שכית ודון משאל"ם להם וז"צ. ואחר שהאר"ן עוד צדברי הרא"ש דהיולא ליכא צצ"ד של אר"י דינו כמת, כ' צאות ע' דלפ"י יש למלוא היחד צצ"ד גם מדרבנן, דאף דהש"ע לא פסק בהרא"ש הרי כ' צצ"י דהטעם משום דחוששין לחומרא צשני הלשונות דרב יוסף צגמ', וכ"י צנוגע לחשש דאורייתא, אצל הכא צציררנו [דאיסור חורה ודאי אין כאן] דינו כמשאל"ם דאסורה רק מדרבנן ואם נשאח לא תלא, וכיון דהוי ספק אם כלישנא קמא או כלישנא צחרא, הרי צבר כ' ה"ש צסס"ק דצספק משאל"ם ה"ל ספיקא דרבנן ולקולא, והכי נמי צצ"ד אמרין ספיקא דרבנן לקולא וגם לכתחילה חנשא אחר שיעצרו י"צ חודש צמגה המלחמה. וע"ש עוד צאות י' שהאר"ן דיש להצוה ראייה דצנצנשו כרקוס ויולא ליכא שניהם יחד מותרת אפילו לכתחילה, מהא דאיתא צאצות דר"י פ' ל"ח כגון ציתר שלא נמלט ממנה נשמה להחיר אי"א, דמשמע דאם היה נשאר ע"א שהיה אומר שראה שם צעלה היכה מותרת אף שלא היה מעיד על מיתא אלא מלד אם שהיה שם.

יא. בשנתחבא בבונקר בזמן ההרג ואח"כ נעלם. צמנחת יחקק (לר"י ווייס) ח"א סי' ל"צ צאית שנחצא צבונקר צימי הנאצים והצוה אליו את דודו והצוהו צבונקר סמוך ויהיה צא לבקרו ודאק למזונותיו, ואח"כ חלל האיש לבוא אל דודו והצונקר שלו

וע"ש שהאר"ן צצ"ד שאין לך צעולם אומדל יותר חזקה ועוצה ממנה, גם ה"י ודעימיה יודו שוכל להחיר לינשא אף לכתחילה אותן העגונות שנודע צעליוכן היו תחת ידי הצוררים צשעה שצצשו ונסגרו צגיטאות.

ט. כשידוע שקפץ מהרבה שיהביילה אותם למחנה השמדה בעצם חילוצה. צכיל יחקק סי' ל"א * צאנשים שכוולו ע"י הגרמנים צרצת מגיעו ורשע למחנה השמדה, וצדון קפץ צעל העגונה מהרבה ולא ידעו מה היה לו, ואחר המלחמה דרש אשח וחספה אחריו ואיש לא ידע מאומה אודותיו, כ' צאות ג' וד' ד"ל שרוב הקופלים צשעה שהרבה נוסעת צקלצ מהיר נהרגים, אכן היסוד הזה שרובם למיתא אינו כל כך חזק, אף יש לדון שאפילו אם נאמר שהקפילה מהרבה אינה אלא צגדר מחלצה על מחלצה, הרי היה רחוק שנילל אח"כ מידי ברולתיים הצוררים וצכו מיעוט קטן שנילל יחודי נודד ממקום למקום מחוץ למחנה, וצצירוף שני הדברים יחד יש כאן רוב שנהרג וכיון שכך ילכא מדאורייתא מחזקת א"א, ולפ"י כ' להחיר לכתחילה ע"י אמירת גוים אז שאלאו על המסילה כמה נהרגים, ולפי חיאליו הפרלופים והמלצושים כוכר צעל העגונה.

י. כשהועד שהיה בגיעו וורשא בעת הפרד הידוע. צחך עוצה סי' ס' צאית שצ"א העיד שראכו בגיעו וורשא צזמן המרד הידוע והגיעו צבר היה צמלור סגור ומסוגר ומלד אצד זכרו והעד נייל משם צדון נם, כ' דצ"ד נראה דלכ"י דינו כמשאל"ם דאסורה רק מדרבנן, אפילו דעת הריצ"ש דס"ל דהני תלת דר"א צן פרעא תלא משום ה"י חזקות חזקת חי וחזקת א"א [מוצא צס"ק רפ"ט אות א'], דציודי גיעו ורשע הרי קודם נצצשו צברקוס אחרי מרד כללי שלחמו היחודים עם הגרמנים והרגו מהם צים, והגרמנים היו מוכרחים להלחם צכל סדרי מלחמה צעלנקים ופללות וכיו', אי"כ הרי רובם למיתא צכל עיר צנצנשו כרקוס, שנית הרי נידונו ליכא ע"י מלכות הרשעה שגזרו על כל היחודים להשמדים וכ"ש יחודי גיעו ורשע שמרדו צם, והרי מלינו צצ"ק כ"ו א' דאפילו צצור מלכא שהתפאר שלא קעיל יחודי מעולם צכל זאת הרג י"צ אף יחודים שמרדו צו, והוי חרי רובי רוב למיתא מלד צנצנשו כרקוס ורוב למיתא מלד וילאים ליכא, אי"כ כמו שישן חרי חזקות הרי ישן גם חרי רובי, וכמו שרוב עדיף מחזקת אחת כמו כן עדיף חרי רובי מחרי חזקות, וכיון דהוי חרי רובי לנגד חרי חזקות גם להריצ"ש דינו כמשאל"ם, ואף להעיר ע"י מחוץ ציצמות קכ"א א' ד"ה ולא ה"א, דגם צצורצ מרבנן צמשאל"ם לא חנשא אף דרובא חי סליק קלא חיה לבו, ומוכח דאין חילוק צין רוב אחד לחרי רובי, דודאי לענין לכתחילה שפיר אין חילוק צין רובא לחרי רובי, וגם צחרי רובי צריכים להחמיר לכתחילה [ע"י ע"י צס"ק ר"ס אות צ'], אצל לענין דיעצד צודאי יש חילוק צין רוב אחד לחרי רובי, וי"ל עוד פשט דהרי גם צצורצ מרבנן אין היחד אחר רק מלד שנצצע צמשאל"ם אלא שיש הוכחה יותר [שלא נייל מהצטועה], אי"כ שפיר אמרין לא פלוג צדרבנן וכעין הא דריש צילה דכולה חלה גזירה היא, וצצ"ד יש לדון דאיכא גם רוב שלישי, דידוע שהמטירו מצול פללות על הגיעו והפכו כל הצחים לחורבות, אי"כ הרי זה דין מפולת שרובן למיתא, ויש לנו תלתא רובי וצודאי ילכא מאיסור דאורייתא כו'.

ואחר שהאר"ן דהני רובי אינם דומים לרוב התלוי צמעשה דלא חלוק צחריה, משום דכאן דדרבנן לפשות כן עפ"י הרוב לא נקרא תלוי צמעשה, כ' עוד צאות ז' דצעם כך הצירה חרי רובי יש לעין עוד, דהרי גם צנצנשו כרקוס ויולא ליכא

אורח

קטנאם פנחות השו"א אות כ"ג

הפוסקים

ש' נמצא ריק, וא"כ אחר שנחפס צדי הרוואים ונמלט מהם סיפור ששטע מדיבורם בינם לבין עצמם שנחפסו הימים חפסו ששטע ויכודים בצונקר ברחוב הכוה וברעם, וידוע שלא היה שם עוד צונקר, אחר ש' לבחור מטעם ס' מנן וס' מקום הצונקר, כי עוד באתו ו' דבוי אומדנא גדולה שחפסו וברעם, ודלא היה מניח את דודו שלא עבדו להצילו למקום נטות ואחר ז' ימאנו למש' ברעם או שיצרכו להסתכן לנחל ולפול ביד שונא, ועוד שהצגדים והכחצים והארינקי וארוחת הערש שנמלאו בצונקר מעידים שא"כ מאורע חיוס חדמן עמכם עד שלא היה יכולתם ליקח עמכם הדברים הנ"ל וגם שלא ללבוש ארוחתם, וע"כ שחפסו אותם הרוואים, ואלו ידוע מפי העד שנאמרו בזמן היותם בעיר נוקפת צאן יולא וצא, ולא היו מוליכים אז הכוה רק היו הורגים למי שנמלאו, וגם לא היה אפשר לברוח אז אל מחוץ לעיר, ומדנאצד זכרו עד כעת ש"מ שנחמא וברג ובכ"ג דימו האחרונים למשאלים, ובצירוף הדברים ששטע סיפורי מפי הרוואים יש לבחור לבחילה.

יב. כשהעדות היא רק שהבעל היה תחת שלמון הנאצים בארצות הכיבוש, אך לא ידוע מה נהיה אחריו אם הובל למחנה השמדה ואם היה בגישאות שהושמדו. צנה עמי פ"ג בנעדרים שבעדות עליהם היה רק שבו באלות הכיבוש של הנאצים, אך לא נודע גורל עירם אם היו גייטו שהושמדו או במחנה השמדה, כי באלות שרוב היידיים שבהם נהרגו אין לומר דאזלין אחר רוב החשודים שנשארו בחיים, דעד כאן לא נחלקו הרש"י והרא"י בחורח הבית בית ה' שער ד' דכשיש שכונה יידיים ורוב העיר נכרים אם הולכים אחר רוב השכונה לענין חביות יין שנפתחו ואין ידוע אם ע"י ישראל או ע"י גוי, אלא כשיש מקום להסתפק שמה מעביר או מהשכונה, אבל כאן שצדור לנו שהנאצים חפשו אחר כל יידי ויידי בכל מקום שהוא בין בשכונה היידיים בין בעיר, הרי אחרי שידענו שהושמדו רוב יידיי העיר, כל יידי שגדור אח"כ הרי הוא מוחזק באתו הרוב שנשמדו, ואין לנו ללכת אחר הרוב של הלא יידיים שנשארו בחיים, וא"כ פשיטא שלדעת האחרים שנמלחמה כשנודע שהרוב נהרגו ה"ל דברים שרובן למיתה [כמבואר לעיל סי"ג אות ד'], א"כ גם בכיבוש הנאצים יש להחזיק את הנעדרים ברוב למיתה, ובאות ו' כי דיש צרכי כמה רוצי להחיות, אי מכאן שידוע לכל שהנאצים הוליוו פסק דין על כל יידיי ארצות הכיבוש להוליוו להורג איכא רוב דיוולא ליהרג צד"ד של עכ"מ, דאפילו לישנא בחרח דרב יוסף גייטין כ"ח מודי דלענין רוב יש לו דין דברים שרובם למיתה להעקף נחרי רובי, כי רוב יידיי הארצות הכן שנהרגו ועל כל ענוה וענוה יש לומר שבעל כוא באתו הרוב, ג' רוב דמלחמה [בנודע שרוב אנשי המלחמה נהרגו] שזינה כמשאלים, ד' דנוסף ע"ז היו גם יסורי המות שסבלו היידיים בכל ארצות הכיבוש הרעבה ומכות ועבודה קשה שאפילו הנייולים פחת גופם עד לחלו, וא"כ נוסף על דין משאלים שנמלחמה היו גם דברים שגרמו למיתה רבים גם מצלי שנשלחו למחנות ההשמדה, והיו כמשאלים שיש עמם גם חולי ומכה או דבר המעכב את ההלכה בקשור בשגללות של ברחל, שרוב הפוסקים מחזירים אף לבחילה [כמבואר בסי"ק רס"א אות ח'], ה' רוב דנייולים מודיעים לביתם, ואף דלכאורח קשה לומר כן ע"ד מפני שרבים מהם אין להם למי להודיע היות שמעפותיהם ג"כ נעלמו, ויש שהלכו לארצות אחרות ובעלנים לא ידעו מקום נשתיבתם, ולא דמי למי שנעלם מביתו ולא חזר ש"ל אילו היה חי מודיע להם שכן גם הוא וגם בהשפחה מקרה אחד להם, אמנם החת"ם והאחרונים שנמכו על טעם דאצד זכרו צמח כזה [מוצא בסי"ק ר"צ אות ל"ג] הזכירו גם השימוש בעתונים שאפשר להודיע על ידם, וא"כ גם בעתונים דנ"ד הרי היו יכולים להודיע ע"י בעתונות או בדיון או מסודות המתעסקים באיסוף ידיעות ע"י הנייולים,

וממך שלא הודיעו עד כיום בודאי שמחו, ובאיכא תנחל רוצי ויותר מחזירים אפילו צדלו בני רוצי זה אחר זה [ע"י ע"י בסי"ק ר"ס אות ג' ואלו ו'], וכמו בסי"ס ש' הפוסקים דתנחל ספיקי מבני גם צרכי אחר זה, ואם נוסף עוד לומר דכיוצא הנאצים קולו יש לו דין כצרכי ברכוס הרי יש רוב ששי לבחירה, ואין מקום לחלק בין רוב החלוי במעשה או לא, דכיון דכאן יש גזירת מלכות להשמדת היידיים אי אפשר שלא תהיה המעשה, ועוד הרי כי הפמ"ג בחולין בסוגיא דרוב דרובא דרובא נגד מיעוטא דמיעוטא אזלין בחר הרוב אף ברוב החלוי במעשה, וככא כיון שיש יותר מחרי רוצי נשאר המיעוט מיעוטא דמיעוטא, ועוד דלא אמרו דברוב החלוי במעשה לא בוי רוב אלא כשעוד לא נעשה המעשה אבל כשכבר נעשה רוב גמור הוא, וככא הריגת היידיים הרי נעשה כבר ובודאי דרוב כזה אזלין בחריה כו', גם יש חזקות המסייעות לבחור, חזקה שהנעלם לא ילא מעורו ושם נכרג, ועוד שהנאצים הוחזקו להרוג, והחזקות ש' הרי"א מורדוך [ה"ל], עוד יש לדון ע"י גם מטעם ס"ס שמה נכרג ושמה מה על מטחו דלא כי החוס' גייטין כ"ח דכשי יש לחוש ע"י למיתה, והלא כל יידיי ארצות הכיבוש גם אלה שלא נהרגו היו נחונים בשביה, ועוד יש ס"ס בלופן אחר, שמה כל הנעלמים נהרגו ואח"ל שלא כולם נהרגו שמה בעל כוא בחור הרוב שנהרגו, ויש צדק ג' ספיקות דשמה מה על מטחו כ"ל, ובס"ס כזה שצב ספק אנו דנים מכה רוב אז אפילו בלחזק איסורא עבדין ס"ס, ומכ"ש בג' ספיקות, אלא שצ"ל לבי נוקפי עדיין לדון כך להלכה ולמעשה אחרי שכמה נעלמים שנחשבו שאינם בחיים חזרו וצאו, ולכן במקרים כאלו שלא ברור שנשלח למקומות השמדה או שבו בגיטו המושמדים, מבראוי להכות לשיעור אצד זכרו ג' שנים אחר גמר המלחמה, ומליו שחילו בענוה בשעת גזירה וצמח יותר מצמח אחר, ע"י בסי"ק ו' בשם הרא"ש, וענוות דרבים קל מענוה ויחידה, וכשהענוה היא בחורח ורבה בשנים יש לנו להקל יותר מבפחם ענוה כמ"ש הש"י [המוצא בסי"ק ר"ס אות כ"ח].

יג. ובשרק חווד שחיה בעיר בעת שנכנסו הנאצים ובכבשה העיר ויותר לא ראהו אבל אין עדות שהיה בגיטו, או שיש ספק אם היה בכלל בעיר בעת שכבשה. בקונ"ט חק"ט לר"י מייזליש בלגשים שבו באלות כיבוש הנאצים שהכניסו כל היידיים לגיטאות ומשם הוציאו למחנות ההשמדה, אחר שהאריך לבאר נשי הבלגשים שבו במחנות ברכוז [בדלעיל אות ג'], כי בלות פ"ג—פ"ז דכני שאין עדות שבו בגיטו, אלא שיש עד שבו צדד צעה שנכנסו הבורחים ובכבשה העיר ויותר לא ראו, ואפשר שצדדו מהעיר ערם שנעשה הגיטו, אין לנו לדון עליהם לא מכה עיר שכבשה ברכוס, ולא מכה יולא ליהרג דמותים עליהם חומרי מחים מפני שרובן לאצד, דזה דוקא איכא דצדור לנו עכ"פ שזה שאלו דין עליו היה שם אלא שהספק אולי יניול, משא"כ איכא דיש לנו ספק שמה לא היה שם אז, א"כ לזה בודאי נותנים עליו רק חומרי חיים, וגם אין להכניסם בחור הרוב שנהרגו דלא ידוע שהתחלה הגורם להרוב שנהרגו היה הגיטו שמשם הוציאו למקומות ההשמדה, א"כ מי שלא היה כלל חור הגיטו אינו נכנס כלל בספק זה לומר שהוא מהרוב שנהרגו ואיכא עדיין חזקה חי מן התורה, אמנם לפמ"ש העין יחאק בח"כ ס' אי בנדנדו דאיכא חזקה שנשארו על מקומן חור הספינה [מוצא לעיל סי"ק ש"ג אות ו'], מעשה אולי אפשר ללדד להקל קצת גם צד"ד אחרי שזה ידוע שאנשים הללו היו צדיקים צעה שכבשו הרוואים את המדינה, וכרי אין ידוע לנו שצדדו ואפשר שנשארו שם, א"כ שפיר שייך לומר חוקי אחזקה שנשארו על מקומם חתה יד הרשעים ולא צדדו למדינה אחרת, וממילא דגם עליהם יש לדון שהם מהרוב שנהרגו, ובפרט לפי הנודע דבעת המלחמה היתה סכנה גדולה לעבור בגבולות ממדינת אחת לחצרה, א"כ מסתבר

אוצר

קמחור ענינות השואה את יג-ט

הפוסקים

ברשעם הפקירוהו ועזבוהו בלא מאכל ובלא משכב ובלא כחז רשין, וכבר כתבתי בחשי' [מוצא לעיל אות ד'] דלפי שיטת מהרש"ל נגיטין כ"ה דצן שמונים וחמשה כיון דהוא זקן וחלש נאבד עליו החול ואלא מחזקת חי, ואף דלא קר"ל כן להלכה, מ"מ בשבועה דכתבו החופ' שם דשבועות חיישין טפי למיתה, י"ל דשבועי וחולת חתק שיטת מהרש"ל, דכיון שנחלש מחמת השבי הקשה אם יתחבס עליו חולי ואמרין רצו חולים בשבי למיתה הם עומדים, אי"כ אף אם לא היתה לנו עדות אחרת ג"כ היינו אומרים דמדאורייתא מותרת האשה לעלמה, ולא היה לנו רק איסורא דרבנן דהחמירו משום חומרא דח"א לחוש גם למיעוטא דלא שכיח כמו במשאל"ם, ולפי"ז העלה להחיר לכתחילה בהגדת העמפיע ששמע שמת, אף שהראשון לא אמר ממי שמע, וכסכים עמו המחבר שם בסי' ל"ח להחיר האשה. מו. כשראוהו ביום השחרור מהנאצים במחנה רכוו שכל אנשיו היו חולים וחלשים, ורובם מתו במגפה

במשך כמה ימים. צננין לבי ח"כ סי' כ"ו צאים שהיה במחנה ריכוז ציוס שנשחררו מתחת הנאצים והיו כולם חולים וחלשים מאד מרוב הצרות שעברו עליהם, וצאותו היום נפלה צנייהם מגפה גדולה, ולא היה בידי הוצא המשחרר רפואות להציל רק מעט מעט וצתוך כמה ימים מתו רוב האנשים, והאיש הנ"ל נעלם והיפאסו: ולא נמלא, הביא דברי הריב"ש בסי' שפ"ט דהני ג' דגיטין כ"ה צ' אפי"ג דרובן לאבד עכ"ל תלם מן החורה משום דאיכא חרי חזקה נגד הרוב חזקת חי וחזקת ח"א, וכי דלעת הפוסקים החולקים על הריב"ש וס"ל דבספיקו שעבדה אף אם לא שהה כדי שחל נפשו מ"מ אם נשאת לא תלם [עיי' ע"ז בסי' קפ"ט אות א'], אי"כ צ"ד דרובם מתו במגפה דיעבד לא תלם, וגם לשיטת הריב"ש ודעימיה י"ל לפי מה שז"ד בשאל ומשיב מהד"ג ח"א סי' קרי"ה דהיכא שנפלע בראשו ואפשר דנפלע מוחו, לא שייך לדון מכה חזקת חי דבצר אחרת חזקה, ואי"כ צ"ד שהיו כולם חולים וחלשים מאד לא שייך כלל חזקת חיים ונשאר רק חזקת ח"א, והגם דאמרין בקדושין ע"א צ' ובגיטין כ"ה צ' דרוב חולים לחיים, ולפי"ז איכא עדיין חזקת חיים צ"ד, אבל כל זה היינו היכא דיש מליאות לעשות הרפואות, אבל צ"ד דגם הממשלה לא היה ציכולתה להציל סמי רפואות כל כך ולעזר המגפה, אי"כ צב"ג לא שייך רוב חולים לחיים וממילא דליכא חזקת חיים, וכיון שאי"כ מתו רובם הרי זה עדיף מחד חזקה, ושוב י"ל דגם להריב"ש אם ניסת לא תלם, עו"ל לפי מש"כ בחוט המשולש סי' ו' [מוצא בסי' ש"ג אות א'] דלא דנותנים חומרי חיים וחומרי מתים צב"ג ג' דגיטין אפי"ג דרובן לאבד, משום דרוב זה אינו רוב גמור, ואי"כ צ"ד שמתו במגפה רוב גמור שבטים אחוה, שפיר י"ל דלכ"ע ליכא רק איסור דרבנן וצדיעבד לא תלם, ועיי' בלחמא לזק (החדש) סי' ע"ז ש' צננונו דאם יאמר העד שבעת החילה המגפה היו רוב החולים המסוכנים במחלה הנ"ל למיתה מפני שלא נודעה עדיין תרופה, יש לצד להקל צניורף אומדנות שילאה מאיסור חורה, ובסתייע מדברי החשב"ץ בח"א סי' פ' דאם היה במקום סכנה אף שלא היו עדים שהוא היה מסוכן, עכ"ל כיון דלא נשאר לז של חיים אלא רחוק מאד ונשתקע שמו ואבד זכרו אם ניסת לא תלם ע"ש, וכמו כן צ"ד שלא היו רפואות לכל החולים במגפה ומכה סיבה זו מתו הרוב, אי"כ צניורף האומדנות הנ"ל צודאי יאלה מכלל חזקת ח"א מה"ת, ועוד יש להוסיף לפי מש"כ בחשי' בעל שאל ומשיב שבשערי עזרה באילה אהבים סקמ"י דכל שצריך לפעולה לכוות ולחיות אי"כ צטרם שנעשה הפעולה לא שייך לאוקמיה מחזקת חי, ומעשה צ"ד שנועד לכל שבאם היתה המלחמה נמשכת עוד כמה חדשים לא היה נשאר בחיים אף איש אחד חי, כי ממש רובם ככולם היו אז בשעת השיחרור כחילה שיש צו סכנה, ועכ"פ צורר שכמעט כולם היו לריכוס פעולות רפואיות ולאנשים ורצות לא עלתה אז שום רפואה, ואי"כ אלה

מסתבר יותר לאוקמיה לחזקה הראשונה שנשאר תחת ידם כמו רובא דרובא של צרתו, עוד יש לצד לפי הנשמע שחלק גדול מאותם שצרתו למדינת רוסיה מתו ע"י רוב העזוב וגודל הקרירות שם, אי"כ איכא ס"ס להקל שמה לא צרה כלל ונכרג כמו ברוצ ואפילו אח"ל שצרה שמה מה שם, ויש גם לצד דאחרי שממשלה רוסית נתנה רשות לפליטים לחזור ופאשר רואים צחוש דמלא צבר באו בצורה חלפים ורצות, ואי"כ זה שלא חזר וכניה כאן אשתו איכא שפיר ס"ס הנ"ל. וע"ש צלות פ"ז שהאריך עוד לצד להקל מטעם דכל ההשג שמה נשאר שם ועדיין חי הוא הוא רק מיעוטא דמיעוטא, והני נשים שיש ספק על צעליהן שנאבד זכרם הם ג"כ רק מיעוטא דמיעוטא שנילו, אי"כ אין סברה לחוש שבאותו מיעוטא דמיעוטא שנשאר עדיין בלחיה מקום וכיו הצעלים של הני נשים שהמה ג"כ רק מיעוטא דמיעוטא, ומסיק דלהלכה נצו מהסם להקל צב"ה.

אולם בעסק הלכה ח"כ סי' מ' דן להחיר אף צמי שלא מחבר כלל אם נשאר תחת הכובשים הנאצים, וכי דאף דלכאורה אין צב"ה מרפא כיון דאפשר שצרתו קודם שצאו האויבים אינה בגדר עיר שכבושה כרקום, ועיי' בחומ"מ סי' מ"א סעיף ד' צב"ה דמי שהיו שערותיו צעיר שכבושה כרקום הם צחזקה אבדוים, וכי צסמ"ע סק"ל"א צס"ס כד"מ דדוקא שנועד שהיו צעיר צשעה שוכבשה, אבל אם לא ידוע שהיו שם אינם צכלל אבדוים ואין עליהם דין עיר שכבושה כרקום, ואי"כ גם צ"ד כן, וממילא דאין לנו לידון מטעם עיר שכבושה כרקום רק מכה האומדנא לחודה שלא הודיעו עד כה שום אות חיים, ובאומדנא לחודה קשה להחיר, שהרי גם הרי"א מורדון לא סמך על האומדנא רק צנעצע צמשאל"ם דמה"ת יאלה מחזקת ח"א ואם נשאת לא תלם, אבל באומדנא לחודה לא, אמנם לולא דמסחפינא הייתי מניע להחירם, דהרי אף שהרי"א מורדון לא החיר באומדנא לחודה, אבל זה צרור דבאומדנא לחודה ג"כ יאלה מחשש איסור חורה כמ"ש בחת"ם סי' נ"ה וסי' [מוצא בסי' ק"מ רצ"ב אות ל"ג], ובשבות יעקב ח"כ סי' ק"י [מוצא בסי' ק"מ אות כ"ה] כ' צננונו דכיון דאין חקור לעדות אחרת על מיתתו ע"כ שבעת הדחק כזה כדיעבד דמי ויש להחירה אף לכתחילה כיון דצדיעבד אם נשאת לא תלם, ואחר שהאריך לחק דברי השב"י, ושאלך לומר דרק לחכמי התלמוד הראשונים נתונה לעשות מן הלכתחילה ענין דיעבד [מוצא שם ס"ק ואות הנ"ל], מסיק דאם צמשאל"ם שחפורש צס"ס להחמיר לידד השב"י להקל מ"ש צ"ד דאין חפורש צס"ס להחמיר, ואדרכה צצכורות מ"ו צ' חפורש דלנשגא צתרא לא החמירו אף צעלם המיתה לסמוך על אומדנא ועצ"ע, ואף לך שעת הדחק גדול מ"ד דנשים לעירות למאות ולאנשים ישארז אלמנות צרורות כל ימי חיבתן באין חקור להשיג עדות על מיתה צעליהן, צודאי יש מקום לצד צבחירה לידדו, ע"כ נראה צרור דאם יסכימו גדולי הדור ליתן על הלכתחילה דין דיעבד מוכל להחיר, והוסיף דמוצן מאליו שצכל ענין אין ליתן היתר כללי לכל העגונות, רק צכל פרט וישיצו צ"ד שיחקרו וידעו אם לא היתה קטעה צינו לציוה ובדומה, דלא אין האומדנא חזקה כל כך, ואף אם אחרי החקירה והדרישה ימלאו שאין מקום לחלות סיבה חי הודעו רק מחמת מיתה, מוכל להחיר לישא אף לכתחילה.

יד. כשהיה בפלוגות העבודה שע"י הצבא ההונגרי ונעזב בדרך כשהוא חולה ונאבד זכרו. בחשי' הרי"ל סופר אצ"ד עמשואר צצמנתה יחזק (לר"י ווייס) ח"א סי' ל"ז צאים שהיה צצצא הונגריה צצמן מלחמת הנאצים, ובדרך צסיגתם חלב האיש והשאירוהו צכפר אחד ועד מפי עד אמר ששמע שהיה זן מחחילה להוציא מאיסור חורה אף צלא בהגדת העד מפי העד, וכי דהרי לפי דברי העדים שנחלה הצעל וחזן מחולי הקשה עוד סכנה מרחפת על ראשו כי כרואים יכרגו, כי צצא הונגריה

אין מעידין שהן בספק חיים

ונותנים

אוצר

קונטרס צמחות השואה אות טו — ס"ק שח הפוסקים

שמתו במגפה הרי זה היה עוד מסיבת מחלות וחולשות שבעודם תחת הרשעים, ולפיכך לא נוכל לדון מטעם חזקה חי, דרך זאת היו כבר מתרפאים ובריאים אחרי השחרור שיך חזקה חי, וא"כ י"ד קיל ברצח מנדון ה"ל כ"ל, ששם היתה המגפה על אנשים בריאים ושלמים בגופם והיתה להם חזקה חיים לפני המגפה וזה ברור, ומעשה יש לנו לחפש לדדי היתר להחירה אף לכתחילה, וכבר השתמשו גדולי הפוסקים בדברי הר"ן כתובות פ' הכותב דהיכא דביעבד מהני סמכין על סברא קלה אף לכתחילה, עי' מזה בשו"ת מהרש"ם ח"ב במפתחות סי' י' ובשו"ת מהר"ש (ענגל) וצמחתי יחזיק בכמה תשובות, והנה צעין יחזק סי' ל"ג העלה דאף שהחמירו חז"ל בערוך נגד הרוב, זה דוקא ברובא דליחא קמן כמו במשאלים, אבל ברובא דליחא קמן או קורבא דמפורש בחורה, אין כח ביד חכמים להחמיר נגד דבר המפורש בחורה, וכמשי"כ הע"ז ביו"ד סי' ק"י, וא"כ צ"ד שאנו דנין על צדל אשה זו אם היה מהרוב שמתו במחנה או שהיה מהמיעוט שנשארו בחיים, הרי זה רובא דליחא קמן, ואמרין דאין כח ביד חכמים להחמיר נגד רובא דליחא קמן וחזקין לקולא לומר שהוא מהרוב, וכן יש ללמד לפימ"ש העין יחזק בח"ב סי' א' [מובא בס"ק ר"ם אות כ"ב] בספינה שטבעה בים ורובם מתו ונמלאו מונחים בספינה ומיעוטם נמלטו, ד"ל כל דפריש מרובא פריש ואותן המיעוט הנמלטים היו מן הרוב ולא צעלה שהוא המיעוט נגד הרוב, ודיינוין שבעלה מונה בהרוב שנספינה, וה"נ י"ל צ"ד, עוד יש ללמד להחירה לפי משי"כ גדולי הפוסקים להקל בעגונה בחרי רובי הבאים בבת אחת [עי' ע"ז בס"ק ר"ם אות ז'], ולפיכך כי צעין יחזק בכמה דוכחי דאם נגבתה העדוה על העצומה לערך ד' חדשים אחר המעשה, באופן דכבר יש רוב שני דאם ליחא דסליק קלא חית ליה חשיב חרי רובי בבת אחת, וא"כ צ"ד שכבר עבר יותר משנה מעת שנגבה העדות ונאלו [עכשיו] לדון על החירה דהך ליחא, הרי חשיב בחרי רובי הבאים בבת"ה ויש סניף גדול להקל בכ"ה, עוד יש להקל צ"ד לפי העדות שבעוד הצל תחת הרשעים באשורין אחר ששמחה רבה שנודע שבעז"ה ישארו אשתו וצנו בחיים כיון שהובילו אותם לפיר וזין, ואחר השחרור שמה מאד שעתה יזכר להזדמן אחס יחד, וא"כ הרי איכא חזקה שלא חזר מדעתו הראשונה, ובדאי שאם היה הי היה צא אליהם אשר על זה היה יושב ומלפס כל העת, וכמשי"כ העין יחזק דהחשש שמה חזר מדעתו הראשונה היא טענה גרועה ועדיף מרוב [מובא בס"ק ר"ם אות י"ח], וכבר נודע משי"כ הפוסקים דאף במשאלים דאסורה לכתחילה, מ"מ צעמ דחזק וצילדה ורדופה להנשא מחירין אף לכתחילה [עי' בס"ק ר"ם אות כ"ה], וצפרע במקום שאין לחשוב שימלאו עוד עדים חשיב כשעת הסכנה, וצ"ד ורף כל בני נדדים יש מקום להחירה.

ובעונג התורה סעי' כ"ה כי דאף ברי"ו צעם הרמ"ה שמתו וצ"ה בספק צדק דפליג על הרי"ש [וס"ל דכל בני דחנה צהו אין מעידין לא תלף], היינו בגוב אריות ולנוז וכו', אבל צ"ה דברים של ר"ה צן פרעא אף הוא מודה דתלף. ובשאלת דוד סי' ז' מאמר ג' האריך דכל השנים צמשה דיעין כולם היו רוצם למיחה ועכ"ז נותנים עליהם חומרי חיים מן החורה, ספינה שאבדה צים אמרי' צצ"צ ק"ג צ' וברי ספינה שרובם לאבד נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים חולים שרוב חולים לחיים לא כ"ה, הרי מבוחר דכיו רובן לאבד וגם נותנים עליהם חומרי חיים מה"ת מדקפריך מינה על דיני ממונות, [אלא שהוא פירש ספינה שאבדה כהרמב"ם, ולא ספינה שטבעה וכלעיל ס"ק ש"ג אות א'], וכן יולא ליכרג כיו רובן למיחה, ובראיה דחלקון הלשונות ולמד לישאל צצ"ד של ישראל אין נותנים עליהם חומרי חיים, מוכח דעכ"פ כיו רובן למיחה לכל הלשונות, וכן בא דנותנים חומרי חיים כיו מה"ת, דאי רק מדרבנן מאי איריא יולא ליכרג אפילו לנוז על הלליצה ג"כ אין מעידין עליו כדאיתא צפ' בחרף דיצמות, ואפילו נתחייב צדיקהם כמבואר צירושלמי שם שמה עברה עליו מערונא ובקשה למענו או פדאחו צממון, וכן צעיר שצבשוה כרקום פשיטא שחוששין שמה ריחם עליו אחד מהם או שצרה לו ויולא כמו שאמרו שם צירוש' מעשה וצרהה סומא אחת כו', ולא היה צריך [ר"ה צן פרעא] להעיד ע"ז דלמד מהך דלנוז צק"ו אלף ודאי דכיו ספק תורה, וכן מסתמא כיו רובן למיחה שהיה דרכם באותה העת להרוג כל אנשי העיר שמרדו צהם צעת אשר כצורה, דאם נימא דאין רוצם למיחה אלף מחלה על מחלה צריכה למימר דנותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים, וזה דוחק גדול לומר

שהוא נשאלת תלף. וכו' עבא"ה"ע סא"ק ק"י צעם הרי"ש דכל אלף אם נשאלת תלף, ובפינה שטבעה איירי שלא שבה שם ומשוי"ה תלף. וכו' מה"מ סקס"ו והצ"ה סקק"ה. וצרי"ה שם צפ"ה שפי"ה כצ"ה רח"ה דתלף דכי מוקמין מחגי' דיעין ה"ל דיוולא ליכרג צצ"ד של עכ"ה אלף צצ"ד של ישראל כמה חשבין ליה, מייית סייפתא מההיא דשמע מצ"ד של ישראל כי דצמין לאוקמה ציוולא למות ויוולא ליכרג, ודחין לא מה מה ממח נכרג נכרג ממח וצעכ"ה אלף ויולא אשתו משום דשייכי צה ולא היו מסל"ת, ובדאי דכיון דלף כיו מסל"ת אלף ויולא את אשתו דקתני ע"כ אם נשאלת תלף, א"כ לאוקימתא קמייחא דכיו מוקמין לה ציוולא ליכרג בא דקתני צעכ"ה אלף ויולא [נמי] אם נשאלת תלף, דאי איכא הפרש צפירושא דאל ויולא צין אוקימתא קמייחא לאוקימתא בחרייתא

ונותנים עליהם חומרי מתים וחומרי חיים:

בא

אוצר

ס"ק שח — ס"ק שו אות ג

הפוסקים

ובשאלת דוד סי' ז' מאמר ג' אחר שז' דבני דר"א בן פרטא
 בוי רובן למיחא ואפי"ה נותנים עליהם חומרי חיים
 מכ"ח [מוצא לעיל ס"ק ש"ח], כי עוד דין כשנשבע שבוסיפו עליהם
 בכלום צ"כ רובן למיחא כמו שבוכחתי לעיל בזה דבר דברקום ופי'
 ואין לומר דאינם אלא ספק דרבנן, דא"כ מאי איריא גוררתו ח"כ
 אפילו התחיל לאכול בו ג"כ אין מעידין עליו כדאיתא צ"י בחרא
 דיבמות, וכן שטפו נהר חיפוק ליה דאפילו נשבע במשאלים ג"כ
 אין מעידין עליו, אלא דבסיק דשטפו נהר בוי ענין אחר שכתב
 שטף ויאל לו ממקומו ועבר על הרבה מקומות והוא היה בלא
 מהם, ועפ"י הרוב בודאי נשטף גם הוא ונשבע, אך עכ"ז יש מיעוט
 המאמי שניגולים ע"י ספינה וכדומה לכן בוי ספק תורה, וכן נפלה
 עליו מפולת מדרבנן פשיטא דחיישין לו דהא אפילו האשה אינה
 נאמנת להביד שמה בעלה במפולת כדאמר רבא ביבמות ק"ד ב',
 ואף ש"ל שרצה ללמד זאת מהבדלתא ה"ל, אך נראה שפסע הדבר כן
 ולא אצטרך למיחא ליה בדרייתא, אלא שמשמענו דבוי ספק תורה,
 הרי מצוה דכל הכן בוי ספק תורה ובוי רובן למיחא, וע"י עוד
 לעיל סעיף ל"ג ס"ק רע"ו אות א' מכמה אחרונים שכתבו דבעדות
 שנפלה עליו מפולת בלי הגדה שמה, אף בדיוצד תלא. וע"י צמק
 שאלה סי' נ"ה המוצא בסעיף ל"ד ס"ק רפ"ט אות ז' שכתב
 דבבוי שלש שבוסיפו עליהם אף שנשאת תלא מ"מ אין חיסורם
 אלא מדרבנן. ועפ"י צמ"ק ואות ה"ל מהאמרי אש סי' כ"ג דאף
 בני שלש דמחני אינן חסורות אלא מדרבנן.

ובשו"ת בת"י להרי"א קוק בנדון שבוטע שמה במלחמה ע"י
 מפולת של בר שנפל עליו ע"י פללה, דן להחיר מטעם ארי
 רובי רוב דנאכד זכרו במלחמה ורוב שבוטע שמה במפולת, וז'
 דבני"ד שהמלחמה היא בעלת חולאות רבות למיחא גם בלא המפולת,
 ובמפולת הזאת עפ"י חכונתה היא ג"כ, סיבה מספקת למיחא,
 לא מצטיא אש מאמר דהוא בגדר רוב הכי יש כחן חרי רובי, אלא
 י"ל עוד שאפילו אש נאמר שהוא בגדר ספק כסחם מפולת, ג"כ י"ל
 שמי"מ מאמר שמה אחד יש כחן ספק של מיחא וחלול חזקת מי
 וחל"א, אז אח"כ מספיק גם חד רובא דמלחמה זו שנאכד זמני
 על ידך.

ובזרע יעקב (לר"ש ניוני) סי' ד' האריך הרבה בדין נפלה עליו
 מפולת, ובסוף דבריו דקנ"ה א' בעלה דש לחלק בן אכד
 זכרו אח"כ או לא, דבנא אכד זכרו אף דרוב הנשואים תחת המפולת
 מתים, עכ"ז כיון דאיכא ב' חזקות חזקת מי וחזקת א"ל לא עדיף
 רובא מחרי חזקי כמ"ש הריב"ש צ"י ש"ט, ואף שבורשו החזקות
 מ"מ חשיב כספק שקול, משא"כ היכא דאכד זכרו דהא נאסף פח
 הרוב דאומדנא חזקה ותקופא היא שכבר מת, כל כי הוי עדיף
 מחרי חזקי ונפקא אנתחית מאיסור תורה, ובסוף דבריו דקנ"ו א'
 סיים דאש נשאת לא תלא.

ג. ביאור ענין שטפו נהר ונדונים דומים לו. ע"י לעיל ס"ק
 ש"ג אות א' דבדרי בשארת יוסף סי' ד' שז' דשטפו
 נהר היינו שלא נטעו בחור המים ועל על ראשו רק שנשטף על פני
 המים בלא טביעה, ואף להסודרים דגם בלא שבה בוי רק דרבנן
 היינו דוקא בנשטף אכל בראה שטע ע"פ המים לא. וכ"כ במש"ז
 דבר סי' כ"ח. ובסודר אליהו רבה בקר"ע דל"ג עור ב' כשהאריך לבאר
 דגם להרמב"ם צעין שבויה עד שח"ג כדי להוליא מאיסור תורה,
 כי בחור דבריו דשטפו נהר היינו טביעה בלא שבויה. וכ"כ בחשו'
 הרא"ש ח"ג סי' י"ח, ובבבית יעקב סי' ע"ז. ובמשכנות יעקב סי' ח'
 המוצא צמ"ק רפ"ט אות א' כשהוכיח שדעת הרמב"ם דלא צעין
 שבויה

לומר דהוא גופא קמ"ל דהוי ספק השקול, וגם אין לומר דרובן
 לחיים וכל עיקר עדותו בזה נותנים עליהם חומרי מתים, מלכד
 דהא דחוק דלא יהיו כל השלש בלופן אחד, שנים מהם בעדות
 נותנים עליהם חומרי חיים והאחד תהיה בעדות נותנים עליהם
 חומרי מתים, וכמ"ש להדיא בהגהות מרדכי קדושין סימן
 תקס"ח וע"י שכתבנו ברכוס בוי רובם למיחא ודיוק לה
 מדקתני לה ביהוד עם ספינה שאכד בים דהוי רובם למיחא, כיון
 מלכד זה אין שום סכנה להחמיר וליתן עליהם חומרי מתים, כיון
 דרובם חיים ומלכד להא יח חזקת א"ל וחזקת חיים למח יחמירו
 ליתן עליהם חומרי מתים, אלא דבסיק דהוי רובן למיחא ונותנים
 עליהם חומרי חיים משום דיש מלכד לחזקת א"ל גס
 חזקת חיים וכמ"ש הריב"ש [ה"ל ומוצא צמ"ק רפ"ט אות א'].
 וכ"כ צמק המלך פ"ג דגירושין ה"ל ע"י.

ובבית אפרים סי' י"ט דנ"ו עור ג' כי דאף דלכאורה היה אפשר
 לומר דע"כ לא אמרי צ"כ דרובן לאכד רק בספינה
 שאכד, אבל כנשוכ ברכוס ויואל ליכרג אינן בכלל זה, וקחא משמע
 כן מדברי החוס' שם, אבל מדברי הריב"ש [ה"ל] משמע דכל
 ב' דברים בוי רובן לאכד, וכן מוכח ממה שכתבנו ראה דאף
 בספינה אש נשאת תלא מלא דיואל ליכרג, ואי אמרת דרק בספינה
 הוא דרובן לאכד א"כ אין ראה מיואל ליכרג, ד"ל דספינה כיון
 דרובן לאכד אש נשאת לא תלא כמו במשאלים, אלא ע"כ דכל בני ג'
 דר"א בן פרטא טלכו רובן לאכד דהא בחרא מחתא מחתוכו,
 וביח אפשר לומר דדוקא לענין דאש נשאת תלא שפיר יש ללמוד זה
 מחי כיון דללניכו בחרא נותנים עליהם חומרי חיים כו', אבל
 מ"מ חלוקים הם בטעמם, דבנין אין רובן לאכד וספינה אש"ג
 דרובא לאכד מ"מ יש כחן חרי חזקת או מטעם סמוך מיעוטא
 לחזקה, אבל במעין בלשון הריב"ש יראה דס"ל דכל ב' אמרי
 דרובן לאכד אלא שלא הלכו בהם אחר הרוב כו'. [ולפ"ז] כי להחיר
 צמי שבויה צעיר שכתבנו ברכוס ונמלא גוף מה וכו', אלא שבויה
 ספק אחר ג' ימים כ"י]. וע"י צמ"ק רפ"ט אות ז' מהאמרי אש
 סי' כ"ג דבכדן דר"א בן פרטא תלא משום דאמרינן סמוך מיעוטא
 לחזקה ותלא מדרבנן.

שו. ונותנים עליהם חומרי מתים וחומרי חיים.

א. כי צ"ש פ"ג דגיטין סי' ע' דמלכד הנפ"ט
 לענין גט איכא עוד נפ"ט בחומרי מתים, שאם קבלה קדושין מאחר
 לריכה גט דשמה מה [בעלה] ובוי קדושין, וגם נאסר המקדש
 בקרובותיו וכן היא בקרובותיו, ועוד איכא נפ"ט בחומרי מתים,
 כשש לו אח ונפלה לו יבמה מאח השלישי שהיא ערוה לאותה אשה,
 דחיישי' שמה הוא מה ואותה האשה היתה ראויה לו מקודם להתייבם,
 וא"כ זו ושניי ערוה עליו כדאיתא צ"י ד' אחין ואינה מתייבמת
 כלל אלא חוללת.

ב. סי' שגדרתו היה או שטפו נהר או נפלה עליו מפולת.
 ע"י צ"ש להלן סי' קמ"א ספ"י ס"ט דביחוד עם בני
 חלה דמחני דר"א בן פרטא בדין כ"ח ב' נותנים עליהם חומרי
 חיים וחומרי מתים, הכי' גם מי שגדרתו היה או שטפו נהר או
 נפלה עליו מפולת. והוא מהירושלמי פ"ג דגיטין ה"ל ד' ותוספתא
 פ"ג דגיטין ה"ל י"ג דעל הכן דמחני בוסיופ עליהם עוד ג'.
 וכתבנו הרמב"ם פ"י דגירושין ה"ל כ"ט וכתור צמ"ק קמ"א לענין
 שליחות הגט. וע"י לעיל ס"ק ש"ד אות ב' בדברי מהר"ש דכתור
 שלא הכי' כחן דין זה סמך על מ"ש לקמן צמ"ק קמ"א.

הפוסקים

סיק שו"ת ג-ד

אוצר

באותו רגע ממקום המפולת וגם אחרת ליה נוסח שכל מקום שצד לא נפל עליו כלום עד אשר ילא מחוץ לרחוב, וזו השעה רחוקה, כי ראוי שרוב המהם ברעש היה בשעת בריחתם מידו עוצרם במבואות הצרים, ולכן נראה שר"ע מודו שכיון שהיה שעת מפולת אינו צריך לעדות שנפלה עליו מפולת, ודי במה שמעידים שנמצא שם צמח חוקף הרעש, ובגוי צהכי להוליא האשכז מאיסורית, וראוי לה מדברי רש"י ביצומות קי"ד ב' גבי מפולת הרי הוא כמלחמה, שכי שנפל בבית עליו או צא רוח סערה וכו' מפול כל בתי העיר, ויש להבין מאי בין הכך חרי פירושים, ונראה שר"ל דכשאין מפולת חלה בבית אחד או לא אומרת בדדמי אח"כ רחבה שנפלה עליו מפולת דלאו הוא קרוב למיחה, אבל אם היה שעת מפולת בכל העיר או אומרת בדדמי אף שלא רחבה שנפלה עליו מפולת כיון שהכלכל בכגון זה רחוקה מאד ולא שכיחה וכו', ועוד נראה דר"ד דמי לנפל לתוך כבשן האש דלדעת רי"ו כפי מה שציאר המעשה יוסף ח"צ סי' א' [מוצא בספרי ל' ס"ק רמ"ח אות ב'], דגם במקום שיכול ללכת משם ואף שלא שבה בעד כדי שפ"י מ"מ לא חיישין מדאורייתא שצרה, וכו' צ"ד לא חיישין מדאורייתא שצרה, ואף דהר"ב פליג על רי"ו וס"ל דאפילו נשאת חלל [כמבואר בס"ק ואות ה' ב'], מ"מ אפשר דצ"ד יודה הר"ב כפי שנתבאר לעיל כיון שהצריחה בשעה שיש מפולת בעיר וגם שכיח עומד במקום המפולת הלה רחוקה היא, ועוד מטעם אחר נראה דהר"ב יודה שצ"ד ליכא איסורית, דבמקום שכיח עומד כן שם נמצא גוף מת, וא"כ אף שלא הוכר מי הוא מ"מ איכא אומדנא גדולה שהוא זה ואומדנא גדולה כזו מחזקה את הרוב דמפולת ומצטלת חרי החזקות, וכמ"ס כו"ב סי' מ"ג [מוצא בס"ק ח"ב אות י"ד] דדעת הר"ב דבנפל למשאלים ולא שבה כדי שתיג דלדידיה אכתי באיסורית קיימא, מ"מ אם מלאו אדם מה במים בדן הוא דאם נשאת לא חלל, ועוד אומדנא אחרת איכא צ"ד כי סמוך למת זה נמצא גם חביו, וכיון שהלכז וצנו היו עומדים שם בשעת חוקף הרעש, וכאז נמצא סמוך למקום הכותל וסמוך לו נמצא מת אחר, אומדנא חזקה היא שזו צנו שכיח עמו, דהא חזין שאצלו שכיח שם לא נילול אי"כ גם צנו לא נילול וכו' זה במת וכו'. ע"כ שם כמה צירופים להוליא מאיסורית.

ובחזון איש סי' ל"א כי דאם ג' אנשים דר בבית אחד ונפל הבית וסברנו וידעין דשנים מהם היו בבית בשעת נפילתו והשלישי ספק, נראה דמוקמינן ליה בחזקה חיים שבה בדבר ספק השקול שמה לא היה בבית, ואף אם לא סברנו את השנים שצביה ובספק אם אחד מהשנים היה בעלה, מ"מ הוא בחזקה חיים ואמרי שלא היה בבית, ואפ"י דאמרו ציומא פ"ד ב' דמי עכ"ל וחד ישראל צהר ופירשו מקצתיכו לחזר אחרת [ונפלה עליהם מפולת] אין משקחין דאמרי כל דפריש מרובא פריש, וא"כ היי אפילו אם ידעין דלא היו בבית רק שנים צריך לומר דזה שפירש הוא אחד מהשנים ובעלה היה בבית, לא דמי, דהתם בנידון הוא בזה שפירש שנפל עליו בגל צצבת ופספק צפנינו אי משקחין עליו בגל, ואמרי כל דפריש מרובא פריש ומחזיקין אותו שהוא אחד מן הרוב, אבל צ"ד שרש בספק הוא אם ראובן בן יעקב בעלה חי, חס אי אפשר להכריע שמשני שנים מהם גם ראובן אחד מהם, שהרי אחד מהם ודאי הוא שמעון שאינו בעלה והשני ספק אם הוא. ראובן בעלה או לוי שאינו בעלה ואין כאן הכרעה מכה הרוב, ואמנם כשאנידון אם לקחה עליו בגל כך היא המדה בתורה לדון כל דפריש מרובא פריש, אבל כששרש בנידון הוא על אדם ידוע לנו ואנו מסתפקים אם הוא חי והוא שפירש או הוא בן הגשורים והוא מת, אין כאן מדה רוב לומר שהפריש הוא מהרוב שהרי אם הוא מהרוב אינו כלל ממה שאנו מסתפקים בו ואינו זה היחיד שאנו דנין עליו, חלל שמת

שהיה, כי דשטפו עבר היינו עדיין לא ירד לפתקי תכוס רק נשאר להכנסת המים ונשטף למרחוק, וכמו אצורה ששטפה נהר צ"מ כ"ב ב' כו', ואולי יעצב לבסוף או אולי יאסרו לחזק חוף וכדו'. ובמראות הוצאות ס"ק קל"ד [מוצא ג"כ בס"ק ה"ל] כי דלכאוצריה דלא צעין שהיה, מראה דשטפו נהר היינו כגון שהלך ע"ג עליה צנור ושטף הנהר את הפנים עד שנפרדו מקשוריהם כמו שטף הנהר קוריו ועציו צ"מ כ"ב א', או שצלו מים שוטפים על ביתו שרגילה הוא להנצל וגם אין המים משתכים שם. ובע"ז כי גם הבחינה דוד שצאות ב' וצערון השלחן ספ"י רמ"ח כי דל"ל דשטפו נהר אינו דומה למשאלים, דשטפו נהר הוא בגון שהיה יושב על שפת הנהר וחס המים שטפוהו דיותר קל להמלט ממי שנפל למים.

ובחתם סופר ח"ב סי' קל"ה צדדון שלא ראהו נמצא חלל שהמים שטפו חצי העובל והאיש נחלה בגלגלים ונשטף עמהם, כי דכ"ל בספיקה המפורשת צ"מ כו'. ובסי' קל"ה צדדון שהיה יושב צמח וספק מים רבים והגיעו המים לבית א', ובשראו שהסכנה עומה ובמים שוטפים צדדן הוליו את הנשים וגם כמה אנשים בספיקה קטנה שהעבירו למקום אחר, ושאר האנשים נשארו בבית במקום הסכנה, ואותם הנילוים עמדו על הכר והגיעו מרחוק אל הבית כל הלילה וראו שמה נר דולק עד אחר חלות הלילה, ומני אז נהיה חושך צמוצמותם וצדדן נראה שהמים עצרו שם ולא ייכר מקומו איך, ועד היום המים עודם עוצרים שם והדייגים ורפסודות טספים דרך שם צאן זכר שכיח שם מושב צני אדם מעולם, כי צ"ה ונצח דמ"ס הרב השואל דביום האדם לא נמלט אפילו אחד מני אלף [מכונעפים האחרים] ואין נאמר שנמלטו אלו, אומר אני דאם היו רואים שאנשים אלו נפלו לתוך המים ושהו עליהם כדי שתיג אז היינו צאים לחומרת חז"ל במשאלים, אבל צ"ד שלא ראו שום נפילה במים אדרבה ראו הנהר דולק עד אחר חלות, ודי דאחד מאלף מאותן שנפלו למים לא נילולו, אך לעומת זה נאמר דאחד מאלף לא נעצמו מאותן שעמדו על עמדם שנילוו בספיקה הקטנה, כן האנשים האלו אף שכבר נכנסו לסכנה מ"מ אח"כ חדומה להם ספיקה ואם כולם לא נילולו אפשר דאחד מהם נילול, ולדעת גריעה מספיקה שאצד צ"מ, ולא נאמר לנו שום מקום להחלית חלל לומר אילו היו קיימים היו צאים, וחז"ל חשו לומר [ביצומות קטיו] אולי הלאו וכיוצא בו ומחמת כיסופא ערק לעלמא.

ד. נדמים שונים שלא ראו ממש בשנפלה עליו מפולת רק שיש לשער כן. צדדן יעקב (לר"ש ניניו) סי' ד' דק"ג עור ב' צדדון שהעיד ע"א שראה לאצ ובנו צפתה ציב"י צמח ברעש גדול צצפת, ובכן ראה לצרות יחד עם בעד ואציו לא נחתו לצרות ומלא נעלמו, ואח"כ הוללו מתחת למפולת ב' גופות נאצים וא' הוכר שהוא האצ ובהכרת הבן היו כמה חששות, אחר שכ דבמפולת ואצד זכרו יראה מאיסור חורב ואם נשאת לא חלל, כי עוד דאף שאין כאן עדות שראה שנפלה עליו מפולת, אין זה מעכב צ"ד וחשיב כאילו אחר שנפלה עליו מפולת ממה עממי, חדא שלדעת הר"ב אשכנזי סי' ב' [מוצא לעיל ס"ק ש"ג אות א'] ס"ל להרמב"ם דאם העיד שגשגרה הספיקה אף שלא ראהו שנעצב מהני להוליא מאיסורית, ואף דאפשר שקודם ענישת הספיקה תפס קורח או לוח וישב עליהם ונמלט ולא נפל כלל למים וכדומה, ועכ"ז לא חיישין לפ"י מדאורייתא, אי"כ היה צ"ד כיון שראהו במקום המפולת בשעת חוקף הרעש ומיד נהיתה המפולת חשיב בשעת שצריח הספיקה, ובגוי צהכי להוליא מאיסורית וכו', וכ"ס דצ"ד איכא אומדנא גדולה שלא צרה שבה לא הניחו אציו לצרות וכו', ואף להכאוצריהם במשאלים דצעין עדי ענישת שייסוכו המים ושישבה כדי שתיג, מ"מ צ"ד כיון שהיתה שעת מפולת בכל העיר וגם שכיח עומד במקום המפולת בשעת חוקף הרעש, וכדי לחוש שנילוו ל"ל שצרה

באר הגולה

לו בא עד אחד והעיד שמת בעלה והתירוה לינשא על פיו ואח"כ

ד' הרמב"ם סי' כ"ז מה"ג

משנ' ימות ק' ק"ו ע"ג וכדמפרש לה שם צמח

אוצר

סי' שו אות ד — סי' שו אות ג

הפוסקים

כן, דאמרו בשמיטת העדים תלוי מילתא, הלא צביתר צ"ד תלוי מילתא, וכמ"ש החו"מ המוצא צנ"ש [ה"ל] לחלק דגני סוטה דהעד נאמן מה"מ תלוי מילתא בקבלת עדות, משא"כ בעדות עגונה ע"ש.

ובמשא"מ משח ח"א סי' מ"ב דל"א ד' כתב דאין לומר דה"ה תירו"ה שאלמרו היינו לאפקי כיבא דאין לב צ"ד גומר להיתירא, דהיינו שלכם לא נכון עדיין לאחא מהפרטים דשייכי בשירותא דידה, אבל כל שנחקל לה עדות צרורה להיתירא, אף דעדיין לא עמדא האשה לפני צ"ד לקבל הורמא, דיינינן בה כאלו התירוה כבר לענין הכחשה, וכמו שהיה מקום ללמוד ממ"ש הרמ"ש דמ"מ א' [המוצא צנ"ש שכתב אות א' דריב דעתא] דלכרמז"ס ועוד פוסקים יש לומר דאין לריך רשות צ"ד בנשאת עפ"י א' ע"ש, אמנם הא ודאי ליחא, דברי רבים הם הסוברים דמדינא כל הנשאת עפ"י ע"א לא תנשא אלא בנשוא רשות מצ"ד וכו', וגדולה מזו חזקו לתבריע ח"א סי' מ"ח דאפי' שמעב מפי החכמים שהיו מאדירים להיתירא, כל שלא גמרו את דינה ופסקו וחתמו לה הלכה למעשה, אין מדצריבם היתר ולא תנשא ע"ש, הרי דכל שלא עמדה דין וכו' לה היתירא למיעבד עובדא בנפשה לא חשיבא כמותרת ועומדת בגלל קבלת העדות [לכד] בנתיבם ואפי' שיש בו כדאי להיתיר.

ועיין בסדר אלי' רבה דקכ"ב א' שכתב צחוק הדברים ולענין הכחשת ע"א אין בקבלה עושה כלום, אפי' אם יכה צ"ד שלם כל עוד שלא התירוה צפיהם וכמ"ש הריב"ש סי' תק"ח.

ב. ואם דוקא ב"ד של ג' הוי התירוה לדין זה. בתש"י רצ בעל תפארת למשה שצדק חיים סי' ג' דל"ד ד' הביא מ"ש הרמ"א צנ"ש ל"ע דהצ"ד לריבוס להיות ג' וכשרים, דהיינו שלא יכיו קרובים, ואחר שזן לומר דהעפס הוא משום הכחשה דהוא כדני ממונות וכו', כתב דהעיקר ה"ל דהא דענין צ"ד של ג' וכשרים היינו לענין אם התירוה להנשא עפ"י ע"א ואח"כ צא ע"א ואמר לא מת, דלא מקרי היתר דמיא לא חלל מהיתירא אלא בשהתירוה ג' וכשרים, דכיו כאלו נשאת דלא תנא מהיתירא, כי ודלא כהח"מ [המוצא צנ"ש ש"ל אות א' ד"ה ומסיים הסובר דסני היתר עגונה צחכס א' ושוב אין המכחיש נאמן, אלא כהרמ"א שם דענין ג'], וא"כ נדחה מה שזן משכ"ת [כר"א מקידאן בתש"י שם סי' ב'] לומר דכיון דכבר אמר לה משכ"ת דנראה לי שמוותרת הוי בהתירוה, ולענין הכחשה שלא חלל מהיתירא צעין [דוקא צ"ד של ג']. ועי' צנ"ש צנ"ש ב"ל ד"ש עוד פוסקים דסברי כהח"מ דסני היתר עגונה צחכס א', ועי' צנ"ש דלפ"ז שוב אין המכחיש נאמן, ועי' מ"ש לדינא].

ג. כשנפסק להתירוה אלא שעוכב למעשה עד שיתקבל חו"ד מעוד חכמים. בתש"י רמ"א מקידאן שצדק חיים סי' ב' צנידון הכחשה צומן המיתר, כתב, דכיון דמיד אחר שהעיד הראשון השבתי להאשה מותרת את להנשא, אלא דלא רציתי להורות [למעשה] עד שיתקבל עוד שנים מגדולי הכוראה, ה"ל דחשיב כאלו התירוה [כבר] להנשא, ושוב אין העד השני יכול להכחיש את הראשון, ועוד ה"ל דכיון דמדאורייתא אין הדבר תלוי צבורא א' היתירא או לא, אלא הדבר תלוי אם צאו א"י או צבת אחת, ור"ל לא דהא אם נשאת עפ"י ע"א שלא צבורא צ"ד קיי"ל דאם נשאת לא תנא [אף שצא אח"כ עד האומר לא מת, והמוצא צנ"ש ל"ע, ועי' צנ"ש שכתב אות ב'], ועי' דבורא חכס אינו רק גדר

שמכאן זה שנידון בו כל דברים מרובא פריש נחליט שבעלה צנ"ש וכהרג זה אינו בכלל מדה שצחורה למיזל צתר רוצה. ועי' שכתבתי להצ"ח ראיות לה.

סעיף לו. שזו והתירוה וכו'. א. עי' צנ"ש סי' ק"ט דהא דענין כאלו שכתירוה דוקא, ולקמן סי' קנ"ח לענין סוטה כי הסור דאפי' לא פסקו דין עפ"י העד הוי כשנים, חילוק החו"מ * ציננות קי"ז ב' ובכתובות כ"ב ב' דסוטה שאני דהע"א נאמן מדאורייתא וכו', משא"כ בעדות עגונה דאינו נאמן אלא מדרבנן. ובס"מ קנ"ח הביא מהש"ך וי"ד סימן קכ"ז סי' י"ד שכתב מסבחת עלמו כן.

ובעצי חיים סי' ע"ז העיר דעדיין קשה לדברי הפוסקים דגם בעדות עגונה נאמן מה"מ [וכן העיר צבית אברהם סי' כ"א אות ג'], וכי ד"ל דהא דענין התירוה דוקא היינו רק בעמס"ע דצא לר"ע אינו רק מדרבנן, אבל צד [כשר] מפי עלמו דנאמן מה"מ לא צעין התירוה כמו גני סוטה, ואף שלא מלינו חילוק זה מבוחר, מ"מ י"ל דהוא משום דמחמירין דלמא קיי"ל דע"א כשר נמי אינו נאמן מה"מ, אף עכ"פ סוף להיתירא הוא, ד"ל הוכח דהעיד עד כשר מפי עלמו אפי' לא התירוה על פיו [הוי כשנים ו] לא תנא.

אבל בחזן טוב סי' קכ"ו הוסיף להקשות דהא מלשון הרמב"ם צפ"צ מה"ל גירושין ה"ל י"ח משמע דגם צד כשר האומר מת לריך התירוה, וקשה להכך פוסקים דס"ל דעת הרמב"ם דע"א בעגונה נאמן מה"מ [המוצא צנ"ש סעיף ג' סי' ק"ל אות י'], וכי ד"ל דס"ל להרמב"ם כמ"ש בתש"י המיוחדות להרמב"ם סי' קי"ט דבעדות אשה כל זמן שלא היתה הוראת חכס לא הוצרך נאמנות העד וליכא למימר בה כל מקום שהאמינה תורה ע"א כרי הוא כשנים, משא"כ בסוטה דא"ל הוראת חכס הוי כשנים אפי' לא פסקו על פיו. ועי' צנ"ש צנ"ש סי' י"ג וצאנני משפט סק"מ מ"ש לתרץ ק' כצ"ש.

ועיין בדברי הר"א מקידאן שצדק חיים ג' שכתב דהא דענין דוקא "התירוה" הוא רק מדרבנן, דמה"מ כיון שביד ראשון [אפי' להאשה] הו הוי כשנים ואין הצא אחריו נאמן להכחישו, ובעל תפארת למשה השיג עליו, עי' בהשמועה.

ובספר יהושע סי' ס"ח צנ"ש א' ר"ה רב א' לנדר דכיון דכבר נתקבל צ"ד עדות האומר מת קודם אמירת העד השני שבוטא הוי, א"כ לא תנא מהיתירא, וכבר המחצר כי עליו דאין לומר

(*) עי' בעצי ארויס סי' קמ"ה מה שחמה על הב"ש דהרי החו"מ לא כתבו זה רק לתרץ אליבא דעולא דס"ל דבסוטה אפי' כשבאו בב"א נאמן העד האומר בטמאה, ובעדות אשה אינו נאמן אלא בוא"ז, אבל ל"י היא דס"ל דגם בסוטה אינו נאמן אלא בוא"ז וכחתי' קיי"ל לא כתבו הכי, ואדריבה בחו"מ סוטה דל"א ב' הקשו כפי הב"ש הוכיחו מזה דגם בסוטה הוא דוקא כשפסקו הדין על פיו ודלא כהסור. וכן תמה החזו"א סי' ב"ס אות י"א. אולם בס"י קנ"ח סק"א מבוררים יותר דברי הב"ש, דשם הביא בעצמו דברי החו"מ בסוטה הנ"ל, ואחר שהקשה על הרמב"ם הסור דס"ל דבסוטה הוי כחתי' אפי' לא פסקו עדיין על פיו. הביא שוב מהחו"מ דכחובות הנ"ל, וכי דבזה א"ש הרמב"ם הסור. וכונתו דהרמב"ם הסור ס"ל כחילוק החו"מ הנ"ל אליבא דעולא. ולפ"ז צריכים לפרש גם כאן דברי הב"ש דמ"ש "הירצו חו"מ" הכונה דלפי חילוק החו"מ דשם יש לתרץ דברי הסור וקיצר בלשוננו.

ואח"כ בא עד אחד והכחיש את הראשון ואמר לא מת הרי זו לא תצא מהיתרה (קיד) ותנשא

שע

באר היטב

י"סן וע"פ אותו עד נשאת בתמוה ואח"כ נזל עדות נדרה ואמר שבעלה היה חי נדש חייר נודלי וקודם שהנזילה מנעלה נתגרר ע"פ עדים שבעלה ודלי נזר מת וקברוהו אך נתעלם וזהו נזירה זמן מת חי אחר נשואי אשתו או קודם הנשואין פסק נשואות שנות יעקב ח"ל סי'

(קיד) ותנשא. ותנשא לז"ש אחר שא"י אם בעלה מת כיון שהתירו אותה ע"פ ע"ה ליכא ספק כלל עיין צ"ש. לא מיקרי התירוהו לינשא אלא כשה"נ שהתירוהו על הדין ועל האמת אבל התירוהו בטעות לא. הרי"י אדרבי סי' קמ"ד. עגונה שאמר ע"ה שמת בעלה נדש

הפוסקים

סי' שו אות ג - סי' שח

אוצר

רש"י ביבמות ק"י' ב' דאחשביני כחרי [ע"ש בסודיה לא חל], ובקבלה יעקב לסעיף ח' מביא מרש"י דפ"ה ב' דכיון דהתירוהו הו"ל כחוקה היתר, ועמ"ס זה [ה"ל] שייך אף כשהתירוהו שלא בפניו, וזהו ה"רן ריש ב"מ כחז העמ"ס דלא מהני הכחשה אחר שהתירוהו, לפי שאתה בעצמה, והוצא גם ב"מ שם, וכיון דהוי זכות ע"כ דאמרינן כזה זכין לאדם שלא בפניו, ומ"ש הרמב"ן ה"ל דכל שלא עמד בפני ה"ב"ד לאו כלום הוא, היינו כשלא באת כלל לביד לבקש שיתירוהו, דאז אין יכולת בידם להתירוהו, דעיקר נאמנות ע"ה הוא דהקילו משום [תקנת] עגונה כו', אבל כשלא ידוע שרואה להנשא אין כאן היתר ב"ד כו' [ובמבוא בס"ק ש"ל אות י'], אבל בידעין שמחזרת שיתירוהו כב"ד נודלי מזה על כל ביד להזקק ולהתירוהו, כיון דהוי בגדר זכות חזין [לה] שלא בפניו דהוי עובדה, דאם בחוד כך יבא ע"ה להכחיש להראשון לא יבא נאמן, משום דכחה בעצמה ואחשביני כחרי והוחזקה לנו בהיתר, דא"כ ע"ה נגד חזקה, והוי כמו כל היכא דדיינין להסבירא דילא בהיתר דלא מלינו דידיה כן דוקא בפני ה"ב"ד. ובסוף אות ז"ח הוסיף דעת ראיתי בקוב"ח סי' י"ג דמוכח בה"ב"ח שם דבדועצד מהני פס"ד בדיני ממונות אף שלא בפני בע"ד, מהא דפוסקין ד"מ אף על הקענים דהא קטן הוי כמו שלא בפניו ע"ש, וזהו כעין מה שכתבתי להוכיח דמהני היתר עגונה שלא בפניו מהא דקטנה היתרת ע"י ע"ה. ובאות ל"ט דן עוד בזה ע"מ דמבואר ברמב"ם הל' שגגות פ"ב ה"ב ח"ל: ויאמרו לעם מותרים אתם לעשות וכן אלו ששמשו מפי ב"ד אם אמרו לאתרים מותרים אתם לעשות כו' ע"ש, לפי"ז היכא דהוי קרובי האשה בעצת ההיתר ואמרו להאשה בעצת ה"ב"ד דמותרת לינשא ודלי דזה הוי כמו בפניה, וכפי הנראה ממכחזם הוי שם קרוביה בעת ההיתר ומעיל כפניה, וזהו עיקר גדול בעינינו, אך אפי' לא הוי שם נמי מועיל אף שלא בפניה, דשאני היכא דהוי זכות לב דהשתדלה ע"ז זמן רב ואתה בעצמה ובה"רן ה"ל כו', ונחשז זה להתירוהו דנאמן הראשון כשנים. ובאות ק"ב מבקש שיודיעו לו אם הי' כך ע"ש.

ח. ואם ע"ה או האשה עצמה נאמנים לומר שהתירוהו. דן בזה במלפ"ה אריה ח"צ סי' ז, דלכאורה הדעת נוטה לומר כיון שאין אנו יודעים שהתירוהו ב"ד אלא ע"פ ע"ה או ע"פ האשה בעצמה, א"כ הרי לפנינו העד השני המעיד שלא מת ומה עדיפותא לא שאלומר שהתירוהו ב"ד מעד המעיד שבעלה מת כיון שיש כאן עד המכחיש שלא מת, אבל מ"מ י"ל דנאמנים לומר שהתירוהו ב"ד, כיון דעל זה אין העד השני מכחיש, וקו"י כדעולא דכ"מ שהאמינה תורה ע"ה הרי כאן שנים וחשיב כאלו נחבר ע"י עדות גמורה שכבר התירוהו ב"ד דמותרת להנשא, ודבר זה נר"ך חלמוד.

שח. ואח"כ בא עד א' וכו'. ז"י ברבינו ירוחם נכ"ג ח"ג בשם הרמ"ה דאם אשה או פסול מסויימים להעד באומר לא מת אפי' נשאת חל. [והרמ"ה המוצא להלן בס"ק ש"י' אות א' הביא והסתיע מה לענין דכחש]. וז' בלמה נזק החדש פסקי דינים ח"ב (חי) ע"מם יבמות ד"ב עור ב' בסופו) ולא ידעתי מנא

גדר מדברי חז"ל, וחדש דהא גבי סועה ועגלה ערופה מיד כשנא הראשון והעיד אפי' בלי הוראה שז' אין השני יכול להכחישו [וכנ"ל בלאת א']. ולפ"ז י"ל דהגם דהרמ"ה פסק דבעינן ב"ד של ג' ואין חכם יחידי יכול להתירוהו, אבל הרי יש חולקים עליו ע"י ח"מ שם [המוצא בס"ק ש"ל אות א'], א"כ בנידון דידן שאני גלית דעתי להאשה דמותרת היא לינשא אלא שצריך אני לשאול לגדולי הוראה, אולי [בכ"ה"ג] אין עד השני הבא אח"כ יכול להכחישו. אולם הרב בעל תפארת למשה בחשבותו שם בס"י ג' להרב ה"ל אחר שהעלה דככלל לא מהני לענין זה היתר חכם א', וכנ"ל אות ב', כחז דמלמד זה מבין שמעכ"ת אמר שאינו רואה להתיר בלי הסכמות ולא החליט להתיר לאו התיר הוא. וכ"כ דעת העין יתחק ח"ה סי' כ"ז אות ק', דהיכא דהיתר של ה"ב"ד ה"י ע"מ שישכים עוד רב גדול א', לא מקרי התירוהו כל זמן שהרב ההוא לא הסכים, והביא כן גם מהצ"ח אברהם סי' ל"ט אות ב' המוצא בפ"ת ס"ק ק"מ ע"ש.

ועיין בחש"י המהרש"ל שבצ"ח החדשות סי' ע"ה (עמ' קע"ג א' דפ' ירושלמי) בנדון שרצ' א' כנר כחז חש"י להתירוהו, אבל לא פרסמה אלא שלא לב"ד המהרש"ל, שכתב, דאילו היתה הכחשה לפני שהתירוהו, אפי' נשאת חל, כי הגאון המחיר לא פרסם פסקו ולא פשט היתרו, אלא ששלה פסקו לב"ד שלנו, לא הוי כהתירוהו לענין הכחשה עדים.

ד. ומה הדין כשהתירוהו ה' שלא בפניה. בעין יתחק ח"ה סי' כ"ז מביא בלאת ז"ה גדול א' פקפק דלא מקרי התירוהו אלא בפניה, ויסודו ע"פ לשון חש"י המיוחסות להרמב"ן סי' ק"יט "דכל שלא עמד בפני ה"ב"ד אין בדבריו העד כלום", ואף דיש לדמות להמבואר בח"מ סי' י"ג וי"ח דפוסקין דיני ממונות שלא בפני ה"ב"ד, מ"מ זה אינו אלא בגמר דין, א"כ [בני"ד] כל שלא באה בעצמה ב"ד י"ל דלא מהני מה שהתירוהו שלא בפניה, אך המחבר השיב בלאת ז"ג דנראה דמהני התירוהו גם שלא בפניה, דא"כ יכ"ה הדין בקטנה שנתקדשה קדושין דאורייתא ועכשיו רואים להתירוהו ע"פ ע"ה, דלא שייך זה דין דהתירוהו לגבי הכחשה, דהא בקטן בפניו הוי כשלא בפניו, כב"ב"ק דק"י לענין קב"ע בפניו, וכמ"ש רש"י שם דכמאן דליתא דמי, ובדלי אין סברה דדן זה [דכחשה] משתנה בקטנות, דא"כ הו"ל להפוסקים לחלק כן בפירוש, (דהא גם קטנה ניתרת ע"פ ע"ה אף דלא שייך זה דייקא כו' וכמ"ש הנוצ"י והצ"ח מאור כו' הוצא בפ"ת סוסק"ג, מדבריו שם אות ל"ו), וכן משמע מיבמות דק"י' ב' דגם בקטנות מהני התירוהו, דמקשו טעמא דנשאת כו' האמר עולא כו', ולא אמר דמשום קטנות נקט נשאת, וכן להרמ"ה דסעליע דהנשאת בע"ה נריכא רשות ב"ד [של ג'], אם נימא דבעינן דוקא בפניה, א"כ קטנות לא תהיינה מותרות ע"פ ע"ה כו', [אלא ודלי שא"ל בפניה, ע"ס"ק ש"ל אות ה']

וחוסיק בלאת ז"ד דצ"ח המבואר נוחת דגם בהתירוהו שלא בפניה אין המכחיש נאמן, דהא עיקר הטעם ד[רב] אחר שהתירוהו ע"פ הראשון אינו נאמן השני להכחישו, הוא כמ"ש

שעד אחד נאמן בעדות אשה כשני עדים בשאר עדיות ואין דבריו של אחד במקום שנים

מיהו

באר חת"ש

באומרה שפירסה נדה ולמחרת יום יצתהה על כתב מחסם אחד שהיה בחזקת איסור עגונה עיין בחשונת חכם לני שאלה ב' ג' פלפול עולם שם מהורר"ל צדוקי:

למה דיש להחמיר דיואלת גנט מיהו אם אפשר לחקור על הדבר שכבר מת העצל קודם הנשאלין לוי יחיר להחמיר הרשון ע"ש. אשה אחת שהוחקה בחזקת חלומה ונכנסה עם אחד לחופה ולא נעלה

הפוסקים

סי' שח - סי' שט א

אוצר

אשה אומרת ראיתי את הכורג ואשכ אומרת לא ראית היו מרעין בין שצאו שחיתן בלחה בין שצאו זא"ז, משמע דבאשה לא אמרינן כל דעולא, ולכאורה יראה דיש לדיוק בן גם מדברי פרמצי"ם דכלי סוטה פ"א כ"ז כל ע"א כשר ואמר נעמלאת כרי זו אינה שוחה כרי כל עד אחר והכחישו וכו' אין שומעין לו, משמע מדנקט עד כשר תחילה דדוקא כל ע"א כשר תחילה כל כל תחילה עד פסול ואח"כ כל אחר כמותו והכחישו דוחין דברי הראשון [וכן העיר מח המקור חיים לכן], אמנם כל ודאי לאו הוכחה היא כלל, ד"ל דה"ק דוקא כל ע"א כשר תחילה אין אחר יכול להכחישו אפי' יהי השני כשר, אבל כל פסול תחילה משכחת לה שיכול אחר להכחישו כגון שהשני עד כשר, אמנם מהבית דכלי רוצה קאיא טובא, דנראה שסותר למח שנראה ממ"ש דכלי גירושין, ואחר שהאריך עוד להקשות על הרמב"ם דכלי רוצה הכיל מהבית דבטח דמ"ז ב' וכו', והבית שגם הראש"ד הביגו שם וכתב דנראה מן הבית דצא"ז הראשון עיקר, סיים דהכלל שדברי הרמב"ם ברי רוצה ל"ט, ומ"מ צעקן שלפנינו והוא בעדות אשה נראה שדין דין אמת כשהתירוה ע"פ אשה ואח"כ בזה אשה אחרת והכחישא לא תלא מהיתרה וכמו שהוכחתי, וכן נראה צדור מוצרי שאר הפוסקים, וגדולה מזו מלאנו להרמב"ן והרשב"א דאפי' כל עד כשר והכחישא לא תלא מהיתרה, [והוא דעת ה"ה שצמ"ק ל"ח ע"ש]. וגם צד"ק ד"ה ולענין הלכה הבית להביא להביא ומרמז להקי' צד"ק ב' ומביאם אבל לענין דין נראה כה"מ. וכ"כ צלחם משנה שם, דמלשון הרמב"ם דכלי כ' וכ"א מוכח כה"מ, ומשום זה הקשה ג"כ על משי"כ הרמב"ם דכלי רוצה הכיל והשאר צ"ע ע"ש.

לי אין זה, דהא עולא אומר כ"מ שהאמינה חורה ע"א כרי הוא כשנים, ואף דשנים ממש עדיפי מיני דהוא רק "כשנים", מיהו י"ל דהיינו דוקא שנים דכוותי, משא"כ כשים כשנים א' פסול או אשה, י"ל דע"א כשר שהאמינה חורה כב' עדים כשרים כשהתירוה על פיו, לא גרע מניירו וכפגלג ופלגלג דמי, ולא תלא מהיתרה, וכ"מ ק"ל מהבית דצמ"ק ד' גבי א' אומר מה וכו' אומרים לא מה תלא, דמקמי פשיטא, ומשני בצמ"ק בפסולי עדות כרי ואצט"ל כגון דאחיה אשה מעיקרא כרי, ואח"כ לא משני לעולם דהעד הראשון היה כשר, רק כשנים האומרים לא מה כרי א' אשה או פסול א"י כ"ק ש"א אשה או פסול אין חילוק כלל, והי"ל כדן ב' פסולים דסריס ליכא ב' עדים כשרים, ואפשר לומר דהר"י לשיטתו חז"ל דס"ל דאפי' ב' נשים שמכחישות ע"א אף שהתירוה על פיו מיהו תלא מהיתרה [וכמוצא לכן בס"ק ש"א אות א'], הלא כשים בין השנים ע"א כשר ס"ל דגרע טפי ואפי' נשאת תלא, אבל לפרש"י ורוב הפוסקים דב' נשים [שצאו אחר שהתירוה ע"פ בעד] צעלים דה"ל כע"א, א"כ אפשר דה"ל כע"א ואשכ דעמי, דמ"מ ליכא ב' עדים כשרים, וכ"מ ק"ל ממ"ש הרמב"ם והצ"ח [צמ"ק] דנ"א כשכ"י הא' שנשאת על פיו כמו השנים שצאו והכחישוהו וכו', משמע דכל א' מהשנים לריך להיות כמו הע"א.

שט. שעד אחד נאמן וכו' כשני עדים כרי. א. ואם גם עד פסול או אשה המעידים להתיר נאמנים בשנים. ע"י מגיד משנה פ"ב מה גירושין ה"ה ש"י דה"ל בלשכ האומרת מה והתירוה לנשאת על פיה ואח"כ בזה אשה אחרת * ואמרה לא מה, ולא תלא מהיתרה הראשון, וכוצא צמ"ק סק"י.

ובמקור מ"ט חיים י"ד ס' קצ"ז סק"י אחר ש"י דמהרמב"ם דכלי רוצה הכיל נראה צעלי דצפסולי עדות לא אמרינן דהראשון חשוב כשנים, כוסף, דמה שפדיוק בלח"מ ממ"ש הרמב"ם דכלי גירושין [שצב"ל ב' וכו', המוצא צד"ק הכיל] לדעתו אינו מוכרח כלל, דהא אף אם נאמר דצפסו"ע לא חשוב הראשון כשנים לגבי פסול דכוותי, עכ"פ הוי ספיקא דמד לגבי חד, וכשנשאת לא מעדיה לא תלא לשיטת הרמב"ם [כמוצא צמ"ק ש"י אות א'], משא"כ ב' נשים שהכחישו שצב"ל ב', וכן אם בעד כשר מכחיש את האשכ שצב"ל כ"א, לא הוי ספיקא כלל, ואף אם נשאת לא מעדיה תלא ככה"מ, ומו איכא נפ"מ בין ספיקא לודאי לענין הבא עלי אש בחטאת קאי או בלשם חלוי כמ"ש הרמב"ם דכלי שגגות פ"ה כ"ב, וכן נראה צדור דלא כהלח"מ, וכן י"ל לדיוק מלשון רבינו פ"א מהלי סוטה ב' ו' כל עד אחד פשר לומר נעמלאת כרי זו אינה שוחה, ואינו מוכן למח נקט הרמב"ם בלשון "עד כשר" הא צפסול ג"כ דמ"א כרי כמ"ש שם דכלי ע"י, א"י כוונתו לענין מ"ש צמ"ק דנר"ו דכל אח"כ עד כשר והכחישו ואמר לא נעמלאת אין שומעין ש"י צמ"ק סוטה כשנים, ולהכי דיוק "עד כשר", דצפסולי שדות לא אמרי' כרי הוא כשנים * וכ"כ צמ"ק ס' ב' גם

וב' הרח"ש צד"ק ב' דכדבריו מוכח מהבית דצמ"ק דק"י ב' דמסקינן דסיפא מיירי צפסולי עדות, א"כ מהתמח רישא דקמ"י עד אומר מה וכו' מיירי ג"כ צפסו"ע דומיא דסיפא, ובגון דאחיה אשה ואמרה מה והתירוה, וצ"ל אשה אחרת ואמרה לא מה לא תלא מהיתרה וכו', וכן מבורר ממ"ש הרמב"ם שם שבלכח י"ע צאו שניהם כחד וכו' אשה אומרת מה ואשכ אומרת לא מה כרי זו לא תנשא, משמע דאף אשה לגבי אשכ צאו אחר זו לא תלא מהיתרה הראשון, וכן יש להוכיח ממ"ש דכלי ב' [ומוצא צמ"ק צמ"ק] דנ"א כשכ"י בעד שנשאת על פיו כמו השנים וכו' או שנשאת עפ"י אשה או ע"פ שתיים וצאו ב' נשים וכו', ומשמע שאף שהתרה עפ"י אשה הא דתלא משום שצאו ב' נשים ואמרו לא מה, הא לא בזה תלא אשה שאמרה לא מה לא תלא, וכן ממ"ש דכלי כ"א [כמוצא צמ"ק סעי' ל"ח] אשה אומרת מה וכו' ואח"כ כל עד כשר ואמר לא מה כרי זו לא תנשא וכו', משמע דדוקא משום שצא אח"כ עד כשר [הוא דהוי הכחש], הא בזה אשכ אחרת לא תלא מהיתרה, [וכן דיוק כרש"י בנ"א דפ"ד א'], וא"כ משמע דהא דעולא דכל שהאמינה חורה כרי אף בלשכ לגבי אשה מיירי, תלא דקשה מ"ש הרמב"ם צמ"ק מהלי רוצה כרי

אוצר

סיק שם את א

הפוסקים

גם בסדר אצילות רבה דמיא ד' ודעו א' האריך לרחות כן דיוקו
הלח"מ וברח"ט הג"ל מל' הרמב"ם שכלי כ' וכו', והוסף
דגם הדיוק מהל' י"ט שברח"ט הג"ל י"ל ללא מכתב כלל, דמיל
דבאו שניהם כאחד דנקט הרמב"ם קאי גם על אשה, הא י"ל ללא
קאי אלא אחד כשר דוקא, אבל אשה לגבי אשה בין בלא כהנה בין
באו זא"ז הכל שם זה וכו', ומה שזכר הרמב"ם מהסוגיא דיבמות
דמסקין דמיירי בפסולי עדות, ומסתמא גם רישא דקמתי עד אומר
מת ונשאת מיירי בפסולי וכו', מלמד דמשם ליכא ראי', אדרבא
משם ראי' נגד דברי רבינו, דמאן ליה דכולה מחתי הוא דמוקי
הכי, אימא דוקא סיפא הוא דמוקי בפסולין משום דקשיא לי
פשיטא, אבל רישא דקדאי קאי וכו', ועוד דבסיפא דרך מחתי
קמתי עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת פו
הרי א' לא חנשא, הרי צדקיהו ועד סתם כשר הוא, ודווקא צרישא,
ועוד אמאי לא קמתי אשה נמי צרישא דקמתי לה צרישא, אשר
ע"כ נראה צדק צדקיהו דלא שייכי אשה צדקיהו דרישא כלל, דלא
נאמר דבראשון הו' כשנים אלא ככשר לגד לא בפסול, וכן נראה
ממ"ס הרמב"ם צהל י"ח צא ע"א והעיד שמה בעלה וכו' ואח"כ
צא אחר והכחיש את הראשון הרי זו לא חנשא מכתרה וכו' שפ"א
בעדות אשה כשני עדים וכו' בלא שניהם כאחד זה אומר מת וכו'
אשה אומרת מת וכו' הרי א' לא חנשא וכו', ומדקאמר בלא שניהם
כאחד ובתרי הכי אשה אומרת מת וכו' מצויר צדקיהו ועד השתא
בעד כשר מיירי ועלה קאמר שפ"א נאמן בעדות אשה כשנים, אבל
בעד פסול לא, דאלת"ה למא לא הצייר אשה צרישא א"ו דלגבי
אשה אין חילוק בין זא"ז לבת אחת דהכל שם זה, ואחר שכי
דמהכיה דפ"ט מהל' רוחא [הג"ל] ראי' מכתרה דלא כהכ"מ,
סיים דמהכימא על הרבנים ה"י [הלח"מ וברח"ט] שחפסו לדברי
הכ"מ לחומה שלימה, ושפ"א סחרי ד' הרמב"ם אהדיו והשאליו
צ"ע, ובאמת מוטב לנו לרחות דברי הכ"מ ויצאו דברי הרמב"ם
על נכונם וכו', ונמצינו למדן דלדעת הרמב"ם לא נאמר דבראשון
הו' כשנים אלא בעד שכול כשר, ולא בפסול אפי' לגבי פסול, והעטם
נראה, דס"ל לרמב"ם דלא מרצין מקרא גבי סוטה ועגלה ערופה
דע"א נאמן בהם, אלא דוקא עד כשר שבהלטרפות עם אחר כמחזו
היו ראויים לעדות של תורה בכל מקום, אבל פסולים לא, והכמים
הם שבהשגח פסולים לעדות הג"ל הו"ל וחזין דהכשירה בהם
תורה עד א' כשר, ומשויי דוקא עד כשר שהוא נאמן מה"ט הוא
דחשבינן לי כשנים, אבל עד פסול שאינו אלא מדרבנן די לו שיהא
נאמן בעדותו אלו [בסוטה ועגלה ערופה] היכא דאין מי שיכחיש
לו, וכי תימא הרי בעדות אשה עד כשר ג"כ אינו אלא מדרבנן
ואפי"כ חשיבין לי כשנים, י"ל שאני כשר דאשכחן צדוקתיה דחשיב
כשנים, ולכן כי תיקון רבן עד א' בעדות אשה כעין דאורייתא
תיקון, אמנם עד פסול לא אשכחן בשום דוכתא שהוא נחשב לשנים
ודי לו שיהא נאמן כאחד לבדו.

אולם מלמד הלח"מ וברח"ט הג"ל שהגריעו כהכ"מ, מאלו
כן לעוד הרבה פוסקים אחרונים.

בפראות הצובאות ס"ק קמ"ב כתב על הרח"ט שדבריו פשוטים
ומזכרתי, ומה שסתר בסא"ר הג"ל לרח"ט דברי
דחוקים ואין מספיקים לסחור ראיות הרח"ט החזקים [וכמו שז"ל
לבק], ואוסף עוד ראיה לדברי הכ"מ וברח"ט מהסוגיא דיבמות
דפ"ח צ' אהא דאמר שמואל לא שנו אלא בשותפתא אבל במכחישתו
לא חנא וכו', ובמסקנא מוקי לה בפסולי עדות כו' כגון דאחיה
אשה מעיקרא כו', ומוכה דגם כשנים ופסולים איחא להא דעולא,
דאליב במכחישתו אמאי לא חנא הא חרי וחרי ניהו, ועל כרחך
משום דהאשה הראשונה חשובה כשנים מאחר שנשאת על פיה, וא"כ
ה"כ צאשה ואשה נמי הראשונה חשובה כשנים, דמה לי צ' נשים

או אשה ואשה וכו', וכן יש להצויה ראי' מהסוגיא דף קי"ז ב'
דפריך למחתי עד אומר מת כו' אם נשאת לא חנא, טעמא דנשאת
כו' האמר עולא כו', ומשני מאי נשאת בחיורה להנשא, וקשה לפ"מ
דמסקין שם דמליעתא וסיפא מיירי בפסולי, וא"כ למ"ל לדחוקי
צרישא ולבגיה המשנה דמאי נשאת בחיורה וכו', לימא דרישא
נמי בפסולי מיירי ומשויי דוקא נשאת ואח"כ צא ע"א הוא דלא
חנא, אבל לא נשאת לא משום דפסולין ל"ש הא דעולא, א"ו דגם
כשנים ופסולים שייכי הא דעולא, ואף שלכ"ל מהראיות יש סתירה,
דלהא דפ"ח יש לרחות דלפי האמר דכשנים ופסולים ל"ש הא
דעולא ואפי' בחיורה עפ"י אשה אינה חשובה כשנים, מימ צנשאת
[כצ"ח] עפ"י אשה י"ל דחשובה כשנים*, והתם הא מיירי צנשאת,
ועל הראי' מדק"י יש לרחות לאידך גיסא ולומר דבגמ' ס"ל דאין
חילוק בין בחיורה לנשאת צוה, ומשויי לא כ"מ לאוקמיי צרישא
בפסולי, דא"כ גם צנשאת ואח"כ צא עד א' ואמר לא מת אמאי לא
חנא, ולכן הוצרך להביא המשנה וכו', אלא דממ"ס יולא ראי'
מאחא מחתי בסוגיות הג"ל, דאם נוימא דיש סברה לחלק צוה בין
בחיורה להנשא, הרי יש ראי' מהך דק"י, ואם נתפוס דאין לחלק
צוה, נשאת הראי' מהך דפ"ח, דמכא משם להדיא דנשאת
עפ"י אשה הרי היא כשנים וכו' בחיורה כו', וכן מוכח מדברי
התוס' ויבמות דק"י צ' ד"ה עד אחד וכו' ובדק"ה א' ד"ה דכל
וכו' דגם כשנים הראשונה חשובה כשנים, ואימא על הסא"ר דף
ע"ד ד' שר"ה לכו"ח דהתוס' ס"ל דצאשה ל"ש הא דעולא, דמהכא
הג"ל מוכח להיפך וכו', ומא שדחה הסא"ר כהל' לראיות הרח"ט
ובלח"מ מלשון הרמב"ם צהל כ"א כהל' דמשויי נקט הרמב"ם
עד כשר לומר דלפי נשאת לעד המעיד חנא וכו' [וכהל' בדברי
המקור מ"ס חיים], זה אינו, דאם איחא דכו עיקר ברייתא של
הרמב"ם, לא ה"ל למקט אשה כצ"ח צנא כלל דלא שייך צוה זה,
אלא קרוב או פסול וכו', ועד שח"ל להצייר רבותא זו בפירוש
ולכתוב שאפי' נשאת לא מעדי חנא, כיון דכל פלג דין זה לא
צא אלא לאשמועין כך רפוחא, וזו יש לסחור דברי הסא"ר, דהא
כל זה הוא דוקא אליבא דרש"י בכתובות כ"ב צ' דנשאת לא
מעדי ואומרת צרי לי היינו שאין לצי נוקפי וכו', אבל לפמ"ש
במק"א דדעת הרמב"ם והעור כפי הרין דלא מהני צרי זה שפ"י
אומדנא אלא דוקא צרי גמור שיודעת שמה, א"כ לא משכחא כלל
צ"ח דינא הא דנשאת לא מעדיה ואומרת צרי לי, אפי' אם בעדי
קרוב או פסול, דאם היא אומרת צרי לי שמה, א"כ גם היא מלטרפת
והרי כאן שנים, וא"כ אפי' כצנא אח"כ עד כשר באומר לא מת
לא חנא כמ"ס הכ"מ [במוצה לבקן ס"ק שצ"ז אהא א'],
וע"כ דהרמב"ם מיירי צנשאת לאחד מן השוק, ודוקא משום דצא
עד כשר חנא אבל צאשה ואשה לא חנא דבראשונה חשובה כשנים
כדברי הכ"מ, ועל מה שצנא הסא"ר יסודו מכה בקושיא מהרמב"ם
דכל' רוחא הג"ל כצ' כתבתי בפתיחה לדיוני עגונה מאות י"ז עד
אות כ' פ"י"ט [שחז"ר] כשני אופנים, כעין חי הפרי"מ ובחז"ר
בצ"ח משם המוצאים להלן].

ובפני משה ס"ק קצ"ב כתב דמדברי הרמב"ם מצויר דה"כ צאשה
לגבי אשה או עד פסול לגבי עד פסול נחשב הראשון כשנים,
ומה שהקשה הלח"מ מדברי הרמב"ם צהל רוחא פ"ט ה"י גבי
עגלה

(*) כע"ז כתב החן טוב בס"ק קל"ח, דבעיקר מה שפירשתי וזהו
הרח"ט מלשון הרמב"ם דגם באשה ואשה איתא לדעולא, אין לדייק אלא
דלא תצא מבגלה [אם נשאת ככו'], ולא נשמע מהרמב"ם דלא תצא מהיתרה
ונגשא לכתחילה. אך דבריו צ"ע, ודחוי זה לא שייך רק על הראי' מהל'
כ' דמיירי לענין אם נשאת תצא, אבל לא על הראיות שלהם מהל' י"ט ומהל'
כ"א דשם מיירי להדיא לענין דתנשא לכתחילה.

אוצר

סיק שם אות א—ב

הפוסקים

שם צלות ל"ג צדון הכחשה בעדות גמסלית, ד"ל לאוסרה אפי' אם התירוה כדאמרי' בפ"ב דכתובות * ע"א אומר מת וע"א אומר לא מת לא חלל מהיתרה הראשון, וכוונתו נראה, דלא אשכחן בגמ' דלא חלל מהיתרה חלל גבי עד, ואע"ג דגם אשה וקרוב בכלל זה, שאנו הוכו למכוני' להעיד וכתורה עדות קא מסהדי, וכיון שהתירוה על פיהם נחשב בעדות כשנים, משא"כ גוי דלאו כתורה עדות קאמר בו, ואדרבה צעין שלא יבין, רק דרך סיפור ומסלית דאמרי' מסתמא קושטא קאמר כמ"ש הג"י שלהי יצמות בשם הרשב"א, וא"כ אפי' התירוה, כל שצא אחר [והגיד] לפי תומו והכחישו, לא אמרי' דקושטא קאמר, דמאי אולמי דבאי מהאני. ומ"מ לענין כש"י גויים אומרים מת ואי אומר לא מת, כתב הרמ"ש דע"כ צ"י דבהא מסתברא דמודה המרדכי דאולין בחר רוב דעות ותנשא, דאפשי פלוגתא לא מפשיין.

אולם במשאת משה ח"א סי' מ"ג דר"א א' השיג על הרמ"ש, דמלכד דלדבריו העיקר חסר מדברי המרדכי [שלא כתב] אפי' ברמז דגוי אינו צדן לא חלל מהיתרה הראשון שכתרה על פיו, כי לא נשמע חידוש זה לשום חד מרבוותא וכו', לצד זה אין להבין דמאי גריעותא דגמסלית מאשה וקרוב, דאי משום דבני עדות וקמכוני' להעיד בו וכמ"ש הרמ"ש, הלא זאת מדרבנן הוא בו, וא"כ ה"נ גמסלית הימנו רבנן לעדות אשה, ואין [נפ"מ] ציניכס חלל דשאר פסולים מהימני אפי' במתכוונים, וא"כ דכותה צ"ל בגמסלית דלא חלל מהיתרה דאין דבריו של א' במקום שנים, וגם ע"כ לשון המרדכי משמע דלא כהצנת הרמ"ש, דברי המרדכי שם קאי בשיטת רגמ"ה כמבואר שם, ושם צלות פ"ח הביא המרדכי להדיא מרגמ"ה דגמסלית נמי איתא להאי דינא דבהתירוה על פיו לא חלל, ולדברי הרמ"ש ה"ל להמרדכי להזכיר מה, ולכן י"ל לפרש דברי המרדכי צלות ל"ג [ה"ל] דמאי דמיתתי מפ"ב דכתובות אינו ראי' לדבריו דאסורה, חלל דקאי אהא דקאמר תחילה "ואע"פ שהתירוה", וכוונתו שבי' צדן דבזה לא חלל מהיתרה כדאמרי' בפ"ב דכתובות, עכ"ל נראה לו לאוסרה [בדיונו שם], ושיקר טעמו כמ"ש שם להבין דעממא דאקילו זה רבנן משום דהתמירו לה בסופה והתם דקנה הואי ואינה בת צנים ואינה יראה מקלקול כי ל"ש זה, או משום דלא אמר קברתיו בו, חלל לענין דינא מודה המרדכי דהיכא דהי' מספיק בעדות הגוי להחיר, אמרי' ודאי דבהתירוה לא חלל מהיתרה, כשאר כל הפסולים, ומטעמא דאין דבריו של א' במקום שנים.

גם העצי ארזים סי' קנ"ו כתב דליתא לפי הרמ"ש בדברי המרדכי, דלדבריו דהר"א שמציא היינו דלא מלינו דינא דעולא [דלא חלל מהיתרה] רק גבי עד כי משא"כ גבי גוי שאינו חלל מסות, א"כ למה לא הביא יותר מיצמות דק"י דאיתא נמי הך דעולא, וכי קאי בזהאי מסכת מה לו להביא ממס' כתובות שאינו מפורש שם יותר מביצמות, ועוד דלדבריו נמלא דדברי רגמ"ה סתרי אהדדי כי [וכמ"ש המשאת משה ה"ל], לכן י"ל דודאי לא עלה על דעת המרדכי לחלק בזה צדן גמסלית לעדות שאר פסולים, ומ"ש ד"ל לאוסרה אפי' אם התירוה בו, היינו משום לזות שפחים, ואהא מיתתי ראי' מדאמרי' בכתובות ע"א אומר מת כי לא חלל מהיתרה הראשון, ולדברי אב"י התם היינו לענין זה שאם נשאת אפי' אחר שצא השני לא חלל, חלל לכתחילה מיהא לא חנשא משום לזות שפחים. [ועי' צ"מ שאל"ח אות ה' מהי"ש דגמסלית ליכא לזות שפחים].

וצפני

(*) ברה"ש העתיק: בס' בתרא דיבמות. ואמנם הכי איתא שם בדק"י ב', אבל במרדכי לפנינו כתוב: בפ"ב דכתובות, וכדפתיק המשאת משה דבסמך. ועי' מ"ש בזה בעצי ארזים דלהלן.

עגלה ערופה דבאשה ופסול לא אמרי' דהראשון נחשב כשנים, יט' נחרץ עפ"י הש"ך צו"ד סי' קנ"ז סק"ד שהביא מהריטב"א צ"י פרק האשה רבה דדוקא בעדות דבר שצטרכו דבעין שנים והאמינוהו לזה שאומר מת כשנים אמרי' ה' דעולא, חלל בציסור דעלמא דבני בחד כיון שלא האמינוהו חלל כחד כי חתא ע"א ומכחישו הוי הכחשה חד לגבי חד, ובקשה ע"י מסופה דמ"ז צ"י גבי ע"א אומר ראיתי את הכורג וכו' דאמרי' נמי התם כ"מ שהאמינה תורה ע"א הרי הוא כשנים, וכי הש"ך לחלק דהיכא דגלי קרא בדיא דע"א נאמן אז גם בשאר איסורין אמרי' דהוא נחשב כשנים, ורק היכא דאינו נאמן חלל מדרבנן או מסברא, אינו חשוב כשנים חלל בדבר שצטרכו, ולפי"ז י"ל דמשו"ה פסק הרמב"ם גבי עגלה ערופה דעד פסול לא חשוב כשנים, משום דעד פסול אינו נאמן חלל מדרבנן כמ"ש הסא"ר דע"ד, דהתורה מסתמא לא מיירי רק בעד כשר, משא"כ הכא גבי עדות אשה דהוא דבר שצטרכו, אף בעד פסול י"ל על כרחך דהאמינוהו חכמים כשנים וכדברי ה"ה, וכ"כ הפלתי סי' ל"ט סק"י לתרץ קושית הלח"מ עפ"י דברי הריטב"א והש"ך ה"ל ע"ש.

גם בעצי ארזים סי' קמ"ד כתב דמדברי הרמב"ם מבואר כהה"מ, דגם בהתירוה ע"פ אשה או פסול נחשב הראשון כשנים, וחזק ג"כ קושית הלח"מ עפ"י ד' הריטב"א ה"ל.

וכן כתב הבית משה סק"א דמלשון הרמב"ם נראה דה"ה באשה ועד פסול דינו כשנים לענין הכחשה, ועל קושית הלח"מ מהא דפ"ט מה"ל רוצח ה"ל כתב, ד"ל עפ"י הרמ"ש צ"מ ק"ט [המוצא צ"מ ש"י אות א'] לתרץ ה' דבסופה לא צעין התירוה משום דנאמן מה"מ, משא"כ בעדות עגונה דאינו חלל מדרבנן צעין התירוה על פיו, ולפי"ז י"ל דהרמב"ם ס"ל דהא דבסופה ובעגלה ערופה נאמן ע"א מה"מ, הוא רק בעד כשר, חלל עד פסול אינו נאמן רק מדרבנן, ולכן שם בעגלה ערופה דמיירי הרמב"ם בלא התירוה [י"ל שלא פסקו הב"ד על פיו], משו"ה מחלק צדן עד כשר לפסול או אשה דכיון דא"י מה"מ לא הוי כשנים, [חלל כאן בעדות אשה דמיירי בהתירוה, אף בפסול או אשה חשוב כשנים], וע"ש מה שחזק בזה גם ק"י הלח"מ והרמ"ש מהגמ' דסופה דמ"ז צ"י ע"ד הרמב"ם ה"ל. וכ"כ בחרן לצי ותלומי לצי סי' קכ"ב.

ובברית אבררם סי' כ"א אות ג' אחר שהביא דברי ה"ה ושכן הוכיח הלח"מ וכו' כתב, דהטעם מה שלא הזכיר הרמב"ם בפירוש דין זה דאף באשה מהני התירוה, וכמו שביאר בהלכה י"ט לגבי זה אחת צדן בכשר צדן באשה, י"ל משום דבזה אכתי אסורה להנשא לכתחילה משום לזות שפחים, ואף דהרמב"ם השמיט הך השאלה דלד"ש [כמוצא להבין סי' ק"א אות א'], י"ל דהיינו דוקא בעד כשר דנאמן מה"מ לרעה הרמב"ם, חלל באשה ועד פסול דלכ"ע אינו נאמן חלל מדרבנן כמ"ש הש"ך וכו"ב [כמוצא באו"ה פ' סעיף ג' סק"ל אות ט'], י"ל דהרמב"ם יודה דאיהא דהו לזות שפחים, וכמו שחילקו בזה המרדכי ביצמות סי' ע"ד והמהרי"ק שורש ל"ג. [ועי' להבין סי' ק"א ש"י אות ד'].

ב. ולענין גמסלית שהתירוה על פיו אם חשוב כשנים. עי' בתשו' הרשב"א המיוחסות המוצא להבין צ"מ ש"כ אות ד' שבי' צו"ד לענין דהתם, דגמסלית לאחר שהתירוה על פיו כי המשיח חשוב כשנים כו'. [וכן מבואר מחזק שאר הפוסקים הנז' ברה"ש שם, דבי' גמסלית יכולין להכחיש גמסלית אחר שהתירוה על פיו משום דאזלי בחר רוב דעות, ומשמע דבלא"ה גמסלית אחר שהתירוה על פיו חשיב כשנים].

וכתב הר"ה ש' צדע"ה ג' דמדברי המרדכי ביצמות מבואר דס"ל דגמסלית אף כשהתירוה על פיו לא חשיב כשנים, שכי

ביאור הגר"א

[קיה] (מיהו משום לזות שפחים לא (קטו) תנשא) (ה עור)

באר הגולה

[קיה] מיהו משום כר.
בגמ' בתוכות כ"ב ב'

כלל

ה תערי אצו הרא"ש
[בפ"ו] דימות ע"פ
הגמ' [פ"ג] דתענות

ועתה' שם דיה משום כר' ובימות קרי' ב' דיה הא כר' והרמב"ם משום קרי'
חסי' הוכיח ולא קי"ל כר"א והרמב"ם ס"ל דזה לא אחמר אלא אליבא דאביי אבל רבא לא ס"ל דא דר"א כו' :

באר היטב

תשמ"ח וז"ל ואמרין עלה בגמרא כלן צנת אחת כלן צנא' ולא צנת אחת ומת' קאמרי אלא כל שצא השגי קודם שהתירוה צ"ל להנשא צנת אחת קרי ליה ע"ש. ועיין צ"ח וכו' צ"ח דף למ"ד ע"כ דמשמע מלשונם נמי דחילוק י"ש אפי' צנא' התירוה צין צנא' וצין צנת א' ולא נעלם לי כי מסתם גמרא ותוס' משמע דעיקר תליא בהתירוה וצנא' התירוה אפי' אם צנא' צנא' קרי ליה צנת אחת ודו"ק :

(קטו) תנשא. עיין תוס' כתובות דף כ"ב ע"כ וצ"ח דף קי"ז ע"כ. דמשמע מדנריהם דצוה אחר זה קרי ליה התירוה דמסתמא התירוה קודם שצא עד שני. ואם צא עד שני קודם שהתירוה אף שצאו צנא' צנת אחת קרי ליה ואין חילוק צין שצאו זה אחר זה או צנא' צנת אחת רק לענין זה י"ש חילוק צין התירוה או לא ע"ש. אי"כ לפי' דברי ר"ק צנא' דחוקים דמשמע מלשנו דחילוק י"ש אפי' צנא' התירוה צין צנא' וצין צנת אחת ע"ש. וכ"כ הרשב"א בפירושו סי'

הפוסקים

סי' שס אות כ - סי' שי אות א

אוצר

יכול להיות סי"מ אלו צנא'ם, י"ל דלענן זה לא הוי כשנים וי"ע. וע"ע בתחלי"א דבסמך.

ובחפד לאברהם (תלומים) מהדו"ק סי' י"ד צנא' שהתירוה עפ"י סימנים ואח"כ צא ע"א המכירו צנא'ם והעיד שצנא' עדיין חי, כתב דיש לדון צנא', דכיון דכרשאן לא העיד אלא על סי' שהיו צנא', אי"כ כרי אפי' היו שנים מעידים ע"י, מ"מ כיון דלא מהני עדותם אלא מכה כרוב דלא מחרמי סי' מובהקים כאלו צנא', ואי"כ העד כ"י שצא אח"כ ומעיד שהכירו צנא'ם והוא חי, יבא נאמן, דע"א נאמן נגד כרוב כר, [פי' צנא' צנא'ם] סי' כ"ד סי' ק"ל אות י"ב], ואחר ש"י צנא'ם דגם אם נימא דסי' עדיפי מרוב וע"א הצא אח"כ אינו נאמן להכחיש [לגמרי], מ"מ מגרע כח הסי' ואין להחזיר כר, ל"ן לספיקו דהתחלי"א ה"ל, והוסף, וצ"ד אלו ה"י [צנא'ם המכחיש רק] משום העדא' ע"א צנא'ם, בהרש"ח, דה"י דנימא דאין כלן הכחשה כלל ואפשר שניבא' אחת, אלא דאחרמי איש אחר צנא'ם אלו, מ"מ הו"ל וכבר התירוה לישא עפ"י דין אחרי העדא' ה"י ש"א צנא'ם אלו מה והאמינוכו כשנים, אי"כ העד כ"י שצא לאסור חי לא מהימן, דאין ע"א נאמן לאסור צנא'ם אסורין רק צנא'ם שצדו או שה"י צדו פעם א' כמבואר בגיטין י"ד ב', וצנא'ם צנא'ם, אלא שצ"ד נראה דצנא'ם שצדו כ"י נאמא, אי"כ אם יאמר הצעל שהוא מאמין לצנא'ם העד אסור לו, כדאיתא בקדושין סי' א' גבי הכוה סמיא כר, ועוד כיון דהעד כ"י אומר שצנא'ם אותו צנא'ם פ' אלא פ', אי"כ אפי' אינו מאמין כחרי, ראוי לכתוב לשם מקורם לצנא'ם אם יאמא עוד ע"א שהוא חי, וע"י בקדושין י"ב ב' וצ"ד ק"ל דלר"ך לצנא'ם, ואם לא יבא שום צנא'ם, אז נבאר אם הצעל מאמין לצנא'ם העד אם לא. וע"ע צנא'ם ע"י מ"ש צנא'ם.

שי. משום לזות שפחים לא תנשא. א. דיעות הפוסקים בזה. עיין צ"ח שצנא'ם מדבריו שכן גם דעת החס' צינא'ם דקרי' צ' דיה וכה ע"ש. וצנא'ם דסי' ד' כתב שכן גם דעת החס' והמרדכי [צינא'ם סי' ע"ד] ורבינו ירוחם [נכ"י ח"ג] דלא תנשא לכתחילה משום לזות שפחים.

ובשו"ת הרשב"א סי' תחל"ז אחר שצנא'ם מהא דימות דקרי' צ' עד אומר מה והתירוה לינשא כו' לא תנא' מהיתרה הראשון, כתב, ומיהו לא אמר לכתחילה תנשא, דהא תניא צנא'ם דכתובות [דכ"ב ב'] עד אומר מה ועד אומר לא מה לא תנשא לכתחילה משום דכר אפי' דאמר ולזות שפחים וגו' * . גם הלבוש צ' :

ובפני משה סי' ק"מ העיר על הפל"א דגם זה אינו, דכרי העיקר חסר מהספר, דלא נזכר כלל במרדכי משום לזות שפחים, ולשון "לאסור" משמע ג"כ דמדינא ואפי' צנא'ם, וכן מוכח שם מסוף החפד [במרדכי] להדיא, מיהו לפעני"ד מעיקרא לק"מ, משום דנ"ל דכר "אפילו" ש"י המרדכי הוא ט"ס וז"ל "אלא", והשתא א"ש דצרי המרדכי צנא'ם, [דמסתמא כתב] דיש לאוסרה, אלא דאם התירוה לא תנא' מהיתרה כדאמר צנא'ם כר, אלא צנא'ם אם לא התירוה עדיין י"ש לאוסרה, ועיקר הפלוגתא היא על הרי"ד צ"ר קטנימום שם שהתירוה אפילו קודם שהותרה ע"פ הגמל"א הראשון [ומשום דסובר דגמל"א אי"כ לאסור וכ"ל שם במרדכי] ע"י חולק.

ג. ואם גם הענונה עצמה נחשבת בשנים. כי צנא'ם סוסי' קמ"ב דמכלל הראיות שהציוו הרמ"ש והלח"מ לדברי הכ"מ מלשון הרמב"ם ה"ל [צנא'ם א'], יראה דה"י צנא'ם [או צנא'ם] עפ"י ענמה ואח"כ צנא'ם אשה אחרת ואמרה לא מת, נמי אמרי דה"י ענמה חשיבה כשנים מדעולא, וכן מכה מדברי ה"י שצנא'ם ל"ח, דאין חילוק לדבריהם צין האשה ענמה לאשה דענמה אלא לגבי עד כשר אלא לא לגבי אשה אחרת, וראה לא מדברי הרא"ש ובר"ן צנא'ם ל"ש ש"י צנא'ם הרמב"ן שקיבל מרבותיו דאם אמרה האשה ששמעה מעד א' שמת צעלה ואח"כ צא העד והכחשה, הוא נאמן כיון שהוא צנא'ם מכה, וכו' צנא'ם ע"י ח', ופי' שם הח"מ סק"י ד"ל אפי' התירוה כר קודם שצא הראשון שאמרה משמו להכחשה, דא"כ אפי' צנא'ם דענמה נמי לא מהימנא צנא'ם נגד עד ואפי' נשאת תנא' ע"ש, ואכתי קשה למה הוצרכו לקבלת הרמב"ן הלא אפי' צנא'ם דענמה נמי ס"ל להרמב"ן והרשב"א דאם התירוה עפ"י ענמה ואח"כ צא עד כשר דתנא' וכמ"ש הח"מ והצ"ש צנא'ם ל"ח, ועכ"ל דנפ"מ לגבי עד פסול דצנא'ם דענמה אם התירוה עפ"י ענמה ואח"כ צא עד פסול לא תנא' מהיתרה, משא"כ צנא'ם עד שאמרה משמו, שהוא נאמן מטעם שהוא צנא'ם מכה. גם מלשון הנתיבות לשצנא'ם הסמוך נמי משמע דענונה ענמה חשובה כשנים.

ד. ואם נחשב כשנים גם כשהעד הראשון העיד רק על הסימנים שהיו במת ובסב"ע לא הכירו. צנא'ם לשצנא'ם ע"י מ"א הסתפק צנא'ם מעידים שהיו צנא'ם סימנים מובהקים אלא לא הכירוהו, וע"א או האשה ענמה מעידה שסי"מ אלו היו צנא'ם, אם אח"כ צא ע"א או אשה אחרת שאמרה ג"כ שהיו צנא'ם שלה סי"מ אלו, אי נימא כיון דכבר התירוה עפ"י עד הראשון ה"ל כשנים ושז אין ע"א נאמן להוציא מהיתרה הראשון, או נימא דלא אמרו דה"י כשנים אלא כשהשני מכחיש אותו ואומר לא מת וכו', אלא זה שאינו מכחיש עד הראשון, דהא

(*) ע"י במראות הצובאות סי' קפ"ג ש"י דלהרשב"א ליבא לזות שפחים. וכו' לח"י הרשב"א שהביא בס"ק קמ"ד לענין נשאת קודם שהתירוה בבאו זא"ז, דמפורש שם דבהתירוה ליבא לזו"ש, וע"י להלן בס"ק

אוצר

סיק שי אות א—ב

הפוסקים

אומרים לא ראינו דלכתחילה לא חנשא, וכרי הכס הטעם משום לזות שפתים, כדפירש"י בכתובות כ"ג א' ומוצא בטי"ז סי' קנ"ז סק"ג, והוא ראיית הש"ס [פנ"ו דיבמות דע"ו כמובא בלות בסמוך], וז"ל לדעת הרמב"ם דמחלק בין גט לעגובה, וכאן דמחלק הרא"ש לדעת הר"ף גניטין דכ"ז בסוגיא דשיירות מלויות. ובמעטמים על הש"ס ס"ק קמ"ח אות ח' כתב לתרץ דדוקא בשנים ושנים איכא משום לזות שפתים אפי' היכא דשרי מדינא, אבל בהתאם ש"ס עד א' דחשיב בשנים, אף שאח"כ בא עד אחר להכחישו, ליכא לזות שפתים דאין דבריו של א' במקום שנים.

ב. ואם חשש דלזות שפתים הוא איסור או עצה טובה. פח"מ סק"ז דמלשון הרא"ש משמע דאין צד איסור אלא דענה טובה הוא שלא חנשא. והוא מהרא"ש ביבמות פט"ו סי' ט דאחר שהביא הא' דלא הלא מכתירה הראשון, הוסיף, ומתקנה דרבנן שריא לינשא, אלא דקאמר הש"ס בפ"ז דכתובות דטוב הוא שלא חנשא משום הסר ממך עקשות פה. וביש"ס שם דין ט"ז כתב דממ"ש הרא"ש "דטוב הוא שלא חנשא" נראה דאין כאן איסור דבדבר, אלא ענה טובה קאמר שלא חנשא. וכ"כ הב"ח כאן דמדברי הרא"ש נראה דליכא איסורא אפי' מדרבנן אלא מדא טובה, והוסיף, דלדבריו מיושב ק"י החוס' ביבמות דק"ז ב' ד"כ הא, שהקשו מאי פריך מדעולא הא עולא מודה דלכתחילה לא חנשא משום לזות שפתים, דהא לזות שפתים אינו אלא ענה טובה וליכא איסורא, ומדיוקא דמחנ"י משמע דליכא איסורא לכתחילה דלא חנשא. וכ"כ הקרבן נחנאל על הרא"ש שם. וכ"כ ברה"ש דס"ז טור ב'.

ובב"ש ס"ק ק"י כתב דגם בעור ס"ל כהרא"ש, גם הביא מח"י בלכות [מהרש"א] ביבמות דק"ז ב' תור"כ הא, דלפי חירון ר"י שם ליכא איסורא וכ"י הרא"ש. ובמהר"ל ס"ק קמ"ד הביא ש"כ גם בשמ"ק לכתובות כ"ג ב'. ולשון המחנ"י ביבמות שם ד"ב המשנה הרביעית וכו'. חנשא לכתחילה אלא שצ"ע נפש פתוח לזות שפתים.

ועיין בחש"י הרש"ל שצ"ח החדשות סי' ע"א (עמ' קפ"ד דפי ירושלם) דדעתו נוטה כדעת הרא"ש לזות שפתים אינו אלא ענה טובה. [אלא שביש"ס יבמות פט"ו דע"ו חלק על הרא"ש כמובא בסמוך]. ועי' בעין יחאק וברח"ש גטנו שצ"ח ד' דנראה שחופסים שי הרא"ש להלכה.

ואולם מהתו"ם בכתובות [כ"ז ב' ד"ב א' הכי] הביא הש"ס ס"ק ק"י דמבואר דאפי' בהחירוב מ"מ איכא איסור גמור להנשא, אלא דהביתר מהני דאם נשאת לא חנא. וכ"כ בדעת החוס', כ"ח כאן, ובחש"י הרש"ל שצ"ח החדשות סי' ע"א (עמ' קפ"ד דפי ירושלם).

וכ' מהרי"א ענו"ל סי' נ"א בטעם בצרת החוס', דאף דבברי דלכתחילה איסורא מדין גמור, וא"כ ל"ע אמאי אמרין דנשאת לא חנא, והא קי"ל דכל מילתא דאמור רבנן לא תעביד אי עביד לא מהני, ועי' בחכ"ס נ"ז סי' ב' ונ"י, ותו הא צ"ח דאפי' קאמרין בגמ' משום הסר ממך וגר' ואמאי כתבו החוס' דהוי איסור, ונראה דזכר הא דהאמינו חז"ל לע"א צעדות אשכ אינו מלד עצמו אלא צ"ח חזק דיוקא ומנסבא כ"י, ולפיכך כל שעדיין לא נשאת לא כתבר שדייקא ולא התחזק עדותו, ולא שייך לומר כל שהאמינו ע"א כרי כאן שנים, משו"ב סברי דלכתחילה לא חנשא, דאף שהחירוב, עדיין לא יפס כח המתיר מנח האיסור, ואיכא לזות שפתים שיאמרו דמתירין עפ"י ע"א בהכחשה, אבל כנשאת ממנ דאיכא חזקא דדייקא, ואמרין שהתברר לה שמת צעלה, מתחזק עדותו של הראשון ונתברר מהימנותו וכיו בשנים ואין דבריו של א' במקום שנים ומשוי"ב לא חנא.

וצ"ע

כ' דמשום לז"ש לא חנשא לכתחילה, שהעולם יאמרו מאי אולמי דהאי מכלא.

ואולם הרמב"ם פ"ז בלי"ה והש"ס לעיל השמיטו הא דלזות שפתים. גם הר"ף והסמ"ג צ"ח ב' השמיטו. והביא הרא"ש ב"ס"ו טור ב'. ובמהר"ל ס"ק קמ"ג הוסיף דכ"ד הרא"ש המוצא בש"ס ביבמות דק"ז בכתובות דכ"ג שם מ"ח * וביש"ס יבמות פט"ו דין ט"ז כתב דכ"ג גם מדעת הרמב"ן [ביבמות שם] דמוקי הא דאמר בירושלמי [שם פט"ו ה"ד] צעד אומר מה ועד אומר לא מה דלא חנשא ואם נשאת לא חנא, דליידי דנא"ז ולית לי דעולא [דלעולא חנשא בכ"כ לכתחילה כיון שהראשון נאמן כ"י], אלא דס"ל דעולא אפי' לכתחילה קאמר.

וכתב הב"ם פ"ד הרמב"ם כ"ל בטעם שלא חנא לזות שפתים, דהוא משום דבגמ' לא חתמר הכי אלא למאי דפריש אב"י מימלא דר' יוחנן שם, אבל לפי רבא שם ל"ז למימר הכי. וכ"כ בב"י צדק הבית, והוצא בח"מ סק"ז וצ"ח ס"ק ק"י. וכ' ברה"ש ב"ס"ו טור ב' אחר שהביא להב"י, וא"י מנל דבעיקר דין זה פליגי, ו"ל דמדמוקי סתמא דגמ' ביבמות דק"ז ב' מחנ"י דהחוס' דהחירוב להנשא לא חנא מכתירה, משמע דס"ל דחנשא לכתחילה, ולית לי משום לזות שפתים.

ועיין בצבגרי"א ס"ק ק"ח צ"ח ב' בטעם הרמב"ם דהוא משום ק"י החוס' ביבמות דק"ז ב' ד"ב וכו'. ובא"ן שמואל ס"ק ח"י כתב דכנ"ן דבריו, והביא ש"כ גם הפנ"י כתובות דכ"ב ב' ד"ב משום. ובק"י למוכר"ל סק"ג כתב בטעם הרמב"ם, דמפרש דאב"י מיידי בלא החירוב כ"י דאז לא מוזן לכל מפני מה נחש הראשון כשנים, אבל בהחירוב, כדמיידי הרמב"ם, שפיר מוזן, דכיון דהאמינו להראשון אף להוליא מוחזקת א"א כ"י, משא"כ המכחש צ"ח להוליא מוחזקת היתר שנתחזק ע"פ הראשון וליכא לז"ש. וכ"כ בע"א ארו"ס ס"ק קמ"ז ובנחיצות לשבח סק"ג ובאב"י גזית בית יעקב סו"ס"ק ק"י. וכע"ז כתב בחוסן ישועה ליבמות דפ"ח ב' ד"ב כי קאמר, והוסיף לבאר, דבהחירוב להנשא עפ"י הראשון משרי"א אין לחוש לזות שפתים, דאדרבה עפי' י"ח לחוש ליולתא דב"ד, ואף דקיי"ל דל"ה ליולתא דב"ד, ה"מ היכא דמדינא איכא איסורא, אבל במקום לז"ש צעלמא נראה דחיישין ליולתא דב"ד. ובחסד לאברהם (לר"א חאזונים) ח"א סי' ט"ז כתב דכ"כ ע"ד דלפי מ"ש המדרכי ביבמות סי' ע"ד ובמהר"ק שורש ל"ג דלא חיישי לז"ש אלא היכא דכ"ד נאמן רק מדרבנן, א"כ לברמב"ם דע"א צעדות אשכ נאמן מכת"ל לכ"י לא חייש לז"ש, וכגמ' דכתובות קא"י למ"ד דנאמן רק מדרבנן, ובדמוכה לינשא דאב"י דקאמר הימנוכו רבנן. וכ"כ בב"ח אברהם סי' כ"ה [ומוצא לעיל ס"ק ש"ע סוף אות א'] וע"ע בע"א ארו"ס סק"י ובמקור מים חיים ח"ב סי' ב' מה שהאריכו לתרץ ק"י הכ"י כ"ל.

ובאב"ן שמואל ס"ק ח"י הקשה מהא דפסק הרמב"ם בפ"ז מה' גירושין ה"ח ג"ז ב' אומרים ראינו שנתגרש וכו'.

ש"ב אות א' ד"ה וכ"ד ע"פ בסא"ר שהביא ג"כ לחז"י הג"ל ע"ש הרשב"א. אולם כבר העירו שם דהח"י הג"ל אינם לפנינו, והבאנו ג"כ מהסא"ר מה שהעיר שדבריו שם סותרים לפ"ש בש"ת הרשב"א סי' תשפ"ח. ועי' שם מהסא"ר שרצה לומר דהתשר דסי' תשפ"ח היא להרמב"ן, אבל כאן א"א לומר דהתשר דסי' תתל"ז היא להרמב"ן, דהרמב"ן עצמו חולק ע"ז כמבואר לפנינו.

(*) מ"ה להרא"ז הסובר דבדיעבד לא תצא אפי' בלא התיריה, אם באו בזה אחר זה כמובא בס"ק ש"ב אות א'. מבואר שם ברה"ש ובמהר"ז דפ"ם ס"ל דאיכא התם לזות שפתים לענין שלא חנשא לכתחילה ע"ש. ברם ה"ן טוב המובא שם סי' הטעם דלכתחילה להרא"ז באופן אחר.

אוצר

סיק שי אית ביה

הפוסקים

שפחים. וכן כתב רש"י ליבמות פט"ו דין י"ז דבעדות ישראלים
שייך לזות שפחים בין בכשרים בין בפסולים.

אך בבית יעקב על כתובות דכ"ב ב' מחלק דדוקא צ"ל עד
כשר להכחישו לומר לא מה דזכר חשו לזות שפחים כו'
דלא לא מהימנא האשכח עומד להצטרף וכו' [פי' לבין סיק שייך
לזות ג'], משא"כ בפסולי עדות דכ"ה יכול להצטרף כעד האומר
מה [ובמזבח ברמ"א דבסמוך], ונאמנה להכחיש כעד האומר לא
מה אז ליכא לז"ש, דבעולם יאמרו חזקב אשכ דייקא ומגססא
ומסתמא נחודע לה ג"כ שמה וכו', ומתוך ע"פ זה ק"י האומר שם
מיבמות דק"י ב'. ובענין יחזק ח"א סי' כ"ז לזות פ"ז הביא, ופי' ש
שזיאר דאף האומר שהקדו ולא מחוי לחי' בבית יעקב, אין רא"י
ללא סביר להחילוק שלו וכו', וכתב, דנאמנה יש להסביר חילוק זה
בפשיטות, ד"ל דדוקא כשהמכחיש עד כשר ויולאו לשו' ולא כשהוא
פסול, דאף דהראשון נמי פסול, מ"מ כיון דכבר התירוב ע"פ
לא יכ"י בזה לשו' צ"ל נאמנה שהפסול מכחישו, ומגלן דאף פסול אמרו
לחוש לז"ש כיון דחזיקו דהרמזים לא סבר כלל כך חששא, וגם
עיקר חששא זו אינו אלא מידת חסידות וכמ"ש הרא"ש [כ"ל
באות ב'] ובשמי"ק כתובות כ"ב ב', ע"כ אף ע"י סברא קלושה
ג"כ יש לחלק או כסברת הבית יעקב או כפי מ"ש בפשיטות דנפסול
לא מלינו לחוש לז"ש, ופי' שם מה שזכרתי כן גם מחש"י המכריז
ליבולין סי' קל"ד בנדון הכחשת גמסלית שמסיק דלא חיישי' לזות
שפחים, אמנם בקרי"ע סי' שס"ז בבין דבריו שם דכ"ה משום
דמראין הדברים שבעדות הכ' אומרים הוא דאפקיב לקלא ולכן
ליכא לז"ש, אבל באמת פשט דבריו מוכח כ"ל, דאחר שבי' שמראין
הדברים שאין בעדות ההכחשה שום ממש אלא האומרים אפקיב
לקלא כ"י כתב, ועוד דאפי' כי' עדות אחת כ"י מ"מ לא עדיף משי"א
בהכחשה ולאחר שהתירוב מותרת לינשא, ואף שכתבו הפוסקים
לחוש משום לז"ש כ"י מ"מ פשיטא ופשיטא דאפי' לז"ש ליכא
עכ"ל, כ"י מזכיר דאף דנקיט השתא דבעדות אחת ומ"מ כתב
דליכא לז"ש, וע"כ דכ"ה משום דבעד פסול המכחיש ליכא לז"ש.
[מיהו ע"ש במהרמ"ל דמבייט כ': מ"מ "בנידון זה" פשיטא
ופשיטא דאפי' לז"ש ליכא, ויחזק שמשלשן זה הוכיח הקרי"ע דדוקא
באותו נידון שמראין הדברים דאומרים אפקיב לקלא ליכא לז"ש,
וגם הלשון "פשיטא ופשיטא" מוכיח ק"ת דכוונתו כן, דלפי' העין
יחזק אינו מוכן מה בפשיטות כ"כ, וגם כי' לריך לכתוב צדקיהו].

גם הרמ"ש גאמניניו שכלל הכסף ח"ב סי' כ' בנדון שכותרי
עפ"י עד מפי עד ואח"כ צ"ל עמפ"ע אחר ואמר לא מה,
אחר שהסתפק בדל"ג דנגמ' איתמר חשש דלז"ש בעדים כשרים
ויחזק דנפסולים אין לחוש, וביבא לברח"ש כ"ל דכ"ה בפסולים,
לידד להתירוב להחילוק, דכיון דכך חששא הוא רק על ז' העכא ולא
מדינא וכמו שכתב הרא"ש [במזבח באות ב'], והוא איסור קל
וגריעה מאיסור דרבנן, ומאחר שיש בזה מחלוקת הפוסקים אם
לחוש לזה, אזלינן לקולא בספיקא בדנא דליכא אפי' איסור דרבנן.
ובאצני האפוד לזות שס"ד הביא, וכי' דהסכימו עמו להתיר
מהר"ד קאראסו ומכריז מאטלן.

ועיי' בברית אברהם סי' כ"א לזות ג' דלמכ שזיאר שם דהרמזים
לא כתב בחשש דלז"ש משום דסובר דע"א נאמן מבי"א
[וכ"ל בלזות ח' סוד"ה ו' כ"מ], נמלא דסובר דדוקא בעד
כשר ל"ח לז"ש, אבל בעד פסול דנאמנות שלו הוא מדרבנן, מודה
הרמזים דלכתחילה לא חנשא משום לז"ש. וכן מוצא לעיל בלזות
ח' מהחשד לאצרכה.

ה. ובעדות מוכחשת של גמסלית, עיי' י"ש יבמות פט"ו דין
י"ז בסופו דהגם שבי' שם דגמסלית נאמן אף להחמיר
ויכול

ובים של שלמה יבמות פט"ו דנ"ו אחר שהצוה דברי הרא"ש
פנ"ל כתב עליו דלא נהירא, דהא לאצני מוקי הא דקתני
לא חנשא ביינו משום לזות שפחים, וא"כ ש"מ שאסורה לינשא,
וממילא אף לדין נכ"י דלא מפרשין לברייתא הכי, מ"מ אינה
ראויה להנשא, מאחר דחיישי' לז"ש דרב אסי, ועוד דמאחר
דמסקין בכתובות דכ"ג ח' גבי ב' אומרים ראינו שנתגרשה ובי'
אומרים לא ראינו דלא חנשא כ"י, ופרש"י משום לזות שפחים,
כ"י אפי' דלא ראינו אינה ראיה דשמה גירשא צננעא ובי' כהרשונים
קושטא קאמרי, דמש"כ אמרי' התם דנשאת לא חלא, ומ"מ אמרי'
דלא חנשא לכתחילה דמשמע להכ"פ שאסור לה להנשא, וא"כ כ"ש
בנדון זה דליכא ארי סכדי דמפקי לה מאיסורא, דודאי אסור לה
להנשא בהכחשה משום לזות שפחים *.

ובחן טוב ס"ק קכ"ז כתב דגם מ"ש המהרש"א וכמ"ש כ"ל
דלתא ר"י ביבמות דק"י ב' ליכא איסורא, אין דבריהם
נראים בזה, דלכדיא מזכיר בחוס' כתובות כ"ב ב' ד"ה משום
כ"י צ"ס "ר"י" דמשום לזות שפחים יש איסור גמור להחילוק,
וכן מזכיר גם מתחילת דברי החוס' יבמות שם צ"ס ר"י, ואף
לפי' שהביא המהרש"א שם בלשון החוס' דמ"ש ור"י אומר כ"י
שייך לבסוף דברי החוס', מ"מ משמע דהאי ור"י אומר שבי' החוס'
הוא רק לתרץ הקושיא דלמא יש חילוק בין היכא דנאמן מדאורייתא
להיכא דאינו נאמן אלא מדרבנן, אבל מ"מ הקרי' והאי' שכתבו
בתחילת דבריהם צ"ס ר"י שריר וקייס, דנשמע דמשום לזות
שפחים הוא איסור גמור מדרבנן כ"י, כ"י ברור בדעת החוס'
צ"ס ר"י.

ג. ואם הב"ד מוחין בה כשהיא רוצה לעבור על זה. ע"י צאפי
זערי לזות קע"ז שמוכר מדרבנן דזה חלו' כהשיטות
כ"ל, דלמאן דס"ל דליכא איסורא מדרבנן, מוטל על הב"ד להתרות
עליה שלא תעבור, אבל למאן דסובר דאינו אלא עולה עובה, אם
צ"ח לימאן אמרי' לה שלא עוב דכ"י לינשא משום לזות שפחים,
ואי אמרה אדעתא דכ"י דלא איכפת לה בזילותא לא קנסין לה.
וצפ"ג הגה"ע לזות חליצ' משמע ג"כ דס"ל בדעת העור דאי
איכא לא חיישא לזילותא מה לנו וללרע [כוחא] ע"ש.

ובים של שלמה כ"ל בלזות הקודם, אף שמסיק דליכא איסורא,
כ' דמ"מ נראה דאין מוחין בה אם ר"י נעבור וגל' לחוש
לזות שפחים, דליכא תקנתא לאיסורא למחות בזה, דא"כ מה
חילוק יש בין היכא דאיכא עדים בהכחשה שלא חנשא מכת דינא
דחרי ותרי ספיקא דרבנן, ובין היכא דליכא הכחשה כגון באומרים
לא ראינו שנתגרשה דאפשר גירשה צננעא [דמש"ס הוכיח בלזות
הקודם דליכא איסורא בלזות שפחים], אפי' כדפרי' דיש איסור
דבר אלא שאין מוחין בה אם חס' להנשא, משא"כ בחרי סכדי
בהכחשה כ"י.

אולם בבית הלל כ"ל כ' דהא דבי' ברמ"א לא חנשא ר"ל שהב"ד
מוחין בידה, כן משמע בכתובות כ"ב וכו' וכן מוכח ביבמות
כ"ד גבי כנעטן על השפחה וכו' לא יכנסו ומייתי' הא דרב אסי וכו'
ומשמע לא יכנס שהב"ד מוחין בידו.

ד. ואם גם בעד פסול יש לחוש ללזות שפחים. ע"י ברח"ש דע"ט
יש עור ג' שבי' דגם גבי אשה אומרת מה ואשה אומרת
לא מה איתא להאי פלוגתא דהרמזים וברא"ש אם יש לחוש לזות

(*) עיי' באות הקודם מהאבן שפואל והמטעמים מה שכתבו להלך
בין הוויא דכתובות להך דהכא, וע"ע לעיל באות זה מה שהובא מהרש"ל
עצמו בתשרי שב"ח תחודות.

אוצר

סימן שי אות ה-יא

הפוסקים

ח. כשיש לתלות שהעד הסבחי הוא מחמת שאובי הענוגה הוציאו קול כזה כדי שלא תנשא. עיין בלוח ד' צעין יחזק שהביא מהקדמ' בשם מהר"ם לזקן דכחי לא חיישין ללא"ש. [ואף להעין יחזק שם שהבין כוונת אחרת בדבריו, מימ אין ראוי שחולק על עמם הסברה של הקדמ'].

ט. ובשנשאת פעם אחת ונתאלמנה או נתגרשה, אם מותרת אח"כ להנשא לבתולה. עיין בהגהות חכמת שלמה שבמקום אחר הוכיח דגם זה חסור להנשא לבתולה.

אולם בשו"ת מהרי"א ענינל סימן נ"א, אחר שהביא מהשו"ב הרדב"ז ח"א [ח"ד] סי' נ"א שכתב לענין יבם מומר שנשאת אשת אחיו לשוק, דאם לא היתה נשאת כי אוסרה וכו', מימ כיון שכבר נשאת לא חלה, ואם מת הצעל או נתגרשה מותרת להנשא לאחרים שאין צדק שהיא מותרת לזה ואסורה לזה שא"כ אחר פוסל את הבנים עכ"ל, כי דא"כ כ"ש צ"ד שהדין הוא דאפי' אם לא נשאת כל שהחירוק לינשא מותרת לבתולה מן הדין חלה משום עצה עובד אחרו שלא תנשא לבתולה [עי' בלוח ד' צ']. והבא לא שייך לז"ש כיון שכבר נשאת עפ"י היתר צ"ד ודבר זה כדי שלא להוציא לעז על הבנים אין להחמיר וכו', ואפי' לפ"מ שדקדק ה"ש [במוצא בלוח ה"ג] דלחד תי' דחוס' אסורה מהדין להנשא לבתולה חלה שאם נשאת לא חלה, מימ אחר שנשאת פעם א' אפי' אחר שבה בעד האוסר ונתאלמנה או נתגרשה חו' לא חלה מהיתרה הראשון וכו', ואחר שהאריך בבואור סברת החוס' משום דכל זמן שלא נשאת ולא נתגרשה עדיין החזקה דייקה שלב לא החזיקו בה עדותו של בעד ולכן ס"ל דא"כ איסור משום לוח שפתיים וכו' [ובמוצא בלוח א'] כתב, נמצא לפ"מ שכל שנשאת פעם א' הרי נתגרשה החזקה דייקה ונתחזק עדותו של המתיר וכו' ואפי' נתגרשה אח"כ מותרת להנשא לבתולה לכו"ס.

י. כשהחכמה היתה ע"י צרה. ע"י בחוסן ישועות יבמות דק"ח א' שכתב דצורה ליכא לוח שפתיים כלל, שיאמרו לקלקולא לזרע קמכוונה ע"ש.

יא. ובמקום דלא תנשא משום לוח שפתיים האם גובה בחובתה. הסתפק ה"ח עוב סס"ק קכ"ט להאומרים דבמשאלים אין לה כחוצה כיון שאסורה להנשא לבתולה [עי' ע"י בסעיף ל"ב], אך הדין כאן שאין איסור בגופה להנשא רק משום לוח שפתיים, אם יש לה כחוצה, וסיים דל"ש לדינא. ונשג שמעתי ש"י פ"ג כתב צה"ד דלכך פוסקים כ"ג כיון דלכתולה לא חנשא אינה גובה כחוצה, וכוסיף, דאפי' להסוברים שם דמשאלים דגובה כחוצה, כבר כתבו הח"מ והב"ש שם דוקא כשיש צ' עדים ע"י שגפל למשאלים חל [צ"ע א' ח' ע"י עמדה דעיקר הטעם דגובה כחוצה הוא משום התנאי דלכתנשאי וכו', א"כ הכא דאסורה לכתנשא אינה גובה כחוצה, וע"ש שפ"י מחייב שפיר הסוגיא דשנשאת דל"ב].

אולם בהגהות הגר"א כאן אות מ"ה, אחר שהביא דברי הש"ס כ"ל, כתב, חל לעי"ד אינו דומה דה"ס [דמשאלים] לפי האמת חיישין דחי, חל הכא דאין דנין לודאי מת ורק משום לז"ש לא חנשא י"ל דגובה כחוצה. גם צעין יחזק ח"א סי' כ"ז אות פ"ו אחר שהביא דברי הפוסקים לענין משאלים כ"ל ולידד מתחילה דלפ"מ גם צ"ד אינה גובה כחוצה, מסיק לבסוף ד"א, דכיון דליכא איסורא מן הדין [לינשא] רק משום לז"ש קרינן בה שפיר להשתנשאי וכו'. וע"י צע"י שם סקמ"ע דאחר ש"י הטעם להפוסקים דצ"ד דמשאלים דגובה כחוצה משום דצ"ד ע"ד לא חלה, הוסיף, דא"כ בכל מקום שנזכר שאם ניסת לית דינא כ"ל חל

ויכול להכחיש גמסל"ת המעיד שמת ולא פוקי מחולקים ע"י [ובמוצא בס"ק ש"ג אות א'], מימ כתב דליכא דחירוק להנשא ע"י גמסל"ת ואח"כ בל גמסל"ת אחר והכחישו תנשא לבתולה, דלא שייך לוח שפתיים חל צדוות ישראל כ"י חל צדוות עכו"ם לא.

וע"י בעצי ארזים המוצא בס"ק הקודם אות צ' דמנזר שם בדברי המרדכי מה דאמר צנזון הכחשה דגמסל"ת, דהטעם הוא משום לוח שפתיים. חל דאמר הפוסקים שם מפרשים דברי המרדכי בלופן אחר ע"ש. [וע"י בלוח הקודם מה שכתב מחשו' המהר"ם מלובלין צנזון הכחשה גמסל"ת לאחר שהחירוק, דלפ"מ שהבין דבריו הקדמ' בלוח ש"י דלכן לא חנשא שם לז"ש משום דאויבים אפקוד לקלא, משמע דגם גבי גמסל"ת ליכא לז"ש, אמנם לפי בואור העין יחזק שבלוח הקודם דטעם המהר"ם שם הוא משום דה"י גמסל"ת ומשום דכל פס"ע ליכא לז"ש כ"י, אין ראוי מהחם, מיהו ע"ש דהערה ד"ש לדייק מלשון המהר"ם כצ"ח הקדמ'].

אופנים שדנו הפוסקים אם שייך בהם לוח שפתיים

ו. כשאחר ההיתר נעשה מעשה כגון שחלצה כבר. כי נעזב טעם ודעת מהר"ג ח"ב סי' קס"ט דפ"ד ד' דרך דבותרת לז' חיישין לז"ש, משא"כ צ"ד שכבר חלצה, דכיון דאם אינו יודע שמת אי אפשר בחליצה, א"כ מעשה החליצה הוי כעין מעשה כמו אם נשאת, וכיון דנעשה מעשה אין לחוש ללוח, גם אם נאמר כן אחר מוציא לעז על הצ"ד שחלצה לפנייהם והיו לעז להיפוך על הצ"ד וחיישין ללעז הצ"ד כמ"ש בעין זה בסוכרין דף ח' לחיישין ללעז וכדון של ראשונים, גם אם נימא דחלוצה בעל אחר מלויכה כחז לכחונה, לכך ודאי אין לחוש בזה ללוח שפתיים, וע"ש עוד מה שבוסיף צנזון דל"ש לוח שפתיים מפני שהעד השני לא העיד שמכירו רק ששמע ממנו שמתו כן ואולי הטעה צו, משא"כ העדות הראשונה ששמעו ממנו בשעת מיתה ודאי אין אדם מטעה בשעת מיתה לכך קרוב יותר להאמין לראשונים, בזה גם לוח ליכא.

ז. כשאין להאשה בנים ולא קיימה עדיין מצות לשבת יצרה. צעין יחזק ח"א סי' כ"ז אות פ"ט כתב דיש להעיר אין חש ללוח שפתיים, כיון דהוי רק מדה חסידות [וכ"ל בלוח ד' צ'], והלא לכמה פוסקים אשה מלווה על לשבת יצרה [עי' אול"ש לסי' א' סעי' ח'], ולמה אמרו דמשום מדה חסידות לא תקיים המצוה דשבת יצרה דהוי מצוה אלימחא, בשלמא מה דמצינו דחז"ל החמירו משום חומר עריות דלא חנשא לבתולה, י"ל בזה דהא הכח צידם לעקור [מ"ע דשבת] צע"י ואל"ת משום ס"ג וגדר, וע"י רבינו יונה רפ"ק דנדרבות, חל בזה דהוי רק משום עצה עובד קשה דאין יכולים לפטור ממצוה לשבת יצרה משום זה, וע"י נראה דלהסוברים דהאשה מלווה על לשבת יצרה ס"ל הא דחשו משום לוח שפתיים מיירי צ"ע לה צנים דקיימה מצוה דשבת, ולא בלחן לה צנים, ולא שייך לומר בזה הא על הא"ש שישאנה יש חשש לוח שפתיים דהרי אפשר לו בלחמה, דכיון דע"י זה שישאנה חובל היא לקיים המצוה דשבת, א"כ מתחלה גם על הנשואה מצוה לעשות כן ולכחוד אותה דל"כ החזקל מלחא ז', ולא שייך לדון בזה ולימור דהא לא אמרינן הנה כדי שחכה הצדיק, דהא אין זה חטא כלל רק מדה חסידות, וכן אמרו דמוכרין ס"א להשיא יתומת, דמשמע אף לאחר אמרו כן כדי לזכותה שחקיים מצוה שבת כן נראה פשוט וברור. [וע"י לעיל בלוח ד' שכתב דעא כמה פוסקים צ"ע חסוד, לוח שפתיים הוי איסור גמור ולא עצה עובד ומדה חסידות, וכן הוא דעת ה"ס של שלמה].

ביאור הגר"א

(קמז)

אבל אם בא השני קודם שהתירוה הרי זו לא תנשא

באר הגולה

ואם

י טור משמעות הנ"ל וכן פרש"י שם

[קמז] אבל אם כו' מתני' שם עד איבר מת

ועד כו' ועדש"י ביבמות שם ד"ה לא תנא מהתירא כו' ונחשו' בכתובות שם ד"ה אי"ה כו' : ליקוט אבל אם בא כו' : ואם נשאר תנא. עתה' שם ד"ה וא לא נשאת כו' וי"ל ודאי כו' וסיפא כו' ובכתובות שם ד"ה אי הכי כו' אלא שלפי' הרמב"ם אין הכרח לכאורה מ"מ אמת הוא ודאי וקאמר שנים אומרים פת ועד כו' תנא. דשם אמילו בזה אתר זה כמ"ש במתני' שם :

פתחי תשובה

כלל דלין עד אחד לחון לאסור ע"ש שהשיג זה על הנו"כ סי' כ"ח משם שפסל שם בעובדא דר"י עד השני וגם על מה שפסל עד הראשון שם השני ג"כ עליו והוסף תקנה לעיל סעיף כ"ח ע"ש :

(קמז) אבל אם בא השני. עיין נס' קהלת יעקב סעיף כ"ז שכתב דדוקא כשנכחש לגמרי ונ"ל דהוי עד א' בהכחש חלל כשלינו מנחש רק שמעיד לקלקל ראיית הכ' כגון שעד א' מעיד שראה ראונו מת והכירו נ"ע וזה עד אחר ולאחר שהיה הזה נענע זה ה' ימים ולא מחגי ביה ט"ע נראה דלדנו לחנו

הפוסקים

סיק שא את א-ג

אוצר

ב' עדים ח"י, אבל נגד ע"ה נאמן, ואש"כ דאמר' בגיטין ע' ה' אין ערעור פחות משנים, זה דוקא בנחגרש, ועי' פנ"י שם, ומכ"ס דלין לסמוך על זה להחיר.

ב. ובשההכחשה דחתה שלא בב"ד. כ' צהאלף לך שלמה סי' י' דגם שז"ד כ' אחד שסגיד דלא מת, הכה מלמד מה שלא סגיד כן רק דרך שחוק וכמו שכתבו הרבנים, גם צל"ה כיון דהעד המחיר צא לב"ד והשני המכחישו לא סגיד בפני צ"ד לא נחשב זה להכחשה. גם צל"ה דק (כחדש) סי' מ"ח סוף אות ט כתב צדונו לנדר דכיון דהגדה העד כאומר חי לא נתקבלה צ"ד כי אם שיחה בעלמא ועדות המחיר נתקבלה צ"ד, וי"ל דעדיף. ובגור אריה יהודה פוס"י סי' כ"כ גם צדונו שהמכחיש אומר כן בפני הרב, דיותר יש לסמוך על צ"ע המבואר בו שהעידו בפני צ"ד כרת, מאשר על האגדה המכחיש שהרב כתב זה "וכך העידו לפני" דמשמע שלא גבה העדות בפני צ"ד רק לפניו ואינו רק עד מפי עד, ובמעיד שלא בפני צ"ד יכולין לומר מצודין היינו, ואין יכול עדות כזה להכחיש עדות שהעידו לפני צ"ד שאינם יכולים חו לומר מצודין היינו. ועי' צמח"ש שצאות הסמוך.

ובתש"ו מוהר"א ל (לונד) סי' ע"ו צדונו דהעד המחיר אומר מפי אחר שהגיד חוץ לב"ד, והעד המכחיש סגיד ג"כ חוץ לב"ד, ר"כ מתחילה לומר דכיון דגם הראשון [שמפיו הועד] לא צא לב"ד כיון כמו עדים בהכחשה וכו', ושם לאחר שהאריך דין עד האומר מת פ' שלא צ"ד דאינו יכול לחזור ולומר מצודה הייתי, דמשום חומר לאיסור ח"ה אינו אומר מילי דבדאי וחשבו כהגדה צ"ד [ודלא כהפוסקים דצכל גווני יכול לומר מצודה, עי' באוה"פ לספי' כ' סי' קס"ו אות ג'] כתב צדוק אות ד' דלפי' יש לדון דהעד השני שיועד שכבר הועד על צעלה שמת וצא להכחיש את הראשון, וי"ל שצריך לצוא לב"ד בהכרח, חדא דהוי כיון דין מרומה מאחר שאומר על הראשון שהוא מצודה לר"ך לצא לב"ד להכחישו, וכו', וגם אין לדמות [עדות] זה שאומר לאוסרה למי שצא להחיר ח"ה לעלמא, דהתם חומר לאיסור גורם לומר הסכמה צלל שלם [ולכן גם חוץ לב"ד הוי הגדה ואינו יכול לחזור כנ"ל], משא"כ צא לאוסרה ודאי יכול לחזור בהגדתו חוץ לב"ד דהא לא חמיר לאיסורא כ"כ, וא"כ קרוב לומר שאין עדות השני מועיל חוץ לב"ד והדבר לר"ך תלמוד.

ג. ובשהאומר לא מת הגיד בפני רבים (כדי לעשות מעשה) אי הוי בהגיד בב"ד. צמח"ש סי' י"ג אות ה' אחר שצ"ד צדונו דכיון דהאוסר לא צא לפני צ"ד אין עליו דין עד כשר ואולי צד רוב דיעות כו', כ' דיש לעיין הואיל והגיד בפני רבים צדית הכנסת "מה לזה הילד לומר קדים אני יודע שאציו ח"י, ור"כ למנעו מלומר קדים, אפשר דהוי כהגדה בפני צ"ד, כיון דאמר כן כדי לעשות מעשה עפ"י דבורו. אולם צמח"ש מוהר"א ל (לונד) סי' ע"ז אות ב' כתב

שיא. אבל אם בא השני קודם שהתירוה כו'. א. ובשהשני אינו מכחיש לראשון בעצם העדות אלא מעיד על דבר המקלקל עדותו. עי' פ"ת סי' קמ"ז שהצ"ה מהקבלת יעקב דלינו נאמן, דדוקא כשנכחש לגמרי ונ"ל דהוי ע"ה צהאלף [מהי עדותו], אבל כשאנו מכחיש רק שהעיד לקלקל ראיית העד המחיר, כגון שפ"ה העיד שראה פ' שמת והכירו צע"כ, וע"ה אומר שהאיש הזה נענע זה ה' ימים דלא מחגי ביה ט"ע, וזה אינו נאמן כלל, דבדבר שצערור שנים צעוק, ושהשיג צד על הנוצ"י. וצמח"ש על השו"ע אות כ"ע הוסיף דכן משמע מדברי הרמב"ם שכתב : "והכחיש" וכו' ואמר וכו'.

ובתשובות רבי אליעזר סי' כ' צד שאלו מת צעלה ושם צא עד אחר ואומר שהוחזק עוד אחד צשם צעלה של האשה, כתב, דכיון דהעד השני אינו מכחיש את העד שאומר מת, רק מעיד על מילתא אחרתא שהוחזק ב' יוסף בן שמעון, ובין דהעד שאומר מת האמינו חכמים כשני עדים מפני תק"ע, וכעד שאומר שנתחזק עוד יצ"ש לא האמינוהו כו' עדים וכו' רק כפ"ה, ח"כ אינו נאמן בעדותו ע"ז כמו שאינו נאמן היכא דב' עדים העידו שמת, וזה דומה להתירוה להנשא ע"פ ע"ה, דהשני אינו נאמן דלין דבריו של א' במקום שנים, והכא אף דצאו כלאחד הדין כן, כיון שהעד שאמר מת הרי הוא כשנים, והעד שאמר שהוחזק הוא אחד ואין דבריו של א' במקום שנים, והצ"ה להקבלת יעקב הכ"ל, ואחר שר"ל דהדין עם הנוצ"י משום דיש להאמין להב' צמינו שהי' מכחיש צמירת לא מת וכו' צעל עדות הא' וכו' ע"ש שהאריך, הוכיח מכמה דוכחי דרך הצע"ד נאמן צמינו ולא עד א' כו', ואף שהגרע"ה צמח"ש סי' קי"ג כתב צפשיעות דע"ה נאמן צמינו, ורק לאחר שהחירוק לא מחגי משום דהוי צמינו נגד ב' עדים, עכ"ז נראה דמ"ש הוא צדור ואינו נאמן צמינו אף קודם שהחירוק, ועי' דהעיר עוד דלפמ"ש המהרי"ק בשורש ע"ב והנוצ"י סי' נ"ט דצדליכא חזקה איסור נאמן ע"ה אף צדור שצערור, ולפי' צדליכא חזקה היתר נאמן ע"ה ג"כ לאסור כו', וא"כ צ"ד וצעודא דהקרי' דעדיין לא החירוק הצ"ד הרי ליכא גבה שום חזקה היתר, ואדרבא קודם שהחירוק עומדת היא צחזקה איסורא, ח"כ צודאי מן הדין נאמן העד הכ' לומר שהוחזק עוד יצ"ש או שנענע זה ה' ימים ולאוסרים על ידו כו'. אולם צאות ג' מסוק דלפמ"ש האחרונים שרצים חולקים על המהרי"ק, ח"כ הדין עם הקרי' דוכל לסמוך עליהם צ"ד אף לקולא ואין יכול העד לאוסרה, וצפרע דלכמה פוסקים אלזין לקולא צפלוגתא צדיני עגובה [עי' באוה"פ לספי' כ' סי' קס"ג אות ד'], וא"כ כ"ש צ"ד שרצים החולקים על המהרי"ק שיש לסמוך עליהם להקל.

אולם בבית יצחק (לרי' שמלקיש) סי' ע"ד אות י"א חולק על הקבלה יעקב מכה החמי' הכ"ל דדוקא נגד חזקה ח"ה אינו נאמן, אבל להצומדת צחזקה ח"ה נאמן לאסור, ודוקא נגד

אוצר

סיק שיא אית ג'—

הפוסקים

מפי עד, ולהרשדים לא חשיב עמפ"ע כיון שראשו ואפי"ס שלא ידע שמו חלל ע"פ עולמו גילוי עילתא בעלמא הוא כו', וע"כ שהאריך לבסם ראיות הרשדים מחשבי הרא"ש כ"ל, ודמה הראיות של הריב"ל בספרו ח"ג סי' מ'. וזדע"ה ג' העיר על חילוק הרשדים כ"ל מחשבי הריב"ש כו', אמנם מסיק דכ"ז כותב למשא ומתן כו' אך צעיקר הדון כבר כתבתי שנתאם מדברי הרא"ש סעד וראיה נכונה לדברי הרשדים. גם צויקרא יהושע סוס"י ח' כתב דכמו שהוא נאמן צכה"ג להחיר כך הוא נאמן לאסור * ופצ"ה להרשדים כ"ל.

ועיי' בס"ק שכ"ד אות ז' לענין עדות עד כשר כלפי עד פסול דהתם, אחר שהעלה הר"ש דאם הי' צה"כ הכשר מדאורייתא פסול דרבנן הוי כפסול, כתב דה"ל דין זה כשהעיד עפ"י שאלה לו בעלמו שמו, ובאופן שלא הי' דרך ספור דכ' הרשדים כ"ל דלכתי יס צו חששא דרבנן, דה"ל כשאר הפסולים.

ה. וכשהעד האומר מת יש לו מיגו. צמקור מים חיים ח"ב סי' צ' כתב דצ"ל אומר מת וע"ה אומר לא מת ולא היתב מחזקת צ"ה חלל ע"פ עדים הללו, נאמן העד האומר מה צמיגו דאי צמי שחוק, לפמ"ש הר"ן בכתובות דכ"ב צ', דגבי ע"ה אומר נהגרשה וע"ה אומר לא נהגרשה דתלז משום דתרוויכו צ"ה אלא קמסבדי כו', וכן הר"ן דכיון דמשמע דלא קיימא בחזקת צ"ה חלל אפומיכו ח"כ להימן העד שאמר נהגרשה צמיגו דאי צמי שחוק, ותיקן דלמלא צמי למפסלה מכהונה וליכא מיגו ע"ש, [וכ"כ בחומ' ישנים שם], ולפ"ז גבי מיתב דגם עתה חונה פסולה מכהונה מתימן צמיגו, ואפי' לפמ"ש כמה פוסקים דהרמב"ם חולק בזה, ובכר דדעש"ב חינו נאמן ע"ה אפי' צמיגו, דמה מכני המיגו דלא משקר, ה"ל מ"מ הכורה פסלה ע"ה דעש"ב וכו', מ"מ הכא לגבי מיתב נראה דיוזב, דכיון דרבנן האמינוכו כשנים ממילא נאמן צמיגו. וכ"כ בדברי חיים (לר"י לויערבוך) אישות סי' ע"ו.

ו. האם גם בשכבר יצאה מאיסד"א בע"י התירוה דוקא כדי להתשיב חזקת הכותב בכו' כי צמקור נתיבוס סי' ל"ב אות ס"ג דאי לאו דהתפוצצות הוי אמינא דמאחר דלדעת רש"י בסוטה דל"ה לא צניק פתיחה דוקא חלל היכא דמדאורייתא לא מתימן העד כזי חרי ורק רפן הימנוכו, חלל היכא דמתימן מדאורייתא אמרי' הרי הוא פשנים אפי' בלא הכירו עדין על פיו כל שצאו זה אחר זה אחר כדי דבור, ח"כ חף אטו נאמר דהא דאמרי' דהיכא דלא מתימן העד מדאורייתא לא מיהשב כזי חרי חלל דוקא בכתירה, היינו היכא דלתי העד לאפקוי מאיסד"א, וכיון שהעד אינו נאמן חלל מדרבנן להכי צמי התירוה דוקא, משא"כ היכא שכבר יצאה העגונה מאיסד"א [מצלעדי עדותו] וכ"כ דילאה מאיסד"א עפ"י סברה המפריט [שהוצא לעיל צאולה"פ סעיף י"ח ס"ק קצ"ה אות ע"ו] ואינו אסור חלל מדרבנן, ח"כ העד ח' שהוא נאמן מדרבנן כזי חרי הם אמרו וחס אמרו, וכי היכי דעד שהוא נאמן מה"ט כזי חס בלא תחילה לעד המכחישו נאמן כזי חרי ואין דבריו של ח' נגד צ' לגבי איסורית, הכי נמי עד דהימנוכו רבנן כזי חרי חס בלא תחילה קודם לעד המכחישו מתימן כשנים לאפוקה מאיסור דרבנן, ואף שלא נמלאת סברה זו בדברי הפוסקים, יש לנו למד כן וכו' מסתבר. [ועי' בחת"ס חו"ד סי' קי"ט כש"ד בדברי הש"ך סי' קצ"ב סק"ד צמי"ש דע"ה שאינו נאמן רק מדרבנן לענין איסורין וכי"צ אינו חסוד הראשון כשנים חלל כשנפשה מעשה

כתב צדוק כ"ל, דלא מסתבר כלל דמה שאמר אדם צפני ג' כו' שחשב כהגדה צ"ד כו', והוצא צאולה"פ לסעי"כ ס"ק קצ"ה אות כ', ע"ש, [ובסברה דכיון שאמר כדי לעשות מעשה, לא חזר שם]. ד. וכשהעד האומר לא מת אינו מכירו אלא ששמע ממנו שאמר על עצמו שהוא פב"פ. עי' בשר היעז סוס"ק קצ"ה דפליגי בזה הרשדים והריב"ל. וזה תו"ד הרשדים צמי"ש דנ"ג ח', שכן מחילה דאפשר דלא הוי הכחשה חלל כשהעיד שמכיר לפי שהוא ח', חלל כשאינו מכירו רק מעיד שכך אמר לו האיש שהוא שהוא פ', שמה צכה"ג לא מקרי עדות, ואחר שכתב דנראה דהוי עדות, דהלא חזון דמכני כה"ג להחיר כדמוכח מחשבי הרא"ש כו' [וכמוצא צאולה"פ לסעיף י"ח ס"ק קצ"ה אות קפ"ה] ח"כ הוי נמי עדות לאסור, ודלא כדנראה מדברי הריב"ל בזה"ל חלל דלא הוי צכה"ג עדות לאסור משום דהוי כעד מפי עד וס"ל דעמפ"ע אינו נאמן לאסור, וליתא דגם בעמפ"ע מכני לאסור כו' [וכמוצא צמי"ש שכ"ג אות ח'], הוסיף צבור צ' דנראה דצ"ד הוי עדות [גמור וכמפי עולמו *], דהנה צ"ב דקס"ז צ' גבי גט דאמרי' התם דלר"ך שיהיו העדים מכירים שם האיש והאשה משמע שם ברשדים דהיינו רק מדרבנן שמה יבוא לרמות, וע"כ מה שהוכיח עוד מלשונם שם, נראה מה דמסתור נאמן אדם על עולמו ששמו כך חף שאין העדים מכירים אותו, דמסתור כל ישראל בחזקת דוברי אמת בדבר כזה, וכי היכי דסוקלן על החזקת, הי"כ הוי חזקה אלימחל דלא חלף אינש לשנות שמו במילתא דעבדא לגלוי כו', חלל דחכמים החמירו שם להר"ך עדים דליכא למיחש שמה ישנה שמו לחופלה מה, ובמקום דליכא למיחש פשיטא שנאמן. [גם מדרבנן], עד שם חירע שנלטרך לידע שמו, וידעמו אחזו מפי שאמר שהגיד לו מפיו שמו ע"י ספור דברים, אין לספק בזה כלל, דכיון שלא הי' שם שום חשש לומר דמשום הנאה שינה שמו ח', ודאי דקושטא הוא כו', וכ"כ מחשבי מהר"ק שורש קצ"ה שכתב דאפי"ג שהם לא היו מכירים אותו ולא יודעים שמו כי חס על פיו פשיטא דמכני כו', ומדכתב פשיטא דמכני ולא כתב דמכני בעגונה דאקילו משמע ודאי דמכני לכל דבר, ואחר שצ"ה סמקין לסברתו מהחוס יבמות דק"ו ח' ד"ה רבא כו', כתב דנמלנו למדין דעדות איש זה צב"ד שאמר לו האיש שהוא שהוא פ' מעיר פ' כו' [דרך ספור כשצ"ק שיפדוהו, ע"ש צשאל"ה] הוי עדות אפי' כנגד עד פשר.

והוסיף דיש ראי' מחשבי הרא"ש כלל ח"ה סי' ד' צאשה שכתובה צ"ד ע"י עדות ונשאת ואח"כ צא שצוי ח' שצב"ה מלאו סגי נכור ח' ואמר לו שידוע לאשחז שצקרוצ יבוא חל"ה, וכי שם הרא"ש דהאשה מתרת חף חס לא היכה נשאל כבר, ועדות בשצוי חינו כלום, דאפי' רק חס התירוה לינשא קו"ל דלא חלל מהיתרה ע"ש, ומצואר שם שהשצוי לא הי' מכיר חס בעלה ולא ידע שהוא בעל עגונה זו חלל על פיו של הסגי נכור, וח"כ מדלא ציעל עדותו חלל מטעם דכבר נשאת חו התירוה, משמע דפשיטא ל' להרא"ש דכי היכי דכשאומר שהוא מכיר בעל אשה זו שהוא ח' הוי עדות להחמיר, הי"כ כשהעיד שאמר לו אדם ח' שהוא בעל פ' כו' דהוי עדות, ומה שדחה הריב"ל הרא"ה מאלוה תשר דאפשר דלא הוי כעד כשר חלל כעד פסול כו' [וביתר ציחור בזה"ל צמשי הריב"ל ח"ג סי' ח'], ד"ה דהא צידוק הרא"ש שם מיידי שהמחירים ח' ג' עמפ"ע, ואם נאמר דהעד המכחיש יש לו ג"כ רק דין עד פסול ח"כ [גם] בלא התירוה היכה מתרת דפסולים ה"ך אחר הרוב, ח"י דהעד שאומר הוי עד גר וכתמירים שהיו ג' עמפ"ע נחשבים כח', ולכן לא החיר הרא"ש חלל מפני שנשאת חו שהתירה. וצמשי"ש דפ"ז ד' בציח ג"כ פלוגתתם, דלהריב"ל צכה"ג חשיב עד

(י) עי' בפנים שסיים בחז"ל: ואפי"ג דהעד המעיד שמת אית ל' חזקה דפילתא דע"ג דאם יבוא הבעל יוכחש ולא מצי לאשתמוטי, משא"כ דעד המכחישו האומר שהוא ח', אף שלא יבוא, מצי לאשתמוטי דהלך למרחקים. ולא נפשא סיחם לדבריו.

ו ואם נשאת (קטז) תצא מפני שהיא ספק

באר הגולה

ואם

פ' פשוטת דג' כתוב'
דכ"ז ע"ב

באר היטב

(קטז) תצא. אפי' אם נא העד המתיר קודם העד האוסר הוליל ונא קודם שהתירוה תלך דהוי כנאז צנת אחת כמ"ש:

הפוסקים

ס"ק שיא אות ו — ס"ק שיב אות א

אוצר

אומר מת ועד אומר לא מת כו' אפי' שנשאת תלך ע"כ, פ"י אם בתחילה קודם שנשאת או שהתירוה לינשא בלא עד שני והכחישו אפי' שנשאת תלך, וגרסין בירושלמי שם פט"ו ה"ד עד אומר מה נשאת ונא עד אחר ואמר לא מת כ"ז לא תלך מפני שאמר משנשאת הלא אם עד שלא נשאת ונשאת תלך.

אולם דעת הרי"א המובא בשה"ב ליבמות דק"י אות ו' דאפי' בלא העד האוסר קודם שכתרה ע"פ הראשון אם נשאת לא תלך, ורק צנאז צנ"א תלך. וי' הר"ש בדמ"ה ג' דנראה דילא ק' להרי"א מכה ק' החוס' שם דריב הלא, שהקשו אהא דמשמע שם צנאז דכתרה ע"פ הראשון לא תלך מהיתרה, ואפי' לכתחילה הנשא, והא בפ"ב דכתובות איתא דלא תנשא לכתחילה משום לוח שפתיים, ומשום קושיא זו משמע ל' להרי"א דעל כרחק כשהתירוה לינשא קודם שצא העד בשני מותרת לינשא לכתחילה וליכא משום לוח שפתיים, והא דכתובות מייירי כשלא התירוה קודם שצא העד האוסרה, ועולא צכולל מייירי שכל שלא צאז לצ"ד צנת אחת צין שהתירוה קודם שצא השני, צין שצא קודם שהתירוה חשצין לראשון כשנים, ורק לענין לז"ש יש חילוק, דאם צא השני קודם שהתירוה איכא משום לז"ש, ואם צא אחר שהתירוה ליכא לז"ש*, אצל צכל צונאז אם נשאת לא תלך וכו'. וכאז כתב צמר"ל ס"ק קמ"ד ע"ש.

ובסדר אלי' רבה דקב"א סוף עור ג' כתב דנראה שהרי"א הוליא דינו זה מכה דאיתא צביפא דמתני' ציבמות שם עד אומר מת ועד אומר לא מת כרי זו לא תנשא, אף דשטא דמתני' משמע דמייירי צנ"א כדאוקימו לה החוס' וזולתם, מ"מ מדקתני לא תנשא משמע הא אם נשאת לא תלך, (וכצ' הוכיח מכה) הרמב"ם דאפי' צנ"א לא תלך, אלא דמפ' לה צנשאת לעד המתירה, וכמבואר צס"ק ש"ד אות א', אצל הרי"א דסובר כהרמב"ם שם דכשצאז צנ"א אפי' נשאת לעד שלח תלך, משו"ב מפרש להך דסיפא צצנאז צז"א, אלא שלא הספיקו להתירה עד שצא העד האוסרה, וכן פירש"י שם, ומינוה גמר שאם נשאת לא תלך וכו'. וכ"כ צאגודת חזו"ב (לר"ז מציאלה) דק"י צצאות כ', והוסף, דלהרי"א מיושב ק' החוס' צצוטכ דל"א צ' ד"כ כהן על רש"י שפירש שם "צנת אחת" צחוק כדי דיצור, הא ציבמות דק"י צ' איתא והתירוה, ולדידי' ניחא דגם צצדות אשכ צזה אחר א' אפי' צלא התירוה אם נשאת לא תלך.

ובחוסן ישועות על יבמות דק"י צ' כתב דיש לדיוק ק' ממתני' שם מדקתני עד אומר מת ועד אומר לא מת כרי זו לא תנשא, ומשמע הא אם נשאת לא תלך, והיכי דמי אי צנת אחת ממש הא

(*) וכתב ע"ז בחן טוב ס"ק קכ"ו דטעם זה לענין כשבאו קודם שהתירוה, אינו מוכרח. ד"ל דאפי' להסוברים [בס"ק ש"י אות א'] דליכא איסור משום לז"ש. יש מקום לדברי הרי"א, לפ"ם שפסקו הרמב"ם והטור בסי' קצ"ח דחלכה כר' חייא בסוטה דל"א ב', דגם בסוטה ועגלה ערופה לא אמרי' לדעולא אלא בזה אחר זה. לכן תבא בבת אחת אפי' נשאת תצא [כיון דהוי תכחשה בכל דוכתי]. אבל בוא"ז אפי' לא התירוה לא תצא. כיון דבסוטה רצי' איתא לדעולא בוא"ז אפי' לא נפסק הדין ע"פ הראשון [חשביון ל' כשנים], רק משום חומרא דא"א החמירו בלא התירוה ע"פ הראשון, ולא החמירו אלא דלא תנשא לכתחילה, אבל אם נשאת לא תצא.

ומעשה צנ"ד על פיו כו', כתב צסוף דאין חילוק צכל זה צין שהאיסור מדאורייתא או דרבנן, רק צכל תלוי צנאמנות העד, אם הוא מהתורה צבי תרי, אזי אפי' צאיסורין דאורייתא הול' כשנים אפי' לא נתקבל עדותו, ואם נאמנותו איכא מהתורה, אזי אפי' צאיסורין דרבנן לא הוי צבי תרי אפי' נתקבל צצר עדותו צצ"ד].

שיב. בא השני קודם שהתירוה כו' ואם נשאת תצא כו'. א. ע"י צנאכ"ט ס"ק קט"ז והוא מהצ"ש ס"ק ק"א ש' [דמדברי השו"ע] משמע דאפי' אם צא עד המתיר קודם שצא עד האוסר הוליל ונא קודם שהתירוה תלך דהוי צנאז צנ"א. [ומקור דעת השו"ע צפרע זה לא בראו המפרשים, והנה תחילה דברי השו"ע "נא השני קודם שהתירוה" הוא מלשון הטור, אך לא מסייב שם ע"ז דנשאת תלך, וסיוס דברי השו"ע "ואם נשאת תלך מפני שהיא ספק" הוא מלשון הרמב"ם, אלא דהוא כתב מתחילה "נאז שניהם כלחת", וכנראה דהשו"ע מפרש צדעת הרמב"ם והטור דסברי דאפי' צא צזה אחר זה הוליל ולא התירוה קודם הוי צנאז צנ"א, ואמנם כמה אחרונים הצינו ק' דצעתם כמו שיוצא להן, אך הצ"ש הול' הצין דהרמב"ם והטור חולקים על דעת השו"ע וסברי דדוקא כשצאז צנ"א תלך וכמו שיוצא להן. ולפינו מוצא דגם כמה מהראשונים סברי צכדיא צדעת השו"ע, ושינסם מהראשונים החולקים להדיא ע"ז, וכמה מהראשונים שנחלקו הפוסקים האחרונים צדעתם. וצאות צ' יצאו דברי הפוסקים האחרונים להלכה].

עיי' צנאכ"ט ס"ק קט"ו דכ"מ מסתמא דגמרא כו', ושכ"כ צתשו הרשב"א ס' תשמ"ח דכל שצא השני קודם שהתירוה צנ"א קרי לה כו'. [וכ"מ מלשון צצסי' תל"ז שכתב: דאם צא השני קודם שהתירוה ונשאת צזה מודה עולא דלא סמכין אקמא דאכתי לא חשצין ל' כתרי ותלך, ומשמע דהשני לא צא עם הראשון צנ"א ומ"מ כתב דתלך]. וע"י צריב"ש ס' ש"ע וצנאכ"ד דקב"צ טור צ' שכתבו ק' דעת הרמב"ם עפ"י דבריו צנחא ליבמות דק"י. גם המרה"ל ס"ק קמ"ד אחר שכתב ע"ד השו"ע דמשמע להדיא דכל שצא השני קודם שהתירוה, אפי' צזה אחר זה דינו כמו צנ"א דאפי' אם נשאת תלך, כ' שכ"ה להדיא צתשו המיוחסות להרמב"ם ס' ק"י. דכל שצא השני קודם שהתירוה מקרי צנ"א, וכ"מ מתשו ברי"ן ס' י"ב * ש' לענין יבמה לשוק דדוקא כשנשאת צלא היתר צ"ד קודם שצא השני דלא תלך, הא לא נשאת צינתים אפי' צז"א אם נשאת תלך, [וכ"כ צצית מאיר כהן], וכ"מ להדיא מתשו הרא"ש כלל ל"ב ס' ג' [וכלל ניא ס' ה'], והוצאז צצ"י כהן. וכ"כ צצטעמים על השו"ע אות כ'.

ובתוספות רי"ד ליבמות דק"י מסתפק מעיקרא היכא שצא השני והכחיש להראשון קודם שהתירוה והלכה ונשאת, אם תלך, דמדקתני צביפא דמתני' עד אומר מת ועד אומר לא מת כרי זו לא תנשא, ולא קתני ואם נשאת תלך, ש"מ דלא תלך, או דלמא כיון דאמר רבנן לא תנשא ממילא אם נשאת תלך, וכתב שמתא צתוספתא דיבמות פ"ד ה"ב דאיתא ר' מנחם כ"ר יוסי אומר עד

(*) לפינו בדפוס מיץ הקל"ו הוא בסי' מ"ז, והוא דעת ה"א שבסעי'

אוצר

סיק שיש אות א

הפוסקים

התירוה בנתיים לא חשיב צ"ל וכו' מסכים צהחלע למ"ש בסימכ
 דלא חשיב צ"ל אלא צהספיד השני תוכ"ד של ראשון, ומ"ש [רש"י
 ד"ה לא תלך] דאם לא התירוה מודה עולה וכו' אינו ענין לזה,
 דהתם חתנשא לכתחילה קאי, דאמר"י לא תלך מהיתרה, ועולה נמי
 לכתחילה קאמר דכ"מ שבהמינה תורה הרי כאלן שנים וחנשא
 לכתחילה, ועלה הוא דפירש רש"י דאם לא השני קודם שהתירוה
 מודה עולה דלא סמכין אקמא להתירוה שחנשא, דאכתי לא אחשביני
 כחרי שנתיר לה, אבל אם נשאת היא מעלמה בזה לא דיבר רש"י
 כלל, וכבר נתבאר דינו בסיפא דמתני דלא תלך דא"י בזה שניכס
 כח. וכ"כ בחוסן ישועות יצמות דק"י ב' בדעת רש"י, וע"כ
 שהוכיח כן מדברי רש"י שם בדקיה"א ח' ד"ה לא מת לאו הכחשה היא.

ובדעת התוס' ע"י צ"ש ס"ק ק"י"א ש' דמהכוס יצמות דק"י
 ב' שכתבו שצאו שניכס צעם א' משמע דכ"ל כהר"א"י
 דבא אחר זה אפי' לא התירוה אם נשאת לא תלך. וע"י צהכ"ע
 ס"ק קט"ו שכתב דמדברי התוס' בכתובות דכ"ב ב' ויצמות דק"י
 ב' משמע דאם לא עד שני קודם שהתירוה אף שצאו זה אחר זה
 צ"ל קרי ל' כו' א"כ דברי הצ"ש צכאל דחוקים דמשמע מלשונו
 דחילוק יש אפי' בלא התירוה בין צוא"י ובין צ"ל. וע"י צ"ש
 ס"ק ק"י שהוא צעמו מציד צ"ש התוס' יצמות שם שחי דיעות
 בזה, ולפי היריון ה' צהוד"ה ה' וכו' דמבואר מדבריכס דאפי'
 בהתירוה איכא איסור גמור [משום לו"ש], וכמוצא בסי"ק ש"י
 אות ב' [ולא מהני התירוה רק דלא תלך, על כרחך בלא התירוה
 אף בזה אחר זה אפי' אם נשאת תלך, ומכאן שם ד"ה עד
 אחד כו' שכתבו דבזה אחר זה לא תלך ב', דמשמע אפי' לא התירוה,
 וזה אחיה לפי היריון ר"י צהוד"ה ה' ה"ל, לדריד' אחר שהתירוה
 ליכא משום לו"ש אלא עכ"ל עובד. ו' צ"ת מאיר וצ"תאור מנחם
 דגם מ"ש הצ"ש בסי"ק ק"י"א ה"ל צ"ש התוס' כוננו להתירוה
 עד אחד ה"ל לפי דעת ר"י **.

אמנם בבית מאיר הקשה על הצ"ש שכתב בחוס' ה"ל דבזה
 אחר זה אפי' בלא התירוה לא תלך, דא"כ מה שכתבו
 בזה הכי ח"ל: אחד ואחד בזה א' לא תנשא ובזה אחר זה מותרת
 להנשא מן התורה אי לאו משום לזות שפתיים, ולמשמעות הצ"ש,
 על כרחך הפי' בזה אחר זה הראשון היינו בלא התירוה, והשני
 היינו בהתירוה, והעיקר חסר וכו', ואחר שהאריך עוד להקשות
 בדברי התוס' ה"ל לפי בנת הצ"ש סייס, דלע"ד דצריכס אלו
 סתומים, אבל יותר מבואר טינחם בכתובות כ"ב ב' ובסוטה דל"א ב'
 דלא נקרא צוא"י אלא בהתירוה וכל שצא עד שלא התירוה נקרא
 צ"ל ואפי' נשאת תלך.

ובבבבאות הצובאות ס"ק קמ"ד, אף שמקורם פי' דברי הצ"ש
 בראייתו מהתור"ה ע"ה ה"ל, מ"מ העלה לאחר אריכות
 פלפולו דמהכחה לפרש דברי החוס' ה"ל שכתבו דחד וחד צוא"י
 לא תלך דהיינו בלא שהתירוה דוקא, ואע"פ שזה מבואר להדיא
 ברישא דמתני, חידשו כאלן שד"י דהראשון חשיב כשנים נוכח אפי'
 צפסו"ע

דחש' הג"ל הובאה בשו"ת הרשב"א סי' תשמ"ח נראה דגם התשו' הג"ל
 [דבמיוחסות סי' קי"ט] היא מתורת הרשב"א. ואף שהרש"רם סי' ג"ט
 הורח"ש יחסו התשו' הג"ל להרמב"ן, י"ל מפני שלא ראו בשו"ת הרשב"א
 [סי' תשמ"ח הג"ל] וכו', ועם היות שלא נכתבה בסי' תשמ"ח בשלמות.
 הנה כבר כתוב שם סמוך לסי' תשל"ז שהם מהתשו' של הרשב"א שקצרו
 אותן. ובדקיה"א א' כתב דצ"ל דגם התשו' דסי' תשמ"ח היא להרמב"ן ע"ש.

(**) והבאה"ש שתמה בזה על הב"ש. יתכן שהי' לפניו רק המהדרי"ק
 של הב"ש דשם לא נזכר מ"ש הב"ש בסי"ק ק"י.

ה' קי"ל דאפי' אם נשאת תלך, אלא לאו בזה אחר זה, ושמע מינה
 דצוא"י אפי' זה בעד שאומר לא מת קודם שהתירוה אפי' אם
 נשאת לא תלך.

וכן דעת עוד פוסקים. בסדר אלי' רבה דקכ"ב ח' כתב דכ"מ
 דעת ר' ישעיה הראשון (דכ"ה מזה"ב) שהצ"ה הרי"א"י צהכ"ג
 לכתובות דכ"ב ב' [באלפס ד' וילנא דף י"א ח', וכן הביאו צהכ"ג
 ס"ק קמ"ד ביהר ציחור], שכתב לענין שצ"ה דבצ"ה ע"ה המתיר
 לפני האוסר אף בזה לא תנשא לכתחילה, כיון דבא האוסר לפני
 שהתירוה כו', מדקאמר "אף בזה" הכונה דגבי שצ"ה הוי כצפדות
 אשה שמת צעלה [דמייירי שם מקודם] דצכ"ג לא תנשא לכתחילה,
 ומשמע דצדיעבד לא תלך, ואחר ש' שכן דעת עוד פוסקים וכמוצא
 להלן, כוסף דקכ"ד ד' שצ"ד הרש"א"י בתי לכתובות הנמלא ביד *
 שצכ"ב ב' אחר שפי' ה' דא"י דהיינו צצ"ה בזה אחר זה אבל
 צ"ל לאו כלום כו', ולכתחילה לא תנשא משום לו"ש, משום דלא
 משמע לאינשי דליכוי ה' דאחי קמא מהימן כחרי, כוסף, אבל
 כו' צנשאת או בהתירוה לא מפיקין לה מהיתרה הראשון, וכו'
 אחיה צינמות כו'. וגם צהכ"ג ה"ל הצי' לדברי רש"א"י ח' א'
 דמשמע דסובר ג"כ כהר"א"י.

ובדעת רש"י. צ"ש של שלמה צינמות פט"ו דין ט"ז אחר שהצ"ה
 לשון רש"י שם דק"י ב' ד"ה לא תלך מהיתרה: ודוקא
 התירוה קודם שצ"ה עד שני המכחישי, אבל אם לא קודם
 שהתירוה מודה עולה דלא סמכין אקמא דאכתי לא אחשביני כחרי,
 כתב, משמע אפי' לא צאו צ"ל אלא שצ"ה קודם שהתירוה שלא
 תנשא ואם נשאת תלך, שהרי ב' דלא חשבינן קמא כחרי. וכ"כ
 צהכ"ה ה"ל הצינמות כוס"ק קמ"ד דמדברי רש"י ה"ל משמע דלא
 ס"ל כהר"א"י. וכ"כ מדברי הצ"ש שגל הטור כאלן צדעת רש"י. גם
 צהכ"ש דס"ה ד' אחר שהצ"ה דעת החולקים על הרי"א"י, דסברי
 דכל שצ"ה בעד המכחישי קודם שהתירוה ה"ל כצ"ה שניכס צ"ל,
 כתב, ורש"י גופי' שפירש צסוטה דל"א ב' דצ"ל היינו תוכ"ד, כ'
 צינמות שם ד"ה לא תלך, דוקא התירוה קודם שצ"ה בעד וכו',
 משמע מלשון זה דעולה לא מייירי כלל כצ"ה השני קודם שהתירוה,
 דכ"ה ודאי היינו צ"ל ואם נשאת תלך.

אולם בסדר אלי' רבה דקכ"ב ח' כתב דמדברי רש"י צינמות
 דק"י ח' ד"ה אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת,
 שכתב: הרי זו לא תנשא הו"ל וצ"ה שני קודם שהתירוה ע"כ
 ראשונה, מבואר דמפרש לא תנשא לכתחילה אבל אם נשאת לא תלך,
 דאי אם נשאת תלך לא הוי שתיק מלפרוש, דהא פשטות לשון לא
 תנשא מורה על לכתחילה. ואי הוי מפיק לי מפשט' לא הוי שתיק
 מלאודעי, א"י מוכרח דנקיע לי כפשט', ומש"ה מפרש לה כשהעידו
 זא"י אלא שלא התירוה ע"כ הראשונה, ולא מפי' לה כשהעידו
 שניכס צ"ל, וצ"ה ד' הצי' דברי הר"ה"ש ה"ל, דרש"י גופי' שפי'
 צסוטה דצ"ל היינו תוכ"ד כתב צינמות ודוקא התירוה קודם וכו'
 [כ"ל], וכתב דזה אינו דהא מדברי רש"י בסיפא דמתני דק"י
 ד"ה אשה [ה"ל] מבואר צהדיא דכל שצ"ה אחר זה אפי' לא

(*) בחי' הרשב"א שבידינו ליתא זה. (ואמנם כידוע שהם מהרמב"ן).
 וכן לא הובא זה בשטמ"ק, מיהו הסא"ר שם כתב, שפסיד עדות נאמנה
 דחי' אלו הוא באמת מהרשב"א כאשר בדרך ופגוסה אצלו פועמים תרבה
 סכמה דברים שסביבאים הר"ן וזה"מ הירב"ש בשם הרשב"א בחי' לכתובות.
 ופצא אותם בכת"י הג"ל. וע"כ שם מה שהעיר דהו סותר למ"ש בתשו'
 הרשב"א המיוחסות סי' קי"ט דאיתא התם בהודא דכל שלא הותרה בינתיים
 אפי' באו זה אחר זה הוי כבאו בב"א ותצא דע"ה בהכחשה לאו כלום
 [וכמוצא לעיל]. והגם דהתשו' הג"ל נתיחסו להרמב"ן כפ"ש הפניה
 בהקדמת, אבל הרי כתב שם דיש ביניהם כמה חשו' מהרשב"א, ובין

הפוסקים

סי' ש"ב אות א

אוצר

בסי' ש"י אות א'. וכ"כ בעני אחרים סי' קמ"ז ובחוסן ישועות לבימות דק"ז ב'.

אולם הים של שלמה בימות פטיו דין ט"ז כתב, דמ"ש הרמב"ם בזה שניבס ב' וכו', לאו דוקא ב', אלא כיון שזה קודם שהתירוב, השיב באלו ב' ב', א"י [י"ל] לרבותא קאמר דאפי' ב' ב' אפי' אם נשאת לאותו בעד לא תלא. וכ"כ בתן עוב סי' קכ"ז ובמעמדים על הש"ע אות כ'.

גם הפני משה סי' קל"ד כתב דמדברי הרמב"ם מוכח דאין חילוק בין ב' ב' וכן ב' ב' וכן ב' ב' דאליב קשה למכ השמיט דין זה של ב' ב' וכן ב' ב' וכן ב' ב' דאליב קשה למכ השמיט ודעידע לא תלא, ואינו דומה לגמרי להתירוב להנשא וגם לא לב' ב', א"כ ה"ל להרמב"ם לבאר דין זה דאין ולא לסתום, עכ"ל הרמב"ם סובר כמ"ש גר"ת הרשב"א סי' תשמ"ח ובחש"י המיוחסות להתירובין סי' קי"ט וכל שזה השני קודם שהתירוב ב"ד להנשא ב' ב' קרי להו וכו', ולכך לא הולך הרמב"ם לבחוב רק התירוב להנשא וגם ב' ב' ב'. וכ"כ בבית מאיר באן, וכוסוף, דהרמב"ם ס"ל כחוס' פוטע דל"א ב' ד"כ באן דכל שלא הותרה ב' ב' קרי ל'י, ולא כפירש"י שם דלא מקרי ב' ב' אלא בחוכ"ד, ואילו היתה כונת הרמב"ם כה"ש ה"ל לבאר [דכיון] חוכ"ד. גם במר"ל ס"ק קמ"ד כתב כהפני"מ ה"ל וכוסוף, ועוד דכפחיהם הוכחנו להדיא דדעת הרמב"ם דגני עדות אשה כיון דמ"א אינו נאמן מדי, אינו חשוב כשנים אלא דוקא אחר שהתירוב על פיו. וכ"ד הערוה"ש בסעי' נ"ד והבית משה סקס"ג והחזו"א סי' כ"ט אות י' דדעת הרמב"ם. [ועי' ברשד"ם סי' כ"ט במ"ש בחוך דבריו דדעת הרמב"ם, דכיון שזה בעד קודם שהתירוב, מכ לי ב' ב' מ"ל זה אחר זה, ואין סברה לחלק].

ובדעת הראב"ד. במר"ל סי' קמ"ד הדין דברי הראב"ד שצ"ע מקובלת לבחובות כ"ב ב' ש"י וז"ל: ע"א אומר מה כו' וקבילנא אסבדוהי, ובהר"א חת"א חידך ואמר לא מת, לא מבימן דה"ל כקל דבחר נשואין, אבל אם אחר בזה אחר עד אחד לא מבימן כדאיתא בסוטה ע"כ, וכי דמשמע לבחור מדבריו דמיד לאחר קבלת עדות חשוב כשנים וכדעת הראב"ד, אולם מדכתב דה"ל כקל דבחר נשואין משמע קל דאורייתא להתירוב, דאליב אינו דומה כלל לקל דבחר נשואין, ולי"ט.

ובדעת הסור. הכה העור אהא דאם זה השני קודם שהתירוב לא תנשא, לא סיים דאם נשאת תלא. וכי ב"ש בסוס"ק ק"א דמכ משמע דס"ל דכנה"ג לא תלא, ודלא כב"ח [דלכ"ן]. וכ"כ בכנה"ג בהג"ע אות תל"ז דמשמע דברי העור משמע דאם זה השני קודם שהתירוב לא תנשא לבחילה אבל אם נשאת לא תלא, ואף דלעור גם בהתירוב לינשא קודם שזה בעד ב' לא תנשא לבחילה משום לזות שפתים, י"ל דאיתא בינייהו דבזה בעד קודם שהתירוב מנדין אותה מפני שצרכה אדרבך, אבל בזה אחר שהתירוב אם נשאת אין מנדין אותה ומדינה שריא אלא משום לזות שפתים לא תנשא לבחילה ואי חיוב לא חיישא להא מה לנו וללכ [כזאת]. אי נמי בזה בעד קודם שהתירוב אם החרו זה שלא תנשא ונשאת תלא, אבל בזה אחר שהתירוב אף אם החרו זה לא תלא.

גם בסדר אליהו רבה דקכ"ב א' כתב דנראה דדעת העור ה"א כהר"א, והוא ממשי"כ: דאם זה השני קודם שהתירוב לא תנשא, וכן כ' עוד גבי ב' ב' פסולין לבסוף ואמרו לא מת דאם לא התירוב עד שזכו לא יתירוב, נראה דכיון לבחילה לא תנשא אבל אם נשאת לא תלא, דאי אפי' אם נשאת תלא ה"ל למימר כן וכדאמר לבסוף גבי אשה אומרת מה ושנים אומרות לא מת, א"י ניכרין דבריהם [דסובר] דכל שנשאת עפ"י עד כשר צענין שאם היו מחירין אותה על פיו היתה נשאת לבחילה, כשהא

צפופים וכו', ועוד דלא יתכן כלל לומר דס"ל להתוס' דבז"א וקודם שהתירוב לא תלא, דהא דאי אם אין בעד חשוב כשנים קודם שהתירוב, א"כ ה"ל חד לגבי חד דלכ"ע תלא נשאת לא מן השוק, ולה"א [דבסמוך] אפי' נשאת לא מעדיה נמי תלא כמו בב"א, ואין מקום לחלק בין ז"א לז"א בב"א ממש וכו', ואחר שהאריך עוד בזה סיים א"י דס"ל להתוס' דגני עדות אשה כל שלא התירוב אין בעד חשוב כשנים מדי, וה"ל חד לגבי חד דאפי' דעידע תלא, ודלא כמו שבזין בב"ש דבדריהם.

ובקרבן אורה על יבמות דק"ז ב' חוד"ש ע"א אומר מה ה"ל, סותר דברי בב"ש מכא עיקר קושי' החוס' שם לעיל ד"ה הא, דהקשו אמאי צ"ה הכא דוקא התירוב לינשא, ובסוטה בזה אחר זה אחד סגי אף שלא נפסק על פיו, ולכ"ע לקי"מ דהא י"ל מש"ב בסוטה ב"א לא היתה שותה [דעידע] כמו דהכא לא תלא, א"י כל שלא התירוב להנשא הוי כזה אחת [ואפי' דעידע תלא]. ובתן עוב סי' קכ"ז אחר שהוכיח מהתוס' נכחיות דעת "ר"י דלז"ש הוא איסור גמור [ובכונתו בסי' ש"י אות ב']. כתב, דממילא מוכח דעת ר"י דכלל התירוב, אפי' בזה אחר זה אם נשאת תלא, דהא עיקר הביתא הוא רק משום זה דלא תלא, דהא לבחילה לא תנשא אפי' בהתירוב משום לז"ש דהוא איסור גמור לדעתו [ובמ"ש בב"ש בסי' ק"י לפי התי' הא' בתוס' שם].

ובעני ארזים סי' קמ"ז כתב, דמהתוס' פוטע דל"א ב' ד"ה באן שכתבו בסו"ד: א"י דר' יצחק ועולה מתחלים למתני דיבמות משום לז"ש וכו', והוא לתרץ קושיתם שם הא דבסוטה לא צעיק שיטתו מעשה על פיהם, וביבמות קתני במתני נשאת דמשמע דלכ"ע צעיק התירוב לינשא, וע"ז מתחלים דצעיק התירוב להנשא משום לז"ש, דכלל התירוב אסור לבחילה משום לז"ש משא"כ בהתירוב, וכיינו ממש כדעת [הרי"א] צ"ה ב' אכל בבית משה סקס"ג כ' על הע"א דלא דק דכונת החוס' דלר' יצחק ועולה מיידי מתני בלמה נשאת ממש, ומשום דאם לא נשאת [אפי' התירוב], לבחילה לא תנשא משום לזות שפתים, ובדחירין א"י כו', וסוגית הש"ס דיבמות [דק"ז] ב' דמוקי לה בהתירוב [פליגא בזה על א"י, וסברה דבהתירוב תנשא לבחילה כו' [ולא מיידי החוס' שם בתירובם כלל מהא דז"א בלא התירוב].

ובדעת הרמב"ם. כתב בב"ש סי' ק"א ש"ד הרמב"ם כהר"א מדכ' דבז"א שניבס "כאחד" תלא. וכ"כ ביתר ביאור בסדר אלי רבה דקכ"ב א' דמדכ' צפ"ב מה"ל גירושין ה"ה וי"ט: ב' א' ואמר שמת צעלה והתירוב לינשא על פיו, ואח"כ ב' אחר ואמר לא מת, הרי זו לא תלא מהיתרב ותנשא כו', ב' שניבס כאחד כו' לא תנשא ואם נשאת תלא עכ"ל, ומדבשמיעו הרמב"ם בהתירוב לינשא ותנשא, ובז"א שניבס ב' דאפי' אם נשאת תלא, משמע כהדיא דבז"א זה אחר זה ולא התירוב בינתיים, הוי סלוקה ממועדת דלא תנשא לבחילה ואם נשאת לא תלא, דאליב לאשמעין בזה דתלא וכ"ש כשזכו ב', וליכא למימר דכל שלא התירוב בינתיים בת אחת קרי ל'י, דא"כ לפלוג וליתני דידיד דאם לא התירוב לא תנשא ואם נשאת תלא, א"י מדפלגיהו בחרתי וקאני ב' שניבס ב', נראה ברור דב"א ממש קאמר, לאפקי ז"א ולא התירוב וכו', והוא נלמד מדק הקודם דבהתירוב הוא דתנשא לבחילה, הא לא התירוב לא תנשא לבחילה, אבל אם נשאת לא תלא.

וכן דיוק נכחיות לשבת סקלי' בדברי הרמב"ם ה"ל, דלכאורה דידיקוס סתרי אהדדי, דכ"כ כ' כתב התירוב ב"ד, ובכ"י י"ט כתב ב' שניבס ב' תלא, משמע דוקא ב', אפי' דבז"א ב"א הוא מילתא מליעתא דלבחילה לא תנשא ואם נשאת לא תלא, ובסעם דלבחילה לא תנשא, כ' שם לעיל דהוא משום לזות שפתים, דכנה"ג בלא התירוב מודה הרמב"ם דאיתא לז"ש [ובכונתו לשל

אוצר

סיק שיש אית א—ב

הפוסקים

שצא השני דיונו כמו צבת אחת שתלך, וזהו ומאחר שדברי הטור סתומים בזה, יש ללמוד מן המפורש בתשו' אביו הראש' כלל ל"ב סי' ג' [המובא לעיל בתחילת האות] דקודם שהתירוב תלך אפי' בדיעבד, ומסתמא גם דעת הטור כן הוא, (ואע"פ שהטור חולק על אותה תשו' בדיון נשאת לאי מעדיה [המובא בסי' ק"ד], מ"מ מהי תיתי נאמר שיהלוק גם בזה כל עוד שאין לנו הכרח).

גם בהנחורא דיעקב על השו"ע הטור מתשו' ה"ל על ה"כ' לדבריו נמלא שהטור יחלוק על אביו הראש' ע"ש.

גם בבית מאיר כאן כי ודיוקו של ה"כ' ממנו שלא כתב הטור ברישא אלא נשאת תלך, לאו מידי הוא, כי מאחר שהטור פוסק בהרמז' דאפי' ב"ל אלא נשאת להעד לא תלך, ודיוקו הכי ממנו להכריז לא חק עד אומר מה ועד אומר לא מה לא תנשא ואם נשאת תלך משום דלא פסיקא ליה, כן הטור להכריז לא כי ברישא כי אם אצל זה העד קודם שהתירוב לא תנשא דהיינו לשון המחנ"י וכו', ולדיוק ה"כ' ה"ל לכתוב בפירוש עכ"פ צבת אחת, אלא ש"מ לדעת הטור אין שום חילוק בין צבת אחת לזאת צבת בלתי ביחור. ובכנה"ג ה"ל אחר שבי מה שנראה לו מפשט דברי הטור כנ"ל, כתב דמדברי הראש' [המובא בלתי שח"ז] שבי דסברת הריא"ז יחידא הוא, מוכח דסובר שדעת הטור כדעת שאר הפוסקים. וכ"ד בציט משה סקס"ג והחז"ל סי' כ"ע אות י' בדעת הטור.

ב. דיעות האחרונים בזה. ביש"ש יצמות פט"ו דין ע"ז אחר שהוכיח מרש"י שם דאפי' לא צאו ב"ל אלא שצא קודם שהתירוב תלך, ומ"ש הרמז'ם צאו שניהם כא' וכו', לאו דוקא כא' אלא שצא קודם שהתירוב חשיב כאלו צאו כא', כתב, דהאיה מפ"צ דכתובות [דכ"ב ב'] דאמר ר' יוחנן שנים אומרים מה ושנים אומרים לא מה לא תנשא ואם נשאת לא תלך, ותרגמה אביו דלויי ב"ל, ע"ל אומר מה הימנעו רבנן כבי תרי וכו' והאי דאמר לא מה כו"ל חד ואין דבריו של ר' יוחנן שנים, ופריך אי הכי לפתחיל נמי, ומשני משום דרב אבי דאמר בסר ממך וגו' ולזה שפתיים וגו', ופשתא אמאי לא מוקי שצא ב"ל שצא אומר לא מה קודם שהתירוב ולא נעמד לדחוק להא דרב אבי, אינו לעולם תלך עד שיצא העד המפחית אחר שהתירוב. וכ"כ ה"כ' בתשו' שצגאוני בחראי סי' י"א דב"ל אומר מה וע"ל אומר לא מה בין שצאו בזה אחר זה ובין שצאו ב"ל אפי' נשאת תלך, דלא כנראה לכאורס מדברי החוס', אלא דעת החוס' שלא לחלק בזה לא למאי דקס"ד מעיקרא, וכמ"ש בחצורי [על הטור, ומוצא לעיל בלתי א' צדעה החוס'].

וכן דעת הרמז'ם שבי דבסי' ד' דסברת הריא"ז יחידא הוא, וכל שאר הפוסקים חולקים עליו, וסוברים דכל שצא העד השני קודם שהתירוב, ואפי' זה העד המתירוב תחילה, ה"ל כצאו שניהם ב"ל דלא תנשא ואם נשאת תלך, ורש"י גופי' שפירש בסוטה דל"א ב' דב"ל היינו תוכ"ד, כתב בצימות דק"ז ב' דוקא התירוב קודם שצא העד וכו' [וכנ"ל בלתי א' צדעה רש"י].

ובבית מאיר כאן אחר שהוכיח דעת החוס' והרמז'ם והטור בזה אחר זה ולא התירוב הוי כצאו ב"ל ואם נשאת תלך, ושכ"ד הרמז'ן והר"ן [המובא לעיל בלתי א'], כתב דכן מוכח מהירושלמי יצמות פט"ו ה"ד דאמר עד אומר מה ונשאת וצא ע"ל ואמר לא מה ה"ז לא תלך מפני שאמר מהנשאת, הא אומר עד שלא נשאת תלך אומר ר' יוחנן זו דברי ר"מ בר יוסי אצל חכמים אומרים כי לא תלך עכ"ל, ועד כאן לא פליגי חכמים אלא בנשאת לעד הא נשאת לאחר מורו דתלך, והא ודאי [דכאי] דאמר עד שלא נשאת הוי דומיא דנשאת ואח"כ אומר, דלא ה"י אלא בזה אחר זה, ואם נאמר דב"ל צלל היתר נמי לא תלך, למד תלך זו אפי'

דלא התירוב נחתה חד דרגא שלא תנשא לפתחיל אצל אם נשאת לא תלך, ומ"ש בזה הכי צעד אומר מה ועד אומר לא מה דאפי' אם נשאת תלך, מייירי כשצאו שניהם כאחד דלאו אי אפשר שיתירוב, וכל שאינו במציאות היתר ב"ד אינו בדין דלא נשאת לא תלך.

אמנם ע"י צפרישכ אות נ"ע שכתב בפשיטות ע"ד הטור: לא תנשא ואפי' אם נשאת תלך, אם לא נשאת לאי מעדיה ואומרת ברי לי. וכ"כ ב"ל צביאורו על הטור שמת"ש בסמוך ב"ל אומר נות וע"ל אומר לא מה, שאם נשאת למי שאינו מעיד תלך, משמע דאפי' בזה אחר זה נמי תלך, ומדלא חילק בין ב"ל לז"ל, ולפמ"ש שם מקודם דלהחוס' [צימות ק"ז ב' ד"ה עד א'] לא תלך, ושם לדיוק כן מסיפא דמתני' דכתב דתן עד אומר מה ובי אומרים לא מה תלך, ומדלא אשמעינן רבותא דאפי' צעד ועד דתלך משמע דלא תלך, חוס"ק, ונראה דס"ל [להטור] דלא כי החוס' הכי אלא להס"ד דמשנתנו כפשוטה, אצל להמסקנא דמייירי בפסוק, אין לדיוק כלום, דל"ק [דמוקי מתני' שהע"ל כשר וכו' פסולין], י"ל דהך הוי רבותא עפי דאפי' בנשאת ע"פ ע"ל כשר אם צאו אח"כ ב' פסולין ואמרו לא מה תלך, ול"ל [דמוקי דהע"ל נמי פסול], אשמעינן נמי רבותא דהיכא דהתירוב ע"פ אשכ ונשאת ואח"כ צאו ב' נשים ואמרו לא מה תלך, ולא אמרי' בזה כי"מ שהאמינה תורה ע"ל כרי כאן שנים וכו'.

וב' החן טוב סוס"ק קכ"ז דמה שכתב ה"כ' בסי' ק"א על ה"כ' ומייירי מנשון הטור דס"ל דלא תלך, אינו מוכרח, דה"ל דאי הוי פסיקא ל' להטור דלא תלך ה"י כותב קולא זו בזה, דלא אדרבה י"ל דהטור פסיקא ל' [לחידך גיסא] דכיון דאסורה להנשא משום חשש איסור תורה צנופה פשיטא דתלך, או אפשר דהטור וכו' מספק"ל אם תלך, דנשלמה להפוס' [הסוברים] דמשום לזה שפתיים איכא איסורא [ממש], מוכח דכלל התירוב תלך, [דל"ל מאי נפ"מ בין התירוב או לא וכו' הכנה"ג ה"ל], אצל להטור דס"ל דליכא איסורא משום לז"ש יש להסתפק אם תלך וכו'.

ובמראות הצובאות ס"ק קמ"ד קרוב לסופו כתב מתחילת צדעה הטור דלכאורה נראה לפמ"ש בסי' קצ"ה גבי סוטה דכל שצא השני אחר כדי דבור של הראשון חשוב כשנים, אי"כ [י"ל] גבי עדות אשה נמי ככה"ג מה"ל חשוב הראשון כשנים, ולא נביין התירוב אלא מדרבנן, ואם נשאת לא תלך [וכדעת הריא"ז], אלא שסיים, אמנם אין זה מוכרח, דהא כיון דבעדות אשה אין עד ר' נאמן מה"ל כלל אלא מדרבנן, ובין שכם אמרו דלויי חשוב כשנים ככה"ג אלא כשצא השני אחר שהתירוב, חזר בדבר לדון תורה שאין ע"ל נאמן לגמרי, ואין לך צו אלא חידושו דהיינו במקום שבאמימיה חכמים וזהו לא, והריא"ז שסובר דב"ל גם קודם שהתירוב לא תלך, כבר נחבאר לעיל שיעורו צ"ל הסוגיא דסובר דבעדות אשה נמי העד הראשון חשוב כשנים אפי' קודם שהתירוב כמו גבי סוטה, ואינו אסורה אלא משום לזה שפתיים, וצאחר שהתירוב אפי' לזה שפתיים ליכא, ולפ"ז להטור שבי צאחר שהתירוב דלא תנשא משום לזה שפתיים, צדעה ל"ל דס"ל דקודם שהתירוב אסורה מדינא, משום דאין הראשון חשוב כשנים [וכנ"ל], אי"כ ממילא נשמע דאפי' בדיעבד תלך, ומה שדיוק ה"כ' מלשון הטור שלא סיים בזה דלא נשאת תלך, אינו מוכרח, דה"ל משום דלאו מילתא פסיקא היא דתלך לעולם, ובי' נריך לחלק בין נשאת לאי ין השוק לנשאת לאי מעדיה דלא תלך, זה נלמד מדין שנים אומרים מה כמ"ש ב"ל, משו"כ סמ"ט ענין לו אצל דין ב' אומרים מה וסמך כאן על מש"כ שם, ואדרבה יש לדיוק איפכא כמו שדיוק ה"כ', מדלא חילק הטור בסמוך בדיון עד אומר מה וכו' בין צא אחת לזה אחר זה וקודם שהתירוב דלא תלך, משמע דכל שלא הפירוב עד

הפוסקים

סיק שיב אות ב—ג

אוצר

איסורא אלא משום לזו"ש לבד, ואדרבה לדעת הרמב"ם דבהחירוב חנשא לכתחילה, ע"כ מפרש הכ"ח דלצ"י נכתובות שם דחייב לזו"ש, דמייירי כשצאו זה אחר זה ולא החירוב, ונכתב"ג הוא דליכא לזו"ש ולא חנשא לכתחילה, אבל אם נשאת לא תאל [וכמוצא לעיל בס"ק ש"י אות א'] בדעת הרמב"ם.

ובסמ"ק נתיבים סי' ל"ב צנדון ב' נשים המעידות, ודן דיש הכחשה ציניק, כתב צלות ס"ג דאף אם נחשנן מכחישות זו את זו, מ"מ כיון דצ"ד העידה תחילה צ"ד האשכ המעידה להחיר, ורק אחר שגמרה דברי שלחו צ"ד שחנא לפניהם האשכ השני, ולכן אף שלא החירוב צ"ד ע"פ הראשונה, מ"מ יש לנו חילוק גדול לסמוך עליו, דלדברי הש"ג אם נשאת לא תאל, דלענין זה מיתבש בזה אחר זה כמו החירוב לענין דענד כ"ר, וע"פ שם צ"ח כ"ה שז"ד לייש דברי הרא"ח מקבוצות הנופלות עליו.

ובצמח צדק (החדש) סי' מ"ח סוף אות ע' לידד ג"כ צנדון דמשום ועדות המחיר נתקבלה תחילה צ"ד קודם שצא העד האוסר, אף שלא החירוב ממש על פיו, יש בו עדיפות, ול"ן לשי"ג הכ"ל.

וע"י בעמק שאילה סוס"י ס"ג צנדון שחשש מהמת העד שאמר שראש את האנשים חיים צעיר פ', אחר שכתב ה' מהמעשה נראה שהעיד אחר שכבר יצא הדבר צביתר ע"י רב פ', וא"כ הדין בזה דלא תאל מהיתר הראשון, הוסיף, ואפי' אם ה' קודם שצא הדבר צביתר מהגדולים, מ"מ עדות המחיר ודאי כבר הוגבה צ"ד קודם שצא העד האוסר, וע"י צ"ח ס"ק ק"ח דלהרמב"ם והעור דקא צנאו צ"ח ממש הוי הכחשה.

ג. וכשאשה או העגונה עצמה אמרה ג"כ שמת, אם מהני הבחשת העד. עפ"י ס"ק קמ"ח (השני) שהגרע"ה מסתפק אם אשה יכולה להטמק להעד האומר מה וכו' רוב דעות, או דלכתי חשיבה פלגא ופלגא, ושלכאורה כן משמע מהא דאמרינן בסמוך צעד אומר מה ועד אומר לא מה, דבעינן נשאת להעד ואומרת צ"י, ל' להדעב ה' דכוא דעת הרמב"ם, ולה"ל דכוא דעת הרמב"ם גם בזה תאל, ולא אמרי' דחנשא גם לאחר ע"י ליריף עדותה לע"ה האומר מה, כמו דמארפין עדותה לאשכ אחרת שאומרת מה לגבי צ' נשים כמ"ש הרמ"ה [ע"פ הגמ' דיומא דפ"ט ב'].

והר"ח"ש דע"ד ד' אחר שהצ"ח מרבינו ירוחם צנכ"ג ח"ג ש' צ"ח הרמ"ה דנשאת ע"פ ע"ה ואח"כ צא ע"ה עם אשכ או פסול שאומרים לא מה דחלל משום רוב דעות, כתב, דלדבריו ה"ה איפכא, כשעד כשר ואשכ אומרים מה ועד כשר לבד אומר לא מה, דלזלזלן ג"כ בחר רוב דעות, דכא קי"ל דלזלזלן בחר רוב דעות צ"ן לקולא צ"ן לחומרא, ועפ"י בקשה שם לעיל אהא דב' ר"י צעד אומר מה וע"ה לא מה דנשאת לא מעדיה לא תאל וכד' הרמב"ם, ובה ע"כ מייירי ג"כ דכוא אומרת צ"י, וא"כ אמאי לא מטערפא וכ"ל, וכתב ד"ל על כרחך דר"י מפרש ה' דאומרת צ"י, ל' כפרש"י שאין צ"י נוסף וכו', ודלא כהר"ן שמה צ"י גמור שמת, ושכן ל"ל גם בדעת הרמב"ם והרמב"ן ושאר הפוסקים בזה דנחלקו בהך דינא דע"ה אומר מה וע"ה אומר לא מה, דלא מפרשי צ"י ל' כהר"ן, דאליכ קשה אמאי לא מטערפא אומרתה לעד האומר מה ותנשא אפי' לאחר [וכק' הגרע"ה הכ"ל, וכ"כ הלח"מ צפ"צ מה' גירושין הלכה ב' בדעת הרמב"ם, והח"מ ס"ק קכ"ח בדעת הש"ע], וש"כ כתב דמ"מ דחיקא ל' מילתא קל' לומר שפירוש ה"רין הוא נגד כל בני רכותא, ולא מלתי גלוי מה בשום פוסק כ"ר, ואולי יתלוק ה"רין עם ר"י דין הכ"ל דע"ה ואשכ אומרים מה וע"ה אומר לא מה, וס"ל דלא חשיב משום ה' רוב דעות כ"ר אלא כפלגא ופלגא כ"ר [ולכן אינה מטערפא לדידכו להעד האומר

אפי' נשאת לאחר, ומכ"ש לר"מ [צ"ר יוס'] נשאת להעד, אלא ש"נו דכל בלא כיתר ממש הוי צ"ח, והש"ג לע"ד דעת יחיד ול"נו הלכה.

ובחן טוב סוס"ק קכ"ז אף שצ"ח לפרש בדעת הרמב"ם והעור דמספקא לכו בזה אם תאל, כתב דאין ספיקא של הרמב"ם והעור מוליא מידו ודאי שאר הפוסקים הסוברים דתאל, ולא מלינו מי שיאמר דלא תאל, זולת הש"ג בשם הרא"ח, ולעומת זה דעת המחזיר דתאל, וכן [נראה] דעת הרמ"ה שלא כה"ה, וכן דעת הרא"ש, וקשה להקל נגדו, ונגד ה"ך פוסקים הסוברים דמשום לזות שפתים איכא איסורא, ואשר לדידכו מוכח דתאל [וכמוצא לעיל צלות א' בדברי הצ"ח], וגם הרמ"ש כ' דעת הרא"ח יחידא ה"ה [וכ"ל].

גם במראות הוצאות סוס"ק קמ"ד כתב, דאף שמהלכו שניס העומדים לימן הרא"ח והם הרש"ה ור' ישעי' הראשון [המוצאים צלות א'], מ"מ רוב הפוסקים חולקים עליו, וכן פסק הי"ש [וכ"ל] לכן אין להקל בזה. ובמעמקים על הש"ס אות ב"ח כתב דהעיקר כסדרה הראשונה [של הש"ע]. ועבור השלחן סעי' ל"ד אחר שדיוק מלשון הרמב"ם דצנא השני קודם שהחירוב הוי כצנא צ"ח, כתב על דעת הש"ג דלא משמע כן מכל הראשונים. וצ"ח משה סקס"ג כתב דלמעשה ל"ך תלמוד גדול אם לסמוך על הש"ג, ומה שעשה לו הצ"ח סמוכות מלשון החוס' והרמב"ם והעור אין בו שום סמיכה כנראה לכל מעיין וכ"כ הרמ"ש שהוא יחידא בזה. ובחז"ח סי' כ"ע אות י' כתב ג"כ דמ"ש הצ"ח הכ"ל דלהחוס' והרמב"ם והעור אם נשאת לא תאל, אינו מוכן, דכל שלא החירוב ע"פ הראשון כיון שאין הראשון נאמן כשנים כמ"ש החוס' [כמוצא בס"ק ש"י אות א'] ודאי תאל, וכל שהזכירו הראשונים צ"ח צעדות אשכ כונתם שצא [העד המכחיש] קודם שהחירוב, ולפיכך אין להקל כלל ע"פ דברי הצ"ח אלו, וכל שהוכחש הראשון קודם שהחירוב על פיו אם נשאת תאל וכו', ואחר שהאריך עוד צביתור דברי הרא"ח עפ"י דברי רש"י צסועה דל"ה צ' וכו' מסוים צ"ע.

אולם בסדר אלי' רבה דקכ"ב א' כתב דכא דכריא' לאו יחידא שחרי כן דעת הרבה פוסקים וכו' [וכמוצא בשמו צלות הקודם], וע"ש שצ"ח ראי' לזה גם מהירושלמי דיומא *.

ובחוס' ישועות ליצמות דק"י צ' כתב דכן משמע ממחני ש' דקחני עד אומר מה ועד אומר לא מה כרי זו לא חנשא, [ומלל קחני אם נשאת תאל], משמע ה' אם נשאת לא תאל, וכיכי דמי אי צ"ח ה' קי"ל דאפי' נשאת תאל, אלא לאו בזה אחר זה, ואין לומר דמשי"כ לא קחני אם נשאת תאל משום דלפעמים לא תאל אפי' כשצאו צ"ח צנשאת להעד האומר מה ואומרת צ"י ל' דעת הרמב"ם [המוצא בס"ק ש"ד אות א'], דלכתי קשה לרב כהנא דס"ל ציצמות כ"ה צ' דאם כנס מוליא ח"כ ה"ל למיתי רבנותא ע"י דאפי' נשאת תאל, ח"י דמייירי בזה אחר זה, וש"מ דאפי' אם לא החירוב אם נשאת לא תאל, ומ"ש הי"ש [הכ"ל] מכתובות כ"ב צ' דלמאי לא מוקי לה אצ"י כ"י וכו', לא הצנתי ראייתו, דאימא אכ"י דלצ"י מוקי לר' יוחנן כשצאו בזה אחר זה ולא החירוב, דאפי' צכ"ג נמי נאמן הראשון כשנים, וליכא

(*) המובא בדברי הבית מאיר הג"ל, אלא שהסמ"ק מפרש ש' אחר בדברי הירושלמי שם, דמייירי בזה אחר זה ולא החירוב, ואף בנשאת לאחר ס"ל לחכמים דלא תצא, ובסברת הרא"ח דהראשון האומר מה נאמן כשנים, וע"ש שהביא שהרמב"ן וה"ה [המובאים להלן בס"ק ש"ד אות א' וס"ק שס"ז אות א'] לא פירשו כן בירושלמי, וכ' דהוא משום שחולקים בזה על הרא"ח, אבל להרא"ח אתי הירושלמי כפשוטו ע"ש.

אוצר

סיק שיש אות ג

הפוסקים

לענין גולה ערופה וסוטה וכו', וכו' ולדעת הרמב"ם דע"ה נאמן מה"ש, יש מקום גדול לדבריו אי"כ יש ללפרו לכוין, ויבדלו דכו' ערפאות כחז' דאפשר דמכני אליבא דכו"ע [כמו שיבאר בזה שם].

ובצמח צדק (כחדש) סי' מ"ח סוף אות ט' נדון עמ"ש שסייע לבעד האומר מה כתב, ד"ע כיון דהוי פסולי עדות אי"כ אינו מוסיף כלום לבחור על צ' עדים המכחישים זה את זה, והנה במהרש"ה [הג"ל] למד מדברי ר"י צ"ח הרמ"ה דכשע"ד כשר ואשה אומרים מה ועד כשר לבד אומר לא מה אזלינן ג"כ בחר רוב דעות וכו', והמח"ל [דבסמוך] החמיר שם, ואי"ז מוכרח כ"כ כיון דלליק ציבמות דק"י צ' נאמנת האשה בזה כמו הא"ש, אף דק"י"ל כלי"ג, מ"מ היבא דיש ללד' להקל גם ללי"ג, אפשר דאי"ז מוכרח להחמיר כ"כ, וכן נוטה דעת ספר ע"י אחרים [הג"ל], ומ"מ י"ע בזה, וכו' נדונו לדדים אחרים לבחור.

ובחזון איש סי' כ"ט אות ט' וי"ע כתב, ולדעת הרמב"ן [המוצא בסי"ק שכי"ה אות א'] דאין הא"ש מכחיש את האשה לאחר שכתירוב על פיה, ובצ"ה אשה מכחשת את הא"ש, אי"כ ודאי אשה מטערפת לעד כשר נגד עד כשר, ודוקא אשה דעלמא אצל היא עומה דלא חשיבא נגד ע"ה [בדאיתא בהם], גם הכא אינה מטערפת לרוב דעות, אצל לדעת הרמב"ם שם דהא"ש מכחיש את האשה אף לאחר שכתירוב, ובצ"ה סובר דע"ה ומאה נשים שקולים הם, אי"כ ה"ה אשה ועד אומרים מה וע"ה אומר לא מה שקולים הם, ולפ"ז גם אשה דעלמא אינה מטערפת לדעת הרמב"ם. ועפ"ז נדחה מה שכתוב בגרע"ה [הג"ל] מהא דע"ה וע"ה ואומרת צרי דבסמוך, דמחלוקה מטערפת לבעד האומר מה משמע דאין אשה מטערפת, דהא בנאשה עומה סברי כו"ע דאינה מטערפת, וכה דאמרי ציבמות דפ"ה דמכחישהו לא חל, [משום דמטערפת ובצ"ה דבסמוך], היינו דמכחישים הם נשים, ולכן גם היא מטערפת לעד הרשעויה וכו' חרי וחר, אצל בעד ועד צ"ה היא עומה אינה מטערפת לרוב דעות.

ובטראות הצובאות סי"ק קמ"ה ד"ס שו"ב, כי על הוכחה הר"ה הג"ל מהרמ"ה, דאינו מוכרת, ד"ל דין עד כשר ואשה נגד עד כשר [ש"י בזה להחמיר] הוא דין עד כשר נגד שתי נשים לפי הרמב"ן בדעת הרמב"ם [המוצא בסי"ק שכי"ה אות א'], שחם נאשה ע"פ עד כשר ואח"כ באו צ' נשים ואמרו שלא מה שחל, ואפ"ה אם צ' נשים אומרות מה ועד כשר אומר לא מה צ"ה נמי חלל כמ"ש הר"ה גופי דף ט' וכו' [ובמוצא להלן בסי"ק שכי"ה אות ז'], ולשון ר"י [בשם הרמ"ה] נמי כיון דייקא דלא כי שכולין אחר רוב דעות, חלל כי "הנה ככלן רוב דעות ותל"ה", ר"ל הוהיל שיש ככלן רוב דעות האומרים לא מה, אין העד הראשון חשוב כשנים נגדן, ותל"ה כמו גבי צ' נשים, אצל אה"ג דגם בעד כשר ואשה אומרים מה ועד כשר אומר לא מה צ"ה נמי חלל, דאם איתא דאזלינן בזה בחר רוב דעות אפי' להקל, ר"ל לר"י לאשמעין כח דהיתר בזה ותל"ה כך במ"ש, אי"ז הוא כדפרישית.

ובפני משה סי"ק קמ"ב כתב דמסתימת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא משמע דבכ"ה יחל בחר רוב דעות, דכולם לא כתבו רק דבעד פסול אזלינן בחר רוב דעות, ולא אשמעין חד מינייהו לאשמעין רבותא זו צבדית דאפי' בעד כשר אזלינן בחר רוב דעות, ואדרבה נראה להביא ראי' להיפך, מהא דאיתא ציבמות דפ"ה צ' דקאמר ואפ"ה כל היבא דחלל ע"ה כשר מעיקרא אפי' מאה נשים כפ"ה דמ"י, ובצ"ה כגון דאיתא אשה מעיקרא וכו', ומשמע משלון זה דאחלל עד כשר מעיקרא לא משכחת לך דאמר שמואל ל"ש חלל בשאינה מכחישהו וכו', ואם נאמר דגם בכ"ה איבא

האומר מה אף שאומרת צרי גמור], ועדין י"ע ק"ה, אך סיים דמ"מ פשעא דמילתא נראה כדכחיבנא, וכ"כ דף פ' טור א' בסיכום דבריו לגבי הא דאומרת צרי לי צפוגתא דרש"י וכו', דמחוק דברי הפוסקים י"ל פשעא דמילתא דעתם כד' רש"י.

ובעצי ארזים סי"ק קמ"ח כתב ג"כ דכך דינא דעד ועד ונשאת לעד [דבסמוך] היינו דוקא צברי שאין לצי נוקפי וכדפריש"י, וחמה בזה על הח"מ והצ"ח שהביאו לשם גם דברי הר"ן דמפרש צרי לי ממש שמת, שהר"ן לא כ"כ חלל אגמ' שם דמ"י גבי חרי וחר, אצל דין זה דחד וחד, על כרחך י"ל צרי לי שאין לצי נוקפי, דאלו אומרת צרי לי ממש, מטערפת צבדי עד האומר מה להכחיש דברי העד האומר לא מה, וכדמוכח מיבמות דפ"ה צ' דאמר שמואל ל"ש חלל בשאינה מכחישהו אצל במכחישהו חלל, ומוקמין לה בפסולי עדות, חללל דמכני אשה עומה להטורף צבדי עד פסול להכחיש צ' פסולים, וה"ה וכ"ש נמי דמטערפת צבדי ע"ה [כשר] להכחיש את השני וכו', ואי סבירא לי להר"ן דבכ"ה שאומרת צרי לי שאין לצי נוקפי לא הוי צרי וכו', אז באתה י"ל דלא ס"ל דין הרמב"ם בחר וכו', וכתב, דאפשר לחלק ולומר [לדברי הח"מ והצ"ח] דלע"ג דלהכחיש עדים פסולים אמרי דמטערפת וכו', אצל להכחיש עד כשר לא מטערפת אפי' צבדי עד כשר, וש"כ הביא דברי רבינו ירוחם [הג"ל צר"ה] ש"י להדיא דאשה מטערפת לעד כשר אפי' להכחיש עד כשר וכו', וכתב דיש לדחוק ולומר דהיינו רק בנאשה דעלמא, אצל היא עומה אינה נאמנת לבעד עדות הכשר אפי' צירוף כשר אחר כ"י, אך סיים דכל זה נראה דוחק. ובסי"ק קמ"ב כתב צה"ד שו"ב, דמה"מ והצ"ח ה"ל שהביאו דברי הר"ן צ"ה צרי לי על דין זה, משמע [דס"ל] לחלק דהאשה עומה אינה מטערפת עם ע"ה כשר וכו', חמם כבר הפעלתי [בסי"ק הקודם] דאין נראה לחלק בזה.

ובאבן פינה (ודרישת ארו) סקנ"ז כתב בפשיטות דהאשה עומה יכולה להטורף לעד כשר האומר מה נגד עד כשר האומר לא מה וכו' רוב דעות, דלא מצעי לליק ציבמות דפ"ה צ' ודק"י צ' [דגם צ' נשים צא"ש אי' אמרי רוב דעות], חלל אפי' ללי"ג שם דאמרי דצ' נשים צא"ש אי' כפלגא ופלגא דמי, מ"מ כיון דאיבא עד כשר צבדי האשה רוב דעות הוא, וכ"ד המעיין גנים שעל הש"ע כאן, וכתב שמואל אות תי"ז. ועי' במקור מים חיים המוצא להלן בסי"ק ש"י אות ה' שכתב לדעת רש"י היבא דאיבא חד נגד חד מהני צרי דידה שלא לאוסרה עליו.

ובבית יצחק (לר"י שמלקיש) ח"ה סי' ק"י אחר שהביא לגדונו דברי הגרע"ה הג"ל כתב, חמם מלחתי בעלי אחרים [הג"ל] ש"י להדיא דאשה מטערפת עם עד כשר ולא מהני הכחשה עד כשר, ומשמע דאף להחלילה חנשא, רק בנאשה עומה מסתפק אם מטערפת וכו'*, אך לענין אשה אחרת נראה דקאי בסדרה, ולפי דבריו יש לדחות ראיות הגרע"ה, [וכ"כ צאצני גזית דצ"מ סקס"ה], וצא"ה צ' הביא מהמכחישה ציבמות דק"י צ' מ"ש לדעת החוס' שם בד"ה הא וכו' דהאי דאם העידו צב"ה לא חנשא, אינו איסורא דאורייתא חלל מדרבנן [ומוצא להלן בסי"ק שט"ז], וכו' ולדבריו ודאי ע"י הכחשת חד נגד חד ילכא מחזקה ח"ה, ומכני צירוף אשה וכו' להחירה מדרבנן, ואחר שזן על עצם חידושו של המהרש"ה כי בזה ג', דלכו"זי והחש"ן [המוצא בנאולה"פ סעיף ג' סק"ל אות י'] דע"ה נאמן בעדות אשה מה"מ ודאי דברי המהרש"ה קיימים, דכיון דנאמן מדאורייתא ולא מכני הכחשת עד אפי' צב"ה רק מדרבנן, כמ"ש החוס' ציבמות שם

(*) צ"ע, הא סבאר בדברי העצ"ה הג"ל דהחילוק בין אשה דעלמא להענוה עצמה, ר"ל כן אליבא דהח"מ והב"ש, ופסיק דכ"ו נראה דוחק.

ביאור הגר"א

[קכ] ה ואם נשאת לעד שהעיד לה והיא אומרת ברי (קיו) לי שמת הרי זו לא תצא

באר הגולה

ה גרמיהל וכלוקימתה
דבר ששט שט

[קכ] ואם נשאת טר.
כמש"ו מפני כו' כמו

בכל ספק כמש"ל וכמו בשנים ושנים בכתובות שם ויבמות פ"ח וי"ש ואם נשאת לעד כו' ובירושלמי עד אומר מת ונשאת ובה אחר ואמר לא מת לא תצא מפני שאמר משנשאת הא אם אמר עד שלא נשאת ונשאת תצא א"ר יוחנן זו דברי ר' מנחם ב"ר יוסי אבל דברי חכמים בין שאמר משנשאת בין שאמר עד שלא נשאת לא תנשא ואם נשאת לא תצא וכ"ה בתוספתא ר"פ י"ד והוא עצמו המחלוקת בכתובות שם בשנים ושנים וכמו שפירשו בגמ' שם בנשאת לאחר מעדיה טר"ה ונשאת וירושלמי היינו הדין והנהגה כמש"ל בגמ' על מתני' וי"ש בין כו' לא תנשא ואמר אף שאמר משנשאת לא תנשא והוא כתי' של אבי בכתובות שם משום דרב אסי וכו"ל בהגיה :

באר היטב

(קיו) לי. פירש"י בכתובות דף כ"ב ע"ב גרי לי אם היה חי היה צל. והר"ן חולק עליו וס"ל גרי כזה לא היו גרי חלל דוקא שאומרת שמתה אותו שמת :

אוצר

סיק שיב אות ג — סיק שיד אות א

הפוסקים

שיג. אומרת ברי לי. ע"י בזה"ע ס"ק קי"ז וכו'ל מכה"מ והב"ש מה שכתב מפירש"י דברי לי אם היה חי ב"ה צל, ושהר"ן כתב דלא היו צרי חלל כשאומרת שמתה אותו שמת. מיהו בזה"ש ובלח"מ [המוצא לעיל בס"ק הקודם אות ג'] מבוחר דע"כ ל"ל הכא גבי חד וחד דכ"ה אומרת דק דברי לי שאין לצי נוקפי ודפירש"י, דאי צברי ממש הרי היא מלערפת להעד האומר מת ותנשא אפי' לאחר, ומכא הוכיחו דהרמב"ם וסיעתו ס"ל דלא כהר"ן ע"ש. ובפני אחרים ס"ק קמ"ח [המוצא שם] הוסיף, דאפשר דגם הר"ן יודע הכא גבי חד וחד דמכ"ה כן צרי שאין לצי נוקפי*, ואי ס"ל להר"ן דכ"ה"ג לא היו צרי וצ"ל שזדעזע צבירור שמת, אז בלח"מ ל"ל דלא ס"ל להר"ן דהרמב"ם וצ"ל נשאת להעד ואומרת צרי בחד לגבי חד ע"ש.

ובאבני גזית דצ"מ סקס"ח אחר שבי לתר ד"ל דהרמב"ם ס"ל כהר"ן דאומרת צרי ממש, ומ"מ אין מלרפין עדותה, משום דהאשה עצמה אינה מלערפת אפי' לעד כשר נגד עד כשר [והמוצא לעיל שם], הוסיף, דאדורב דברי הרמב"ם מוצאים יותר חליצה דהר"ן, ולכך לא חיישין הכא לחזקת א"א, משום דאומרת צרי, וכמ"ס הרשב"א והר"ן בקדושין דס"ו דל"ש חזקה כנגד האדם שזולע צבירור, אבל באינה אומרת צרי ממש, ל"ל דגם הרמב"ם מודה דתלל, דכא חליצה חזקה א"א, ולא דמי לתרי ותרי דע"כ י"ש צי עדים האומרים מת.

שיד. לא תצא. א. סקור דין זה, והפוסקים במתו. ע"י בזה"ע דכ"ה הגמ' דכתובות כ"ב צי. אמנם שם מייירי בזהכחש שנים ושנים המוצא צריע צס"י מ"ב, מיהו הטור השורה לזה גם הכחשה דחד וחד שצ"ה צב"ה דנשאת לעד המחיר לא תלל. וכ"ה צב"ה ירוחם נכ"ג ח"ג צס"ס הרמ"ה. וכי צב"ה דכ"ה הטור דוגם כ"ה צרמב"ם פ"ב מכל' גירושין כ"ה. וכי ה"מ דלא לו להרמב"ם כן מהמשנה צב"ה דקריח א"י, דהני עד אומר מת ועד אומר לא מת לא תנשא, ולא קחני דלס נשאת תלל, דמשמע דלא תלל מיהא צנשאת לאותו עד, וכ"ה צירושלמי בפט"י דכתובות כ"ד דגרים התם עד אומר מת ונשאת ובה אחר ואמר לא מת הרי זו לא תלל מפני שאמר משנשאת הא אומר עד שלא נשאת ונשאת תלל, אומר ר' יוחנן ז דברי ר"מ צ"ר יוסי חלל חכמים אומרים צין שאמר משנשאת צין שאמר עד שלא נשאת לא תנשא ואם נשאת לא תלל, למדנו מה שכתב שחלקו רמב"י וחכמים צהרי. ותרי כן נחלקו בחד וחד, וכ"ה שולחן חכמים דקרי"ל כוונתו צהרי ותרי אם נשאת לאי מעדיה ואומרת צרי

(*) דבריו צ"ע פלשון הר"ן שם ש"י על פירש"י וז"ל : ואין פירושו מחזיר, דודאי כיון שאינה יודעת הדבר בבירור באשם תלוי קיימא. ומשמע דס"ל דוח לא הוי ברי כלל, ומפילא דה"ה בחד וחד.

איכא רוב דעות, קשה דכ"מ לאוקמי דלחי עד כשר מעיקרא ולצב"ה צ"ה עד כשר ואשכ האומרים לא מת, ולכן כשאנינה מכחישהו דכ"ה רוב דעות תלל, אבל במכחישהו כ"ה חרי ותרי ולא תלל, חלל ודאי דצ"ע כשר ל"ש כלל לחל צהר רוב דעות [מחמת האשה], ולכן ליכא לאוקמי צלחתי עד כשר מעיקרא, משום דא"כ אף דלחי א"כ עד כשר ואשכ שאמר לא מת לא תלל אפי' כשאנינה מכחישהו משום דעד כשראשון הוי בשנים [לח"מ שחזירוכ]. וכ"כ צח"ן דצרי וצ"ה יעקב בכתובות דכ"ב צי [כ"ל צס"ק ש"י אות ד'] והצ"ה משה סק"ה"א. וכ"כ קלח מכישפות יעקב צס"ק ש"י"ד אות א'.

ובאבני משפח [לר"ש ריח"ן] כתב דהב"ש צס"ק קי"ח שפירש מ"ש צריע שם נשאת לאי מעדיה דמייירי צ"י חז"ן האומרים מת דחשיבי כחד וכו', משמע דעד כשר ופסול לא מהימני יותר מעד המכחיש, וגם מהגמ' דיבמות דק"ז צי דפריך שנים אומרים מת מאי קמ"ל וכו', ולא משני דשנים היינו עד כשר ופסול נגד עד כשר, מוכח דכ"ה נמי לא תנשא.

ובמסעמים ומעדינים על כשרי' כחן אות ל"ה כתב צפשיטות דאין האשה מלערפת להעד ככשר האומר מת להכחיש את הכשר, דע"ה פסול במקום כשר כחלן דליתא דמי אף ש"ה כשר מסייע לפסול, ואף שהגרע"ה הניח זה צ"ה, לענ"ד כן משמע מגמ' מפורשה צב"מ דכ"ה א' דקאמר א"ל סימנים דאורייתא ס"י וס"י וע"ה פ"ה כחלן דליתא דמי.

[עיי' צדרי חיים (לר"י לויערבאך) אישות סימן י"א, מ"ש שם צחירורו על הרמב"ם לענין ע"ה וע"ה וכו', דלל"ק דיבמות [ה"ל] ד' נשים יכולים להכחיש עד כשר, ל"ל דהאשה מלערפת לרוב דעות שם עד כשר האומר מת. ומשמע מדבריו דל"ל דקרי"ל כוונתו, ודאי דאין האשה מלערפת אפי' שם עד כשר נגד עד כשר ע"ש].

ד. כשעדות ערכאות מסייעת לעד האומר מת. צב"ה יח"ק (לר"י שמלקיש) ח"ה ס"י קי"ז אות ד' כתב דאף הגרע"ה [שצ"ה הקודם] שהספק לענין אשכ המסייעה להמציא שמת אם מכני, ל"ל דכ"ה"ג יודע דמכני, ע"פ המבואר מחוץ דברי המהרי"ק שורש קכ"ה דערכאות עדיפי מעדות אשכ ונאמן אפי' צלל טעמא דדייקא וכו' [ומוצא לעיל בזה"ע"ה לס"י י"ד ס"ק קי"ג אות ח'], ועמנו נראה משום דס"ל דע"ה נאמן לעדות אשכ מכ"ה מקרא דלא יקום פ"ה חלל קס להשיא אשכ, מטעמא דעצ"ד לגלוי וכמ"ש שם להדיא בשורש ל', וכיון דגלחא חזרה דע"ה נאמן ה"ה ערכאות היכא דקום לן שאינו משקר, וכמ"ס הש"ך צו"ד ס"י ל"ה דהיכא דעצ"ד לגלוי נאמן מדאורייתא, ומבואר דעדות ערכאות עדיפי מעדות אשכ, ובגדונו שם הוסיף דכיון שכ"ה עוד אומדות ובכחות י"ש להחיר האשה במקום עיגון. [וע"ה צס"ק ש"כ"ה אות י"ב].

אוצר

סיק שד"ח אות א-ג

הפוסקים

לריבא למימר דדפנו, ופירש"י דבחד ותרי ליכא לאוקמי דהא נמי מילתא דפשיטא דאין דבריו של א' במקום שנים, ואם איתא כדעת הרמב"ן קשה דה"ל לאוקמי בחד וחד ונשאת לא' מעדיה, ואנע"ד לומר דדפנו דאין דבריו של א' במקום הכחשה כלום אף בנשאת לו ואומרת דבריו, ל' א"י כדעת הרמב"ם דאף בחד וחד אס' נשאת לא' מעדיה לא תלא. וכ"כ בעני אחרים ס"ק ק"י ע"ש. [ועי' בס"ק שח"ח מ"ש על זה].

ובאגודת אוזב (לר"י מזילא) בבה"ט טברת אוזב דק"י: א"ת ד' כחז דמכר גמ' דתחובות כ"כ ד' גופא דמקשה הרמב"ן י' להביא ראי' להרמב"ם, דאמר'י החס' ע"א אומר נחגרש ופ"א אומר לא נחגרש תרוויכו בל"א קמסכדי והאי דקאמר לא נחגרש ה"ל חד ואין דבריו של א' במקום שנים, ולשיטת הרמב"ן דבב"א כיון שאין הראשון נאמן בשנים ממילא ע"א בהכחשה לאו כלום הוא ואפי' אס' נשאת תלא, א"כ למ"ל טעמא דתרוויכו בל"א קמסכדי וכו', חיפוק ל' כיון דע"א שאמר נחגרש לא האמינאו תורה א"כ הוי ע"א בהכחשה ולכן אפי' אס' נשאת תלא, א"כ מוכח דע"א בהכחשה אפי' במקום שאין הראשון נאמן בשנים אפי' אס' נשאת לא תלא וכשיטת הרמב"ם.

ועיין בסדראות הצובאות סוס"ק ק"י אחר שהאריך צביאור דברי הרמב"ם ע"פ דברי החס' ביצמות דק"י ד' ד"ה הא וכו' סיים דא"כ זכינו לדון שדעת התוספות בזה כהרמב"ם וסייעתיה.

ב. ולענין עדות קרוב או פסול. בתן עוב ס"ק קכ"ט אחר שבי' דאפשר דהרמב"ם דס"ל דלא תלא פסק כן לשיטתו דוקא דע"א בעדות אשה נאמן מה"ט, מש"כ פסק דבחד וחד הוי כמו בחד ותרי, משא"כ להפוס' דע"א בעדות אשה אינו אלא מדרבנן, י"ל דגם הם לא תקנו אלא בדליכא הכחשה, אבל בהכחשה מוקמין אדאורייתא דאין ע"א נאמן, סיים דלפ"ו לפמ"ש בס"ק קכ"א דלהרמב"ם נמי קרוב או פסול לא מהימן בעדות אשה אלא מדרבנן, י"ל דגם להרמב"ם הכא [אפי'] אס' נשאת לאותו עד תלא. ועי' במשעמ"ס שעל השו"ע ס"ק ק"י ובהערות אות מ"ד שכתב לאידך גיסא, דאחר שהביא סברת ה"א תלא [שצ"ס"ק שח"ח] משום דע"א בהכחשה לאו כלום הוא, כ' מוכיח אס' הו' בעדים פסולים ונשאת ואמרת דבריו לי שראיתיו מת וכו' חנשא אף לכתחילה אחר דבריו של א' במקום שנים והיא מנערת לפסול להכחיש את הפסול כדמשמע מהרמ"א דבסמוך. [ואפשר דגם בתן עוב הג"ל מודק בזה צברי גמור שאמרת ראיתיו שמת דמנערת להעד הפסול, אלא דהוא קאי צברי שאין לצי נוקפי וכפ"מ שמפרש שם בס"ק קכ"ח וקל"ג דהשו"ע מיייר צברי כה"ג וכו'ל בס"ק ש"י אות ג', ולכן לא שייך לגרר צברי שלה].

ג. ואם גובה כתובתה לדיעה זו. בתן עוב סוס"ק קכ"ט הסתפק לכן דעה צע"י ל"ה דבמשאלים דלא תלא י' לה כחובה, אס' ה"ג כאן, או דלמא כיון דאס' נשאת לאיש דלמא תלא, לא קרינן צ"י לנשאת לאי אחר דמשמע יו"ה מי שיהי, ואליבא דהגהות מרדכי בכתובות ס"י ש"ח לא קמבעי ל', שבי' דבמשאלים מלך מדרש כתובה א"ת ראו לה ליפול כיון דלא חנשא לכתחילה, אלא כיון דיורדן נחלה י' לה כחובה דלא דרשין מדרש כתובה לגריעותא, דא"כ כאן דהדין דאין יורדן נחלה אין לה כחובה, כי קמבעי ל' אליבא דר"ף בנשואי וברשב"א המוצא צע"י ל"ה [עיין ס"ק ר"י] דבמשאלים י' לה כחובה מלך מדרש כתובה כיון דאס' נשאת לא תלא, דשמא [גם] כאן י' לה כחובה. ועי' בשלח הע"י המוצא לעיל בס"ק ש"י אות י"א שכתב דכל מקום שנאמר שאל נשאת לא תלא גובה כתובה.

צרי ל' לא תלא, כך בחד וחד אס' נשאת לא' מעדיה ואומרת דבריו לא תלא, וביבא שרמב"ן [המוצא בס"ק שח"ח] הקשה על זה מהגמ' דכתובות כ"כ ד' דמוקי מ"ש ר' יוחנן בהכחשה דמיתא דלא חנשא ונשאת לא תלא, דמייירי צ"ח דהראשון חסוד בשנים כו', ומ"מ לא חנשא משום דרז אס' כו', ומדמוקמין בך דוחקא ולא מוקי לה כיון שבאו צ"ח ומאי אס' נשאת לא תלא בנשאת לאותו עד כו', שמע מינה דע"א בהכחשה לאו כלום הוא, וכתב, ולי נראה שאין ראיתו ראי', דאדרבא אי הוי מוקי לה צבכי הוי דחיק במימרא דר' יוחנן בחרתי, חדא דאיתו אדכר שנים והוא מפרש לה צ"ח, ואידך דאיתו קאמר כחם אס' נשאת לא תלא, ואיתו מוקים לה בנשאת דוקא הוא ונאומרת דבריו, וכולי האי ודאי ליכא למדחק במימרא דאמורא, אבל השתא לא דחיק בזה אלא דמפרש דעד דקאמר ר"ל חד כו', ומאחר שנדחת ראי' זו נשאר דינו של רבינו קיים.

גם בבנימין זאב ס"י ד' (עמ' מ"ה צד' ירושלים) הוכיח מהירושלמי ומדיוק המשנה ה"ל כדברי הרמב"ם. וכ"כ צ"ח יצמות פט"ו דין ט"ז ע"פ כל זה דהעיקר כהרמב"ם, וגם תי' קי' הרמב"ן במ"ש בה"מ, ולפמ"ש שם עוד דגם בבאו בזה אחר זה אס' בזה השני לפני שהתירוב הוי בבאו צ"ח ותלא, ושכ"כ להרמב"ם, הוסיף, א"כ הרי מהמשנה ה"ל ראי' ברורה, דא"כ לינשב אלא בנשאת לאותו העד ואומרת דבריו, ל' אלמא דגבי עד ועד המכחישים זה את זה לא תלא.

ובפני יחושע כתובות כ"כ ד' בתורה אי הכי, כ' על קי' הרמב"ן הג"ל וז"ל: לא ידעתי מאי פשיטותי דנשאת לא' מעדיה ואמרת דבריו לי שאסור לנשא מדינה אפי' בלא טעמא דרז אס' לזות שפחים, דהא מלין למימר דהרמב"ם קאי בשיטת הרשב"א בקדושין דס"ו, דלעולם לא אמרת תורה דאזלין בחד חזקא אלא למי שמסופק בדבר, דנשאת בתורה פסק זה כודאי כו', משא"כ אס' העובר אומר דבריו נגד החזקה, לא שייך לצ"י לומר שהוא מוחזק על הספק כודאי מחמת החזקה כו', וא"כ איכא למימר דאפי' לכתחילה שרי מדינה אי לאו משום דרז אס'*, וע"ש שהוסיף דמהאי טעמא דהרשב"א [הג"ל] י"ל עוד דא"כ אפי' בגירושין כה"ג נמי לא תלא, דכך לי עדות מיתא כמו עדות גירושין כו', ולכן לא מוקי לה בנשאת לא' מעדיה ואומרת דבריו, ל' דא"כ תקשי מ"ש מיתא ומ"ש גירושין. וכ"כ צבגר"א ס"ק קכ"א דליכא לאוקמי צבכ"ג דא"כ בנחגרש נמי. וכ"כ צמיר השם על השו"ע.

ובחוסן ישועות על יצמות דפ"ה ד' אחר שהאריך לפלפל בדברי הרמב"ם והרמב"ן ולתרוץ בקושיה הנופלות לכל א' וא', כתב, דמ"מ נראה דברי הרמב"ם בזה, דהא בחד ותרי נמי מדינה אוקמה לחזקה דהא קי"ל תרי ותרי ספידר, ואפי' קי"ל דלא תלא, משום דאשה דיוקא ומינסבא מרעא לה לחזקה א"א, או משום דברי מהני נגד חזקה [וכס' הרשב"א שצ"ח הג"ל], א"כ מסתברא דכ"ה והוא הטעם נמי צ"ח.

ובישועות יעקב צ"ח הארוך סקל"ד כתב ראי' לדברי הרמב"ם מהגמ' דיצמות דפ"ה ד', דפרין ארז דאמר ל"ש אלא בנשאת ע"פ ע"א כו', מהא דתניא מנן שאס' לא רבא דפני ת"ל וקדשתי צ"ח, כ"ד אלימא בחד ותרי ולא ניסת לא' מעדיה

(*) שבה ממילא מיושב למה לא מתיר בנ"ה בנשאת לא' מעדיה ואומרת דבריו לי וכו' הרמב"ן. משום דאכתי חקשי אי הכי א"י לכתחילה נמי יצריך לבא להא דרז אס'.

שם אמר אב"י כ"י עדיפא ה"ל לאוקמי אפי' לא התירה על פי ראשון רק שנית להעז כ"י ועמ"מ. ודבריו אינם מובנים דהיא יכול לאוקמיה בטהרה א"כ בטהרה נמי כמ"ש בברייתא שם ת"ר שנים כ"י וכן רבא צריך לאוקמיה ראה דבריו כ"י אבל צ"ק מחלוקתם תליא בפלוגתא אחרת בספ"ב דיבמות דרב אשי אמר שם אם כנס לא יוציא ופי' הרמב"ם ורש"י דקאי גם לעד המעיד אבל הרמב"ן ורשב"א וחוס' שם ועתוס' דכתובות שם ד"ה כגון כ"י פי' דבעד המעיד אם כנס יוציא כמ"ש אצ"נ שהרמב"ן כ"י שם שמבטל דעתו לא ס"ל כן להלכה ע"ש. עמ"ש דלשיטת תוס' ורמב"ן ורשב"א ספ"ב דיבמות אפי' אין אחר מבחישו תצא כניסת להעז ועיין תוס' דכתובות שם ד"ה כגון כ"י והוא כשיטתם דס"ל תצא. ליקום :

הפוסקים

ס"ק שטו אות א

אוצר

וכ' המהרה"ש דע"ז ד' דלכאורה ל"ע ע"ד הרמב"ן מהא דיבמות דפי"ח ז' דלא מוקי התם הא דרפנו צדו וחד ונשאת לעד כ"י [וכדוק] הישועות יעקב שנס"ק הקודם אות ח'], ונ"ל לפי"מ שפירש"י שם דאף העדים האומרים לא מת היינו דה"י חי בלוחה שעה חבל עכשיו כבר מת, ונראה דהא דלא פי' שאומרים שעדיין הוא חי, משום דא"כ למח תלי באיסור זונה לכתן תיפוק ל"י משום ספק איסור א"ל וכו', ואף דאכתי איכא משום ספק איסורא לבעול כשם שאסורה לבעול, אך צד י"ל דכיון שנשאת מתחילה ע"פ ז' עדים ה"ל כאנוסה ומדינה שריא לבעול וכו' לבעול וכו' (ולא דמי לנשאת ע"ז ז' עדים וצד בעלה דתלך מה ומזה, דכא עפ"י המכחישים הוי רק ספק אם ה"י חי כשנשאת כ"י), ולפי"ז לא מני לאוקמי בכחשה דחד וחד, חדא דנשאת ע"פ ע"ה לא חשיבא אנוסה כ"י. ועוד, דאם צדו וחד לא משכחת לה חלל כשצאו שניהם קודם שנשאת וכחישו זה את זה, (דאי כשהחזירה מחילה ע"פ העד ה"י ה"ל השני ח' לגבי שנים כ"י), וא"כ לא הויא אנוסה, ואיכא משום ספק איסור לבעול ומאי אריא דנקט משום זונה לכתן כ"י, עי"ל דהא דלא מוקי לה צדו וחד, משום דס"ל דה"י ה"י פשיטא ולא אלטרין למימר דרפנו, דע"ה בכחשה פשיטא דלאו כלום הוא ואפי' לא מעדיה כ"י.

ובאבני גזית דצ"י נאמר סק"ג חירץ ג"כ ע"פ פירש"י ה"ל באופן אחר, דכיון דבעד האוסר אומר ג"כ שעכשיו כבר מת רק שהעיד שכיח חי בלוחה שעה שנשאת, דלפי"ז י"ל דכס"ג גם הרמב"ן מודה דלא תלך, דהא יש חזקה דנשאת ע"י צמחרי"ע ח"ה סי' י"א ג"מ משם מורו, ומכ"ש הכא דאיכא נמי צ"י וגם ליכא חזקה דזונה.

ובשב שבעתא ש"י פט"ז חירץ הק"י ה"ל בפשיטות, לפי"מ הרמב"ם בפט"ז מה' סנהדרין דע"ה נאמן להעיד על אשה שכיח זונה וחין צד משום דבר שצמח חלל משום איסור גירודא, ולפי"ז י"ל דע"כ לא קאמר הרמב"ן ורשב"א צד נגד חד דתלך חלל דשצ"ע דלא מהני חלל ז' עדים, וע"ה בכחשה לאו כלום הוא, וא"כ ה"ל בעד כמאן דליתא כ"י, חלל באיסור כהונה דא"י דשצ"ע חלל איסורא גירודא, ובאיסורא הא בעלים מהימני, וכל שנשאת להעז ואומרת צ"י לי והם יודעים דלית צד איסור זונה מהימני, דע"ה נאמן באיסורין אפי' נגד חזקה כמ"ש הש"ך צ"י"ד סי' קכ"ז לדעת הרמב"ם כ"י, ואפי' אחא ע"ה ומכחיש אין ע"ה נאמן להכחיש הבעלים ומש"ה לא מני מוקי לה צדו וחד. ועי"ע צאכן שמחל דבסמך מ"ש לתרץ ק"י ה"ל.

ועיין במהרה"ש דע"ז עור ז' דאחר שהביא דעת הרמב"ן ורשב"א ה"ל דצדו וחד חלל נשאת לעד חלל כתב, ואין ל"ל לתוס' ור"ה ורשב"א ור"ן [המוצא לעיל צ"י י"ב סעי' ח'] דלדידכו אפי' ליכא הכחשה כלל חלל ע"ה שמעיד שמת דלא יכנס משום חשדא ואם נשאת חלוו חלל, וכ"ש איכא דאיכא הכחשה. [מיהו ע"י לעיל צ"י י"ב סעי' ד' דאיכא כמה אופנים דאיכא חשדא].

ועיין לעיל צ"י י"ב סעי' ח' אות ג' דדעת כמה מהפוסקים דהאשכ כשארמרה צ"י גמור שראתה שמת בעלה מנערפת להעז האומר

שטו. וי"א תצא. א. ביאור דעה זו והסוברים כמותה. כן ה"ל דעת הרמב"ן המוצא בה"מ שנס"ק הקודם אות ח', וכן צ"י ליבמות דק"י ח' וכתבא ריטב"א צ"י שם ציתר ביאור, דאחר שהביא שיעת הרמב"ם ה"ל כתב, ואני אומר עד ח' בכחשה לאו כלום הוא ואפי' נשאת לו [לבעד] חלל ואפי' שמת צ"י לי, והא דלא קתני צמחתי חלל נשאת חלל [דמשם הוכיח בה"מ בהרמב"ם ה"ל], משום דלא קתני כולה מתני נשאת באיסור חלל נשאת בהיתר, וזו חילו נשאת בהיתר לא חלל מהיתר הרשון, ואחר שהוכיח דצ"י נפ"צ דכתובות ה"ל בה"מ, העיר מהירושלמי המוצא בה"מ ה"ל, דמשמע דלדברי חכמים אפי' הכחשה בעד הרשון [היתר] עד שלא נשאת כלל חלל נשאת לא חלל, ואפי' כשצאו מעיקרה צ"ה, דאי כשצאו צד אחר זה אפי' לכתחילה חנשא מדעולא כדאיתא לעיל, וכתב, ד"ל דהיה כשצאו צד אחר זה, ומאי עד שלא נשאת דקאמר, עד שלא נשאת ממש ואחר שהחזירה להנשא *, ולית לכו דעולא וכו', ומסתברא מ"מ דודאי חלל כדאמרן. וכתבא דצ"י הרשב"א צ"י שם. וכ"כ צמח"ק שם, [חלל שטל פירושו צירושלמי קאמר, "שדחק" לומר דשמת הירושלמי ל"ל דעולא ופליג אתלמודא דין].

וב"כ הרא"ש צ"י כלל ל"ב סימן ג' דמילתא דפשיטא היא דתלך ואפי' נשאת לעד שמעיד שמת, דאוקי חד לגבי חד ואוקי איתתא צמחתי ח"ה, ואפי' למ"ד צ"י אומרים מה וצ' אומרים לא מת חלל נשאת לא מעדיה לא חלל, שאני התם דאיכא תרי סבדי דמפקי לה מחזקה ח"ה, חלל הכא דליכא חלל חד סבדא מודה. וכ"כ בכלל י"א סי' ה'.

ועיין בחן טוב המוצא בס"ק הקודם אות ז', דלפוסקים דע"ה בעדות אשה אינו חלל מדרבנן, י"ל דצ"י ג"כ בהרמב"ן ה"ל צדו וחד דאפי' נשאת לעד שאומר מה חלל, משום דרבנן לא תקנו להאמין ע"ה חלל בדליכא הכחשה, חלל בדאיכא הכחשה מוקמינן לה אדאורייתא דאין ע"ה נאמן.

(*) דלא ה"י ע"ה בכחשה שנאמר אם נשאת תצא, ולי' להירושלמי. הא דעולא דנימא אין דבריו של א' במקום שנים, ומש"ה אמרי דלכתחילה לא חנשא אפי' לאותו העד וכו' דה"ל ספק, מהרי"ב סי' ע"ד בפי' דברי הרמב"ן. וכ' במה"צ ס"ק קמ"ח דצ"ע מה חיקן הרמב"ן בזה שפירש דעד שלא נשאת היינו התירה, כיון דל"ל דעולא עדיין קשה גם בהתירה אמאי לא תצא וכו', ויל"פ לשון הרמב"ן ה"ל ע"פ שפחל הלח"מ בפי"ב מה' גירושין ח"כ בדיו נשאת ע"פ עד כשר ואח"כ באו ב' נשים, דבנשאת לעד המעיד לכ"ע לא תצא, הואיל ובאו זה אחר זה אחר שהתירה או נשאת. ודבריו מוכרחים מה"מ כפ' שיתבאר להלן, ויש ליתן טעם לזה עמ"ש הרא"ש בתשרי [הפוגא בספרן] דבהדו וחד לא מהני נשאת לא' בעדיה משום דאין כאן שנים המוציאים אותה מחזקה א"א, ולפי"ז בהתירה או נשאת ע"פ העד דכבר יצאה מחזקה א"א כמ"ש בתשרי חכ"ס צ"י סי' ב', הלכך אפי' למאן דל"ל דעולא לא תצא כשנשאת לעד המעיד כיון שהתירה וכבר יצאה מחזקה א"א. וע"ש עוד מ"ש דצ"ל להרמב"ן ה"ל דה"ש דילן פליג בזה על הירושלמי דהא בכתובות כ"ב ב' מוקי אב"י מילתא דר' יוחנן [גופי'] כדעולא.

באר הגולה

(קמז) ואם באו שנים ואמרו לא מת אע"פ שנשאת . תצא לדברי הכל :

הגה

ס שם במסכת דמאות

דק"ז ע"ג

י כתב הרשב"א כיון שנשאת ועודל איסורא אע"פ שלא נשאת תלא ועיין לעיל סימן י"א סעיף ג' (ועי' בהשגחות)

פתחי תשובה

ד"ח כי דינא דעולא ל"ג כלל במקום שנים כדמוכא מהקדמא פשיטא כר' עיי"ש
וע' בס"ק שם"ז :

(קמז) ואם באו שנים בו תצא. עיין בס' בית מאיר שם' דנכס"ג דיו הולד
ממזר גמור ולא כנראה מדברי המרש"ל ימות ק"ז ע"ג דליתו ממזר ד"ח
משום דהאומר מת תשוב כב' והוי תרי ותרי וזה לינו ופשיטא דהוא ממזר גמור

הפוסקים

ס"ק שטו אות א - ס"ק שטז

אוצר

אע"פ שנשאת תלא, ופריך בגמ' פשיטא דחד במקום תרי לא
מכימיני דחד לא הוי כחרי חלה מדרבנן.

וב"ב בפני יהושע לכתובות בקר"א סי' פ"ז דהיכא דמכחש:
לי כי תרי מילתא דפשיטא דהעדות של הע"א נחשבל
לגמרי ותלא מדאורייתא וכולד ממזר גמור, וכן בדין, שהרי העד
גופי נפסל לכל העדות שבעולם, והאורחא לכחוד זה לאפוקי
ממזרה ה' שטעה וכי דבכ"ג לא תלא חלה מדרבנן, וסמך יסודו על
המכחש"א [כ"ג], אבל זה אינו, דלשון המכחש"א שם והחוס'
[דקאי עליו] אינו חלה לסברה המקשה כר', אבל לקושטא דמילתא
אין שום סברה לומר כן, ואף דלכאורה נראה כן מלשון הב"י בס'י
קט"ה שם' דע"א כסוטה שנעמאה וצאו ז' והכחשו ה"ל כחרי
ותרי והיכא שותה, כבר כתבתי דהאמת הב"י אגב שיטתא כ"ב
ודבריו ל"ב, והכי מוכח מלשון הטור [כ"א].

ובמנחה חדשה ח"א סי' ח' הוסיף על דברי הפניני עוד ראיה
מיצמות דל"ג ז', דקמבעי להו ע"א ביצמה מהו כי
ח"ש אמר לה מה צדך כר', היכי דמי אילימא תרי ותרי מאי חזית
דסמכת אכתי כר', ועוד ממזר ספק ממזר הוא כר', חלה לאו
ש"מ חד ועממא דאחו כי תרי ואכחשור כר', ולסברה המכחש"א
דע"א הוי כשנים מה"ת אף במקום שנים, אי"ב אכתי קשה למה
כולד ממזר ה' אינו חלה ספק ממזר, אי"ו דתלא מדאורייתא
וכולד ממזר.

וב' בגמ' ששעשועים סי' ע"ה דס"ד ג' דלדעת הרמב"ם דע"א
בעדות אשה נאמן מה"ת [וכמוכא באלוה"פ סעיף ג' סק"ל
אות י'] ה"ל דחשוב בשנים אף במקום שז' עדים מכחישים אותו
והוי כחרי ותרי, וה' דתלא אינו חלה מדרבנן ואין כולד ממזר,
וכן מפורש ברמב"ם גבי עגלה ערופה שכתב בפ"ט מה"ל רותא
ה"ד: דכשצאו שנים אחר שבעיד האחד והכחישו בו הרי כן
כשתי כתי עדים המכחישים זו אח זו ועורפין, וכן לגבי סוטה כתב
הב"י בס' קט"ה דעת הטור דצבא א' ואמר נעמאת ואח"כ צבא
ז' ואמרו לא נעמאת ה"ל כחרי ותרי והיכא שותה, הרי דבמקום
דע"א נאמן מה"ת ה"ל כחרי ותרי ממש, וכן מוכח מדברי הרמב"ם
בפ"ב מה"ל גירושין הל' י"ט וכי [וכמוכא בש"ע דבסמך] דה' דה' אס
דשנים נגד א' חלה היינו כשה' ה' כמו בשנים כר', אבל אם
ה' כר' ובשנים המכחישים הם פסולים מדבריהם * הוי כמחלה
על מחלה ובנשאת לעד לא תלא ע"ש, וקשה, ה' ז' פסולים מדבריהם
הרי מדאורייתא עדים כשרים גמורים הם, נמלא מה"ת ה"ל א"ל
גמור, וא"כ מה צדך שפסולים מדרבנן מ"מ האיסור חורה
במאי אזיל ל', ואשכחן כה"ג במקדש בעדים פסולים מדבריהם
דמ"ע גופא לריכב גט כר', ואיך דנס כאלו היו פסולים מה"ת,
אי"ו משום דס"ל להרמב"ם דע"א בעדות אשה נאמן מה"ת וחשוב
כשנים אף כששנים מכחישים אותה, וה' דכתב לעיל דבאיש א'
אומר

(*) ברמב"ם ובש"ע בסמך לא נזכר. פסולים מדבריהם רק ברישא
באשה ופסול, אלא דחורב המחבר פשיטא ל' כן מהמשך לשון הרמב"ם.

האומר מת והוי רוב דעות, ולפי' הנשאת לכתחילה אפילו לאחר
שאינו מעדיה, וכתבו דה' דסברי הרמב"ן וסיעתו דאפילו נשאת
לעד תלא, היינו כשהינה אומרת כר' גמור רק כר' לי שאין לבי
נוקפי וכדפירש"י ולכן אינה מנערפת. ובאזנן שמואל אות הטי"ו
ותי"ז אף דסובר ג"כ כהפוס' ה"ל דהאשה עממה מנערפת לעד
כשר נגד עד כשר, מ"מ כתב דיש לפרש דברי הרמב"ן אפי' באומרת
כר' גמור, וה' דלא מנערפת י"ל משום דמיידי באופן שאין האשה
נאמנת לומר מת בעלי, כגון בתובעת כתובתה או בקטעה,
[כמוכא בסעיף מ"ג ובסעיף מ"ח], ולכן אין באומרת כר' שלה
סיוע לענין נאמנות ואינה מנערפת להעד האומר מת, והכריע שלה
מועיל רק לעממה שלא תחייב אשם תלוי, וע"ש מה שמתקן עפ"י
ק"י הרמ"ש [כ"ג דר"ה וכו'], דה' לפ"מ שפירש"י דהעד האומר לא
מת מודה ג"כ דמכשיו מת וכנ"ל, וא"כ לא שייך בזה משום כתובה
או רשום קטטה דה' בין כך וכך כבר מת, ובכ"ג גם הרמב"ן
מודה דה' חלה כשאומרת כר' לי שמת דה' מסייעת ומנערפת
להעד הכשר שאמר שמת מקודם.

ב. ויש מי ש' דאף לדעה זו מ"מ כשבאו זה אחר זה אפי'
לא התיירוה לא תצא. בארץ לבי ס"ק קל"ד צענין
דלכאן גבי עד כשר שהוכחש ע"י ז' פסולים (דדיוס כחד וחד),
כצ"ח מה שהק' שם הכ"מ והב"ש על המחבר ש' שם בסתמא
דאם נשאת לעד המעיד לא תלא, ולא כצ"ח דעת ה"א דכאן דחד
וחד לא מכחי נשאת לא מעדי, וכתב, דל"ל דהמחבר סובר דאפי'
להחולקים על הרמב"ם וכו"ל דעד דהכחשה אס נשאת [לעד
המעיד] תלא, היינו דוקא כשצאו צב"א ממש, אבל אם צאו צב"א
אחר זה רק שצא עד המכחיש קודם שהתירוה ע"פ עד הראשון,
לכ"ע לא תלא אס נשאת לעד ואומרת כר', דה' בל"ה קי"ל
לגבי סוטה דאם צאו צב"א אחר זה חשיב קמא כחרי אפי' אס
לא נעשה מעשה על פיו, [וכנ"ל בס"ק ש"י אות א'], ואף דלגבי
עדות עגונה צענין שנעשה מעשה ע"י עד הראשון [וכנ"ל שם],
מ"מ מהני לענין זה כשצאו צב"א אחר זה אע"פ שלא התירוה
על פיו, שאם נשאת לעד ואומרת כר' שלא תלא.

שטז. אע"פ שנשאת תצא. ע"י פ"ח ס"ק קמ"ז מ"ש מהבית
מאיר דתלא מדאורייתא וכולד ממזר, ודלא כנראה
מהמכחש"א ביצמות דק"ז ז' דכולד אינו ממזר מה"ת משום
דהאומר מת חשוב כשנים והוי כחרי ותרי, דליתא, דה' לא שייך
כלל במקום שנים כדמוכא מהק' כר'. ועי' בפנים הבית מאיר
שכתב דהיינו מהא דפריך בגמ' שם פשיטא דאין דבריו של א' במקום
שנים, ולדעת המכחש"א הו"ל פשיטא תרי ותרי ויכוה, וכן פירש"י
שם דמודה עולא דלגבי תרי חשיב כחד ולא אמרי תרי ותרי ויכוה.
וכי' במהר"ל ס"ק קמ"ד ובקן אורה ליצמות שם ובחזו"א
סי' כ"ט אות י"א. וכן מבואר במדרכי יצמות סי' ע"ד בדין ג'
דבהתירוה ע"פ ע"א וצאו שנים לאסור הרי זה אסור דמודה עולא
דלגבי תרי חשיב כחד ובע"ל, ולא אמרי תרי ותרי ויכוה, דהכי
תני בפ' האשה שלום ע"א אומר מת ושנים אומרים לא מת

במזל חג"א הגה [קמב] ודוקא שיהא (שה) שותקת חלל אם היא גם כן אומרת מה הוי ליה כחרי ותרתי
אם העדים הם נשים

חלל

[קמב] ודוקא כ"י הבעל
שנשאה. שנשאה ס"ט
דחא קאמר ואם נשאה

לדע כ"י ודוקא לחלק קודם הנשואין או אח"כ ובג"י אית' להדי' הבעל אינו נאמן על עצמו לומר אני הוא והי' מסוגי' דיבמות ס"ח ב' ה"ב' בפסולי עדות כ"י ואב"א
כל כ"י ובלא מבחשתו הוי תרי ותרתי ואף שהבעל מבחשתו לא אמרינן דהיל' תלת' ואולינן בתר רוב דעות ודלא כרש"י שם ד"ה וכדו'
נחמ"י כ"י אבל הי"כ כ"י דל כ"י אפילו הן אלקי' וכפ"י ברמב"ם ור"ע למטה בדי"א כ"י או ע"ס עצמה ובאו ב' נשים כ"י ולדברי רש"י הי"ג יצאה שותקת א"א משנשאה
אפי' עפ"י עצמה :

באר היטב

(ק"ח) שותקת. כלומר אם נשאת בהיתר ע"פ אשה ה' או פסול ה'
ואח"כ נלו שתי נשים או פסולים דמוציאין אותה לכ"ע היינו
נהיה שותקת חלל אם גם היא אומרת מה ואשה ה' תסייע לה ואומרת
מה ונשאת ואח"כ נלו שתי נשים ואומרות לא מה אז אם נשאת לא

הפוסקים

סי' שסו — סי' שצ"א אות ב

אוצר

נחמ"י וכו', ובמחמ"י דהתם קתני כהני' כהני' דהולד ממזר מזה. ובמזל
מחמ"י כהני' סקס"ע כהני' וכוס"ף, דא"כ ממילא כולד ממזר
גמור מה"מ ואסור בישראלית ומותר בממזרת.

ש"י. ודוקא שהיא שותקת כ"י. א. סקור הדין ושעמו.
בפנים לזין שכול' מהממוק"י צ"י האשכ קמא. דהכא דתן
התם צ"י פרוק דבאמרו לה מה בעליך וניסת ואח"כ צ"י בעלה
חלל כ"י, אמר שמואל בדפ"ח ב' לא שנו חלל שלא מבחשתו חלל
מבחישהו [שאומרת אין אחי בעלי] לא חלל, ופר"ך במאי עסקין
אלימא צ"י תרי שאלו שבעה הוא בעלה, כי מבחשת לי מאי
הוי כ"י, ומקו' לה בפסולי עדות כ"י כגון דלחיתא אשה מעיקרא
שמת וצ"י נשים אומרות שאני בעלה כ"י ושנו צ"י נשים צאשה אחת
כ"י אשכ צ"י אחד כ"י. וכתב בהממוק"י דכ"י אי שותקת כ"י
רוב דעות לאיסורא ואז אמרי' חלל, חלל כי מבחשת לכן כ"י
תרי כנגד תרתי דלוי' נמי מהימנא להביד ולומר שאינו זה.
ורבינו ירוחם צ"י ח"ג כתב כן ג"י הכחשת דמיתה, דאחר ש"י
דנשאת ע"פ אשה או קרוב או פסול יצאו צ"י נשים ואמרו לא מה
חלל כ"י הוסיף, חלל אם היא עומדת מסייעת ואומרת צ"י לה
שמת כ"י צ"י כנגד צ"י ולא חלל כ"י, וכ"כ ברמב"ם, וכתב בצ"י
בסי' קט"ו דאף דכשנשים צ"י כנגד צ"י חלל אם לא נשאת לא
מעדיה, חלל בפסולים לא חלל. ור"ע צ"י צ"י שאלו.

וברש"י צ"י צ"י ש"י ד"ה ושנו צ"י נשים מפרש, דכ"י דאמרה
צ"י לי שאין זה, דל עד קמא מבחשת, אין פסולי עדות
נאמנים להביד על אדם כשר אפי' הן חלף, שכל אדם נאמן על
עצמו באיסורין דבר ברור לו וא"כ יש עדות כשירה דבר
הלכך כמאן דליתנהו דמי, ומחזקת א"א יתבה לה ע"פ הראשון.
והעם שרש"י אינו מפרש בהממוק"י דכ"י משום לירוק עדותה
להרשאה, והנפ"מ שצ"י צ"י יצאה צ"י כהממוק"י.

ב. האם מהני אמירתה שתוכל להנשא לבתחילה.
פ"י צ"י צ"י ס"ק ק"ח שבתחילת דבריו מבאר דברי כה"מ
לפניו אם נשאת דלא חלל, ובסוף דבריו כ"י גם אז אם התיר
כ"י. וכתב תחילת דבריו הם מהממוק"י סק"ע, וסו"ד הם מהב"ש
ס"ק קט"ו שמש"י דכשחזירה הרי שתי' הראשונה כ"י עדים
כשרים ומותרת להנשא. וכן מבאר בצ"י ג"י דברי מאיר סק"ע
דכה"מ ובב"ש פליגי בזה.

ובריב"ל ח"ג ס"י ד' מבאר דפליגי בזה רש"י והממוק"י כ"י,
דאחר ש"י ע"ס אחד בזה דרש"י לא מפרש בהממוק"י,
משום דאפשר דכ"י דהתם אינה מאתרפת דכ"י אינה אומרת מה
בעלי חלל שזה האיש אינו בעלי, הוסיף, א"י י"ל דכ"י לרש"י
דעממא דמאטרפת לא מהניא, משום דסמכה דעתה על העדות
הראשון, וכדאמרי' בתחובות כ"י צ"י ג"י אמרה גרשמי דכ"י
דלוי' חלל

אומר מה וצ"י מבחישים חלל אינו חלל מדרבנן, חלל מה"מ לא
חלל כשנשאת להעד דכ"י ממזר כחרי ותרתי ובג"ל, ולכן כש"י
פסולים מדבריהם מבחישים העד הכשר, הרי מה"מ בלתי' לא חלל
כשנשאת להעד, ולא נשאר כאן חלל לאיסורא דרבנן, ולגבי איסור
רבנן אין כאן עדים כשרים כלל, דמדרבנן הרי העדים פסולים
כ"י. ודעת רש"י כתב שם דכ"י א' דהגם דכ"י שם דסובר
ג"י דע"א בעדות אשה נאמן מה"מ, מ"מ א"א לומר דעתו כ"י
דאף לגבי נשים חשוב כחרי ותרתי, שחרי כתב בהדיא בסופה דל"ה
צ"י ד"ה ונשים אומרים לא נעממא כ"י, הרי נשאת העד ובעלי
דבריו מפני השנים, הרי דאף בסופה דכ"י נאמן מה"מ מ"מ
במקום שנים לא הוי כחרי ותרתי ודלא כהרמב"ם. ולפ"ן הלכה,
מסיק ב"י ע"ז דכ"י עור צ"י אחר ששנא חלל להפרי' בקו"א
לכתובות כ"י שכתב דחלל מדאורייתא וכולד ממזר, ואם כי
שפקפק הרבה על דברי הפ"י צ"י צ"י דברי מהרש"א ודברי כ"י
כ"י כתב דלדינא דבריו נכונים, דכ"י דלעתה החוס' וכתב
מציאות גדולי המורים ע"א בעגונה מהימן רק מדרבנן, ולדידכו
ודאי הדבר פשוט דאם שנים מבחישים את העד ה"י נחשבו דבריו
לגמרי' וחלל מה"מ וכולד ממזר ודאי.

ובספר יהושע ס"י ע"ה דר"ע א' השיב עליו דאף דעת הרמב"ם
י"ל דחלל מדאורייתא וכולד ממזר, כ"ן דכ"י מוכח
מהגמ' דיבמות דל"ג ג"י ע"א צ"י צ"י וכו' [כמוצא במנחה חדשה
כ"י], וי"ל על כרחך דבעדות אשה אין ע"א נאמן כחרי, ולא
דמי לעדות רואה וסופה, דהתם האמינה התורה לעדותה, ולא
אמרינן דהוי ממזר כשנים, משא"כ ג"י עדות אשה דאינו חלל
מעט דעזידא לגלויי' אין לירך עדות ולא הקפידה [התורה]
על עדות, מהיכי תיתי לומר דהוי כחרי ממזר אף נגד צ"י עדים
וכ"י. ובסוף התשובה מסיים דכ"י נחמ"י וכתב סלקי דהנכון דצ"י
עדים שצ"י להכחיש ע"א בודאי דע"א צ"י צ"י שנים כמאן דליתא
דמי, ואף אם יש עדיין להסתפק בדעת הרמב"ם לגבי עגלה ערופה
ולגבי סופה, מ"מ בעדות אשה כולם מודים בזה.

ועיין במראות הצובאות ס"ק קמ"ד בתו"ד שחמ"ה על מהרש"א
כ"י כתב, דאף בפסולי עדות הדין כן, דכ"י משלש הגמ'
ציבמות שם לפי המסקנא דע"א צ"י נשים צאשה אחת כ"י אשכ
צ"י א', הרי שדין הפסולים כד"י הכשרים ממזר בזה, ועוד מדאמר
הלך אחר רוב דעות משמע להדיא דהשנים רבין על ה"י ומצט"ן
דבריו דמיעוט דאין דבריו של א' במקום שנים, והר"י סיים להדיא
עלה דאשה ונשים דאין דבריו של א' במקום שנים, חלמא דלא חשיב
כחרי ותרתי, ועוד חלמוד ערך ציבמות דפ"ח צ"י דגם צאשה ונשים
כולד ממזר, דכ"י שמואל מוקי למתני' התם בפסולי עדות כגון
שנשאת ע"פ אשה ואח"כ צ"י נשים ואמרו שזה הבעל וכו' ד

הפוסקים

לדאיכל עדים דמסייעי לה מעיזה ומעירה, הי"ג אמרי לגבי מיתא דהיכל לדאיכל עדים דמסייעי לה סמכה דעתה ואינה יראה מהחומר שבסופה, ונפקא מינה להיכל דלא בחירוה להבשאל או לא נשאלת, דהיכל דנשאלת, כבר כי רש"י דלפי' אלף פסולים אינם נאמנים כו'. וזכרנו שיה' עוד עדות שאיל' לליירוף העגונה חלל משום שיה' זו איזה עקפוק הוזקק לעדות העגונה, אחר שכי' דהא לרש"י אינה מנערפת העגונה כו', סיים דכיון דקריז הדבר דהעדות כהל' הוי עדות מעליא כו' קשה לעגן אותה משום ספק רחוק כו', וכ"ש דמאי דכתיבנא דלרש"י אין העגונה מנערפת משום דסמכה דעתה, לא ברירא לי, דלמלא סברת רש"י משום טעמא קמא בדכתיבנא כו'.

גם הרהר^ש דעיג טור צ' הביא חילוק הריב"ל, לדרש^י דוקא אס נשאת לא תלא, ולרייז [והנמוקיי] לכתחילה מהניא, אלא שבעיר דמ"ש הריב"ל בדעת רי"ז גם בלא התיירה, אינו מוזקדק, דודאי גם להרייז אס לא התיירה לא תנשא דתרי ותרי ניכבז, ולא כ' רי"ז אלא כשהתיירה קודם שצאו המכשיות.

ועיין בכמה"ג הגה"ט אות חל"ה שהביא מ"ש הריב"ל דמדדרי
רש"י נראה דאינה מלטרפת, ובי' דמ"מ נראה שהריב"ל
הסכים שמלטרפת, חז"ל מהרה"ש בקו"ע מוכח דאינה מלטרפת.*

ובלב שלמה סי' כ"ד הביא לגדלו דברי הריב"ל וכו' דאף שצטוק דבריו מביא שוב טעמא קמא בפירש"י כו, מ"מ המעשין נדבריו שם יראה שלא סמך להיחר אלא על עדות הראשון כו, אלא שבי' שאם נראה להחמיר ולהסתפק בו ולא הוי עדות מעליא כו' אז נוכל לסמוך כו, והרמ"א דהריב"ל לא כי טעמא קמא אלא בלשון "אפשר", וי"ל משום שהוא טעמא קלישא, ולמה לא חתקף האשה שאומרת אין זה צעלי להכחיש בצי' עדים, בשלמא אם העדים היו אומרים סתם לא מה צעלין, ודאי לא היחה מעטרפת לפי שהיא אינה אומרת שמה, אבל מאחר שהם [רק] אמרו כי הוא עגלה, והעד הא' מכחישם, למה לא חתקף, [ובענין דהא' הרמ"ש בדע"ג ג' את העטם הא' של הריב"ל], אלא נראה נדדך אפשר ופסול כ"כ, ולא סמך אלא על חירוף בצי' דאם יש עוד מסייע סמכה דעתה ואינה יראה מהחומר כו, וע"ש דאף שבי' דעלם פירוש בצי' של הריב"ל נדבריו רש"י אינו מוכרח, דיל"פ באופן אחר כו' [ובעין מה שפי' המרה"ל דבסמוך], סיים דכ"ז לא כתבתי אלא להתלמד כו' אבל מ"מ לא נעשה מעשה היפך סדרת הריב"ל, ואף שהסבירא דסמכה דעתה לא נמצא אלא נדבריו ולא נדבריו זולתו, מ"מ אין ראוי שחולקים עליו כו, ומי יערב לבו לפסוק דלא כותבי בשאין חולק על דבריו.

אולם במדרש "ס"ק ק"ג (הראשון) כי דאף גרש"י ו"ל דמחנה
אמירתה שחובל להנשא לכתחילה, שמחה על הריב"ל שכתב
ד"ס"ל גרש"י והאשה סמכה דעתה צמיחה על העד כמו בגירושין,
מהא דבכתובות כ"ב ז' גבי שנים אומרים מה' וכו' באומרת ברי' לי,
פירש"י אין לבי נוקפי שאילו קיים הי' בא, וכתב הר"ן דסברה רש"י
משום דאין אמרה ברי' לי שמח בעלי נאמנת אפי' לכתחילה, כמו
דקיי"ל בכל דוכתין והאשה שאמרה מה' בעלי נאמנת ע"ש, הרי

(*) זכרנו בזה צריכים ביאור, דנהי' דהרח"ש מביא דברי הריב"ל וכו'נל, וגם שם בסוף ג' דוחה את הפס' הא' של הריב"ל בדברי רש"י, מ"מ הא' כתב שם ביאורים אחרים בדברי רש"י, וא"כ אודא לה ההכרח על עצם חידוש הריב"ל לדעת רש"י, ואולי כוונת הכנה"ג למ"ש הרח"ש בסוף בדע"ד א' דדברי רש"י סתומים ושעדיין צ"ע. דמזה נראה דאכתי מסתפק דאולי סי' ה"ב' של הריב"ל בפירושי' הוא הנכון, וגם כמ"ש הכנה"ג בדעת הריב"ל עצמו ע"י בלב שלמה דבסמוך.

דס"ל לרש"י גופי' דהאשכנז נאמנת לומר מח בעלי חפי' היבנה דליכא
עדים דמסייע לה [וכזה תמכו בלוקטיו' לבי על אהע"ז ובקול אליהו
(ישראל) סי' י"ב], ולכן כחז דהעיקר בדעת רש"י כמ"ש הרח"ש
בדפ"ג ד' במסקנתו דס"ל דלינה נאמנת לומר שמת אלא קודם
הנשואין וכו' מתוך שיראה מן החומר שצופה שתלא מחז ומזה,
אבל גדלה אמרה קודם הנשואין ואח"כ צא בעלה שכבר יש עליה
אותו החומר שתלא מחז ומזה אין להאמינה במה שאומרת עתה
דלא זכו, דהא אדרבה משום אותו החומר שיש עליה היא נוגעת
בדבר, דמיכרחת לשקר ולומר דלא זכו, כדי שלא תהי' מקולקלת וכו',
ואף אם יתברר הדבר אח"כ שזכו בעצמם, מ"מ לא תפסידו אז יותר
מענה שדניה שחבי' מקולקלת, לכן אינה נאמנת בזה [לרש"י
מחורת עדות] אם לא מעטמה דאדם נאמן על עצמו כו', ועפ"ז
אפשר לומר דבשאלמה מח קודם הנשואין, גם רש"י יודה דהיא
מאמינה [להעד האי' ותנשא לכתחילה] ודלא כהריב"ל.

גם בתשׁו' רעק"א סי' קי"ג כ' דצדרי פירש"י הג"ל דאין הכח
דסי"ל דאין האשה מלמדת כו' [ונכחש הריב"ל]. די"ל דלהכי לא
פ"י כהר"יו [ויבמוק"י] משום דהתם מיד כשצאו המכחישים ואמרו
שזה צעלה והוי כחדי לגבי חד נחצטל היתר הראשון, וכשאמרה
אח"כ אין זה צעלי הוי כחדי ותרי שצאו צ"ל, כיון דכבר נחצטל
היתר הראשון, [וע"י צאות שאמ"ז שכי"ג גם החמדת שלמה
בעטם רש"י הג"ל].

ועיינ' בעצי אדרים ס"ק קנ"ב שכתב ד"ל שאין כאן מחלוקת כ"ל בין רש"י להר"וי [והנמוק"י], דגם רש"י ס"ל שהיה עממה מעטרפת [מתורבת עדות], רק דזכ לא שייך אלא לגבי הצעל שנשאת לו, דהוי תרי לגבי תרי ודרי היא בחזקתה כיון שנשאת לו בדיחא, אבל לגבי עממה לא שייך לקרחה עד, שאין האדם נאמן עיי' עממו ובדליתא בכתובות דכ"ז ב' צעובדא דרי זכרי בן הקלב, דאע"ג דלא היו שם עדי עוממא וכווא ידע בעממו שלא נטמאה אפ"ה אינו נאמן ע"פ עממו, כ"ש שאין לנו לומר שיהי' לה לעממה דין עד אפי' להצטרף נגד שאר פסולין, ולכן כתב רש"י ע"ז דלגבי דיבה א"צ ניירוף, דבלא"ה כיון שאין כאן אלא עדים פסולים אינו יכולים להעיד אפי' בן חלף, שאינם נחשבים אלא כע"ש שאינו נאמן באיסורין בדבר הצרור להצטי"ד כו', ובזה י"ל דגם הר"וי מודה, רק שהולך לעטש של ניירוף, משום הצעל, דלגבי דידהי ל"ש סברה רש"י ה"ל שהרי לדידי לא הוי דבר צור, (דדוחק לומר דמייירי הכס בנשאת להעד [ובמ"ש הרמ"ש המוצא להלן בלות ה'] וכמו שהוכחתי לעיל כו'), ולכן כ' משום שהיא מעטרפת דהוי תרי ותרי כו', ואין לנו לעשות מחלוקת בין רש"י להר"וי דתרווייכו טעמי צריכי.

ג. האם מהני אמירתה גם אחרי שבאו האוסרים. ע"י צא"ש
ס"ק קי"ח וכו' מהכח"מ דמוכח שם דהיינו צא"ש
קידם שצאו האוסרים. וכ"כ בקו"ט למוכר"ל סק"ז דרך כשקודם
שצאו הפסולים המכחישים אמרה ג"כ מת צעלי אמר"י ללא חלא,
דמערפת עם האשה הראשונה להכחיש שחי הפסולים, דכיון דערס
שצאו המכחישים היו שנים המעידים על מיתתו, ע"כ אין צכח
צ"י הפסולים האחרונים לדחות דברי הראשונים אחרי שהחירוב
על פיהם, משא"כ בצומרת לאחר שצאו המכחישים, י"ל ללא מהני
צירופה אח"כ, דכיון דנעת שצאו המכחישים היתה רק אשה או
המעידה שמת, ולא חיכך נדחה עדותה וזהו חד לגבי חרי, ח"כ
מה יועיל אח"כ צירוף דברי האשה עצמה, אחר שכבר נחצלה
דברי הראשונה מכל וכל.

אולם מדברי ה"ש"ם ס"ק קט"ז מובאר דאפי' לא אמרה האשה על אחרי שבאו המכחישים ג"כ מהני אמירתה, ושכן מחבאר מהגמ' דינמות דפ"ח ב', דהא שם איירי בכה"ג דנשאת תחילה ע"פ חשב' א' שאמרה מת בעלה, ואח"כ בא א' ואומר שהוא בעלה, וצ' נשים

אוצר

סיק שני אות ג-ה

הפוסקים

הר"ן שמעידה שראתו שמת, אלא כפרש"י שמפרש צרי לי עיי סימנים וכו' שאילו היה קיים היה בלא, וזה אינו עדות רק שאין לזה נוקשה לצד ולהכי אינו מלטרף עדותה. וכ"כ הלח"מ בפ"ב מהל' גירושין סי' ע"ט.

אולם בעצי ארזים סי' קצ"ב כתב דדוחק לומר כן דהרמב"ם מפרש צרי לי כפירש"י ולא כהר"ן דא"כ היה לו לפרש כהדיא, אלא ע"כ דהרמב"ם מולק על דין הנמוקי ור"י וס"ל דלא מהני דיבורא דידה להלטרף עם אשה אחרת, והטעם מה דפסק דלא כשמואל וכן מה שהר"ף השמיט המימרה דשמואל, נראה דהוכיחו כן מהא דמשני רב ששם בדפיה צ' גבי תרי ותרי דמיירי בנשאת לא מעדי ואומרת צרי לי, ודנ"ב ח' גבי הא דלמר רב הלכה כר שמעון דנשאת ע"פ צ' עדים מותרת לחזור לו, פריך רב ששם הלכה מחלל דפליגי [רבנן עליה] מחי הוא לה למיעבד כו', משמע דס"ל לרב ששם דנשאת ע"פ צ' עדים מותרת לחזור לו אליה דכו"ס, וא"כ קשה אשנויא דידה לעיל דנשאת לא מעדי הא דקשו בהוב"ס שם דאמאי אינה אסורה משום חזקת א"ה, ומה שח"י בתוס' דחזקת דאשה דייקא מרשע לה לחזקת א"ה, הא לא שייך לרב ששם דלדידי גבי צ' עדים ליכא חומר בסופה ולא דייקא, וס"ל על כרחך דלרב ששם מיירי הכי דריותא בעדים פסולים, ותרי פסולים לא חשיבי אלא כחד ואיכא חזקה דייקא, אלא דלפ"ז קשה אמאי לא מלטרפת האשה שאומרת צרי לי צהדי צ' הפסולים ויהי רוב דעות נגד צ' הפסולים כמכחישים, ומה מוכח דרב ששם פליג אמימרה דשמואל וס"ל דהאשה אינה מלטרפת צהדי הפסולים, ומש"ה השמיטוהו הר"ף וכהרמב"ם.

ובחמדת שלמה סי' י"ג אות י"ט כתב לתקן קו' הלח"מ והרש"ש כ"ל דהרמב"ם הוכיח כן מזה הירושלמי ביצמות פט"י ה"ד [המוכח לעיל בס"ק ש"ד אות א'] דמוקי בפלוגתא דר' מנחם צר יוסף וחכמים בחד וחד ונשאת לא מעדי, ואם נאמר דהאשה מלטרפת להעד הראשון, א"כ כיון דהיא אומרת צרי לי להלטרף להעד המחזיר ויהי רוב דעות נגד הפ"ה האוסר, ואין סבירא לחלק כיון דהאומר לא מת הוא עד כשר, דהא האומר מת הוא ג"כ עד כשר [ועיי' בס"ק ש"ב אות ג' לענין לירוף האשה נגד עד כשר], וע"כ י"ל דס"ל להירושלמי דהאשה עצמה אינה מלטרפת, והסבירא י"ל כמ"ש הרשב"א [כ"ל בלכות צ' ב'] דכיון דאיכא ע"ה דמסייע לה סמכה דעתה על העד, ואחר שהאריך לפרש סוגית בגמ' צהדי דשמואל לפי שיטת הרמב"ם ד"ל דכונת שמואל במכחישהו אינו מטעם עדות דהיא מלטרפת להעד האומר מת, אלא דמיירי בעד כשר נגד צ' נשים דנל"ה הוי פלגא ופלגא ואמירתה לריך מטעם שלא תתחייב אשם חלו כו' ע"ש, כתב דלפ"ז י"ל דתחין דצרי הרמב"ם כהוגן דלא השמיט כלל הא דשמואל, דהא דינא דשמואל וכלל צמ"ש צהדי כ' דהיכא דחאי עד כשר מחזילה אפי' בלא כמה נשים אח"כ הוי פלגא ופלגא ומכני צרי שלה בנשאת לא מעדי כ"ל כיון וצור.

ועיין במרה"צ סי' קצ"ט שכתב שכתב מהי"ש פט"י דיצמות דין י"ז שכתב, דאם אשה אומרת מת וצ' נשים אומרות לא מת אפי' התירוב להנשא ונשאת תלא, ואפי' אם היה מעיד נמי שמה בעלה וה"ל תרי ותרי ס"ס בזה עלי' באשם חלו קאי ותלא, ותמה עליו דדבריו הם נגד בגמ' צהדי דשמואל דנכ"כ לא תלא כו', ואולי ט"ס בדבריו ולי"ע. [מיהו להמציא לעיל בבעל"ה והחמדי"ש כרי יש עוד פוסקים דלא סברי להא דשמואל].

ה. הסוברים דנאמנות העגונה עצמה סהני גם נגד כמה פסולים, ובאיוזה אופן נאמנות ע"י צ"ש ס"ק קט"ו שכתב דצרי רש"י [כ"ל בלכות א'] דמשמע מדבריו אפי' אם היא [לנד] אומרת מת בעלי נאמנה עפי' מכמה עדים פסולים דאדם

נשים אומרות ג"כ דהוא בעלה, והיא עצמה אומרת שאינו בעלה, מלטרפת להנשא הראשונה וכו' כתרי ותר.

ובחמדת שלמה סי' י"ג אות ע"ז אחר שמבאר דברי רש"י כ"ל בלכות הקודם, ולכן לא מפרש כהנמוקי"ש שם דהוא משום לירוף עדותה להראשונה, משום דס"ל דכיון דתחילת היתור לא ה' רק ע"י ע"ה האומר מת, ואותו העד הוכחש ע"י צ' פסולים ונתבעל היתור הראשון כו', ועכשיו לא נוכל להתיר כיון דהוי פלגא ופלגא כו', כתב דלשיטת הנמוקי"ש והרמ"ה י"ל אף דלכתחילה לא התירוב רק ע"פ ע"ה, אפי' מהני היתור הראשון אם מלפנין אח"כ הגדלה לעדות הראשונה, ולפמ"ש דצרי כח"מ וכו"ס * אינם מדוקדקים, דאינהו אסברו לדברי כ"י והרמ"ה בהתירוב תחילה ע"פ האשה עצמה וע"פ האשה האחרת, וה"ל לאשמעין רבותא עפי' דאפי' התירוב תחילה ע"פ אשה אחרת [לנד] ואח"כ בכחישוה צ' נשים, והאשה עצמה אמרה אח"כ צרי דאפי' מהני, ולא אמרי דנתבעל היתור הראשון. וכ"כ מחש"י רעק"ה המוצא בלכות הקודם, שמבאר ג"כ דצרי רש"י כ"ל כהחמדת שלמה ע"ש.

ועיי' בחן טוב סי' ק"ל שכתב דנראה דקשה לסמוך על כריי [והנמוקי"ש] בהתירוב להנשא ולא נשאת עדיין, אם היא עצמה לא אמרה מת בעלי עד שצאו צ' נשים במכחישות, דשמה גם כריי מודה דזה לא תנשא לכתחילה.

ד. אם יש חולקים על דין השו"ע. הרש"ש בדפ"ד שר צ' בעיר דנ"ט מה שלא הביאו דין זה דשמואל אלא כריי וכו', אבל שחר הפוסקים השמיטוהו, ובגמ' אין שום חולק עליו, וכתב דאפשר דמשמע לכו דטעמא דשמואל דמכחישהו לא תלא משום דמלטרפת לראשונה כו', וכל עיקר הא דשמואל הוא לאשמעין דבפסולים הלך אחר רוב דעות, וגם הא דעלה ט', דמש"ה כשמלטרפת לראשונה אף דאכתי הוי תרי לגבי תרי, מימי לא תלא מהיתור, [וכמו דלמר עולה גבי ע"ה, כן הדין גבי צ' פסולים], וכיון שכתבו [הפוס' כצ"ר] הא דבפסולים הלך אחר הרוב וגם הא דעלה, חו לא הולכר, דמשמע לכו דפשיטא דלא שא דשכחתה ע"פ צ' נשים או ע"פ עצמה ואשה אחרת, ואח"כ בלא צ' נשים ואמרי לא מת לא תלא מהיתור.

וברב עיד אמנם איכא למידק בזה צמ"ש העור אשה אומרת מת וצ' אומרות לא מת אפי' שנשאת תלא [ד"ה דס"ל] דה"כ פסול א' אומר מת וצ' פסולים או נשים אומרים לא מת דתלא אפי' נשאת לאותו פסול והיא אומרת צרי לי שמה, שברי לא כ' הדין דנשאת לא מעדי והיא אומרת צרי לי שלא תלא תלא גבי אחד אומר מת וא' אומר לא מת או צ' אומרים מת וצ' אומרים לא מת, וכן נראה ג"כ מדברי הרמב"ם ש"י צהדי כ' בלא נשים ואמרי לא מת אפי' שנשאת תלא ד"ה וכו' אבל עד כשר אומר מת ונשים רבות אומרות לא מת ה"ז כמחל על מחל ואלו נשאת לא מעדי והיא אומרת ודאי מת לא תלא, משמע דוקא משום שעד כשר אומר מת הא עד פסול אומר מת ונשים רבות אומרות לא מת אפי' נשאת לאותו פסול והיא אומרת צרי לי תלא, ואמאי כיון שהיא אומרת ודאי מת נימא דמלטרפת עדותה עם העד האומר מת והוי כמחל על מחל, וכיון שנשאת לא מעדי לא תלא כי היכי דקאמר שמואל בהיהו למכחישהו כו', אמנם יראה ודאי דהרמב"ם והעור אינם מפרשים ה"היא דאומרת צרי לי שמה כפי

(*) הנה מ"ש על הח"מ והב"ש לאו בחדא מחתא גינהו, דעל הב"ש לא קשה אלא על דקדוק לשונו בס"ק קט"ו שמשביר דברי השו"ע (שהם ע"י הג"י והרמ"ה) בהתירוב תחילה כו', אבל לא על עצם דעתו, דהא הוא ג"כ מודה להחמדת שלמה כמובא לעיל בספוד מס"ק קט"ו, אולם על הח"מ הקדוש-ה"ה על עצם דעתו כ"ל.

אוצר

סי'ק שני אות ה

הפוסקים

נקט אשה חלה ר"ל פסול אחי מעיקרה דמכחישהו לא חלה אם נשאת לאותו פסול, ולפי' נפקא מינה דלרש"י במכחישהו דלא חלה היינו דוקא כשנשאת לאותו בעד. ובמראות הולדות סי'ק ק"ג (הראשון) כ' דאין לר"ד לחוק דפ"י הגמ' כהרמ"ש, ד"ל בפשוט דמיידי שבעל שנשאת אומר ברי לי דלא זהו בעל, ואפי' אי לאו דמכחישהו נמי איבי חלה, דבה בעל שנשאת אינו נאמן ואינו מלמד כמ"ש הרמ"א כאן וכו', לכן אם היא אינה יודעת חלה, משא"כ במכחישהו ואומרת דלא זהו דשניהם נאמנים על עצמן אפי' נגד מאה פסולים. וכע"ז כ' ב"ב שלחם סי' כ"ד ד"ל שאומר שנשאתו מהימנה עלי כפי חרי ולא יש מי שיכחישהו חלה פסולי עדות.

אולם נגעט שפועים סי' ע"ח כתב שאין דברי רש"י כלל ע"ד שהבין הרמ"ש, חלה דבונה רש"י הוא ע"ד מ"ש הרשב"א והר"ן המוצא בשי"ר יו"ד סי' קכ"ז סק"ד שפ"א אינו נאמן כלל לאסור את של חצירו כשהוא מכחיש אותה, משום דפ"א אינו קם חלה לשבועה במקום דשיבא, ולאסור את של חצירו הוא כמו שמחייב לחצירו, והציאו ראי' מקדושין דס"ה ז' גבי שנים שבאו ממדינת כים ואשה וחצילה עמהם כו' דפריך ותסבירא פ"א כהכחש מי מהימן, וכי רש"י דקושיה הגמ' היא אפי' ליכא חד סבדא דמכחיש להעד חלה שהיה לצדא מכחישהו ג"כ ליכא למיד דמכחיש כו', (כן היה הנוסחא בגמ' דרש"י כמ"ש בהס"ד והמכחיש פדוה המוצא בשי"ר ה"ל), וכן גם כאן בונה רש"י שפסולי עדות חין נאמנים כשהבעלים מכחיש אותם, ולפי' האשה מותרת לכל אדם, כמו צהריה דקדושין שם דקי' בגמ' דלא חבשי גט מהאי טעמא, ה"כ הכא ס"ל לרש"י סבדא זו שאדם נאמן על עצמו באיסורין אם לא במקום עדות כשרה, וצורר דמכחישהו את בעדים הפסולים מותרת לכל [אף לא] שאינו מעדיה ואינו אומר ברי לי. ועי' צירש יעקב יצמות דפ"ה ז' שליון ג"כ לדבר בשי"ר ה"ל צורר ציחור על סבדא רש"י, ונראה שסובר ג"כ כהנ"ע שפועים]. ובחן עוב סי'ק ק"ל דקכ"ב א' אחר שהציא דברי הרמ"ש ה"ל דלרש"י הא דלא חלה הוא רק כשנשאת לאותו עד, כתב דלא נראה כן מהימ"מ סק"ע ומכ"ש סי'ק קט"ז שהצינו בדעת רש"י דהאי טעמא שייך אפי' כשנשאת לאינש דעלמא.

ולדעה זו אם סחגי אמירתה גם נגד ע"א כשר. עי' צירש דע"ד ר' שמחילה ר"ל דמ"ש רש"י דאדם נאמן על עצמו כו', היינו רק נגד עדים פסולים, ושצ"ב יתיישב מ"ש הרמב"ן דבעד ועד אפי' אומרת ברי ונשאת להעד באומר מת, חלה, ולמה לא נאמר דהיא נאמנת על עצמה כו', משום דכחם הוי נגד עד כשר, וש"כ כי אמנם לא נהירא לי דמסתברא דעמא דאדם נאמן על עצמו באיסורין שייך אף לגבי פ"א כשר דאין פ"א נאמן לאסור על שום אדם דבדבר הצורר לו כו', וע"ש מה שתי דעת הרמב"ן באופן אחר. והציאו בחן עוב סי'ק קל"א.

וב"כ במקור מים חיים ח"ג סי' ז' דף ח' עור ז' צורך הדברים, דלסברת רש"י דלאו מטעם עדות אחין עלה, חלה משום דכל היכא דליכא עדות צורר חין לאוסרה כיון שלאדם עצמו צורר הדבר, חין לחלק בין פסולי עדות לעד כשר דעלמא, דמ"מ ליכא עדות צורר כיון דליכא ז' עדים כו', ומסוים דינא לנו כדון דרש"י סיבר היכא דליכא חד נגד חד מהני ברי דידה שלא לאוסרה עליו.

גם הישרש יעקב יצמות דפ"ה ז' כתב דלרש"י כיון שהוא מטעם שאדם נאמן על עצמו נגד פסולי עדות, ה"כ שנאמן על עצמו נגד עד כשר, כמו בעלמא דפ"א כהכחשה לאו כלום הוא, כמבואר בשי"ר ובפוסקים צו"ד סי' קכ"ז וע"ש בשי"ר סק"ג וסק"ד. וכן יולא מחוך דברי הנ"ע שפועים המוצא לעיל, שהסביר שיטת רש"י

דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים פסולים, וכתב, דבה דלריכא שם [ביצמות דפ"ה ז'] עוד אשה כו', הוא משום דשם מיידי דהיא אינה יודעת אם בעלה מת חלה אומרת לא זכו [בעלי], מש"כ לר"ד עוד אשה אחרת האומרת דמת בעלה.

ובאבן פינה (ודרישה ארי) סק"ה השיג על ב"ש מלשון רש"י שם, ומחזקת ח"א יתכן לה ע"פ הראשון, וכי דע"כ בונה רש"י בזה, למ"ש בתחילת דבריו, ואין פסולי עדות נאמנים להעיד על אדם כשר אפי' כן אף שכל אדם נאמן על עצמו כו', ואדם כשר היינו שיש לו חזקה בשדות, והוקשה לו הא הכא האשה היכה בחזקת ח"א, ולזה כי רש"י דמחזקת ח"א יתכן ע"פ הראשון, [ולכן] כרי היא בחזקת כשרות, חזל אם מתחילה היא צאה לומר מת בעלה להוציא עצמה מחזקת ח"א, ושני פסולים אומרים לא מת, צודאי אינה נאמנת אף לרש"י, ובה דכ' רש"י, דל עד קמא מהכא, היינו שלא חטעה לומר דהא דלא חלה במכחישהו הוא מטעם ליורף האשה להעד כו' [וכפי הנמק"י והר"ן ה"ל בזה] ואלו הם המכחישים הם יותר מצי' פסולים חלה, לזה כי רש"י דכיון דינתה מחזקת ח"א ע"פ הראשון, [ש"כ] היא נאמנת על עצמה יותר ממאה פסולים, ובאמת לא נחיה שם [הגמ'] למינה רק קאמר סחם הצמ"ע בפסולי עדות כ"ל צורר דעת רש"י. גם באבן פינה גזית צדית יעקב בעיר על ב"ש, דנראה, דגם רש"י מלריך שיוציא מחזקת ח"א ע"י אחר, ועי' ביצמות דק"ה א' בסוגיא אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת ודו"ק. [בונה בזה דשם מבואר דדוקא כהכחשה דלכא לא מהני, חזל אשה אחרת שהכחישה ואמרה לא מת הוי הכחשה, וקשה לשי' רש"י דאדם נאמן על עצמו כו', א"י משום דכחם ליכא אחר שהעיד מקודם וכי"ל רק העגונה עצמה אמרה שמת].

אולם בישרש יעקב יצמות דק"ה א' הוכיח בדברי ב"ש, מהשיג בשם רי"א"ז שם [ובדפ"י וילנא הוא צדף מ"ד א' אות ז'], שם, היכה האשה מעודה שמת בעלה חין שתי נשים נאמנות להוציאה מבעלה חלה אם היו ז' עדים כשרים, וכתב, דעל כרחק דבריו נוצעים משיעת רש"י ה"ל, וש"מ דאף שכתרה רק ע"פ עצמה אפי' חין ז' נשים נאמנות לאוסרה כהכחשה, ובה דכ' רש"י, ומחזקת ח"א יתכן לה ע"פ הראשון, משום דשם היא אינה יודעת שמת חלה שמהכחשה את האיש הכא לכאן שאין זה בעלה וכמ"ש ב"ש, ועפ"י הקשה מהסוגיא שם דמשמע דאשה אחרת נאמנת להכחיש העגונה עצמה וכו' [וכי"ל כהאבני גזית], וכי דע"כ ל"ל דדוקא כשנשאת כי רש"י דאין פסולים יכולים להוציאה מבעלה כיון שהיא מכחשה וכדמשמע מלשון השיג ה"ל, וכי"מ מלשון ח"מ סק"ע, חזל בשלא נשאת קודם שבאו הפסולים אף שהחירוה להנשא קודם לא הוי הכחשה רק כהכחשה אחר, וכיונא דזה כי הפניי כהחזות כ"כ ז'. [וכן מוצא בזה ח' מהריב"ל ועוד פוסקים, דלשיטת רש"י היינו רק כשנשאת כבר]. וכי"כ בבהגרי"א סי'ק קכ"ב דלר' רש"י יתכן מחזקת ח"א אפי' נשאת ע"פ עצמה. וכן מבואר מהמכ"ל סי'ק ק"ג (הראשון). וכי"כ באגודה ארז (לר"י מציאלה) דק"י אות ט'. וע"ש בסמוך מה שז' בדעת עוד פוסקים בזה.

האם לדעה זו סועיל אמירתה אף לגבי הבעל שנשאה, או דהוא ג"כ צריך לומר ברי לי. הרמ"ש דע"ג עור ז' אחר שהקשה על רש"י שם דאדם נאמן על עצמו וכו', דחינה לגבי עצמה חזל מ"מ הכא עליה הא קאי באיסורה דל"ש לגבי ידיה כך טעמא וכו', כתב דלכך ל"ל לרש"י דמיידי כשנשאת לאותו בעד [שאמר מת בעלה], וכי היכי דאמרי לגבי דידה דנאמנת על עצמה ה"כ אמרי לגבי ידיה שהוא נאמן על עצמו וכו', ולפי' לר"ד לחוק בשלן בגמ' שם, דמסיק חלה כגון דאחיה אשה מעיקרה, ד"ל דלאו דוקא

חבל הבעל שנשאה אינו נאמן על עצמו (כ"י פ' האשה קמ"ד):

במה

אוצר

סי' ק שי' אות ה — סי' ק שי' אות א

הפוסקים

נחל דבעל ולא משום דידה, ומ"ש הרמב"ם והש"ע [להבין בסעי' זה] חבל עד כשר אומר מת ונשים רבות אומרות לא מת ה"ז במחלוקת על מחלה וכו' ואם נשאת לא מעדי ואומרת כרי לי ה"ז לא תלא, דמשמע הא אם עד פסול אומר מת ונשאת לו ונשים רבות אומרות לא מת, אפי' ששניהם אומרים כרי לנו תלא ע"פ הגשם או הפסולים, מהא לא תברא, דכבר פ"י בה"מ וכן הרמב"ם בבג"ש דמייירי כשצאו צ"ח, ואפי' לפי הרמב"ן והרשב"א צ"ל הרמב"ם [שם] דמייירי גם בכתירה כר ע"ש בעד הכשר, מ"מ עדיין לא נשאת, ומש"כ לא שייך בזה הא דאדם נאמן על עצמו וכמ"ש הריב"ל [בג"ל צאות א'] חבל כשנשאת בזהיר ושניהם אומרים כרי לנו, אין פסולים יכולים להוציא מחזקה כדפי' רש"י, ואפי' תימא שדעת הפוסקים כפי' בסוגיא כפי' הנמוקי' ולא כפירש"י מדכשמיטו להך מומר דשמואל, מ"מ צדיקא אפשר דלא פליגי.

ובחן טוב סי' קל"ח דהה"ל ג"כ הרא"ה מהרמב"ם והרמב"ן והרשב"א בג"ל, הן מהב"א דבסמוך מ"ש אם נשאת ע"פ עצמה ואח"כ צאו צ" נשים כו', וכן מהא דסעי' ל"ה דנשאת ע"פ עצמה ואח"כ צא עד כשר כו', דלפמ"ש הרמב"ם [בג"ל] דרש"י לא קאמר תלא כשנשאת לא מעדי, אין ראי' מהם ד"ל דמייירי לענין נשאת לאחר שלא מעדי ובג"ל, ועל הב"א דסעי' ל"ה כתב עוד, דלפמ"ש הריב"ל [במזבח צאות א'] דלסברת רש"י דמשום דאדם נאמן על עצמו כו', לא מהני תלא דדיעבד שנשאת כבר, ו"ל דרש"י ר"ל דוקא נשאת קודם שצאו הפסולים, חבל לאחר שצאו המכחישים כיון דאסורה להנשא, אפי' נשאת תלא כיון דנשאת בזהיר, ולפי"ז ו"ל דהרמב"ם והרמב"ן והרשב"א מייירי כשנשאת לאחר שצא השני ולהכי תלא, ואין ראי' דחולקים על רש"י.

ו. ויש מי שכתב דגם לשיטת זו לא עדיפא באמנות העובגה אלא לענין אמירת זה אינו בעלי אבל לענין מה בעלי לא. בדברי חיים (לר"י ארזברג) אישות סי' י"ח אחר שהביא ד"ש פוסקים דאינה נאמנת נגד הרבה פסולים, כ' ד"ל דגם רש"י מודה דבהכחשה דמיחה הפסולים נאמנים, דלא עדיפא היא מעד פסול, דכיון דמהחורה אינה נאמנת לומר מת בעלי, רק מדרבנן, ממילא אזלינן בזה רוב דעות, משא"כ שם ציבנות דפ"ח צ" דאייירי דעד הראשון אמר שבעלה מת, ואח"כ צא א' ואמר אני בעליך, וצ" פסולים ג"כ אומרים שזה בעלה, וביא אומרת שזה אינו בעלה, שפיר כ' רש"י שצ"ח היא נאמנת יותר מק' פסולים, דהא מדין חורה היא נאמנת לומר שזה אינו בעלה, דהא ודאי אם א' נשא אשה ואחר כך צאו עדים פסולים ואמרו שנתקדשה מקודם לאחר, ודאי דהיא נאמנת לומר שלא נתקדשה לאחר קודם שנשאת לזה, וה"ל הכא לענין זה שפיר נאמנת מדאורייתא נגד הפסולים שזה אינו בעלה, רק שהי' קשה לרש"י מ"מ הא הפסולים אומרים שלא מת בעלה של האשה הזאת, ולזה כ' רש"י כיון דנאמנת נגד הפסולים שזה אינו בעלה ממילא יולאת מחזקה א"ל כו', וליכא למימר דאף שאין זה בעלה מ"מ דלמא הבעל חי, דז"ל דהא כבר יולאת מחזקה א"ל ע"י הראשון, חבל ודאי באומרת מת בעלי וצ" פסולים אומרים לא מת גם רש"י מודה שהפסולים נאמנים, כג"ל.

שיח. אבל הבעל שנשאה א"נ על עצמו. א. ביאור דברי הרמ"א ודיעות הפוסקים בזה. ע"י ח"מ סק"ח"א שכתב דאפי' דהיא נאמנת על עצמה, היינו משום חומר שהחמרת פלי' בסופה, חבל הבעל אינו נאמן, חבל קשה הא אמרי' בסמוך בעד כשר אומר מת וצ" נשים אומרות לא מת ונשאת לעד המעיד לה לא

רש"י ג"כ מכה הכיה דע"א בהכחשה לאו כלום ע"פ דברי הראשונים שצ"ח וי"ד בג"ל וכן יש ללמוד גם מחזק דברי המראות האצות המוצא להלן, שרצה להוכיח מדברי הרמב"ם שצ"ח ל"ה שפסק אף אם האשה עצמה אמרה שמת ואח"כ צא ע"א כשר ואמר לא מת אם נשאת תלא, דחולק על שיטת רש"י בג"ל, ומשמע דס"ל דלשי' רש"י נאמנת גם נגד עד כשר. וכ"כ החזון איש סי' כ"ט אות ו'.

בדעת הרמב"ם ועוד פוסקים אם סברי כדעת זו. ה"ש סי' קנ"ז אחר שהביא דעת רש"י בג"ל, מסיים: מיכו הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א לא ס"ל כן. ובמחזק"ס סוס"ק ל"ט הוסיף: וביינו מ"ש בסמוך [בש"ע מ"ל הרמב"ם] אם נשאת ע"פ עצמה וצאו צ" נשים ואמרו לא מת. וכן הוכיח מזה בבהגר"א סי' קכ"ב ציחר ביאור מהרמב"ם חולק ע"ש.

וברח"ש דע"ג א' אחר שהביא ג"כ מהרמב"ם בג"ל דלא ס"ל כשיטת רש"י, הוסיף, וכן נראה דעת שאר הפוסקים, שכתבו סתמא אשה אומרת מת ונשאת ואח"כ צאו צ" נשים ואמרו לא מת שאלא, ולא משתמע חד מיינוכו לומר דדוקא אשה בעלמא אמרה מת, חבל אם היא בעלמא אמרה מת אפי' צאו צ" נשים אח"כ ואמרו לא מת לא תלא, אלא משמע דבכל גווני אזלינן בזה רוב דעות, גם בדעת ר"י, הביא מ"ש הריב"ל דלדודי דמפרש שם משום דהיא מנערפת כו', פליג ארש"י, ואי אהו עפי מחרי האומרים לא מת אזלינן בזה רוב דעות ואפילו נשאת תלא כו', מיכו בעור ג' הוסיף דלפמ"ש שדברי רש"י הם כשנשאת לאותו עד [ובג"ל צ"ח האם] יראה לי דאפשר דאף רבינו יוחנן יודה שדינו של רש"י אמת שאם נשאת לאותו עד דנאמן על עצמו [וכיחא נאמנת על עצמה] ואפי' צאו כמה נשים ואמרו לא מת, חבל [משום] דלא יוחא לי לר"י לאוקמי שמעתין [ציבנות שם] כשנשאת לאותו עד, דסתמא קאמר דמכחישהו לא תלא ואפי' נשאת לעלמא, וגם צלשון בהמרה דאחאי אשה מעיקרא וכו' קשיא טובא וכמ"ש לעיל.

ובישרש יעקב ליצנות דפ"ח צ" אחר שציחר דלרש"י מהני אומרת גם נגד עד כשר [בג"ל] סיים, דכל הפוסקים חולקים עליו כמבואר ברמב"ם פ"ב מה' גירושין הכ"א [ובש"ע סעי' ל"ח] דהאשה עצמה שאמרה מת ואח"כ צא ע"א כשר ואמר לא מת אף אם נשאת תלא, והרמב"ן והרשב"א מודים לו בזה כמ"ש בה"מ שם, ועל כרחק סברי דע"א בהכחשה לאו כלום [כוא] כיון שמתחזק איסורא דא"ל ואין דבר שצערור פחות משנים, אף דחז"ל האמינוה משום תקיע ומשום דייקא או פלא"ג, לא האמינוה נגד עד כשר.

ובמראות הצובאות סי' ק"י (בראשון) אחר שציחר בהפ"מ צין פירש"י וצין פ"י הנמוקי' ור"י לענין אם צאו יותר מצי פסולים שאמרו לא מת, כתב, ומלשון הרמב"ם ש' חבל אם היא אומרת ג"כ שמת ה"ל כחרי וחרו כו', משמע שהכריע כפי' הנמוקי' ור"י, וכ"מ מ"ל הרמב"ם ושר"ע לקמן [בסמוך] ש' או שנשאת ע"פ עצמה וצאו צ" נשים או פסולים ואמרו לא מת תלא, ולפירש"י כל שאומרת כרי לי אחר שנשאת אפילו מאה פסולים אין יכולים להוציא מחזקה, וכ"מ עוד בסעי' ל"ה כשנשאת ע"פ עצמה ואח"כ צא עד כשר שאלא לכ"ע כמ"ש בה"מ והב"ש שם כו', ואחר שציחר ד"ל דרש"י מייירי שבעל אומר כרי לי כו' [ובג"ל], כתב, דעפ"ז אפשר שגם שאר הפוסקים לא יחלוקו ע"ז, חבל דאינהו מייירי כשאין הבעל אומר כרי לי, וע"כ תלא משום

אוצר

סי' שיח אות א-ב

הפוסקים

נוגעת בדבר, משום החומר שצדקה, ממילא נשמע להצטל שגשג
לא מהימן אחר הנשואין, דהא נוגע בדבר הוא, וליכא גביר עממא
דדייקא כו', וע"פ זה הם דברי הרמ"א כאן.

ובבית משה סקס"ז פירש דברי הרמ"א דהיינו אף כשהעיד
קודם הנשואין אלא דמייירי שזה שגשג אחר הוא העד
הפסול הראשון שהותר על פיו, דכנה"ג לא מהני עדותו, ואף
אם נשאת תלך, וכנה"ג, דאף דדברי הכ"ס כו' נכון לדונה כו',
מ"מ הוא דחוק בישוב לשון הרמ"א, דהו"ל לבאר דמייירי במעיד
הבעל לאחר שגשג, אולם י"ל עפ"מ צה"מ סי' ס"ו סעי' י"ד
צ"מ שיש לו שטר על חצירו ומכר השטר לשני העדים החתומים בו,
חיישינן ליה, ואם אין הלוה מודה בו אין גובים בו, וצ"ע שם
הקשה למכתום חולין דף מ"ד ז' מצואר דביחוד מומחה שזן אף
שאסור לקנות [לכתחלה מהחפצים שזן עליהם] מ"מ אם קנה
המקח קיים, וי"ל לפ"מ הנמוקי יוסף ציננות ספי"ב הטעם
בהא דמדייק עד המעיד לנטען על השפחה, דאם כנס לא יוליא,
ולא לנטען על אשת איש, משום דבא"א איכא עדי כיטור ורגלים
לדבר משא"כ בעד המעיד, ולפ"ז י"ל דדוקא צ"ע המעיד או ביחוד
שזן לא הוי חשדא גמורה במה שקנה או נשא דיוכל להיות דיקרה
כן, אבל שזדמן ששנים החתומים יקנו הוי רגלי"ד טובא [לחשדא]
והוי כמו נטען על א"א, ולפ"ז י"ל לשון הרמ"א, שהרי כ' מקודם
ואם הוא ג"כ אומרת כו', היינו דהיא ג"כ הוי כע"א, ועל זה
מסיים אבל הבעל כו', ונראה לדאמין ליה קאי, היכא שהיה
נחשבת לעד בזה כתב דאין הבעל נחשב לעד כיון שגשג, משום
דזה הוי ממע דומה למכר השטר לשני העדים כו', דיש חשד
קנוניה צניחם ולכך לא נחשבו לעדים, ולפ"ז מיושב ק"י הח"מ
הי"ל מהא דלקמן, דהתם לגבי עד כשר ומכחישים אותו פסולים
שפיר הוי עד בנשאת לאחד מעדי, דשם היה לא נחשבת לעד,
רק הוא בעלמו, והוי בעד המעיד דכנס לא יוליא, [כצ"ע סי'
י"ב סעיף א'], אבל כאן דהיא ג"כ נחשבת לעד, ע"כ הוא לא יחשב
לעד, דא"כ הוי שני העדים בחשד, וצ"ע אף אם כנס יוליא, ובההיא
דח"מ הי"ל במכרו לשני עדים, וע"פ דלפ"ז [אדרבה] משם ראינו
בדורה לדין הרמ"א, דהא משמע מהתם דאם עד פסול אומר מה
וי' פסולים מכחישים אותו, אף אם נשאת להעד ואומרת צרי לי
תלך, וקשה דאמאי לא נלטרף אף היה עם העד ה' להכחיש כו'
פסולין, ובכר הקשו כן הלח"מ שם והר"ש [והוצא לעיל צ"ע
ש"צ אות ג'], אמנם להי"ל מיושב היטב, דבעד פסול שגשג
אין מלפין עדותה לעדות העד ה' דא"כ יכיו שני העדים בחשד
זה, וזה לא מהני כ"ל, משא"כ בעד כשר דלא לריבם כלל לחשוב
האשה לעד, נחשב הוא לעד, ועולה דברי רמ"א לדונה דודאי אין
להקל כלל בזה אחרי דפשוט לשון הרמב"ם מורה כן.

ב. ולגבי הבעל הראשון אם בא ואמר אני הוא, אם נאמן
להצטרף לעד עד המעיד כן (או דהוי נוגע).
בנמוקי יוסף הכו' צ"ח שצחחילת אות הקודם כתב להבעל אינו
נאמן להעיד על עצמו ולומר אני הוא. וכ"כ ברצונו ירוחם נכ"ג
ח"ג (דק"ה ג' מד' קאפוסט) דהבעל עצמו זה שצא, לעולם אינו
מלטרף עם שום אחד מהם לנוגע בעדות הוא וכו' וכ"כ הרמ"א.

ובעצי ארזים סי' קנ"ג הקשה על זה דמאי נוגע בעדות שייך
בזה שהרי אף אם יר"י בדבריו אסורה לחזור לו דקו"ל
תלך מזה ומזה כו', ואין לפרש דקאי אקודם שנשאת, ועל זה
קאמר דלא מהני עדותו של הבעל עצמו לומר אני הוא ולהלטרף
עם פסול א' נגד צ' פסולים, דהרי משמע דרומיא דאשה שכתב
שם דלא הו"ל נוגעת, כתב גבי בעל דהוי נוגע, ובאשה הא מייירי
אחר שנשאת כו', [וכי"ל צ"ע הקודם אות א' וע"פ דיש חולקין],
וא"כ צבעל נמי מייירי כשנשאת כבר, וצ"ע לא שייך נוגע כיון
שאסורה

לא תלך א"כ לא חשבינן אותו לנוגע בעדות כו' ואין כ' הרב
שהבעל שגשג אינו נאמן, וכי"ל [ציננות דפ"ח שלש לין המקור]
ראיתי ש', ומיכא הבעל אינו נאמן להעיד על עצמו ולומר אני הוא,
יקאי על זה שצא ואמר אני בעלה הראשון. והכ"ס סי' קנ"ז אחר
שהביא לשון הכ"ס דהבעל אינו נאמן להעיד על עצמו אני הוא, כ'
דנראה דס"ל לרמ"א דהאשה נאמנת אפי' אם נשאת כבר ולא
אמרה כלום קודם הנשואין כו', אבל הבעל שגשג אינו נאמן
אחר הנשואין. ובמהד"ק סק"ט חנינא הוסיף, דוקא להעיד
שמה בעלה ואח"כ נשאת לו אז לא תלך, משא"כ להעיד אחר
הנשואין, כמ"ס הכ"ס דהבעל אינו נאמן לומר אני הוא, כן זה אינו
נאמן לומר שמה בעלה. [דאחר הנשואין נחשב כבעל דבר ואין
עדות על עצמו, וכוונתו בזה ליישב ק"י הח"מ הי"ל כמ"ס הביאור
מנחם והאבני גזית ע"ש].

ובבבב"א סי' קנ"ב כתב, [דנחת] שגשג ע"ס דהא קאמר
ואם נשאת לעד כו', ודוחק לחלק [צ"ן] קודם
הנשואין או אח"כ כו' ע"ש. [ומצואר מדבריו דס"ל להבעל שגשג
נאמן להעיד אפי' אחר הנשואין ולא חשיב בעדות על עצמו ודלא
ככ"ס, ומשום כך מוקים לדברי הרמ"א כהנמוקי, וע"י צ"ח
כלל דבסמוך דאף דסובר ככ"ס מפרש ג"כ כה"ג].

אולם העצי ארזים סי' קנ"ג כתב דספרת הכ"ס נכונה היא,
דכלל תלוי אם העיד קודם הנשואין דעדיין לא היה נוגע
בעדות, וכיון שנתקבלה עדותו בהכשר מהני אפי' נשאת לו אח"כ,
ולא אמרי' דהשחא אגלאי מילתא למפרע שהי' נוגע בעדות כו',
וראי' לזה מהא דתרי ותרי דמהני בנשאת לאי מעדי כו' דהכל
תלוי בזה שמה העדות וכספרת הכ"ס.

גם בבית משה סקס"ז כתב דספרת הכ"ס נכונה, וראי' לזה מהא
דמצואר צה"מ סי' ס"ו סעי' י"ד דראובן שהי' לו שטר
על שמעון, ולוי חתם בו, ומכרו ראובן ללוי העד, ולוי גובה
בו כו', וכתב הבעל התרומות דדוקא אם העד חתום בשטר אבל
לא יוכל להעיד על פה יע"ש, וא"כ גם כאן אם העד לא העיד
קודם שגשג, ודאי אינו יכול להעיד אחר שגשג מטעם דהוי נוגע
כמו שם כו', אבל היכא דכבר העיד הוי כמו התם דחתום בשטר,
וחילוק זה צריך ונכון לדונה, אלא דביבאור דברי הרמ"א כ' דרך
אחרת ויוצא בסמוך. וצ"ח כלל אף שפירש דברי הרמ"א דקאי
על הבעל הראשון שצא ואמר אני הוא וכהנמוקי, מ"מ כתב
דבעלה שני צדאי אינו נאמן ע"ש.

ובסמראות הצובאות סי' קנ" (הראשון) מצואר דפליגי בזה
הנמוקי ורצונו ירוחם, דאחר שפי' דלהכי הא דנאמנת
העגונה גם אחר שנשאת, אף דאז כבר לא שייך חומר שצדקה וכו',
משום דגם הוא ס"ל הטעם דרש"י דאדם נאמן על עצמו וכו',
והיינו אפי' כשהוא נוגע בדבר, וגם אחרים יכולים לסמוך עליו כו',
וכשיש לירוק עד מהני גם כשיש הכחשה ויכול הבעל לסמוך עלי'
אפי' שאין כאן חזקה דייקא כמו שהוא סומך עלי' בזה וכו',
כתב דעפ"ז ה' נראה דגם הבעל שגשג נמי מלטרף ככה"ג
במקום עד פסול אפי' אחר הנשואין רמ"ש הוא מהי"א, שהרי גם
הוא אחר הנשואין אין לה חזקה דדייקא כו' ואפי"ה מהימנא, וכ"כ
איכו נמי דהא גם דידיו' שייך דאדם נאמן צחחירין לענין לירוק,
וא"כ י"ע על הרמ"א שכתב צפשיטות דהבעל שגשג לא מהימן,
דמלמד שאין רמז לזה בדברי הנמוקי כמו שהשיג עליו הח"מ בזה
[וכי"ל], צ"ח דמדברי הנמוקי מוכה להיפך, אולם ברצונו ירוחם
נכ"ג ח"ג כתב, דהוא עצמה מלטרפת אפי' שנוגעת בעדות דמשום
שיגונה אקילו זה רצון משום חומר שהחמרת עלי' צדקה, (ואמנם
ל"ך לבאר איך שייך חומר לאחר שכבר נשאת כו' ע"ש שהאריך),
א"כ מדתלי רי"י עממא דנאמנת אחר הנשואין אפי' שהיה

732

אוצר

סיק שכא את א

הפוסקים

בדעת הרמב"ם. כי הה"מ צפ"ע מה' גרושין הל' כ' דאף הרמב"ם מפרש כפרש"י, דבהתירה ע"פ העד ואח"כ צאו הנשים המכחישות שלא חלה מהיתרה הראשון, ומהרמב"ן והרשב"א הביאו שכתבו דהרמב"ם מפרש דכפלגא ופלגא היינו כז' כתי עדים המכחישות זו את זו ואע"פ שהתירו להנשא חלה מהיתרה הראשון, חלה דאם נשאת לאי מעדי כז' לא חלה כז', וכי דודאי שלשין הגמי דקאמר דאחא ע"א כשר מעיקרא כז' מורה בדברי רש"י, ובזהבגרי"א ס"ק קכ"ג הוסיף על הרמב"ן והרשב"א שכן משמע מדבריו [דהרמב"ם]. ובח"מ הג"ל ובצ"ש ס"ק קי"ז כתבו שגם הנמוקי"י כ"כ בדעת הרמב"ם, [וכי דכוח מנ"ש שם דיש שפירושו שדונקין כז' כתות המכחישות זו את זו וחלה מהיתרה הראשון כז', ומסיים דכן דעת הרמב"ם]. מיהו מהר"ן שפירא בחי' א"ש שם מדייק מדבריו דאח"כ דסבר כה"מ בדעת הרמב"ם, ומ"ש מקודם על הפי' דהיינו כז' כתי עדים, שז"ד הרמב"ם, רק בשם י"א כתב כן, וע"ש מה שהאריך בצאור דברי הגי' וכ"כ בכתובת פסים שעל הנמוקי"י שם, ובצ"ש ס"ק קי"ז.

והרש"ך ח"א דפ"ד טור ז' הקשה ע"ד הרמב"ן והרשב"א הג"ל מנ"ש הרמב"ם כז' רואה פ"ט הט"ו, אמר ע"א ראיתי בהורג וז' נשים או ז' פסולים אומרים לו לא ראינו את טורפין, דנראה מדבריו דכל היכא דאחא עד כשר מעיקרא ואח"כ צאו ז' נשים דהו"ל כע"א וע"א דאמר ר' ראשון חשיב כז' ואין דבריו של א' במקום ז', ומסיק דא"כ יראה דליתא למ"ש הרמב"ן והרשב"א חלה כמ"ש בה"מ [בדעת הרמב"ם] דע"א מעיקרא ואח"כ ז' נשים הוי כע"א וע"א ואין דבריו של א' במקום שנים.

ובלחם משנה שם הק' מנ"ש הרמב"ם כז' סוטה פ"א ה"ח, דא עד א' כשר ונשים רבות או פסולים רבים כאחד העד אומר נעמאת כז' הרי זו שותה, משמע משום דצאו כאחד, אבל כז' אחר זה עד קמא עיקר ואינה שותה כז', אי"ו נראה פ"י בה"מ עיקר ודברי הרמב"ן ל"ע.

גם הרח"ש דע"א טור ז' וז' הקשה על הרמב"ן והרשב"א כק"י הרש"ך וק"י הלח"מ הג"ל, וע"ש שראה לתרן דדוקא הכא גבי עדות אשה דנאמנות העד הראשון הוא מדרבנן * הוא דאלימי עדות כז' נשים המכחישות אפי' צאו אחר שהתירו ע"פ העד, אבל התם דנאמנות העד מהתורה, כל שנגמר הדין על פני חשיב כז' עדים גמורים, וכשז' נשים הכחישו וכו' אין בדבריהם כלום כז', ושז' דהא זה מכה לשונות הסוגיות בסוטה דל"א ז' דמ"ז ז' דהוי כחותה הסוגיא גופה דיבמות הג"ל וזה דוחק גדול לחלק ביניהם כז' ונראה עיקר כפי' בה"מ בדעת הרמב"ם, ובמרה"ל ס"ק קמ"ח וקמ"א הביאו, וכי ג"כ דאין לחלק כדל"ל הרח"ש, דהא ה"נ ג' סוגיות הג"ל בדבור א' נאמרו דב' נשים צא"ש א' כפלגא ופלגא דמי כז' ולי"ע, ע"כ ופה הכריע רמ"א כפי' בה"מ בדעת הרמב"ם וכן הסכמת כל הפוסקים.

*) גם בפני משה ס"ק קל"ט תירץ כע"ז קושי' הרש"ך והרח"ש הג"ל, והוסיף, דאפי' נאמר דע"א בעגונה נאמן מדאורייתא להרמב"ם [וכמובא באוצה"ס סעיף ג' סק"ל אות י'], מ"מ י"ל עפ"י הש"ך ביריד סי' קכ"ז סק"ד דדוקא היכא דגלתה התורה בהדיא דע"א נאמן בזה אמרי' דהוי מדאורייתא כשנים. משא"כ במקום דלא גלתה בהדיא אע"ג דנאמן מסברא מ"מ לא הוי מדאורייתא כשנים, וא"כ י"ל דבעגונה אפי' הוי מדאורייתא מ"מ היינו רק מסברא כז' אי"כ לא הוי כשנים אלא מדרבנן, ולכן הם אמרו דהוי כז' והם אמרו ג"כ להכשיר עדים פסולים בעגונה כמו כשרים כז', משא"כ בסוטה ובפגלה ערופה דנאמן מדאורייתא הרי הע"א כז' עדים [מה"ל]. וע"ע בצעי ארוים ס"ק קנ"ד מה שהאריך לתרץ ג"כ הקו' הג"ל בדברי הרמב"ם. וע"ע בתעופות ראם שבאות ג' לחלן.

ובמראות הצובאות ס"ק קמ"ח ד"ה ובהכי ל"ד לתרן ק"י בה"מ הג"ל, ע"פ דרכו בצאור דברי הרא"ש, דאשכחן נפ"מ זין אשה א' וז' נשים וכן זין ל"ק ל"ז, דהיינו ז' נשים אומרות מת ועד כשר אומר לא מת כז' [וכמובא בקטע הסמוך], ושז' דז"ה אולם סיים דל"ל כה"מ, דכן יראה להדיא מלשון הרמב"ן בחי' ליבמות דפ"ח ז' כז', ובס"ק קמ"א אחר שהביא מהלח"מ שם שהזין דהרמב"ן מפרש כן גם אליבא דנפשי' ולכן הוקשה לי כז' סיים ובה"מ נדחק בזה דהמעין בחי' הרמב"ן שם יראה דהרמב"ן גופי' הביא פרש"י והסכים עמו חלה שאל"ז כתב חלה הרמב"ם מפרש כז', גם בנשוי הרמב"ן סי' קי"ט * מצאור להדיא כפרש"י, אי"ו דהרמב"ן מפרש כן ל"ד הרמב"ם ולי' לא סבירא לי' ופשוט הוא.

ועי' בחזן טוב ס"ק קל"ז דאחר שהביא מהמה ראשונים מפרשי כפרש"י, סיים דכן משמע מתשוי הרשב"א סי' תשמ"ח **.

בדעת הרא"ש. כי במראות הצובאות ס"ק קמ"ח ד"ה ועפ"י דס"ל כפירוש הרמב"ן והרשב"א לדעת הרמב"ם, דאחא דאמרר' ביבמות דק"ז ז' דקמ"ל כסופא דשנים אומרים מת כז' דלזליקן בחר רוב דעות אפי' לקולא, כתב הרא"ש שם בפט"ו סי' ט: ואע"פ שלא התירו כז' חלה א"כ ה"י עד כשר [אומר לא מת אחרי שהנשים אמרו מת] א"כ התירו להנשא לא חלה מהיתרה הראשון כז' ופי' בחרה עיקר, וכי המרה"ל דממה שהעמיד הרא"ש דבריו דזין עד כשר וז' נשים דא"כ התירו להנשא לא חלה מהיתרה, אסופא דב' נשים אומרות מת כז' ולא ארישא דעד כשר אומר מת וז'.

*) כחנתו כנראה למ"ש בתשרי המיוחדות סי' הג"ל, ועי' לעיל בס"ק ש"ב אות א' ד"ה וכן דעת בהערה מ"ש על תשרי הג"ל אב היא להרמב"ן או להרשב"א. (**) עי' בהערה הג"ל מ"ש גם על תשרי הרשב"א הג"ל.

אוצר

סיק שבת אית א-ב

הפוסקים

וסייעתו, והרצוי אע"פ שהעתיק לשון הרמב"ם [בשו"ע] י"ל דס"ל ג"כ כפרש"י וכדפי' בה"מ דהרמב"ם לא פליג אפרש"י. ובבית משה סו"ס ס"ח אף שהאריך לתקן ק"י הרח"ש הג"ל כתב, אולם לענין הלכה העיקר דעת הרמ"ם שהשוה דעת הרמב"ם לרש"י, והכי נקטין כשיטת רש"י, וכן הסכימו כל האחרונים. וכ"כ בחן טוב סו"ס קל"ב דלענין דינא פירש"י עיקר.

ומ"ש הרמ"א דלא תצא מהיתרה, דמשמע דנשאת אפי' לכתחילה. כתב בחן טוב הג"ל דכ"מ מלשון העור שבי ג"כ "לא תצא מהיתרה", וכי"מ שהבין כן בה"מ דעת הרמב"ם, וכי"מ פשט לשון המאור והמרדכי ציבמות שם והרשב"א בחשו"ס סי' תשמ"ח, אבל מלשון רש"י שם דפי"ה ז' משמע דרק אם נשאת לא תצא, וז"ל למ"ש בס"ק קל"ח, דשם דן במ"ש בסע"ט דנשאת ע"פ מ"א לריק היתר ב"ד, ושהרי"ן כי דנשאת בלא היתר הוי עבירה, וכי' דלכאורה יש להוכיח דרש"י סובר כהרי"ן, מדכי' שם ב"ד"ה וצ"ה כי ודפי' מאה נשים אחתין אחר שנשאת, ועל כרחק ר"ל בלא היתור דלג"כ תנשא לכתחילה, ויש לדחות דהא גדולה מזו הביני הרמב"ן והרשב"א דעת הרמב"ם דצב"ה"ג תל"א [וכנ"ל], אלמא דיש סברה דצב"ה ליתא לדעולא, ורש"י יסבור דעכ"פ לא תנשא לכתחילה אפי' היתור, דלא לגמרי הוי כפלגא ופלגא.

ב. אם יש בזה דין דלות שפתיים. בחשו"ס מהרי"א ענין סי' י"א דף ג' עור א' כתב דאפשר דנשאתה ע"ד כשר וכו' ופסולים אפי' לזות שפתיים לכת' מהו כר"ש דע"ד ד' כתב דלכ"י רבותא דחיישי משום לו"ש [כנ"ל בס"ק ש"ן] גם בזה יש משום לזות ולא תנשא לכתחילה. ובחן טוב ס"ק קל"ב כתב דאפשר דצב"ה"ג איכא משום לו"ש אפי' למאן דלא חייש [שם] ללו"ש בחד וחד, בפרט דלליק ציבמות דפי"ה ז' דעשו ז' נשים באיש א' כבי' אנשים באיש א', צב"ה"ג מדינא אפי' נשאת תל"א.

ג. ולחשוברים דלא מהני היתורא ע"פ העד, איך הדין בשנשאת קודם שבאו הפסולין. צלמה לזק פסקי דינים ח"ב (בחי' יצמות דנ"ב) מבוחר דפליגי בזה, שבי' דלפי הרמב"ן והרשב"א דעת הרמב"ם אפי' נשאת ע"פ העד תל"א כשצאו אח"כ ז' נשים, שהרי לא אמרו דלא תצא אח"כ נשאת לאי' מעדי ואומרת ברי לי, משמע הא לאו הכי תל"א, אבל לרבינו ירוחם אף דס"ל ג"כ דהיתור לא מהני כו' [וכנ"ל בזהו א'], מ"מ נראה דס"ל דאם נשאת לא תצא, שבי' צב"ה"ג ח"ב צס' הרמ"ם, צב"מ שאמרנו פלגא ופלגא אם עדיין לא עשו מעשה ע"פ עדות ראשונה כשצא עדות האחרון אינו נאמן הראשון כו', והנה פ"י עשו מעשה ביינו נשאת, דהיתר לחוד לא נקרא מעשה, וכדמשמע ג"כ ממ"ש שם גבי ע"א צב"ר שהאמינו חורה דהיינו ודאי כשהיתור על פי' ואפי"ה לא יעשה כו', והא דס"ל דאם נשאת לא תצא, י"ל דדוקא צנשאת קודם שצאו ב' נשים ומשום דנשאת ביהתר, ומספק אין מוליאין.

אולם מהרי"א ענין סי' י"א דף ג' עור א' כתב דאפי' לפי הרמב"ן והרשב"א דעת הרמב"ם דלא מהני היתורא מ"מ אם נשאת קודם שצאו הפסולים כ"מ מודו דלא תצא, כיון שכבר הוציקה ע"פ ע"א כשר, וגם נחזרה החזקה דדיוקא ומנסא, הו"ל כשנים ממש וחו' לא מהני ע"א כשר ולא ק' פסולים להו"א אותה מחזקה, ואע"ג דהיתורא וצאו הפסולים ואח"כ נשאת הדין דתל"א ומוליאין אותה מחזקה, משום דנשאת הפסולים עדיין לא הוציק העד הכשר כשנים לגמרי, משא"כ כשנשאת מקודם שכבר נחזרה החזקה והרי הוא לגמרי כשנים כו', וע"ש שהאריך להוכיח כן מכה סוגיית בגמ' שם, דלשי' הרמב"ן והרשב"א ה"ל לכאורה קשה כיון דצ"י נשים הוי כפלגא ופלגא אפי' אחר שהיתור, ולא אמרי' דהראשון חשוב כשנים ואפי' אם נשאת תל"א, אי"כ אמאי

וב' נשים אומרות לא מה כדאיתא בגמ' מוכרח לומר דס"ל כהרמב"ן והרשב"א [הנ"ל] דהיתורא ע"פ עד כשר ואח"כ צלו ז' נשים תל"א מהיתרה, משא"כ צ"י נשים אומרות מה והיתורא על פיהן ואח"כ צא עד כשר ואמר לא מה דלא תצא מהיתרה לכו"ע וכמ"ש בה"מ בהלכה כ"א [רבי נשים עדיפי קנת מע"א כשר וכמוצא להלן בסעיף ל"ח ס"ק ש"ז אות א'], ומשו"ה הולך הרא"ש לשנות מסדר הסיים ולהציב הא"י סיומא דצ"י נשים באיש א' כפלגא ופלגא אצב"ה דסיפא דצ"י נשים אומרות מה, ולא אמליעא דעד אומר מה וצ"י נשים אומרות לא מה, משום דלשיטתו ע"כ לריק לפרש הא דאמר בגמ' אבל צ"י נשים כ"י כפלגא ופלגא, היינו כצ"י נשים אומרות מה ועד כשר אומר לא מה (וכפי' המרדכי ציבמות שם והב"מ צפ"ט מה"י רות ה"ג ופ"י), דאילו בעד כשר אומר מה וצ"י נשים אומרות לא מה לא נפ"מ מידי זין עד כשר וצ"י נשים לאשכ וצ"י נשים, וצ"י לישנא קמא ללישנא בתרא כו' ועוד דהרא"ש [הנ"ל] לעיל בס"ק שט"ו אות א'] פסק בעד ועד צב"ה אפי' נשאת לעד המעיד תל"א, תל"א ע"כ דהנפ"מ הוא צב"ה דסיפא וכנ"ל.

בדעת רבינו ירוחם. בחן טוב סו"ס קל"ב וצמח"ש ס"ק קנ"א כתבו דס"ל כפרש"י. מהו צ"ל פסקי דינים ח"ב (בחי' יצמות דנ"ב) כתב דר"י אינו מפרש כפרש"י, שהרי כי צב"ה צס' הרמ"ם: ואל תעשה שכל שאמרנו פלגא ופלגא לא דמי לע"א אומר מה ופי"ה אומר לא מה, דהתם אמרי' דצ"מ שהאמינו ע"א והוא ראשון הרי הוא כשנים והשני שמכחשו אין דבריו של א' במקום ז' הרי השני כמו שאינו, אבל בשאלו אומרים פלגא ופלגא כל כך אנו מאמינים אלו כמו אלו כו', הרי כתב להדיא דכפלגא ופלגא אנו מאמינים אלו כמו אלו, ועל כרחק מיירי אפי' היתורא ע"פ עד הראשון, דלג"כ אפי' בעד ועד כשלא היתורא עדיין ע"פ הראשון אין צעדותו כלום והו"ל ע"א בהכחשה וכמ"ש ר"י להדיא שם לעיל, ול"ש לומר אין דבריו של א' במקום ז' אח"כ היתורא ע"פ הראשון, ואפי"ה כשצאו אח"כ ז' נשים דכפלגא ופלגא דמי ס"ל דאנו מאמינים אלו כמו אלו כו'. [וע"י להלן בזהו ג' מ"ש ה"ל עוד דעת ר"י הנ"ל].

דעת האחרונים להלכת. צ"ש יצמות פט"ו דין י"ז אחר שבי' דנשים אזלין בתר רוב דעות כו', כתב אבל איש א' וצ"י נשים או ק' נשים והיא אף עומק לעולם כפלגא ופלגא חשבינן. צ"י הנשים האומרות מה צ"י העד האומר מה כו' והוי בעד אומר מה ועד אומר לא מה שאלו היתורא לא תל"א מהיתרה הראשון כו', ולא כרשב"א דכפלגא ופלגא היינו צ"י נשים [י"ל כ' כחי עדים] המכחישינן זו את זו שאע"פ שהיתורא להנשא תל"א מהיתרה הראשון, תל"א העיקר כדפרשנו, וכן פרש"י, וכ"כ בה"מ שבי' הרמב"ם, וכן מוכח מפי' הרמב"ן. [וכמ"ש צמח"ש הנ"ל] צקע דעת הרמב"ן. וכן נראה דעת הלבוש כאלו.

והרח"ש דפי"ה עור ג' אחר שהאריך להקשות על פי' הרמב"ן והרשב"א לדעת הרמב"ם וכנ"ל, סיים דלענין הדין נראה דפרש"י עיקר, וכדאשכחן בדיא שאר רבותא שפירשו כן כו', ולהרמב"ן גופי' כתב בה"מ דכפי שיטתו ע"כ מפרש כפרש"י, ולכך נראה דלענין דינא הכי נקטין כפרש"י.

ובעצי ארזים ס"ק קנ"ד אף שחירן ק"י הרח"ש הג"ל על הרמב"ן והרשב"א, ע"ש שהאריך בזה, כתב, אבל להלכה נקטין דעת הפוסקים דגם לענין היתורא להנשא קו"ל בלישנא בתרא דעד כשר לגבי פסולים רבים כל שהיתורא ע"פ הכשר לא תל"א מהיתרה כו' והכי נקטין להלכה וכמ"ש הרמ"א.

ובצמח צדק פסקי דינים ח"ב דנ"ב צחי' עמ"ס יצמות אחר שהציב שיטות הראשונים בזה כתב, והנה הרמ"א פסק כפרש"י

ואם נשאת לאחד (ק) מעדיה והיא אומרת [קב] ברי לי שמת הרי זו לא תצא : ביאור הגר"א

הגה
[קב] ברי לי שמת
ובן פ"י הר"ג דלא
כרש"י בכתובות שם ד"ה באומרת כו' ליקוט :

באר היטב

(ק) מעדים. עיין ג"ש. ואולי ט"ס הוא ונ"ל לאחד מעדיה ר"ל להעד שמסייע לה שאומר מת :

אוצה

סיק שכא אור ג — סיק שכב

הפוסקים

לא מת אחד שזכר העיד עד כשר ואמר מת, וזכר"ג לכו"ע לא תצא אם נשאת לפד שהעיד שמת כמ"ש בה"מ ולח"מ [בפ"י] מגירושין ה"כ *]. וכ"כ הכן עוז ס"ק קל"ב ע"פ דברי הרמ"ש דבסמוך, ד"ל דהמחבר ר"ל כאן בשבחירות ע"פ העד הכשר קודם שצא הכי נשים, אלא דהכי ע"ז דמברמ"א משמע שהצין כונת המחבר שצאו כי נשים ואמרו לא מת קודם שבהירות ע"פ הראשון, ולא חי כלום. ובאר"ן נ"ל כי אחר שהקי"ב על תי ה"ל מברמ"א דמשמע דמפרש להרב המחבר שצאו צ"ל, כתב ד"ל דהרב סובר דאפי' להפוסקים ה"ל היינו דוקא שצאו צ"ל ממש, אבל אם צאו צבא אחר זה אפי' לא התייר עדין ע"פ עד הראשון, לכו"ע לא תצא אם נשאת לעד ואומרת צרי.

ובמראות הצובאות ס"ק קנ"א הביא רמ"א לחילוק הלח"מ ה"ל, ותו"ד ד"ל שהוא מוכרח מכל דכ"ה כמ"ש בשם הרמב"ן והרשב"א שהרמב"ם דס"ל דצדד אחד מהני נשאת לעד הול"א כן מלשון המשנה דיצמות דקיי"ה [וכנ"ל בס"ק ש"ד אות א'], וקשה למי לא הוכיחו בפשיטות לפי שברחם צדעת הרמב"ם דכ"ה נשים צא"ש א' כפלגא ופלגא אפי' בהחירות דהוי כשתי כתי עדים [וכנ"ל בס"ק הקודם אות א'], דלפי"ז ה"ל דאמר"י בגמ' שם ל"ב דלא תצא ע"כ נשאת להעד, וא"כ מזה ע"מנו ה"ל מוכח דגם צדד מהני נשאת לעד, אבל לפי חילוק הלח"מ א"ש, דגבי כי נשים וע"א לא מהני נשאת להעד אלא כשהותרה תחילה ע"פ העד, אבל אם צאו צב"א אף אם נשאת להעד תצא, וא"כ ליכא מזה רמ"א על דין הרמב"ם ה"ל צדד אחד דשם מייירי צב"א אחת.

וברח"ש דף ע' עור ג' דן צב"א לאידך גיסא דאף להרמב"ם דסובר דצדד אחד מהני נשאת להעד, מ"מ צדד כשר וכי נשים שצאו צב"א לא מהני נשאת להעד לפי הרמב"ן והרשב"א צדעת הרמב"ם ה"ל, דכ"ה נשים מולידין מהיתר ש"ע עד כשר, דכיון דלדידו חשצין הנשים כחרי, וא"כ שצאו צב"א אחת להוי הע"א כחד לגבי חרי כו', וה"ל דכתב הרמב"ם דמהני צב"א נשאת להעד, א"ל לדידו דהיינו דוקא צב"א אחר זה שצב"א הע"א קודם ובהחירות על פיו דגם העד חשיב כחרי, ולכך הוי כשתי כתי עדים המכחישות זו את זו. אולם דע"א א' הביא מ"ש הרמב"ם בפ"ט מה"ל רוצ"ה הע"ז דכ"ה נשים או כי פסולים אומרים ראיו הבורג וע"א מהחישם עורפין כו' דהרי אלו כע"א וע"א, ומוכיח מלשון זה דלהרמב"ם לא גרע ע"א מצי נשים אף שצאו צב"א, [דהתם ה"ל חייירי צב"א, מדצרו להלן דע"כ א', ומוציא בס"ק שבי"א אות ז'], ולפי"ז א"ל דע"א וכי נשים הוי כפלגא ופלגא אפי' שצאו צב"א, ומאי דנקט בגמ' במסקנא היכא דתצא עד כשר "מעיקרא", לאו דוקא קאמר, אלא דאורחא דמילתא נקט שמי שצא להעיד שמת צב"א קודם, דלהעיד שלא מת אינו אריך, ורק כשהעיד א' מתחילה שמת צב"א להכחישו כו', ומתוך כך נ"ל דגם לפירושם אפי' שצאו צב"א עד כשר אומר מת וכי נשים אימרות לא מת הוי כחד אחד ואם נשאת להעד לא תצא, וה"ל דכשהכחישו כי נשים לאחר שבהירות ע"פ העד כשר סברי דלדעת הרמב"ם תצא אם נשאת לעלמא, ביאר שם צעור כי דלאו משום

נדו צ"ש מתאוקומתא דלישנא קמא דאחי ע"א כשר מעיקרא, דה"ל אף ללישנא דחרא אם נשאת לאחר שלא להעד תצא, ומש"כ חנן במחני דתצא, ואין לדחות דכיון דנשאת להעד המעיד לא תצא, לא צ"ל לאוקומי מחני צדד כשר כיון דקחני סתמא תצא משמע בכל גווני, ז"ל דודאי פטעא דמחני מייירי נשאת לאחרים, דה"ל לעד המעיד צל"ה לא תצא לכתחילה משום חשדא וכו', א"י דכשנשאת קודם שצאו הנשים שצב"א מתחזקה עדותו של הע"א ע"י מעשה ה"ל כשאר א"ל מתחזקה דהיתר דהו לא מנו מפקי לה מתחזקה אלא כי עדים כשרים כו', ומש"כ לא מני לאוקומי מחני דאחי עד כשר מעיקרא, דמלישנא דמחני משמע דבכל גווני תצא אפי' נשאת ואח"כ צאו הנשים. [וע"ע לעיל צו"ה א' מה שדחה ע"ז דברי בה"מ].

ובתועפות ראם (לרמ"מ טו"ב) סי' ל"א צענוכ שבהירות ע"פ ע"א נשאת ואח"כ צאו כי פסולים ואמרו שלא מת, ומחמת קול הרעש מיהר בעל השני וגירסה מעלמו שלא ע"פ צ"ד, דן אם האשה מותרת שוב להנשא, וכתב דר"ה ג' דנאמת הסכמת רוב הראשונים דבהחירות ע"פ ע"א לא מהני הכחשת כי פסולים, אלא שהרמב"ן דייק מדברי הרמב"ם דמהני הכחשת כי פסולים, והנה הלח"מ שם ה"ק עליו מ"ש הרמב"ם דה"ל סוטה פ"א ה"ח דצ"באר דע"א אומר נעמאת וכי נשים אומרים לא נעמאת, דאם ה"ל צב"א אחר זה לא היתה שותה, ומשמע דמהני הגדה הע"א שצא ראשון וכו' [וכנ"ל צו"ה א' דנקט דצדד הרמב"ם], ולריך לחלק דעד מיתה אפי' דצ"ד כבד התייר [ע"פ דבריו], מ"מ לא שייך לומר דצדד חל עדותו, דה"ל עיקר היתר משום חזקה דדייקא ומנסבא, וכל זמן שלא נשאת ולא נתברר שדייקא לא הוי גמר נאמנות העד, ומש"כ נהי דנגד ע"א הצב"א אח"כ אמרינן דהוי כשנים, וחשצין מה שבהירות כאלו נגמר עדותו ונתקבל צבירות, מ"מ נגד כי עדים אף שהם פסולים, לא חשצין ה"ל דהתייר להיות כגמר דבר שלא יכלו להכחישו, אבל בעדות סוטה דחייב שאומר העד שנעמאת הוי כנגמר עדותו ונתקבל צבירות, מש"כ ה"ל לא מהני כי פסולים להכחישו, ולפי"ז צדד מיתה כשכבר נשאת על פיו ודאי מתחזק תכלית עדותו צבירות חזקה דדייקא ומנסבא, והוי כמו גבי סוטה דלא מהני הגדה עדים פסולים להכחישו, ומה גס שאין לנו להחמיר כלל נגד דעת רוב הראשונים והסכמת הרמ"א דלא מהני הכחשת כי פסולים היכא דהתייר ולא נישא לדעת יחיד [ש"י הרמב"ן ה"ל], ומכ"ש שצנשאת כצ"ד דצב"ה ט"ע מודי ודאי דמותרת שוב להנשא.

שכב. ואם נשאת לא מעדי כו'. פ"י ה"מ סק"ג דה"ל דעת הרמב"ם [המוציא צו"ה לעיל ס"ק ש"ד דגם צדד אחד מהני נשאת לא מעדי], וכבר כתב למעלה בש"ע דיש חולקין וס"ל דלא מהני כשנשאת לא מעדי אלא צב"א ודאי אבל צדד אחד תצא, ומכ"ש צב"א נשים נגד ע"א. וכ"כ בה"ש בס"ק קי"ה, ותמה צב"א על הש"ע שביא לעיל דעת ה"ל ונלמד סתם כאן דלא תצא, ובאר"ן נ"ל כי ס"ק קל"ד כתב ד"ל דקאי המחבר היכא דצב"א צב"א אחר זה, דה"ל מ"ש המחבר לעיל ואם צב"א לא מת כי מייירי צב"א צו"ה [ואפי' נשאת דהיתר וכמ"ש בה"מ בסק"ט], א"כ ה"ל דה"ל מ"ש צב"א כשה"ל כו', שצאו עדים פסולים ואמרו

ביאור הגר"א

הגה [קנה] וע"ג המסכים לפי תומם דין כשאר (קמט) פסולי (קסא) עדות (מכריז

פ'

[קנה] וע"ג כו' ר"ל

דנכרי מסיח לית נאמן

אף להתמיר ולהכחיש וכ"ס בהג"מ בשם ר' גרשון וע"ל סי' ס"ב בהג"ה שפ'

פתחי תשובה

(קמט) פס"ל עדות. ענה"ט ו"ח עד המעיד על איש כו' דברי מהרי"ל אלו הונח נק"ע סי' ע"ג ע"ד וע' מ"ש לעיל ס"ג ס"ק ט"ז:

באר היטב

(קכא) עדות. וכל אלו הדינים. אשה ועכו"ם מסלית ועד מפי עד שזה הן לקולא או לחומרא. עד מפי גוי מסלית אי מיקרי עד

הפוסקים

סיק שכב — סיק שכב אות א

אוצר

דגמסלית נאמן להתמיר, דמיותי מתני דנכרי שכי מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם וכי לא אמר כלום, שלא אמר זה אלא להשביח מקחו, עעמא דיש חשש זה להשביח מקחו נחבון הא לאו הכי נאמן, והא לאסור הוא, דכיו מהימנין לי שהפירות אסורים וכי, וכן הגמ' מיייתי לה מהיתר לאיסור, שהרי מאי דבעי למפשע מהא מתני' הוא דלא נאמר בהבוא דאמר קטיל אספסתא דהגוי נאמן במ"ש שהרגו לפלוני, ד"ל דלאיים נחבון, כמו דתלין בהם שלהשביח מקחו נחבון והפירות מותרין בהם שהוא בא לאסור בעדותו, הכי נמי תלין לאסור משום דלאיים נחבון, הרי דמדמי הגמ' נאמנות הגוי לאסור ולהתיר כי הדדי.

וחנה הרד"ך צביח חי חדר ט' קמא [הג"ל צמ"ח] כתב בשם הר"ד צ"ר קלוימוס שהביאו המרדכי ציבומא אות ל"ג דגוי מסלית אינו נאמן להתמיר, וכן הביא בשם הרשב"א צמשה. גם במהרי"ק שורש קכ"א הביא שכי"מ צמשה הרשב"א. [ולא ליינו מקומו, ועי' ברשד"ם ורח"ש להלן ובהערה שם מ"ש ע"ד חש"י הרשב"א המיוחס ע"ש]. וצבגרי"א הג"ל מציד כן מחש"י הרשב"א סי' קמ"ח [ול"ל ק"י"ח וכל"ל צמ"ס"ק קכ"ו], שכתב שם דגמסלית אינו נאמן להתמיר, והביא דציבומא קכ"ב ח' [הג"ל] דמשמע דאלמלא דאמר שהעכ"ם מחבון להשביח מקחו ה"י נאמן, היינו עעמא משום דמקחו צידו ונאמן לאסור את שלו שהוא תח"י, מיגו דאיבעי לא מחבון לי ניהלן ח"י קלי להו, אבל צמ"י דלאו דילי לא מהימן ע"ש. וצמשה צ"ח יוסף דיני גמסלית סי' ד' עמ' רפ"ו הביא לדנו דברי המהרי"ק הג"ל והכנסת יחזקאל סי' י"א צביתר ספק ע' הבין מה שהביא הסכים עם הרד"ך דגמסלית אינו נאמן רק להקל ואם אי מסלית שהוא מת ואי מסלית שהוא חי חנשא. וצמשה יוסף ח"י סוכ"י ד' הביא לחש"י הביא הג"ל לדנו שאינו נאמן לאסור. [ועי' צמ"י שכל הטור צמ"י ענין הכרה דעצט ואשכחי, דאחר שהביא מ"ש הר"ן צדונו לאסור משום הכחשה הגמסלית, סיים: והרד"ך הג"ל כתב שגמסלית אינו נאמן להתמיר]. גם המשאח צנימן סי' ק"ע הביא לדנו דברי הרד"ך הג"ל שהגמסלית נאמן הוא להתיר את האשה אבל אינו נאמן לאסור אוחה. [ועי' צמ"י דוד דלהלן מ"ש ע"ו]. וצנימן זאב סי' צ' עמ' מ"ג ח' כתב צחוק דבריו לדנו, דאפי' שהי' הגוי מסלית, להתמיר אינו נאמן דלאו צר עדות הוא להתמיר, אלא דוקא להתיר בשביל קולא דאקילו צה רצון כו'. ועי' צמשה דע"ע ח' סוד"ה גם, דלדעה זו אפי' צ' גמסלית האומרים לא מת לגבי ע"א האומר מת מותרת להנשא.

אולם מלכד המרדכי והרמ"א שפסק כותי' דנאמן גם לאסור, והג"ל הביא המרדכי שם שכי"ד ר"ח וחש"י ר"ג, ועי' צמ"י המרדכי שכתב זה תמכ על הר"ד צ"ר קלוימוס ה"ל שהתירה ודחה את דבריו. גם צבגרי"א מיימי פ"י"ב מהל' גירושין אות ה' כתב בשם ר"ג דגמסלית שזה לשאר פס"ע דנאמן לומר לא מת. וצמשה צ"ח יוסף הג"ל צמ"י רפ"ו כתב דצמשה מהר"ם [צ"ר צחוק צמשה מיימתי להל' אישים סי' י'] משמע דגמסלית נאמן צמחה אשה גם לאסור.

משום והגשים חשיבי כחרי וכי"ל, ועדיפי מהעד, אלא י"ל דצב"א לא ראו חכמים לאלומי לעדות העד משום שהתירוב על פיו כמו בעלמא נגד ע"א המכחיש, משום דכיון דאיכא הכא חרי גופי קמן דאמר לא מת, ולכך הדין שם דתנא אם נשאת לעלמא שלא להעד, וכשצאו צמ"א ג"כ לא ראו חכמים לאלומי לעדות הכי נשים דליחשבי כחרי, משום דכל מקום חרי גרע עדותן מעדות העד, ולכך לא מסתבר לאלומי עדות הנשים דקמן מעדות הכשר דקמן, ודי שנאמר דהוי כפלגא ופלגא, וא"כ אם נשאת לאחרו עד לא תנא כמו צמד וחד לדעת הרמב"ם.

ובע"ז בעצי ארזים סי"ק קכ"ד שכתב דנראה דאין כאן קושא כי"כ מהא דצ' נשים מו"איות מהיתר שפ"ס ע"א כשר, דהרי האו דינא ע"כ חידוש הוא דק גבי ע"א המכחיש נחשז הראשון כשנים שאפי' נשאת לעלמא לא תנא, אבל גבי צ' עדים המכחשים לא אמרי' שיהי' ג"כ נחשז כשנים שיועיל עכ"פ כשנשאת להעד עלמו ואומרת צרי לי, דינמא דלא תנא, א"כ י"ל דה"נ לא אמרי' דינא דעולא לגבי שנים אפי' הם פסולים [אבל צ' נשים לא עדיפי מע"א, ולכן] אפי"ג שצאו צמ"א הכשר ושני הפסולים כי הדדי ינוכו, ואם נשאת לעד המעיד לא תנא.

ובקו"ע למוהר"ל סק"ס ציאר צאופן אחר קל"ח, דהא דצ' הנשים מו"איות ממה שהתירוב מקודם ע"פ העד כשר, ע"כ לאו משום דה"ל חרי לגבי חד, דהא מצוה צבדיא צסוגיא [צדפ"ח צ' וצדק"י צ'] לנשוא צתרא דכעד ח' דמיון, ומשמע צבדיא דלא עדיף כחם מע"א, וגם מלשון הרמב"ן והרשב"א עלמן שכתבו דלדעת הרמב"ם לא אמרי' שיהי' העד כשר כשנים והפסולים כאחד כו', משמע דעיקר אשמעינן דלא עדיף כח הכשר מהשני פסולים שצאו אח"כ, אלא י"ל דצברי דכח השני פסולים דמי לעד כשר שהתירוב על פיו דנחשז כשנים, וכמו העד כשר לא נחשז החם כשנים גמורים, דהרי צ' עדים יכולים להכחישו אח"כ, וע"כ דק דומה לשנים כו' דעדיף כחו מע"א דעלמא, כמ"כ גם השני פסולים רק נחשבים כשנים כאלו והוי כפלגא ופלגא כו', ומעשה לפ"י נוחא מה דלא תנא [בנשאת לעד המתיר] אף כשצאו צמ"א, דאף דכח השני פסולים עדיפי עכ"פ מחסם ע"א דעלמא, ואליס כחם ככה ע"א דאחי מעיקרא, מ"מ כיון דגם היא אומרת צרי לי שמת, א"כ גם היא מלערפת עם העד הכשר ואף צמ"א כפלגא ופלגא דמי.

שכג. ועכ"ר מסלית דינן כשאר פסולי עדות. א. עה"מ סק"י"ד שפי' דברי הרמ"א דאם כותי' ח' מסלית שהוא מת וכותי' אחר מסלית שהוא חי לא תנשא ואם נשאת תנא, ודלא כרד"ך [דצמ"ח] שכי' דמסלית נאמן להקל ולא להתמיר, וכבר נדחת דיעה זאת צמרדכי (המוצא צמ"ח). וצד"ן צצוי' לעיל סי' ז' סעיף צ' פסק הרמ"א בהמקילין, ובאן צמ"א פסק לחומרא. ועי' צמ"ש מ"ש צוה).

ועיין צבגרי"א סי"ק קכ"ה דיסוד דעה זו היא ע"פ הגמ' דיצמות קכ"ב ח'. וכי"כ צמ"י דוד ק"י"ע סי' כ"כ דגמ"י הג"ל מוכח

פי' האשכח בחרה [קבן] וכל שאינו מסתמך לפי תומנו אינו נאמן לא לאסור [קבן] ולא לבחור:

אשה

ביאור הגר"א

ומביא ראיה מסי' ששם מסלית ואינו משיבית מקחו וכי' הראש והר"מ דחאה מפני שהוא תחת ידו כמ"ש הרשב"א כנ"ל וכי' במרדכי והג"מ אלא שהג"מ שם להיפך כנ"ל ועוד שכי' דבמסלית אף מהר"ם מודה שנאמן אלא שראב"י סיבר אף במתכוין להעיד העכ"ם נאמן להחמיר ומביא ראיה מתוספתא הנ"ל ומ"מ התוספתא במתכוין להעיד ומהר"ם פליג לפי שיוצא מתחת ידו וכי' לכאורה בתוספתא שם ע"ה שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אע"פ שאמר התשדד על הרבר לא דנו ולא מעיזו לא נחשדו ישראל ע"כ עכ"ם שהיה צוות כ"ו ופי' דומיא דרישא דמתכוין להעיד דישאל נאמן שאינו תשדד בזה וכמ"ש הרמב"ם בס"ם י"ב מה' מעשר והא דמביא ראיה מהבביתא למסלית כיון דלהחמיר נאמן אף במתכוין להעיד והוי כמו מסלית להקל ואפי' אינו נאמן כרישא ומ"מ כולם מסכימים שהלכה כדברי האומר של עכ"ם הן כ"ו נאמן ודלא כמ"ש רי"ז ובי"ד ס"ם רצ"ד פי' בש"ע כמ"ד אינו נאמן ופי' כאן כדברי הראש"ש שם בשם ראב"ה ופליגי במסלית אבל בלא"ה מודים דאינו נאמן לא כ"ו וד"ש כאן ועכ"ם המסלית כ"ו וכל ט': [קבן] ליקוט. וכל שאינו מסלית כ"ו. כמ"ש ביבמות מ"ז א' ארנ"ב כ"ו ואין עדות לעכ"ם ועיין תוס' שם ד"ה ואין כ"ו ודברי ראב"י שבמרדכי תמוהין שכי' דבתוספתא פליגי במתכוין להעיד ופי' נאמן להחמיר וערשב"א סימן קי"ח: [קבן] ליקוט. ולא להתיר. פשוט דק"ל כריב"ב במתני' דיבמות קכ"א ב' וכו' יוחנן שם בגיטין כ"ח ב' ושי"מ ובג"ל בש"ע בס"י זה בהרבה מקומות דהסוגיא קכ"ב ב' כ"ו יוחנן דקאמר פונדקית נכרית כ"ו:

באר היטב

פלוני עדות מספיק להחמיר אע"פ דהשנים שזאים לאוסרה מכחישי אהדי כגון שחזק אומר שלא היה מסלית רק שמתכוין להתיר ופי' אומר שמסלית היה אך לא היה צורך לו צמיתתו אפי' מלפני אהדי כיון דסוף סוף

חלי' מ"ש ביבמות קכ"ב ששם מתני' כ"ו לא נתברר כ"ו מ' הא מסלית נאמן להחמיר אבל הרשב"א פי' דמסלית אינו נאמן להחמיר ושם משום שהי' תחת ידו ונאמן מינו דאי בעי קלתיה כמ"ש בספ"ב דסנהדרין או לא מזבין ליה וכי' בי"ד ס"י ט"ז סי"א וערשב"א ס"י קמ"ח ובי"ד ס"י ש"ג ס"ב בהנה פ' דמסלית נאמן להחמיר ואף שבש"ך דחק שם דבריו דחויין שבתה"ד מ' משום דמסלית נאמן. וכן שם ס"י ש"ז סי"א מ' בסור וש"ע שמתאבלים ע"פ עכ"ם מסלית דנאמן להחמיר והוא מדברי הראש"ש פ"ב דמ"ק ספ"ט בשם ראב"ה והבי' ראיה מברית' הג"ל נכרי שהיה מוכר כ"ו וכי' ומסיים בתוספת' דברי רשב"ג ר' אומר נאמן הנכרי להחמיר אבל לא להקל וק"ל הלכה כרבי מתבירו ואפי' לגבי אביו וכן פירש"י ברפ"ג דסנהדרין כ"ג ב' סוף העמוד שם ורשב"ם בב"ב ק"ע ב' ד"ה א"ל כ"ו. ומרדכי שם ס"י תתקנ"ו והג"מ פ"ז מה' אבל כ' בשם ראב"ה מהתוספתא הג"ל הגי' להיפך דברי רבי רשב"ג אומר הגוי נאמן להחמיר אבל לא להקל וכי' וק"ל כרבי מתבירו אבל לא מרבו ורשב"ג אביו ורבו היה וכן כתב הר"ף וראש"ש בפ"ה דגיטין ס"ה כשם גאון וכמ"ש בח"ם ס"י ר"ץ ולכאורה דברי ראב"י תמהוין חזא דשם אינו מסלית כמ"ש לא נחמין זה כ"ו וכמ"ש ביבמות שם ועוד דהא רבא פשט מדברי ת"ק דאינו נאמן וע"כ כת"ק ס"ל אבל קיצר בלשון התוספת' דהכי אית' בתוספתא פ"ה דמאי גוי שהיה צוח ואומר בואו וקחו לכם פירות של עזקה הן של עזלה הן של רבצי הן אינו נאמן מפני שהוא כמשיבית את מקחו אבל אם א"ל מאיש פלוני גוי לקחתים מאיש פלוני כותי לקחתים משלי הבאתים נאמן להחמיר דברי רבי רשב"ג אומר אינו נאמן שדברי העכ"ם לא מעלין ולא מורידין * צ"ל: קי"ח.

כשר * או פסול עיין מהריצ"ל ח"ג ס' ח' וזהרש"ד ס' נ"ט. היכא לאיכא תרי סהדי שמעידין מפי' גוי שמת פלוני וכפי' עדותן אסורה לייבאל ואיכא תרי אחריות דמחשבי להו ולומרם מפי' גוי עלמנו שמת

* יש כאן ט"ס, וכבר העיר בעצי ארזים ס"ק קנ"ו, דברבי"ל ורש"ד שם דנו בענין אחר, אם נאמן עמ"פ להחמיר [וכמובא באוצה"ס ס"ק ש"ג אות ה'] אבל שיהא לו דין עד כשר לא אמר אדם מעולם כ"ו.

הפוסקים

סיק שם אות א—ב

אוצ"י

גמסלית, וצ"ה כ' דכ' גמסלית חין מצטלן עדות הראשון צשיח כ"ו, אצל כל שלא החירוה לא *, ועפ"ז תמה על הרש"ד ומהר"ם שפסוק דהרשב"א [צתחילת דבריו] דהוא כסדרה כ"ד צר קלוגיומום ליתא, ואחר שצ"ה שצ' מהרש"שונים כ"ל מסיק הכי נחבאר דכולהו צדווחא פלוגי על כ"ד צר קלוגיומום וסברי דאינו נאמן לאסור, וכי' להדיא מתשרי כ"רין ס"י מ"ז וע"ה. וצדק פי' טור צ' הוסיף דכ"ה דעת שאר הפוסקים שסתמו דצריכס ולא חילקו, וכמ"ש הרשב"א שהיה הסכמת צדווחי. וכי' צמשתא משח ח"ה ס"י מ"ג צדון הכחשת צ' גמסלית ואחר שצ"ה דברי הר"ם כ"ל מסיק צדק ל"ה ג' דבעילה מה ל"ד דכיון דלא הספיקו צ"ד להחמיר וכו', כי הדר אחר גמסלית שהוא ח', לדעת כולו צדווחא ורשב"א מכללם אסורה להנשא כ"ו.

ב. אם יש לצרף דעת המקילים לסניף. צריצ"ל כ"ל כתב דאין לסמוך על כ"ד צר קלוגיומום להחמיר אלא האשכח, ואפי' לעשותו סניף לעצמות אחרות, כי דבריו אינם משנה לגבי הגדולים ר"ת ורמ"ם כ"ל. וצ"ה הר"ם שם דע"פ טור צ'. וצתוספות חיים ח"צ דל"ה טור צ' אחר שצ"ה דצריכס הטלה דאפשר שאין לדחות לגמרי דברי המקילים, דהנה על מה שכתיר כח"מ

ואת בנו אי מהימן כבעדות אשה ואם דומה להא דאמר של עזלה הם וכו', וע"ז השיב מסתברא שאינו נאמן לפי שאין עדות לגוי כ"ו. והתם מפני שהוא בידו [וכנ"ל]. וא"כ אולי י"ל דרק לענין איסורים כ"כ. אבל לעדות אשה דגמסלית חשיב עדות להתיר, ה"ה דנחשב עדות להכחיש את הגמסלית הראשון.

גם היש"ש יבמות פט"ו דין י"ז לטעון הכחשת פסולי עדות, כי דה"ה צמסלית המכחישים זה את זה דינא הכי כהכחשת נשים, וזלזלין נמי צתר רוב עדות צין לקולא צין לחומרא, וכן פסק ר"ג צתשר וכו', ולאפוקי מ"ש גאונים שאומרים עדות עכ"ם לא מקרי עדות אפי' צמסלית להכחיש גמסלית הראשון.

וכן דעת הרש"ד ס"י נ"ט דנ"ג טור צ', דאף שצ"ה דהרשב"א צתשר המיוחסות ס"י קכ"ה סובר דאינו נאמן לאסור, מ"מ שם דגמסלית אינו יכול להכחיש כ"ו גמסלית האומר מת כ"ו, מ"מ כתב דאין לסמוך ע"ז ולהניח דעת ר"ת ורמ"ם [וכנ"ל] החולקים על זה, ומה גם שהרשב"א לא כ' הדבר צפירות, אלא שכן כ"ה דעתו יוטב [וכמובא לשונו להלן צאות ד'], וגם נראה מדבריו שם שצ"ה הם החולקים צצצ"ה זאת. וכן הריצ"ל צח"ה ס"י ט' מלצד מ"ש כהרש"ד דהעיקר כהנך צדווחא, כתב גם דהרשב"א לא סמך על דעתו וצ"ה דעתו מפני דעת צדווחי. [גם הצ"ש צ"ה ז' סק"ו אחר שצ"ה דהרשב"א צתשר כ' כהר"ך מוסיף, דשם צ"ה [=צמסקנא] פסק דיכול להכחיש, והוסיף דכ"ד כ"רין וצתשר מהר"ם מלוצקן ס"י קל"ג]. והר"ם דע"פ ח' כתב יוחר מה דהרשב"א כ"ל לא כ' כלל דאינו נאמן לאסור, דהוא מייורי צתחירוה תחילה. ע"ס

(*) צ"ע מתשרי הרשב"א ס"י קי"ח הג"ל שכתב להדיא דאינו נאמן לאסור, ולהמהר"ן שפירא דלהלן באות ד' דהתשרי שבמיוחסות ס"י הג"ל היא להרמב"ן ולא להרשב"א אחי' שפיר, (וברש"ד ס"י נ"ט משמע שמתקפ בה. שכתבתי תשרי זו על שם הרשב"א הוסיף, אם הוא מארי' דשמעתא דא). מיהו להמרה"צ שם שהוכיח דהתשרי הג"ל היא ע"כ להרשב"א צ"ע. והנה שם ברשב"א השאלה ה' בנדון גמסלית שאמר על ב' בהמות שהן אותו

באר היסב

הרמ"ם נקע"ד דוקא צנאו צנת ח' חלל אם נשאת לו התירוה ע"פ האומר מת אעפ"י שח"כ נזו צ' עדים הנ"ל ואמרו לא מת לא תלך מהתירה ע"ש. עד ופי עד שאומר מת והותרה האשה ואח"כ צל עד כשר מפי עצמו ואמר לא מת חליה צפולגותא דרנותא דליפלגו כשהותרה האשה ע"פ אשה או פסול ואח"כ צל עד כשר ואמר לא מת. הרמ"ם נקע"ד. התירוה לו נשאת ע"פ עד מפי עד ואח"כ צל שני עדים מפי שני עדים ואמרו

לדברי שניהם אשה זו לא הותרה. וה"ה נמי אם מכחישי אהדדי אותם שאמרו מת צלופס המיתה כיון שלדברי שניהם אינו קיים עדותו מטעמים. מהרי"ל ח"ג. סי' ד'. עד ח' העיד שמת ועד מפי עד או אפי' שנים ונפי שנים העידו לא מת למעשה יש להחמיר ואיכא לספקי אם נשאת אם תלך או לא. וכתב כה"ג דף ל"א ע"ה מדברי הרמ"ם סי' נ"ט משמע דתלך. ועיין מהרי"ל ח"ג סי' ה'. ותשובת הרמב"ן סי' ק"ט. וכתב

הפוסקים

סיק שכן אות ב-ד

אוצה

זכו דעתי צזה חלל * שאני חוכך אם הדין כן חלל לזה קלח דעתי נוטה, חלל שראיתי הסכמת כל רבותי כסברה הראשונה שלא חילקי בין גוי לשאר פסולים כו', ואנו מסכימים דעתנו לדעתם אחר שכלל מורים כן.

וכתב ה"ב [צפי על הטור צענין אם גמסלית ל"ל קצרתיו] שחשף זו כתובצ בקולור צחש' הרש"א סי' חתק"פ, שכתב, כשהותרה ע"פ גמסלית ואח"כ הכחישו צ' גמסלית דלכאורה נראה שחלל דלזלין צתר רוב דעות כשאר פסו"ט, ושעתה נוטה יותר דלא תלך, ושרי לי מאריה לני שקלרה. וצחש' מהר"ן שפירא שצו"ת צ"ה החדשות סי' פ"ה כתב דכוונתו מה דבסופר שם לא הביא הסיוס שצחש' המיוחסות שלמעשה חוכך להחמיר בדעת רבותיו, ומשמע שה"ב הכין ששתי החשובות הם מהרש"א, אך לי נראה דהביא דמיוחסות חש' הרמב"ן הוא, (דלע"פ שהרבה חשובות שם הם של הרש"א כמ"ש בצקדמת המדפים, מ"מ אין כולם של הרש"א רק מקלחם), וזה דסי' חתק"פ הוא מהרש"א, ואין אומרים שהסופר עשה שלא ככו"נ שקלר צמקוס שראוי להאריך, חלל הרש"א עצמו קלר צכוונה לפי שלא סבר כרצותיו דהרמב"ן שאמרו שאין לחלק בין גמסלית לשאר פסולין חלל סובר כסברה הרמב"ן עצמו שחלק, ומסיים דהחילוק וכן כדאי הרש"א לסמוך עליו כו' ומזכיר לזה שם דעת הרמב"ן [כו'] נוטה כך רק שלא רצה לעשות מעשה, ומאחר שהרש"א שצחש' אחריו ושחש' מומיו גילב דעתו שראוי אף לעשות מעשה כדאי הוא לסמוך עליו, וזכר נחיתת וזכר סליקתא שלא תלך מהיתר הראשון. וצנעט שטעוטים סי' פ"ה הביא לדוננו חש' מהר"ן שפירא ה"ל, ועפ"ן כתב דלפטר דלכן סמכו המשאח צנימין ומהמ"ם מלוצלין [הנ"ל צלות ח'] ללרף דעת הרש"א צנדונס. חולס צמרלות הנוצחות סוס"ק קי"ד השיג ע"י, דנראה דגם החש' שצמיוחסות הוא להרש"א ולא להרמב"ן, דזה צחש' זו כתוב שהר"ף סובר דצמים צענין שיאמר בעד קצרתיו, ואין כן דעת הרמב"ן כו' [וכנ"ל צסי"ק רע"ד צלות ח'] **.

ועיין בדרכי משה חות י"ד שצל סו"ד החש' שצמיוחסות המוצח צצ"י שם כתוב, דכן משמע צחש' מהר"ם שהציאו הכ"ה מרדכי צכתובות ומרדכי יצמות פ' האשכ צתר דגויים יש להם דיני פסולים לעדות [שכ' שם צלות פ"ט, דצגמסלית אומר נכרג וצ' גמסלית מכחישים

הח"מ [הנ"ל צתחילת חות ח'] מהא דהרמ"ה צסי' ז' לענין צצ"י פסק דגמסלית אי"נ להחמיר, ת"י הנוצ"ת סי"ח דצצצ"י האשה צצחקת היתר עומדת כו' ועוד שביא חומרת עכורה חני כו', חלל הכ"ה האשכ צצחקת ח"ל וצעלה צצחקת חיים כו' [וכמוצח צפ"ח לעיל סי' ז' סק"ן], וע"פ דבריו ועפ"מ שנראה צצבגרי"ח סי"ק קכ"ה נראה שאין לדחות מכל וכל דעת המקילין דגמסלית נאמן להקל ולא להחמיר, ואפשר דיש לעשותן סניף לעצמות ודדים אחרים.

ובבני אברהם סי' כ"ז דף סי' ע"ג אחר שהביא לדוננו דברי הרי"ל ה"ל, כתב דלפ"ה הא קצחין כמה אחרונים רבנים גדולים דקיימי צציעת הר"ד ציר קלוגימוס, וא"כ מידי ספיקא לא נפקא.

ועיין בבני דוד קו"ע סי' כ"ה דאחר שהביא כמה פוסקים דסברי דגמסלית נאמן גם להחמיר, וחמק על המשאח צנימין [הנ"ל צלות הקודם] שהביא לדוננו דעת המקילים, כתב דלפטר דהמשאח צנימין לסניף צעלמח קאמר ולא להלכה.

ג. ואם יש לסמוך על המקילין במקום דלא אתחזק איסורא. צחן עוב ס"ק קל"ד אחר שהביא דעת ה"ט ציו"ד סי' קכ"ב סק"ד דצשאר ליסורים נאמן גמסלית לאסור, ושכמה פוסקים סברי דאין גמסלית נאמן להחמיר צמידי דלא אתחזק איסורא, כתב דא"כ לכאורה גם כאן צמשאל"ם וכדומה צכל מקום שהדין הוא דאם נשאת לא תלך, דנראה דגם מדדינן לא הוי כאלו אתחזק איסורא, דלפ"י כספק איסורא לא עשאיה, אי"כ אם שוב צא גמסלית ואמר שהכירו צשעה שהועלה מהמים, וגמסלית אחר מכחישו י"ל דאין להחמיר, ואף דמהמרדכי שלחי יצמות משמע דלהתחמירין כאן היינו אפי' אם לדברי שניהם השליכוכו למשאל"ם, י"ל דמיירי צלא שכו עליו עד שחלל נפשו דהדין הוא דתלך, ואף חל"ל דהתחמירין מהמירין צכל ענין, מ"מ אין אפשר דמלין למסמך כהאי גוגח על דברי המקילין.

ד. ולהתחמירין איך חדין כשהתירוה כבר ע"פ גמסלית הראשון כשסכחישים שנים. צחש' הרש"א המיוחסות להרמב"ן סי' קכ"ה נשאל על אשה שהותרה ע"פ גמסלית שאמר מת, ואח"כ הכחישו צ' גמסלית, והשיב שחלל מהותרה הראשון ע"פ השנים האחרונים, כמ"ש ציצמות קי"ז צ' דצפסולי עדות כגון נשים כו' חולקין אחר רוב דעות אפי' היתרוה, חלל שיש לדון צזה ולחלק בין גמסלית לשאר פסו"ט, דהתם נאמנים אפי' צמתכוונים להעיד ולהחיר, מפני שאין חנו חושדים אותם שמשקרים, וזה דאין נאמנים צשאר עדות הוא מטעם גזירת הכתוב שפסלם כו', [וצענוה שהכשירות חכמים יש עליהם חורת עדות], וחלך כשאי מעיד תחילה שמת, ושנים כיו"ל צו מעידים אח"כ שלא מת סמכין על השנים, כמו צעדים כשרים דאמרי אין דבריו של ח' צמקוס שנים, חלל צגוי מלצד שהוא פסול לעדות הוא חשוד למשקר כו', ולכן לא האמינוכו חכמים חלל צגמסלית ולא צמתכוין להעיד, וחלך כשהגוי הראשון העיד לפי תומו והתירוה על פיו הרי הוא כשנים, וכששנים האחרונים מכחישים אותו אפי' גמסלית אין משגיחים צהם כלל שאין צמטלין עדות צשיח לצד, ששיח הראשון הרי הוא כעדות של שנים כו' ועוד שאין הכחש ממש צצ"ד כו',

(*) מכאן עד הסוף הבאנו הלשון כפי מה שהוצחק בב"י, ובפנים התשובה הלשון מגובגג, וכנוסחת הב"י כן הוא גם בריב"ל ח"א סי' ט' וברח"ש דע"ש א', רק שבמקום המלים: „אלא שאני חוכך אם הדין כו' הנוסחא אצלם: „ולא שאני חותך הדין כו'.

(**) וגם מ"ש מהר"ן שפירא דחש' דסי' חתק"פ כתבה הרש"א בעצמו צ"ע, דשם מברר דטופר כתבה שכתובה בלשון נסתר כגוף שלישי, עוד השיב כו' ועוד כתב כו', וגם מוכח דחש' מקוצרת ספ"ש: „האריך בה הרבה כו', וכן הסעם שכתוב שם. משום דראשון כיון שהתרגמה ליגשא על פיו בגמסלית הר"ל כו' עדים כשרים ואין ב' עדים פסולים נאמנים לגבי ב' עדים כשרים כו', אינו מוכן, דהא מקודם שם כתב דבכל פסולי עדות אפי' היתירוה אוליין צתר רוב דעות, ועל כרחך צ"ל שזו העתקת טופר ואינה מדויקת וכמ"ש הב"י.

באר היטב

מסל"ת ונשאת ואח"כ כל עד מפי עד כשר ואמר לא מת לא תלא. מהריב"ל ח"ט סי' ה'. עד המעיד על איש ח' שמת שלא ידע שזו כ"א על פי עצמו. מהריב"ל ח"ט סי' ה' חשיב ליה כעד מפי עד. והרש"ד"ם סי' י"ט חשיב ליה כעד המעיד עצמו. והרש"ד"ם נקט"ל הכריע כרש"ד"ם:

לא מת תלא. וכן ג"כ אם לא נצט' ח' שנים מפי שנים ואמר מת ועד מפי עד אמר לא מת תנשא לכתחלה. הרש"ד"ם נקט"ל. כלל נצט' ח' עד מפי עד ואמר מת ועד מפי עד ואמר לא מת לא תנשא ואם נשאת תלא. נוי מסל"ת האומר לא מת ומוכח"ס נוי מסל"ת האומר מת לא תנשא ואם נשאת תלא. עיין כנה"ג דף מ"א ע"א ובה"מ ס"ק ע"ד. עד מפי נוי

אוצה

סי' שכב אות ד—ה

הפוסקים

ועי' בעצי ארזים סק"יג דלמא שביאר דמ"ש רש"י בשבת דקמ"ב דנאמנות עמפ"ע בעגונה הוא מטעם דאפקעינהו רבנן לקדושין, דדוקא בעמפ"ע כחז כן משום דל"ש ב"י סברת מדע"ל"ג ב"י [וכמובא בראשונים] לסעיף ג' סק"ל אות ד' [כחז דלפ"ז ג"ל ראי' למא שביאר הרש"ד"ם בסי' י"ט בשם הריב"ל שפקפק דעמפ"ע אינו נאמן להחמיר, דהא סברא זו דאפקעינהו ל"ש חלל להקל ולא להחמיר, [מיהו ע"ש בראשונים] ד"ס שכתבו סברת אפקעינהו גם בעד כשר ושי"א דגם בעמפ"ע שייך מדע"ל"ג, וע"ש מה שמביא עוד ראי' מלשון רש"י בשבועות דף ל'. ובס"ק קנ"ו הוכיח מחש"י הריב"ל ח"ט סי' ח' דס"ל דעמפ"ע אינו נאמן להחמיר, ודלא כהרש"ש [המובא להלן] ש"י דעת הריב"ל שם דנאמן. גם בס"ק פ' כהז דהעיקר בדעת הריב"ל דעמפ"ע אינו נאמן בעדות אשה להחמיר, ועפ"י מיושב דל"ק מחש"י הרי"מ והר"ן לחש"י ב"י ב' [בגדול חזרה מעדות וכמובא בראשונים] לסעי' ב' ס"ק קס"ו אות ג' *.

אולם הרש"ד"ם סי' י"ט אחר שהביא חש"י הרש"ד"ה שבמיוחסות ס"י ק"ט בגי"ל, וביאר דבריו דמוספק בזה ולא ב' הדבר בפירוש חלל שה"י דעתו נועה ב', הביא עוד מחש"י הר"ן סי' י"ב ש"י בפשיטות, דאע"פ שהע"ד בג' עמפ"ע הוא, [הא] גם הע"ד הראשון שהע"ד שמת עמפ"ע ה"י ב', הרי בפירוש דפשיטא ל"י להר"ן דש"ס הם עמפ"ע מחיר ועמפ"ע אומר, וא"כ ודאי שאין ראוי לומר שגניית ודאי לכל הפוסקים והר"ן ש"כ בפשיטות מפני קרוב ספק דהרש"ד"ה, אע"פ שכתבו גדול ב' מ"ט יש לנו להלך אחר הרוב אפי' להקל כ"ש להחמיר.

גם בפני יהושע ח"ט סי' ס"ו דמ"ט ג' בגדול הכחשת עמפ"ע, הוכיח מחש"י הר"ן הרי"ל דעמפ"ע נגד עמפ"ע מהני בהכחשת ואם לאו ב"י חלל דהוי כעד נגד עד, ושם לעיל הביא מהר"ב השואל שזן להחיר מטעם דהע"ד השני לא הכחיש ב"י ב', והא לא מלינו בשאר עדות שמקבלן עדות עמפ"ע רק לעדות אשה משום עגונה הקולו, אבל להחמיר לקבל עדות עמפ"ע ולאסור אותה לא יקבלו עדותן עכ"ל, והש"ד דכל דפריך דברי חיימה שא"כ גם עדות ע"א שראה עצמו לא נקבל להחמיר, דהא לא מלינו בכל החורה שמקבלן עדות ע"א חלל בעדות אשה משום עגונה, אבל לא להחמיר ב', אע"כ לומר דהא דהקולו חכמים בעדות אשה בע"א היינו דוקא כשאין ע"א מחישו, אבל בשע"א מחישו לא הקולו, וכן הדין בכל פסו"ע דל"מ בכל העדות רק בעדות אשה, וכשפסו"ע מחישו אסורה כמ"ש כל הפוסקים וה"כ כאן, ואם כוונתן כיון דאין עדים לפנינו אין לנו חייבים לחזור עליהם ולהביאם לנ"ד שוכחשו חת הע"ד ובהא דאמר"י בכתובות כ"ג א' עדים צד אסחן ותאסר, גם זה לא י"ל דאם הקולו בשב"י דמונול נפשה נקל ב"א כדאמר"י בקדושין י"ב ב' וכתוב"ש שם פ"י דהא דפריך הגמ' והא איכא עדים דידעי היינו שילא קול ש"ס עדים, א"כ ק"י הדברים ומה החס דנחקק פנויה קיימא ועדים מעידין

מכחשים אע"פ שנשאת תלא דלזלין בחר רוב דעות כו'. וברח"ש דע"ט א' אחר שהביא החש"י המיוחסות הג"ל ומ"ש בשם רבותיו שלא חילקו בין גוי לשאר פסולים ב' כתב, דכן י"ל מחוץ דברי הר"ן בחש"י מ"ז שאפי' החירוב יש לבעל בעדות מכה המשיחים כו', וגם משאר הפוסקים שסחמו דכריהם, מסביר לי שדעתם שאין חילוק בין גוי לשאר פסולים דל"כ לא הו"ל להשמיט מילתא כהאי לפרש ש"ס חילוק, חלל נראה שדעתם דאין חילוק וכמ"ש הרש"ד"ה שהסכמת רבותיו כן. וזו"ש יצמות פמ"י דין י"ז הביא ג"כ החש"י [המיוחסות] להרמב"ן הג"ל, ש"ס אומרים שאפי' ב' גמסל"ת אין מוילין אותה מהיתר ב' אכן הסכמת כל רבותיו שאין חילוק בין עכו"ם לשאר פסולים כו'. וע"ש בס"ק ש"ט אות ב' שכתב הרש"ש דלדעת המרדכי ליכא בגמסל"ת כלל הך דינא דהחירוב דליחשב כשנים, חלל דהפוסקים שם חולקים על הרש"ש צ"י דברי המרדכי.

ואם שייך בזה לזות שפתים ע"י לעיל ס"ק ש"י אות ב'.

ח. עד מפי עד אם נאמן להחמיר להכחיש עמפ"ע האומר מת. עכ"ל ס"ק קכ"א ש"י דכלל חלו הדיונים עד מפי עד ואשה וגמסל"ת שוב הן לקולא או לחומרא. ובנה"ג הגכ"ט אות י"ב הביא בשם הרד"ז ח"א סי' ק"ט וצדפים ורשא תרמ"ב הוא צח"ד סי' אלף קס"ב (י"א) דעמפ"ע להחיר הכשירותו ולא לאסור.

ובחסד לאברהם (לר"א חלומים) מהדו"ק סי' י"א דף י"ד ד' בגדול הכחשת עמפ"ע, כתב ד"ס לז קולא בעמפ"ע לפמ"ש הרש"ד"ה בחש"י סי' חש"מ וכתוב"ש ביאור צמיוחסות סי' ק"ט דעמפ"ע נראה שאינו נאמן להכחיש עד הראשון ב' לפי שער הראשון הרי הוא כשנים ואין מחישוין העדים חלל עדים ממש מפיהם ולא עמפ"ע, חלל שאני חוכך צו להחמיר הלכה למעשה עכ"ל, ונראה צדור דכונתו דאפי' אם הע"ד הבא להחיר ה"י ג"כ עמפ"ע, מ"מ אין עמפ"ע השני נאמן להכחישו, דו"ל בחר עמ"ו שאין הכחשה חלל מפי עדים ולא עמפ"ע, והיינו דהוי דהאמינו חז"ל עמפ"ע להחיר אשה לבעלה, אבל בדבר הנוגע להכחשת עדים צ"י עדות ממש, ויש לנו ללמוד דברים חלו ממ"ש כיו"צ שם סי' קכ"א לענין גמסל"ת שאמר מת וצ' גמסל"ת מכחשים חלל יהיו נאמנים משום דגמסל"ת הראשון הוי כשנים, ואין מצטלן עדות צ"יחא לצד ב' ועוד שאין הכחשה ממש צ"ד ב' חלל שאני חוכך צ"ה [וכנ"ל ב"א דהקודם], הרי דמטעם זה ש"י לבעל העדאח עמפ"ע הבא להחמיר כתב ג"כ לבעל עדות גמסל"ת להחמיר משום דלהכחשת עדים צ"י עדות ממש, ו[א"כ] כמו דלא מהני גמסל"ת אף נגד גמסל"ת, כמ"כ עמפ"ע לא מהני להכחיש אף שהראשון ה"י ג"כ עמפ"ע, משום דלהכחשת עדים צ"י עדות גמורה צ"ד, והארכתי קצת להו"א ממה שראיתי לגדול א' בספרו שהבין דהרש"ד"ה מייירי דוקא כשהע"ד הראשון הע"ד מפי עצמו, אבל כשהראשון ה"י ג"כ עמפ"ע מוטיל עמפ"ע להכחישו, ולא כן הוא דיגיד עליו רעו מ"ש בגמסל"ת ב'. ואחר שהלכתי צטעמא דמילתא דלהכחשת עדים צ"י עדות מפיהם והגדה צ"ד ב' סייס דעכ"פ הו"א וכן נועה ש"י הרש"ד"ה דאין עמפ"ע נאמן להחמיר, יש לנו עמוד גדול ללך להיתר ש"י למעלה [שם בגדול].

(*) ע"י בספר יהושע סי' ס"ח דנ"ג טור ב' שהביא מהדרכי ט"ח סי' ד' שכתב בשם הר"ד"ך דעמפ"ע נאמן לאיסור ולא להחיר וכ"כ הרשב"א בחש"י. וצ"ע דהר"ם שם הביא דבריהם לענין גמסל"ת וכנ"ל באות א' ולא דיבר כלל מענין עמפ"ע, גם פ"ש נאמן לאיסור ב' ט"ס דשם כתוב נאמן להחיר ולא לאסור.

אוצר

סיק שכן זאת ה—ח

הפוסקים

שכצ"א דעת הפוסקים דעמפ"ע אינו נאמן להחמיר, כחז דודאי כב"כ דני"ד שאני, שהרי שחי הנשים אומרות מפי גמסלית אחת ועל דבור אחד ובזמן אחד הן מכחישות זו את זו, אלא שזו אומרת שאמרה בלשון המועיל להחיר וזו אומרת שאמרה בלשון אחר שאינו מועיל להחיר, דהוי הכחשה בדבר אי ממש ודמיה לע"א אומר מת וע"א אומר לא מת, דבשלמא דעמפ"ע אומר מת ועמפ"ע [אחר] אומר לא מת, אין שניהם העומדים לפנינו מכחישים זה"ל בפירוש, דיכול להיות אחת מה ששניהם אומרים, שזה שמע מפי אחד שפי' מת וזה שמע מפי אחר שלא מת, משא"כ בנ"ד שזו מכחישה את זו הוי כמו ע"א אומר שראה את פי' שמת וע"א מכחישו ואמר שראה שחי והכחשה גמורה היא.

ז. להחמיר, מה הדין כשפסול המעיד מפי עד מכחיש להבשר המעיד מפי עד. בספר יבושע סי' ס"ח דני"ג טור ב' כתב דכמו בעדות ראשונה שאינה עמפ"ע הדין דעד פסול לא יכול להכחיש עד כשר אפי' כשצ"א [כח"א] להלן סי' ש"כ (אות ד'), כמו כן בשניהם עד מפי עד דנאמן הכשר נגד הפסול כו', ולא מציעו להפוסקים דסברי דעמפ"ע אינו נאמן לאיסור פשיעא דאין ממש בעדות אשה זו בנ"ד, אלא אפי' להסבירים דנאמן מי"מ ג"ל דעמפ"ע כשאחד איש ואחת אשה דשומעין להאיש, חדא דלמה נעשה פלוגתא רחוקה כ"כ בין הפוסקים. דהני סברי דעמפ"ע אינו נאמן כלל אפי' נגד פסול, ונימא דהני יסבירו דנאמן אפי' פסול נגד הכשר, ודי אם נחמיר דעמפ"ע נגד הדומה לו כו', ועוד מי"ט נחלק בין עדות ראשונה לשני צד, דכמו דבעדות ראשונה אף דע"א כשר נמי אינו נאמן מדאורייתא כמעט לרוב הפוסקים רק מדרבנן, ואפי' עד כשר נאמן נגד פסול צד כניל, כמ"כ גם כזה דאינו אלא מדרבנן נמי נימא הכי דעד כשר נאמן נגד הפסול דעמפ"ע, ואף דיש לחלק ביניהם, מי"מ ג"ל דלא משוין פלוגתא רחוקה בין הפוסקים כניל, וע"ש מה שכי' להוכיח עוד צד.

ח. ומה הדין להחמיר. כשעמפ"ע מכחיש לעד מפי עצמו האומר ב"ה. בחמדה שלמה סי' ע"ו אות ל"ז כתב צחילת דלהסבירים דעד פסול יכול להכחיש עד כשר [כמציא בסי' ש"כ אות ד'], אי"כ י"ל דה"כ עמפ"ע [מכחיש לעד כשר מפי עצמו כנדרות], דהא מסקינן בצבורות דל"ו דאין עמפ"ע כשר אלא לעדות שחשבה כשרה לה, משמע דעמפ"ע דמי לאשה כו'. וצ"ח ל"ה כתב דכ"מ מהב"ש סי' קי"ט שכתב דכלל אלו הדינים גמסלית ואשה ועמפ"ע שוים. אך צ"ח ל"ט כתב דלמאורס י"ל מ"ד הסביר דעמפ"ע אינו יכול להכחיש עד המעיד בפניו ואפי' אשה י"ל דאינו יכול להכחיש, ואף לשיפת הירושלמי [המציא בסי' כניל] דאשה מכחשת איש, י"ל דהיינו דוקא כשנאמרים צאים לפניו ואומרים עדותם צ"ד ע"כ שניהם שוים, דמדאורייתא שניהם אינם נאמנים ומדרבנן שניהם נאמנים, אבל דעמפ"ע דהעד הצי' לפניו אומר צורות עדות ואיכא חזקה גדולה שלא יעיד עדות שקר, דכיון דעדוהו מהני עובר על לא העבד כו', אבל עמפ"ע דאדורו שאומר משמו לא צ"ל לצי"ד ועדיין יכול לאחור צו אפי' בעדות אשה כו' [עי' צד אסמ"ק כ' ובאור"ש שם], וא"כ ודאי יותר מסביר לאחמא הדברים שהעיד בעד צ"ד, וע"פ הסביר ושיקול הדעת מכריע חזקה כשרות של בעד המעיד לפניו, והאחר אין לדון עליו משום חזקה כשרות ואולי מילי דכדי נימא כו'. ושם צ"ח ל"ה כתב דהני מהב"ש סי' מ"א שכתב דעמפ"ע ודאי אינו יכול להכחיש עד כשר דעמפ"ע שזה לאשה ואין אשה מכחשת איש, אך צ"י עמפ"ע אזלין בזה רוב דעות, והעיר עליו כמה דילוף לה מאשה דפ"ל בפשיעות דאשה אינה יכולה להכחיש איש, ובה נחלקו צד הפוסקים [בסעי' ל"ה כניל] וגם מ"ש בפשיעות ד' עמפ"ע מכחישים עד כשר

מעידין בפניו שאין בקדושין שרי"פ, אפי' אסרינן לה כיון שי"א קול שיש עדים דש"פ, כ"ש אי"א גמורה דחזקה אי"א קיימא דניחוש לעדות בקול בעלמא, ואפי' דהקילו בעגונה אין לנו להוסיף קולות מדעתנו, וק"י שהעדים עצמן שלחו הכתב לידיו ועדיף טפי מקול כ"י פשיעא דלריבין חנו לחקור עליהם.

וב"כ הר"ח ש"ש צד"ז ג' דעמפ"ע אומר מת ועמפ"ע אומר לא מת כשצ"א צ"א אפי' אם נשאלת חלף כדן עד אומר מת ועד אומר לא מת, אמנם ראיתי ברש"ד"ס סי' נ"ט שכתב צ"ח"ד מה שהציב לו הריב"ל בנדון שלמה קצילון, ונראה מדבריו [דברש"ד"ס] שסובר הריב"ל דאפי' דעמפ"ע המכחיש לעמפ"ע יש להסחפק מ"ד דברי הרמב"ן שצמיוחסות סי' קי"ט וצ"ח"ד מ"ש סי' קכ"ה כו' [ובעמ"ש צח"ס ל"ה], ולי יראה ד"ל דכי ה"כ דבשאר הפסולים נאמנים גם לאחר ולהכחיש לכ"כ כו' ה"כ עמפ"ע יכול להכחיש לעמפ"ע אחר, והר"א מהש"י דסי' קכ"ה לענין גמסלית, יש לדחות דהתם היינו דכחישה בלא עדות אין מצטלן עדות הראשון המכחיש שהתירוט על פיו דחשיב עדות, אבל גבי עמפ"ע שמתכוין להעיד, איכא למימר שיכול להכחיש לעמפ"ע אחר וכת"ש צ"ח"ד הדין [הרי"ל ברש"ד"ס] בזהדיא, ואפ"ש מחלוקת לא מפ"ש, ומ"ש ברש"א [בסי' קי"ט] דעמפ"ע אינו נאמן להכחיש העד הראשון, משום [דמיירי] דהעד הראשון כ"י מעיד מפי עצמו ועדיף מעמפ"ע, אבל אם העד הראשון האומר מת ג"כ הוא עמפ"ע, יכול להכחישו עמפ"ע השני, שהרי איכא מ"ד ג"כ דאשה אינו מכחשת לעד כשר [בס"ק ש"כ אות ד'], ואפי' אשה מכחשת לאשה, ואפי' שהרש"א אינו מצטלי סברא זו לגבי אשה ועד, מי"מ דעמפ"ע לגבי עד [מפי עצמו] יראה לו דגרע טפי, אבל דעמפ"ע לגבי עמפ"ע יכול להכחיש זה את זה, וכן נראה מתוך דברי הר"ן הרי"ל [ברש"ד"ס] דעמפ"ע לגבי עד גרע אבל עמפ"ע לגבי עמפ"ע לא גרע וכו', ואח"כ ראיתי צ"ח"ד הריב"ל צ"ח"ד סי' ח' צ"ח"ד מ"ש על שלמה קצילון הרי"ל ששאלת עפ"י עד מפי גמסלית, ואח"כ צ"ח"ד מפי עד שהוא חי, וכי' שם דאפי' למ"ד כל שנשאלת ע"פ עד פסול ואח"כ צ"ח"ד כשר ואומר לא מת חלף, אפי' צ"ח"ד צ"ח"ד כיון שהעד האחרון כ"י עמפ"ע אינו נחשב כעד כשר וכו', דהא עמפ"ע לא איכא כשר צ"ח"ד מקום זולת בעדות אשה, וכו"ל כנשאלת ע"פ אשה או קרוב או פסול ואח"כ צ"ח"ד אומר לא מת דלא חלף וכו', ונראה בזהדיא מתוך דברי הריב"ל שם דדוקא משום שנשאלת כבר עפ"י עמפ"ע, אפי' שצ"א אח"כ עמפ"ע לאחר לא חלף, ה"א לא נשאלת חלף, וא"כ סובר דעמפ"ע נאמן לאחר כמו להחיר. [ועיין צ"ח"ד אר"ס לעיל מ"ש דעת הריב"ל דלא כהר"ש].

גם בספר יהושע סי' ס"ה דני"ג טור ב' אחר שכתב לחשו' ברש"א סי' חמ"ח [הרי"ל צח"ס ל"ה] דעמפ"ע אינו נאמן להכחיש העד הראשון, וכחז ג"כ דשם אינו מצויר [לענין] עמפ"ע נגד עמפ"ע, סיים דא"כ כ"י נראה לכאורה דעמפ"ע נאמן להכחיש עמפ"ע אפי' לאיסור, [בדבריהם] שכן הכרעה המחבר מד' ב"ש ע"פ מ"א דאם צ"י שמע מפי צ"י שהוא מת וע"א מעיד ששמע מפי אי' שהוא חי וכו' מותרת, משמע דעמפ"ע צ"י נגד אי' דאסורה, וברמ"א מדחשק ל"י להמחזר ש"מ דאדוריו אדרי ל"י, ומי יכריע נגד הכרעתם.

וע"ש צ"ח"ד שכתב ד"ל דעמפ"ע שצ"א לאחר לרי"ך להעיד בפניו האשה דוקא דכב"ג דהוא לחיז להאשה ל"ל דוקא בפניו ויש לפקפק בזה ולב"ש ל"ט.

ו. לחמקילים, מה הדין כששניהם אמרו מפי אותו עד, והתכחשה היא איך אסר אותו העד. במאיר נחיצים סי' ל' [ובפנים לזין צמעות ל"ב] אות י"ז דני"ג אי' אחר

אוצה

סיק שכן את ה—

הפוסקים

ואע"פ שמשום דבריו ממש ואין מכושין את העדים כ"י ולא עמפ"ע, משמע דאין חילוק שאף בלא התירוב על פיו אין נאמן עמפ"ע להכחישו, אך הדעת נוטה בתחילת דבריו שהוא עיקר ומדויק ביעצ, דהא בתחלת הכשר שם לענין גמסל"ת כתב: וזה יש צ"י דרכים בדרך הא' שצאו שניהם צ"ח וכו' בדרך הצ"י שצאו לאחר שהתירוב דלאו אין מוילין אותה מהיתר הרשון כ"י, וקחשיב שם כל האופנים ואח"כ כתב שם בסופו: וכן עמפ"ע כ"י, נראה להדיא דכל זה קאי על בדרך הצ"י דמייירי בהתירוב, ואשרי זו כלשונם היא בתשרי הרש"ח סי' תשמ"ח, ומה שהחמדת שלמה סמך לנרף להקל על מ"ש הרש"ח בתחילת דבריו דאינו נאמן, לדעתו לע"ג מאחר שכוונתו מלשון הכשר כ"ל [דמייירי בהתירוב דוקא], ואף לפי פירושו שם ל"ע קאת דהא בסוף הכשר מסיק שחשש להחמיר.

גם במראות הצובאות ס"ק קנ"ד אחר שהאריך בדבריו הר"ש דע"ז ג' ובהס"ר דקכ"ה ד' במה שנחלקו צינאור הכשר שצמיוחסות כ"ל חס מייירי דהעד הראשון ה"י עד כשר או עמפ"ע דכותה, כתב חמס מה שכתבו גם שניהם דהתם מייירי כשצאו שניהם צ"ח, לענ"ד ליתא ויגיד עליו רעו ממש שם בתשרי סי' קכ"ה לענין גמסל"ת דאין מוילין אותה מהיתר כ"י, והלכך כשגוי ראשון מעיד כ"י והתירוב על פיו בדרך שצ"ד מתירין כ"י, הרי שכל ושהו ושלש שם דלא חמר כן אלא בהתירוב ע"פ הראשון, אבל כשצאו צ"ח מצטלן דברי עד המתיר אפי' בשוה בעלמא שאינו מכין להעיד ושלש בפני צ"ד, ח"כ כ"ש בעמפ"ע שיש לו כח לבטל דברי העד הראשון כשצאו צ"ח, לכן בהכרח ל"ל דגם ההוא דסי' קי"ט מייירי צ"ח אחר שהתירוב, ומש"כ כתב שהעד הראשון חשוד בשנים, ועיקר הכוחות הוא דאפי' שנים מפי שנים אין יכולים להכחישו כמ"ש דין גמסל"ת, אבל צ"ח אין חילוק בין עמפ"ע לשאר פסולים דיוכל להכחיש אפי' עד כשר, ודלא כהר"ן בתשרי [הכ"ל], או [י"ל] דמ"ש הר"ן בתשרי שם שגם הראשון ה"י עמפ"ע, כ"י לרומח דמילתא אפי' לדעת הפוסקים דעד פסול אינו מכחיש לעד כשר. [אבל הר"ן לדעת ע"מ דס"ל דעד פסול מכחיש לעד כשר כ"ל, י"ל דגם עמפ"ע נאמן להכחיש עד כשר מפי ע"מ]. וכ"כ ה"ח עוז ס"ק קל"ה דקכ"ד ד' דהתשרי שצמיוחסות שם מייירי כשהתירוב. וכ"מ מהערך לחס שלפנינו בזה י.

א' המעיד מפי רבים לחומרא אם יוכל להכחיש לעד מפי עצמו. כתב בחמדת שלמה סי' ע"ז אות ל"ז דה חלו ביסוד הטעם למה חמירין דעמפ"ע דמי לאשה לענין להכחיש עד כשר [במבואר בזה הקודם], דיש להסתפק, אם הוא מלך המעיד לפנינו, דהואיל ואינו מעיד מה שראה אלא מה שמע לא הוי בגדר עדות, מש"כ דמי לאשה, ולפ"ז ה"י בשמע מרבים, דהא הגרעיות הוא מלך המעיד, ולא יוכל להכחיש להכשר לשיטת הרמב"ם [המוצא בסע"ל דאין הפסול יכול להכחיש עד כשר], אבל י"ל דהוא גרעיות מלך האומרים לו, דהואיל והגידו לו חוץ לצ"ד אין להמגידים רק דין אשה, אבל המעיד לפנינו נאמן בעד כשר, לפ"ז כיון דהוא ודאי נאמן ששמע מרבים, ורק דהם אין להם דין כשרים, ע"כ איכא למחל דבר רוב דיעות [כשהעד מפי ע"מ הוא ג"כ פסול], ואף לגבי עד כשר הוי כמחל על מחל [וכמבואר בשו"ע לעיל]. והנה הח"מ סקע"ט כתב להדיא דא' השומע מרבים אינו נחשד רק א', [וכמבואר בס"ק שלי"ה אות ה'], ונראה דסובר כסדרה הראשונה, חמס הצ"ש שם כתב דא' ששמע מרבים דינו כרבים, ובמבואר בתשרי מהרי"מ מלוצקן ע"ש, רק כתב דבעי דוקא שרבים אומרים שם ראו, דא"כ י"ל שכולם שמעו מא' ולא מקרי רבים, וא"כ ה"י צ"ד (שהעד ע"א שלהפטר אין את, וע"א העיד ששמע שאנשים אמרו שיש לו את ולריכב חליטה), י"ל דאותם האנשים

כשר משום דהוי רוב דעת, לענ"ד אינו רואה ראי' לא ולי"ע. ובאות מ"ל האריך בראיות דעמפ"ע גרע מעדות אשה וסיים דכיון שכן מהחבר טובא דאין עמפ"ע יכול להכחיש עד המעיד לפנינו מהטעם ש"ל לעיל.

ושם צ"י י"ז אות ו' הוסיף, דבעיקר הדין שכתבתי לפיל דעמפ"ע אינו נאמן להכחיש עד ע"מ מלתי כן בתשובות הרש"ח [שכתבו בזה ה'י] שכתב דכל עמפ"ע נראה שאינו נאמן לפסול העד הראשון ואפי' שנים מעידים מפי שנים, לפי שהעד הראשון ה"י הוא בשנים כ"י, ובהו אין לפרש דמייירי בהתירוב כשר ע"פ הראשון וכדמשמע ק"ת ממש דהראשון הוא בשנים וזה דוקא אחר שהתירוב, ולפ"ז קשה תחילה לשנוי ש"י דעמפ"ע נראה שא"י לפסול להראשון, ואי בהתירוב פשיטא, ה"י גם עד כשר אי"ע להכחיש, [וכ"כ הר"ש דע"ז עור צ', והוסיף דדחק לומר דמייירי בהתירוב ונקטי משום סיפא דאפי' שנים], גם מדלא ציאר להשאל צ"י חלוקות בענין עמפ"ע בלא התירוב ובהתירוב כמו שצייר מקודם לענין שאר פסו"ע, משמע מה דאפי' בלא התירוב אינו נאמן להכחיש לעד כשר, ומ"ש דהראשון ה"י הוא בשנים, ל"ל דכוונתו לענין שיש חורת עדות עליו כמו שנים דעלמא וכעין שכתבתי (בסי' ע"ז ה"ל) דמש"כ ראו להאמינו יותר ממי שהגידו חוץ לצ"ד דאין על הגדסה צ"כ"ג חורת עדות כלל, ולפ"ז נראה אף שסיים הרש"ח שם שחוכך להחמיר הלכה למעשה, ע"כ יש לסמוך ע"פ לדדי בהיתרם שכתבתי (בנדוני) כ"י, כיון דמלך עיקר הדין נראה דס"ל להרש"ח דאין עמפ"ע מכחיש עד כשר. והגר"י מליסא בתשרי שם צ"י י"ח אות ה' ה"י ה"י לדבריו. ובתשובות השלום צק"ע סי' ד' אות א' כתב דמהעדות הגרשוני סי' ע"א נראה שדעתו ג"כ נוטה להחמדת שלמה כ"ל.

ובנפ"ע שערשועים סי' ע"ה בנדון הכחשה עמפ"ע לעד ע"מ אחר ש"י דיש לנרף להיתר שיטות הפוסקים דס"ל דאין אשה מכחשה א"ת, כתב צד"כ ג' דמלכד זה יש לנו עוד צ"ד היתר גדול, דהנה הר"ן בכתובות דכ"ג מוכח דס"ל בהירושלמי דאשה מכחשה א"ת, וע"כ ס"ל דעמפ"ע אינו יכול להכחיש עד כשר, כדמוכח מדבריו בתשרי סי' מ"ז [שכתבו בזה ה'י] ש"י דאף שהעד ה"י המכחיש עמפ"ע ה"י, מ"מ לא תנשא דאף הראשון שהעיד שמה נמי עמפ"ע ה"י, משמע להדיא דאלו ה"י הראשון עד גמור מפי ע"מ לא ה"י מועיל דברי עמפ"ע המכחישו, וכ"כ מהר"ש [בסמוך] שצ"ד הר"ן ה"ל, ולכן יש לנרף צ"ד דעת הר"ן.

אולם הר"ש דע"ז עור צ' אף שמתחילת דבריו הרש"ח שצמיוחסות כ"ל דיוק ג"כ בהחמדת כ"ל, דעמפ"ע אינו נאמן להכחיש לעד כשר, מ"מ מסיק דהא למעשה כתב הרש"ח דחוכך להחמיר כ"י, אלא שיש להסתפק בדבריו אי דוקא להנשא להתחילה קאמר [להחמיר], אבל אם נשאת לא תלא, או דלמא אפי' אם נשאת תלא, ושאר הפוסקים סהמו בדבריהם, ומסתבר לי ק"ת דסברי דעמפ"ע ה"י כעדות שאר הפסולים, דאם איתא דסברי דגרע טפי, לא לשחמית שום אחד מהם לפרושי, ומהר"ן בתשרי סי' מ"ז נראה דסבר דעמפ"ע אינו נאמן נגד העד המעיד מפי ע"מ [וכ"ל צנעט שערשועים], ומ"מ כשר כתבו דהרש"ח גופי' כתב דלמעשה חוכך להחמיר. וכ"כ בסכום דבריו צדק פ' עור א'.

גם בנתיבות השלום צק"ע סי' ד' אות א' כתב דלפי הכשר שצמיוחסות כ"ל נאמן עמפ"ע להכחיש לעד כשר, דמ"ש בתחילה שאינו נאמן, נראה דמייירי שכבר הותרה ע"פ העד הראשון, דלא יש חילוק דאם באו שני עדים כשרים נאמנים להוילא מהיתר, אבל אם שנים מעידים ע"פ עמפ"ע אין נאמנים להכחיש עד הראשון דהוי בשנים, דעדיף עדות [מפי] ע"מ מעדות מפי עד, וכ"מ מתחילת דבריו [בנראה ממש שהעד הראשון ה"י הוא בשנים].

אוצר

סיק שכב אית ט—א

הפוסקים

ובסדר אלי' רבה דק"ה ג' כתב מתחילה דנראה להכריע בדבריו מהירושלמי שהוצא ברי"ק וברא"ש שלי יצמות מלאו בשטר מת איש פלוני ר' ירמיה אמר משיחין את אשתו ר' זון אמר אין משיחין מתניתא מסייעא לדין ולדין כו' אשר מצוה בזה דאפי' ר' זון מודה דמשיחין ע"פ עמפ"ע וע"פ פסולין, ואפי"ה ע"י הכתב גרע עפי דאין משיחין, וכיון שכן אע"ג דהכריעו הפוסקים להכשיר כר' ירמיה, אין לך זו אלא חידושו להחיר אין לאסור לא, וכן מתבאר ממ"ש הה"מ סוף ה"ל גירושין דבגמסלית לא מהני כתב, ומצוה מלשוננו שם דמאי דמפסל כתב גוי לא משום דלאו מסלית הוא אלא אפי' מסלית לא הוכשר אלא במסית בפיו דוקא לא במסית ע"פ כתבו, וכ"כ עוד פוסקים דבגמסלית לא מהני כתב וטעמא ודאי הוי משום דהכשר כתב חידוש גדול הוא ואין לך זו אלא חידושו כנ"ל כו', [ועי' באוה"פ לסעי' י"א ס"ק פ"ט אות ג' דיש פוסקים דבזכור שהוא מסלית מהני גם בכתב], וכיון שהעלינו מפי גדולי ישראל עדות בכתב הוא גרוע מאד עד שאינו כדון גמסלית, מיהא שמעין ג"כ שאינו כדון עד האוסר, ובפרט אחרי שאנו רואים להרמב"ן [שצמחויות ס"י ק"ט ה"ל צאות ה'] שטעה לומר דעמפ"ע אינו נאמן להכחיש דאין מכחישיין את העדים אלא עדים ממש מפיהם כו', והגם דלהלכה ואין מורין כן אמר [כנ"ל שם], מ"מ לגבי עדות שכתב שהוא גרוע ובקושי הכשירוהו להחיר כנ"ל, נראה ודאי דאינו דין הכחשה מהטעם עלמו שבי הרמב"ן שאין מכחישיין את העדים אלא עדים עלמם מפיהם ולא מפי כתבם וכל כי האי הלכה ריוחה ומורין כן כו'. אמנם בדקב"ז עור ז' ס"ס, דמאחר שלא מנינו דין זה מפורש לא בראשונים ולא באחרונים וזאת התשו' של ר"א אבינו ואפי' לדידי לא פסקא לי מילתא אין לנו לחקוק עלמנו בזה הלכה זו.

ובבצל הכסף ח"ב ס"י ז' נדון שהועד ע"י כתב שצלה חי, הביא ג"כ תשובת ר"א אבינו כנ"ל וכי דמ"מ לצי אומר לי דנראה ממקומות אחרים דליש לן לחלק בזה, דכל מקום דהאמינוהו רבנן דין להחיר דין להחמיר האמינוהו, וכמו דענין הדומה לה גבי עד מפי עד שרמב"ן צחש"י ראה לומר דמהני לעדות אשה דוקא להחיר ולא לאסור ולהכחיש לראשונים, ועי' רבים חלקו עליו ודחו דבריו מכל וכל והם אמרו דכשם דמהני עמפ"ע להחיר כך מהני לאסור ולהכחיש וכו' [ובמבוא צאות ה'], וא"כ מיהא נשמע ג"כ לענין מפי כתבם, ואמינא דכשם דמהני כתב לענין להחיר ה"ה דמהני נמי לאסור ולהכחיש וכו', ואחר שהציג דברי הסד"ר ה"ל שמתחילה הציג סיוע לדברי הר"א אבינו וכו' ומ"מ בסו"ד חס"ק דמאחר שלא מנינו דין זה מפורש וכו' אין לנו לחקוק עלמנו בזה הלכה זו, כי נמלא דדבר זה ספיקא הוי ויש לנו לחוש להחמיר בדבר להחשיב עדות בכתב עדות גמור אף להכחיש.

ובפני יחושע ח"ב ס"י ס"ו דמ"מ ג' נדון עגונה שהחירוק ע"פ ע"א ואח"כ צא כתב צחיותא ד' אגשים ששמו מפי ע"א שהוא חי (דאף לאחר שהחירוק הא עדיין יש איסור משום לו"ש), אחר שבי דבני"ד עכ"פ הוי כקול ונריכים לחקור על זה [כצאות ה'], הוסוף, דאע"ג דאפשר להחמיר לא הוי כתב עדות דהוי מפי כתבם, ולא אחי עדות דכתב זה להכחיש עד הראשון שהעיד כבר כו', ואי הוי עדות הראשון ג"כ בכתב, ודאי שהי אפשר לומר כנ"ל דכל הפסולין לא הקילו חכמים כשים הכחשה כה"ג ממש [וכנ"ל שם], אבל כיון דהכא הוי עדות הראשון מפיהם וההכחשה בכתב פשיטא דלא מהני, מידי דהוי אע"א שהחירוק על פיו דלא מהני אח"כ אפי' ק' נשים ושאר פסולים כו' א"כ ה"ה לכתב דפשיטא דגרע מע"א, ונריך לעיין עוד מזה, מ"מ בנ"ד פשיטא דנריך לחקור עליהם כיון דשלחו לנו הכתב כו', ועוד [דבני"ד שהעיד הראשון

האגשים אינם יודעים צעמם שיש לו את אלא שמו, וכולם שמו מ"א ח' אמנם מהרמ"ל שם השתמש בסברה זו רק להומרא, שצדקו אמר אי צעם רבים שפי' מת, וע"ז כתב ד"ל דלא הוי רוב דאולי אותם רבים לא ראו המעשה צעמם אלא שמו כולם מאחד, וגם הי פשוט לו נדונו שלא ראו צעמם, אבל בנ"ד להקל בסברה זו אין לנו, וגם אין לנו ראי' שאותם האגשים אמרו רק מפי השמועה, אמנם הר"ן צחש"י [ס"י מ"ז] נראה שהשתמש בסברה זו אפי' לקולא, [אלא] שיש שם משמעויות סותרות לענין אם מסתמא תולין שאותם הרבים ידעו צעמם או שמו מ"א כו', וגם אפשר שצדקו סתמא דמילתא הי ע"פ השמועה משום שהי צמדינה אחרת, אבל לולא זאת למד נמא בסתמא שמעידים מפי השמועה, [וע"ש צאות ג' מ"ש בנ"ד מהר"ל]. ונדונו שם כי דלהח"מ ה"ל הי מקום להקל אפי' להסבירים דהפסול מכחיש לעד הכשר, דבני"ד יש לנרף עוד עדויות להעד האומר שאין לו את, והוי רוב דיעות [נגד הא'] מפי רבים דלהח"מ ה"ל רק כחד, אבל להב"ש ומהרמ"ל ה"ל, הרי הא' מפי הרבים הוא עלמו הוי כרבים], ואין ציוי להכריע בדברי הגאונים הח"מ והרמ"ל. וע"ש בסוף החש"י דאחר שבי כמה לדדי היתר, הוסוף, ובגירוף דעת הח"מ דאי מפי רבים הוי רק ע"א, וגם סברה הר"ן ד"ל דכש שמו רק מ"א.

י. וכשהחירוק כבר ע"י העד כשר מפי עצמו, ואח"כ באו ב' עמפ"ע האומרים לא מת. עי' במהר"ש דמ"ז עור ז' אחר שסיים דעת הרשב"א להחמיר למעשה צעמפ"ע נגד עד מפי עלמו [וכנ"ל צאות ח'] כי דכל זה דוקא כשאנו צבת אחת אבל אם החירוק או נשאת ע"פ העד האומר מת ואח"כ צאו שנים מפי שנים ואמרו לא מת פשיטא דלא חלל מהיתרה, דהא עמפ"ע חשיב כעדות אשה או פסול דלא מתכשר בשום מקום אלא בעדות אשה, ולהרשב"א דחצינה גרע עפי, וא"כ אפי' מלה עמפ"ע חשיבי כעד אי כדאמין דק' נשים כע"א דמיון, וא"כ כל שהחירוק ע"פ עד כשר המעיד מפי עלמו, אפי' צאו אח"כ ק' עמפ"ע האומרים לא מת חשיבי כחד ולא תלא מהיתרה.

אולם בערך דהם (מהריק"ש) צסעי מ"א כי העיד אחד שמת ואח"כ צא עד אי מפי ע"א שהוא חי וכו' ואפי' שנים מעידין מפי שנים אינם נאמנים לפסול את העד הראשון אם החירוק על פיו, אלא שיש להחמיר לענין מעשה. [בנראה שהרב המחבר כי דברים אלו ע"פ דברי תשו' הרשב"א המיוחסות להרמב"ן בס"י ק"ט ה"ל, ומפרש דמיורי בהחירוק ע"י עד כשר המעיד מפי עלמו, ועי' סיום הרשב"א דלמעשה יש להחמיר, וכן ל"ל גם להמראות הוצאות והנתיבות השלום ה"ל צאות ח' שמפרשים ג"כ כך את החש"י כנ"ל].

יא. ולענין עדות בכתב אם מועיל להחמיר. צחש"י הר"א אבינו שצדק"ס ס"י רל"ט נדון יצמה שהעידו לה שהיבם מת ונשאת, ואח"כ צאו כתבים המודיעים שהיבם חי, מסתפק צוה ד"ל דעפ"י הכתבים לא תלא, דהא קו"ל מפיהם ולא מפי כתבם, ואם החירו ע"פ כתב [כצסעוף י"א], היינו להחיר אשה דהקילו זה רבנן מתוך חומר שהחמרת עליה בצופה, אבל לענין אחר לא, ואפשר לומר ג"כ דכיון דלהכיר היבם סגי בפסולי עדות, ה"ה ג"כ מפי כתבם דמהני, וכ"ה אפי' אם מהני מפי הכתב כמו פסולי עדות אפי"ה לא תלא, דהא בעדות הראשון [שהיבם מת] הי ע"פ עד כשר, וא"כ אפי' אם צא עד אחר [כשר] לא תלא, וכ"ש מפי כתבם דלא מהני אלא כמו עד פסול, ז"ל דהא בנ"ד העד הראשון האומר מת ג"כ לא הוי אלא כעד פסול כיון שהעיד רק מפי עלמו של האיש שמת שאמר לו שהוא אחי צעלה, והכתבים [המעידים שהוא חי כיון] שבאו לאגשים מחולקים הוי כשנים ואזלין בחר רוב דעות ונ"ש.

באר הגולה

לח [קכז] אשה אומרת מת או היא שאמרה מת בעלי (קנ) ואח"כ בא עד

(קכב) כשר ואמר לא מת ה"ז לא תנשא ואם נשאת תצא

ויש

ביאור הגר"א

[קכז] אשה כי ויאמר
כר. ממ"ש כל מקום
שהאמינה תורה כר. ומ

אפילו אשה שגם לה האמינה תורה ואין עד כשר יכול להכחישה אח"כ אבל
בדפוסים אחרים זה אות קכ"ח הראשון.

באר היטב

(קכב) כשר. ר"ל אפילו אחר שהתירוה ועיין כנה"ג דף ל"א ע"א:

לדעת הרמב"ם וסייעתו אם עד כשר ואמר מת ואשה אחת אומרת לא מת
האשה אפילו לכתלה וכ"כ הרמב"ם בפשיטתו גם הרש"ם סי' ר"נ קיים זה חסדא
גם מה"נ אם ונראה לדעת הרמב"ם וסייעתו ה"ה נמי אם התירוה חתלה ע"פ עד חסדא
חפ"ע פסול לשאר עדות דינו כעד פסול חולם אם העד הראשון שנאמר משמו שמת הוא לפנינו כעת יש חקקה לדבר שחזרו הוא ויעיד עתה צ"ד על ראייתו
שמת והשאל הו"ל עד כשר וכיון שהתירוה כבר ע"פ עד חפ"ע ל"ת מהתירה חפ"ע שמה שמעיד עכשיו הוא אחר שהתירוה ור"ל לדבר מדברי רת"ל
לעיל סעיף ל"ז כר' ע"ג וע' עוד בת' רע"ק שם:

פתחי תשובה

(קנ) ואח"כ בא עד כשר. ענה"ט ועיין כנה"ג ח"ט גזה וסיים זכינו לדון
לדעת הרמב"ם וסייעתו אם עד כשר ואמר מת ואשה אחת אומרת לא מת
האשה אפילו לכתלה וכ"כ הרמב"ם בפשיטתו גם הרש"ם סי' ר"נ קיים זה חסדא
גם מה"נ אם ונראה לדעת הרמב"ם וסייעתו ה"ה נמי אם התירוה חתלה ע"פ עד חסדא
חפ"ע פסול לשאר עדות דינו כעד פסול חולם אם העד הראשון שנאמר משמו שמת הוא לפנינו כעת יש חקקה לדבר שחזרו הוא ויעיד עתה צ"ד על ראייתו
שמת והשאל הו"ל עד כשר וכיון שהתירוה כבר ע"פ עד חפ"ע ל"ת מהתירה חפ"ע שמה שמעיד עכשיו הוא אחר שהתירוה ור"ל לדבר מדברי רת"ל
לעיל סעיף ל"ז כר' ע"ג וע' עוד בת' רע"ק שם:

הפוסקים

סיק שכך איתא — סיק שכך איתא

אוצר

אומנתו וכמ"ש בכת"ם ח"א סי' מ"ג ובכת"ם סי' כ"ג, אולי
עדיפה מעד פסול או כתב ישראל דלא מהני מהתורה בממון, ואפי'
מעד כשר להפוסקים דל"מ [בעדות אשה] רק מדרבנן, ולכ"כ
הו"ל כחד לגבי חד, ולא תנשא לכתחילה בכל ענין, אך י"ל לפמ"ש
הפוסקים [כ"ל] דכתב לא מהני להחמיר, ואף להסבירים דמהני
להחמיר מ"מ יודו כאלו דל"מ להחמיר כיון דעיקר נאמנות הערכאות
הוא מבטח חזקה ה"ל, וזה שייך דוקא כשאומר מת פ', דלא ישקר
דשאל יבא לפנינו חי מה יענה לזה, אבל כשאומר או כותב לא
מת, אף אם ימלא שמת, אין בזה חסרון לאמונתו וכבודו, דיוכל
להשתמע ולומר דברגש אחר עדותו מת, ואף שילוויר ככ"כ שיתבאר
שמת עוד קודם עדותו, מ"מ אינו חושש על דבר שאינו מלוי כ"כ,
וא"כ אפי' לשיטת רבינו יקר וש"פ מהני סברה זו דלא הוי בגדר
חזקה גמורה מהתורה בזה והוי רק כשאר עד פסול, והלום מלאתי
בש"מ מהדו"ק ח"א סי' קמ"ח דעל חששת הגר"מ באנעט שלא
להתיר בערכאות בלי מסלית אפי' דלא משקרי, משום חל השת
רשע עד, והרמ"ש לא התיר בעל חשוכה משום דבעינן תחילתו וסופו
בכשרות כו', כתב דבעגונה דלא בעינן תורת עדות אין קפידא
בזה כו', ולפ"ז יאל לנו מה להעיד שלא מת אינו נאמן אם לא
הי' תחילתו וסופו בכשרות דכזה צודאי בעינן תורת עדות כו' ע"ש,
דמוכה מדבריו ג"כ בערכאות ח"נ להחמיר מטעם אחר כיון דאינו
כשר, וא"כ לכ"כ לא עדיפה ערכאות להכחיש עד הכשר לחומרה
ושפיר תנשא לכתחילה ולי"ע.

טעם לח. שכתב. אשה אומרת כו' ואח"כ בא עד כשר כו'
תצא. א. כ"כ לשון הרמב"ם בפ"ב מהל' גירושין

הלכה א'. וכתב בה"מ כמדומה לי שרצונו הוציא זה מהא
דיבמות ק"י צ', וללישנא בחרה דהתם צ' נשים כפי"א דמיון, וכיון
שכורע כח [צ'] הנשים לגבי עד כשר, ה"נ הורע כח אשה אחת
לגבי עד כשר, והא דאמרנו צירושלמי שם פט"ז ה"ו צ"ס רב גידל
דכ"מ שהכשירו חכמים עדות אשה בל"ש כו' האשה מכחשת את
האיש [ושמשם אמנם הוכיח הרמב"ן דלא בהרמב"ם ובה"א
דבסמוך, מ"מ] סובר רבינו שהירושלמי אחיה בליק בגמ' דין
דפט"ז צ' נשים בל"ש א' כ"כ הנשים בל"ש א', וה"ה לאשה ועד
שהולכין אחרי הראשון כו'. ובמרה"ל ס"ק קמ"ב הקשה ע"ז שהרי
צירושלמי שם אחרי מימלא ה"ל דצ' גידל מצוה להדיח בל"ש
דחלמוך, ושכן בק' גם היש"ש [המוצא להלן], וע"ש ש' דהרמב"ם
הוכיח מסוגית הגמ' דין שם דפליג אירוש' ה"ל בזה דאשה מכחשת
את האיש כו' [והמוצא להלן בסי"ק ש"כ אות ד'], דס"ל לחלמודין
דדוקא צ' נשים ופי"א הוי כפלגא ופלגא אבל עד כשר אומר מת
ואשה א' מכחשתו אף כשצאו צ"א תנשא אפי' לכתחילה, [ומינה
דכ"ה כשאשה אומרת מת ואח"כ בא עד כשר והכחישה דחלא].

יבדברי

הראשון ה"י עמפ"ע] מאן לימא דכתב לא חשיב כעמפ"ע, דכ"ה
דלא חשיב כפי"א מפיו אבל כעמפ"ע אפשר דחשיב, דאפי' דעמפ"ע
העיד בפיו וזה בכתב, מ"מ כיון דעד הראשון שראה המעשה
העיד בפיו בחרה חלוקה.

ובמצח אחרן [לר"ל צעק] בחש"י שנסוף הספר סי' א', צנזון
הכחשת ע"א ע"י קול וכתב שהצטל עדיין חי, כי דאף
דבעד [דלפנינו בזה] מעיד נגד הקול מ"מ ה"י לנו לחוש
לחומרה לקבל כתב ה"ל הנכתב בכתב ישראל, דאף הרמב"ם מודה
בזה דמהני לקולא כמצוהר בשו"ע סעיף י"א, וה"ה שנקבל
לחומרה כמצוהר בח"מ סקע"ד ובצ"ש ס"ק קי"ט דכל מאי דקיי"ל
להקל בעיגונה בעדות אשה ועמפ"ע וגמסלית שוין צין לקולא צין
לחומרה. [ולא הזכיר דברי האחרונים ה"ל].

גם בחן טוב סוס"ק קל"ד אחר שהביא להסא"ר ה"ל צ"ס תש"י
[הרי"א אביב שב] הרש"ם [דון] דאין סומכין על הכתב לאיסור
כו', תמה ע"ז למח שאני מפי כתבם משאר כל הפסולים, צלמח
הפוס' דסביר דגמסלית גרע משאר הפסולים [כ"ל אות א'],
י"ל דסבירים כהפוסקים דכ"ה דאין דבר שבערה פחות משנים
הוא רק כשצא להוציא דבר מחזקתו משא"כ כשעד א' אומר לא
מת נאמן מדאורייתא, ויותר נראה דלכ"כ נאמן מדאורייתא [לומר
לא מת] כיון דמסייע ליה חזקה [כעין דע"א נאמן בסוכה משום
דמסייע לי רגלים לדבר], וכן היכא דעד אחד נאמן אשה ועד
ושאר פסולין נאמנים מדאורייתא כמ"ש ה"י צ"ח לחולין דף י'
ע"כ, משא"כ גויים אשר פיהם דבר שוא אפי' במסלית אין בדבריהם
כלום, וכלום חקנו שיהי' גמסלית נאמן אלא להתיר משום עגונה
ומשום דהוי מילתא דפליג ומשום דהיא דיוקא, אבל לאסור דל"ש
ה"י פטמי אין בדבריו כלום, אבל מה עמס יכה לחלק צין מפי כתבם
לשאר פסולים, וכי' לכן דינו של הרש"ם ל"ע.

ובעני חיים סי' ע"ז כתב דלהפוסקים דאשה אינה יכולה להכחיש
לעד כשר, י"ל דכ"ה דלא מהני כתב להכחיש העד הכשר
האומר מת, כיון דעדות בכתב לא מהני מהתורה רק דמקילין בעדות
אשה, א"כ לא הוי הכתב יותר מעד פסול, דנאמן העד כשר נגדו
ומותרת להנשא על פיו אפי' לכתחילה.

יב. ובעד כשר אומר מת ויש כנגדו כתב מערכאות,
הסתפק צדופקי תשובה חקר הלכות סי' ל' ואחר
שהביא מהע"י חיים סי' ע"ז שז' דלא מהני עדות בכתב להכחיש
עד כשר, כי דא"כ י"ל דערכאות ג"כ לא עדיפה מכתב ישראל, דכ"ה
בכתב ישראל קיי"ל בפשיטתו צ"ס י"א דמהני, ובערכאות נחלקו
הפוסקים [ועי' חל"כ"פ לסעיף י"ד ס"ק קי"ג אות צ' והלכה],
אמנם עדיין יש מקום לשיטת רבינו יקר וש"פ בשטרות העילות
בערכאות דס"ל דמהני אף מן הכורה מבטח חזקה דלא מרע

אצו 7

הרמב"ם סובר אפי' התיירוה ע"פ האשה בתחלה אינו נגד העד כשר כמ"ש הרמב"ן ורשב"א ומ"מ ונ"י בשמו והוא מ"פ בכשר כשנים כשרים ובפסול כשנים פסולים ובמ"ש ללשונא בתרא לר' נחמ"י אבל הם חולקים עליו ומביאין ראיה מירושלמי שם עד אומר מת ועד כו' גידול בר מנימין שם בר כ"מ שהתירו עדות אשה האיש מכחיש את האשה והאשה מכחיש את האיש וגיתני עד אומר מת ואשה אומרת לא מת אשה אומרת מת ועד אומר לא מת ומשני תני עד אומר

ובדברי אליעזר סקט"ם כתב לתרץ דברי הרמב"ם גם לפי שיטת הירושלמי, עפ"י צנצנ'ה"א ס"ק קכ"ו (השני) דהרמב"ם אסופא דירושלמי סמוך דמיתא ל"ב דר' נחמיה ב', ושמפרש דר' נחמיה פלוג דזה אממרחא דר' גידל דלעיל, ופליגי בפלוגתא דתרי לישני דתלמודן, וכתב דנראה דזהו גם כונת הכ"ל דהירושלמי אחיא כל"ק, היינו דר' גידל בשם רב אבר הכי, אבל הרמב"ם פסק במסקנת הירושלמי דהוא באמת כל"ב דתלמודן. וע"ע צבית משה ס"ק קמ"ב וזנוטע שעשועים סי' ע"ה וצבית נאמן (צקונין בנין ירושלים) אות ל"א מ"ש לתרץ דברי הרמב"ם מהירושלמי.

ועיין צנאה'ס ס"ק קכ"ז דהיינו אפי' כשנא העד הכשר לאחר שהחירוב. וכי' צנ"ש ס"ק ק"ב דאחר שבי' דיש לפרש מ"ש ואח"כ צא, היינו קודם שהחירוב, וקמ"ל דכתיב' אין תקנה לדבר אלא תלך, סייס, אצל המגיד והג' מפרשים דברי הרמז"ס מייירי אפי' אחר שהחירוב ועי' תשו' רש"ד"ס. וזה חו"ד הרשד"ס צנ"ש יטע שבי' דהיה אפשר לפרש דמ"ש הרמז"ס "ואח"כ" חינו ר"ל אחר שהחירוב, אלא שלא צלו צנ"ח רק צוה אחר זה תלך, אצל כשנא השני [הכשר] אחר שהחירוב אפשר יסבור שלא תלך, וא"ת אם צלח החירוב הו' גם צאשה ופסול הדין בן כמ"ש בכלכ כ"א [ובשו"ע סעיף ל"ז ס"ק ש"י"ז אות א'], י"ל דקמ"ל הכא דאפי' נשאת לפד האומר מה נמי תלך כשהכחיש עד כשר, [ואפי' דהרמז"ס חייבי הכא בהעודה אשה, נגזר צוה אחר לשון המשנה והתלמוד דקרי לכל פסול צנ"ש אשה, סא"ר דע"כ ד' ביאור דברי הרשד"ס], כך ה' אפשר לומר, אצל ה"מ [שם] פי' כוונת הרמז"ס דאפי' בחירוב ע"פ אשה תלך מהיתר הרשד"ס בהנחה עד כשר, וכן הביא להרמז"ן והרשד"א שפירשו בן לדברי הרמז"ס, וכ"י ודאי ממ"ש הרמז"ס "ואח"כ" דאם מייירי בקודם שהחירוב מה לי צנ"ח מה לי צוה אחר זה דאין סברא לחלק, והביאו הרמ"ש בדמ"ס ז' והוסף, דודאי הפי' האמתי כהביע דאי אחי' לךך רצונת דנשאת להעד המחירוב לא הו"ל למקטע אשה אומרת מה אלא פסול טרי. ובזה עוז ס"ק קל"ה הוסף, דאפי' יחי' הפירוש בן [עכ"פ] נשמע דמ"א כשר חלים עפי' מאשה, וביא' הנותנת דאפי' החירוב ע"פ אשה תלך מהיתר ע"פ עד אחד כשר, והצ"ש שבי' [מתחילה] ד"ל דהרמז"ס מייירי קודם שהחירוב, נראה דהיינו רק לפי שיטתו צנ"ק קי"א דעת הרמז"ס דצוה אחר זה אפי' לא החירוב לא תלך מצטלה [וכנ"ל צנ"ק ש"י"ז אות א'] אצל כשר כצנתי צנ"ק קכ"ז דאין דברי הצ"ש [שם] מוכרחים דעת הרמז"ס. [וכנ"ל שם]. וכ"כ צנ"גני גי'ת צונות דברי הצ"ש כנ"ל *.

ב. המוכרים כדעה זו. ע"י צל"ב"ג שנחב שז"ד כמור. וכו"ל
צלות ב'. וכו"ל גם הרשד"ם צסי' ג"ע, וכתב

ג. ומה הדין כשהתירוה ע"פ עמפ"ע או עד פסול והכחישו עד כשר. ובעמפ"ע אם יש תקנה שהראשון (שספיו הגיד העד שלפנינו) יבוא עכשיו לב"ד להעיד ע"פ ראייתו. עפ"ת ס"ק ק"ג מ"ש ממח"ל להרמב"ם וסיעתו כי"ג כשעמפ"ע בוכתש מעד כשר מפי עמו תנא, דכוי כעד פסול [וכ"כ הרמ"ש בדפ"י ג'], אולם אם העד הראשון שאמרו משמו שמת הוא לפנינו יש תקנה שיחזור ויעיד עכשיו כ"י ע"ש. וראייתו מהא דבסעיף ל"ז אהא דאם בלא שנים ואמרו לא מת תנא, כ"י הרמ"א דאם היא ג"כ אומרת מה מטערפת להעד כ"י, והוא ע"פ הגמ' דיבמות דפ"ה ב' דמכחישתו לא תנא [וכי"ל בס"ק שי"ז אות א'], ומבואר שם בגמ' דמיידי דהאשה הכחישתו אחר הנשואין [ע"ש בלות ג'], אלמא דאף שהגדת האשה היא אח"כ וכוי [לכאורה] כצ"ל, אפי"ה מהני מה שהחירוה כבר ע"פ האשה הראשונה, דלא תנא מהחירוה, וכי"ג צ"ד דאף דמה שמעיד הראשון עכשיו ע"פ ראייתו הוא אחר שהחירוה, מ"מ מהני הכיתור שהחירוה תחילה ע"פ העמפ"ע דלא תנא מהחירוה. [מיהו ע"י בס"ק הנ"ל אות ג' דכמה מהפוסקים סוברים דאחר שצאו האוסרים אין האשה יכולה להנערק, מפני שכבר נצטעל הכיתור הקודם, ולדבריהם לכאורה נראה דה"ל ל"ש תקנה הנ"ל].

ד. וכשבא העד הכשר לאחר שנשאת. כתב רבינו ירחם צבי הרמ"ה זכ"ל ח"ג (בדפי קאפוטע דקני"ה ג' ודפי' ויינליך דקל"ו ג') דאס נשאת ע"פ אשה או קרוב או פסול וזא ע"א ואמר לא מה חלל דיותר שזא ע"א מאשה או קרוב או פסול. וזכ"ל העור [המוצא בזהו שאח"י]. והביאם הרה"ט בדמ"ח שור

(*) לכאורה לפי דבריהם יש להבין בדעת הבי"ש דלשיטתו הנ"ל בדעת הרמב"ם לגבי בזה אחר זה, ס"ל באמת דיש לפרש כן בדבריו והכא דביידי אמי' קודם שהתירוהו, אך להמבואר לעיל מהרשד"ם, נראה יותר שהבי"ש לא כתב הכי מעצמו אלא שהעתיק בקצרה דברי הרשד"ם, ומסתבר שסיר דנקט ג"כ כמסקנתו, והח"ט והאבני גזית שסרחו ליישב דברי הבי"ש משום שלא ראו דברי הרשד"ם במקורם, ועי' להלן מהבינית אדם, אך כנראה שגם הוא לא ראה את דברי הרשד"ם שדברי הבי"ש הם על פיו.

ביאור הגר"א

הרשב"א וכן העתיק בגי' דברי הרשב"א ודברי הש"ע תמוהין שבי' תחילת דברי הנ"י דמ' דאף בהיא עצמה לא תצא והוא תחילת דברי הרשב"א ג"כ אבל הרשב"א הסכים לדברי הרמב"ן וכן נראה ודאי מוכח מהאשה רבה והבי' לא עי'ן שם ועכ"ש וחי' :

טובר דבטוביה הקילו וראי' דהא שם אפילו בבת אחת או עד שאומר סמאה בראשונה כמש"ש בסוגיא דאורא שאמר סמאה לא מעלה ולא מוריד וערש"י * שם וכי דמהאשה רבה מוכח כדברי הרמב"ם דשם פ"ח ב' פריך טעמא דמבחשתו כו' ולא מוקמי' דנשאת ע"פ עצמה וכתב הרשב"א דהרמב"ן מודה להרמב"ם כהיא עצמה ופליג באשה אחרת מגמ' דכתובות והירושלמי הג"ל וכן הסכים * צ"ל וערש"א.

אוצר

ס"ק שדך אות ד—

הפוסקים

או פסולין אומרים לא מת הרי זה כמתאם על מחלה, משמע דפסול [אחד] כנגדו כשר לא הוי כמתאם על מחלה.

ובקו"ע למוהר"ל סקס"ב מצוהר לנכחורה מלד הסברה ל"ל זכר דלא תלא, לאחר שביאר דעד פסול דאחי מעיקרא חף דחשיב כשנים בזהירות על פיו, מ"מ לא הוי אלא כשנים פסולים ומינוי בסעל"ז דלא חשיבי רק כע"א, כי דלפ"ז אם הפסול דמעיקרא הוי איש ונשאת לעד הוי ל"ל דלא תלא לשי' הרמב"ם וסויעתו דאף צדד אחד הדיון כן, ופלא שלא כי הרמב"ם דין זה, וצטור ראיתי שבי' דאפי' נשאת להעד דתלא, ולהכ"ל סברתו ל"ב דע"כ להוי כחד וחד, ואולי י"ל כיון דגם צי' פסולים ממש רק דומה לשני פסולים ולא ממש כשנים כו' וע"כ ממילא עוד הורע כמו מעד כשר כיון דגם צי' פסולים ממש לא חשיבי רק כחד כשר, וא"כ בפסול דאחי מעיקרא דרק "דומה" לצי' פסולים גרע כמו מעד כשר, ולכן אפי' נשאת להעד שהעיד לה תלא דגרע מחד וחד ועדיין ל"ע.

ובעצי ארזים ס"ק קי"ט בתוך ציאוורו לשי' הרמב"ם כתב, ד"ל שאם צא העד הכשר אחר שנשאת להעד הפסול המעיד, צוה מודה הרמב"ם דלא תלא, שכי"מ. מהסוגיא דיבמות דפ"ח צי', דפריך למימר דשמואל דאמר ל"ש אלא בשאינה נוכחישתו כו', צמאי עסקין, אילימא צהרי כו' אלא צדד וכתאמר עולה כי"מ שהאמינה כו', דקשה אמאי הולך לאוקמי בפסולי עדות וכו' נחמ"י, ולמה לא מוקי לה צדד ושנשאת ע"פ פסול וצא עד כשר והכחישו דכח"ג לא אמרי' דהפסול נחשב כשנים לדי' הרמב"ם, אצל במכחישתו ס"ל לשמואל דהיא עצמה מצטרפת **, ואין לומר דהרמב"ם לא קאמר רק בזהירות, ומימר דשמואל קאי אמתני' דמיירי שנשאת ממש, שהרי להרמב"ם אין חילוק צין התיורה לנשאת ממש כו' [וכנ"ל בזהירות הקודם], אצל להכ"ל י"ל קצת דניחא ל"י לאוקמי מתני' אליבא דשמואל בכל ענין אפי' נשאת להעד כו', ולהכי לא מצי לאוקמי בכשר נגד פסול דא"כ שנשאת להעד עצמו אמאי תלא, ולכן מוקי לה צדד דעות דצי' פסולים נגד פסול אי' אפי' נשאת להעד המעיד נמי תלא ועדיין ל"ע.

ו. ומה הדין כשהעד הכשר המכחיש הוא כשר מדאורייתא ופסול מדרבנן. הרמ"ש דנע"מ טור צי' בסתפק צוה, וכתב דכפי הגרסה פשטא דמילתא דכי אמרי' דעד כשר מכחיש לנשאת המעידה שמת אפי' נשאת על פיה תלא, היינו דוקא עד כשר לגמרי גם מדרבנן, אצל כל דהוי קרוב או פסול מדרבנן לא, וז"ל לענין הדין דקי' נשים כע"א דמיון [הכ"ל צסעי' ל"ז ס"ק ש"ע], דחוקא צעד כשר לגמרי כו', אצל כשהוא קרוב או פסול מדרבנן הוי כעד פסול ואוליין צדד רוב דעות.

ובתשורות רע"א ס"ק קי"ג מוצא הוכחה לזה, שבי' דהנה צדין אשה שאמרה מפי ע"א שמת בעלה וצא העד והכחיש שלא

צי', וכתב דכן י"ל דעת הרמב"ם. [וכן מצוהר מדצרי ה"י ביבמות דקי"ז צי' שהציא לדעה זו דאם נשאת ע"פ אשה ואח"כ צא עד כשר ואמר לא מת תלא וסיים דכ"ד הרמב"ם כו'].

וכתב העצי ארזים ס"ק קי"ח דכן נראה להוכיח מהבג"מ יבמות דקי"ז צי', דפריך למתני' עד אומר מת ונשאת טעמא דנשאת כו' והאמר עולה כו', ואמאי הולך לתרץ דנשאת היינו התיורה להנשא, ולא מוקי לה בפסול כדמוקו גם לסופא דמתני' שם בפסולי עדות, ולהכי לא מהני התיורה להנשא לדעת הרמב"ם אם הוכחש אח"כ מפי עד כשר, אי' לדעת הרמב"ם אפי' נשאת ממש נמי תלא, ועל כרחק לא מיירי אלא בכשר, ולהכי הולך לפרש לא נשאת ממש אלא התיורה.

ובמראות הצובאות ס"ק קי"ז (דק"ב טור אי' צסופו) אחר שהציא דצרי הרמ"ש הכ"ל כתב, אולם מדיוק לשון הרמב"ם נראה דנשאת מודה דלא תלא, שהרי שם צה"ל כי צדין אשה שאמרה מת וצי' נשים אמרו לא מת כתב הרמב"ם דתלא, וכאן צה"ל כי"א כתב אשה אומרת מת כו' ואח"כ צא עד כשר ואמר לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תלא, ולמה האריך כאן יותר ולא אמר בקצרה נשאת ע"פ אשה כו' ואח"כ צא עד כשר תלא כמו לעיל, אי' דנ"ל לדיוק צוה דמיירי דוקא בשהתיורה ואח"כ צא העד דלא תנשא ואפי' נשאת תלא, אצל אם נשאת ע"פ אשה ואח"כ צא עד כשר לא תלא, ועי' בדרכי משה סק"מ שחלק ג"כ צין התיורה לנשאת בענין זה * ול"ע לדינא.

גם באגודת אוזב (לח"י מציאלה) דקי"ב אות י"א דיוק כן מדצרי הרמב"ם דנשאת לא תלא, וטעם הדבר נראה עפ"י שוכחתי לעיל שם, מהבג"מ לשיטת הרמב"ם דנשאת לא לריך להא דעולה (דכ"מ שהאמינה תורה ע"א הרי הוא כשנים), רק שאין להפקיע אשה מצעלה צדד ע"א כמו שאין מויליין ממון בע"א, אי"כ גם כשנשאת ע"פ אשה אין להפקיעה מצעלה כשצא העד לאחר שנשאת, והגם דבהלכה כי שם כתב הרמב"ם דנשאת ע"פ אשה וצי' נשים אומרות לא מת תלא, ולא אמרי' איך מוילי אשה מצעלה כו', שאני הכס דכיון דאוליין צדד רוב דעות ועשו צי' נשים צאשה אי' כצי' נשים צאש אי' לכן הוו כשנים דמויליין אשה מצעלה. וכן צקן אורח יבמות דקי"ז צי' כתב דנשאת ממש אפשר דמודה הרמב"ם דלא תלא, משום דאשה אינה יולדת מתחת ידי בעלה אלא ע"י עדות גמורה ולא ע"י אחד כשר או צי' פסולים. ה. וכשנשאת לעד הפסול שעל פיו הותרה [להסוברים דאף בחד וחד מהני נשאת לא' מעדיה בבס"ק שו"ד]. כתב הטור דאם נשאת ע"פ אשה [או קרוב דדינו כנשאת, ע"פ הפרישה] ואח"כ צא עד כשר ואמר לא מת אפי' נשאת לא' מעדיה תלא. וצנני דוד פ"ב מה' גירושין הכ"א דיוק כן מלשין הרמב"ם שכתב בהלכה כי אצל עד כשר אומר מת ונשים רבות

(*) הנה הדרכי משה שם קאי אדברי הנ"י לדעת הרמב"ן [המביא בס"ק שאח"ז] דעד כשר לא מהני להכחיש לצדד האשה, ועי' הוסיף דכ"כ המדרכי בשם מהר"ם דאפי' נשאת ע"פ גמסל"ת ואח"כ בא עד כשר והכחיש לא תצא, וסיים, מיהו אם בא העד הכשר אחר שהתיורה כו' ונשאת אח"כ תצא, ולכאורה ליכא ראי' מזה להמרה"צ דאולי לשיטת הרמב"ם, אך דברי ה"מ עצמן צ"ב דהא להרמב"ן לא בעינן נשאת ואפי' בהתיורה לבד

לא מהני הכחשת האיש, ואולי מחלק הד"ם בין גמסל"ת לשאר פסולות. (** ובבית משה סקע"א תי' קושיא זו, דדוקא נגד פסולים היא מצטרפת, אבל נגד עד כשר היא עצמה לא נחשבת כלל לעד אפי' לצירוף, ולכן ליכא לאוקמי בהכי דא"כ גם במכחישתו תצא, ועי' בדבריו להלן ס"ק שכי' אות ג'. מיהו עי' בס"ק ש"ב אות ג' ד"א דהיא מצטרפת גם נגד עד כשר.

ויש אומרים שאם אשה אחרת

באר הגולה

או ה"ה נסח הרמב"ם
והרשב"א וכו' הנ"ל

הפוסקים

סיק שכתב אות 1 — סיק שכתב אות 2

אוצר

גריסין דכ"מ שהכשירו עדות אשה כלשהי מכחשת את האיש [וכמוצא בהכ"מ שצ"ס"ק הקודם אות א']. וכחצ הרשד"ם סי' נ"ט דכ"מ דעת הסמ"ג מ"ע י' והנמוקי' ציטמות שם. וברח"ם דס"ח עור ז' כתב שכן היא סברה הרי"ז [נשכ"ג ליצמות שם, ודפי' ווילנא דמ"ג ז' אות ו'], וכ"מ מדברי הרי"ג בכתובות דכ"ג ז'. ונל"ל פסקי דינים ח"צ דנ"א ז' צחי' יצמות כתב דכ"ג מדברי רש"י בכתובות שם ד"ה חצרתה ** גס ביש"ש יצמות שם ד"ז כתב דכ"ד הרי"ג בכתובות שם וכן נוסח דעת הכ"י הנ"ל. וכ"מ משמעות דברי הריטב"א ציטמות שם ובכתובות שם ע"ש.

ב. דעת האחרונים להלכה. כתב הרשד"ם צפי' נ"ט דכ"ז שהרמב"ם והר"ם והרמ"א והטור ורי"ו דעתם שחלל [וכנ"ל צ"ס"ק הקודם אות ז'], וכדעה האחרת הם הרמב"ן והרשב"א והסמ"ג והנמוקי', א"כ נראה שהדבר שקול ויש להכריע באיסור תורה לחומרא, ולא עוד אלא שבת האוסרים רבו בהכח מלך הרמב"ם וצמחין. וכ"מ מדברי הנטע שעשועים סי' ע"ה [הו"ד להלן בלח"ה ד'] דלחומרא פוסק בהרמב"ם. ובאצני נזר ח"א סי' ס"ח כתב דשיעור הרמב"ם הוא עיקר כיון שזכר בשו"ע בפתח, וע"י להלן בלח"ה ד' שפסק בן אף לקולא.

אולם ביום של שלמה יצמות פט"ו דין י"ז אחר שכתב להדיעה הקודמת, כתב ואני אומר נהי דחשנין צסוגיא דהתם עד כשר כחרתי נשים היינו להיות פלגא, אבל לענין הכחשה חשוד בחד, ואשה ועד זין היא מקודם או הוא מקודם לעולם חשנין בעד ועד הכחשים זה את זה, שאם בחיורה לא חלל מהיתרה הראשון, וכן איתא בירושלמי להדיא כ"י [כנ"ז בלח"ה הקודם], ואין לומר דלח"ה כל"ק דתלמודן [וכמ"ש בה"מ הנ"ל צ"ס"ק הקודם אות א'], שהרי איתא בירושלמי אח"כ ממש כל"ז וכו' [וע"י צ"ס"ק הנ"ל ממר"ל ומדברי אליעזר מה שחירזו זכ'], וכ"ד הרי"ג וכן נוסח דעת הכ"י [וכנ"ל בלח"ה הקודם] ועיקר. [וע"י צ"ס"ק שח"ז בהערה]. וכ"כ בצניחין זלזל סי' ז'.

ובצמח צדק פסקי דינים ח"צ דנ"א עור ז' צחי' יצמות כתב דכיון דלשיעור הרמב"ן וסיעתו נמשך מזה ג"כ חומרא שאפי' עד כשר אומר מת ואשה אומרת לא מת וצלו שניהם צנח אחת דלהרמב"ם וסיעתו יש להקל ולהרמב"ן וסיעתו יש להחמיר [וע"י להלן בלח"ה ד']. וא"כ למד איכא קולא וחומרא ולמד קולא וחומרא וסתרי אהדדי, וע"י צחי' הרשב"א ר"פ ח"א פריפות דס"ל בכה"ג רש"אין לתפוס בחד מנהון קולא וחומרא שלו ולא לנכח תרי חומרי דסתרי אהדדי, וכיון שכן נ"ל שיש לתפוס כדעת הרמב"ן והרשב"א והרי"ג, וכן פסק רש"ל [כנ"ל], וכ"מ מדברי רש"י [כמוצא בלח"ה הקודם וע"ש בהערה], ואף שהרמב"ם וסיעתו חולקים, מ"מ כיון דמחלוקת זו היא רק לשיעור בלח"ה שגמרא חלל

שלא אמר לה, דכתב הרמב"ן שכתבשון נאמן משום דהוא בלח"ה מכחו [וכמוצא בלח"ה לטע"ף ח' סק"ע"ב], וקשה כל גס צ"ח דעלמא נאמן להכחשה אף בהחירה, ועכ"פ בשמכחיש להאשה עצמה דכזה גס הרמב"ן מודה [כמוצא צ"ס"ק שח"ז"], ואין לומר דמיירי בעד פסול, דהא הרמב"ן קאי שם אסוגיא דשבוטות דל"ז ז' דאמר הכל מודים בעד מיתה שכול פטור מקרבן שבוטות, ואי בעד פסול כל לא שייך ק"ש, אם לא שנאמר דין חדש דאם גזלן דרבנן מכחיש עדות האשה אחר שבתורה אינו נאמן, אף דמדאורייתא הוא עד כשר, והוא פסולה מדאורייתא, מ"מ כיון דלח"ה פסול מדרבנן הוי בכלל עד פסול דל"ז להכחשה, וא"כ אפשר דהסוגיא התם מיירי בכה"ג, ושייך ז"י קרבן שבוטות דמכתורה קרינן ז"י והוא עד, וזהו בעד דעלמא לא ה"י נאמן להכחשה, ורק באמרה משמו נאמן להכחשה משום דהוא בלח"ה מכחו, ועדיין ל"ע לדיוח.

ובטראות הצובאות ס"ק קנ"ה אחר שכתב דברי הר"ם כתב, דאין מקום להסתפק דהא כתב הרמב"ם בהלכה כ' ובשו"ע סעיף ל"ז דנ"א כ"י או שנשאת ע"פ אשה או ע"פ עצמה וצלו שתי נשים או ז' פסולים של דבריהם ולאמרו לא מת חלל, משמע דוקא ע"פ ז' פסולים של דבריהם הוא חלל, אבל ע"פ פסול א' של דבריהם לא חלל, אע"פ שנשאת ע"פ אשה שהוא פסולה מהחורה, אלמא דלהרמב"ם גס הפסול מדבריהם דין פסול יש לו ולא דין עד כשר, שהרי בעד כשר כתב הרמב"ם בהלכה כ"א דחלל. וכע"ז כתב בן עוב כמוצא להלן צ"ס"ק ש"ל דאות א'. וע"ש מ"ש בזה עוד פוסקים. וע"ש שם בלח"ה ז'.

ז. וכשהעד המכחיש אינו מכירו אלא ששמע ממנו שאמר על עצמו שהוא פב"פ. צרח"ש דע"ה עור ז' מצאור דלהריב"ל [כמוצא צ"ס"ק ש"ח אות ד'] חשיב בעד מפי עד, ואף להרשד"ם [שם] דסובר דהוי בעד כשר המעיד מעצמו, מ"מ אכתי יש בו חשש דרבנן שמה שיהא לתועלת מה, ולפי"מ שכתבתי [בלח"ה הקודם] דהכשר שיש בו פסול מדרבנן לא הוי בעד כשר לענין הכחשה, ה"ג כשמעיד על איש שלא הכירו רק ע"פ מה שאמר לו בעצמו שכן שמו, מסתברא דהוי כשאר הפסולים. וע"י שם צ"ס"ק ובלח"ה הנ"ל דהיכא שהגיד לו שמו ע"י ספור דברים באופן שלא ה"י בו חשש דשניה, אז הוי בעד כשר לגמרי להרשד"ם. ח. ומה הדין כשהכחיש עד מפי כשר לעד מפי גמול"ת. הרמ"ש בדע"ז ד' דיוק מדברי הריב"ל צמ"ג סי' ח' צנח"ה. דלע"ג דבעדות הראשון שנשאת על פיו איכא חרתי לריעותא, שה"י עד מפי עד וגם שה"י עד מפי גוי, ובעדות האחרון הבא לאכור ה"י עד כשר מפי כשר, מ"מ כיון דסו"ם עדות האחרון לא ה"י עד המעיד מפי עצמו חלל עד מפי עד, הוי בעדות ע"פ פסול ולהכי לא חלל.

שכה. וי"א שאם אשה אחרת כ"י. א. עבא"ה"ג ש"ל הרמב"ן והרשב"א. וע"י בדבריהם צחי' יצמות דק"י ז' מה שכתבו ש"מ מלשון הגמ', והו"ד ציחר ציחור צני' שם, ש"י דמהא דאמר עולא כ"מ שהאמינה תורה ע"ה הרי הוא כשנים, מסתבר דאפי' אשה צממט דהא האמינה תורה כדאמר"י הכא [דלח"ה אשה מעיקרא] עדות אשה הוי עדות צענין זכ', וא"כ אפי' כל עד כשר והכחשה אחר שבתורה ע"פ האשה הו"ל בעד חד ועדותה שה"י ראשון חשוד כשנים ואין דבריו של א' במקום שנים, וכ"מ בכתובות דכ"ג ז' גזי את וחצרתין טמאות דעד כשר אינו נאמן להכחיש עדות אשה המתרת *, וצירושלמי נמי

(*) ובהה"מ פ"ב מה' גירושין הכ"א דחה ראי' זו לשי' הרמב"ם שבס"ק הקודם אות א', דהכא אינו דומה לאיסור שבועה, דהתם שאני דאשה נאמנת לגבי עד כשר ואפי' באו בבי"א, וכמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה' איסורי [הכ"ג], והטעם משום דבשבועה הקילו, וכן הובא ת"י זה בעוד ראשונים שם. וע"י בס"ק שאח"ז בהערה מהר"ש מ"ש בזה לדעת הרמב"ן. יע"ע בהה"מ הנ"ל בס"ק הקודם אות א' מה שדחה הרא"י מהירושלמי דבסמך. (** ע"י בסמ"ר דע"ה ג' שדיק להיטך מדברי רש"י בסוטה ל"ב ב' דס"ל בהרמב"ם שבס"ק הקודם, מיהו בעצ"א ס"ק ק"ס דחה ראייתו ע"ש. ובבית משה להלן אות ד' הוכיח מרש"י בסוטה שם ג"כ דס"ל בהרמב"ן ע"ש.

הפוסקים

סיק שכה אות ד

אוצר

ובחזון איש סי' כ"ט אות י"ב אחר שחלה ג"כ דין זה בפלוגתא
הג"ל, כתב דה"ל נראה לענין הלכה להרמזין, דעת החוס'
והראב"ד והרשב"א והריטב"א והניי' והריא"ז קיימו בשיטתו,
ואיננו רוצה, נגד דעת הרמב"ם והטור, אבל דעת מרן בשו"ע
משמע כדעת הרמב"ם.
ובנפוע שעשועים סי' ע"ה אחר שהביא דברי הרמ"ש והתו"ש
הג"ל וכתב שכן הוא מוכרח, הסביר טעם פלוגתאם
עפ"י שחלקו הפוסקים בזה דע"ה נאמן בעדות עגובה אם הוא
מהתורה או רק מדרבנן, ולהסבירים דאינו אלא מדרבנן י"ל להסביר
פשוט דאפי' אשה מכחשת א"ת, דהא ע"ה נמי אינו נאמן מהתורה,
ומדרבנן גם אשה נאמנת, וא"כ מאי חולמ' דא"ת מאשה, אבל
להרמב"ם לפ"י שכוונתו [שם לעיל] דסובר דע"ה מביא מהתורה
והרי הוא כז' עדים גמורים, ואשה הא לכו"ע אינה נאמנת
מהתורה כמבואר בהשג"ח, [ע"ה בזה בחולת"פ סעיף ג' סק"ל
אות ט'], מהיכי תיתי לומר שח"ל חידשו חומרא בעגובה שחלה
אשה נאמנת להכחיש ע"ה דנאמן מהתורה (וע"ה פני"ז בנכנסה
יחזקאל סי' מ"ט לענין גמולת"ה), וע"ה שכתב שכן י"ל לדעת
הרי"ף ושו"פ, דהנה הרי"ף השמיט מ"ש בירושלמי דאשה מכחשת
לא"ת, וקשה דהא כתב בסוף עירובין שאין דרכו להשמיט מיומרא
דירושלמי אלא היכא דמוכח מתלמודן דלא ס"ל הכי, וי"ל
לפ"י"ש התש"נ בסי' פ"ג דלא תקשי להרמב"ם דע"ה נאמן
מהתורה מהא דאסוק ר' זורא ברי"פ האשה רצה דמשום עגובה
אקילו זה רבנן, משום דהך מסקנא לקמאי היא, אבל לבתראי בגמי'
אסתפקא אי הך מסקנא עיקר או א"ת זה עממא אחרינא דהיינו
משום דמלתא דעל"ג הוא דמהימן, והיינו מה דלוינעי לכו בגמי'
צ"ה במלחמה, ופשוט לה, וכמ"ש הרי"ף שם דאפשטא באיניציא
מהא דריגלת ע"ה, ולפ"י י"ל דס"ל להרי"ף דהאי דאיתמר בירושלמי
דהאשה מכחשת א"ת היינו לסברת קמאי, אבל אן קיי"ל כדאיפשטא
לבתראי דמשום עצירה לגלויי מהימן מהתורה, ודאי דאן אשה
מכחשת א"ת, ולפ"י שכוונתו לעיל, גם רש"י ס"ל הכי, וכן הטור
ור"י דסביר דכשתורה ע"פ אשה והכחיש עד כשר דחלא, כשיטת
הרמב"ם, ממילא לידורו אן אשה מכחשת א"ת כמ"ש הרמ"ש דה
תלוי בזה, והש"ע הביא דעת הרמב"ן והרשב"א בלשון י"א, מכל
זה היה נראה לפסוק להקל בזה, וע"ה צ"ח סקמ"ז מ"ש במקום
דאיכא פלוגתא בעגובה [דאזלין נקולא, וע"ה בחולת"פ ס"ק קכ"ג],
ואמנם אין כ"ז מספיק להורות היתר ע"פ זה לבד, דהא לבמה
ראשונים דסביר דע"ה אינו אלא מדרבנן, לידורו נראה שאין לנו
שום סמך וראי' מדברי הש"ס נגד הירושלמי, והחוס' הביאו
להירושלמי, וכן הר"ן בכתובות דכ"ג ב', ונראה להדיא דהכי ס"ל
להלכה, וכן סביר הרמב"ן והרשב"א, לכן קשה לסמוך ע"ז לבד
להקל, ואחר שהביא מהנזכר סי' מ"ה מ"ש בפשיטות: דהא ודאי
שעד כשר האומר מת אין עד פסול דהיינו אשה או עמפ"ע וכול
להכחישו, ותמה עליו דמלשנו משמע דהיא הלכה ברורה, ובאמה
הדבר תלוי באשלי רבנן הג"ל [ובזה תמכו החמד"ש סי' ע"ו
אות מ' והצ"ח משה סק"ע], מסיק דעכ"פ ודאי חזי לאפטרופי
לשאר נדדי היתר שנגדון שלפנינו וכו'.

ובבית משה סק"ע אף שהוכיח להרמב"ם הכשר נאמן, וכי"ל
בדבריו, סיים דלענין הלכה ודאי כוי ספיקא דדינא דהא
לדעת הרמב"ן ושיטתו כוי כז' כתי עדים המכחישים זה את זה
ואם נשאת תל"א כו', והוסף, דאפשר דאף להרמב"ם מ"מ לבתחילה
לא תנשא משום לזות שפחים, והגם להרמב"ם לית ל"ה הך דלזו"ש
[כ"ל בסי"ק ש"י אות א'], זה דוקא הכס בתיורה, אבל בלא
התיורה אולי גם הרמב"ם מודה דשייך לזות שפחים. ונקול
אליהו סי' י"ב אחר שהביא מחלוקת הפוסקים הג"ל כתב ג"כ
דין דבר זה שני במחלוקת פשיטא דאין להקל בערוה החמורה.

אולם הרשד"ם בסי' ר"ג דהא לדעת הרב השואל הג"ל להרמב"ם
הא דעד כשר עדיף מאשה אינו אלא לחומרא ולא לקולא,
וכתב דנראה דאינו כן שהרי אפי' לקולא אמרי' הכי כמ"ש לעיל,
ועוד דודאי אין לך חדוש גדול מזה, שהרי העד הראשון בזה
לחזיר חשיב כשנים ואפי' כששנים שוים, וה"כ באשה שצאה
בתחילה דהוי כשנים דאם הכחיש אחד שוב לה לא תלך מהיתרה
[וכמ"ש בה"מ הג"ל בסי"ק ש"ט אות א'], עכ"ז לגבי עד כשר
כתב הרמב"ם דבורע כחה ותלך משום עדות הכשר שצא בחחרונה,
הא ודאי אין זה אלא משום דעדות אשה גריעת עוצה לגבי עד
כשר, וראי' לזה מהא דכתב הרמב"ם [בהלכה י"ט] בלא שניהם
כאחד זה אומר מת כו' אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת
הרי זה לא תנשא ואם נשאת תלך, ולדידך לשמעיון רבותא ולימא
אחד אומר מת ואחד או אשה אומר לא מת כו' שהרי לדידך
הכל שוב דהוי חד וחד, אי' [דוקא] כששניהם שוים אמרי' אוקי
חד לגבי חד ותלך, הא עד כשר אומר מת ואשה או פסול אומר
לא מת כמ"ה האשה או הפסול מקמי הכשר. והביאו הכנה"ג בהג"ע
אות תני"ה וביד אהרן ח"א בהג"ע אות תקס"ד. [ולא הזכירו
ש"כ לדעת הרמב"ם, ונראה שהבינו דפסק כן להלכה, וע"ה לעיל
אות ב' מה שהוצא מהרשד"ם לענין עלם דין השו"ע].

ובאבני גזר ח"א סי' ס"ה כתב בתוך הדברים לנדון, דצד פסול
נגד עד כשר צמל הגדת הפסול לדיעה הראשונה [דעת
הרמב"ם] שצמחצר סעי' ל"ה, ודיעה ראשונה שזכרה בזהם עיקר,
ובנדון הוסיף, ומה עוז א"ס יוכל לגבות עדות על זה מצי' עדים
כשרים כדי שנלך גם דעת הי"א [שצ"ע] שערות ע"ה כשר וא'
פסול שווים.

ובקו"ע למהר"ל באסיפת הרועים ס"ק קמ"ט אות ב' כתב
דאף להרמב"ן והרשב"א [דעת הי"א שצ"ע] יש להקל
כאן, דנאמנת הרי מלך הסביר ודאי א"ס כה עד כשר מעד פסול,
רק

ובחזון איש סי' כ"ט אות י"ב אחר שחלה ג"כ דין זה בפלוגתא
הג"ל, כתב דה"ל נראה לענין הלכה להרמזין, דעת החוס'
והראב"ד והרשב"א והריטב"א והניי' והריא"ז קיימו בשיטתו,
ואיננו רוצה, נגד דעת הרמב"ם והטור, אבל דעת מרן בשו"ע
משמע כדעת הרמב"ם.

ובנפוע שעשועים סי' ע"ה אחר שהביא דברי הרמ"ש והתו"ש
הג"ל וכתב שכן הוא מוכרח, הסביר טעם פלוגתאם
עפ"י שחלקו הפוסקים בזה דע"ה נאמן בעדות עגובה אם הוא
מהתורה או רק מדרבנן, ולהסבירים דאינו אלא מדרבנן י"ל להסביר
פשוט דאפי' אשה מכחשת א"ת, דהא ע"ה נמי אינו נאמן מהתורה,
ומדרבנן גם אשה נאמנת, וא"כ מאי חולמ' דא"ת מאשה, אבל
להרמב"ם לפ"י שכוונתו [שם לעיל] דסובר דע"ה מביא מהתורה
והרי הוא כז' עדים גמורים, ואשה הא לכו"ע אינה נאמנת
מהתורה כמבואר בהשג"ח, [ע"ה בזה בחולת"פ סעיף ג' סק"ל
אות ט'], מהיכי תיתי לומר שח"ל חידשו חומרא בעגובה שחלה
אשה נאמנת להכחיש ע"ה דנאמן מהתורה (וע"ה פני"ז בנכנסה
יחזקאל סי' מ"ט לענין גמולת"ה), וע"ה שכתב שכן י"ל לדעת
הרי"ף ושו"פ, דהנה הרי"ף השמיט מ"ש בירושלמי דאשה מכחשת
לא"ת, וקשה דהא כתב בסוף עירובין שאין דרכו להשמיט מיומרא
דירושלמי אלא היכא דמוכח מתלמודן דלא ס"ל הכי, וי"ל
לפ"י"ש התש"נ בסי' פ"ג דלא תקשי להרמב"ם דע"ה נאמן
מהתורה מהא דאסוק ר' זורא ברי"פ האשה רצה דמשום עגובה
אקילו זה רבנן, משום דהך מסקנא לקמאי היא, אבל לבתראי בגמי'
אסתפקא אי הך מסקנא עיקר או א"ת זה עממא אחרינא דהיינו
משום דמלתא דעל"ג הוא דמהימן, והיינו מה דלוינעי לכו בגמי'
צ"ה במלחמה, ופשוט לה, וכמ"ש הרי"ף שם דאפשטא באיניציא
מהא דריגלת ע"ה, ולפ"י י"ל דס"ל להרי"ף דהאי דאיתמר בירושלמי
דהאשה מכחשת א"ת היינו לסברת קמאי, אבל אן קיי"ל כדאיפשטא
לבתראי דמשום עצירה לגלויי מהימן מהתורה, ודאי דאן אשה
מכחשת א"ת, ולפ"י שכוונתו לעיל, גם רש"י ס"ל הכי, וכן הטור
ור"י דסביר דכשתורה ע"פ אשה והכחיש עד כשר דחלא, כשיטת
הרמב"ם, ממילא לידורו אן אשה מכחשת א"ת כמ"ש הרמ"ש דה
תלוי בזה, והש"ע הביא דעת הרמב"ן והרשב"א בלשון י"א, מכל
זה היה נראה לפסוק להקל בזה, וע"ה צ"ח סקמ"ז מ"ש במקום
דאיכא פלוגתא בעגובה [דאזלין נקולא, וע"ה בחולת"פ ס"ק קכ"ג],
ואמנם אין כ"ז מספיק להורות היתר ע"פ זה לבד, דהא לבמה
ראשונים דסביר דע"ה אינו אלא מדרבנן, לידורו נראה שאין לנו
שום סמך וראי' מדברי הש"ס נגד הירושלמי, והחוס' הביאו
להירושלמי, וכן הר"ן בכתובות דכ"ג ב', ונראה להדיא דהכי ס"ל
להלכה, וכן סביר הרמב"ן והרשב"א, לכן קשה לסמוך ע"ז לבד
להקל, ואחר שהביא מהנזכר סי' מ"ה מ"ש בפשיטות: דהא ודאי
שעד כשר האומר מת אין עד פסול דהיינו אשה או עמפ"ע וכול
להכחישו, ותמה עליו דמלשנו משמע דהיא הלכה ברורה, ובאמה
הדבר תלוי באשלי רבנן הג"ל [ובזה תמכו החמד"ש סי' ע"ו
אות מ' והצ"ח משה סק"ע], מסיק דעכ"פ ודאי חזי לאפטרופי
לשאר נדדי היתר שנגדון שלפנינו וכו'.

והרב השואל שצ"ע סי' ר"ג כתב דמ"ש הרמב"ם [הג"ל]
דאשה אומרת מת והתיורה וצ"ה עד כשר ואמר לא מת תלך,
דשמעת מינה דלא חשיב עדות אשה כעד כשר כו', לא אמר כן
אלא לחומרא אבל לקולא לא אמרי' הכי, דאלי"כ למח לא השמיטנו
הרמב"ם בעד כשר אומר מת ואשה אומרת לא מת תנשא לקולא,
אי' כל כי האי גוונא כוי ספק דחד וחד איקרי. וע"ה בחמדת שלמה
סי' ע"ו אות מ' דאחר שדן דהוא מחלוקת הפוסקים וכי"ל, כתב
ג"כ דלעני"ד אף מהרמב"ם אינו משמע דפסק להקל דלא כהירושלמי
כו'.

באר הגולה

או ה היא שאמרה מת (קבג) (קנא) והתירוה לינשא על פיה ואח"כ בא עד כשר
ואמר לא מת לא תצא מהתירה

ס"י מתשמעות הגמ'
דכתובות דכ"ג מהא
דעולא שם ונדף כ"ג ע"ג גני את ונתרתך טמאה ומתירושלמי שם

אבל

באר היטב

(קבג) והתירוה וכו'. להלכה אין סומכין לקולא נהיה עומה. ת"י
ז"ש. אשה * שאמרה עד פלוני אחר לי שמת צעלי ואותו
פלוני מכחיש לה אינה נאמנת. דכל עד מפי עד אם נא הראשון וכפר את
השני אין השני האומר נשמו נאמן. מהריב"ל ח"ג סי' ד' והרדב"ז ח"א
סי' רמ"ב. וכנה"ג דף ל"א ע"א האריך בזה וכתב אפשר לומר דדוקא
נעדר מפי עד אם נא הראשון וכפר את השני אין השני האומר נשמו
נאמן. אבל אשה עומה נופי עד אפשר נאמנת דהיא דייקא ומתקנה וכו'
ומסיק שם ומ"מ דבר פשוט אלא דלכ"ע אם נשאת ואח"כ נא העד
והכחישה לא תנא. ואם הלכה לנ"ד אחר ואמרה מת צעלי ולא הזכירה
מעד נאמנת. הרדב"ז ח"א סי' רמ"ב. אפילו למ"ד דלינו נאמן היינו
נעדר מפי עד אבל בשני עדים מפי עד ח' אעפ"י שהעד מכחיש השנים
נאמנים. הראב"ח סי' ל"ז. אפי' למ"ד דלינו נאמנת היינו דוקא כשאמרו
והכחיש אבל אין לנו זריכין לשאל אותו אם הדבר כן כמו שאמרה.
מהרי"י מ"ק סי' י"ד והרדב"ז ח"א סי' רמ"ב כתב אם תתנה נעדר
וליתא קמן נאמנת נמיגו דאמרה מת בעלה סתם ואי איתא קמן שיליגין
ליה ע"ש. וכתב כנה"ג דף ל"א ע"א דלמ"ד דכל עד מפי עד אם נא
הראשון וכפר את הנ' אין השני האומר נשמו נאמן היינו דוקא ישראל
מפי ישראל או עובד כוכבים מוסלית מפי עובד כוכבים מוסלית או
מפי ישראל אבל ישראל מפי עובד כוכבים אינו נאמן העובד כוכבים
אשר פיהם דבר שוא להכחיש ע"ש :

(*) בענינים אלו עיין באוצה"פ לסעי' ח' ס"ק ע"ה

הפוסקים

סיק שכה אות ד - סי"ק שכו

סומכין על דברי הגוי לקולא נגד הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם
שכולם הסכימו בזה עומה שחלה מהתורה. ועי' בזהב"א ס"ק קכ"ז
(השני) שחמה על השו"ע בזה שבי תחילת דברי הגוי שהם תחילת
דברי הרשב"א ג"כ אבל הרשב"א במסקנא הסכים לדברי הרמב"ן.
[ועי' בלבוש דמדבריו נמי משמע דליתא שצו"ע ה"ה אשה
עומה ולי"ע כנ"ל].

ובגמלת צבי סק"מ שחמה ג"כ על פסק השו"ע (מצלי להזכיר
שכ"מ תחילת דברי הגוי), והא גם הרמב"ן והרשב"א
מודים לאסור בזה עומה, כתב זשם הגר"ש קידאנוצר שחמה
"אח"י ע"ה, ושכן הוא להדיא בשו"ע ישנים. וכן הגיה בארן חיים
(ל"ה סתהון) ע"פ שו"ע ישן משנת שכ"ז [וכ"ה צדף ויניחא
משנת של"ד ושנ"ח] דל"ל ויש אומרים שאם אשה אחרת היא
שאמרה וכו'. [וכן מורה לשון השו"ע עומה דלפנינו ד"הו" ע"ה
הוא, ממה שחזר וכתב שאם אשה אחרת וכו', דלא היה לו לומר
אלא וי"א שאם הותרה ואח"כ נא עד כשר לא תנא מהתורה,
שהרי כבר כתב בתחילת הסעיף אשה שאמרה מת או היא שאמרה
מת צעלי, וכן משינוי הלשון שצרישה כתב אשה אומרת מת
וכאן כ' שאם אשה "אחרת", וכן צרישה כתב או היא שאמרה מת
"צעלי" וכאן כתב היא שאמרה מת, וגם צב"י לא הביא שום
מחלוקת בזה להדיא, מכל זה נראה שכוונן בגירסא שדפוסים
הקדמונים, והי"א המקילים הוא רק באשה אחרת].

והמקור לדון זה דהאשה עומה אינה נאמנת, כתב הרשב"א בחי' יצמות דק"י צ' דכן נראה ודאי מוכח צ"פ האשה רצה

דלינו נשאת ע"פ עומה תנא. ופי' כוננו בלשון שמואל ס"ק תכ"ה
ע"פ בהג"א דשם צדפ"ה צ' על המשנה דתנן דכשנא צעלה תנא,
אמר שמואל ל"ש אלא בשלא מכחישו אבל מכחישו לא תנא,
ופריך במאי עסקין אילימא צבי חרי כי מכחישו מאי הוי אלא
בחד, טעמא דמכחישו הא שחקת תנא והאמר עולא כו', ואמאי
לא מוקי בנשאת ע"פ עומה, ולכן כשעכשיו אינה מכחישו אלא
שחקת תנא, דמוכח דהיתה משקרת מקודם מדשחקת כעת דלינה
יכולה

פתחי תשובה

(קנא) שאמרה והתירוה. ענה"ט מ"ה להלכה אין סומכין כו' וס"י מה"ז הדין
בשם י"ש סימן י"ז שפסק דלפילו נשאת ע"פ עומה ואח"כ נא עד כשר
נמי ל"ת כפסק הש"ע כאן ע"ה. ומ"ה עוד הנה"ט אשה שאמרה עד פלוני אחר
לי כו' אינו יודע מה נזרק בזה לדברי מהריב"ל הלא כתוב כן בש"ע לעיל ס"ח
והוא מדברי הרמב"ן והר"ן והרא"ש. ומ"ה עוד בשם כנה"ג אבל אשה עומה מפי
עד כו' אינו מונע כלל הלא אלה מדברי הפוסקים והש"ע שם מנואר להדיא דגם בזה
עומה הדין כן ועוד דהלא אשה עומה גרע טפי מנואר מדברי מה"מ והח"מ וצ"ה
שהביא הנה"ט ברם"ק זה. גם מה דמס' הכנה"ג הדבר פשוט אלא דלכ"ע אם
נשאת כו' ג"כ קשה דהלא אף נעדר כשר דעלמא אם מכחיש להאשה תנא כו"ה
הנה"ט רס"ק זה והר"ה"ש כתב להדיא הונא בזה"ל דלפילו נא העד אחר שנשאת
מותא ומכ"ה כזוה העד המכחיש הוא עומה הנאמר בשמה. ומ"ה עוד בשם הרדב"ז
דאם הלכה לנ"ד אחר כו' נאמנת. דליתא ברדב"ז שם שהוציא כן מלשון רש"י צ"ה
שנזעזע העדות דף ל"צ ע"ג דליתא התם הכל מודים נעדר מיתה דפטור דאמר לה
לדידה ולא אחר לה לנ"ד וכו' רש"י ז"ל והעד פטור לפי שזכרה האשה לכתב
לנ"ד אחר ולומר מת צעלי כו' ע"ה. הנה בגמרות שפנינו ליחא כלל בפרש"י
חיבת אחר ועיין ברש"י ונר"ה שם וצ"ע. ומ"ה עוד בשם הראב"ח אבל בשני עדים
מפי עד אחר כו' כ"כ גם הח"מ וצ"ה לעיל ס"ח והונא בזה"ט שם ס"ק כ"ז
ועמ"ה שם. ומ"ה עוד אפילו למ"ד כו' אבל אין לנו זריכין לשאל אותו כו'
כן מנואר להדיא לעיל ס"ח בזהב"א וענה"ט שם ס"ק כ"ה :

אוצר

ורק כשהתירוה ע"פ הפסול סברי דמשום דכבר אחשביה כשנים,
ומכא הוזק דמדעליג לא משקרי אינשי וחזקה דייקא המסייעת
לפסול, ע"כ חו אין בזה עד כשר לבעול, אבל צב"א בזה אחת
והעד כשר אומר מת, דאדרבה החזקה דייקא והחזקה דמדעליג
לא משקרי אינשי מסייע להעד הכשר, ודאי י"ל להעד הכשר נאמן,
וכן נראה מלשון המשנה ביצמות דק"י צ' דנקטת אשה אומרת
מת ואשה אומרת לא מת לא תנא, ומשמע דנגד עד כשר אין אשה
יכולה להכחישו, ושוב הביא להוציא"ק [הנ"ל] שכתב ג"כ דאין
אשה יכולה להכחיש לעד כשר.

ובחן טוב ס"ק קל"ה אחר שבי דלהרמב"ם י"ל דלא קאמר אלא
לחומרא דביון דהכשר אומר לא מת י"ל דנאמן מדאורייתא
מאחר דחזקה א"א וחזקה חו מסייע ל"י כו' משא"כ להיפך, כתב
ג"כ לאידך גיסא, ד"ל דגם המקילין לעיל [הרמב"ן וסמ"ח] לא
קאמרי אלא משום שכבר הותרה כו' או משום דהוי מדעליג ומשום
חזקה דייקא כו' [ובמ"ה המורה"נ], והוכיח דמפשט לשון המשנה
כנ"ל והרמב"ם דנקט אשה אומרת מת כו' משמע דאין אשה
יכולה להכחיש לעד כשר ואפי' צב"א תנא, והביא ג"כ להוציא"ק
הנ"ל שכ"כ בפשיטות, ומסיים בדאמחא ל"ע לדיוא.

[וכן נראה דעת הלבוש דסובר דלכו"ע נאמן הכשר האומר מת,
דאחר שהביא צ' הדיעות שצו"ע לענין הותרה ע"פ אשה
וכתב עוד דיונים שבהם אליבא דכו"ע, סיים, וכן הדין נעדר הראשון
האומר מת הוא ע"ה כשר והשני המכחישו הוא עבד או אשה
או פסול, אין העד נחשב לכלום, ואפי' נא השני קודם שהתירוה
מתירין אותה ע"פ הראשון ותנא לכתחילה].

ה. וכשעוד כשר אומר מת ועד מפי עד מכחישו.
פי' לעיל בצע"ק ל"ז ס"ק שכ"ג אות א'.

שכו. או היא שאמרה. פי' ח"מ סק"ה וצ"ה ס"ק קכ"ה שכ"ה
משמעות הגוי בתחילת דבריו דאין חילוק בין אשה אחרת
לאשה עומה, אבל הרמב"ן והרשב"א מודים להרמב"ם בזה עומה
שחלה מהתורה ע"פ ע"ה כשר המכחיש, ופשיטא דלהלכה אין

ביאור הגר"א

[קבח] אבל אם כו' ערשיו שם ד"ה כל היבא כו' וכ"ש להיפך בבה"ג וב' המ"מ דאף להרמב"ם שפי' הרמב"ן ורשב"א דמליג על רש"י הג"ל במ"ש בסל"ו כאן מודה וד"ש לכ"ע בג"ל ע"ש :

[קבח] (אבל אם בלא חמט שתי נשים והתירוה לינשא על פיהן ואח"כ בל עד אחד לא תלא מהתירא לכ"ע) (כ"כ הב"י משם המ"מ) :

הנשאל

ויש סוברים דגם העגונה עצמה נאמנת נגד עד כשר. בחזון ח"ט סי' כ"ט אות ו' כתב דכ"י דעת רש"י, ולפ"מ ציבמות דפ"ה ז' דלא נאמר לחזול בחר רוב דעות להכחיש את האשה אחרי שנשאת או התירוה להנשא, אלא כשהיא עצמה מסופקת, אבל כשאומרת ברי אין ע"ה ולא נשים רבות נאמנות לאוסרה, נראה דכ"כ בנשאת ע"פ עצמה אין ע"ה ולא נשים רבות נאמנים להכחיש, ודלא בהרמב"ן. [וכן מבואר דעת האחרונים בס"ק שי"ז אות כ' בקטע בדעת הרמב"ם שהוכיחו מהרמב"ם ומהרמב"ן דהכל דלגבי ארש"י ה"ל. מיהו ע"ש בתחילת האות דיש מפרשים ברש"י שם דלא קאמר כך בצדא דאדם נאמן על עצמו כו' אלא כשילאח תחילה מחזקת ח"ה ע"י בעד הראשון, ולדבריהם אין רא"י מרש"י בג"ל לכך דהכל.]

הפוסקים

סי' שכו — סי' שכו אות א

אוצר

ויש סוברים דגם העגונה עצמה נאמנת נגד עד כשר. בחזון ח"ט סי' כ"ט אות ו' כתב דכ"י דעת רש"י, ולפ"מ ציבמות דפ"ה ז' דלא נאמר לחזול בחר רוב דעות להכחיש את האשה אחרי שנשאת או התירוה להנשא, אלא כשהיא עצמה מסופקת, אבל כשאומרת ברי אין ע"ה ולא נשים רבות נאמנות לאוסרה, נראה דכ"כ בנשאת ע"פ עצמה אין ע"ה ולא נשים רבות נאמנים להכחיש, ודלא בהרמב"ן. [וכן מבואר דעת האחרונים בס"ק שי"ז אות כ' בקטע בדעת הרמב"ם שהוכיחו מהרמב"ם ומהרמב"ן דהכל דלגבי ארש"י ה"ל. מיהו ע"ש בתחילת האות דיש מפרשים ברש"י שם דלא קאמר כך בצדא דאדם נאמן על עצמו כו' אלא כשילאח תחילה מחזקת ח"ה ע"י בעד הראשון, ולדבריהם אין רא"י מרש"י בג"ל לכך דהכל.]

יכולה להעיד נגד העד ונגד בעלה שבה*, אבל במכחישתו לא תלא, א"ו דהיא עצמה אינה נאמנת נגד עד כשר, ואפי' מכחישתו תלא וליכא לחוקמי בזה, אלא דרא"י ז' ל"ע דהא במשנה שם קתני ובאור ואמרו לה מה בעלה, ועל עדות עצמה ל"ש הלשון אמרו לה, ועוד מנה לן דמחמת דשחקא עכשיו נסתר עדות שלה שאמרה מקודם מה בעלה ונשאת, וא"ו במכחישתו לא תלא נראה דגם בשחקא ענה לא תלא, דמה שאמרה מקודם מה בעלי היו הכחשה להעד, וגם כשחזרה צפירוש נראה דלא מהימנא לאסור עצמה על בעלה השני ולא תלא, וע"ש דמקודם תמה דלא ידע מפני מה חילק הרמב"ן בין היא עצמה ובין אשה דעלמא, אידי ואידי עד פסול הוא, והנה לפי ראיות הרמב"ן מהא דעולא דכ"מ שהאמינה תורה ע"ה כרי הוא כשנים אפי' אשה במשמע, וכן מהא דהירושלמי דאמר כ"מ שהכשירו עדות אשה האשה מכחשת האיש, היא עצמה ג"כ בכלל זה. [וע"ש שכתב דלפי ראיות הרמב"ן מחכמות כ"ג ז' גבי אני וחברתי טהורה כו' [וכ"ל בס"ק שכי' אות א'], מבואר בחילוק דמשם מוכח דרק לגבי חברתה נאמנת נגד הכשר אבל לא לגבי עצמה כו'. מיהו זה ל"ע דהא בשבירה היא עצמה אינה נאמנת להתיר אפי' בלא הכחשה, וכמ"ש הרמ"ש בדפ"ה ד' אהך סוגיא, דדוקא גבי עדות אשה האמינה משום חקנת עגונות או משום דדייקא ומנסבא מחמת החומר שצופה ע"ש.]

ובפתחי תשובה סי' קנ"ה הביא מהמרמ"ל שהי"ש פסק דאפי' נשאת ע"פ עצמה ואח"כ בל עד כשר נמי לא תלא כפסק השו"ע כאן. כ"כ הי"ש ציבמות פט"ו בהקדמתו לדין י"ז, וכן מבואר מדבריו דאח"כ שזדן בג"ל, דאחר שהביא לדעת הרמב"ם שצ"ק שז"ד ולהרמב"ן בג"ל שמחלק בין העגונה עצמה לאשה אחרת, כתב ואני אומר כו' דאשה ועד לא תלא מהיתרה ואפי' התירוה על פיה.

שכו. אבל אם באו תחילה ב' נשים והתירוה כו'.

א. כ"כ בבה"מ צפ"ח מה' גירושין הכ"ה דאחר שמפרש פלוגתא הרמב"ם ומהרמב"ן דין אשה ועד כשר המוצא בתחילת סעיף זה, כתב דנראה דאף רבינו מודה בשמים אומרות מה והתירוה על פיהן, שאם בל ע"ה אח"כ שלא תלא מהיתרה הראשון, דא"כ לשמיעין רבינו בשתי נשים, ואפי' לפ"מ שצדו הרמב"ן והרשב"א למעלה בדעת רבינו אפשר שהוא כן. וצ"ח צ"מ סקע"ו כוונתו דאף לידברו דמפרשי בדעת הרמב"ם בהלכה הקדומת [ובשו"ע בסעיף ל"ז] גבי עד כשר ושתי נשים דכ"ו כמחל על מחל, דהיינו כשתי כתי עדים המכחישות זו את זו דלא מהני בזה התירוה [בג"ל בס"ק שכי' אות א'], מ"מ אפשר דידורו בלאו שתי נשים תחילה והיתרה דאין עד כשר מוילא מהיתרה, דאפשר ז' נשים עדיפי קאח מעד כשר אף לישנא בתרא [ציבמות דפ"ה ז' ודק"י ז'], אבל לפי דעת רש"י וכתור ובה"מ בדעת הרמב"ם שם דאפי' בעד כשר הלא תחילה לא תלא מהיתרה ע"פ ז' נשים דמחל על מחל היינו דכיון דפלגא ופלגא ניטבו הו"ל קמא בתרי כו', מכ"ש אפכא. וצ"ח בראשני גזית דכיון דלליק ז' נשים יכולות להכחיש ע"ה ואפי' נשאת תלא, ו"ל דגם ל"צ דהוי כפלגא ופלגא אף דאין יכולות להכחיש, עכ"פ עדיפי ז' נשים מע"ה [וכ"ל], וא"כ אם צ"ה ס"ל לרש"י וסיעתו דלא תלא מהיתרה ע"י ז' נשים, כש"כ בהתירוה ע"פ ז' נשים דאין ע"ה מוילא מחזקת.

ובפני משה סי' קמ"ג כתב דנראה בעטם הדבר עפ"מ שכתב הרמ"ש [בג"ל בס"ק ש"ט אות ז'] בצדא המרדכי דצגמסל"ת לא אמרי דהתירוה כו' כשנים, משום דמסל"ת לאו בתורת עדות קאמר ולא בר עדות הוא, וא"כ ו"ל דה"ל בעדות אשה עצמה דלאו מטעם עדות הוא דהא אין אדם מעיד על עצמו כדאיתא בתחנות דכ"ז ז' בעובדא דר"ז זן הקל"ב, [ורק משום קולא דעגונה נאמנת], לכך לא אמרי לגבי דהתירוה כו' כשנים, ואפי' להסבירים דגם גבי גמסל"ת מהני שפיר התירוה [וכמובא בס"ק בג"ל], מ"מ ו"ל דאחרי הכס שמעיד על אחרים ושייך בזה תורת עדות עכ"פ, משא"כ הכא שמעידה על עצמה ו"ל דלא שייך בזה תורת עדות כלל, ולכך סוברים דלא מהני הכא התירוה.

ובמראות הצובאות סי' קנ"ז דקנ"ז א' שהקשה ג"כ על ראיות הרשב"א בג"ל מהסוגיא דפ"ה, דהא בהדיו חק הכס ואמרו לה כו' וקני האבן שמואל דלעיל, כתב דיתכן דמ"ש הרשב"א דכן מוכח כו' [לא קאי על דין דענא דאח"כ, אלא] קאי אמ"ש למעלה דנשאת ע"פ אשה דלא תלא, ותחת "דאלו" נשאת וכו' הוא ע"ס, ו"ל אבל נשאת ע"פ עצמה תלא (וקיים זה מהצדא, מלשנו סו"ק קנ"ג).

ועיין בקו"ע למהר"ל סי' קמ"ה דאחר שהביא מהר"מ ובה"ש דאין סומכין להקל בהיתרה ע"פ העגונה עצמה, כתב דיש להסתפק בזה היא עצמה שאמרה מה בעלי ונשאת ואח"כ בל עד כשר והכחישתה אם תלא וסו"ס בל"ע.

ועיין עוד צ"מ שם מה שהק' לפ"י דמאחר שהרמ"א כבר סתם לעיל בסעיף ל"ז כרש"י וכתור בג"ל בלא עד כשר תחילה, א"כ לא הוצרך לכתוב דין זה דבאו ז' נשים תחילה. וכן הק' ב"ש בס"ק קנ"ב. וצ"ח שמואל סי' ת"ל תמה על דבריהם דלדבריהם, להרמב"ן בדעת הרמב"ם שם דז' נשים מוילאין אותה מהיתרה ש"פ הע"ה, מוכח דז' נשים עדיפי מע"ה, דהא ע"ה אינו מוילא מהיתר ש"פ ע"ה, אבל לשיעת רש"י וכתור דז' נשים

(*) ובהו מיושב מה שתמה החזו"א סי' כ"ט אות ו' על הבגרי"א הג"ל, דהא אם נשאת ע"פ עצמה הלא כבר הכחישתו, ד"ל דהכונה דמכחישתו היינו מה שאומרת עכשיו בסני זה שאומר שהוא בעלה, אבל אמירתה מקודם לא מקרי תכחשה, וע"ע בסמוד.

אוצר

סיק שבו אות א-ד

הפוסקים

נשים אין מויליין מהיתר שטי"פ ע"א, לאו פשיטא דע"א אינו מויליין מהיתר שטי"פ צי נשים, דאפשר דעד כשר עדין, ולזה הולך הרמ"א לאשמעטין סברא דה"ל דגם לל"צ אף דבי נשים לא עדיפי מעד כשר, אבל עכ"פ עד כשר לא עדיף מכדי נשים, וכ"מ פשטות הלשון דפלגא ופלגא דשניהם שוים. וכענין כחצו העלי ארזים ס"ק קס"ב והחן עוב ס"ק קל"ו ע"פ דברי הרמ"ש, שחמה מכח זה על לשון הה"מ כ"ל. ועי' מ"ש בזה הרמ"ש בדף ע' עור ד' ודע"א א'. ובעונג התורה הוא כ"ח חידן ד"ל דהרמ"א השמיטנו בזה דאף לזות שפחים אין כאן לכולי עלמא [ועי' בזה בלוח ג']. ובאפי' זוטרי לוח קפ"ז חי דהולך להביא דין זה להורות דדוקא בהחירוב לא חיישין לדברי העד, אבל לא בספיקו להחירוב עד שזה העד כשר, לא מחירובים לה אף שכן שחיס והעד הוא יחידי אפי"ה צי משגיחים [ועי' בזה בלוח ה']. ובמרה"ל המוצא בסמוך אחר שכן דעת מהר"ם ורש"י אס חולקים על הה"מ כתב דעכ"פ אין מקום לקי' הח"מ והצ"ש על הרמ"א דמשה שחיבה לריבך היא דהא לריבך שפיר.

ועיין בלוח ז' בדברי הרמ"ש מה שהקי' הרש"ך על דין זה מדברי הרמז"ם דה"ל רוחה דמשמע שם דע"א כשר עדיף מצי' פסולים שצאו תחילה, וכן הקשה בשרש יעקב וצמות קר"ז, ותירץ עפ"י קי' הה"מ והצ"ש דה"ל דעכ"פ דין דהכא אינו פשוט והולך הרמ"א להשמיטנו, וצ"ח"ש שם מתוך דהרמז"ם שם מייירי כשצאו צ"ח"ש ע"ש.

ב. דעות הפוסקים בזה. כי הרמ"ש בדס"ט ד' דדניו של הה"מ הוא פשוט דכל שהחירוב ע"פ שחי נשים ואח"כ צא עד כשר והכחיש דלא תלך מהיתרה, וכ"מ מדברי הרמ"ש צ"י האשה שלום [סי' ע' ומוצא לשונו בס"ק שכ"ד לוח א' ד"ה הסוברים]. ודע"ט ג' כתב שכ"כ רבינו ירוחם [בנכ"י ח"ג, ומוצא לשונו בלוח ו']. וכ"כ במרה"ל ס"ק קר"ו. וכ"כ דעת הרב המאירי ציבמות דפ"ה צי' המוצא בלוח שח"ס.

עו"ב הרמ"ש שם שכ"כ המרדכי בשם [תשו'] מהר"ם בסוף האשה שלום [לוח פ"א ש"י ד' נשים צ"ח"א אפי' בזה אחר זה דלחו שחי נשים מעיקרא ואחרי מ"ת ולאחר זמן צא ע"א כשר ואמר לא מת כי פלגא ופלגא דמי ולא חנשא ואם נשאת לא תלך וכן משמע מתוך פרש"י שזכאן]. ובמרה"ל שם מצא דמתשו' מהר"ם דה"ל נראה דחולק על הה"מ, ושל"ל במרדכי דה"ל ואם נשאת "תלך", דהא כן איתא בתשו' זו דמהר"ם עלמא שהוצא גם בהגהות מרדכי דכתובות פ"א [לוח ש"י, וכ"כ גם בתשו' מיימוני אישות סי' י'], ולריך לפרש דשם נמי מייירי בזה אחר זה כדמייירי במרדכי דהכא, וגם מה שהוכיח שם מרש"י דפי' מי שקינא [סוטה דל"ב א' ד"ה כי פלגא] ממ"ש דבשחי נשים לומר מ"ת כ"י דמה"י הכתשה ע"א כשר, היינו נמי אצ"ח אחר זה, דרש"י קאי אמ"ש שם לעיל בענין זל"ז, וגם מלשון המרדכי שם מוכח דה"ל תלך שכי' ואפי' בזה אחר זה, דמשמע כש"כ צבת אחת, והא' צ"ח"א בודאי דין דתלך, וכ"כ גם מסו"ד שכי' דאי בלכחא בליושנא בחרת אפי' נשאת בדיעבד תלך, דהיינו ממ"ש לעיל שאם נשאת תלך, וגם מה שסיים במרדכי שם: וכ"כ מתוך פרש"י שזכאן, ל"ל פירש"י צ"י מי שקינא, ובמ"ש בהגמ"ר דכתובות דה"ל, ובמרה"ש דבסמוך, אמנם במרה"ש"א בסוטה שם הביא מפ"י ישן שדמפרש צרש"י דה"ל דמ"ש צ"י נשים לומר מ"ת כ"י דמה"י הכתשה ע"א מייירי צבת אחת, אבל בזה אחר זה י"ל להנשים שצאו תחילה נאמנות וכדעת הה"מ, ולפי"ז לריך לפרש

ועי' בהגהות שחרת אוזב על אגודת אוזב [לח"י מציאלה] צונויה דכ"מ שהאמינה תורה לוח ד' שכי' דשיטת הה"מ פ"ט מה' רוחה הע"י דעת הרמז"ם דשחי נשים שצאו תחילה ועד כשר מכחישי אפי' בזה אחר זה הוי כפלגא ופלגא [ודלך כהה"מ], אך בשם המהרש"א דה"ל כתב דס"ל כהה"מ וכפסק הרמ"א כאן.

ג. אם גם העגונה עצמה מצטרפת לדין זה. הסתפק בזה צבת משה סקע"א, ד"ל דה"ל דנגד צי' פסולים כתב הרמ"א לעיל בסעיף ל"ז דגם היא עצמה מצטרפת, היינו משום דנגד פסולים גם האשה נחשבת לעד, אבל נגד עד כשר, אין האשה עצמה חשובה כלל לעד, וכי' דמסתבר דהאשה עצמה אינה נחשבת כלל לעד גם לזירוף עם עד פסול נגד עד כשר, וע"ש מה שחידן עפ"י קי' הרמ"ש [דה"ל בס"ק ש"י צ"ח"א לוח ג'] וקי' העלי ארזים [דה"ל בס"ק שכ"ד לוח ה']. ועי' שם בסוף הלוח ד"ל דהאשה עצמה אינה מצטרפת אפי' עם עד כשר נגד עד כשר.

אולם במאירי וצמות דפ"ה צי' אחר שהביא דעת הרמז"ם דאם נשאת ע"פ אשה ואח"כ צא ע"א והעיד שלא מת דתלך, כי אלא שאם נשאת עמה אפי' עבד אפי' שפחה לא תלך ואף היא עצמה מצטרפת.

ד. האם יש בזה משום לזות שפחים שלא תנשא לכתחילה. בתשו' המהרש"ל שצ"ח"א הצי"ח (החדשות) סי' ע"א (עמ' קצ"ד א' צ"י ירושלים) אחר שהביא בזה דברים דברי הה"מ דה"ל בלוח א' דבעד כשר נגד צי' נשים אף הרמז"ם מודה שלא תלך מהיתרה, כתב דלכל היותר אין כאן אלא לזות שפחים כ"י וזה אינו איסור אלא ענה טובה כ"י, וכ"כ לשאר הפוסקים דלא חיישי' כלל להא' דרב אסי כ"י [וכ"ל בס"ק ש"י לוח א'], ואפשר דכאן דהוי רוב דעות להיתרה וגם כבר החירוב, אפי' לזות שפחים ליכא. גם בענין טעם ודעת מהר"י ח"כ סי' קס"ט דע"ד ג' כתב דליכא בזה לז"ז, דדוקא כשהם שווים עד נגד עד, דבעיני העולם לא משמע להו לומר דהותרה שאני, ולכן יחי' לזות שפחים דמאי ראות להאמין לזה נאמן לזה, אבל בנ"ד ליכא לז"ז ממ"ש, דבעיני העולם ודאי רבים נאמנים יותר דלא משמע להו לחלק בין נשים לנשים, ולדין תורה הא ליכא לזות דברי הותרה כבר. וכן בעונג התורה המוצא בלוח א' כתב דאין כאן לזות שפחים לכו"ע.

אולם הרמ"ש דע"ט ג' כתב דמדברי מהר"ם שצמרדכי [דה"ל בלוח ג'] נראה דגם בזה איכא משום לזות שפחים ולא תנשא לכתחילה להני רבותא דחיישי' משום לזות. [שהרי כתב שם דלא תנשא לכתחילה, מיהו זהו לפי גירסתו שם דה"ל תלך, ולפי"ז צ"ל]

(*) ואמנם במרדכי שלפנינו ה"ל א"י מוסגר לסימן מחיקה, והוא צ"ס

אוצר

ט"ק שכן אית ד—

הפוסקים

דכחא] דכפלגא ופלגא נינהו יש לנו לפסוק דחלא, ואף לר"י [עלמ] ע"פ לפתחילה לא חנשא, ומדינא, ולא משום לזות שפתים, ואפשר לר"י אף אם נשאת אח"כ חלא, דדוקא נשאת קודם שזא בעד הכשר האוסרה פסק דלא תזא כשזאת אח"כ אשה שני האומרת מה, אבל אם נשאת אחר שזאו בעד והאשה, י"ל דחלא מאחר דכפלגא ופלגא נינהו, וכמו שז' ר"י שם בסופו דכ"מ שחמרו פלגא ופלגא אם עדיין לא עשו מעשה ע"פ עדות ראשונה כשזא עדות האחרון אינו נאמן הראשון. ועי' ברה"ש דבסמוך מ"ש בדברי ר"י.

אולם, הוסיף שם, דיש להביא ראיה מהבג"י דיש להקל בזה, דביצמות דפ"ה ז' אהא דתקן דאם זא בעלה אחר שנשאת חלא, אחר שחולל ל"ש חלא שלא מכחשתו אבל מכחשתו לא תלא כו', ופריך במאי עסקין אלימא צדי תרי כו' חלא צדד דאמר שזה בעלה, טעמא דמכחשתו כו' והאמר עולא כ"מ שהאמינה תורה כו', הצמיצ בפסולי עדות (ולעולם צחרי כגון נשים כו' דאמרי זהו בעל, רש"י) וז' הגמוק"י דאי שחקא חיבי הו"ל רוב דעות לאיסורה ולכן תלא, אבל כי מכחשת ל' הו"ל תרתי כנגד תרתי, והרי התם האשה לא ידעם כלום קודם שזא בעל רק כשזא אומרת שאינו זה, אי"כ הו"ל תרתי כנגד תרתי ופלגא ופלגא נינהו, [ואמאי לא תלא], חלא עכ"ל דמלך היתר הראשון נגעו בזה, והרי היתר לא ה"י שם רק ע"פ אשה אחת, וכשח"כ הוכחשה ע"י ז' נשים ראוי שיחזעל היתר, דהא לירוק העגונה עומה נחובה רק עכשיו ואמאי מהני היתר שקדמו, ח"ו דא"פ שבהיתר קדם לית לן בזה, ואין לחלק משום דהתם נאטרפה האשה מיד כשזאו ב' נשים עם הבעל, משא"כ צ"ד דבעד הכשר זא תחילה ואח"כ זאה השניה, דמ"מ נראה דאין לחלק דהא קו"ל מאטרפין לעדות אפי' ה"י ציטול צינתים ע"י הכחשה כג"ל מהבג"י דכחשות דכ"ו, ועי' בדבריו ירוחם שם שהצ"ח דין זה ופי' ג"כ בהגמוק"י, מיהו בעטם דלא תלא נראה מדבריו משום דכפלגא ופלגא נמי לא תלא כמ"ש לעיל משמו, ולעולם ס"ל בדדן זה ג"כ כפלגא ופלגא נינהו ע"י צלשונו שם דמשמע ב"י, אבל מ"מ להגמוק"י דס"ל בזה דלאו כפלגא ופלגא דמי חלא משום דדמי לצעולא דכ"מ שהאמינה כו' [דהיתר הראשון חוזר ונישור וכי"ל], יש ללמוד לנ"ד ג"כ דלאו כפלגא ופלגא דמי, ולפ"ז יש להקל גם לרוב הפוסקים דבצרי דכפלגא ופלגא חלא, דהכא לאו כפלגא ופלגא נינהו, מיהו לפרש"י ביצמות שם שז' בטעמא דלא תלא במכחשתו משום דאמרה צרי ל' דל עד קמא מכחא אין פסולי עדות נאמנים להביד על אדם כשר אפי' כן אלף שכל אדם נאמן על עצמו כו', לדבריו לא מוכח מיד, כמ"ש דל עד קמא מכחא כו', [וגמאל דנאמנותה לאו משום לירוק הוא ולאו מכה היתר הראשון שנחזעל. ועי' לעיל בס"ק ש"ז אות ג' מהחמ"ש והגרע"א שכתבו דהו' צאמת סברת רש"י שמיאן לפרש בהגמוק"י ור"י, דטעם הבג"י הוא משום דמאטרפין דצריה לדברי האשה הראשונה, דכיון דנחזעל היתר ע"י הכחשה ז' הנשים, הרי כשאמרה אח"כ אין זה צעלי הו' כחרי ותרי שזאו צצא אחת, ולדבריהם מוכח מדברי רש"י לאידך גיסא, אולם ע"ש צחות ה' שיש מפרשים דגם לשיטת רש"י נריכים לצוא להיתר הראשון, ולפ"ז גם לפרש"י הוכחה ה"ל מהבג"י דהתם ברוכה].

והרח"ש דס"ט ד' כתב על דברי רבינו ירוחם כג"ל דאפשר לר"י מלשנו שח"פ זאה השניה אחר שהתירוה וצא בעד לאוסרה מאטרפת עם הראשונה, ומ"מ מסתברא דכיון כשזאה יחד עם בעד הצא לאוסרה דמחולל לא יאזה מהיתרה, וכיון דאיכא קמן ז' נשים נגד בעד הו' פלגא ופלגא, וכיון שהיתרה מניחין לה בהיתרה, אבל אם זא בעד [המכחשת] קודם שזא כבר יאזה מהיתרה, וראשונה כמי שאינה, אי"כ כשזאה השניה אח"כ אפי' אם נזרק אותה עם הראשונה הו' פלגא ופלגא ומספיקא תלא מהיתרה

י"ל דמ"ש דלא חנשא לפתחילה הוא משום לז"ש, וכ"כ במרה"י ס"ק קנ"ו לפי אותה גירסא, צרם לאידך גירסא שם שכתב דחלא וכי"ל, אין רא"י מזה].

ה. וכשנצטרף לעד הכשר גם עד פסול אם ג"כ לא תצא מהיתרה ש"פ ב' הנשים. הסתפק מהרה"ש גאטנינו צחש' צלל הכסף סי' ז' דף פ' טור ז' ד"ל דכח"ג דהו' השחא שנים המכחישים חימור דמהני עדותן להוציאה גם מהיתרה הראשון והו"ל כפלגא ופלגא וכו', או דלמא חשבוין כל עדות צפני עצמו, והאי לחודי קאי והאי לחודי קאי, להפסול חשבוין צפני עצמו דפסול הוא ובעל צמיעטו, ולהכשר נמי חשבוין צפ"ע דבא להכחיש אחר שכבר הותרה מפי ז' פסולים דאמרינן דלא תלא מהיתרה הראשון, ובעת לא מלאתי גילוי לדון זה. והצ"ח האצני אפוד אות שס"ו. [ועי' בס"ק ש"ז אות ג' לענין לירוק עד פסול לפד כשר נגד עד כשר].

ו. וכשהתירוה ע"פ אשה אחת, והוכחשה ע"י עד כשר, ושוב באה עוד אשה שאמרה מה, הסתפק בזה צלמח נזק פסקי דיונים ח"כ ד"ג ח' צח"י עמ"ס יצמות, אם נאמר דכיון דמיד שזא בעד הכשר נחזעל היתר שהתירוה לנשוא ע"פ האשה [לפי הבג"י דקאי] אליצא דדעה הראשונה שצו"ע, אי"כ גם עכשיו שזאה האשה השניה לא מהני, דהו"ל כדן ז' נשים אומרות מה ועד כשר מכחישים שזאו צצ"ל לפני שהתירוה דקו"ל דהו' פלגא ופלגא ולא חנשא [פי' צאות הסמוך], או דלמא דמ"מ חוזר ונישור היתר שהתירוה [ולא תלא מהיתרה], ולכאורה יש לדמות זה להא דפרש"י בכתובות דכ"ו ז' אהא דאמר התם צמוחק לן צאצור דהאי דכהן הוא ונפק עלי קלף דצן גרושה וכן חלוה הוא ואחתייה ואחא ע"א ואמר ידענא ז' דכהן הוא ואסקוניה ואחר ז' תרי ואמרי ג"ג וצ"ח הוא ואחתייה ואחא ע"א ואמר ידענא ז' דכהן הוא, ודכ"ע מאטרפין לעדות וכהא צמיוחא לזיתא דזי דינא קמפלגי, הרי דאם לא חשש דזיתא דצ"ד לכ"ע מסקין ל'י, וכתב רש"י ואי קשיא תרי ותרי נינהו, חוקי תרי להדי תרי ואוקמי אחזקה קמיתא דאסקין ע"פ עד הראשון שהוא נאמן עכ"ל, הרי דא"ע דכדחתו ז' תרי נחזעל לגמרי החזקה שהחזקוהו בכהן ע"פ בעד הראשון, מ"מ כשזא אח"כ עד שני ומאטרף לעד הראשון חוזר ונישור החזקה, וה"נ חוזר ונישור היתר שהתירוה ע"פ האשה, ואפי' להחוס' שם ד"ה אין ולהשמ"ק צסם כמה גדולים שם דבצרי דאינו מועיל מה שעד ח' המכשיר העיד קודם כו', יש לחלק, דהתם לא נעשה כ"כ ענין ע"י הצי"א, דמיתא שהחזקוהו על פיו, דפעולתו היתה רק לצטל הקול, והקול אינו פוסל כלל מדיונא רק דמעלה עשי ציוחסין, משא"כ הבא דעדות האשה האומרת מה עשתה ענין גדול להוציאה מחזקה ח"א ולהחירה לעלמא, הרי עשתה פעולה כשני עדים, י"ל דלכ"י מהני לכשמאטרפת עם האשה השניה הצאה אחר בעד לצטל את עדותו שהעיד צינתים וציטול היתר לפי שעה.

אמנם מדברי רבינו ירוחם בשם הרמ"ה צנ"ג ח"ד כתב צנ"ל כג"ל דנראה דלא ס"ל כן, דאחר שז' הדין דאם נשאת ע"פ אשה ואח"כ הכחיש עד כשר דחלא, סיים דאם יש אשה שמתרפת עם האשה הראשונה שהעידה שמה לא תלא דשתי נשים ועד ח' כפלגא ופלגא נינהו ולא תלא, הרי אחר דכפלגא ופלגא נינהו, ולא אמר דאין עדות בעד כלום משום דכבר הותרה ע"פ האשה, והיינו משום דבעד ציטול עדות האשה, הלכך א"ע"פ שאח"כ נאטרפה עמה אשה שניה הו"ל פלגא ופלגא, וכדן עד אומר מה וז' נשים אומרות לא מה וצאו ציחד דפלגא ופלגא נינהו לכ"ע, חלא דצפירות פלגא ופלגא ס"ל לרבינו ירוחם דאם נשאת לא תלא [כג"ל בס"ק שז"א אות ג'], ובזה אין דעת הפוסקים כן דאינהו סברי דאפי' אם נשאת חלא, וא"כ אם נחפוס סברת ר"י [בדינא

ס"ק שכו אות ג--ו

גם בעצי ארזים ס"ק קמ"ע ד"ה וצוה, כתב דלפי הרמב"ן
והרשב"א ה"ל צדעת הרמב"ם, אפי' צבאו צב"א לא חנשא,
משום דלזילין צוה תמיד לחומרה, והיינו אם הותרה ע"פ הכשר
והכחישוהו צ' נשים, חלל מהותרה דרוב דעות עדיפי, ואם צאו
צב"א והפסולים אומרים מה יבכר מכהשן, לא אמרי דלזילין
צוה רוב דעות דחנשא לכתחילה, אלא אמרי דעדות הכשר שוה
כמו הדי פסולים ולא חנשא, וכן מוכח להדיא ממ"ש הרמב"ם
בהלכה כ"ב, אשה אומרת לא מה וצ' נשים אומרות מה הרי זו
חנשא, דמשמע דוקא אשה אומרת לא מה, אבל עד כשר אומר

ביאור חג"א

לט

הנשאת על פי עד אחד לא תנשא (קנב) אלא ברשות ב"ד

באר הגולה

[קנב] הנשאת כ"י שם
פ"ד ב' מדקתני סיפא
כ"י מכלל כ"י ועמ"ש למטה :

ואם

נ' נחמיה להרמז"ן ס"י
ק"ט

פתחי תשובה

(קנב) אלא ברשות ב"ד. עין נחשו' גרית אברהם ס"י ס' אות ז' שנתה על מעשים בכל יום בלשון שהיא מחזקת עמיה לאלמנה ונזהר להנשא והר"ם מסדר קדושין אף שז"ל יודע כלום ממינות נעלה וגם העל אינו יודע מזה ואין שום ב"ד מוזהר ומעכב עד שתקף לפניו ב"ד ולומר התירוני כ"י וכתב שם ב"ד ש' לישב דהא דנניסת על פי עד אחד בעי רשות ב"ד [הוא] נכרי דליהי' כשנים ולא יוכל עד להכחישו וא"כ נניסת על פי עמיה אי נחמיה ראייתה בעמיה אי מחמת ששעמיה

מאחרים מה תועלת יש שתקף לה"ד לומר התירוני ולהחירם להנשא דמ"מ יוכל עד כשר להכחישו ע"ש ס"ק קכ"א (עמ"ש גם ס"ק הקודם) אך דמ"מ בלשון הנשא להכחישו ולזה י"ל כיון שהנשא מחזקת עמיה לאלמנה והולכת להנשא היא זה אמירה יודעת שמת נעלה והמסדר קדושין והעדי קדושין והוא הכ"ד המתירין דהוא עבדי מעשה הסותר ממש ואין לך סותר גדול מזה דהא הכ"ד שמתירין אין נריך שיהיו נקיים דיני עונות כ"י וא"ל דלפ"ז ראוי לומר דחמדי הוי נישא

אוצר

ס"ק שכו אות ז — ס"ק שכה אות א

הפוסקים

הרמב"ם דעורפים ולא חילק ג"כ בין ב"א לב"א, כי הראב"ד דגם זה שיבוש דיוקא בזה הכשר מתחילה חל בנא' הפסולים מתחילה ועשו מעשה על פיהם שז' אין ע"א מכחישן, וא"כ ה"ל להרמב"ם להזכיר דיוקא ב"א הדין בן ולא ב"א, ומ"ש הראב"ד בלשונו: דאזלינן בחר רוב דיעות, ומשמע לכאורה שמשום רוב דיעות הדין בן, ולא משום שהותרה מתחילה על פיהם, י"ל דאין זה דיוק, דלפוקי מזה פסול מתחילה כתב בן, דכזה סבירא ליה כדעת הרמב"ם שאף על פי שהותרה על פיו מכל מקום חלא מהיתרה ע"י הכחשת עד כשר, ולכן כתב דאזלינן בחר רוב דיעות, דב"י פסולים אמרי' כיון שנתעשה מעשה על פיהם הרי הם כשני כשרים נגד כשר אחד הנה לבסוף וכו', משא"כ כשהותרה מתחילה ע"פ פסול א', ולאפוקי מדעת הרמב"ם והרשב"א [דבוא דעת ב"א בשו"ע הכ"ל בס"ק שכי"ה], ולפ"מ לעיל בס"ק קנ"ד [שנספרו שם] שיש מקום לומר דהלכה כלישנא קמא דב' פסולים עדיפי מעד כשר, רק דס"ל להרמב"ם דבעגלה ערופה נקטין לקולא, י"ל בפשיעות ולהראב"ד ס"ל כדעת הריב"א שהביאו החו"ם בפ"ק דע"ז [ז' א' ד"ה בשל] והרא"ש שם ס"י ג' דאיכא דאמרי' טפל לנ"ק, ולכן ס"ל להלכה כלי"ק דאף בפסולים נגד כשר אזלינן בחר רוב דיעות, והיינו רק בעריפת עגלה דאין כאן ל' איסורא, חלל בעדות אשה * ודאי ליכא למ"ד דב' פסולים אומרים מת וכשר אומר לא מת ונא' ב"א דנמוך אעדות הפסולים להקל.

דעת הרמב"ם והרשב"א כהראב"ד, שכתבו בחידושיהם ביצמות דק"יז ב' הא דהירושלמי [כמוצא בס"ק שז"ד אות א'] לאשה מכחשת את האיש, לדינא, ונסתייעו מזה דאין איש מכחיש את האשה לאחר שהתיריה על פיה [וכנ"ל בס"ק שכי"ה אות א'], וכיון דמבואר בדבריהם לאשה מכחשת את האיש כשנא' ב"א, ואין האיש מכחיש את האשה לאחר שהתיריה על פיה, מסתבר דכ"ה דב' נשים מכחישות את האיש כשנא' ב"א, ואם ב' נשים אומרות מת והאיש אומר לא מת תנשא, וכדעת הראב"ד הכ"ל, וזה גם דעת החו"ם יצמות ק"י"ה א' ד"ה אשה ובסוטה ל"ה ב' ד"ה הא. וברח"ש דפ"ב ג' כתב דמדברי המרדכי יצמות פט"ו אות פ"א בשם חש"י מהר"ם, מבואר דס"ל כהרמב"ם הכ"ל, שפ"י הא דפלגא ופלגא אף ב' נשים אומרות מת וע"א כשר אומר לא מת, (ודלא כהראב"ד הכ"ל), וכ"ה בהגמ"ר דכחוצות פ"א אות ש"י בשם חש"י מהר"ם הכ"ל, והוכיח בן מפירש"י דסוטה דל"ז א' שפירש דפלגא ופלגא ג"כ דאפי' אחד ב' נשים ואמרי' ראונו וע"א מכחישן וב"א עורפין וכדברי הרמב"ם הכ"ל, ולפ"ז מ"ש במרדכי ביצמות שם וכ"ה מפרש"י שכתבן הוא ע"ס וי"ל ב' מי שקינא וכמ"ש בהגמ"ר דכחוצות הכ"ל, [ועי' ב"א ב' דברי המרכ"ל], וכן י"ל מפשט דברי הרא"ש בפט"ו דיצמות ס"י ע' שכתב דאם ב' עד כשר מבחיש לשחי נשים האומרות מת, דוקא התיריה לישא לא חלא מהיתרה חלל אם לא התיריה לישא לא תנשא, וכן י"ל פשט דברי סמ"ג מ"ע י' שסחם וכתב חז"ר נחמי הלך אחר רוב דעות כ"י ד"ה אשה ונשים חלל אם היו מאה נשים וע"א כשי"א הם, משמע דלכל מילי דעדות אשה יש להם דין ע"א.

גם בזבד טוב ס"ק קל"ו אחר שכתב מעלמו ג"כ דמדברי הראב"ד דה"ל רואה הכ"ל משמע דאפילו ב"א עדיפי ב' נשים מעד אחד, ושי"א לו בן מהסוגיא דסוטה דף ל"א ב' ודף מ"ז ב' וכו', הוסיף אמנם י"ל, דהראב"ד לא חמר בן חלל בעגלה ערופה, חלל בעדות אשה שמת בעלה וכו' י"ל דמודה להרמב"ם, דס"ל דדוקא הכא דעד א' ואשה נאמנים מ"ד הסברה דהא לא באים להוציא שום דבר מחזקתו, וכמ"ש גם רש"י ביצמות דפ"ה א' דבמקום דלא אחזק איסורא עד א' נאמן מהסברה וכו', ולכן כחם של עד א' ואשה שוים, ולכן היכא דאיכא רוב אזלינן בחר רוב דיעות, משא"כ בעדות אשה שמת בעלה וכו' דהוי דבר שבערוה, ולכן אף דגלי התורה דפסול נאמן, אפ"ה הסברה נותנת דעד א' כשר עדיף, דהא חזי לגירוף שאר עדות שנתורה לענין דבר שבערוה, מה דלא חזיא ב' הפסולים, ולכן בזה י"ל דמודה הראב"ד לדברי הרמב"ם.

ולחלכה כ' שם הר"ש, דכיון דכל בני רבנותא מסכימים בנך פשיטא דהכי נקטין וכ"ש שכו' לתומרה. וכן דע"מ אחר שדן בהתיריה ע"פ ב' נשים ואח"כ הכחיש עד כשר אם יש בזה לזות שפתיים [וכנ"ל ב"א ד'], וכי דנשאת ודאי לא חלל, הוסיף, דכל זה דוקא כשנא' בעד אחר שהתיריה ע"פ ב' נשים, חלל בא קודם שהתיריה לא תנשא ואם נשאת חלל, ואפי"ג דל"ל מתוך דברי הראב"ד כה"ל רואה דאפי' באו ב"א ב' נשים אומרות מת ועד כשר אומר לא מת דאזלינן בחר רוב דעות [וכנ"ל], אף בן דעת שאר הפוסקים. וכ"כ בנחמ' לזק בפשיטות בראש האות הקודם.

ברעת עוד פוסקים. בחזון איש ס"י כ"ע אות ג' אחר שביאר לדעת הראב"ד הכ"ל דב' נשים אומרות מת ועד כשר אומר לא מת שנא' ב"א דהלך אחר רוב דעות ותנשא וכנ"ל, כתב דגם

טע"ף לט. שכתב. אלא ברשות ב"ד. א. מקור הדין, עי' בבבב"א דבוא מתשר המיחווסות להרמז"ן ס"י ק"י"ט, ושם הוציא הדין מזה דאמרינן ביצמות דפ"ז ב' אמתני דהתם דהא דקתני בסופא נשאת שלא ברשות ב"ד כ"י, היינו בעדים, כלומר דבעדים אינה נריבה לטול רשות מב"ד, מכלל דרישא ברשות ב"ד וצנ"ה, חלמא דבב"א אינה נשאת לעולם חלל ברשות ב"ד. ובעטם הדבר, עי' בדברי הפוס' שס"ק ש"ל אות א' דבוא משום דנלמנות ע"א הויא רק מדרבנן לכן בעי' רשות ב"ד, וביארו זה באופנים

(*) כלומר דדוקא בעריפת עגלה דאין כאן צד איסור תופס וראב"ד עיקר כלי"ק. משא"כ בעדות אשה לא נקטינן להקל כלי"ק וכמו שכתבאר בהובד טוב דבסו"ק.

פתחי תשובה

ע"פ היתר ז"ר. ז"ל דניסת ע"פ עד א' בעינן שיהא היתר מנ"ד ע"פ העד הא' צדקי וליהוי כ"י ונ"מ שלא יוכל עד כשר להכחישו דאי מחמת היתר של אותו שהזמנו לקדושין הא' הנה לא שמעו מפי העד אך ממנה נמה שמתקת עומה לאלמנה וא"כ יוכל עד כשר להכחיש אחר זה ולכן מחלקו הפוסקים צטעיק ל"ט דניסת ע"פ היתר ז"ר אי הוי העד הראשון כ"י שלא יוכל עד כשר להכחישו אבל דניסת ע"פ עומה שפיר י"ל דאותן שהזמנו לקדושין הנה המתירין ע"פ אמירה דיהא שמתקת עומה לאלמנה דניסתם והוי ניסת ע"פ היתר ז"ר כ"י ומכ"ש

ע"פ היתר ז"ר. ז"ל דניסת ע"פ עד א' בעינן שיהא היתר מנ"ד ע"פ העד הא' צדקי וליהוי כ"י ונ"מ שלא יוכל עד כשר להכחישו דאי מחמת היתר של אותו שהזמנו לקדושין הא' הנה לא שמעו מפי העד אך ממנה נמה שמתקת עומה לאלמנה וא"כ יוכל עד כשר להכחיש אחר זה ולכן מחלקו הפוסקים צטעיק ל"ט דניסת ע"פ היתר ז"ר אי הוי העד הראשון כ"י שלא יוכל עד כשר להכחישו אבל דניסת ע"פ עומה שפיר י"ל דאותן שהזמנו לקדושין הנה המתירין ע"פ אמירה דיהא שמתקת עומה לאלמנה דניסתם והוי ניסת ע"פ היתר ז"ר כ"י ומכ"ש

הפוסקים

סיק שכן אות א—ג

אוצר

הסמך אות ז', שבי"ד הר"ן ושכ"מ מרש"י. ועי' צח"ס ח"צ רס"י ק"ל שבי' דמדברי הרב המגיה צט"י [המוצא צט"י] שבי' צח"ס ח"צ רס"י אות ז' [משמע דלהחיר ח"ל רשות צ"ד כלל [רק לקבלת עדות צט"י צ"ד. ועי' צח"ס ח"צ ר' לאות א' שמי"מ ראוי שחקבל היתר עכ"פ מחכס א', כדי שאם תהי' הכחשה מע"ה, שלא תועיל].

ב. אשה המחזקת עצמה לאלמנה ובאה להנשא, אם צריכה היתר ב"ד, כיון שנשאת ע"פ עומה. עפ"י ס"ק קרי"ב מ"ש מהבית דבריהם דצב"ג ח"ל להיות מיוחד מהצ"ד כ"י, דהרב מסדר הקדושין והעדים הם הצ"ד המתירין כ"י ולי"ד להנשאת ע"פ ע"ה דהכא כ"י ועי' מה שבעיר צח"ס הפ"ת, וצב"ג ח"צ שם האריך בזה.

ובערוך השלחן סעיף ק"י"ע כתב, דהמחזקת עומה לאלמנה וצאה להנשא, אם אינה מוחזקת כאל' לא"ה, נאמנה במגו דפנייה איני כדנאמנה לומר גרושה אני, ואם מוחזקת לא"ה צאמנה לא שצקין לה להנשא עד שתצא כתב או ראי' שהיא אלמנה, ואם אין לה לא כתב ולא ראי', ורק אומרת מה בעלי והיא נאמנה, צאמנה לרי"ד לכתחילה להושיב צ"ד ולהחירה כדון הנשאת ע"פ ע"ה, רק ברוב פעמים הוי דבר שאינו מלוי, דכשביא מוחזקת כאל' לא"ה ממילא יש לה הרבה צירורים, ח"ל"כ נהרג או נטבע דאז צאמנה לא צמברה מתירין אותה, וכשמחירין מתירין ע"פ צ"ד.

ועי' בשו"ת מתרא"ל סי' ע"ז אות ז', דאחר שבי' דלא מסתברא כלל מ"ש הרב השולח דצב"ג הכ"י הוי כצ"ד לענין שאינו חוזר ומגיד כ"י, הוסיף, וכי"מ ממה שחלקו הפוס' [צט"י] הסמך [דניסת צלל החרה, אי הוי כהחירוק צ"ד, ולא אמרו דנשואין שהם צפומי וצטערה יכא כהחרה, דהא פשיטא שאם אמרו לה צ"ד קבלי קדושין מפי' דאין החרה גדולה מזו, ח"י דלא מקרי החרה אלא כשהצ"ד מתוועדים על החירה כ"י.

ג. הנשאת בב' עדים דלא בעי' רשות ב"ד, אם מ"מ בעינן שתקובל עדותם בב"ד, או דנשאת ע"פ הגדסה לה לצד. נסתפק בזה בסדר ח"ל רבה דקרי"ח ד', וכחצ דאין להוכיח דסגי בזה מ"מ רש"י דף פ"ז ז', ניסת שלא צרשות צ"ד שצאו צ' עדים ואמרו מה בעלך וניסת מעלמה כ"י, דמזה ליכא הכרח, שהרי כתב סתם ואמרו מה בעלך, ואפשר שאמרו כן צ"ד צפניה ולא הספיקה לשמוע היתר מפי צ"ד וניסת מעלמה, גם מ"מ"ה החוס' שם דאף להס"ד דע"ה נאמן מדאורייתא צט"י רשות צ"ד צט"ה כ"י, אבל בשנים הדבר ידוע שמותרת, נמי לא מכרע, דאפשר נמי דאחר שתקובל עדותם צ"ד הוא, גם מ"מ"ה הרי"ף וברא"ה שם, אוקימנא לרישא צרשות צ"ד וצט"ה, דאילו צ' עדים אינה צריכה לצ"ד, לא מכרע דא"ל צ"ד לקבלה, דאפשר דא"ל צ"ד להרשותה להנשא, אמנם משפטן של דברים נראה מוכח דא"ל להביא עדיה לצ"ד, אלא כל שאמרו לה לידה מה בעלך נשאת על פיהם, וכי"מ מוכח מדברי רש"י בנתיבות דא"ל ע"ה, שכתב, ועי' עדים שאמרו לה שנים מה בעלך, ולפיכך מותרת לראשון [לדינא דמתני'] שהרי אנוסה היא, ששנים אמרו לה, אשר נראה דצאמנה לה לחוד סגי, [וכן מדויק מדברי רש"י אלו צמברה"מ מינן דצמך, דמדכוסף חובת

באופנים שונים. ועי' צח"ס ח"צ קרי"ב מ"ש מהבית ד', וצח"ס שצט"י קטע דצמך. ועי' צח"ס ח"צ ר' משולם ח'גרא סי' י"ג סוף אות ד', שכתב תוך דבריו ע"פ החוס' ציבמות שם, דגם אם ע"ה נאמן מהחורה לריכה רשות צ"ד, משום דלפעמים אין ע"ה נאמן, ומש"כ כל זמן שלא החירוק צ"ד לא מועיל, וכמ"ס הש"ך [המוצא צט"י] הסמך אות ו' צח"ס, אך בודאי דבר זה אינו אלא מדרבנן כ"י, [ועי' הפ"מ לנדון]. וצט"י כתב צט"י השלחן סעיף וק"י ע"פ החוס', דגם להבוצרים דע"ה נאמן מהחורה נקרא היתר ע"פ ע"ה או גוי מסל"ת ועי' עומה, רשות צ"ד, דכיון שלא ידוע לכל שמתרת בזה, לריכה לשאלו לצ"ד.

וכתב הרש"ס סי' נ"ע דגם מפרש"י ציבמות שם צמשה שכתב נשאת שלא צרשות צ"ד שצאו צ' עדים כ"י, שהרי לא היתה לריכה להיות צ"ד, משמע דצט"ה לריכה להיות צ"ד, וכן נראה מתוך דברי החוס' שם, שכתבו דלהס"ד דע"ה נאמן מהחורה הא דקרו לי רשות צ"ד משום שיש דברים שאינו נאמן כ"י, לריכה לשאלו לצ"ד כ"י, משמע דלהמסקנא דע"ה נאמן רק מדרבנן, ודאי ח"ש דקרו לע"ה רשות צ"ד, משום שאינה יכולה להנשא צט"ה זולתי צרשות צ"ד, וכי"מ מתו"ד הרא"ש שם צגמ, שכתב אוקימנא לרישא צנשאת צרשות צ"ד וצט"ה, דאם צ' עדים לא לריכה צ"ד כ"י, וכי"מ הריצ"ש סי' תקי"ח צנדון, דלא ה"י לה להנשא אלא צהיתר צ"ד כיון שאין לה אלא ע"ה כמבואר בחוס' הרא"ש שם, [עס"ק ש"ל הערה ו' מ"ש בזה]. ועי' צפסקי חוס' למס' כריתות ר"פ אמרו לו, שבי' אמרו לה שנים מה בעלך ח"ל רשות צ"ד כ"ה צט"ה. ועי' צח"ס"ה המוצא צט"י הסמך אות ז', שבי' דכ"ד הריא"ז והר"ן דהם, לענין לכתחילה. ועי' צח"ס המוצא צט"י ס"ל אות א' וצב"ג ו' שם מ"ש להוכיח דלרי"ד שיהי' גמר העדות צ"ד, ושכ"מ מחש"י מהר"ן, ומשום דצב"ג דייקא טפי כ"י, ע"ש.

ובדעת הרמב"ם העור והסמ"ג ורצנו ירוחם, כתב הרא"ש דף ס"ה א', דכיון דחזין דלא הביאו הא' דהנשאת צט"ה צריכה רשות צ"ד, וציתוד העור דדרכו לפרש, ה"י נראה דסברי דהא דקרי צגמ לעדות ע"ה צרשות, לאו לעיבובא הוא, אלא שדבר הכוב והרגילות הוא דהנשאת ע"פ שנים מסתמא לא הולכה לצוא לצ"ד, דכ"י ידעי צעדות שנים דמהניא, אבל צעדות ע"ה דלא מהניא צשאר עדויות מסתמא הנשאת על פיו צאכ לצ"ד לראות אם יש לה היתר, ואינה נשאת אלא צרשות צ"ד, ומי"מ לרי"ד לי עיון קלת בזה. גם בסדר ח"ל רבה דף קכ"ה כתב, דהא דהכך פוס' לא הזכירו דצט"ה לריכה היתר צ"ד, הוא משום דסברי דהא דלריכה רשות צ"ד צט"ה הוא לאו משום דהיתר ע"י ע"ה חלו צ"ד, אלא שלחופלת עומה ראוי לה שחצוא לצ"ד, דמי יחוש לדקדק בעדו חתר מצ"ד. והוסיף שם, דממילא אין ראוי מלשון רש"י ושאר הפוס' שבי' הרש"ס ה"ל דסברי דבעינן דוקא רשות צ"ד, מלמד מ"ש מהריצ"ש צשם חוס' הרא"ש. וכי"מ צדעת הפוס' ה"ל צמרה"ל ס"ק קני"ה, וכמוצא צט"י ס"ל אות א', וכי"מ שם ע"פ הח"מ שבי' החוס', והוסיף, דאף שהרש"ס ה"ל סיים צ"י, מ"מ כן נראה מהחיתת דצריכס. ועי' צח"ס ח"צ ר"ה והוסיף. ועי' צח"ס המוצא צט"י

אוצר

סיק שכן את ב

הפוסקים

ונאמנת זכר יותר מצי"ל לעלמא כו' (וכאריך זוה), ונאמנת ג"כ מלד חזקה כשרות גם על צניה כו', ומה גם שצ"ד נגזרת כעת עדות שאחי בעלה הקודם נהג אצילות עליו כו'.

אולם צח"ס ח"ב סי' ק"ל כתב צ"ה וכוה, דודאי גבי צ' עדים נמי לריבוי קבלה צפני צ"ד של ג', דהרי מהתורה צעין לכל עדות נשים צ' עדים כדילפינן דבר דבר ממנו, והתם כתוב ועמדו שני האנשים [דהיינו העדים, כשצונו דף ל' ע"א] לפני ה' דוקא, ואפי' נימא דהקילו מדרבנן כדחקילו צע"א, מ"מ ה"א איירין מהנשאת שלא ברשות צ"ד אלא בעדים, וע"כ היינו שנתקרו צ"ד דהנשאת נשאת התורה וא"ל היתר צ"ד, וצח"ס הרא"ש ליצמות דפ"ז צ' על הגמ', כתב, אבל כשיש שנים כיון שנתקבל העדות ונחקר צ"ד הדבר ידוע שהיא מותרת וא"ל הוראת צ"ד כו', הרי כמו שכתבתי. וכ"כ מהמהרש"ם ח"ב סוס"י י"א, שצ' דצ"ד עדים א"ל רשות צ"ד כיון שגבו עדות ונחקרה עדותם צ"ד, ומליין להחמ"ס. וכן בחן טוב ס"ק קל"ז כתב דנראה עיקר דלקבלה עדות צ"ד אפי' הנשאת ע"פ צ' עדים, כדמשמע מחשו' הרשב"א סי' תשמ"ט [המוצא צח"מ שצ"ס ש"ל אות א'].

גם בבית שלמה (לר"ש מסקאלא) סי' מ"ה נגדן שהעידו צ' עדים, כתב סמוך לסוף דצ"ה קצ"ע ג', ותמך על הרב השואל דמשמע מלשונו שקבל עדותם ביחיד, ואף שהח"מ [המוצא צ"ס ש"ל אות א'] האריך לזכר דא"ל צעגונה קצ"ע ג', כו', כבר חלקו עליו הט"ז והצ"ש שם, וכן הגרע"א כו' [הוצאו שם אות צ']. וגם להח"מ כ"ז שלא נתקבלה עדותם צ"ד יכולים לחזור כו', לפן אם צאמת העידו רק צפני כ"ח, אז אם העדים עדיין מזויים יחזרו ויקבל עדותם מחדש בצירוף עוד שנים, ואם כבר הלכו למדע"י, עכ"פ צריך להושיב צ"ד אחר ויעיד כ"ח צפניהם מה ששמע מפי העדים, אמנם גם צעה הכתרה צריך שיהי צ"ד של ג' כדכרישו האחרונים דלא כהח"מ כו', [כי כונתו דכיון דצכ"ג שיעיד הוא מה ששמע מהעדים הרי כעת הוא רק ע"פ ע"א, ולפיכך גם להביתר ע"פ ג']. ובהגה שם מנן המחבר ל"ן שצ"ד הרד"ב ח"ב סי' תרכ"ז, [והיינו דשם מצואר דצ"ה קצ"ע צעגונה דוקא צפני ג']. ותשי' זו ע"ס עוד תשי' הוצא צ"ס ש"ל אות א', ונראה דאף לדוננו שם מייירי צע"א, מ"מ מסתמיות לשונו שם משמע דה"ה צ' עדים].

ובברית אברהם סי' ס' דהם להוכחת הסא"ר והמהר"ם מנין הכ"ל מלשון רש"י והרשב"ם צח"ס ואמרו "לה" דמשמע לאשה ולא לצ"ד, וכתב, דזה אינו, דהא בכל בני דמתני דרפ"י דיצמות איחא ואמרו לה, גם צצצא דניסח צע"א שצודאי לריבך צ"ד, וגם דצ"ד שם צמתה אשתך איחא ואמרו לו, והתם צעין צ' עדים, דאין ע"א נאמן ע"ז, וצודאי צעין צ"ד כמו בכל עדות, וע"כ הפירוש לו ולא היינו צצצילה וצצצילה, דודאי אין הפי' צמתה דרפ"י צע"א אמר לה והיא צצצא להצ"ד, דהא כך מתני לא מייירי בהיתר ע"פ ע"מ אלא ע"פ ע"א. ועל מה שהביא מהרד"ך הכ"ל, כתב צאות ו' דצאמת הדבר יפלא, דאם נימא דא"ל קצ"ע צצ"ד, נמלא דעיקר ההיתר הוא ע"פ ע"מ לצדכ צמה שאומרת שיודעת ע"פ עדים שמה צעלה כו', א"כ הרי היא כעז מפי עד שצודאי לריבך היתר צ"ד, דהא גם עד שאמר מפי צ' עדים הוא עד מפי עד ולפיכך היתר צ"ד כו', ואפי' נימא דאינו רשאית לסמוך על העדים והיו כיודעת [צעלמה] שמה ואינו לריבך להיתר צ"ד, מ"מ הצעל לא שמע מפי צ' עדים ולא עדיף לגבי מעד מפי עד ולפיכך היתר צ"ד, והרד"ך הכ"ל אפשר דהיינו כשגם הצעל שמע מצ' העדים, משא"כ צאופן דרק האשה אומרת דשמעה מצ' עדים הוא לגבי כעמפ"ט, ואין סמך מהר"ם מנין הכ"ל להביתר צדונו צלא היתר צ"ד

חיבה "לה" משמע דאמירתם ה' לה לצדכ ולא לפני צ"ד, ושכן הוא לשון הרשב"ם צצ"ד דל"א ע"כ ד"ה שנים], וכן נראה מדברי הנמוקי' דיצמות שם שהצ"א על נשאת שלא ברשות דרפ"י כגון שצאו צ' עדים ואמרו "לה" מה צעלך ונשאת מעלמה כו', ולכאורה מה חידש בהצ"א לשון רש"י, הלא גמ' ערוכה היא, שלא ברשות ובעדים, אלא נראה דמיייתי לפרש"י לאשמעין רבותא דלא צעין גם שנתקבל עדותם צ"ד, ושגם צצ"ד יש הפרש בין ע"א לב' עדים ולא רק לענין הרשות צלצד, שוב ראיתי שצ"כ הרד"ך צצ"ד ח' ח"ג צפשיעות, דנשאת בעדים אין העדים הולכים להעיד צצ"ד, אלא היא כששמעה מהעדים שאמרו מה, נשאת שלא ברשות צ"ד *.

גם צצני דוד בקצ"ע סי' א' כתב בקיטור ככל הכ"ל, והוס"ף, שנראה להוכיח דא"ל קצ"ע צצ"ד, ממ"ש הר"ן צצצעות דף ל"ב צ' [וכע"ז צצ"י שם], דע"א שאמר לאשה מה צעלך אינו לריבך שוב לעדותו אלא צצצא לצ"ד ואומרת מה צעלי, ע"כ, מכלל דצ"ד עדים דאינו לריבך [צעלמה] לצדכ לצ"ד מכ"ש דאינו לריבך להביא להעדים לצ"ד שיקבלו עדותם. וצחקקי לב סי' י"ז דק"י א', אחר שהביא למ"ש הסא"ר המוצא צ"ס ש"ל אות א', דע"ס הרשב"א שצריך צע"א קצ"ע צפני ג' דוקא, הוא כו' שלא יוכל העד לחזור בו ולומר שקר כגדתי כו', כתב, א"כ כיון דצ"ד עדים רחוק הדבר שישקרו, לכן א"ל קצ"ע צצ"ד. וע"י דצ"ה גם, דצסמ"ד, להחמ"מ א"ל צעגונה קצ"ע צפני ג', ואפי' צע"א.

וב"כ מהר"ם מנין (מאובן ישן) סי' כ"ב דא"ל צ' עדים קצ"ע צצ"ד, וכדנראה מלשון רש"י והרשב"ם ושצ"כ הרד"ך צפשיעות כו' [וכנ"ל צסא"ר]. ונודונו שכבר נשאת, הוס"ף, דגדולה מזו כי הר"ן, והמוצא צצ"י צסמ"ד, דגם צנשאת ע"פ ע"א צלא רשות צ"ד לא תלא, ואפי' נימא דהרשב"א וס"י חולקים צצ"ה כו', י"ל דלטעמו אולי דהיתר דע"פ ע"א הוא משום דאפקעינכו רבנן לקדושין כו' ומש"ה צריך צ"ד, משא"כ צצ"ד עדים לא שייך זכ וא"ל להביאם לצ"ד. ומסיק דצ"ס צור צ' דכדן צצצא צמה שלא שאלה מהצ"ד, אחר דלדבריה העידו לה צ' עדים שמה צעלה הקודם, גם חקרה צספרי המתים של הצצא ונמלא כתוב כדברי העדים, ועל פיהם נשאת להשני, ואין ספק צצצא הוצאת נאמנת לומר כן מלד הסצצא דאשה דייקא כו' משום חומר דצסופה כו'.

*) וע"ש בסא"ר שהעיר ממ"ש בב"ב דל"א לענין הכחשת ב' כיתי עדים, דנשאת לפני שבאו האומרים לא מה דלא תצא. דהוא משום זילותא דביד שהתירה להנשא כו', וכדפי' הרשב"ם והרמב"ן כו', ואם בבי' עדים א"צ קב"צ בב"ד, הרי אין לב"ד שום עסק בנשואיה, ומאי זילותא איכא, ותי' ד"ל דכל שהיתה בחזקת א"א ונשאת במקום שיש ב"ד ואין מוחה בידה חשיב כאילו הרשוה ב"ד, [וע"י ברמ"א סי' ז' סעי' ר' שצ' לענין דהתם, דנשאת לפני ב"ד ולא מיהו הוי כהתירה ב"ד], אף שלא הרשוה בפירוש כו' [ומש"ה שייך זילותא דביד], ורק בנשאת אחר שבאו המכחישים דאז ברור דהב"ד לא הרגישו בנשואיה, דא"כ לא ה"ו מניחין אותה להנשא, בכח"ג ליכא זילותא דביד, ומ"ש ביבמות דפ"ו דבב' עדים הוי שלא ברשות ב"ד, היינו לענין שהתירה מבורר שלא הוצרכה לרשות ב"ד בפועל כו'. וע"ש מה שמישב בזה סי' המשנה דהרמב"ם שם. גם מהר"ם מנין דצסמ"ד הק' משם ע"ש דבב"צ א"צ קב"צ, ותי' דהתם [באמת מייירי שהי' קב"צ בב"ד], דכיון דמייירי ביש הכחשת ב' כיתי עדים, וע"כ מייירי בנשאת לא מעידה, דא"כ תצא גם בנשאת לפני שבאו המכחישים, וככתובות דכ"ב ב', א"כ ע"כ מייירי שנתקבלה עדות האומרים מה בב"ד, דא"כ ליכא עכשיו תרי ותרי כו' [כמבואר באות ז'], ומש"ה קרי התם זילותא דביד. וע"ש מקודם משח"ק ע"ז מפתני ומה שתי', וע"י בברית אברהם סי' ה' אות ב—ה' מ"ש על דבריו בזה.

אוצר

סיק שכת אהרן ג

הפוסקים

ובאגודת. אלוז סוס"י י"ד כתב בנדון, דלע"ג דליתא ב' עדים, מ"מ הא לא העידו בדבר צור, שהרי לא הכירוהו אלא לאחר ג' ימים [והביתר הוא בצירוף סימני הגוף], ושלכן הוא נריב להיתר ב"ד, א"כ הוא נריב גם לרשות ב"ד, כמ"ש החוס' בדפ"ז ב'. גם בבית שלמה (מסקאלה) סוס"י מ"ח כתב בנדון, כיון דלריק לנרף לבתחילה עדות פ' והעגונה בענין הסימנים, יש לנרף עוד שנים כדי להחירה.

ה. ובשיש בעדות השנים כדי להחירה, אלא דאינם נאמנים מדיון תורה, רק מקולת עגונה, כגון שהי הכחשה או אי מהם קרוב או פסול. בנדוע בשערים ח"א סי' י"ג בנדון שהכירוהו ב' עדים בטי"ע וגם אמרו שהי בו סימן באצבע דוד ימין, וב' עדים אחרים שג"כ הכירוהו בעצ"ע אמרו שהסי' ביד שמאל, כתב, דנראה דלריק ב"ד של ג' דוקא כדי להנשא ע"פ ע"א, אף דיש כאן ב' כותי עדים שהכירוהו בטי"ע, מ"מ כיון שמכחישים זא"ז, הוי כנמלא אי מהם קרוב או פסול כו', אף דבעגונה אינו מפסול, [ע"י באוה"פ לסעיף ג' סקל"ו אות ל"ג], אף הא לא מקילין [בזה] בעדות אשה אלא מטעם דהקילו להאמין גם ע"א ועד מפי עד, א"כ הוא רק מהתקנה, וא"כ בנמלא אי קרוב או פסול דינו כדין הנשאת ע"פ ע"א, וראוי להחירה ב"ד של ג'. וע"ע בהשמועות.

ו. וכשהי' רק פקפוק על עדות השנים והוצרכו ב"ד להכשירם, בבית אפרים סוס"י כ"ט כתב טעם אי בנדון שזריכה היתר ב"ד, דאף שיש לזרז שכל אי מהעדים מספיק להחיר, וא"כ הי' אפשר לדונה כדין נשאת ע"פ ב' עדים שא"ל הוראת ב"ד, מ"מ לבתחילה חין לנו לסמוך ע"ז, כיון שעכ"פ יש פקפוק בעדות כל אי בפני עצמו. אולם במהרש"ם ח"ב סוס"י י"ח כתב, דמה שנסתפק הרב בשאל דב' עדים ויש שום פקפוק בעדותם ולריק הוראת חכם להכשירם אם נימא דבעינן היתר ב"ד, הנה לעני' מל' הגמ' דפ"ז ע"כ מוכח להדיא דדוקא צע"א צע"א בעינן רשות ב"ד, דהא פריך מדקתני סיפא נשאת שלא ברשות ב"ד אלא בעדים מכלל דרישא ברשות ב"ד וצ"ע אלא דע"א מהימן כו', [ונמאי ראי'] והא משכחל גם ב' עדים הוכח דיש ספק וחקירת הוראה בעדות, ונמ"ל דע"א מהימן, וצ"ע דליתא, ומ"ש החוס' שם דצ"ע [נקרא רשות ב"ד משום שיש דברים שאינו נאמן ולכן] נריב להשאל לב"ד משא"כ ב' עדים, [אלמא משמע דעדיפותא דב' עדים הוא כשא"ל להשאל לב"ד], היינו להס"ד דהש"ס [דע"א נאמן מהתורה], אבל למסקנא עיקר החילוק הוא משום דע"א נאמן רק מדרבנן, וגם י"ל דהוראה דמילתא נקטו מכ שכו"א ע"פ הרוב, ועכ"פ בדבר פשוט לעני' דב' עדים א"ל רשות ב"ד כיון שב' עדים נאמנה ונחקרה בעדותן בבית דין.

ז. בב' עדים, מה הדין בנשאת לאחד מעידיה. במהר"מ מין (מאובן יסן) סי' כ"ז מבואר דראוי שתקובל עדותם ב"ד משום שמה יצאו מכחישים ותלמודך לנא, דאף דלענין ב' אומרים מה וב' אומרים לא מה, אמרינן דנשאת לא מעידיה וצאו המכחישים לאחר שנשאת לא תלא, מ"מ אם לא תתקבל עדותם מקודם ב"ד, הרי לא יח' כעת חרי ותרי, דהעד שנשאת לו הוי כעת נוגע בעדות, וגם פסול מלד שהוא בעלה, והוסיף, דלכא גופא שחנשא לא מעידיה נריב להיתר ב"ד, דבאמת להר"ח המוצא בהרין [בכתובות לרכ"ב ב'] חסורה להנשא לא מעידיה אלא יש ב' עדים זולתו, ואפי' לשאר המפי' דמוחרת לו גם כשיש רק עוד אי עמו משום דשנים לא חשידי, [וכמוצא בשו"ע סי' י"ב], מ"מ לאו מילתא דפשיטא היא שלא לערך רשות ב"ד, וכמ"ש החוס' בדפ"ז ב' לענין ע"א להס"ד דנאמן מהתורה. (וע"ש מ"ש עוד דלריב קצ"ע ב"ד לדין המשנה דנשאת בשני עדים מותרת לחזור לראשון).

ב"ד פין שלח הי קצ"ע ב"ד. והוסיף בלח' ח', דמ"מ כיון שכבר נשאת ודאי ללא תלא כו', דהא גם צממ"ע שזריכה היתר ב"ד מ"מ צממ"ע לא תלא, וכמ"ש בשו"ע דהוא מוכרין כו', ואף להחולקים עליו, היינו כשצ"ע עד המכחיש, ולא כבני' דליתא הכחשה. [ברם מי צמ"ק הסמוך אות ו' ד"ח דגם בלא הכחשה תלא].

פירו' לפי' שצ"ח שם דהא דמטעים בכל יום דאשה המזוקת עומה לנאמנה נשאת בלא היתר ב"ד, דהוא משום דהמסדר קדושין והעדים הוי כב"ד המתירה, וכנ"ל צ"ח וצאות הקודם, והוסיף בלח' ח', דלפ"ז גם לבתחילה חין סב"ד לריק למחות זה שחצו דוקא לב"ד להחירה כו', מסיק, א"כ ב"ד [דהוא הנדון דמהר"מ מין הנ"ל] הוי ממש כניסת ע"פ היתר ב"ד [אף שלא נתקבלה עדות השנים ב"ד], אף דע"מ צאם יצוא עד כשר שצ"ע ח' ללא מועיל כך היתר ב"ד כיון שהוא ע"פ עצמה, וכמ"ש הב"ש ס"ק קכ"ח, אף אם אשה או פסול אחר הכחיש, ומכ"ש קול הברה [בבני' דלית זה ממשא כלל פשיטא דלא תלא, וכ"ש דכבר ביארנו דהיתר מותרת ג"כ לבתחילה דהוי היתר ב"ד]. [ברם על עמ' חידושו דהו הוי היתר ב"ד, ע"י צאות הקודם].

ד. ובשבועות השנים לא מספיק להחיר אלא בצירוף סיוע מעד א' או מסומנים, אם לריק היתר ב"ד. בבית אפרים סוס"י י"ט כתב בנדון, שאע"פ שהעידו ב' עדים, מ"מ כיון שהיתר האשה הוא ע"פ כמה סברות, וקאן חין להם מקום כ"א ע"פ עדות ע"א, לריק להוסיף ב"ד להחירה כדין הנשאת ע"פ ע"א. ובסי' ט"ז ב"ח אומם, כתב בנדון דכיון שאנו מארפים מה שכו"ע שהי' צמים [כדי שחופיל ההכרה אחר ג' ימים], והעדים בזה הם מפי עד, לכן לריק התרה ע"פ ב"ד כדין הניחת צעד אי'.

ושם בסוס"י כ"ט כתב טעם אי בנדון שזריכה היתר ב"ד אף שהעידו ב' על מיתח, משום דדוקא כשמעידים השנים שמה בעלה של זו א"ל להיתר ב"ד, אבל ב"ד לא ידעו שהמה הוא בעלה, אלא ממה שאמר להם בעלמנו צמ"ע ששמו כך דרך ספור ואין להם צירור ע"ז, ואף דמחירין ע"פ עצמו כו' [ע"י באוה"פ לסעיף י"ח צמ"ק ק"ג אות קפ"א], מ"מ אי"ז אלא משום קולא בעגונה, וא"כ נריב להיות נותרת ב"ד של ג'. [מיהו ע"י צמ"ק ש"א אות ד', דמוצא ממנהרש"ם דנאמן אדם ע"פ עצמו מהתורה שכן שמו, דהוי גילוי מילתא, וכשהי' דרך סיפור שאין חשש הערמה גם מדרבנן נאמן, ולא משום קולי עגונה, והשומעים ממנו הוי כמעידים מפי עצמו כו', וע"ש שדעת הריב"ל אינו כן].

ובסי' חיים (לרמ"כ רפפורט) סי' י"ח בנדון שהכירו ב' עדים שמה הוא שהתאכסן אל פ', ופי' אומר שהאורח סיפר לו שיש לו אשה במקום פ', כתב בדפ"ז ד', דנראה שריק להוסיף ג' דיינים להחירה, דאף דעיקר היתר הוא ע"פ ב' אנשים כשרים שהכירוהו, מ"מ נריבם חנו ג"כ לעדות האיש שהעיד על שמו ושם עירו, דהוא ע"א, ואף דזה הוי רק גלוי מילתא בעלמא דהוא בעלה של העגונה, ודמ"א למאי דליתא ביצומות ל"ע ב' אשתמודיענהו כו' גלוי מילתא בעלמא ואפי' קרוב ואפי' אשה מהני, מ"מ יראה לי להוכיח דלריק ב"ד להחירה, דהא איבעיא להו בנ"ה טעמא דע"א אי משום דמילתא דעבד לאגלוי לא משקרי או משום דהיא דיוקא ומנסא, ולהרמ"ם עיקר הטעם משום מדע"ג, וכמ"ש בספ"ג דהל' גירושין, וכמ"ש בה"מ שם, ואפי' אמרינן דלריק להנשא ברשות ב"ד, אלמא דאפי' בעבד לאגלוי לריק רשות ב"ד ע"א, וא"כ ב"ד ללא ידעין שמו ושם עירו אלא ע"פ ע"א אף דהוא גלוי מילתא בעלמא נריב להנשא ברשות ב"ד. [י' דהפס דגלוי מילתא ועבד לאגלוי הם חדא מילתא, וא"ע].

ביאור הגר"א

[קל] ואם נשאת כו'. גדולה מזו אמרו שם קכ"א ב' מדיבורי דר"ג כו' אר"א ש"מ כו'. ואע"ג דנשאת שלא ברשות ב"ד ובמים שאלים והא דמריך שם טעמא דנשאת כו' משום דסתמא נשאת ע"פ ב"ד כנ"ל :

[קל] ואם נשאת שלא בהוראת ב"ד פ י"א (קנג) שלא (קכד) תצא אפילו בא עד אחד ואמר לא מת

והב"ד

באר הגולה
פ ה"ר נתנונה ס' נ"ג *
ותשו' ה"ר דוד כהן בית ח'
* ובכמה דפוסים הוא בס' מ"ז.

באר היטב

פתחי תשובה

(קכד) תצא. זהו דעת הר"ן כלומר אם נשאת קודם שכל העד האוסר דאלו נשאת אח"כ מותר לעיל דתנא. ועיין תשובת מהרשד"ס סימן כ"ט דחולק על הר"ן. והרמ"ש נקט"ל הסכים עם הר"ן וכן היה סברת מהרי"ל ח"ג סימן ח'. מה שהקשה ה"ש לשיטת הר"ן מה מקשה הגמרא דינמות דף קי"ז ע"כ על מתני' דתני עד אומר מת ונשאת וכו' טעמא דנשאת הא לא נשאת לא כו' למה לא חוקמי מתני' ונשאת

(קנג) שלא תצא. ענה"ט שכ' זהו דעת הר"ן כו' ועיין בספר בית מלך שהנ"ל ראה נכונה מהירושלמי בהרשד"ס דל"ן הנשואין תשוב כהיתר נ"ד. ומ"ש הנה"ט לתרו מה שהקשה ה"ש לשיטת הר"ן עיין בספר בית מלך ונס' קצרו נתחלל פירק האשה תניינא אות כ"ב :

נשאת ומת ולא התירוה ע"ש. ולא קשה מידי דהא יש עוד לזקוק דלפי

אוצר

סיק שכת אות א-ב

הפוסקים

שכת. י"א שלא תצא אפי' בא ע"א ואמר לא מת. א. עי' בזה"ל דמקור דין זה הוא מתשו' הר"ן ותשו' הרד"ך. וכי הר"ן שם דפשיטא לן דכל היכא שנשאת אעפ"י שלא התירוה ב"ד, כיון שנעשה מעשה עפ"י עד הראשון הרי הוא כשנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. ועי' בזה"ל המוצא בס"ק שכת' סוף אות א', מ"ש ע"ד רש"י בזה. וכי בערוך השלחן סעיף קרי"ז דאף דעבדה איסורא זמנה שלא המתניה על היתר הב"ד, מ"מ סוף סוף הרי מותרת היא מדינא ולא ראו חכמים לקונסה בעד זה. והב"ש בס"ק קכ"ג הקשה לשיטת הר"ן, דא"כ מאי פריך הש"ס צינמות קרי"ז ב' הא לא נשאת לא הנשא והאמר עולה כל מקום שהמתניה חורה וכו', והולך לאוקמי שם בהתירוה, לוקמי כשנשאת שלא עפ"י היתר ב"ד, ונשאת דוקא הא לא נשאת ולא התירוה לא. וכי עליו במהר"ל ס"ק קרי"ז דהמעין בתשו' הר"ן שם יראה שהרגיש בקושיא זו, וכי דגמ' לא מתמיהין אנשאת כלל, דפשיטא לן דכל היכא שנשאת אעפ"י שלא התירוה ב"ד כיון שנעשה מעשה על פיו הרי הוא כשנים, אדרבא מתמיהין אעפ"י שלא נשאת כל שהתירוה להנשא אחת חלה, ומסקין דה"ל שאף צו לא חלה מהיתרה הראשון ע"כ, הרי להדיא שהר"ן מפרש פרכת המקשה דפריך מאי חירא נשאת אעפ"י שלא התירוה [ומשום ד] מ"מ כבר נעשה מעשה על פיו, אפי' [רק] התירוה נמי, וא"כ לאשמועינן התירוה דהוי רבותא טפי משנשאת בלא התירוה. וכ"כ בפני משה ס"ק קמ"ד. וכן תי' בבית מאיר מדעת עלמו, ע"ש. ועי' בזה"ל ס"ק קכ"ד מ"ש בזה, ובק"י גליון הפ"ח בס"ק קי"ג, ובמעין גנים לסעיף זה, ובדברי מהר"ש ענגיל שהוצא בלמה השדה סי' קפ"ז בזה. ועל מ"ש הר"ן דגמ' לא מתמיהין כו', עי' בהרשד"ס סי' כ"ט מש"ק בזה, ומה שתי' הרמ"ש דס"ז ד'. ועי' מ"ש בזה בסדר אלי רבה דקרי"ט ב' והלאה. ועי' בשו"מ שכתוב וי' מ"ש דמ"מ ראו לקונסה כשאנינה מעוברת כו'.

ועיין בקו"י היתר עגונה (להר"י מילנברג) עמ' ט"ז, שכ' דהא דפשיטא לי להר"ן דנשאת עדיף מהתירוה, י"ל דלשיטתי חזיל בזה"ש בתי' רפ"ק דב"מ והוצא בנמוק"י שם, שכ' בעטם דלא חלה כשהוכחש העד אחר שהתירוה ב"ד דנעשה העד כשנים, משום דהוי כנעשה מעשה ע"פ וזכחה בעלמה ע"פ התרתו, ע"כ, א"כ מכ"ש נשאת על פיו דזכחה בעלמה, וגם לעטם הראב"ד המוצא בשו"מ כתובות כ"ב ב' משום דהוי כקלל דבחר נשואין, א"כ כ"ש נשאת, ולפ"מ"ש דלאחר שנשאת לא מקרי אחתיוק איסורא [משום דנשאת הרי כבר ודאי דיוקא ומרעא לחזקה א"א, מתיר' לעיל שם], ולדעת מהר"ק וכ"מ מהר"ן קדושין ס"ג ב' דינה כאיסורין, ודעת מהר"ק להראשון נאמן כשנים אף בלא היתר ב"ד, עי' בש"ך וי"ד סי' קכ"ז סק"ד, מלינו עוד טעם לדינו דהר"ן דנשאת ע"פ ע"א עדיף מהיתר ב"ד.

ועיין בזה"ל ד"י"א דגם להר"ן בעינן עכ"פ קבלת עדות ב"ד. ב. אם יש חולקים על דין זה ודעת האחרונים להלכה. עי' ב"ש ס"ק קכ"ג דמ"ש כי המתגר בלשון ויאל, משום דמתשו' הרמב"ן והריב"ש [שהביא הרש"ס דבסמוך] יש לדייק דדוקא היתר ב"ד מהני ולא נשואים שלה. ובסדר אלי רבה דקכ"א ב' אחר שכ' ג"כ דמהריב"ש ב' שפוסק דהיתר ב"ד הוא מעיקר הדין מגריעותו דע"א, וא"כ אפי' נשאת לאו כלום הוא, ופליג אדבר"ן רבו, דייק שכן הבין הב"י נמי בדעת הריב"ש, שפירשו על העור לסע"ל, אחר שהביא להרמב"ן והריב"ש הכ"ל, הוסיף, והר"ן בתשו' כתב דאפי' נשאת בעלמה כו'. וכן דייק מהר"מ מ"מ (מאובן יסן) סי' כ"ב דמ"א א', ולפי מה שהביא שם חשי' הרמב"ן על שם הרשב"א, עי' בזה"ל דבסמוך, כתב בעטם פלוגתתם, דהרשב"א לשיטתו דסובר דטעם דמהני ע"א צעיונות הוא משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיידי כו' [וכמוצא בזה"ל לסעיף ג' סק"ל אות ד'], וכו"מ מלך שהפקירו מעות הקדושין ושוינוהו לבז"ל, וכדפרש"י בכתובות ג' א', ולכן בעינן ב"ד דהוי שלוחי דקמאי, ואם לא בל בל ב"ד אין בדבריו כלום ואינו נאמן כו', אבל להר"ן אין הטעם מלך אפקעינהו, וכדדחה הכי רפ"י דינמות [עי' אלוה"פ שם אות ב'], ולכן מעשה דנשאת ע"פ העד עדיף ממה שהתירוה ב"ד להנשא ולא נשאת עדין, וממילא המכחיש אינו נאמן.

והרשד"ס בס"י כ"ט הביא לשון תשו' הרמב"ן *, וז"ל: דכל הנשאת ע"פ ע"א חונה וכולה להנשא חלה ברשות ב"ד, וכל שלא עמד דין בפני ב"ד אין בדבריו העד כלום, וכחז ע"ז, דמשמע מדבריו דע"כ לא אמרינן דע"א חשוב כשנים חלה כשעמדה האשה בעלמה והתירוה ב"ד, אבל אם היא בעלמה נשאת שלא ברשות ב"ד אין בדבריו העד כלום, והי"ל כמאן דליתא, דבשלמא כשעמדה ב"ד והתירוה אז נראה שטעו לעד כשנים ושוב אינו נפסל חלה עפ"י ב' אחרים, אבל מה שהיה נשאת שלא ברשות ב"ד אין מעשים כלום וכו', וכן הריב"ש סי' תק"ח [בנידון אשה שנשאת כבר ופסק דתנא, כי בין שאר הדברים] וז"ל: ואף אם היה

(*) ולא ציין מקומה, ולפנינו היא בתשו' המיוחסות להרמב"ן סי' י"ט, ומשם הביא גם הכי' שבטור. והנה הרמ"ש בדס"ו טור ב' ובתרי"ט מיינץ המובא כאן למעלה ייחסו תשו' זו להרשב"א, מיהו עי' בהע' שבס"ק ש"ב אות א' לד"ה וכן דעת. שהסא"ר הוכיח דתשו' זו היא מהרמב"ן. ולא בתשו' אחרות שם דיש שהם מהרשב"א. משום שבתי' הרשב"א לכתובות שבידו. כתוב, דבנשאת לא תצא אפי' לא הותרה עדיין ע"פ הראשון.

באר היטב

הר"ן [ד] קשה מה"ל זאת להמקשן לחין הדין של הר"ן אמת. וכך היה לו להקשות צמחי עסקין חילומא שלא התירוה א"כ למה קתני ואם נשאת לא תלך ואם נשאת התירוה למה קתני נשאת. אלא ודאי להמקשן הקשה כפשוטו למה קתני דוקא אם נשאת משמע דנלא נשאת לא משכחת ליה שום תקנתא הא אמר עולא וכו' א"כ נהתירוה נמי תנשא. עיין וד"ק. ועיין כהנ"ג דף ל"א ע"כ שכתב דעדיף נשאת שלא נרשית צ"ד מהתירוה לינשא ע"כ:

הפוסקים

סיק שכתב אות ב

אוצר

אמר' דנחשכ צ"ד, וגם מה דר"ל בדעת החולקים דצכ"ג לא נחלקין ח"ן צמשת דצרכיהם.

ועי' בבית מאיר לסע"ל ד"ה בהג קרוב לסוף שמוכית מירוש' לפ"מ שפי' אליבא דהרמב"ם דנשאת מעלמה ע"פ אמירת ע"א בלא היתר צ"ד, ואח"כ בל' עד שלא מת, תלך, ואין הנשואין חשודין כהיתר צ"ד כ"ו.

אולם הריב"ל צ"ח סי' ח' אחרי שהביא דעת הר"ן, כי דאף שמדברי הרשב"א [היא החשובה סי' ק"טע הג"ל המיוחסת להרמב"ן] משמע לכאורה דנלא התירוה ח"ן דברי העד כלום אפי' כשעברה ונשאת, אך מ"מ אפשר לומר דמאי דקאמר ח"ן דברי העד כלום היינו דוקא היכא דלא עבד מעשה ולא נשאת, כיון דלא נשאת וגם לא התירוה, ודוחק הוא לומר דמאי דאופשיטא ל"י להר"ן לא הש' שום פוסק מהפוסקים לפרש ולדחות אותה הסברה, וכיון דהר"ן פשיטא ל"י דנשאת שלא נרשית צ"ד עדיף עפי' מהתירוה להנשא, וטעמא דמסתברא הוא, אם הפוסקים לא היו ס"ל כ"י כגון הא"י ודאי לר"ך לאודועי, גם אם איתא שברשב"א נחבון לדחות סברת הר"ן מה ראיה מביא שם לדבריו מהביא דפי' האשה רבה, מכל הני ר"ל דזאת האשה מאחר שנשאת לא תלך.

גם בח"מ סקע"ז כי שלא ראיה צד מהלוקת, רק הר"ן כתב להשואל שטעה בדמיונו לומר דוקא התירוה צ"ד אלא לא התירוה צ"ד אפי' נשאת קודם שזא השני הוי כאלו בלא צד אמת, והר"ן השיב בפשיטות דכל היכא שנשאת אף שלא התירוה צ"ד כיון שנעשה מעשה עפ"י ראשון הרי הוא כשנים ודברי השני הבא אח"כ הרי הוא כאחד, וגם מ"ש בחש"י הרמב"ן דכל שלא עמדה בפני צ"ד ח"ן דדברי העד כלום, היינו מאחר שלא נעשה מעשה עפ"י העד אם בל' העד השני הוי כצד אמת, אלא אם נשאת עפ"י העד ח"ן לך מעשה גדול מאז וכדברי הר"ן, ואין צד חולק אף שכתב [המחבר] בלשון י"א. וכי בפני משה ס"ק קמ"ה דלדבריו ל"ל דכל דכתב במהמר צאמת בלשון י"א, הוא משום שלא מלא דעה זו בפירוש בפוסק אחר, וכמ"ש האחרונים [כע"ז] דהרבה מקומות.

ותרח"ש אף שצדס"ו ג' דחה ראיות הרד"ך הסובר כהר"ן, מ"מ כתב צדס"ח דצ"ק דין לא מלינו מי שחולק על הר"ן כ"ו. ומקודם צדס"ז ד' כתב דמשה"ק הרש"ם [כ"ל] על הר"ן דמגמ ופרש"י וכו' משמע דנשאת שלא נרשית צ"ד ח"ן דדברי העד כלום, לדעתו [היינו לענין לכחילה ו] גם להר"ן ח"ן להנשא לכחילה ע"פ ע"א אלא נרשית צ"ד, דא"ך יתכן דנעלם מהר"ן הגמ' והביאה הרי"ף, אלא דסובר דמ"מ אם נעשה מעשה עדיף ולא תלך אף כשזא ע"א והכחיש, וגדולה מזו הוצא צכ"ג פט"ו דיבמות צ"ס רי"א, שאע"פ שכתב שע"פ ע"א לא תנשא אלא נרשית צ"ד כ"ו, אפי' כתב דצ"א מחירה וע"א אוסרה כל שזא צד אחר זה אפי' בל' ה"י קודם שהתירוה ע"פ הראשון ונשאת אח"כ לא תלך, [ורק בלא שניהם צד אמת תלך], ואע"ג דשאר הפוס' חלקו עליו, היינו לענין כשזא ה"י האוסרה קודם שהתירוה, ונשאת אח"כ, אלא נשאת תחילה ע"פ העד הראשון קודם שהתירוה ואח"כ בל' העד ה"י, בזה לא מלינו שום פוסק שיחלוק בפירוש על הר"ן, ואיכא למימר דלרבותא כתבו דכל שהתירוה

סברת המקשן דהקשה האמר עולא כל מקום שהאמינוהו וכו' ופרש"י שם ד"ה לא תלך מהתירוה הראשון וכו' דוקא כשהתירוה קודם שזא עד שזא אלא אם נל' עד שזא קודם שהתירוה לא תנשא אכתי כחרי ע"כ א"כ החליט המקשן בדעתו דמתני' נמי חייבי שהתירוה קודם שזא עד שזא מה"ל זאת דילמא מתני' חייבי שלא התירוה מש"ה קתני נשאת וא"ל דהמקשן היה מוכיח לעצמו דחייבי מתני' נהתירוה דל"כ למה קתני אם נשאת לא תלך ה"ל למיתני תלך ודלא כסברת

היה לה עדות מספיק לא היה לה להנשא כי אם צהיתר צ"ד כיון שאין לה זולתי ע"א אף אם נחשב העדות צ"ד. וע"כ שהאר"ך עוד הרש"ם שכן משמע מפשטות הגמ' ורש"י ורמב"ם ורמב"ם, וכתב, מכל זה נראה צעיו שדקו דברי הרמב"ן, והסברא נכונה עד מאוד, דע"כ לא אמר עולא דכל מקום שצ"א נאמן הרי הוא כשנים אלא כשעשהו צ"ד שנים והתירוה, אז ח"ן עד הבא אח"כ כלום כנגד השנים, אלא האשה שעשה עפ"י עצמה פשיטא שיש לנו לומר מאי חולמי דה"י עד מהאי עד, ומי עשה לראשון שנים, וכי מפני שהיה עשה שלא כהוגן נשכרת, ועוד נראה טעם לנבא דנשאת כשהתירוה צ"ד ע"י ע"א אי אחי למחר עד אחר ואמר לא מת ומסקין לה איכא זילתא דבי דינא, ואמר' אינשי מה ראו חכמים לקלקל אשה להתירוה ע"י ע"א להוליא עמה, וע"כ כשנשאת עפ"י צ"ד לריבה שני עדים כנגד הא', אלא אם היא עמדה ונשאת [מעלמה] היא נהנה אלצע בין שניהם וכו', וכ"כ שאפשר שהר"ן לא ראה דברי הרמב"ן בחש"י, דאלו ראה דבריו היה מביא אותם ומקשה עליהם או מפרשן, וכבר כתב מהר"ק שורש י"ד דנשאל בלו דברי הראשונים בחש"י האחרונים פסקין בקמאי, משום דאית לן למימר דתתראי לא ידעי כלל בדברי קמאי ואילו ידעי הוו מודו, וגם מטעם זה לא ראיתי לחוש לדברי הרד"ך שהאר"ך לומר שיש להחרי יוחר כשנשאת צ"א [שלא צהיתר צ"ד] משהתירוה, מלבד שאין צראיותיו הכרת, לפי שהוא ז"ל לא ראה ג"כ דברי הרמב"ן כי עדיין לא נדפסו חש"י הרמב"ן בזמנו. ועי' לקמן אות ה' דיש סוברים דאפי' כשלא בל' עד המכחיש ג"כ תלך כל שנשאת בלא היתר צ"ד.

ובי"ש ע"פ דין ט"ו אחר שהביא להר"ן ורד"ך [ה"י צכ"ר צדס"ם], ודעת הרמב"ן דכל שלא עמדה בפני צ"ד ח"ן דברי העד כלום, כתב, וכן נראה עיקר, דא"כ לא תצו לעולם לצ"ד, ומסיים, ומ"מ נראה פשוט שאם יש לה צנים לא תלך.

וכתב בחתם סופר ח"ב סי' ק"ל ד"ה ועוד, דנראה דגם הר"ן מודה דצ"י דוקא היתר צ"ד כ"ו, ולא קאמר דלא תלך אלא כשהעד עדיין כאן ומעיד עמה [אחרי שנשאת] לפני הצ"ד ואינלא מילתא למפרע שפדות אמת העיד * [דצכ"ה] למה נוטילא מעלה, ופי' כתב הר"ן דאז אפי' אם בל' ע"א להכחיש העד הראשון בעומד עמה לפנינו, לא מקרי צד אמת דנימא דעדות מוכחשת היא, כיון שכבר נשאת ולא ה"י רק גילוי מילתא בעלמא, אלא בהלך העד ואינו בפנינו ורק מפיה אנו ח"ן, תלך, דהר"ן נמי מודה דצכ"ה ונשאת תלך ודעת הש"ך כ"ו [המוצא בזהו ר', והיינו אפי' בלא הכחשה, ע"כ], ואע"פ שאם בל' [לצ"ד] קודם שנשאת היתה מהימנה [דהא נגמר בהיתר צ"ד], עכשיו לא חלומן כ"ו, ונמלא דאין כאן מחלוקת, וכל דברי חכמים קיימים. ובקונט' היתר עגונה [להר"ן מיינצבר] עמ' ט"ז כתב דמלשון הר"ן שז' דפשיטא לן דכל שנשאת אפי' שלא התירוה צ"ד כיון שנעשה מעשה כ"ו הרי הוא כשנים, לא משמע כפי החת"ם דלר"ך שיעיד עכשיו צ"ד ויתירו ורק אז

(*) נראה כנחתו. עפ"י שם מקודם דאמנות ע"א הוא רק כשומר הענין הובא לב"ד. אפי' ע"י עד אחר ששפץ ממנו. דק ע"ז דייקא ומתחזקת דעת הראשון כ"ו. ומובא בס"ק ש"ל ח"ו ר'.

אוצר

סיק שכט אית ב

הפוסקים

העד האוסר, והאריך לזכר דברים בעומדים בשיעור, ושגם הרשב"א נחמ' לכתובות [בדק"ב ז'] בסוגיא ד' אומרים מה יב' אומרים לא מת, דעתו כברייתא וסיעתו [ע"י צסיק שי"צ אורח א' ד"ב וכן דעת זכתי שם].

והוסף בדק"ב ד', דכן מבואר מדברי התוס' בסופו דל"א ע"כ ד"ה כאלן, דקיימי בשיעור הר"ן, שכתבו בהמשך דבריהם וז"ל: ובהם הם [ביבמות גבי ע"א אומר מת ונשאת ובהם אחר ואמר לא מת, דלא תנא] דבזה אחר' מיירי דבה נשאת בינתיים, ואפי"ה כה"ג בזה אחר' אם לא נשאת לא תנא אלא הכתובה לינשא דאמרין לא תנא מהיתרה הראשון ע"כ, הרי נראה מדבריהם דדוקא בלא נשאת הוא דלא תנא אלא הכתובה, ה"א אם נשאת אפי' לא התירוב לא תנא, ואחרי שהביא עוד מהר"ך [הג"ל בהרש"ם] דס"ל כהר"ן והאריך בציור ראיותיו, מסיק בדף קכ"ה א' לענין הלכה, דאפי"ה דלפי דעתו הרמב"ן והרי"ם חולקים על הר"ן, מ"מ מאחר דרובא דרבנותא מודים בדינו של הר"ן הכי נקטינן כהר"ן, וכמו שהפסו מהרי"ל ומהר"ם, ועם היות דאויכו לא תפסו בן הלא בהגהה שהרמב"ן לא פליג, היינו לפי שלא מלאו בספרי הפוסקים גם מי שישביר כהר"ן, ולפי"ז אם היו אומרים שהרמב"ן חלוק עליו היה הר"ן יחיד לגבי, אמנם אחר דאשכחא כמה וכמה מרבנותא דלית להו דינו של הר"ן, הו"ל הרמב"ן יחיד לגביהו ונקטינן כותיהו, ובפרט שהוא להעמיד אשכחא חתה בעלה שלא תנא.

ובמראות הצובאות ס"ק קנ"ז כתב דכשיעור הר"ן משמע ל' מלשון הראב"ד שהביא בשיעור מקובלת כחצות דכ"ב, ש' הפסם דחצי הראשון כשנים אחר שהתירוב, משום דכשנא בשני אחר שהתירוב הו"ל כקלא דבחר נישואין, ואי"כ כ"ש בנשאת בלא התירוב דהו"ל כקלא דבחר נישואין, שכרי מ"מ נשאת בביתו כיון דדיועבד סגי בלא היתר צ"ד. [כל שלא הכחישו את העד, ע"י לקמן אורח א'].

וע"י בצ"צ ס' קי"ג צד"ה וכו', ש' לנדותו בתוך דבריו, שכבר פסקו הפוס' בציאוס הכ"י ובש"ע שהנשאת צ"ע בלא הוראה צ"ד דלא תנא אפי' ב' אחי"ב ע"א ואמר לא מת, וכ"ש צ"ד שאין הכחשה כ"י.

ובערור השולחן ס"ה קי"ז כתב דכיון שרבנותו בעלי הש"ע קבעו להלכה דלא תנא קיי"ל בן, וגם מהרמב"ם מוכח דס"ל בן, מדפסק בעד ועד דאם ניסת להעד במחיר קודם שהתירוב צ"ד והוא טוענת צרי, הרי זו לא תנא [כמוצא בסעי' ל"ז], ש"מ דאין היתר צ"ד מעכצ, (ומ"ש הכ"ש צסיק קכ"ג דזכו מפני הצרי שלה, תמיהני, כיון דזכו קנסא מאי מהני הצרי כ"י).

והנה מ"ש בערוכ"ש הג"ל דבעלי הש"ע סברי דלא תנא, ע"י בדברי הרי"ב קאלן שהובאו מהח"ת צסיק בסמוך אורח א' צד"ה וכ"כ מהרי"ם, דהרמ"א דמאריך להבין צ"ד של ג', פליג על ה"א כ"י, ובח"ת שם כ' עוד דהמחבר ש' דין זה ב' וי"א משמע דלא פסק כותי. מיהו ע"ז העיר הר"י כ"ץ בח"ת ס' ר"י דכלל זה נאמר רק כשהציא מקודם שיטה אחרת בנשאת ואח"כ שיטה אחרת בשם וי"א, משא"כ צ"ד דלא הציא כלל שיטה אחת [לענין דיועבד], רק שיטה זו בלשון וי"א, בודאי פוסק בן, כמבואר כ"י.

הדבר ומסכימים בגשואיה הרי העד מקיים על פיהם כ"י [ע"י בס"ק הקודם אורח ג' בהע']. גם מסר"ד הרמב"ן ש' אלמא בע"א אינה נשאת לעולם אלא ברשות ב"ד, נראה מבואר דאפי' עברה ונשאת בלא היתר אין גשואיה כלום, דאלת"ה מאי לעולם.

שהתירוב ע"פ הראשון שלא תנא מהתירוב דחשוב כמעשה, כ"ש כשנשאת אפי' מעצמה שנעשה מעשה ממש כמ"ש הר"ן.

והוסף, דאף דברי הרמב"ן יש לפרש כך, שלא כתב שאין דברי העד מהתירוב כלום כל שלא התירוב, אלא כשלא נשאת כ"י, אצל בנעשה מעשה שנשאת אפי' מעצמה פשיטא ל' דהשיב כשנים, דה"א ע"כ בנשאת צ"ע בלא רשות צ"ד ולא ב' עד המכחש אין מוציאין אותה, ויכולה לעמוד תחתיו ע"פ עדותו, הרי שמועילה עדותו כשנים, ואי"כ וי"ל דאפי' ב' אחר והכחישו אחי"כ אין דבריו של א' במקום צ"י, כיון שכבר נעשה מעשה ע"פ הראשון, ודוקא קודם שנשאת וקודם שהתירוב הוא שכתב דאין דברי העד כלום, כיון שאינה יכולה להנשא על פיו בלא רשות צ"ד, ואי"כ עדיין לא הועילה עדותו, ואף הריב"ש [הג"ל בהרש"ם] לא כתב אלא להגזים הענין בננות אותה אשכחא שלא כהוגן, דאפי' ה"י לה עדות מספיק לא היה לה להנשא [לכתחלה] שלא ברשות צ"ד, אצל לענין אם נשאת דתנא לא כתב אלא משום שבאותו דיון לא כ"י עדות מספיק, דהוא מהנכו דתן בכו אין מעידין, דבהנך אפי' נשאת תנא, ומציא בסוף גם להריב"ל כ"י.

ובעצי ארזים ס"ק קס"ד כתב ג"כ דמדברי הרמב"ן והריב"ש אין הכרח, שלא כתבו אלא דצ"ע לריכב היתר צ"ד, ואז ודאי כו"ע מודים, אצל מ"מ וי"ל שאם נשאת בלא היתר צ"ד נמי מכחי. וע"ש צסיק קס"ג מדיוק מדברי הרשב"ם צ"ב דל"א דלא סבר כהר"ן, אולם ע"י בסדר א"י רבה דקיי"ע שעמד על דברי הרשב"ם אלו, וציור דאין ראי' משם, וגם צקרי"א לצד עוב דמה דברי בעלי ארזים צ"כ.

ועיין בדברי חיים שבאות בסמוך, מ"ש בדעת הרמב"ן.

ובסדר אלי' רבה דף קכ"א א' ציור שיעור הר"ן דו"ל דמה שריכב רשות צ"ד צ"ע לאו משום דהיתר ע"י ע"א תלוי צ"ד, אלא שלחועלת ענמה דלוי לה שכתב לצ"ד, שכרי עיקר ההיתר צ"ע הוא משום דהוא דיוקא מפני חומה שהחמירו עליה בסופה כ"י, ומי יחוש לדקדק עצור יתיר מצ"ד שהם יעמדו על העד וישאלו אותו מה שראוי לשאול, ולעולם עיקר ההיתר תלוי בה, שהיא תחוש על ענמה שלא תנשא כי אם צהיות לבה נכון עמה שכבר מת, ושיטה זו מתבארת מדברי רש"י במס' כריתות דו"א ע"כ וז"ל: מכלל דרישא דקתני תנא מזה ומזה שנשאת ברשות צ"ד וע"א דהוי לה למידק יפה אם מת, דהא דשרייה רבנן לאנסובי עפ"י ע"א משום דדיוקא ומנסבא דמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה דתנא מזה ומזה הקלת עליה בחילתה, ואמרו להכי נשאת עפ"י ע"א והיא גופה לא דיוקא ואשכחא דלא מת תנא מזה ומזה עכ"ל, ומעשה לא קשיא על הר"ן מה שדיוק הרש"ם מהגמ' והמפרשים, דמה שמוכח מדבריהם דנשאת עפ"י ע"א לריכב לבה צ"ד ולבתירה לאו מן הדין הוא, אלא אורחא דמילתא שהיא לריכב לכך שלא תנא תקלה בסופה, וזהו ניחא דהרמב"ם ועוד פוס' לא חילקו דצ"ע צ"ע רשות צ"ד כ"י [משום דסברי נמי הכי, כמוצא צסיק שכ"ה אורח א']. ואחר ש' אמנם בנשואין שרמב"ן והריב"ש [הג"ל בהרש"ם] מבואר שהם חופסים דבענין היתר צ"ד צ"ע מעיקר הדין, ואי"כ אין בנשואיה כלום כ"י*, הביא צ"ע מהרי"א [הג"ל בהרש"ם] שמתיר בנשאת בלא רשות צ"ד אפי' כשנשאת אחר שצא

(*) והוסף שם, דאין לומר כהריב"ל והר"ש הג"ל דגסו דהרמב"ן לא פליג, דהא עכ"פ צריך טעם במ"ש הרמב"ן לחלק בזה בין ע"א וב' עדים, ומוכרח להודות דע"א כיון שגרוע בעצמו צריך סמכות ב"ד, וע"כ שהב"ד מקיימין אותו ולא דבר אחר, ומה שהכריח הר"ש מהא דאין מציאין אותה בשאין הכחשה, לא מכרעא, דהתם כיון שב"ד עומדין על

אוצר

סיק שכת אות ב-1

הפוסקים

ובח"ם ח"ב סי' ק"ל מביא מהש"ך זיו"ד סי' קכ"ז סוסיק י"ד, דפשיעא ליה דנשאת ע"פ ע"א שלא בזרואת צ"ד, תלך, [דע"א חינו נאמן חלף מדרבנן, וגל הימנוכו חלף כשומר צפני צ"ד **], חלף שליט ממי"ה הרמ"ה צסעלי"ד ע"פ מהר"מ לענין גפ"ל למשאלים שנשאת צעריינות בלא היתר חכם דתלף, ובה החס מיירי גם כשהעיד ע"א, והרי צע"א גם בלא ענין דמשאלים חלף כשנשאת בלא הוראת צ"ד. ואחר שכי צ"ד ויעד, דגם הר"ן שהוא ה"א שצו"ע כאן, מודה דחלף לא העיד כלל צ"ד דתלף, חלף דמהני כשהעיד לאחר שנשאת כ"י ושכ"ד הרמב"ן כ"י, וכנ"ל בלוח צ"י, הוסיף, דלפ"ז ח"ש, דהנפ"מ כשהעיד צ"ד אחר הנשואין, דלענין דידן סגי, ובמשאלים חלף.

ואולם הרמ"ש דנ"ט עור צ"י כתב דלף שכתוי [המיוחסות] להרמב"ן כתב דנשאת ע"פ ע"א כשלא עמדה צ"ד תלף, היינו היכא שצ"א עד המכחיש, חלף כל שלף הכחיש, לא, [וכ"ה צדכיו שצלות צ"י ד"ה וכוסיף], ושם לענין נעצב צמשאלים צדיעצד כשנשאת, מוכיח מלי הרמב"ם דלפ"י נשאת ע"פ ע"א בלא היתר חכם נמי לא תלף, ושכ"מ משר הפוס' כ"י, [כנ"ל צס"ק רפ"ד חות ח']. וכ"כ צחן טוב ס"ק קל"ז דצח"ן ע"א מכחיש לא תלף חפ"י להחולקים על הר"ן, וצביא לכל דברי הרמ"ש כנ"ל. וע"י צקונ"י היתר עגונה להר"י מיינלצרג ע"י שכן ל"ל גם להסוברים צמשאלים דבלא היתר חכם תלף, דמי"מ צשאר אופנים דנשאת ע"פ ע"א לא תלף, דל"כ למד הולרכו לכחוצ כן צמשאלים, וכקי הח"ס כנ"ל, ח"י דבלא הוכחש לא תלף חף נשאת בלא היתר חכם, מלכד החס צמשאלים, ומי"ה הח"ס דנפ"מ צבא העד לצ"ד אחר הנשואין ושכ"ה להר"ן, הכה מדברי הר"ן לא משמע שצריך שיעיד חס"כ צ"ד כ"י [וכנ"ל צלות צ"י צסד"ה וכתב], והעיקר כהרמ"ש כנ"ל וצב"ר [דצסמוך] צביאור מחלקותם [דפליגי צבוכחש], וגם לשון הש"ך יש לפרש דכוותו כשצ"א עד המכחיש, ולא [חם מקודם] נשאת שלף צרשות צ"ד תלף. [וע"י צלמח השדה סי' קפ"ז שכתחיק חוך דכריו להש"ך לענין כשצ"א עד המכחיש, וכ"י מדברי מהר"ש ענגל צה"י שם].

וב"ב בצמח צדק סי' ק"ג צ"ה ואפילו, דגם להרמב"ן כשלא צ"א עד המכחיש לעד הראשון, חלף שנשאת שלף צרשות צ"ד, ודאי דח"ן להוליא דכבר יתח מחזקת ח"א ע"י הגדת העד, וכ"מ מהריב"ש [כנ"ל צהר"ש] שכתמיר צנדוני צנשאת צעריינות שחלף מצעלה, וכ"י שם דכוח משום דעדות העד לא מועיל להוליא מחזקת ח"א, משמע דלא משום שנשאת בלא היתר צ"ד, ע"ש, וכ"מ מחש"י הרא"ש כלל ל"ב סי' ג' וכלל ח"א סי' ה' צנדון שפ"א חומר מת ופ"א חומר לא מת ועצרה ונשאת שלף צרשות צ"ד דתלף, ותלה העטם משום דלא יתח מחזקת ח"א, ולא מפני שהיא צעריינית, לכן צנ"ד [צפ"ה שמת היצם ונשאת שלף צרשות צ"ד], שנצבאר לן יפס שחילו היתר שולח להצ"ד היו מחירין אותה להנשא, לא תלף. גם צמעין גנים לסעיף צ"א כתב דנראה דצליכא הכחשה חס"כ, לכ"ע לא תלף, ודברי הש"ך [כנ"ל צה"ס] דמשמע דגם בלא הכחשה תלף, ל"ע. [וצח"ס כנ"ל צחולת חס"י, אחר שכי דמהכ"מ והנ"י והר"י המג"ה שם נראה כמעט שח"ל החרת חכם כלל, וכמוצא צס"ק הסמוך הע"י צ"י, חמה עליהם מדברי הש"ך כנ"ל, משמע דחפס דלדודכו עכ"פ ודאי דלא תלף צדליכא הכחשה].

וצצריח

כ"י צפוסקים, ומליון לוד מלחכי כללי הש"ע חות י"ז. וע"ש צדכיו שצלות כנ"ל דלדודכו ח"ן הכרה גם דהרמ"ה פליג.

ג. הא דלא תצא, אם זה דוקא כשנבנתה עכ"פ עדותו בב"ד. צחש"י רעק"א סי' קכ"ג ד"ה גם צ"ש, אחר שכתב ד"ל דלף דע"א נאמן צעיונא מי"מ צ"י דוקא קצ"ע צ"ד כ"י, ושלף צצ"ד י"ל דלא ה"ו עדות, הוסיף, ומי"ה הר"ן דלף נשאת שלף צרשות צ"ד ג"כ חמרי דכיון דנשאת ה"ו כשנים ושז ח"ן ע"א נאמן להכחיש, היינו ג"כ [רק] כשהעיד העד צצ"ד חלף דכ"ה לא המחינה עד שחורו צ"ד להנשא וקדמה ונשאת בלי החרה, חלף כל זמן שלף העיד צצ"ד י"ל שחורו נאמן. וכ"כ צדכרי חיים [לר"י חויערצחך] סי' י"ז, דכשלא העיד העד הראשון צפני צ"ד, י"ל דגם הר"ן מודה דלא ה"ו העד שחמר מת כשנים, והוסיף, דצ"ה י"ל שלף פליג הרמב"ן עליו כלל, דהרמב"ן מיירי שלף העיד העד צפני צ"ד ונ"ע.

ד. נתקדשה אי ה"ו כנשאת, ומה הדין בנתגרשה מבעל זה שנשאת לו, או מת, אם מותרת להנשא לאחר. כתב צח"ר חס"ם צסעיף צ"י, ד"ל דלפ"י נתקדשה מהני דה"ו נמי מעשה, וחף להאומרים צס"י י"ז דקידש לאו ככנס, היינו דלא מקרי דיעצד כ"י, ויש להסתפק כשמת צעל זה חס חותר להנשא, ד"ל דהנשואין ה"ו כהחרה שנעשה ע"פ העד וח"ו כשנים, וקל"ה משמע כן מדברי הר"ן. וע"י צכריא"ז עניול המוצא צס"ק ש"י חות ע"י שכתב להחיר צנדון כזה.

ה. להמחמירים מה הדין כשהסכימו הב"ד לאחר גשוואיה. צסודר חל"י רצה דקב"א עור צ"י אחר שכי דלהכש"י צצרמב"ן [המוצא צלות צ"י צהרשד"ס] כשלא עמדה צצ"ד חף שנשאת ח"ן צדכרי העד כלום, והוא משום דח"ן דבר שנעצרה פחות-משנים, ורק הצ"ד משוי ל"י כשנים, הוסיף, ואע"י דיש לה חקנה כשתעמוד לפני צ"ד אחר נשואיה ויחירו צ"ד, מי"מ נפ"מ להיכא שצ"א חומר לא מת *, דה"ו ע"א כהכחשה וחלף, שחילו עמדה צצ"ד ה"י הראשון חשוצ כשנים. ואחר שצביא למי"ה הרמ"ש [כנ"ל צלות צ"י ד"ה וכוסיף] דבלא הכחשה ה"ו ודאי דלא תלף, ושחמה בוכיח דכה דע"א ח"ל לצ"ד, ושלפ"י חפ"י צ"ש הכחשה יודה הרמב"ן דלא תלף כיון שנשאת כ"י, כתב, דלא מכרעא, דהחס [בלא הכחשה] כיון שצ"ד עומדים על הדבר ומסכימים שתעמוד צנשואיה ה"ו העד מקיים על פיהם, חלף חס לא הספיקו לעמוד על נשואיה וצ"א חומר לא מת, מהיכי חיתי לן להחשיצ להראשון כשנים לשיטת הרמב"ן, גם מסוף הדברים צחש"י הרמב"ן שם נראה מצבאר דלפ"י עצרה ונשאת בלא היתר ח"ן נשואיה כלום עד שירגישו צה צ"ד ויקיימו עדותה, דלחל"ה מאי לעולם.

ובח"ם ח"ב סי' ק"ל אחר שכי דגם להר"ן דסבר דלא תלף, היינו כשמעיד העד עתה צצ"ד, ואגלחי למפרע דלחמה העיד, וכמוצא צלות צ"י, הוסיף, דלזה גם הרמב"ן מודה וח"ן כחן מחלוקת. וע"י צח"ש עליו שם הר"י מיינלצרג, וצש"מ שצלות הסמוך, וצלכן שמואל צס"ק הסמוך חות ג'.

ו. להמחמירים, מה הדין כשלא בא עד המכחיש. ע"י צסח"ר שצלות הקודם דמצבאר דעכ"פ צעין דלחמר נשואיה חעמוד צצ"ד ויחירו, או שירגישו הצ"ד צנשואיה ויסכימו, דלח"כ ח"ן צדכרי העד כלום כ"י. [מיהו לא מצירר דאם לא עשהה כן תלף].

(*) מחוך דברי הש"ך שם. ומצבאר בח"ס דמפ' כוונתו דהיינו אפ"י ליכא עד המכחיש, וכן הביין בדברי הש"ך במעין גנים שבה"ה וכ"כ דבסמוך.

(*) נראה כוונתו דהיינו כשבא המכחיש טרם שהספיקה לעמוד בב"ד, ומצבאר בסוף דבריו שבכאן.

ביאור הגר"א

(קנד) וקלא (והב"ד (קה) לריבין להיות (קה) ג' וכשרים ולא קרובים זל"ז ולא לעדים):

אשה

[קלא] והב"ד כו'. כמו בכ"ד הצריך כ"ד וכמ"ש

בח"מ סי' ג' ס"ה פתח משלשה כו' ולדעת הרמב"ם אפילו ביחיד מומחה לא כמ"ש שם וכן לא קרובים כמ"ש בתוספתא וירושלמי והביא דמיי"ף ורא"ש ש"ג דסנהדרין ועתו"ס דרפ"י דיבמות פ"ח ב' ד"ה מכלל כו' מ' דלמסקנא אינה ניתנת בלא ב"ד וכן אמר בסוף יבמות דפליגי אם כד"ג או כד"מ דמי אלמא דב"ד לכ"ע בעי ואף דאקילו בעדות היינו משום עיגונא כמ"ש ברפ"י שם משא"כ בב"ד אוקמה ארינא דאורייתא שהרי יש בה ד"ג או ד"מ ואף דרישה ותקירה צריך לר"ע ור"ס כיון דליכא משום תקנת עיגונא אבל בעד מפי עד כשר אע"פ שלא נחקר העד הראשון דשם שייך משום עיגונא ופכ"ש:

פתחי תשובה

באר היטב

(קה) והב"ד צריכים. עת"מ ס"ק ע"ח ועיין נת' ע"ג תימל ח"ד סימן ע"ז נהנה מן המתיר מ"ש זה נענין קושית הס"מ על הרמב"ם לתם נקט שאין זו הוראה אלא טעות ונס נענין סכ' הס"מ דלא דחל נשאל ע"פ צ"ד פטורה היינו צ"ד הגדול ע"ש באריכות:

(קה) צריבין להיות ג'. עיין נה"מ שהצריך דלא נענין צ"ד של ג' לא נסתרה דומי להוראה לו"ס ולא נקצ"ע דהרי הטעם דהצרכו ג' לקצ"ע ולא פני בתשנות רבינו עקיבא ח"נר סימן קכ"ג שדעתו שם דאף דעדות אשה על אחד

(קה) ג'. הח"מ מחריך ומסיק דל"ל צ"ד אלא דומה לשאר הוראת איסור והיתר ודי ביחיד גס א"ל צ"ד לקבל העדות דהא עד מפי עד כשר רק לענין קבלת עדות שלא יאמרו מנודין היינו צריך ג' לקבלת עדות אצל לענין היתר עיגון ביחיד סגי ע"ש. וצ"ש הביא רמ"ה דל"ל נשאל ע"ש:

ג' דהוי כעד מפי עד ונענוהו דעד מפי עד כשר לא צרי ג' ע"ש ועיין

הפוסקים

סיק שכט אות ו — סיק של אות א

אוצר

מעטס קנס כיון שעברה על ההתראה, דהא לא החרו אלא זה ולא זו, ואין נקום אותו, וכמ"ש הרשב"א סי' רמ"ב לענין קטלנית כו' וה"ל אין כופין אותו להאליה.

ועיין בחן טוב ס"ק קל"ח שז' דגם להר"ן היינו צלאל מיתו זה צ"ד מלכנשא, ולין להרמ"א צמ"ז סעיף ו' וח"מ וצ"ש שם סק"א.

של. והב"ד צריבין להיות ג' וכשרים וכו'. א. עי' בזהב"א ס"ק קל"א מ"ש ביסוד דין זה ובעטמו, ולפנינו יצארו הדעות בזה.

הח"מ סקט"ח, וכמוצא בזהב"א ס"ק קכ"ה, כתב דל"ל צ"ד ודי ביחיד, דהיתר עגונה הוי בכל הוראות איסור והיתר דעלמא, ואף שדרכי משה [סוף אות ח', גבי דיני פ"א] העתיק חש"י הרשב"א סי' תשמ"ט [שלקבלת עדים לר"ך דוקא ג'], וס"י חש"ן שהצ"ד לא יהיו קרובים זה לזה דלא לעדים ולא לאשה, ונראה שפ"ז הגיה הרמ"א כאן, אמנם הרשב"א לא פי' אס קאי על צ"ד המחזירים העגונה או על מקצלי העדות, או דלא קאי כלל בעגונה אלא בשאר דיני נשים כו', וגם אס קאי בעגונה ונשאלת ע"פ פ"א, חמור מאד, דל"ל לנטרך כל דיני צ"ד כבדני ממונות, כגון ציוס ציוס ציוס וכו' מה שלא חקר בשום פוסק, ופוד למה בכל דיני א"י אדם רואה ערופה לעלמו, ובדיני נדה דאיסור ברת שואלים לחכם אפי' לקרוב כו', וקרוב לשמוע שבעיגונא גס במקצלי העדות אין קפידא כשהעד קרוב להם, כדאין קפידא בעד עלמו הקרוב [לעגונה] או בעד כו', ואף דל"ל דשאני עדים שלפעמים אין אחר משא"כ בדיונים כו', מ"מ לא נראה חילוק זה, דהא לא מלינו שהחמירו חכמים שלא לקבל עד קרוב כשיש גס אינו קרוב, וגם גבי צ"ד יש לחוש לעיגון אס יחזרו אחר צ"ד כשר, וגם קבלה זו לא מוכן מה עיבה, דאס הראשון עמד וכיו"ב, מה לר"ך לקבל הפד הב' צ"ד יותר מהראשון שאמר דרך שיחה בעלמא, ועוד דהטעם דל"ך ג' לקצ"ע ולא סגי צ"ד דב' הוא משום דלא מקרי צ"ד אלא כעד מפי עד, והרי בעגונה גס עמ"פ כשר, [וע"ש מה דחילק עוד בין עדות דעלמא לעגונה].

והוסף, דלכ"ע פשוט דמאחר שלא נמלא דין זה [דרשות צ"ד] בעור ורמז"ס וכו', רק בחש"י הרמב"ן והרשב"א [הגו] בס"ק שצ"ח אות א'], נראה שאין הפי' שהאשה חושבת דוקא צ"ד של

א) דבסי' תשמ"ט לא נזכר כלל לענין מה הקב"ע, וגם בסי' תש"ן לא נזכר עגונה, דמ"ש שלא יהי' קרוב כו' ולא לאשה. אין רא"י דהכונה אשה עגונה, והוסף הח"מ אח"כ, דבתשו' הפיוחסות להרמב"ן סי' קי"ג נכללו ב' התשו' כאחד, ולא מיידי בדין עגונה כלל.

ובברית אברהם סי' ס' אות ח', כ"כ גס צ"ש ערעור קול, שכתב דגם בעד מפי עד דלריבה היתר צ"ד, מ"מ צניסח צלאל החרת צ"ד לא תלא, ואף להחולקים על הר"ן היינו צ"ש עד המכחיש דלא לא הוי הראשון כשנים, אצל דלריבה עד המכחיש אף דלריבה ערעור קול כבני"ד, לא תלא, (ע"ש שהצריך צ"ד), דלקלא דלצחר נשואין לא חיישין אף דהנשואין היו צלאל היתר צ"ד כו', וכ"ש צני"ד דלא הוי קול צרור דאיסורא כלל, דהא לא ה"י הקול שבעלה ח', אלא שלא נודע ממיתתו והיא צחוקת איסור א"ל, והא צמ"ז מ"י סעיף ג' מצואר דקול על הספק כגון קדושין פחות משה פרוטה סומכין על דבריה [והכא נמי ה"א אמר שמת], ואפי' להחולקים כמצואר שם צ"ש סק"א, מ"מ הוי קלא דצחר נשואין כו'.

ובשנשאת בלא עדים כלל, ואח"כ באו ב' עדים שמת, כתב צאנן שמואל אות תל"ד בדכ"ה עור צ', דבדלוי לא תלא, דאגלוי מילתא למפרע שנשאת בהיתר, ורק צ"ד אחר ע"א, דן בזה הגרע"א צמ"ז קכ"ג, והניח צ"ש, דחיישין דלא דייקה. ועי' צ"ש ארי' סי' ל' דנראה מתוך דבריו דגם כשאחר הנשואין צ"ד רק ע"א נאמן, ומוצא צמ"ז אות י"ד, ד"ה והוסף.

ועי' בשואל ומושיב מהדו"ג סי' כ"ה צנודן המוצא שם צ"ש עור צ', צ"ש שהצ"ח תפודת מיתה מצית החולים ע"ש פ' מפר פ', והוא בעלה [ולא ה"י הכחשה], ואמר לה הרב שתחקור בכפר אס אין שם איש אחר צ"ש זה, וש"ב לא צ"ח להרב שנית ונשאת מעצמה, ואנשי הקהילה הפרידו כו', אחר שציאר דעלם בהיתר נכון, כ' צ"ג, דאף שנשאת טרם ששאלה צ"ד, הא מצואר צ"ש דלא תלא, והכא לר"ך להחירה ע"פ ג' כמ"ש הרמ"א כו', אלא צ"ש מ"ז מהראוי לקונסה ק"ח צ"ש צ"ד ששאלה שלא ע"פ צ"ג, אך אס אולי היא מעוברת לא יקנסה משום חשש הולאת לעו.

ז. ובשהתרו בה ב"ד שלא תבשא, (להמקילים, או בצופניכ הני"ל ד"ה דלא תלא גס להמתמירים). צלמה צ"ד סי' קי"ג צנודן ע"א שהעיד שמת היצם ונשאת שלא צ"ש צ"ד, אחר שהצ"ח מהש"ע דנשאת לא תלא, כתב ד"ה וגדולה, דאף שצני"ד החרו זה צ"ד שלא תנשא בלא רשות צ"ד, מ"מ אין לומר דתלא משום עבריינות, דע"כ לא כתבו כצ"י והרמ"א בצפ"ל שאל נשאת בעבריינות דתלא, אלא הוכח שאסורה מהדין להנשא לבתחילה, כגון צמ"ש א"ל"ס דהתם וכגון ע"א צמלחמה, דכיון שפ"פ דין אסורה לא ילאה מחזקה איסור, אצל כשמותרת ע"פ דין להנשא, אלא שצ"ח ע"י שהיתה לריבה לנפש רשות צ"ד, ודאי דלא מקרי עבריינות לענין שתלא מצעלה. ואחר שז' דאפי' להרמב"ן לא תלא כשלא צ"ד עד המכחיש, ושכ"מ מהרא"ש והרשב"א דלא הוי עבריינות כה"ג דתלא, וכמוצא בזהב"א הקודם, הוסף, דאין לומר דתלא

פתחי תשובה

והנה דעת ה"ח"ט כ"ח מנחם שדעתו דלדק ש"ס וכן לענין התרה משום דחשבו כמו דין ע"ש אך מלחמי צ"ח שדעתו ג"כ לחלק ולענין קצ"ע כ"ע מודים דלדק צ"ח חל לא לענין התרה והרב המנהיג הזכיר דברי הג"ח והשיג עליו ע"ש [וענין בתנאי ח"ס ס"ח ס"ח ס"ח ח"ל וחלוקת טעם ישיבת צ"ח של שלשה שבתות רמ"א לא ידענו ודקדק דברי הס"ח וז"ל שבת צדק רמ"א היינו לקבל עדות בשלשה חל להתירה בשלשה לא ידענו מ"מ הא"ל ונפיק חפזיה דגברא רבא לא יסתה תפקידו ע"ל וכו"כ עוד צמח תשובות דלאוי להשיג צ"ח של שלשה:]

הפוסקים

לאסור, לא תלא מהחירה [בכסעי' ל"ז], חלל חס נתקן להחמיר עד שיסכימו ג', הוי כצאו צ"ח וחסאר בחזקת ח"א, חמס גס צענוה י"ח חולקת כשנתקבלה העדות צפני ג', דשוב לא יוכלו העדים לחזור מהגדסת, וכדפסק הר"ן כו', [ע"י צסעי' כ' וצאח"ש ס"ח], ולכן נהגין לקבל עדות צמחצ תלחא, חלל לענין היתר עיגון ח"א לקבלת עדות כלל. ועע"ש דמנחם דגס הרב הגדול מוכר"ר העשיל נוסח להקל.

ובסדר א"ח רבה כ"ח צוונת הרשצ"ח ע"מ, דאחר שדקב"ח ח"א כוכית דהרשצ"ח ה"ח חמס מוירי לענין עיגונא, מ"מ האריך לצאר דלא יתכן דלנעך דוקא ג' וכשרים כו', ומסיק דקב"ח עור צ', דעכ"ל צוונת הרשצ"ח צמ"ש דלדק צ"ח שלם צקב"ח, דהיינו כדי שלא יוכל העד לחזור מהגדסתו ולומר שקר העדות, וכמ"ש הר"ן כו', ולזה הוא שכתב דקב"ח שנים לא עשו ולא כלום, משום דיכול לומר ח"א ש"ק העדות.

ובמראות הצובאות ס"ק קנ"ח, אחר שציאר דחמס להרשצ"ח צעין ג' להחירה, ודלא כח"מ, ושכ"ד ה"ח, ודלכלק צד"ח וכ"ח צדעת, כוס"ק, חולס הרמז"ח הסמ"ג העור ור"ח ושאר פוס' דהשמיטו כל הדק דצ"ח צריכה רשות צ"ח, נראה דסברי כמ"ש החוס, וכנ"ל צח"מ, דמה דקרו לנשאת צע"ח רשות צ"ח, לאו לעיכובא הוא, חלל כיון דנאמנות ע"א חינו פשוט לכל מזדקק צע"ח לצ"ח לשאול חס י"ח לה היתר, [חלל סגי צחכס ח', וחפ"י חס צא ח"א ח"א והכח"ש, לא תלא מהחירה ד], ונראה דסברי דה"פ צגמ גס למסקנא דע"א נאמן רק מדרבנן כו', וככח"מ ה"ח, ומ"ש החוס, למאי דס"ד כו', נראה משום דלמסקנא דע"א רק מדרבנן, ויש גווי דחינו נאמן, כמלחמא וכיו"צ, ח"ש צפשיטות דלריכה

ס"ק של אות א

אוצר

של ג' וכשר חלל [כיון] דע"א האמינוהו משום דהיה דיוקא, לכן צריכה לדקדק וחשאל לחכמים [וצחכס ח' סג'], וכ"מ מ"ל חש"י הרמז"ח, וכן דיוקא לשון הגמ' [שבתחילת ס"ק ה"ח] דלא חמרו "צחורח" צ"ח חלל "צחשוח" צ"ח, וצחשוח כל דכו סג', וצחשוח לא קתני כלל, ורק צגמ דיוקא לה כו', ואם ה"י לריק צ"ח ממס לא ה"ל לתלא להשמיט, וכמה פעמים מלינו צגמ "רשות צ"ח" שאין הפ"י שישבו ג' כשרים צמקוס המיוחד לצ"ח כו', חלל שצ"ח חכמי ישראל נתנו רשות כו', וכגון צר חוככ צרה"ר צצ"ח דס"צ כו' [דלפעמים כל חכמי ישראל צס צ"ח וכוכב צ], וכ"מ מהחוס צימנות דפ"ז צ' ד"ח כלל, שכתבו, וצריכה לשאול לצ"ח להחירה כו', ש"מ דדי לה צשאלה צע"ח להצ"ח כו', ואף ש"כ להס"ד דע"א נאמן מהחירה, חלל להמסקנא אפשר דלדק היתר צ"ח, [וכמ"ש צצחג"ר ס"ק קל"ח], מ"מ חין הכרח לזה כו', ולמה נאמר דהס"ד והמסקנא פלוגי צזה כו', ועוד [ד] משמע צהגמ"ל סוף יצמות דקריז יכול להחיר חש, וכ"מ צפסקי מהר"א ס' קי"ט דחכס ח' צס ר' טו"ח החיר חש, ופסק מהר"א דלא תלא חף שבהחיר לא נראה צעינו, וידוע דצזה"ז חין מומחה, גס הר"ט לא ה"י מומחה דנראה מהשגות מהר"א עליו, חלל ש"מ דכל חכס המורה הוראה יכול להורות צזה כצשאר חיסורים, וכן מלינו צכמה חש"י מגדולי עולם שחחירו [לצדס] עגונות ע"פ ע"א וכדומה, רק צמקוס דלריכה חיוה"ח התנו עד שיסכימו ח' חו שנים כו' ג.

ומסיים, לכ"ח שאין להרמ"א סמך צמ"ש שלדק ג' [וכשרים] כו', וכך דעתי נוסח להלכה ולמעשה חס יסכימו צע"ל חריסין, ואין לומר מה מזיק חס נחמיר להלדק ג', דצחמ"ח י"ח צזה חוזק גדול, דחס צא ע"א שמת והחירה חכס ח' וח"א ח' צא ע"א

ואין הכרח מכאן דבכל דבר פסקוק צריך כ"כ]. ע"כ הריב"ש דהמחיר אינו מנוקח משגיאה על שלא קרא לכל חכמי העיר ושירדו כולם למנין ויסכימו בהיתר ואם יש חולק וגוסה לאיסור וגנשו אל השופט כו' מורנו הר"ן טרם יפסקו להחיר כו'. וכן בחקק"ל שם ד"ל דביש מחלוקת בין החכמים גס ח"מ מודה דצריך לעמוד למנין משום אחרי רבים להטות כו'. ועע"ש שמביא מהשגות אר"י ש"ס קול שחל סוס"י כ', דאחר שמסיק להיתר, חוס"ת, אמנם לפי שהוא דבר חדש שאינו מבואר להדיא לא מלאני לבי להחיר עד שיסכימו ג' רבנים כו', וכן החקק"ל דאין לחוכים שמצריך ג' בהיתר עגונה דשא"ה דהוי דבר חדש כו'.

ד' מדבריו שם בסוף. [ונראה הכונה דאמנם לדידהו הרי מעיקר הדיון א"צ כלל להיתר חכס כדי להנשא, אם ההיתר ברור להם בעצמם, וכדחביא שם להר"ש שהוכיח כן בדעתם משום דהשמיטו דין זה. וכן"ל בס"ק ש"ח סוף אות א', מיהו בגוונא דצריך להיתר כגון בבא אח"כ עד המכחיש, דבהותרה מקודם לא תצא מהחירה, ככסע"ל, חנה להרמ"א וס"ע' הרי כמו דבלא התירוה ב"ד של ג' אסורה להנשא, ח"נ לא חשיבא התירוה לענין שלא תועיל הכחשה, אלא כשהותרה בב"ד של ג' וכשרים, ע"י בדה"ח ובעל תפארת, אבל להנך פוס' סגי בהותרה בחכס א' לבד, וחנה לפ"ז נמצא דגס להנך פוס' ראוי שלא תנשא בלא היתר לכה"פ מחכס א', כדי שאם יבוא ע"א ויאמר ח' הוא, לא תועיל הכחשה, וכע"מ"ש ח"מ לענין קבלת עדות בסני ג'.

ב' מלשוננו לחל, ע"ש שהאריך. וע"י בברית אברהם ס' ס' אות ט', אחר שהביא דח"מ ס' "רשות ב"ד" דהיינו ע"פ היתר חכמים הראשונים, חוס"ת דמ"מ הצריכו להיתר ב"ד למיעבד שליחותיהו דקמאי, יח"י מאיות טעם שיה"י, וע"י במרה"צ ובח"ס דבסמך.

ג' בקונ' היתר עגונה [להר"י מינצברג] סוס"י א' אחר שהביא מהפ"ג בפתיחה לאו"ח בסדר הנהגת הנשאל אות ד', דמבאר דהא דהמורה נאמן באו"ח ביחיד אף במקום חזקה ואינה ביד, משום דהא א"א נאמן באיסורין הוי בעיא דלא אפשרא והוי דרבנן, והם אמרו דבהוראה מהימן, כתב, דלפ"ז להורות בהיתר עגונה בדבר שיש בו תיוהא, הרי כיון שהוא דבר שבערה ואיתחזק, י"ל דבעינן מדינא עכ"פ ב', והגר"ד אופנהיים בתשו' שבשבות יעקב ח"ג ס' קס"ו מביא סמך לג' מ"ש במד"ר רות פ"ה עה"פ ויבקעו שלשת הגבורים, ולמה שלשה, שאין ההלכה מתבררת אלא בג', ויספיק לזה שישאו ויתנו בהלכה מפי כתבם.

ובחקקי לב ס' ג"ז דק"ב ע"ג העיר ע"ד ח"מ דבריב"ש ס' ש"ע כתב בדבריו שיש פסקוק צריך להמלך עם כל חכמי העיר, ושיסכימו הרוב כו', [חנה הריב"ש שם מירי בספק אם הוי מסל"ת, וע"ז כתב בדק"ז ג' ור' בתלונתו על המחיר, דכיון דזה חלוי בסברא, ואם אינו מסל"ת אין כאן עדות וחצא, א"כ ה"י ראוי שלא להחירה אלא עד שישאל לכל חכמי גלילותינו ועד שיסכימו רוב מנין ורוב בנין ובראשם מורנו הר"ן כו' ע"כ,

אוצר

סיק של אהא

הפוסקים

ובח"מ ח"ב סי' ק"ל, אחר שכתב דמהח"מ כנועט משמע שא"ל כלל לבוא לפני חכם דהוי כמסיד על צדמה ששחטה וכיו"צ כו', ושכן נוטה דעת הב"י כו', והאריך להוכיח ממכ"ד דלר"ד רשות ב"ד, ומשום דלא דייקא שפיר אם לא תלמד לברר העדות בב"ד כו', וא"ל לא מהני, הוסיף ב"ד, ואיברא, דלהח"מ סגי בחכם א', דחכם א' נמי חקרי ב"ד לענין זה, דצדכי דייקא שפיר, שכן בשליח הגט סגי שיאמר בפני נכחב בפני שנים ודיוק צדכי כדמסי' התם כו', וזה כ"ל אמת להלכה, ומש"ה לא חשיב צדכי סנהדרין [גבי כל הכך דפעי ג'] דלהיתר עגונה צעי ג', משום דא"י מוכב, (וכנ"ל שהציוה ב"ש בסמוך דפעי ג' מיירי מקבלת עדות, ועי' בלוח הסמוך ש"כ הח"ט והגה"ש). וב"ד ה"ל, אחר שכי' דלכתחילה ישבו ג' כחדא ויחזיקו, [עי' בזה בפ"ת סו"ס ק"ה], ושדדיעבד צנשאת ע"פ חכם א' מופלג צדוראה, לא תלך, הוסיף, ואם אירע דאחר שהחזיק חכם א' וערס צנשאת צא עד המכחיש, נאמן, זה כ"ל להלכה, ולמעשה לר"ד עדיין מיתון ועיון.

ועיון בלוח הסמוך דעור כמה פוס' סברי דע"פ הכיתר סגי בחכם א', ושע"כ מהני בקרובים. וע"ש צנשאת אר"י, שגם הרמ"א לא קאי אלא לענין צדכי העדות. ועי' בחקקי לב סי' נ"ז דקד"ב מ"ש להוכיח מהר"ב"ש סי' שצ"ז דל"ל ג'. מיהו עי' להלן ב"ד, וכ"ד, שצנשתי ר"ל מוכיח מסי' חק"ה דמלך ג' וע"ש צנשתי. וע"ש בחקק"ל מה שדיוק בן מעו"פ, ומ"ש דקד"ב א' ד"ה ויש, מדשחקי צא ש"מ דל"ל. וע"ש צנשתי ח"ב.

ובעל תפארת למשה צנשתי שצנשתי חיים סי' ג' בסוף דל"ד, כתב, דמ"ש הרמ"א דצנשתי ג' וכשרים, היינו רק לענין צנשתי אחר הכיתר עד המכחיש ואומר לא מת, דע"ז קאמר דלא מקרי הכרח דנימא דלא תלך מהחזיק הראשון [כצנשתי], אלא כשהחזיקו ג' וכשרים, ודלא כהח"מ [ש"כ] דגם לענין הכחשה כתב דסגי כשהחזיק חכם א', אלא כמ"ש שו"ת להג"ה, רק כי היכי דלימעי שיצא מכשורא.

דדיקא ספי, ובזה א"ש משחק הח"מ מ"ש מצד מפי עד דהראשון לא בא לב"ד כו', [דלא קשיא] דע"כ בעינן שיצא גמר הענין בב"ד, דע"ז דייקא ספי ומהימן ג"כ עדות הראשון ע"ז, וכנ"ל משמע מתשו' הר"ן ספי. שכי' דגם בעיגונא דנאמן עמפ"צ. מ"מ יוכל העד לחזור מצדו שחזר לב"ד, לפי שאין אדם מדקדק בדבריו שחזר לב"ד כו', [והובא באוצה"ס לסע"כ], ותמוה, א"כ איך נסמך חמ"ד על עדות שחזר לב"ד, אע"כ דה"ק דנסמך על עדותו שהשומע סומך עליו ומעיר בב"ד, ואז נתחזק עדותו ג"כ דדייקי ע"ז.

והוסיף דיש רא"י משבועות דל"ב, דא"י התם דע"א שאמר לאשה ולא לב"ד פטור משבועת העדות כו' ע"ש, וקשה ב"ד מאן דכר שפי', ועוד דפשיטא דבאמר לדידה היינו מקום הגדה וב"ד דידי', שחולל להנשא על פיו. ולמה צריך בכלל להגיד אח"כ בב"ד, ואם תסתפק בהדיון תשאל למורה כבשאר א"יה כו', א"ו דבעינן דוקא ב"ד לגמר נאמנות העדות, אלא דלזה סגי כשתאמר היא בב"ד, אבל כל זמן שלא נאמר בב"ד לא נגמרה עדות המגיד, וס"ד [דיתחייב שבועה כיון] דלא תגיד באקום הראוי להגיד, קמ"ל התם דפטור כיון דכבר אמר לדידה [וע"ש מה שמדייק בן גמ' מסיפא דהתם], ועי' בתשו' מהר"ו סי' ט', ש"כ דעמפ"צ נאמן אף שהעד הראשון לא העיד בב"ד כו', ומיית' רא"י מהגמ', משמע נמי שגמר ההיתר צריך שיהי' בב"ד, ומה שהעיר חכם א' מהא דסדור הגט פשיטא לי' להב"ש סו"ס ק"ב שא"צ בב"ד, לא דמי, דהתם אין אנו מתירים שום דבר רק שעושה מעשה היתר, וכמית' הבעל שהיא מעשה המתיר, וכי' ס"ד שבמת שלא בפני ב"ד לא חותר אשתו, אך אם צריך עדותו להחזיר ולומר שנתגרשה, זה צריך ב"ד כו', והיה בעידי מיתה כו', אבל אפשר דסגי בא' כו'.

דלריכב רשות ב"ד כדי לרעה האיסור והמותר, אי"נ כפמ"ש הח"מ דע"א ה"ל מרשות חכמים כו', משא"כ להס"ד דנאמן מהחזקה והוי כשנים שנאמנים לעולם כו', הי' קשה לכו' למה קרו ל"י רשות ב"ד, וע"כ תירצו דמ"מ אינו פשוט כ"כ היתירו, דהא נחלה או לאסרה על צדלה אינו נאמן ע"א, מש"כ חקקת ממילא לשאלו ב"ד.

והוסיף, שכן מעין דברי רש"י בשבועות לי' ע"כ דסגי בחכם א', שכי' ב"ד אלא צדוראה, כגון אשה הצאה לפני חכם להחזיר להנשא ותלמוד זה יודע שצנשתי חי כו', הרי דצנשתי רש"י לשון ב"ד האומר צנשתי שם גבי דיני ממונות ונקיע כאלן גבי היתר עגונה שצנשתי לפני חכם להחזיר, ואין לומר דמיירי ביחוד מומחה שהוא צמקום ג' הדיועות, דא"כ היינו ב"ד ולא ה"ל לרש"י למקט חכם אלא ב"ד שהכל בכלל בין יחיד מומחה ובין ג' הדיועות, וחי דהא מיירי התם שאלוהי התלמוד גדול יותר מן החכם המחזיק, ומדקראו לא תלמוד ע"כ ל"ל שגם החכם המחזיק אינו אלא חכם הממונה צעיר [להורות], ולא יחיד מומחה הראוי לדון דיני ממונות ביחודי כגון רב נחמן וחבריו כדאיתא צנשתי דין הי' א', א"כ מוכח דס"ל לרש"י דהוי כשאר הוראה איסור והיתר דסגי בחכם א', ואין לומר דרש"י מיירי צנשתי עפ"י שנים דא"כ מה יועיל עדות זה התלמוד שיועד שצנשתי חי בלא א"ן דצנשתי של אחד צמקום שנים, ואין לומר שיש עוד אחר המלמד עם זה התלמוד דא"כ לא ה"ל לרש"י לכתוב אלא לפרש, וחי דמי הכריחו לרש"י לאוקמי ולהכנס לכל זה ולא כפשוטו דנשאת עפ"י ע"א, אי"נ פשוט דרש"י איירי בלוח צנשתי ואפ"ה ס"ל דסגי צנשתי חכם א'.

וגם בדעת הפ"ז סקנ"ו כתב צמח"ל ה"ל דסנר דהתרה עגונה סגי בחכם א', (אלא דתמה עמ"ש דלקבלת עדות לר"ד ג', וכצדוהי הסמוך). וע"ש צנ"ז דגם עמ"ש הרמ"א שלא יהיו קרובים זה לזה, תמה דלמה יפסלו, מאי נגיפה שייך צא.

ה) הנה הסי' שם מדבר על יחיד מומחה, שכתב בתמיהתו על הרמ"א, והא אמרי' ביבמות קכ"א ב' מדבורי' דר"נ אזלא ואנסבא כו', ולא מצינו שהקפידו במה שלא שפעה מפי ג' רק מר"נ לחודי', אלא ודאי דבמומחה סגי, ע"כ. והנה במומחה כר"נ הא כתב המרה"צ למעלה דהוי בב"ד, וכדמשמע נמי מהח"מ הג"ל בסד"ה והוסיף, ובודאי כונת המרה"צ דהס"ז סגי בכל חכם מורה הוראה, ולא רק במומחה כר"נ. [ואולי הוכחתו ממה שחמה הסי' עוד, והא המקור לדון הרמ"א הוא מתשו' הרשב"א ושם קאי על הב"ד מקבלי העדות ולא על המורים, ע"כ, משמע דר"ל דעל כל סוג מורה לא נאמר שם דלא מהני, אף דמהגמ' אין הוכחה דמתני' ביחיד אלא במומחה].

ועל ראייתו מעובדא דר"נ, עי' בח"ס ח"ב סי' ק"ל דר"ל דמשם יש להוכיח איפכא דבעי' ג', ודחה לה. ובאפי' זו"רי דחה ראייתו דר"ל דהתם אחרני' הוי בהדיה דר"נ ולא נזכר כ"א האב"ד. וכ' בחקקי לב סי' נ"ז בדק"ב ד' דלא נראה לומר כן, דכיון דנחית לומר דמדיבורי' דר"נ אינסבא כו', ש"מ דנחית ללמדנו דבדיבורי' לבד [סג'], וא"ת דצריך עוד ב' לא הוי שתקא הגמ' בזה, ועי' בבהגרי"א ס"ק ק"ל.

ו) דכ' ב"ד זה, והא מהתוס' דיבמות דפ"ז ב' מבואר דגם להס"ד דע"א נאמן מהחזקה צריך רשות ב"ד, א"כ כ"ש להמסקנא דנאמן רק מדרבנן, דר"ל דהם אמרו דנאמן הם הצריכו ב"ד, וטעמא ג' דלא דייקא שפיר אם לא תצטרך לברר העדות בב"ד, וכע"מ"ש בגיטין ג' א' גבי ע"א המביא גס, דכיון דצ"ל בפני נכתב בפני ג' מעיקרא מידק דייק, חז"נ אף דעיקר דיוקה הוא משום חומר שבסופה, מ"מ בעי' נמי שתאמר בפני ב"ד

אוצר

סיק של אות א

הפוסקים

ל[הרמב"ן סי' קי"ט, שכתב דנשאת ע"פ צ' עדים אינה נרובה ליעול רשות מצ"ד, מכלל דנשאת ע"פ ע"א נרובה ליעול רשות מצ"ד, ומ"ש הח"מ דר"ל שזריכה [רק] לשאלו להכמים, דוחק הוא, ולשון צ"ד משמע ג', וכדעת הנמוקי'. ולכלן שם הוסיף, דעם הרש"א הוא (לאו משום דחשיב דין כו', אלא) מכיון דע"א אינו נאמן מהתורה אלא מדרבנן, אי משום דנראה להם דבר הכגון להאמין כמ"ש הח"מ צינמות דפ"ח א' צ"ס ר"י, אי משום דאפקעינהו רבנן לקדושין, כמ"ש מהר"ק שורש ל' צ"ס הרש"א גופי, לכן נריכה לרשות צ"ד דלילמי לאפקעינהו הקדושין ולהאמין בדבר הכגון לפי ראות עיניהם נגד דין תורה, משא"כ בנשאת ע"פ שנים, ואין להקשות להס"ד בגמ' שם דע"א נאמן מהתורה, אלא מה דתקן דלריכה רשות צ"ד, דהרש"א לטעמו דמוכח שם מהא גופא דגם התקשה ידע דע"א אינו מהתורה, והא דפריך מדאורייתא מנלן, קאי אשאר איסורים, אמנם לדעת שאר הפוס' סגי בחדס א' כו' [וכמוצא דדבריו המוצאים לעיל].

וב"ב מהר"ם מינץ (מאובן ישן) סי' כ"ב דס"א א', דפסק הרמ"א שכל יפה כו', והוא מחשו הרש"א כו', וטעמו מוצא דהוא משום דסובר הרש"א דהיתר דע"א הוא מטעם דאפקעינהו רבנן לקדושין כו', והרמ"א קאי על דברי המחבר שז' את דברי הר"ן (דנשאת בלא היתר לא חל) צ"ס י"א, דנראה דהרש"א [שממנו כ' ברישא דע"א צ"ד] חולק על הר"ן [ע"ס"ק הקודם אות ב'], וסובר דבלא עמדה צ"ד אין בדבריו העד כלום, וע"ז סיים הרמ"א שזריח צ"ד של ג' וכשרים, משום דלטעם הרש"א דוקא להצ"ד יש כח להפקיע הקדושין, ושלחותיהו דקמאי עבדי, ואי לא"ה ע"א אינו נאמן, ואמנם להר"ן הא דע"א נאמן הוא לאו משום דאפקעינהו לקדושין כו' [וכמוצא דדבריו שזחתילא אות ב' ה"ל]. וב"ב צינורות הרמ"א, הרי"צ קאהן בתל תלפיות דשנת תרע"ב סי' קס"ד. [והרי"ז פריינד שם סי' קפ"א אות ג' תמה ע"י, דא"כ ה"ל להרמ"א להגיד על ה"א ולומר דחלף אפי' בלא צא מכחיש, והא בלא היתר צ"ד לא נעקרו הקדושין, ע"ש שהאריך. והרי"צ ה"ל השיב שם צ"ס קל"ו דאמנם מה שהרמ"א הגיד אחר ה"א ולא אריצא דשם מקומו, הכוונה דממילא מופרכת בזה סברה ה"א ולא קי"ל כותי כו', וע"ש שז' עוד דגם ה"א מודה דלכתחילה לא תנשא בהיתר צ"ד, [ג' דר"ל אפי' בלא הכחשה], ורק דדיעבד סברי דלא חל כו'. וע"ש צ"ס ר"ו שהרי כן

מכשורה נכחו לכתוב שיסכימו עוד רבנים. [מיהו שאר הפוס' נקטו ברמ"א דגם לענין דלא תנשא אלא ברשות צ"ד, צעקו ג'].

אולם הב"ש ס"ק קכ"ד אחר שכתב להח"מ ה"ל ושמכש"א אין ראיה להרמ"א, כתב, אצל יש ראיה לדון זה דהרמ"א מגמ' דסוף יצמות, דפליגי שם אס עידי נשים לריבין דרישה וחקירה, ומפ' בגמ' דפליגי אס היתר נשים דומה לדיני נפשות כיון שמתירים אותה לאחר, או דמי לדיני ממונות כיון שגובה כחובה מחמת הכיתר, א"כ לכונ"ע נשמע דהוא דין ממש ולא דמי לשאר איסורי והיתר דליתא בזה שום דין, וא"כ עד דמי ע"ד כשר לעדות אשה, [מ"מ גם עדות העד מפי עד לריך שחתקבל בפני ג', ואף דהעד הראשון לא הטיד בפני ג' ז], אין למדין אפשר משאי אפשר, תדע, הא ר"ע סבר הכס דלריך דרישה וחקירה וס"ל דעאפ"ע כשר, והא העד הראשון אחר בלא דרישה וחקירה, א"כ ל"ל דלא דמי עד הראשון לעד הבא לפניו דזה לריך דר"ה, וכן לריך [העד הבא לפניו] להעיד עדותו צ"ד דוקא, [וכ"כ צ"הגר"א ס"ק קל"א, ע"ש], וכ"מ מהנמוקי צינמות שם דסבר דלריך צ"ד כשר, דהא נותן טעם עדות אשה כשר צ"ד הדיוטות משום דשכיח וחמורה מחסרון כים כו', ואי אמרת דא"ל צ"ד כלל, פשיטא דכשר צ"ד הדיוטות, אלא ודאי דלריך צ"ד כשר, ומ"ש הח"מ מפסקו מהר"א אין ראיה כלל, דשם ה"י צ"ד ע"ס הרי"ע, אלא שנקרא בהיתר על שמו, גם בנשאת כבר שח"י. ועפ"י ס"ק קנ"ה דהר"ש לריך ג' הן לקבלת עדות והן לענין התרה. וכ"כ בדעתו בלפ"ן שמואל ס"ק תל"ד. וכע"ז צ"ח"ס ח"צ רס"י ק"ל, שז' דמכש"א משמע דאפי' כשנחקרו העדים [בפני ג'] מ"מ לריך ש"ל היתר מפי ג' דוקא. [ובח"ט וד"מ שנאות הסמוך מוצא דה"ש רק לקצ"ע צ"ע ג', וצמח"ל שם כ' דהעיקר הוא להיתר].

וב"ב בדעת הנמוקי וש"ל הרש"א, צמח"ל האוצרות ס"ק קנ"ה, דאף שדחה ראיה ב"ש מהגמ' דהוראה זו חשובה דין כו' ה, מ"מ כתב דמלשון הנמוקי שהצ"ה ב"ש משמע דעכ"פ צ"ע צ"ד כו'. והוסיף דאף שלשון הנמוקי לקוח מדברי הרש"א [והרמב"ן] צ"ח"ס סוף יצמות, ושם ליתנייהו התיבות עדות אשה, וי"ל דדוקא צעדי גירושין [ה"נ שם] צמקום ש"ס הכחשה בעל דבר או כפי כו' [צעקו ג'], משא"כ צעיונה, מ"מ נראה שגם דעת הרש"א דצעקו ג', שהרי כ' להדיא צ"פ האשה רצה דנשאת צ"ע לריכה רשות מצ"ד, וכ"מ להדיא מלשון חש"י [המיוחסות

(ז) מפרה"צ שבאות הסמוך בהביאו לדעת הב"ש.

(ח) חתומי שם, דאם חשוב דין הרי גם בנשאת ע"פ ב' עדים תצטרך להיתר ב"ד כבכל הדינים, והא כהדיא איתא בתשרי הרמב"ן סי' קי"ט שם דהנשאת על פי שני עדים א"צ ליטול רשות מב"ד כלל, וכן משמע להדיא ביבמות פ"ז ב' כמ"ש שם הח"ס דא"צ אפילו שאלה לחכם בזה, א"ו עדות אשה אינו דין כלל דאין שם דיני ממונות כמ"ש הנמוקי בטוף יבמות דעיקר העדות הוא להתירה לשוק, ובתר הכי אתי ממילא דין כתובה משום מדרש כתובה דכשתנשאי לאחר כו', ולא עפ"י עדות העד שאינו נאמן לענין ממון כלל, וגם דיני נפשות אינו, דהא עכשיו אין בו דיני נפשות, ואף כשתנשא לאחר לעולם לא יבוא לידי נפשות דהא אנוסה היא. והוא רק דבר הדומה לדיני נפשות כו', אלא דלענין דרישה וחקירה לא תליא מידי במאי דחשיב דין או לא. דאפילו בהוראת איסור והיתר ובכל מקום שצריך עדות בעי דרישה וחקירה מה"ת, משו"ה פליגי בהא. דמ"ד דאין צריך דר"ה סעמו משום שיש בו צד ממון וכתובה שייך בו נציילת דלת או משום דהוא כמ"ש הנמוקי [והרמב"ן בח"י] שם. ולא משום דחשיב דין [פדמה לה לדיני ממונות], תדע שהרי כ' הריב"ש בס"י קצ"ג דפלוגתא דדרי"ה בעדי נשים כולל כל דיני נשים דהיינו גם צרי גיטין וקדושין, וא"כ הגע עצמך אם יארע איזה ספק בדין הגט אם הוא כשר או לאו [האם נימא]

שיצטרך להורות דוקא בג' אפילו במקום דליכא שום הכחשה או כפי כו' משום דאתי לידי דיני ממונות דכתובה, וזה לא שמענו, א"ו דכה"ג לא חשיב דין כיון דלאו לדיני ממונות אתשיל כו', ועי"ע בדבריו שבסוף אות הבא מה שדחה ראיה הב"ש מדר"ע לענין קב"ע.

ובעני ארזים ס"ק קס"ה כתב דמה שרצה הב"ש להביא ראיה מפלוגתת ר"ע ור"ס אי צריכים דר"ה בעדי נשים, יש לדחות לפי מה שכתבתי בסק"ב דהתם בגמ' מיירי בעדות ב' עדים וקודם שהוחזקו להיות משיאין עפ"י צ"א, וי"ל דכמו שהקילו לענין דר"ה משום תקנת עגונות ח"י הקילו לענין קבלת עדות שא"צ ב"ד.

וע"י באמרי דוד (לד"מ פדע"ר) סי' י"ד שדחה נמי ראיה הב"ש, דע"כ התם דמדמי לדין וד"מ הוא רק לענין דר"ה ולא למספר הדיינים כו' ע"ש שהאריך. [מהו מ"ש משום דלדרי"ה ילפינן דבר דבר מממון ולא לענין מספר הדיינים כו', הגה בריטבי"א לטוף יבמות מביא מהר"ם דגם לענין דר"ה לא ילפינן גוף ה"ל רק לענין ב' עדים דמיירי הכא, ע"ש].

(ט) משום דסבר דע"א שאמר מת הוי כחוקת היתר כו', דבזה אודא חזקת א"א לדעת ר"י ב"ד ברוך הובא בתוס' כתובות דכ"ו ד"ה אגו. והוי ספק השקול בלא חזקה [דא"א, ונאמן הע"א], והרמ"א וס"ע סברי דלא הוי חזקה מעליא, ועיקר ההיתר משום אפקעינהו, ומש"ה צריך ג' דיינים

הפוסקים

סיק של אה א

אוצר

אפקעינהו רבנן לקידושין כו ע"ש שהאריך, וכי שזכר י"ל טעם הרמ"א, דכדי להגלל מחשש מכשול קמי שמיא י"ל לזרז בישיבת צ"ד של ג'. ובשאל ומשיב מהר"ג ח"צ סי' כ"ה ד"ע ג' כחז בטעם הרמ"א, דכיון דהיתר ע"פ ע"א רופף, לכן חקנו שיהי צ"ד כשר שיהי אלהים נלץ בעלת אל, וכי יהי צעורם שלא יהי מכשול בהתרתם, וכמ"ש הרמב"ן צ"י שופטים בטעם הדין דלאשר זמם ולא כלאשר עשה כו ע"ש. ובנמח השדה סי' קל"ז כחז סברה זו אפי' להסבירים דע"א נאמן מהתורה, דמי"מ דבר גדול הוא דסגי אפי' בע"א ובצ"ד של ג' אמרין חלקים נלץ וגו' ולא חפול בהם השגיאה כמו בדיון א'. ובסי' קפ"ב כחז לחזק דברי הרמ"א, משום דהיתר עגונה י"ל הרבה חלקי דינים אי הוי מסלית ויש חשש צדדמי וכיוצא, ולריך לזה גדול ומומחה בהוראה שנתמעטו כו, לכן הולך צ"ד של ג', דג' מסתמא יהי ע"פ א' גדול בהוראה שיכולים לסמוך עליו אפי' באיסור א"א, וכה"ג אמרי בסנהדרין דף ג' א' אי אפשר ליתכא חד דגמיר. וע"ש בסוסי קט"ה שכי דלריך צ"ד דג' אפי' בשעת היתר ולא רק בשעת קב"ע.

ובעונג התורה הוא כ"ט כחז דכיון דעיקר הטעם [דניתר ע"פ ע"א] הוא משום דהאשה דייקא, אי"ב י"ל דלכן הלכנו ב' [אף לפסק, מלשון להלן], כדי שחראש שחמור משאר איסורין וחדקדק, דאלי"ב לא חדקדק, [ואף דלא קיי"ל כרי"ג ביצומא צ"ב א' דסומכת רק אהיתר צ"ד ולא על העד אלא כושרי ורי"א ע"ש, היינו דלדירכו סומכת גם על העד אצל גם על הצ"ד סומכת], ואף להר"א והריטב"א שצמקו"י שם דפ"ח דסברי דע"א נאמן מהתורה בדבר המפורסם כו, מי"מ הוא מדרבנן לדון איזה דבר נקרא מפורסם, וכמ"ש שם שהכתוב מסרו לחכמים לראות מה נקרא מפורסם, ומחוך חומר שצופה ואשה דייקא ומילחא דעבד לאיגלו"י הקילו בעגונה לדון [ידיעת מיתת צעלה] כמפורסם, ומתחת בדיוקא לריכב צ"ד.

ובצ"ד עוד פוס' דין הרמ"א. צניח נאמן צקוי צנין ירושלים הוא לי"ב כחז שבי"ד חד מקמאי רבינו יחזק צ"ר מרדכי דיגרנזא שהביא צמלכת שלמה (תלמיד בעל השעמ"ק) צ"י המשניות דיכמות פט"ז מ"ז, שכתב אהא דמשואין ע"פ ע"א, שכן הלשון בכל המקומות, ולא נמלא צום מקום [הלשון] שאשה נשאת ע"פ ע"א, אלא אמרו "משיאין", כלומר צ"ד, והיינו שצריכה היתר צ"ד, ואמרו [גמ'] עד א', כלומר שיקרא עד, והיינו כשעיד צ"ד, ע"פ, הרי מפורש בדעת הרמ"א, ומקורו מ"ל המנהג משיאין כו, ולכן צ"ד יש צ"ד של ג' כשרים כו. וצחצחות רבי אליעזר ח"א סי' ב' בהג ד', כחז, שכן מצוה להדיא צריצ"ש סי' חק"ה שכי צעם חוס' הר"א ש"א שחקבלה העדות צ"ד עכ"ל גם להחיר לריכב צ"ד, ולכן אף שהגרע"א [שנאות הבא] ובח"ס [המוצא צ"י"ס קריה] פקפקו על הסכמת הצ"ש, מי"מ דין עמו, ופלא עליהם ועל הח"מ והצ"ש שנועל מהם חש' הריצ"ש י. וע"י צרד"א שנאות הבא.

גם בלבוש סעיף מ"ב כחז דעיקר דוקא צ"ד של ג' ושוהיו כולם כשרים ולא קרובים זל"ז ולא לפדוס, דכולי האי לא ר"ל להקל בנשאת ע"פ ע"א למסור העדות לכל אדם, אלא ברשות צ"ד ששומעין העדות ומחירין אותה. וע"י צח"מ ססק"ה ה"ל שהביא דהרי"י שור אצ"ד צריסק מיישג דין הרמ"א שהצ"ד לריך להיות

הק' עמ"ש דחלי בטעם דאפקעינהו, דמהצ"ש שכי דיש חולקים על הי"א כו [כמוצא צ"י"ס הקודם הוא צ"י], לא משמע דטעם החולקים משום דסברי סברה אפקעינהו, דאי"ב הול"ל בפשיטות דהחולקים הם רש"י הרשב"א והריטב"א וכי שכתבו טעם דאפקעינהו, ועוד דכחמה דוכתי [צא"סורי א"א] הוי היתר משום דאפקעינהו, ובצ"ל לא נמלא צום פוסק שריך צכו צ"ד של ג' להפקיע הקדושין, אי"ב ח"ך נאמר דעניגונא דיש הרבה טעמים אחרים בנאמנות דע"א דצכ"ז ויטרכו צ"ד, וע"כ דכ"ז ליתא. וע"ש צ"י ל"ד דשנת חרע"ו שהריצ"ק קאכן הציב ע"פ חש' הר"א ש כלל ל"ה, שיש "הדעתא דרבנן" דקאי ארבנן דקדמאי, ויש דהכוונה ע"פ רבנן שכל דור, וע"ש ובסי' י"ה מה שפלטו עוד צ"ד. וע"י צקוי היתר עגונה להרי"ז מוילנברג בסוף עמ' ע"ז, שכי דלעטם כמרה"ל והמחרי"מ מוין ה"ל [הרי] צפס"ע ובעמפ"ע ובגמסל"ה שלרוב הפוס' נאמנים רק מדרבנן, כו"ע יודו דלריך צ"ד של ג', ולא מלינו חילוק זה]. וע"ש דברי המרה"ל שנאות הבא.

גם בחש' מהרי"ט (ענגל) ח"ז סי' קמ"ב, צנזון שהרצ שגבה עדות עמפ"ע כחז להחירה, ואח"כ צא ע"א והכחיש, כחז צ"ה אף באמת, דעמפ"ע דודאי אינו נאמן אלא מדרבנן כמ"ש הרי"ב [ע"י צ"ה באו"ה"פ לסעיף ג' סק"ל הוא ע"י] אי"ב כל זמן שלא אמרו הצ"ד שמחירין, עדיין לא נחקבלו דבריו כשרים, ובפרט לטעם דאפקעינהו, כחזו הפוס' צפירוש דעיקר ההפקעה ע"י שצ"ד של ג' מחירים ואז אמרין אפקעינהו כו, וכיון שלא ישנו צ"ד להחירה לא שייך לומר דחשיב ככזר הותרה. וכן צנן פורת סי' ח' בדל"ד ד' כחז חוץ דבריו דפשיטות לשון חש' הרשב"א משמע להדיא ד"רשות צ"ד" שאמרו צנח אין הכונה על רשות חכמי ישראל, וכמ"ש הח"מ ה"ל, אלא הכונה רשות צ"ד ממש כו, והצ"ד המחיר הוא המפקיע דשליחותיהו דקמאי עבדי כו.

ובע"י צנזון השלחן סעיף ק"י"א ק"י"ט דאחר שהביא להצ"ש ה"ל, וציאר לדבריו בא דלריך צ"ד כשר אינו טעם ל[עלם] היתר העגונה, אלא משום שיש צ"ה גם דיני ממונות, כחז, ולי נראה דגם לענין היתר לריך צ"ד כשר להדיעה דמהתורה אינה ניתרת ע"פ ע"א כו, דנמלא דנשאת מחקנת צ"ד, ובצ"ד שכל דור ודור הם כשלוני צ"ד הראשונים שחקמי חקנה זו, וכיוי כמו שצ"ד שצדור הזה החירוה, דעל ידיהם נוכחות חוקות המתקנות לצבור מאז, (וכרש"י צ"מ דל"ז צ"י), ולכן צהכרה שיש צ"ד כשר להחירה. וכ"כ צסעיף רי"ב, דהנשאת ע"פ ע"א מושיצין צ"ד ש: ג', ואין לשנות. ובע"י צ"י צנזר שי צביאורו לחילת הסעיף בטעם שריך צ"ד, דכיון דע"פ ע"א רק מדרבנן החירו, לכן לריך שחירו בשעת מעשה, וכדאי צצ"מ דף ע' סעיף לענין דהכה, דיכציק צצ"י דיו"א, ופרש"י צפני צ"ד שיש להם כח להפקיע, הרי דלא סגי צמה שחקמי כזר אלא לריך צ"ד בשעת היתר, שאז עושים היתר כזוחם, וגם לטעם דאדעתא דרבנן מקדש כו, היינו אי שנו רבנן ויפקיעו הקדושין יהא נפקע.

ועיין בדבר הלכה (לר"א קללקן) בהקדמה, ובספרו מילואי אבן סי' א' שמצא דגם להנמוק"י רש"י דיכמות דהכה טעם דאפקעינהו, היינו שאין הטעם משום זה לחוד אף כשאינה מדיוקת היטב, אצל מי"מ לריך לטעם זה גם כשמדיוקת ומותרת מהדין, דמי"מ צמקרה רחוק ויכן שיארע מכשול, לכן כדי להגלל ממכשול כלפי שמיא

שבנ"ד מספיק להחירה לא הי' לה להנשא כ"א בהיתר ב"ד אף שנתקבלה העדות בב"ד כו, וע"ז מסיים, ובפואר הוא בתוס' הרא"ש [שכ' בטעם דע"א מצרכי בגב' רשות ב"ד אף להס"ד דנאמן מהתורה, משום דלא דפי' לבי עדים, דבב"ע כיון שנתקבלה עדותם בב"ד הדבר ידוע שפותרת וא"צ תורת ב"ד, משא"כ בע"א כו].

להחירה, ואם נשאת תצא יהיו עדיין בחזקת א"א לדעת התוס' הג"ל דפליגי על ר"י ב"ר ברוך כו (מדבריו שם).

י' אמנם בריב"ש לא כתוב בהדיא ב"ד. של שלשה, וכן לא נזכר בתוס' הרא"ש דלפנינו בדפ"י, אלא דבנדון הריב"ש נראה שנתקבלה עדות הע"א בפני ג' ע"ש בתחילת דבריו, וקרוב לסוף כתב, דאפי' היו בעדותו

אוצר

סיק של אות א—ב

הפוסקים

וי"ג, זכרתי יוסף סי' כ"ט, חשף הרב אברהם אבלי מוילנא שזנעתי נעמיים סי' ה', נודע בשערים מהדו"ת סי' ל"ט, ספר יבושע סי' פ"א, עין יצחק ח"א סי' ל"ב, שאילת דוד סי' י"ט, חסד לאברהם (לר"א חלומים) מהדו"ת סי' י"ז, שו"ת מהר"ם שיק סי' מ"א מ"ה ומ"ז, שו"ת מהר"ם פארווא סי' כ"ג מ"א ומ"ג, עזרת יהודה סי' מ"ה, משיב דבר סי' כ"ז, עמק שאילה סי' ל"ו, שם אריה סי' א' [ועיי' דבריו בסי' כ"ט], חשף הרב יעקב שמחה רעכפיש שצאגודות אזור מדברי סי' י"א, הרי בשמים מהדו"ת סי' ס"ד ור"כ"ז, יד מאור קמח סי' נ"ה, מלבושי יו"ט ח"ב סי' ד', עזרת ישראל סי' י"ג, משמרת שלום ח"ג קו"ע אות כ"ג, דרך המלך פ"ג דגורושין ה"ה, שו"ת יצחק סי' כ"ז, שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קס"ח וח"ד סי' ס"ז, באר משה (לר"מ דנישבסקי) סי' א' ב', באר משה (לר"מ ירושלמינסקי) סי' ג', לבושי מדרכי מהדו"ת סי' ל"ה, משנת אליעזר (לר"א מישעל) מהדו"ת סי' י"ב, מהר"ם ענגל ח"א סי' ע"ז וח"ג סי' ז' ס"ז ופ' וח"ד סי' י"ז וח"ז סי' קנ"ב סוף אות א', שערי דיעה סי' קו"ד, צרות יעקב סי' י"ב, בן פורת ח"ב סי' ח', האלף לך שלמה סי' ד', חצולת השרון סי' ל"ב, זקן אהרן (לר"א וואלנקין) ח"א סי' ס"ח, אור יעקב סי' ל"ט, מנחת הקומץ סי' נ"ב, חזון למועד סי' כ"ה, שו"ת מהר"ן דושינסקי סי' קצ"ה, ועיי' גם בח"ס המוצא צפ"ת ס"ק קצ"ה, וצאוח ו' בסד"ה וצבחות, ועיי' להפוס' שזכרו בזה ד'.

ב. המחלקים בדיון זה בין קבלת עדות לפסק ההיתר. ה"ט"ז בסק"י אחר שמחה על הרמ"א כמוצא בזה הקודם, כתב, הנה במקור לדיון הוא מחשף הרש"א בסי' תשנ"ט [פ"י בח"מ שצאוח הקודם], ושם קאי על צ"ד המקבל עדות, וצאח כ"ע מודו דכן הוא, אבל לא על המורים. וכ"ד הרב המגיד שם, שעל הוכחת הצ"ש שצאוח הקודם מגמ' סוף יצמות, דהיתר עגונה הוי כ"ד"ן ולא כשאר הוראה מדמדמי החס' לדיון נפשות ודיוני ממונות כו', כתב, ודאי לענין קבלת עדות דבריו נכונים, וכדפרש"י שם, כיון דעל פיהם חגבה כחוצתה לכשתשאל כ"י לכן נריך ג', אבל להחירא ח"ן זה אלא כשאר הוראה, כי אין כאן [עכשיו] משפט לא צ"ד ולא צ"ד"מ, ורק אח"כ אם תבוא לגבות כחוצתה אז יחייב דיוני ממונות כו' [וכדעתי גם המהר"ל המוצא בזה הקודם ה"ה ח' ע"ש], ועיי' בחש"י הרא"מ סו"ס ל"ו ש"י דהא דפלוגי החס' אם לריך בעגונה דריש וחקירה היינו קודם שהחזקו להיות מחזירין צדד מפי עד, אבל אחר שהחזקו ח"ן בודקים כלל, ח"כ לפי"ז אחר שהחזקו. לא דמי לדון כלל.

ג. רשק"א המוצא צפ"ת ס"ק קצ"ה אחר ש"י ד"ל דגלל העיד צ"ד לא מהני כו', וכמוצא צפ"ת ס"ק הקודם אות ג', הוסיף בחש"י שם, דמה"ט י"ל דענין קצ"ע צפני ג' דוקא וקצ"ע דעלמא כו'. וכן באמרי אד (לר"מ פערדער) סי' י"ד האריך לבאר דמורה א' יכול להחיר עגונה, וכדעת הח"מ, ולקצ"ע לריך ג' דעת הצ"ש והרמ"א. וכ"כ בארץ ל"ו (וחלומי ל"ה) צפ"ת ק"מ. וכ"כ מהר"ם ח"ב סי' ק"ל, דאחר ש"י דמה"ט דמוכח דצ"ע ג' מיירי בקצ"ע, כי בדיח הו"ל, דהעדים לריך שיקובלו צ"ד עכ"פ, ולענין פסק ההיתר מחלק בין לכתחילה לצדיעוד, וכצאוח הקודם. ועיי' דבריו שצפ"ת ס"ק ש"ח אות ג'.

ובחן טוב ס"ק קל"ז כתב דגם זכונות הצ"ש י"ל דסבר דרך קצ"ע לריך להיות צפני צ"ד, דהרי מהר"א שהביא הצ"ש מהפולגנחל דר"ע ור"ע שצלה יצמות לא נשמע אלא לקצ"ע, גם הנמוקי שהביא הצ"ש לא משמעו אלא לענין קצ"ע, (דגם צנשאח ע"פ צ' עדים צפ"י קצ"ע צ"ד וכדעתו צפ"ת ס"ק ש"ח אות ג') והיינו דכלל שם צאח גם גיטין וקדושין דא"ל צכו צ"ד רק לקצ"ע, ועכ"פ נשמע מה"ט"ז וח"מ וצ"ש דא"ל היתר צ"ד, וגם ח"ן טעם לחלק [בזה] ש"י ל"ב עדים, דצנשאח הוראה חס' מובהק כהוראה לריך

ג' וכשרים. וכ"כ הר"מ קאנלצוגן בחש"י שצ"ש יעקב סי' י"ח דני"ג א' שיש לו חש"י ממז"ז מהר"י שור אריך ג', ושכן יחגיג עלמא, ולכן ח"י הולך בעקבותיהם כו'. וצנשאח אפרים סו"ס ק"א אחר ש"י דמירא הוראה ח"י ואלעזר א"ס יסכים עמו עוד א' מהרש"ם המפורסמים שצגליל, הוסיף, וגם שלא להכניס עלמנו במחלוקת הרמ"א ש"י דלא תשאל אלא ע"פ צ"ד של שלם. גם צפ"ת ר' חיים כהן סי' כ"ג כתב כפסק הרמ"א, דאף שהח"מ חולק עליו הלא הב"ש הוא אחרון והחזיק פסק הרמ"א, וכן ראינו נובח לאחמ"י ז"ל שלא החיר עגונה מימיו צפחות מג'. וצנשאח יעקב צפ"י הקלר סק"י"א כתב דאף דחלילה לי להכריע בין הפוס', עכ"י לישאל דגמ' "ברשות צ"ד" משמע שריך צ"ד של ג'. גם צדכר משה (חלומים) סי' מ"ט כתב שיש לריך בעקבות רצותיו שצנשאח חש"י כשהחיר ע"פ ע"א כתנו להושיב צ"ד של ג', ואף שהח"מ השיג על הרמ"א, והצ"ש אף שהחזיק צ"ד הרמ"א היינו נקצ"ע צ"י ולא להחיר צ"י, וגם ה"ט"ז הוי כמכריע דרך לקצ"ע לריך ג', מ"מ הואיל ונפיק מפי הרמ"א, קימו וקבלו עליהם כו', וצאמח לשון חז"ל "רשות צ"ד" משמע צ"ד של ג'. וצחקקי ל"ב סי' י"ז אחר דמוסיק דדבר זה חס' בעינן צ"ד של ג' להחיר הוי מחלוקת הפוס', הוסיף ולהלכה כו', לכתחילה יש לכל חס' לנאח ידי ספק וללך עמו עוד צ' אחרים כדי להחירא אליבא דרוב, וכן עשיתי מעשה כו'.

וכ"כ בנתיבות לשבת סו"ס"ק ל"ט דהעיקר דהוי דין וכבצ"ש, ולעיל שם אחר ש"י דרוא"ה הצ"ש מהגמ' ומהנמוקי י"ש לדחות, וכמוצא בזה הסמוך ד"ה וצח"ט, הוסיף, מיכו נראה ק"ת ראי ממזני דיצמות דכ"כ צ', דתנן חכס שאסר אח האשה צנדר על צעלה לא ישאנה, ולא קאמר חס' שהחיר האשה ע"פ ע"א לא ישאנה, דבענין זה מיירי צרישא, דצאמר הרגתיו לא ישאנה, משמע דלהחירא אשה לריך צ"ד, וצ"ד לא חשודי, (וכא דתני צסיפא מיאנה צפניו ישאנה מפני שהוא צ"ד, ולא חני חס' שהחיר ישאנה מפני שהוא צ"ד, היינו דקאחמריי החס' צגמ' דהא גופא קמ"ל דמיאון צפ"י ג' לאפקורי ממ"ד דסני צניס, ועיי' צאכן שמואל סו"ס"ק חל"ד מ"ש צוה), וכ"מ לישאל דהגמ' צדפ"ז והחירא להנשא, ל' רצ"ס. ועיי' עוד הוכחה.

ועיינן צניה שלמה המוצא צפ"ת ס"ק ש"ח אות ג' ש"י חס' לא תחקללה העדות צפני ג' יחזר ויושיב צ"ד ויעידו עוד פעם, ואם כבר הלכו ועיד השומע מהם צפני ג', וגם צנח ההחיר לריך שיהי צ"ד של ג' כדכריעו האחרונים דלא כהח"מ, וכן המנהג פשוט. וגם בחיים של שלום ח"ב סי' קי"א כתב על גצ"ע שנחת ס"י רב א' שיושיבו צ"ד של ג' לקבל העדות מחדש, ושם צפ"ס"י ה' אחר שהצ"ס להחיר צנדרו כתב להושיב צ"ד של ג' להחירא. וכן סצינו להרבה מהאחרונים ש"י צפ"ת חש"י דכיון שהחירא הוא טפ"י ע"א וכדומה יושיבו צ"ד של ג' להחירא ג', והס' צנצ"ק סי' ל"ז ומ"ג וצמח"ת סי' י"ב, נטע שפשוטים סי' ע"י, כתב כהונת סי' ס"ב, בית אפרים סי' כ"ט ל"ג ל"ז ע"מ, משיבה נפש (בספר הראשון) סי' כ"ב ול', פני משה (לר"מ מקלעוואן) בחש"י חמישית שצפ"ת הספר, שו"ת רמ"ן סי' ט' י"ב, שו"ת הרי"מ (מגור) כהשמטח לסי' ח', אריה ד"ו עילא סי' י"א

(א) ע"י לעיל בסד"ה אולם הב"ש, מ"ש כמה פוס' בדעתו.
(ב) בחקקי לב סי' נ"ז בדק"ד מסתייע מכמה פוס' דסני בחס' א' מדכתבו, עד שיסכים עמי עוד אחד, ולפי דרכו הק' על כמה מהם שבמקום אחר כתבו בעצמם להושיב ב"ד של ג'. ברם הדבר פשוט דמ"ש הפוס' עד שיסכימו וכו'. אינו ענין לדברי הרמ"א אלא כונתו להסכמה על עצם הפסק אם הוא צודק ואם יש בהוראתו וסברותיו כדי להחיר. אבל הרמ"א מדבר לענין כשבאים לומר להאשה שהיא מותרת להנשא, שזה צריך להיות ע"פ ב"ד של ג' וכשרים. ואפשר שבה יודו להרמ"א, ופסילא לא קשה גמ' מדידוהו אדידהו, ועיי' בחש"י לאות ד'.

אוצר

סיק של אות ב

הפוסקים

לר"ך טפי צ"ע כי הרבה חילוקי דיונים יש צ"ע [מתוך] שיועיל להחיר חבל למח ויכח לר"ך צ"ד של ג', חלל נראה עיקר דהיתר צ"ד דל"ל צ"ד עדים למח ויכח לר"ך צ"ע. גם בדבר משה המוצא בלות הקודם צ"ח גם בלכות, הדין בדברי ה"ש דהיינו לקב"ע, חבל לא להחיר. ובמ"ש הח"ע צ"ח הגמ' והנמוקין, כ"כ גם בנתיבות לשבת סקל"ע דאין ראי' מהתם רק לענין קב"ע חבל אין ראי' שלר"ך היתר צ"ד. [ודעת ע"מ ע"י בלות ה"ל].

ובשאלת אריה (וקול שחל) סוסי"י ג' כתב כן גם בדעת הרמ"א דמ"ש לר"ך ג' ולא קרובים היינו לקב"ע, חבל להחיר חונה לריכב ג' ועכ"פ די צ"ח חכם קרובים. ובסוסי"י י"ג כתב שכבר הביא ראיות דאין לר"ך ג' ושכל חכמי דורנו נהגו כן ושכן מבואר בכמה תשובות שכל חכם בדורו היתר לצדו. וע"י גם צ"ח הלל צ"ע. זה.

ובאפי זוטרי ס"ק קפ"ע אחר ש"י ג"כ דרך לקב"ע צעיון ג' דש"ח הוא עיקר הדמיון לדין, הוסיף, דמ"מ אין להל"ך שאלו ג' יהיו רחוקים זה מזה ומבטלם וכלשה דדבר זה הוא מותר ויתיר ומתוך כך אפשר לבוא לידי עיגון, ואחר שיקבלו העדות אז אין לך חלל שופט צדקת כשאר הוראות היוצאות מפי הרב שצ"ע ולא קפדו שחלל ההוראה מפי צ"ד.

ובצמח השדה ס"ק קפ"צ כתב דאפילו בחולקים על הרמ"א צ"ח להחירה צעיון צ"ד של ג', מ"מ לענין קבלת עדות ודאי צעיון ג'. [ודעת ע"מ ע"י בלות הקודם].

ומדברי הרדב"ז ח"ב ס"י תרנ"ו, כי בחקקי לב ס"י י"ז דקב"ע ע"ד דיש לר"ך דרך לקב"ע צעיון ג' ולא להיתר. דהביא שאלה מבטל הדין שכתב זה, לפני העיד פ' ששם ש"י נכר, כ', והעיד דל"ל דאף שכתב לשון "העיד", מ"מ אין כונתו בזה עדות, דהא לר"ך ג' לקב"ע, וזה העיד רק לפניו, ואף ד"א דרך העיד יכול לקיים שער, מ"מ כו"ע מודו שלחית ערה לר"ך ג' מקבלי עדות, והתם הקילו דקיום שערות דרבנן, חלל ודאי דכונתו בזה עדות הגדה והיו עד מפי עד [וג' דר"ל ויתקבל עכשיו צפני ג'], ומ"ש "העיד" משום דעצדי חוכמי דכל דבר המתיר להאשה קרו עדות. וע"י צ"ח ס"י כ"א שצ"ע לענין עגונה שחתמו זה רק צ', כתב מקודם דאף ש"י חתמו צ"ד, מ"מ כיון דלא פירשו בחתימה שחתמו צ' מנו תלחא, לא ה"י ראוי להכשיר, ומסתיו מהרמב"ם צ"ח עדות, חלל שכלן מוכח ש"י גם בסופר כ', וגם שהשליח הביא להקב"ע אחר שנתקבל צפניו כנופיה דחכמים, וזה דיש משמעות מהלשון ומהענין שנתקבל צפני ג' כ' ובכ"ה"ג ח"ל לכתוב צ' מנו תלחא ובמ"ש הרמב"ם ש"ס, ועוד דדע"ד סג' כשלא כתוב צ' מנו ג' כיון ש"י צ"ד כ', ועוד יש להכשיר דלא גרע מעמ"פ כ', ומסיים, והיו יודע ש"ס ה"י ברור שלא היו מקבלי העדות חלל צ' אין זו קבלה, דשנים שדנו אין דיניהם דין, וכדפסק הרמב"ם פ"ב דאסדרין וכ"ד רוב"פ ודלא כדשמואל כ'.

ובזכרון יוסף (לר"י שטיינברג) סוסי"י ו' [נראה נמי דקפיד לקב"ע ולא הזכיר כלל דלר"ך היתר צ"ד של ג' ד] תמה על הרב השואל שקבל עדות בתיחוד, הא גם הח"מ מסיק דעדין צ"ח, וגם מה ה"י מוזק לז"ח חליו צ' חששים ואפי' דלא גמירי כ' לכן פלגי דקדוש שיתיר וי"ש חלל הגז"ע גם לחכם אחר, וישיב עמו עוד שנים לקבל העדות.

ובבשראית הצובאות ס"ק ק"ח מנאר לחידך גוסא, דהיתר צפני ג' צעיון טפי מקב"ע צפני ג'. שהביא להצ"ע שבלות ח' שלר"ך ג' צ"ח מלך הבעונה דחשיב כמו דין, וצ"ח מלך קב"ע. דלע"ג דעד מפי עד כשר בעגונה, מ"מ גם עדות העמ"פ לר"ך שנתקבל צפני ג', ואף דהעד הראשון לא העיד צפני ג' אין דין אפשר משא"י אפשר, והוסיף, לכן כשיש ג' בזהרר גם הצ"ע יודע

ובאפי זוטרי ס"ק קפ"ע אחר ש"י ג"כ דרך לקב"ע צעיון ג' דש"ח הוא עיקר הדמיון לדין, הוסיף, דמ"מ אין להל"ך שאלו ג' יהיו רחוקים זה מזה ומבטלם וכלשה דדבר זה הוא מותר ויתיר ומתוך כך אפשר לבוא לידי עיגון, ואחר שיקבלו העדות אז אין לך חלל שופט צדקת כשאר הוראות היוצאות מפי הרב שצ"ע ולא קפדו שחלל ההוראה מפי צ"ד.

ובצמח השדה ס"ק קפ"צ כתב דאפילו בחולקים על הרמ"א צ"ח להחירה צעיון צ"ד של ג', מ"מ לענין קבלת עדות ודאי צעיון ג'. [ודעת ע"מ ע"י בלות הקודם].

ומדברי הרדב"ז ח"ב ס"י תרנ"ו, כי בחקקי לב ס"י י"ז דקב"ע ע"ד דיש לר"ך דרך לקב"ע צעיון ג' ולא להיתר. דהביא שאלה מבטל הדין שכתב זה, לפני העיד פ' ששם ש"י נכר, כ', והעיד דל"ל דאף שכתב לשון "העיד", מ"מ אין כונתו בזה עדות, דהא לר"ך ג' לקב"ע, וזה העיד רק לפניו, ואף ד"א דרך העיד יכול לקיים שער, מ"מ כו"ע מודו שלחית ערה לר"ך ג' מקבלי עדות, והתם הקילו דקיום שערות דרבנן, חלל ודאי דכונתו בזה עדות הגדה והיו עד מפי עד [וג' דר"ל ויתקבל עכשיו צפני ג'], ומ"ש "העיד" משום דעצדי חוכמי דכל דבר המתיר להאשה קרו עדות. וע"י צ"ח ס"י כ"א שצ"ע לענין עגונה שחתמו זה רק צ', כתב מקודם דאף ש"י חתמו צ"ד, מ"מ כיון דלא פירשו בחתימה שחתמו צ' מנו תלחא, לא ה"י ראוי להכשיר, ומסתיו מהרמב"ם צ"ח עדות, חלל שכלן מוכח ש"י גם בסופר כ', וגם שהשליח הביא להקב"ע אחר שנתקבל צפניו כנופיה דחכמים, וזה דיש משמעות מהלשון ומהענין שנתקבל צפני ג' כ' ובכ"ה"ג ח"ל לכתוב צ' מנו תלחא ובמ"ש הרמב"ם ש"ס, ועוד דדע"ד סג' כשלא כתוב צ' מנו ג' כיון ש"י צ"ד כ', ועוד יש להכשיר דלא גרע מעמ"פ כ', ומסיים, והיו יודע ש"ס ה"י ברור שלא היו מקבלי העדות חלל צ' אין זו קבלה, דשנים שדנו אין דיניהם דין, וכדפסק הרמב"ם פ"ב דאסדרין וכ"ד רוב"פ ודלא כדשמואל כ'.

ובזכרון יוסף (לר"י שטיינברג) סוסי"י ו' [נראה נמי דקפיד לקב"ע ולא הזכיר כלל דלר"ך היתר צ"ד של ג' ד] תמה על הרב השואל שקבל עדות בתיחוד, הא גם הח"מ מסיק דעדין צ"ח, וגם מה ה"י מוזק לז"ח חליו צ' חששים ואפי' דלא גמירי כ' לכן פלגי דקדוש שיתיר וי"ש חלל הגז"ע גם לחכם אחר, וישיב עמו עוד שנים לקבל העדות.

ובבשראית הצובאות ס"ק ק"ח מנאר לחידך גוסא, דהיתר צפני ג' צעיון טפי מקב"ע צפני ג'. שהביא להצ"ע שבלות ח' שלר"ך ג' צ"ח מלך הבעונה דחשיב כמו דין, וצ"ח מלך קב"ע. דלע"ג דעד מפי עד כשר בעגונה, מ"מ גם עדות העמ"פ לר"ך שנתקבל צפני ג', ואף דהעד הראשון לא העיד צפני ג' אין דין אפשר משא"י אפשר, והוסיף, לכן כשיש ג' בזהרר גם הצ"ע יודע

ובע"י באבן שמואל ס"ק תל"ד, דאחר שהביא דהצ"ע מל"ך צ"ד כן להיתר וכן לקב"ע, ושל"ד לעמ"פ כ' משום דהעד ה"י לר"ך ג"כ להעיד צ"ד, תמה, מה צ"ע בזהרר ה"י צ"ד הא הוא לא ראה רק אומר מה שהגיד הראשון, וכיון שהראשון לא הגיד צ"ד ליכא כלל בגדה צ"ד, ומכא דדרישה וחקירה אין ראי' כלל, דכזה יש תועלת בחק"י גם בהשגה, ולהראשון ה"י ח"ל לחקור כ' [וכנ"ל צמח"ש], חלל לענין בגדה דהא דצעיון בעלמא בגדה צ"ד הוא רק כדי שלא יהא עמ"פ, (והוא מגזכ"ג), וא"כ בעגונה הא כשר עמ"פ, וצפרט למ"ש [הר"מ כ"ל בתחילת האות] דפלוגתא גבי ד"ח הוא כשעדיין לא היו מתירין ע"פ עמ"פ, ח"כ פשיעא דאין ראי' [משם] לחלק בין עד הראשון להעד הבא לפניו, וא"כ בעגונה דכשר עמ"פ מהראוי דחושיל קב"ע צפני שנים. וע"ש מה שהאריך להשיג על הוכחות רעק"א צ"ח קב"ע שלר"ך קב"ע צפני ג', וכתב דבעדות ח"ש דצ' (או אחד ג') שדנו דיניהם דין ד, ועד מפי עד כשר, אין טעם לפסול

א) ובסמך כתב דלפי ביאור זה סג' קב"ע ביחוד, וצ"ע.

ב) ואולי כונתו דכיון דה"ב המתירין דנים ע"פ הקב"ע דהיתר, הוי כאלו הם בעצמם קיבלו כעת את העדות, וקבלת עדות דעמ"פ, והיינו ש"י שגם ח"ש יודע בזה, אף דה"ש כ' דגם לקב"ע ב"י ג', אבל דעת המרה"צ ג' דא"צ כלל קב"ע בפני ג', וכדבסמך.

ג) כ"ה בסוגרים שם בספר.

ד) דעכ"פ כ"ה למרי"ע כשהעידו שנים. וע"ע בהשמות.

אוצר

סיק של אית ב—ה

הפוסקים

היינו יושבים במקום אחד ודנים, אין קפידא, חדא כי נשכיחו נשאים ונותנים בדבר היו עוד חכמים צאוחו מעמד וגם הם הסכימו דמותה, ועוד דאעיקרא הא דבעין ג' להחיר מליון כמה גדולים שכי להדיא דלא בעין צ"ד של ג', מסתיין למינקט לחומרא דלבעי תלחא אפילו לא ישבו במקום אחד והם רחוקים זה מזה ** וכן נראה מש"ה רבינו חיים כהן סי' כ"ג, והשו' הרב משה קאלנבוגן שצב יעקב סי' י"ח, ושער אפרים סוס"י ק"ג.

אולם בנוצ"ק סוס"י ל"ג כי נדדו דאחר שיתירו הרבנים איש ממקומו לריבין לישב צ"ד של ג' ביחד להחיר דין הנשאת עפ"י ש"ה שריב"ה רשות צ"ד. וכ"כ שם צ"ח מ"א ומ"ג. גם בנו במהדור"ת סוס"י י"א, אחר שמסיק להחיר צהנאי שיסכים עמו הרב השואל ועוד אי מופלג בתורה היושב על כסא הכוראה, הוסיף, וליתר שאר אחר שילא להיתר תבוא האשה לפני צ"ד של ג' להחיר להנשא, כי נכון הוא לעשות כן בכל היתר עגונות, וכן הורה הרב גאונים. וכ"כ צ"ח שלמה (ל"ה מסקאלא) סוף סימן ל"ז, ובספר יבושע סימן פ"א. וכן בכת"ס ח"א סימן ע"ה כתב בזה"ל דלעת הכ"ה המהר"ך ג' לריך שיתקבלו יחד. ועיין גם בלשונו בח"צ סימן ק"ל דס"א טור ד' שכתב דלכתחילה לריך שישבו ג' במוחזא חדא כו'. וכן בל"ה דבי פילאי סוף סימן י"ג כתב שישב בית דין בזהוועדות יחד. וכ"כ במהר"ש ענגל חלק א' סימן ע"ז שישבו צ"ד של ג' ביחד. ובאגודת אלוז סוס"י י"ד אחר שכתב נדדו דאפשר שיסכים עמו עוד אי מצעלי הוראה מפורסמים מה עוז כו', הוסיף, וצ"ד שישבו צ"ד של ג' ויתירו להנשא כו'. וצ"ח שאלה סוס"י ל"ז כתב נדדו דאם יסכימו ג' גדולים להחיר ישבו אח"כ צ"ד של ג' להחיר. ובעי"ז דרך יצחק סוס"י י"ב, דאחר דמסיק דגם הוא נמנה עם המחירין, הוסיף, אך צאופן דאחר שמסכים להחיר ישבו צ"ד של ג' כו'. גם צ"ח דהשלח במוחזא צ"ח א' כתב דמושיבין צ"ד של ג' להחיר [וכ"ה בל' הח"מ המוחזא בתחילה אות ז' ולדיעה זו לריב"ה הוועדות יחד]. ועי"ש בדברי מהר"ל שצ"ח שכי"ח אות ז'.

ח. המצטרפים לחכם המתיר להיות ב"ד, אם צריכים להבין מעמי ההיתר ולדון בהם. דרך יצחק סוס"י י"ב כתב להרב השואל, ובצ"ד שיתירו שח"ך עמך יהיו ח"ה יודעין למשקל ולמטרי בהלכה, לעיין בכל ההיתרים של כל א' וא', ולא יסמכו לומר כדאי זה לסמוך עליו, רק שהצ"ד בעצמם יסכימו להחיר. ועי' בסוף חשו' ה"מ קאלנבוגן שצב יעקב סי' י"ח דרי"ג א', דאחר שהצ"ד להרמ"א ועי"פ ש"ך ג', כתב, לכן אני הולך בעקבותיהם ש"ך שיסכימו עמי עוד צ' רבנים מובהקים גאונים ארץ מפורסמים בהיתור [ועי' בחשו' מהר"ש ענגל ח"ג סוס"י ז', שכתב, ובעיקר היתר מקובלני מצעל בדברי חיים מלאני להחיר עגונה לריך ג' רבנים מובהקים, לכן אם ילטרף עוד ח"ה מובהק, אז גם אנכי אלטרף לדעת כהדרי"ג, ע"כ. מיכו י"ל דבכונה לעצם יסוד צדור היתר, וכ"ה מסיומו הראשון שם צ"ח טור ד' דאחר שכי דיש מקום להחיר, הוסיף, אך נא ללך עמנו עוד רב גדול א' וישבו צ"ד של ג' להחיר].

ובאבני גזר סי' ס"ב כתב דנראה ש"ך שיסכימו להם וסצרי, כדאי בצבורות דל"ז א' לענין היתר צבורות וגדרים, וכן צערכין ג' א' לענין שחכם ישראל רואה הנגעים, ואומר לכהן שאינו צדיק אמור טהור כו', דאעפ"כ לריך שיהי הכהן מסצרי ל"ה וסצרי, כן שיטת ה"ה והר"ה רפ"ג דנגעים, והכ"ה [צ"ח דטומ"ל ה"א] כתב שכי"ד הרמב"ם, הרי דאף שסומך על החכם, מ"מ אם לא סצרי כשמצדירים לו אין דיבורו כלום, כי"ד צ"ד אם הכ"ד אינם יודעים אין היתר שלהם כלום, ואף תחום

לפסול כשהני שנים קצלו עדות ולא הי' צ"ד בהקבלה. וכתב הפוסקים שם למעלה הצ"ח ד' הדיעות ולא הכריע. ובס"ק ח"ה אחר ש"ן לדעת הח"מ דסוצר דגם לקצ"ע צעין ג', כתב, אבל האחרונים החמירו בזה, אבל במקום עיגון שחשאר עגונה הי' נראה להקל. ועי"ש בדכ"ד סוף טור ד' שמוכח מחשו' הר"ן סי' מ"ז שא"ל קצ"ע צ"ד, דקש"ן אם אפשר להעבד לחזור צ"ד מזה שסגיד חוץ לצ"ד, כתב, כיון שבעדות אשה א"ל שיעיד צ"ד כו'. [מיכו עיין בזהם סופר המוצא בזה ו' לאות א' שהצ"ד מחשו' זו ראה להיתר].

ג. ובדיעבד כשנשאת שלא ע"פ ג' ע"י צסוף דברי הכ"ה המוחזא צ"ח א' שכתב דנשאת שאלו. ובח"ס ח"צ סי' ק"ל אחר שציאר דעדים לריך שיקבלו צ"ד עכ"פ, ולענין ההיתר אין ראי' מוכרחת ש"ך ג', וש"מ"מ לכתחילה לריך ג', כתב צ"ח טור ד' דדיעבד אם נשאת ע"פ הוראה חכם א' מופלג בהוראה, לא תלא. וכ"כ בחקקי ל"ג סי' י"ז בדק"ד טור ד' דנראה להלכה דבהחירה החכם המיוחד שהגיע להוראה צ"ד של ג' ונשאת לא תלא, דהלכה בדברי המיכל צעין היתר עגונה. וצ"ח השדה סי' קל"ז כתב דגם הרמ"א רק לכתחילה הקפיד שיבא צ"ד של ג', כמ"ש ובצ"ד לריבין להיות ג' כו' משמע רק לכתחילה [ומעטם שלא יהי' מכשול, וכדבריו שנאות א'], אבל דיעבד פשוטא דאין קפידא.

ועיין במהר"ת מינן שנאות א', שכי צעטם דבעין ג' דהוא משום דנאמנות ע"א כיו מטעם דאפקעינהו רבנן לקדושין, ושלפ"י צ"ח א' אין ע"א נאמן. ועי"ש בדברי הר"י וכו' שלפ"י הרי להרמ"א גם דיעבד תלא. וכ"כ דרופקי בתשובה ס"ק שח"ג דלעטם זה אף דיעבד יש להחמיר *.

ובחן טוב ס"ק קל"ז כתב דלפ"י הכ"ה צעטם דבעין קצ"ע צפני ג' וש"ן לדמות לעד מפי עד, משום דאין דין אפשר משאי אפשר, לפ"י י"ל דאפי' ניסת תלא, כיון דהי' אפשר לקבל עדות צפני צ"ד קודם שניסת, וכיון שניסת צאיסור אפשר דתלא, כעין מה דסוצר הש"ך [המוחזא צ"ח ס"ק הקודם אות ו' בח"ס] דניסת צ"ח רשות צ"ד תלא. [ולענין כשלא הי' היתר צ"ג, הרי סוצר הכ"ה דלכ"ה א"ל רק קצ"ע צפני ג', וכנ"ל צ"ח הקודם]. ובאבן שמואל ס"ק ח"ל"ד אחר שהלריך בדברי רעק"א [המוחזא צפ"ח ס"ק קניא דסוצר דבעין ג' לקצ"ע], כי בדכ"ד טור ד' דנראה דאפי' לדעתו יש תקנה שיעיד טהר בעד או השומע ממני לפני צ"ד של ג', וכיון דעתה נחקל עדות שבעלה מה, איגלוי מילתא דנשאת בהיתר, וכמו שנשאת צ"ח שום עד ואח"כ נחצר ע"י צ' עדים שבעלה מה קודם שנשאת, דכדן הוא דלא תלא, (דרך דלאחר שנשאת צ"ח עד צ"ח צ"ד צ"ד הניח שם צ"ה, משום דחזין דלא דיוקא, וכמוצא צפ"ח סק"י, אבל כשנשאת ע"פ ע"א תלא שלא הועד צ"ד לא חזין כלל דלא דיוקא, וא"כ כשהועד אח"כ צ"ד דמי לנצח אח"כ צ' עדים), ורק כשהעד והשומע ממנו לא נמלאים כעת, אפשר דתלא לפי דעתו.

ד. אי בעינן שג' המתירים יתקבצו יחד. בחקקי ל"ג ח"א סוס"י י"ז אחר שהעלה להחיר נדדו, כתב, שכיין דשני גדולים הסכימו להחיר הרי נמלא צ"ד שלם, ואע"פ שלא

(*) מיהו מה דמסיים ע"י, כיון דבקלות יש לפצוא ג' אנשים. זה צ"ח דטומ' הול"ל דבלא ב"ד לא הופקעו הקדושין ובאיסוריה עומדת.

(**) וב"ש עוד שם שכי"ג מהפוסקים שרובים ככולם כשהצריכו ג' על הרוב היה הצירוף מרבנים רחוקים וש"ם דאין קפידא בדבר, צ"ח דששט דמה שכתבו כן, הוא רק שיסכימו על עצם ההיתר, ואינו צנין לבי"ש הרפ"א דבנשאת עפ"י ע"א בעי' ב"ד של ג' להחיר. וכדמצינו בהרבה פוסקים שכי' דאחר שיסכימו עוד ב' גדולים יושיבו ב"ד להחיר.

הפוסקים

סיק של אות ה—ו

אוצר

מליון צפוס' שיחנקו בזה *]. ולהלן צלוח ל"ב כתב, ודיכא דיעין דהאשה מהדרת שיתירוב מכצלי בעיגון כצ"ד, אז בודאי מנזה על כל צ"ד להזדקק ולהתיר, כיון דאז בנדר זכות וזכין שלא צפניו, דאולי צחוך כך יצוא ע"א להכחיש, שלא יבא נאמן. ועיי"ע בדבריו להלן צלוח י"ב.

אמנם בשערי דיעה סימן קס"ג כתב, דלכסוברים דהיתר צ"ד מעכב אפשר דצפנין שיהיה דהיתר צפני האשה דוקא ועפ"י שאלתה, ואף שלא ראינו בן מפורש מ"מ יש לתת טעם לזה, דכיון שיסוד דהיתר צפני על סדרת חיובת דייקא ומינסבא מסתבר דסברא זו אלימא עפי במקום שהאשה עומדת לפני הצ"ד ומבקשת היתר **.

ובהנהגות חכמת שלמה סעי' זה כ"כ מטעם אחר, דלכסוברים דצפנין דוקא היתר ג' צפ"כ אינו כשאר הוראת איסור והיתר דהצ"ד רק מודיעים הדיון, דא"כ היה די ציתוי, וצפ"כ ל"ל דס"ל דהדבור גורם דהיתר וכן תקנו חז"ל דלא הותרה רק עפ"י דבור, ולכן לדידכו נראה דראוי לכתחילה שיהיה דהיתר צפני האשה, דיש לדמות זה להיתר נדרים דלא מכני ע"י שליח רק צפנין שיצוא הנדר צפנא לפני המחירין, וכיינו מכה דהיתר נדרים דהדבור לדידכו גורם דהיתר ולכן לא מכני ע"י שליח, וכן צ"ב דהדבור לדידכו גורם דהיתר ואפומייכו ניתרת צפנין לכתחילה שיהיה צפני האשה. ועי' בלשון החת"ס צח"צ סי' ק"ל דס"א מור ז' ש"י דלכתחילה לריך שיצבו ג' צמותא חדא ויאמרו לה מותרת את להנשא. ועי"ע צח"א סי' ע"ה.

ובאפרקטא דעניא סוס"י ק"ו אף שחמה על החכמת שלמה כ"ל צמאי דמותר ליה לנדרים, דשאני היתר נדרים דהחכם עוקר הנדר מעיקרו מגזירת הכתוב והוא מסגולות מלות התורה"ק דלא מהני רק כשהנדר הוא צפני החכם, משא"כ צ"ד הרי מיתת הצעל מחירה צל צ"ד והצ"ד אינו אלא לצרר מיתת הצעל, ובהיתר נדר גופא רצו המחירים ע"י כתב השואל, מ"מ מסיק דכחול ונפק מפי הגאון זקן הכוראה נראה דאם אפשר צקל שיהיה האשה צפני הצ"ד המחירים נכון לפשות כן.

ועיין דופקי חסוכה ס"ק שד"ם ש"י דקשה לומר כהחכ"ש כ"ל דמותר לגמרי לנדרים, דלפ"ז יולרך לומר ג"פ מותר לך ול"ע.

ו. אם מהני קבלת עדות בלילה. עי' בתשרי הח"מ צסקע"ח שצחקשו על הרמ"א למה לריך ג', כתב, דא"כ היו לריכים הצ"ד להתוודע יחד דוקא ביום ולא בלילה ובישיבה כו', מה שלא חקר צפוס' פוסק. מיהו מהר"ם אלשקר סי' ע"ו אחר שהאריך בדין קצ"ע לענין אחר דאפי' עברו וקבלו העדות בלילה לאו קבלה היא, משום דקצ"ע כחילת דין דאינו אלא ביום, כתב, דכ"ש עידי נשים דאפי"ג דמדמיין להו צפוס' יצמות לדיני ממונות דא"ל דר"ח, מ"מ לענין קצ"ע ביום אפשר דמדמיין להו לדיני נפשות ד[גם] אין גומרין אלא ביום, ודברים צוררים הם דאין לסמוך אלא על העדויות שנתקבלו ביום. גם צנחניות לשבת סק"ט כתב דאין מקבלין עדות נשים בלילה. ובמהרש"ם ח"א סי' ק"ל ד"כ ומ"ש, בנדון שנתקבלה עדות בלילה, כתב, דעדות נשים כדיני ממונות דמ"א

(*) ע"פ דבריו לעיל שם לענין דהתם.

(**) ועי"ש ש"י ע"ד דכן מוכח קצת לשון הרשדים בס"י ק"ו, והמא ברשדים שם אין רמז לזה, ואולי כונתו לסי' ר"פ המובא בקיצ' סי' שניה, דלא נקרא ב"ד אלא במקום מושב הדיינים, וגם המהרש"ם בח"ג הג"ל שם בתשרי העיר מזה, אבל מסיים ד"ל דהיינו לענין קבלת עדות, משא"כ לענין ההוראה. [הרשדים מירי התם לענין הגדת גוי לפני ב"ד דא"י פסלית, וכמובא באוצה"ם לסיף י"ד ס"ק ק"ג אות ג'].

החוס' צערכין שם צח"י כ"י [דפצרי דמ"ש צנ"י דצפנין דמסבירי ל"י וסביר, קאי אהכנס], י"ל שמודים שאם אינם יודעים לא מקרי בית דין, אך הא דאזי שא"ל לידע ראוות הגדולים, רק טעם דהיתר בקצרה.

ובמשיבת נפש (צספר הראשון) סי' כ"ג כתב להרצ השואל, דמה שנראה מדברי כ"ח שצאם לריך צ"ד לריך להניע צפניהם כל ענין הפלפול ומשא ומתן של המורה, לצ"י לא כן ידמה כו', דנראה דאף להצ"ש ח"ל הצ"ד לישא וליתן רק שריכה רשות מצ"ד ולהתיר צפירות, וזה מורה לשון המשנה נשאת צרשות צ"ד, וחו לא לריך כו'. ועי"ש קרוב לסוף, דאחר שזן גם לעניינים אחרים, שאם ח"י מצ"ד אינו יודע להכריע בהלכה, ובמה שנראה לו לפוס' ריהעא מסכים להכנס אחר, אם אין לכו מוקפו להסתפק שמה טעם [בהכנס] י"ל דשפיר נקרא בסכמת צ"ד, ועדיין ל"ע, הוסיף, עכ"פ צדוות אשה מטעים בכל יום שדברי פסקים נשלחים לעיירות קטנות שאין הצ"ד יודע להפלות צין דין לדין צמילתא דחילא צעומקא דיונא, ולא חיישין לה, וכן משמע קצת מהגמ' דיצמות דק"כ ח"י דצקשו לשמתי ל"י שילא שהתיר צמסאלים, ואם כ"י לריך שהצ"ד יסכימו להטעמים ח"כ ה"ל נדוות גם להצ"ד שהסכימו, אלא ודאי עיקר הדין הוא להכנס המורה המוסמך צדור, ועל ידו עיקר הכוראה אף שאין צמזרפים כדאי להכריע צעמא של החכם כו', לכן פשיט שיוכל להתיר צצירוף צ"ד שלו אחר שיניע להם קיטור הדברים שעליהם סובבים קוטבי היתרים, וכך עשינו גם אנכי. וכ"כ צפ"י צ"ד דסגני צמניע להם עיקר אופני היתר.

ועיין בלשון הנוצ"ק צפוס"י מ"א, שכתב דהרצ ילרף עמו עוד שנים יהיו מי שיהיו, רק לא קרובים או פסולים. ובזכרון יוסף (לר"י שטיינברט) סוס"י ו' כתב דיוכל לרף צ' אנשים אפי' דלא גמירי דהא צצ"ד הדיועות סגני כמ"ש הצ"ש, ומכ"ש דמר שצקי צקצ"ע ה"י עמכם. ועי' בלשון השדה המוצא צלוח ח"י צסד"ה ועי' בדבר, דצפיקר צענין גדול ח"י כהוראה כו'. ועי' בדברי צן הנוצ"ק שצלות הקודם צד"כ אולם.

ו. אם צריך להתיר בפני האשה. צש"ח מהרש"ם ח"ג סוס"י רי"ב כתב, דכיון שגוף הדבר דלריכים צ"ד של ג' קיבב צו הח"מ [דלגיל אות ח'], וגם המחמירים לא החמירו יותר מגבי דיני ממונות, ח"כ הרי קוי"ל צח"מ סוס"י י"ח דפוסקים הדיון שלא צפני צפל דין, ומכ"ש דגבי היתר עגונה גם צמקוס דצפנין צ"ד סגני לפסוק הדיון שלא צפניה. [ועי' צאפי זוטרי ס"ק קפ"ט דתמה על הדיעה דקצ"ע דעגונה שזה לדין שאר קצ"ע כ"י דא"כ נלמך גם קצ"ע צפני האשה, משמע דפשיטא ל"י דצב ליכא מי שסובר כן].

ובעין יצחק ח"א סי' כ"ז אחר שכתב דהא דהמכחיש אחר שהותרה אינו נאמן היינו גם כהותרה שלא צפניה, כמובא צס"ק ש"ז אות ד', הוסיף צלוח ל"ד דה"נ להרמ"א דמלריך צנשאת ע"פ ע"א רשות צ"ד [של ג'], ח"י נימא דצפנין דוקא צפניה ח"כ ישחנה הדיון צנשים קטנות שלא יהיו מותרות ע"פ ע"א, כיון דדין כשלא צפניה, [כמבואר צצ"ק דק"כ צ' לענין קצ"ע, ערש"י שם, מדצרי לעיל], וכן יש להסביר יותר, דהא קטן אוכל נבלות קוי"ל דאין צ"ד מצוין להפרישו, ח"כ לא שייך צקטנות לומר מותרות אהן להנשא כיון דלאו צני מלות נינהו ולא שייך גצויהו איסור והיתר כלל, רק עיקר מה דדיינין צבו אם מותרות להנשא לפי דינאן מאיסור ח"א, וזה רק לענין אם מותר האיש לישא אותן, ולפ"ז נלמך להדר להתיר עפ"י ע"א צצ"ד לפני אותו האיש שירכה לישא אותה, דאז דוקא שייך לומר מותר אהא לישא אותה, וכמו צריש הוריות דלמרו מותרין אחס לעשות צלשון נוכח. [וכרי לא

אוצר

ס"ק של אות ז-יא

הפוסקים

דמיא כו, לכן הנכון שיעיד אי מהדיינים לפני ז"ד אחר [ביום], וכמ"ש הרב השולח.

גם בזבחי צדק (לראש"י סומך) סי' א' בדף רס"ד כתב דפשוט דבדלי לא הוי קב"ע כשקבלוהו בלילה, מ"מ מהניא עדות זו [שכתוב בהקב"ע שנתקבל בלילה] לחשבה כעדות עד מפי עד, ולא גרע מהא דמלאו כתוב דשער מת איש פלוני דמשיאין אשתו כמובא בסעיף י"א, ולאו דווקא כתוב "בשער", אלא אפילו כתוב כן בכתב השולח לחבירו כמ"ש הסכ"ג הנה"ט אות מ"ז מהמה פוסקים, וא"כ לא גרע זה הקב"ע שז"ד מהכתב הנשלה, ועוד ודאי אם גוי מסליח אחר לישראל בלילה על ענין עדות אשה וכלך לו, או ישראל שאמר לישראל בלילה על ענין עגונה וכלך לו, וזה פשוט דנקבל עדותו, ולא מלינו להפוסקים שחילקו בזה, וא"כ ה"א נהי' דלא שמה קבלת עדות מ"מ מהניא לן דהוב כעד מפ"ע.

ולענין ההיתר. ע"י בפי"ת סוס"ק קנ"ג שדייק מדברי הרמ"א דהיתר נריך להיות ציוס דוקא, ולכאורה משמע כן גם מחש"י מהר"ם אלשקר ה"גל כמ"ש דאפשר דמדמינן לדיני נפשות דאין גומרין אלא ביום.

ח. ואם עד נעשה דיין. כתב בשערי דע"ה סי' קמ"ז, דלמ"ש החו"ס בכתובות דכ"א ד"ה הנה, בטעם דאין עד נעשה דיין דהוא מזה"כ שיעידו העדים לפני הדיונים, ע"ש, א"כ תליא זה בפלוגתא אם נענין מעיקר הדין בעדות אשה קב"ע בפני ז"ד של ג', דהכ"מ [ה"גל בלות א'] האריך לבאר דאין נריך כו, ועכ"פ בהיתר עגונה לא צ"ע ז"ד אלא לפתחילה, וממילא באה א"א נענין אחר אלא שפעד נעשה דיין, דודאי אין בזה מיוחד, מעיקר הדין. ונתיבות לשבת סקל"ט [דעתו דהיתר עגונה צ"ע ז"ד] כתב בחוק דבריו דאין עד נעשה דיין ע"ש.

ט. אם מותר להב"ד לקבל העדות בשבת, או להתיר. בשבות יעקב ה"א סי' י"ד, נדון צ' יהודים שכלכו בדרך צע"ש, וא' נהרג והשני ניול כשהוא מוכה ונוטע למות, וכתב דלר"ת ורמב"ם צפה"מ לצי"ה דל"י דבמקום מלוא וליכא דעדין מיני מותר לדון בשבת, וכ"ה בהג"ה פ"ד דסנהדרין מהל"ו, ולהמבואר ברפ"ג דר"ה דקב"ע הוי כחולת דין, א"כ לדעתיה ודאי דמותר לקבל עדות כזו, אך לרש"י ולשאר גדולי הפוס' דאין דנין גם בגיונה ה"גל, א"כ ה"ה לקב"ע, אכן הרמ"א בל"ה סי' ש"ט סעיף ד' פסק דבשערי"ד סומכין אר"ת ומקדשין בשבת, וא"כ ה"ה דדנין דגבי הדדי חק כו, ואין לך שט"ד גדולה מחק"ע, ובדואי מותר לקבל העדות בשבת ואין להמתין למו"ש כיון שהוא מסוכן למות, ודמי למ"ש ביצמות קב"צ אי דבשעת הסכנה כותבין כו וערש"י שם, וה"א אם נמתין עד מו"ש אולי ימות ולא תמלא כו וערש"י שם, וצ"ה דכ"א מצואר דהעדים מחללין השבת עד אחר ותשאר עגונה, וצ"ה דכ"א מצואר דהעדים מחללין השבת משום חקנת המעדות, וה"א משום חקנת עגונות יש להחיר, ואף דהתם יליף מקרא, היינו משום דמיירי בחילול דאורייתא, משא"כ בזה דאין דנין בשבת דהוא רק גזירה דרבנן מחשש דשמה יכתוב, לכן במקום דחק גדול כזה ומלוא ודאי היתרו כו. ואם יאמר האומר למה נריך לקבל עדותו בצי"ד, הלא משיאין ע"פ עד מפי עד, זה אינו, דפקל יוכלו לבוא לידי ביטול העדות כשישמע ממנו רק עד, משא"כ הצי"ד ידקדקו בדרך כדי שיהא בעדותו כדאי להחירה, וע"ש מה שהוכיח עוד בזה, ומסיק, לכן נ"ל דהיתר פשוט הוא לקבל עדותו ואל יתעטלו בדרך כמו שאין להתעטל בפקח נפש, והצי"ד בהרע"ה לאר"ה סי' ש"ט סעיף ד' ע"ד הרמ"א ה"גל, דמותר לקבל עדות בשבת על עגונה ממסוכן וקרוב למות, דחייש' שלא ימלא אה"כ עדות אחרת, והצי"ד צמ"ש שם סק"ד, [ומשמע דבגיוני אחריו אין לקב"ע בשבת, וכ"מ בנתי"ש דבסמוך].

וכתב עוד בשערי"ה ה"גל, דלכאורה נראה שלא ישנו במקום הקבוע למוסד הדיונים, וכדאי בסנהדרין דפי"ה צ' דבשבת ויו"ט יושבין צ"ד הגדול בחיל ולא בלשכת הגזית כציומת החול, ופרש"י בטעם א' שלא יהא נראה כיושבין צדין, וזה עיקר, ומזה למד הרמ"א בסי' ש"ט סק"ג דמה"ט אסור לקבוע בשבת מקום לחליצה כו, ולי נראה דאי משום הא לא אריא, דהתם קאי על סנהדרין שדין דיני נפשות שאסור לדון בשבת [מהחורא] כדאי בסנהדרין דל"ה א', לכן גזרין שלא יהא נראה כדנין בשבת, משא"כ לדון שדין רק דיני ממונות וליכא רק גזירה בעלמא שמה יכתוב, לא גזרין כולי האי שלא ישנו במקום הקבוע.

ולענין להתירה בשבת, דן בנתיבות לשבת סקל"ט, וכתב דלכ"מ [ה"גל בלות א'] דהיתר עגונה הוי כשאר הוראה מורים בה להתירה אפי' בשבת, ויש תועלת [למחר להחירה] אם יצוא עד המכתש, ואף שצ"ע בל"ה סי' תל"ח סק"ט כתב דבדאיכא חזקה אסור אין מורין להחיר בשבת ויו"ט, וכתב איכא חזקה א"א, מ"מ הא כתבו החו"ס [בכתובות כ"ב צ'] דאיכא חזקה דרייקא נגד חזקה אסור א"א, אך כבר כתבנו [כמובא בלות ה"גל] דהעיקר דהוי דין, [וא"כ אין מורין להחירה בשבת].

י. אם אפשר לחב"ד להתיר לעגונה חזקתה ליבום, קודם שחלצה, ולמינקת תוך זמן הנקתה. בחזל"ה השו"ן סוס"י ל' הסתפק בזה הרב השולח, כיון שאין יכולים לומר מותרת אה, דהא עדיין אסורה על כל העולם, והשיב לענין קודם חליצה, דישנו צ"ד ויאמרו לה מותרת את לחלוץ ואח"כ להנשא, דאם לא תתירה קודם חליצה יש חשש חליצה פסולה, שבהא נריכה לחזור על כל האחק. ולענין מינקת כתב, דאין זה חשש כלל, דא"כ בכל גירושין שאומר לה הרי את מותרת לכל אדם ונריך שלא יהא שום שור צגע אף לזמן, וברי עדיין אסורה ג' חדשים משום הבחנה, א"כ דהאי אסורה לחוד והאי לחוד.

יא. אם אפשר לתת היתר כשהועד שהוכה באופן שוראי ימות לזמן מסוים קודם שתנשא, אלא שלא ברור אם כבר מת עכשיו. בצי"אור מנחם שעל הצי"ס סק"ד, לפ"מ שצי"א דלהצי"ס ודאי הוא דגוסס ימות אחר ג' ימים. [ע"י בזה בל"ה ה"גל ל"ה סי' רנ"ז אות כ"ב כ"ג], פירש דהא דקיי"ל דאין מעידין על הגוסס, אע"פ שלא חנשא אלא לאחר ג' חדשי הבחנה, ואז כבר ודאי מת, דהטעם הוא דאין לצי"ד לתת היתר [עכשיו שחנשא] לאחר ג' חדשים, אם לא צרור שכבר עכשיו מת, וכמ"ש החו"ס ביצמות דק"כ ע"צ ד"ה למימרא, לענין מגויד, וז"ל, ועוד אומר ר"י דודאי פשיטא דמגויד דמחני' מת לצסוף כיון שמגויד במקום שנעשה ערפה כו אכל אינו דבר צרור שימות קודם שיתירוה להנשא כו, ר"ל שאין בצי"ד יכולים להחירה להנשא עד שידעו צרור שמה קודם הבחנה, לכן אין מעידין על המגויד אף דודאי מת לצסוף, ואף דהבחה היא לאחר ג' חדשים ובדואי ימות קודם, מ"מ אין להצי"ד ליתן לה כתב על הבחנה, וכ"מ מלשון השו"ע בל"ה שכתב, לענין הטלו רגלו מהארכובה ולמעלה, דמשיאין לאחר י"ב חדש, וצ"ה צ"ה כתוב דין זה בלשון אחר, כשהטלו ממנו אצבע שא"א שינטל מהחי ויח"ה כ"ז מעיד עליו שמת, וכ"כ בטור מעידין עליו להשיא אשתו, ולבשרת החו"ס א"ש מה שלא הזכירו שמתחין יצ"ח, ומשמע מלשונם דכיון דאיא שיח"ה, ובדואי לא ילא מהמים למקום אחר, אלא מת מיד, לפיכך נותנין לה החרה מיד להנשא לאחר ג' חדשים, ככל הנשים באריות הבחנה, משא"כ המחצר אצל בשיטת הרמב"ן והרשב"א שלדעתם לא יתירה אלא לאחר יצ"ח, משום דניטל הרגל מארכובה ולמעלה יכול להיות יצ"ח וחיישין שילא למקום אחר, [אף דא"כ לא יח"ה מ"מ]

בירור הגר"א

באר הגולה

מ : אשה אומרת לא מת ושתי נשים אומרות מת הרי זו (קבו) **תנשא**
וכן אם אמרו עשר נשים לא מת וי"א נשים אומרות מת ה"ז תנשא [קלב] **שאינ**
אומרים שנים כמאה אלא בעדים (קבו) **כשרים**

אבל

[קלב] שאין כו' מ'
 דבכשרים תרי כמאה
 אע"ג דבגמ' לכאורה לא
 מ' כן דאמרין כ"מ
 שהאמתה כו' וערש'י

שם מ"מ בתוספתא מבואר בהדיא כדכרי' ברפ"ד ר' נתנ"י אימר כ"מ שהכשירו חכמים מ' שנים אומרים מת ומאה אומרים לא מת הרי מאה כשני עדים :

באר היטב

וג' אומרים לא מת ומ"מ אם ניסת לא' מעדיה לא תנא. אבל נפסולי
 עדות אם נ' אומרים מת וג' אומרים לא מת אפילו אם ניסת לא'
 מעדיה תנא. נה"י ז"ש :

(קבו) **תנשא**. אפילו אם לא התיירה. הרא"ש :

(קבו) **כשרים**. ואם מאה אומרים מת ושנים אומרים לא מת לא
 תנשא ותנא אח"כ נשאלת לא' מעדיה ואם שנים אומרים מת

הפוסקים

סיק של אות יא — סיק של אות ב

אוצר

שלג. וי"א נשים אומרות מת. א. דין זה כתבו הרמב"ם פ"ב
 מה"ג הכ"ב. וכתב הב"י דהוא פשוט מיומנות קרי' ב'
 דקאמר ר' נחמיה דבפסולי עדות הלך אחר רוב דעות. וכן בס'
 קצ"ח עמ"ש הטור בשם הרמב"ם דאם ב' נשים אומרות נעמלת
 וג' אומרות לא נעמלת הרי זו שותה, כ' הב"י דדברים פשוטים הם
 מדרי נחמיה, עד שיש לתמיה למה הולך הטור לתלות זה בשם
 הרמב"ם, וסו"ס דאפשר דמשום דאיכא למטעי דר' נחמיה ולומר
 דלא קאמר שהולכים אחר רוב דיעות אלא ב' נשים נגד אשה א'
 אבל ב' נשים נגד ב' נשים כמחלף על מחלף דמי, לכך חלה הטור
 דין זה בשם הרמב"ם לומר דאינו כן, ע"ש.

אולם הר"ח"ש דע"כ א' כ' דמדכרי רבינו ירוחם בשם רמ"ה
 בנכ"ג ח"ג מבואר דחולק על הרמב"ם בזה, שהרי כ' שם
 דמאחר דקיימ"ל דב' נשים כנגד עד א' כפלגא ופלגא דמי, ה"כ
 ב' נשים כנגד ג' נשים כפלגא הוא ואוקי הדבר בחזקתו עכ"ל
 וכוונתו דכיון דב' נשים לגבי ע"א כפלגא דמי, וקיימ"ל דאפילו
 חלק נשים לגבי עד כשר הוא כפלגא ופלגא, מניח דב' נשים לגבי
 ג' נשים ואפי' לגבי חלק נשים כפלגא ופלגא דמי, ובודאי אישתמע
 לי לב"י דכרי ר"יו אלה. גם במראות הוצאות ס"ק קניע חמה
 כנ"ל על הב"י והניח דכרי ב"ש.

עו"ב הר"ש"ש בדף ע"ט עור ד', דלדעת הרמב"ם הג"ל נראה
 שאם התיירה על פי ב' נשים ואפי' נשאלת, ואח"כ באו
 ג' נשים ואמרו לא מת, דחלף, כיון דאזיל בחר רוב דעות, משא"כ
 לדעת ר"יו בשם הרמ"ה לחולק על הרמב"ם וסובר דב' נשים לגבי
 ג' נשים כפלגא ופלגא דמי, ולדיוק אם התיירה עפ"י ב' נשים
 ואח"כ באו ג' נשים ואמרו לא מת לא תנא מהתיירה. וכ"כ בחן טוב
 ס"ק קל"ט.

ב. ב' פסולים אומרים מת וג' פסולים אומרים לא מת וניסת
 לא' מעדיה ואומרת כרי לי שמת. ע"י ב"ש"ט ס"ק קכ"ז
 מהב"י והב"ש ש' דחלף משום דאזלין בחר רוב דעות. וכ' בחן
 טוב ס"ק קל"ט דהיינו דוקא לדעת הרמב"ם והמחבר בסעי' זה.
 משא"כ לדעת ר"יו בשם הרמ"ה [הג"ל באות א'] הסובר דב' פסולים
 נגד ג' פסולים כמחלף על מחלף דמי, א"כ ליא וכמו צעד ועד דס"ז,
 אך לכאורה אין י"מ דיינו של הב"ש אליבא דהר"ן שהביא הב"ש
 בס"ק קי"ב דאומרת כרי לי היינו דוקא שצטנמה ראתה שמת,
 דא"כ לא תנא ממירתא דשמואל ציצמות דף פ"ח ב', צין לפרש"י
 שפי' שם דאשה נאמנת על עצמה לומר מת בעלי אפי' נגד חלק
 פסולים, ובין לפירוש הר"יו והכ"י שם דהאשה טמאה האומרת מת
 בעלי מטערפת עם העד המתיר, ואין י"מ אלא אם פסול א' אומר
 מת וג' פסולים אומרים לא מת וניסת לעד המתיר, דאף שביא
 אומרת כרי שמת מ"מ תנא אליבא דהרמב"ם הסובר דב' פסולים
 נגד ג' פסולים אזלין בחר רוב דעות, והיינו להר"יו ונ"י דמפרשים
 טעמא דשמואל משום שביא טעמא מטערפת עם העד המתיר,
 משא"כ לרש"י שמפרש טעמא דשמואל משום שביא נאמנת על עצמה
 יותר

מ"מ] אין הכ"ד יכולים ליתן לה התרה מיד כיון דהוא עדיין בחזקת
 חי, והיינו שבי' המחבר משיאין לאחר יב"ת, ולא כתב דמעידין עליו,
 והיינו דר"ל דעכשיו אין לנו מחירין אותה להנשא אחר יב"ת,
 כיון שאין לנו צירור שמת כבר עכשיו, אלא נותנין להתרה לאחר
 יב"ת. וע"י צו"צ"ת סנ"ט המוצא בלח"ה"פ שם בלוח כ"ב.

יב. אם מתירין עגונה אף בשאינה מבקשת להנשא.
 כתב צעון יצחק ח"א ס' כ"ז אות י"ב, דמ"ש בנשוא
 המיוחסות להרמב"ם ס' קי"ט, דהנשאת ע"פ ע"א "כל שלא עמדה
 צ"ד אין צדכרי העד כלום" [אין הפי' כמ"ש רב"א המוצא שם
 בלוח י"א, דהוא משום דבעינן שיתירה בפניה, אלא ד] היינו
 דהיכא שלא נאח' לב"ד לבקשם שיתירה, אז אין יכולת ציד הב"ד
 להזדקק להתיירה, דהא אפשר שהיא אינה רואה כלל בזה, וא"כ
 מאן שווינכו צ"ד על זה, ועיקר הטעם דע"א נאמן בהיתר עגונה
 הוא דמשום עיגונא אקילו זה רבנן כדאיחא ציצמות פ"ח, ח"כ
 זה אינו שייך אלא היכא דהאשה מהדרת בעצמה להתיירה מכבלי
 העיגון, ע"כ היכא דלא היה ידוע לנו צעת נתינת ההיתר שהאשה
 רואית בזה אין כאן היתר צ"ד, משום דזה לא מהני דאפשר שאינה
 מרואית בזה כלל.

גם במנחת יצחק (לר"י ווייס) ח"ב ס' י' כתב דאין להתיירה,
 ומשום דכל מקום דלריבין דיוקא דידה אין מחירין אותה
 עד שאומרת שרואה להנשא, ועפ"מ"ש הג"י ליצמות דף קי"ז א'
 מהריט"א, דכחא דסעמ"ג באמרה מת בעלי חנו כחוצתי
 דא"ג אף להנשא, כתב, דה"כ כשהביאה ע"א שמת בעלה, דאפי'
 תימא דע"א נאמן משום דלא משקר, לא הקילו חכמים להאמינו
 צדכר שבערוב אלא משום עגונה ומשום חומרא שצטופה, ע"כ,
 ור"ל דהנה צגמ' מסתפקא בטעם דנאמנות ע"א, וע"ז קאמר,
 דלא מציעא אם הטעם הוא משום דהיא דיוקא, א"כ פשיטא
 דצכ"ג שצאה לדעתא דכחוצה ואין ראוה להנשא, דאינה נאמנת,
 דהא לא שייך דיוקא, אלא אפי' תימא דעיקר הטעם משום מדע"ג
 אינו משקר, היינו מהחורה, אבל רבנן היו מחמירים אם לא משום
 עיגונא ומשום דדיוקא ומינסבא מפני חומר שצטופה, וכיון דאין
 ראוה להנשא לא דיוקא, לכן אין מחירין אותה. וע"ש מה שהוכיח
 כן מ"ל הב"ש דס"ק קל"א, ומסיים דל"ע עוד.

טע"ף מ. **שלא**. אשה אומרת וכו'. ובשאלת אומרת מת
 וב' אומרות עמנו היית. כתב צמנח חנוך
 מלוה ל"ז (דף י"ט עור ד'), דאפשר לומר דמותרת לינשא, דדוקא
 אם מכחישות בגוף המעשה הן נאמנות יותר, דאזלין בפסולים
 בחר רוב דעות, אבל אם אין מכחישות בגוף המעשה, רק ע"י
 הזמנה, והזמנה היא על גופן של עדים, אין נשים נאמנות על זה,
 ומ"מ ל"ע בזה.

שלב. תנשא. ע"י בחן טוב ס"ק קל"ט שהביא משם הגמ'ר
 בכתובות פ' אלמנה נישואין אות ש"ו דהיכא
 דמשתריא משום רוב דעות ליכא אפי' משום לוח שפחים.

אבל בפסולים הלך אחר הרוב בין להקל בין להחמיר:

אם

אוצר

סי' של אה ב — סי' של אה ב

הפוסקים

דאחא עד כשר מעיקרא אפי' מאה נשים כעד א' דמיה, ולמה נקט הגמרא עד כשר טפי מצולו סוגיא שם, לימא "עד" ואחא ידענא דכשר מדאורייתא, דאי פסול מדאורייתא, אי' פסול הוא לעדות אשה אף להחיר [גם צלי הכחשה], אלא ע"כ מדנקט "כשר" משמע כשר גמור צין מדאורייתא וצין מדרבנן, וחדע דפסולי דרבנן כגון משחק בקוביא וכיו"צ לא קרי לכו בשום דוכחא עד כשר כיון שהתנא קרי לכו פסולים, ושי"מ דעד הפסול מדרבנן דינו כאשה, ואזלין בחר צי נשים כנגדו צין לקולא וצין לחומרא כדמסיק בגמרא שם.

גם במהרח"ש דף ע"ח עור צי ד"ה ועכה, אחר שנכתב צה, כי דכפי הנראה פשטא דמילתא, דעד כשר לא הוה אלא כשהוא כשר גם מדרבנן, אבל כל שהוא פסול אפי' רק מדרבנן, דינו כעד פסול ואזלין בחר רוב דעות, דסתמא אמרינן בגמרא בפסולים הלך אחר הרוב, וע"ש שדיק בן מתוך חשבת הרשד"ם חארי"ע סי' י"ט.

ובחזן טוב סי' קל"ט הביא ראי' לדברי הרמ"ש הג"ל ממ"ש הרמז"ם והמחבר בסעי' ל"ז דמ"א וכו' וצאו צי נשים או צי פסולים של דבריהם וכו', וע"כ דמשום סיפא נקטו הכי לדכותא דהרבה פסולים של דבריהם אף שהם כשרים מן החורה מ"מ כיון דפסולים מדבריהם נחשבו לגבי ע"ה כשר כפלגא ופלגא, אף דבגמ' לא אשכחן אלא דמאה נשים כע"ה דמיון ודכוותיהו נמי פסולים דומיא דנשים שהם בעלמא פסולים גמורים גם מדאורייתא, אי' קים לכו להרמז"ם והמחבר דכל שיש עליו שם פסול [אפי' יהי [רק] מדרבנן דינו כמו פסול מדאורייתא, וכן יש לדיק מדברי המח"ד [הג"ל], ואף דבש"ס לא אשכחן דאזלין בפסולים בחר רוב דעות אלא בפסולי דאורייתא, אי' קים לי דכל שיש עליו שם פסול אפי' רק מדרבנן דינו שוה לגמרי כמו פסול גמור מדאורייתא.

ובבית מאיר כאן הביא דברי מהר"י ווייל הג"ל וכו' דמסתמא כל הפוסקים משמע דלא נחתו לחלק לענין הא דאזלין בפסולים בחר רוב דעות אם המיעוט פסולים מדאורייתא או מדרבנן, ושכן משמע מלשון הש"ע סעי' ל"ז שהוא לשון הרמז"ם [וכנ"ל בחי"ע], אלא דלא דייקין מאי דקאמר הגמרא לשון "נשים" דדוקא בפסולים מדאורייתא מאה כחד דמי, כ"ה לשון הגמרא דקאמר שם "פסולי עדות" דמשמע דכל פסולי עדות שוים ואפי' פסולים רק מדרבנן, וה"ה לגבי מיעוט ורוב אף שהרוב פסולים מדאורייתא והמיעוט רק מדרבנן מ"מ שוים הם והולכים אחר רוב דעות, אלא שסוים שם צ"ע.

ובבראיתא הצובאות סי' קנ"ה הביא מחלוקת מהר"י ווייל והתח"ד הג"ל וכו' ג"כ דמלשון הרמז"ם הג"ל ומסתמא הפוסקים משמע דאף כשהרוב פסולים מדאורייתא והמיעוט רק מדרבנן הולכים אחר רוב דעות, אך סוים דל"ע. וע"ע צה צ"ח סי' שצ"ד אות ו'.

ב. ובעדות הפסולה מח"ת וכשרה גם בעלמא מדרבנן. כגון עדות צלה דו"ה דכשר צמאן, או עדות צטור להרמז"ם דלא הוכשר צמאן אלא מדרבנן. כי צמון טוב סי' קל"ט דים להסתפק אם כאלו בעדות אשה יש לו דין פסול או דין כשר לענין הך דסעי' זה וסעי' ל"ז ול"ח. וכ"כ שם להסתפק בעדות שהוא כשר מדאורייתא ופסול בעלמא מדרבנן נגד עדות שהוא פסול מדאורייתא וכשר בעלמא מדרבנן, הי מנייחו עדיף כאלו, או דלמא תרוייבו שוים הם, וסוים דל"ע לדיוא.

ששמו

ויתר מאלק פסולים, אי' גם צכה"ג לא תלא, אך צס"ק ק"ל כתבתי ד"ל דהר"י והר"י אין חולקים על סברת רש"י אלא כשניסח לאחר, אבל כשניסח לעד המתיר גם הר"י והר"י מודים דאפי' אלק פסולים אין נאמנים כנגדם, אי' שוב אין ר"מ צדיו של צב"ש אליבא דהר"ן, אמנם עדיין יש מקום לדברי צב"ש אף אליבא דהר"ן, לפמ"ש צס"ק ק"ל צדעת הר"י דהצטל שנשאל אין נאמן לאחר הנשואין לומר שמת, אי' אף כשאומרת צרי שראתה שמה תלא להר"י והר"י כנ"ל.

שלד. אבל בפסולים הלך אחר הרוב. א. וכשהרוב פסולים מדאורייתא והמיעוט פסולים רק מדרבנן. צמכר"י ווייל סי' קס"ד כי על חש' מהר"ם [שהוצא צמכר"י פ' אלמנה נחונת וצחשבת מיומנו ה"י אישות סי' י'] צ"י גוים שאמרו מה ויהודי א' מומר שצצ אצל לא צכל לצו אחר שחי דפסק מהר"ם דאזלין בחר רוב דעות, דע"כ ל"ל דס"ל למהר"ם דאיתו היכודי כיון שלא שצ צכל לצו פסול לעדות מדאורייתא, דאי ס"ל למהר"ם דאיתו פסול לעדות אלא מדרבנן, אי' מנלי למהר"ם דאזלין בחר רוב דעות צכה"ג, דלמא הא דאזלין בחר רוב דעות להחיר, היינו דוקא היבא שהפסולים המתירים פסוליהו כמו האוסרים, כגון צי גוים אומרים מה וגוי א' אימר לא מת, או צי נשים אומרות מה ואשה אחת אומרת לא מת, אבל צגדון של מהר"ם אם איתא שהיבדי כשר להעיד מח"ת, מנלן דאזלין בחר ג' גוים לקולא שהם פסולים להעיד מח"ת, וכן משמע לישראל דגמרא ציצמות קי"ז צי דלא אזלין בחר רוב דעות אלא היבא דפסוליהו שוה, דקאמר התם ועשו שחי נשים צאשה אחת כשני אנשים צאיש אחד, הרי דלא קאמר אלא שחי נשים צאשה אחת דפסוליהו שוה, אבל היבא דעד שהוא כשר מדאורייתא אומר לא מת, וג' גוים שהם פסולים מדאורייתא אומרים מה, מנלן דאזלין בחר רוב דעות שהם פסולים מדאורייתא נגד המיעוט דכשרים מדאורייתא. [עי' צמון טוב סי' קל"ט שכי' דמהר"י ווייל צס"ק קס"ד סובר דאף אם המיעוט פסולים רק מדרבנן והרוב פסולים מדאורייתא ג"כ אזלין בחר רוב דעות, ונראה שכוונת המח"ב לר"ה אמנם צמכר"י שם שצמח"ר שם כן, אבל צלמח מד"ה הכוא עד סוף החשובה הוא מהתרומה הדשן המוצא צממון, שכן מעידה חתימתו שם צסוף החשובה שחיתם "הקטן והעציר שצ"שאל"י שכן רגיל התח"ד לחתום צחשבותיו, וגם צתח"ד פ"ח סי' ר"ב הוצא החשובה זו כלאשה, אבל מהר"י ווייל צעלמ חינו סובר כן כנ"ל].

אולם בתרומת הדשן פ"ח סי' ר"ב אחרי שהאריך לכוניה דס"ל למהר"ם דעדות היכודי אינה פסולה אלא מדרבנן, כי דלע"ג דה"י גוים המכחישים אותו פסולים לעדות מח"ת, מ"מ הו"ל ועד פסול הוא אזלין בחר רוב דעות בעדות אשה.

ובסוהר"י סברתא סי' ל"ז דיד ט"ז כי דמה שדקדק המהר"י מלישנא דגמרא דנקט ועשו צי נשים צאשה אחת כשני אנשים צאיש אחד דלא אזלין בפסולים בחר רוב דעות אלא היבא דהמיעוט והרוב פסוליהו שוה, אין מה ראי', דה"י אשכחן צמחיתין שם דחקן עד אומר מה ועד אומר לא מת, אשה אומרת מה ואשה אומרת לא מת ה"ז לא תנשא, וכו' החוס' וברא"ש דכ"ה עד כשר אומר מה ועד פסול או אשה אומרת לא מת דלא תנשא, ומ"מ נקט החנא אשה כנגד אשה, אי' הי"ה דהגמרא נמי כן, ואדרבה משמע [מהגמרא שם] דכל עד הפסול מדרבנן אפי' דכשר מן החורה דינו כעד פסול, דקאמר ואצ"ה כל היבא

מא קאם שנים מעידים (קכח) (קנו) ששמעו (כל * אחד) מפי אחד שמת פלוני ועד אחד מעיד ששמע מפי אחד שהוא חי מותרת :

שני

פתחי תשובה

באר הגולה
 ק' הר"ן נכתב: סי' כ"ג *
 * כ"ל וכן הוא ע"י
 * ובכמה דפוסים הוא
 בס"י מ"ו.

באר היטב

(קכח) ששמעו כל אחד. כלומר כל אחד מהם שמע מפי אחד. כן הא' נחשבת הר"ן וקמ"ל דכ"ס דגוף עדות חלוקין בזה רוב דעות ה"ה נער מפי עד שנים שהם עד מפי עד מכחישים עד מפי עד אחד. ודוקא שהשנים צאים מכח אצל מזה שמעו מאחד כחד חשיבי. וה"ה עד המעיד מפי רבים וע"ל מעיד מפי יחיד שקולים הם מאחד דל"ן הרבים לפנינו. ח"מ. וצ"ש כח דדוקא אם רבים שמעו מאחד נחשבין כחד. אבל אם אחד שמע מרבים עדיף מאחד שאמר ששמע מאחד ע"ש. וזה שרצה הק"מ להוכיח דל"כ ליתני רבותא ה' מפי שנים ולא שנים מפי שנים ע"ש. כ"ל דמשה נקט שנים מפי שנים להורות אצל שנים מפי אחד כאחד דמי ואי הוי נקט ה' מפי שנים לא הוי ידעין שנים מפי אחד וקמ"ל:

הפוסקים

סיק שלה א"ת א—ב

אוצר

סעיף מא. שלה. ששמעו [כל אחד] מפי אחד כו.
 א. ע"י בזה"ל שכן ל"ל, ושכ"ה צ"י [כ"ס הר"ן שמש מקור דין השר"ע]. וכ"כ בזה"ל מהר"ם מלוצקין סי' קל"ג דכ"ס ג' דע"ס צו"ע ו"ל כ"ל. וכ"כ בט"ז סק"י * , וכוסוף, דהנבז שהעתיק בלי הוספת "כל אחד" וכ' דלזליק בזה רוב, שגב הוא, דאם שניהם שמעו מא' אין כ"ל רוב דיעות כו. ועצ"כ ס"ק קכ"ה שכן פירשו הח"מ והצ"ח (אף שגירסתם צו"ע הוא בלא הוספת ה"ל) ושקמ"ל דגם בהכחשה דעמ"פ"ע חלוקין בזה רובא.

וכ"כ בפני יהושע ח"א סי' י"ז וח"צ סי' ס"ו, דטב"ל כן, וכדכ"ה צ"י כ"ס הר"ן כו, דאם בגי' צו"ע שנים ששמעו מא', הרי משמע דכ"ה"ג הוי נמי רוב דיעות, ח"כ זה סותר למ"ש הר"ן על"מ שם צ"ה וכחצת, דמא"ל ששמעו מפי א' כחד חשיבי, והמעין צ"ן [אף דליתא שם הלשון שנים שהעידו כל אחד מא', מ"מ] ימלא דבן ה' נדונו כו, שהעד הראשון המוצא בשאלה העיד ששמע מפי סתם שמת פ', והעד המלערק עמו [המוצא שם צ"ה ולפיכך] שמו שמואל העיד ששמע מא' שמו משה שמת פ', ח"כ מדעד הראשון לא הזכיר ששמע ממשה, רק ששמע מפי, משמע שאחר ה', דפשיטא דכיון שאותו משה נזכר בתשובה, לא ה' השואל מעלים גבי עד הראשון להזכירו בשמו ג"כ, ופשיטא דגם הר"ן ה' צריך לאודועי [צ"הד"א] דגם בשמעו מפי א' הוי רוב דיעות, אלא ש"מ שהראשון העיד ששמע מפי אחר אלא שהשם מעלם מהשואל, וכחצ סתם מפלוני, והשני העיד מפי משה, ואף שיש לרמות דעובדא הוי שהעד על"מ לא ידע ממי שמע והעיד סתם ששמע, או שפירש ממי שמע והשואל לא ידע אם העד הזכיר למשה או אחר, וח"כ יש פתחון פה לחלוק דאף ד"ל שמת שמע הראשון ג"כ ממשה ואפ"ה כ' הר"ן דהוי רוב דיעות והתיר, מ"מ כיון דמבואר בלוחה חש"י דרבים מפי א' לא הוי רוב דיעות, וכנ"ל, ח"כ למד נידחק להוציא דברים מפשטן, גם דוחק קצת לומר שהעד לא הזכיר ממי שמע, מדלא כחצ ששמע "מאחד" אלא "מפלוגי", משמע שהזכיר את השם אלא שהשואל שבה, ודוחק לומר ששכח את הזכיר השם משה או אחר, דכיון דבעד השני זכר השואל את משה, ודאי לא ה' מעלם ממנו אם הראשון הזכיר ג"כ את משה, אלא משמע שהראשון הזכיר איש אחר והשואל לא ידע מי הוא, לכן נראה דע"ס צו"ע ו"ל כנ"ל.

(קנו) ששמעו כל א'. ע"ה"ט דה"ט חולק על הח"מ וסובר דאחד שמע מרבים עדיף מפי אחד שמע מאחד ועיין בת' צ"ח סי' כ"ג שדעתו דכעת ה"ט. ועיין בת' גלוני בתרלי סימן י"א שנהלק בזה הנ"מ עם הגאון מהר"י בעל מנ"ש ודעת ה"ט שם כדעת הח"מ. וס"ס שגם דעת התנן ה"ט כן הוא אצל דעת מהר"י בעל מנ"ש כדעת ה"ט וצ"ח ע"ש ועיין בתשובת נר"צ תניינא סימן כ"ז בתשובה מ"ן המחבר שכח הכה דעת הנ"ט הוא רק שער ה' שאמר ששמע מפי רבים עדיף מעד אחד שאמר ששמע מפי אחד אלא אם רבים אומרים ששמעו מפי רבים שניה ועד אחד אומר ששמע מפי רבים שגלגל (כן היה בעובדא דידה וה"ה בהכחשה דמי ומת) נודעו דטעמו דברי האחד נגד דברי רבים וא"ל מחליטים לרבים ששמעו מפי רבים שמת. ואין להשיב ע"ז מחשבת צ"ח סי' כ"ז שכח שאלו דבר רק על העדים אשר מביאים שמו העדים אשר לפנינו וא"כ צ"ד אי זה רבים נגד רבים זה אינו

ועי' בחן טוב ס"ק ק"מ ש' גדולה מזו איתא בזה"ל הר"ן כנ"ל, דאפי' לחומר לא חלוקין בזה רוב דיעות ככ"ה, כגון א' אומר מפי א' מת ורבים מפי א' אומרים לא מת ה"ל פלגא ופלגא, וי"מ דאם התירוה ע"פ א' מפי א' שאמר מת או כנידון הר"ן שניהם על פיו אם שוב צ"ח רבים מפי א' ואמר לא מת לא תלא מהיתרח או מצעלה, אבל ליכא למימר י"מ צניסות לאותו עד, דכא הוא גופא אינו יודע שמת אלא מפי השמועה.

ב. ובשש"שנים שאמרו ששמעו שמת לא פירשו דשמעו כל אחד מאחד. עי' צ"ח ס"ק קכ"ז ש' דמבואר שם [במהר"ם מלוצקין סי' קל"ג שהזכירו מקודם] דחייסין שמת ששמע מאחד כשלא אמרו דשמעו מרבים. וע"ש במהר"ם מלוצקין ש' דכיוצא בזה מלאחי בזה"ל הר"ן סי' מ"ז [בעובדא שעי"א העיד ששמע שהיבם מת, ועי"א העיד ששמע שחי, ועוד שני עדים מעידים ששמעו מפי אחרים שחי] ש' להשואל לא כחצת שאותם ששמעו מפי אחרים שחי, אם שאותם אחרים אמרו שידועים בצירור שחי, או ששמעו מפי אחר, וא"כ אולי אותו אחר ששמעו מפיו הוא אותו ששמע כמו כן מפיו העד ה"ל, וכל כיוצא בזה הדבר צרור שאין כאן רבוי עדויות וכי'.

ובשו"ת מהר"א ל סי' נ"ו סוף אות ד' כ' דאם שני עדים כל אחד מעיד שמעתי שמת וא' אומר שמעתי שלא מת, אין לתלות שהשנים שמעו מאחד, וכ"כ משמע מסוף פ"ה דעדיות דאמר עקב"א לזנו חזור כך בצרצ"ב דברים שבייתי אומר, אמר לו ולמה לא חזרת כך, אמר לו אני שמעתי מפי המרובים וכ"כ ששמעו מפי מרובים, אני עמדתו בשמועתי וכ"כ עמדו בשמועתן, אבל אח"כ שמעת מפי היחיד ומפי המרובין מוטב להניח דברי יחיד ולתפוס דברי מרובים, ומבואר דכיון ששמע מפי יחיד ומפי מרובים מחויב לתפוס דברי המרובים, ואמאי נסמך על זה להקל כמו שהקיל לתפוס דברי חכמים כד' ירוק שהוא איסור כרת מפני ששמע ממרובים, ה"ל יש לחוש שהמרובים שמעו מפי יחיד ויחיד שמע מרבים וא"כ נהפוך הוא, אלא ודאי דמאחר שעכ"פ רבים אומרים כן אין לתלות דברי רבים ביחיד ויחיד צרבים, וכן נמי לענין עדות אם שנים מעידים ששמעו שמת ואחד מכחישים ששמע שלא מת לא תלה דברי היחיד צרבים ודברי רבים ביחיד, ומה שהביא מהר"ם מלוצקין ר"ה מחש"י הר"ן אינו מוכרח, דמ"ש הר"ן אולי אותו אחר ששמעו מפיו הוא אותו ששמע כמו כן מפיו העד ה"ל, יש לפרש כוונתו לפי"ש להשואל שלא צ"ח דבריו, דאולי צרור ה' להשואל שכולם שמעו מפי אחד, אבל בלתי"ה מהיית לתלות בכך, דצ"ח איכא למימר מרובא דעלמא שמת ולא מהיחיד, וגם מהרמ"ל שמעו

(*) ומ"ש שם חס"ו דלא להריב"ש שהביא אבי"י ש' להחמיר בזה. לא מובן. דהא הריב"ש שם דן לענין אם נשאת ע"פ בלא היתר ביד.

פתחי תשובה

שאל נא עד אחד ואחר ששטע מפי יחיד שמת וצלו מזה ששטע מפי יחיד שחי הדבר צריך דהוי כעד אחד לומר מת ואחד לומר לא מת הרי מצולח מזה כיון שהם מעידים ע"פ מה ששטעו לא חלוקין נתר סהדי דאחר קמן אף על פי שהם רבים אלא נתר סהדי ששטעו מפייהם והוי חד לגבי חד ומעשה נכ"ד אי חלוקין נתר סהדי ששטעו מפייהם הוי הכחשה דרבים לגבי רבים והיינו נמי טעמא דכנ"ש בזה שחולק על הח"מ כו' והוא ז"ל כתב ליישב דבריו דלא דמי כלל להא דהר"ן ע"ש : ולענ"ד דבריו ז"ע מ"ש שם דדברי הר"ן שרירין וקיימין דאלו מזה חזין נכשנים כ"א כחוד דהא הם לא ראו ולא ידעו שום דבר רק מה ששטעו מפי יחיד ולא עדיף הדי יחיד מחלו היה עומד לפנינו היום שלא היינו משימן

הא"ל כצ"כ זה נחמד ששטע מפי אחד שחי ואחד שמת מפי שנים שמת בזה אמרין דלן לנו לדון על העדים שלפנינו דקושטא הוא מה ששטע מפי אחד שמת שמת דלן הכחשה ציניהם ודלן על העדים הראשונים אשר הם שטעו מהם והוי שנים נגד אחד וחלוקין נתר רוב דעות אצל נכ"ד נחמד ששטע מפי רבים שנללז ושנים חומרים ששטעו מרבים שמת בזה נודלי אם נאמין להדי אחד ששטע מרבים אנו צריכין לומר שרבים משקרים בזה חלוקין נתר רוב דעות ואין אנו מחזיקים כלל לאחד ששטע מרבים שנללז כיון דהך עד אחד שלפנינו נכחש מפי רבים ואין אנו מחזיקים לו כלל ששטע מפי רבים כן. ושוב כתב נכס הרב מהר"ר איסרל ליטא שטקפן ע"ז מהדרי ת' הר"ן הוצא נחשונה מהרמ"ל סי' קל"ג וז"ל סי' נ"ז

הפוסקים

סיק שלה את ב-

אוצר

מפי רבים דינו כרבים, כדלהלן חות ה', שמתחילה כתב וביינו דאיתו אחד ששטע מרבים אחר דרבים בעלמם ראו, משמע דסתמא לא מכחי משום דתלין בשמועה וחישינן ששטעו כולם מאחד, ואולי בסיוס דבריו כתב, ולא ששטעו, משמע דדוקא היכא דקאמרי להדיא ששטעו לא מכחי, הא אמרו סתמא שמת לא חישינן ששטעו ומכחי, אמנם מדברי מהרמ"ל גופי' [שממנו מקור דברי הכ"ש] משמע דדוקא היכא דמוכח שלא ראו חישינן וכנ"ל, ולשון הר"ן [הנ' במהרמ"ל שצאות הקודם] סיוס ג"כ באומרו ששטעו מפי אחר וכו', משמע דסתמא לא תלין בשמועה, אמנם מתחילה דבריו שבי דשואל לא ביאר דבריו אם אמרו אותם האחרים שידועים צבירור שהוא חי, משמע דכל שלא אמרו צבירור שבעלמם ראו יש לחלוק ששטעו וחישינן דלמא כולם שטעו מאחד ולא הוי הכחשה גמורה בנדונו נגד בעד המחיר, וכ"ש כאן דלחומרא איכא למימר הכי [דחישינן ששטעו ושכולם שטעו מפי אחד], וסיוס : אמנם לא ראיתי להאריך בזה, כי אף אם נניח דלא תלין בשמועה כיון שהעידו סתמא שמת, אעפ"כ איכא צב"ד כמה חמירות בלא"ה וכו'.

ושם צבי"ט צטסק יצמה ש"א מעיד שבעל המה חי לו רק אח אחד וכבר מת, ועוד אחד מעיד ששטע מצעלה שהי' לו רק אח אחד, וע"א מעיד מפי רבים שיש לבעל המה עוד אח אחד, כי צאות ל"ז דכיון דהא' מפי רבים לא אמר שהרבים ידעו בעלמם, א"כ י"ל שלא שטעו רק מא' ודינם כע"א, וכמ"ש מהר"ם מלובלין הכ"ל, אמנם מהרמ"ל לא השתמש בצב"ד זה רק לחומרא, לענין דעות המתירין לא הוי רוב דאולי שטעו מאחד, וגם שהי' פשוט לו בנדונו שהרבים לא ראו בעלמם המעשה רק שטעו, אצל צב"ד להקל בצב"ד זה אין לנו, וגם אין לנו ראיה שאותם הרבים אמרו מפי השמועה, אמנם בחש"י הר"ן בעלמנו [שעליו הסתמך מהרמ"ל צדינו כנ"ל צאות צ'] נראה שהשתמש בצב"ד זה אפי' לקולא, ומתחלת דבריו משמע דלרוב דוקא לומר בפירוש שידועים, שבי' או ששטעו מפי אחר, משמע דסתמא אמרין שידועים בעלמם [וכנ"ל], וגם אפשר דהתם בעובדא דהר"ן צטסק היצמה שהיתה זקוקה לומר והוא חי במדינה אחרת, לכן סתמא דמילתא הוא רק מפי השמועה, אצל לולי זאת בסתמא דמילתא למא נימא שמעידים מפי השמועה ולהקל, וע"ש בסוף החשונה שזירף כמה דברים להקל בנדונו, וגם זירף סב"ד הר"ן ד"ל דאיתם הרבים כולם שטעו מפי אחד.

ובשו"ת מהרא"ל סי' ע"ז בנדון דהתמדי"ש דסי' י"ג הכ"ל אחר שהאריך לבאר דבשנים שהעידו ששטעו שמת לא תלין דשטעו רק מאחד ובצאות הקודם, כי עוד דצב"ד אין צריך לכל זה, דמהר"ם לזכור לא קאמר רק באמרו ששטעו שמת ד"ל ששטעו מאחד, אצל צב"ד ששטעו מהנודדים שרי חיים מת בודלי, אף מפרשין כלל שאמרו כן מפי השמועה רק מסתמא על פי ידיעה צרורה, דרק צדיני נפשות מלינו בנסהדרין דל"ז כי שצריכין לבדוק שמה מאומד או משמועה אומרים כן, אצל צדיני ממונות אין צריך לכל זה, ואם אמרו פלוני לוח משלוני אין חוששין שמה מפי השמועה או

שממנו העתיק הכ"ש חומרא זו י"ל שגם הוא לא חשש רק בנדון דידה ששטעו יהודים רבים ואמרו כולם במעמד חי "שמענו", ובכ"כ"ג ודאי אין להוכיח אם שטעו מרבים או מיחיד, שהרי אפשר שכלם מפסי חי שטעו, אצל אם כיוס בזה חי ואחר שמעתי ולאחר זמן בזה עיד חי ואומר שמעתי [כנ"ד] אפשר שלא נתלה כולם במשמע חי, דא"כ הי' לו לומר שטענו, ומדלא הזכיר זירוף חזירו משמע ששטעו לבדו, וכיון שכל אחד שטע לבדו לא נתלה באחרון צב"ד שכולם מפסי אחד שטעו, וע"ש שהאריך עוד לבאר שצדונו ל"ה שהרבים שטעו מאחד וכמוצא להלן חות ג'.

ובעי"ז ב' באבן שמואל סי' תמ"ג דאין ראיה מדברי הר"ן הכ"ל, שלא כי כן לדינא אלא דכיון דאפשר שכן הי' לו להשואל לצרר באתה אופן הי', כי השואל מסתמא ידע, וכיון שלא ביאר השואל כתב שם הר"ן שאינו דן בזה העדות כלל, וע"ש מ"ש עוד להוכיח דלא כ"כ דרך פסק, ושאפי' הי' כותב דרך פסק היינו רק לקולא לענין דתלין שהרבים שטעו רק מאחד שבעל חי, אצל אין להביא ראיה לחומרא לחלוק שמה ששטעו הרבים שבעל מח חי רק מאחד, ומסיק שם דלדינא יכול להיות דברי הכ"ש אמת כשהרבים הם ממקום אחד, אצל כשהרבים הם משני מקומות אפשר דלא חישינן שכולם שטעו מאחד, וע"ש שמדייק כן מדברי הר"ן שם.

ג. כשהשנים שלפנינו לא פירשו שאלו שסוהם שטעו ראו בעצמם שפלוני מת, אם חישינן שמה גם הם רק שטעו, ושמה שטעו שניהם מאיש חי ולא הוי רובא (להמחמירם צאות הקודם). בחמדה שלמה סי' י"ג בהעיד חי מהנודדים שצני של חיים מכאן אחר לו צעיר ד' שאצוי מה צעיר י, עוד העיד אורח חי שאמר לו אורח אחר צעיר פי' שלקח צנו של חיים אצלו כי אצוי מת, ולא אמר אם הי' בשעת מיתתו או רק שטע כן מצנו כנ"ל, גם העיד חי מהנודדים שצביותו צעיר ג' אמרו לו ששטעו מהנודדים שחיים מכאן מת בודלי, ונגד זה בזה חי מהנודדים וצבירותו שצנו של חיים אומר קדיש, אחר אני יודע שהוא חי, והרב השואל אחר שהסתפק שמה הצן הכ"ל עדיין קמן ואין עדותו כלום, הסתפק עוד וגם שאר העדות לא יועילו כיון שלא העיד חי מהם ששטעו מא' שחי אצל המחיה, ושמה שטעו כולם מהצן, ואפי' שטעו מאחד, אולי כולם שטעו רק מאיש חי, והוי כחד לגבי חד וכמ"ש הכ"ש נכס מהרמ"ל [בצאות הקודם] דבסתמא חישינן דרבים שטעו מא'.

והשיב דמלשון מהרמ"ל הכ"ל משמע דדוקא היכא דמוכח שאלו ששטעו אמרו העדים בודלי לא ראו בעלמם, רק שטעו לכן חישינן שמה שטעו כולם מאחד*, משא"כ היכא דלא מוכח וי"ל שבעלמם ראו, מכחי חיתי לומר ששטעו, ולומר ג"כ שכולם שטעו מאחד, ולשון הכ"ש קשה קצת [לענין מ"ש עוד דאחד המעיד

(*) ז"ל מהרמ"ל שם : שהרי פשוט שהיהודים [שהעידו בשם שפלוני נהרג צ"י ליטסיס] לא ראו המעשה [שהיו מפתחים לגופשוחם]. רק שטעו מפי עכרם, והיהודים לא פירשו בדבריהם מפי שבעו, ואפשר שכולם שטעו מפי עכרם אחד, וא"כ לא נחשבו כולם כי אם כאחד.

פתחי תשובה

בגדון הר"ן היה לנו לנטל דברי היחיד עד אלו האמלל דהם נזדלף שמועו מפי יחיד שמי א"כ היו כאלו היחיד שלהם לפנינו (דמה נ"מ אם אמר בפנינו או בפנינו) והוא עד כשר דמהימן יותר מהיחיד האחר שהוא עד מפ"ע וסיה לנו נ"כ לומר שלא שמוע כלל מהיחיד כן א"ו כיון שאין הכחשה לפנינו ולפאר שם שמוע וזה שמוע אנו דנין רק על העדים הראשונים ודוק היטב ועיין בס' טה"צ ס"ק ק"ם שם הוא ז"ל נסחפק נכעין הך דהגו"ג מניינא הנ"ל וכזה דש ליקך צוה לתומדא ע"ס :

הפוסקים

ס"ק שלה אות ג-

אוצר

ה"כ במעיד מה ששמוע מרבים, (וכדעשה בחולקת דלהקן סברה, דכגריעותא משום שהמגידים לו לא אמרו צ"ד, אבל הוא נאמן ששמוע מרבים, לכן עדיף נגד אי מפי אי).

גם הב"ח בשו"ת הישגות סי' ע"ד ונחשף גאונן בחראי סי' י"א, וזו בפ"ת ס"ק קצ"ו (בראשון), בגדון ע"א מפי רבים שמוע ואי מפי אי שלא מת, הציח מ"ש הפניני דלהקן דכיון דבמה שאמר ששמוע מפי שפי מת, לא הוכחש, ה"ל כאלו בעידו הצי' בפנינו כו', ובתב דליתא, דנראה ברור כשמוע דכיון דנמשכה הכחשה צ"ד ד"א מת וי"א שלא מת, הוי כחד לגבי חד במכחישן בפנינו, דאפי' בנשאת תלז (כשלא הותרה ע"פ המעיד מקודם שמת, ע"י צ"ק שייצ אות אי) כו', דאין כאן עדות כלל, דכ"מ בגיטין דפ"ט אי בכה דתנן י"א שמה מקודשת, ה"ז מקודשת מספק, וקאמר ר"א לא ששמוע קול הברכה, אלא שיאמרו פי שמוע מפי ופי מפי וכלכו למדכ"י, וכי הרא"ש דמייירי דתרי שמועו מתרי, אבל חד מחד או חד מתרי לא, וכ"כ בעור בסי' מ"ו, אלמא דחד מתרי לא עדיף מחד מחד, ולא חשיב אף למחוי קול להנריך גט מספק, אף דליכא הכחשה כו', ואף לברמב"ם דגורם שם שיאמרו צ" ששמוע מפי ששמוע מפי שנתקדשה בפני פי ופי וכלכו למדכ"י, דאלמא דחד מתרי נמי חשוב קול, וכן פסק בשו"ע בסי' מ"ו, היינו דוקא כשמתחילה י"א הקול מפי צ" דאף ששמוע מאי מי"מ כיון שה"א אומר שנתקדשה בפני צ", דליכא צ" בתחילה וכי בסוף, חשיב קול, משא"כ כשהקול י"א מתחילה רק מאי שנתקדשה בפני צ", גם לברמב"ם ל"ה קול, כ"ש שכל הפוס' זולת הרמב"ם חופסים כג"י הרא"ש הנ"ל וכ"כ ברמ"א שם, וא"כ צ"ד נמי האי חד דשמוע מרבים שמת פי ל"ה אפי' קול, וכ"ש [צ"ד דיש הכחשה ד"א לא מת א"ן כאן עדות כלל דהא דהאמינו ע"א וכי בעגונה הוא משום דמדפ"ג לא משקר כו', וכפ"ש הכחשה ליכא האי טעמא, כיון דחד מנייהבו משקר ולא ידעין מאן משקר *], דאינו חשוב עדות אלא דליכא הכחשה משום נד בעולם, דבזה הוא דהוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ואשכ וכו', אף דלא הוי עדות כלל [מהחורב], ומשום דכשיש טעם להאמין א"י עוקר דבר מהחורב כו' וכמ"ש בתוס', וכיוני דליכא הכחשה בשום נד, ולא הגון להאמין, א"י אפי' בליכא הכחשה אלא דהפסולי עדות מעידין לפנינו וצ" אומרים מת ואי אומר לא מת, דאזלינן בזה רוב דיעות, אבל צ"ד דאי אומר מפי השמועה מתרי שמת, ואי אומר מפי חד שלא מת דליכא הכחשה בגוף העדות **, לא עדיף זה מה כלום והוי כחד לגבי חד כו', דאין לנו כח להוסיף קולות בעיגונה מסבבת עולמנו כיכא דליכא רמז כלל בתלמוד ובפסקי הגאונים.

עוד כתב שם, שכן דעת חתנו בעל הט"ז, ושגם ראייתו ממס' עדות קרוב לשמוע ולדחות מ"ש הפניני להתיר, ולא הציח ראיותו

(*) מתוך דבריו לעיל שם, ועי' מה שביאר בזה הר"ם שבאות ו'.

(**) ג' דר"ל דאי דליכא הכחשה במה שהעיד ששמוע כן משנים. מ"ש איכא הכחשה ב"עיקר העדות" דמתה, ולדבריו הרי בכה"ג לא תקנו גאונות ע"א בעיגונא, וממילא א"י גם במה שהעיד ששמוע כן משנים. ועי' בסידר הפני דלהקן.

יותר מאלו אחד שאמר לפנינו ששמוע מאחד שמת והוי חד לגבי חד ע"ש ובאות זה אינו דלילו היה זה היחיד קמן נזדלף ה' מהימן יותר מהיחיד האחר ששמוע מייחיד שמת כיון דהוא עד כשר אשר נענינו ראה משא"כ היחיד האחר הוא עד פסול דהוא עד מפי עד ואין עד אי' פסול מועיל להכחיש הכשר וכת"ש לעיל ס"ק ק"י וכמ"ש גם אצ"ו הגאון ז"ל בגו"צ קונא סימן מ"א להדיא. ולדעתו זהו עמנו כוונת הרב מו"ה איסרל בקושייתו מדברי הר"ן דלדנריך שאלה חובד את היחיד שמשקר ולא שמוע כלל מהרבים כן אף שאין הכחשה עליו וזה להדיא א"כ גם

או עד מפי עד אומרים כן, רק מסתמא עפ"י ראי' הוא שאומרים כן, א"כ כ"ש שאין לחוש בזה שאומר מת נזדלף מפי השמועה ושה"י מפי אותו עד הראשון, ונדע דאם כן אם פסול בעיד צ"ד שמת פלוני ולא נתקבל עדותו, או שהעיד נכרי שאינו מסל"ת, וכי נפסול כל עדים שאמרו ששמועו שמת וניחוש שכולם שמועו מן הפסול, זה ודאי לא מסתבר, וכן משמוע מלשון מהרמ"ל גופי שם שכי שהרי פשוט שהיכודים לא ראו המעשה רק ששמועו, ע"כ, וכיוני שטיקר עדותו ה"י מפי השמועה, אבל באמרו מהם פלוני מת, וכ"ש שאמרו מת נזדלף צ"ד, אין לחוש כלל שאמרו כן מפי השמועה, וששמועו דוקא מזה העד, וראי' לזה ממה שנסחפקו הקדמונים אם מסל"ת מפי מסל"ת מהני (ע"י צס"ע ט"ז ובאול"פ שם) ואם נאמר דכשאומר פלוני מת תלינן בשמועה, א"כ תקשי איך מהימן נכרי מסל"ת לומר שפלוני מת, ניחוש שמה אומר כן ע"פ השמועה מפי מסל"ת אחר ולא מהני, אלא ודאי כל שאינו אומר [בבדיו] ששמוע לא חיישין שפי' השמועה אומר כן וכו', ואף להסבירים (צס"ע י"א) דאם י"א קול שנהרג וע"א מעיד ג"כ שנהרג חיישין דמחמת הקול אומר כן, היינו משום דקול מסתמא לכל נשמוע, אבל כאן כ"ש מודים שאין חולים העד שאומר מת באחר שקדמו וכו', וע"ש שצי"א עוד כמה ראיות לדין זה.

ד. שנים ששמועו ביחד מפי אחד נגד אחד מפי אחד. כי בתן עוב ס"ק ק"מ ד"ל דבכה"ג לא דמי למ"ש הפוסקים [הנ"ל בזה אי'] דאם צ"י מפי אי' אומרים מת ואי מפי אי' אומר לא מת דכיון כחד לגבי חד ולא חנשא, ויותר מזה כי בנשי' הר"ן [המוצה שם] דאפי' לחומר לא אזלינן בזה רוב דעות בכה"ג, ד"ל דהיינו דוקא אם אותן הצי' כ"א מהם אומר ששמוע בפ"ע מפי אותו האחד, אבל אם צ"י כשרים אומרים ששמועו ביחד מאחד, י"ל דבכה"ג צטלו דברי האחד המעיד לפנינו נגד השנים, דכיון דבי' עדים כשרים נאמנים מדאורייתא לומר שכן שמועו, וע"א אין נאמן לומר שכן שמוע אלא מדרבנן, א"כ י"ל דלא תיקנו בעגונה שיהא ע"א נאמן לומר שכן שמוע אלא דליכא הכחשה בשום ענין, ואף דמסתמא ה"י והכ"מ והכ"מ [הנ"ל בזה אי'] משמע דכל גוונא אם צ"י מפי אי' מעידים שמת ואי מפי אי' מעיד שחי הוי כחד לגבי חד, י"ל דהיינו דלקולא לא סמכין על סברה זו לומר שיהא בעל דברי האחד המעיד לפנינו נגד השנים, אבל לחומר י"ל דאמרינן הכי, ועוד דבגדון ה"י והכ"מ והכ"מ גם האחד נאמן מדאורייתא לומר ששמוע מאחד שהוא חי, מאחר דמסייע לי חזקה א"א וחזקה חיים [משא"כ כשאחד אומר מפי אחד שמת אינו נאמן לומר שכן שמוע אלא מדרבנן].

ה. אחד מפי רבים נגד אי' מפי אי'. ע"י צס"ע ס"ק קכ"ה שהציח מהכ"מ דשקולים הם, מאחר שאין הרבים לפנינו, דאליכ ה"ל להשמי' לכתוב רבותא דאפי' אי' מפי צ"י דינו כצ", ולא רק צ"י מפי צ"י. (ודעת הכ"ש שהזכיר הכ"ע, יוצא להלן).

ועי' בחמד"ש המוצא צ"ק שכי' אות ט' דטעם דיעבד זו משום דהא דעמפ"ע גרע מעד כשר הוא לא מלך כגריעותא דבמגידים לו שלא ה"י צ"ד, אלא דכגריעותא מלך המעיד לפנינו, דכיון שהעיד רק מה ששמוע ולא מה שראה ל"כ דין עדות, ולפי

אוצר

סיק שלה אות ה

הפוסקים

ראיתו. וכי צאור המאיר בתחילת סי' ד' דנראה כוננו לדאיתא שם בספ"ה, דאמר עקביא לבנו חזור כך צדי דברים שבייתי אומר, ואני לא חזרתי מפני ששמעתי מפי המרזבים והם שמעו מהמרזבים כו', אבל אחכ שמעתי מפי היחיד ומפי המרזבים, מוטב להניח דברי היחיד ולחזרו דברי המרזבים, אלמלא דאף דעקביא שמע מפי המרזבים אפ"ה לא חשיב [כלפינו] רק כאלה, אלא שכי' דאם לכך נחזיקו הע"ז, כי דיש ליישב גם דעת החולקים, לפי פי הרמב"ם שם כו' [וכמ"ש גם בשו"ע ומשיב דלבק].

ובעבודת הגרשוני סי' ע"א בתשובתו להל"ל הסובר דא' מפי רבים עדיף מא' מפי א', כמוצא להלן, כתב, ולא ידעתי מנ"ל דאזלינן בזה רוב דעות בכה"ג, דא"כ נמלא דשמיעה גדולה מראי, דאילו עד אחד כשר שמעיד שראה אחד שמת, ושני פסולים מכחישים אותו הו"ל כמחל על מחל, [כמבואר בסעי' ל"ז], ואינו יאמר ששמע בן משלשה פסולים יבא נאמן אעפ"י ששני פסולים מכחישים אותו*, ודלמא ע"כ לא אמרינן דאזלינן בפסולים אחר רוב דעות, אלא כשהם בעלמם באים ומעידים בפני צ"ד, אבל לא בענין אחר, ובפרט להקל, כי לולי סיפא דמתניתין דיבמות ק"י"ז ב', הוה אמינא דכי אזלינן בזה רוב דעות היינו לחומרא אבל לא לקולא, ומשמע דחידוש הוא ואין כך צו אלא חידוש, וביותר כשהאחד מעיד מפי גוים מסלית, שחידוש הוא בלא"ה כמ"ש הריב"ש בס"י שפ"ז, ועוד יש לי להביא ראיה דלא אזלינן בזה רוב דעות בכה"ג, אלא שלא ראינו להאריך.

גם בשו"ת מוהרא"ל חא"כ"ע סוס"י ע"ז כתב דיש לפקפק עובא על הסוברים [להלן] דע"א המעיד מפי שנים שמת וע"א מעיד מפי אחד שלא מת, דדיינוקו להו כאלו השנים מכחישים את האחד בפנינו ומותרת לינשא, דאך יעלה על הדעת להחיר בזה, דהא מה שרבים נאמנים נגד יחיד ע"כ לאו שמת דברים גרים, אלא שמחזיקין דברי הרבים לאמת יותר, דיותר יש לנו לומר שביחיד משקר משנאמר שרבים משקרים, א"כ צאור שמעיד מפי שנים שמת וא' מעיד מפי אחד שלא מת, למא נאמר דשני עדים אלו [המעידים בפנינו] שניהם אומרים אמת, ותלין הקלקלה צא שאלה לא שאל מת שכי' משקר, דלמא זה שאמר לזה לא מת הגיד האמת, וזה שאמר ששמע מפי שנים שמת הוא המשקר, א"כ אין כאן רק הכחשה עד לגד עד, וכו"ל חד לגבי חד. גם באנן שמואל ס"ק תמ"ד כתב דמסתבר כהח"מ, דמאי מהני מה שאומר צאם כמה אנשים, כיון דאין מעיד לפנינו אלא הוא ועל פיו לצד אלו באים להחיר, וע"ש עוד שכי' ג"כ בעין המוכרח"ל הני"ל לרחות דעת המקילין דלהלן.

אולם ע"י צ"ש ס"ק קכ"ז שכי' דמשמע שם [במהר"ם לוצקן סי' קלג **] דאם אחד שמע מרבים אפ"ה הרבים אינם כאן מ"מ עדיף מאחד שמע מאחד. [ומה שבוסיף בצי"ש, וכווינו דברים בעלמם ראו ולא שמעו, עיין צא בזה בל"ג]. ועיין בזה"ע ס"ק קכ"ה מה שדחה הוכחה כה"מ הני"ל דלא חשיב כשנים. ובנתיבות לשבח כי על דיוק כה"מ הני"ל דאם צאנו לדיוק יש לדיוק מסיפא דש"ע איפכא צמ"ש וע"א מעיד ששמע מפי א', ואם כהח"מ הו"ל רביתא דאפ"ה א' מפי צ' אפ"ה השנים שמעו מפי שנים

עדיפי טפי. וכי צעלי אחרים ס"ק קס"ז דכתיב נקטין, וכ"ש לדעת הפוסקים דעמפ"ע נאמן רק להקל בעדות אשה ולא להחמיר, דלדידכו לכ"ע נקטין לקולא שאם א' מעיד מפי שנים שמת וא' מעיד מפי א' שלא מת דמותרת להנשא לכתחלה, ומזיין למ"ש בסק"י"ג סיוע לדעת בצי"ש.

וב"ד הצמח צדק סי' נ"ז, ומכר צפ"ח ס"ק קי"ז (הראשון). שבנדון ע"א שמע מהרבה גוים שפי' מת, וא' העיד ששמע מגוי א' שהוא חי, כתב דנראה דגם בכה"ג אף שהפסולי עדות אינם לפנינו אזלינן בזה רובא ומותרת, ולא דיינוקו [להעדים שלפנינו] כע"א אומר מת וע"א אומר חי דלא תנשא, דהתם ע"כ א' ודאי משקר, ודלמא האומר מת הוא דמשקר, אבל צי"ד ליבא הכחשה ציניכס, דהא כל אחד אינו מכחיש על מה שמעיד השני, ומזיין למומר דתרווייהו קושטא קאמרי, שזה שמע מפסולים הרבה שמת, וזה שמע מפסול א' שלא מת, והוי כאלו אותם הפסולים לפנינו, ואזלינן בזה רוב ושריא לאנסובי וכו', וראי' לזה מחש' הר"ן סי' מ"ז [שהוא דין הש"ע כאן] שכי' דאם שנים מעידים ששמעו כל אחד מהם מפי אחד שפלוני מת, וא' מפי א' מעיד שחי, מותרת כו', הרי מבואר בהדיוט דאפ"י צאין אותם פסולי עדות לפנינו אזלינן בזה הרוב, וליכא למומר דלמא דוקא התם דשנים מעידים בפני צ"ד מה שמע כל אחד מהפסול התם הוא דאזלינן בזה רובא אעפ"י שאין הפסולים עלמם לפנינו, אבל צד שאמר כך צאם פסולים הרבה לא, הנה אע"ג דלא מסתבר לחלק כך ואין זה צריך סתירה, מ"מ כדי לסתום פה החולק יש להביא ראיה מזה דכי עוד הר"ן שם, שאם א' מפי א' מעיד שפלוני מת, ומאכ מפי א' מעידין שהוא חי, הדבר ברור דהוי כחד לגבי חד, ע"כ, הרי מבואר דכיון ששם מעידים על פי מה שמעו לא אזלינן בזה סכדי דאחו קמן אעפ"י שהם רבים נגד יחיד, אלא בזה סכדי ששמעו מפיהם, א"כ ה"ה צי"ד הוי כאלו הוי אותם גוים לפנינו, והרי איכא רוב שמעידים שמת, ובפסולי עדות אזלינן בזה הרוב, ואע"ג דמוכח בתלמוד דבדכתי עובא דלא אמרינן שיהא אחד המעיד צאם שנים מיתשצ כאלו הוי אותם שנים לפנינו, עדות אשה שאני דמקילין בה עובא, וע"ש שם מה שהוכיח גם ממהר"ם סי' קכ"ה, ומה שחירן קושית חתנו מהר"י"ק. ועי' להלן אות ע' צנוצ"ת מנן המחצר מה שכי' בדברי ה"ל כאן.

וב"ב בפני יהושע ח"א סי' י"ז ובח"ב סי' ס"ו בזה"ל הני"ל, והסתמך ג"כ על הר"ן שבה"א. ובח"א סי' ט"ז ובתשו' גאוני בתראי סי' י"א השיב להצ"ח, ואחר שכי' שלא דן בן רק מסבירא אלא הוכיח מהר"ן, ושע"ז לא השיב בצי"ח כלום, הוסיף, דמה שהביא מהר"ש דחד מחרי לא, לא העתיקו ככתבו, דהר"ש כי איפכא, דתרי אחד לא, וכן העתיקו בעור צמ"ז, [ורק בעור מבואר דלהר"ש ה"ה דחד מחרי לא], וחי' לו לתמוך על בעור אנה מלא בן בדבריו, הא ראיתו דהר"ש שם הוי על תרי אחד כו', אבל כשא' מעיד מפי שנים אימא דבכה"ג מקרי קלא לפחות, כיון שא' מעיד ששמע משנים ולא מרתית דלמא אחו השנים ממזכ"י ויכחישוכו, ואם מהדיוק צדבריו כו' יש לדיוק איפכא כו'. ואחר שהאריך בזה, כתב, ואפ"י נאמר שכי' הרא"ש, אין כאן ראיה כלל לג"ד, דהתם ע"א לא מהימן לומר שנתקדשה, דאין דבר שצריך פחות משנים, א"כ גם מה שאמר ששמע מצי' שנתקדשה צפניהם אינו נאמן מה"ע כו' ואפ"י קלא לא הוי, אבל צי"ד דע"א ועמפ"ע מהימן, א"כ אם העד מעיד ששמע משנים, הרי כיון דמהימנינו ל', הו"ל כמו ששמענו אחרנו בעלמנו מפי השנים, א"כ למא לא נלך אחריהם, כיון שברור שהעידו בן, ומ"ש כ"ת עוד דלא הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד אלא דליכא הכחשה כו', או כשהפסו"ע מעידין לפנינו כו', ונ"ל דטעמו כיון דעמפ"ע פסול מהחורא אפ"י תרי מפי

(*) ועי' בחן טוב ס"ק ק"מ שכי' עליו דאין זה קושיא. דאף דבעלמא קר"ל דלא תהא שמיצה גדולה מראי, מ"מ שאני עדות אשה. דכיון דעד מפ"ע נאמן, דתרי שמע מרבים. א"כ יש לילך אחר הרבים.
(**) שהזכירו שם מקודם. ועי' במראות הצובאות ס"ק ק"ס, ובחן טוב ס"ק ק"מ שהבינו דמ"ש הב"ש. ומשמע שם' כחוננו על חשר הר"ן שהזכירו ג"כ מקודם ותמחו שלא נמצא משפעות לדון זה בתשרי הר"ן. ינראה דכוננו הב"ש היא על תשרי מהר"ם לובלין. וכ"ש קצת בחפדת שלמה סי' ס"ז אות ל"ז דהכוננו למהר"ם שמוכר שם כן להדיא.

אוצר

סיק שלה אות ה-ו

הפוסקים

סעי' מ"א שבסוף ספר דברי אליעזר כצ"ל ר"ל דין זה מהחוספתא בג"ל, וע"ש. וכ"כ בערך ש"י סעי' מ"א דין זה מצאנו בירושלמי בג"ל, ושאלן שום סברה לחלק ולומר דשאלן חסם דמיירי לענין זה שמשו איזה הלכה, דכא ככא נמי האמינו לעד מפי עד.

גם מהר"ם פלדוזה בספרו כתובות פסים שעל הנימוק"י בסוף מס' יבמות [והוצא בקונטרס תעלומת עין בג"ל] כ', דממשנה דעדות בג"ל הוי ר"ל ברורה דא' מפי רבים עדיף מא' מפי א'. וכ"כ במראות הוצאות ס"ק ק"ס, ושיש עוד להצ"ח ר"ל מהש"י מוכר"ם שבהגמ"ר פ' אלמנה נזונית, בעצרת שצ"ח שלשה גוים גגבים לבית יחודי וכו' מסיוחן לפ"ת שפלוני מהר"ג, ואח"כ נתפסו הגגבים על הגניבה זו ביום ונתנו שלשון, ושוב העיד פסול א' שראש את פלוני חי צלפתא, ומסיון מוכר"ם דלחתא שריא ע"פ שלשה הגוים שהסיוח לפ"ת, משום דנפסולים הלך אחר הרוב, הרי דלעפ"י שלא היו הגוים לפנינו שהרי זו ביום נתנו, אלא שהיחודי הוא שהעיד משמם, אפי"ה חשיב לי מוכר"ם כמו כשלשה שמשע מפיהם, דכא לא נזכר שם כלל שמשע ג' מבני הבית מפי הגוים, כי אם שצ"ח לבית היחודי והסיוח לפנינו לפ"ת, דהיינו לפנינו כבעפ"י לבד, כדמשמע מלשוננו שם שכי ואמר להם אותו היחודי וכו', הרי דיוחיד המעיד מפי רבים חשיב כרבים.

ו. וכשהמעיד ספי שנים שמת פלוני הוא עצמו מעיד ג"כ מפי א' שעדיין חי. כי צו"ת הרי"ם ס' ה' דגם להצ"ח [ולעומ' שצ"ח הקודם] דס"ל דאחד מפי שנים לגבי אחד מפי אחד הוי כחד לגבי חד, מ"מ צ"כ"ג יודו דהוי כאלו השנים מכחישים את האחד בפנינו ומהרת לינשא, דע"כ הצ"ח דס"ל דהוי כחד לגבי חד, הוא משום דא' נימא שכולם מפי שנים אומר אמת, א"כ ע"כ צ"ח לומר שכולם מפי אחד, אחד מהם משקר או השומע או המשמיע, א"כ שוב י"ל להיפך שכולם מפי אחד אומר אמת, וזה שאומר שמשע מפי שנים הוא המשקר, כיון שהוא ג"כ רק ע"א, וכו' כחד לגבי חד, משא"כ צ"כ"ג שא' אומר מפי שנים שמת ומפי א' שחי, דנאמן ע"כ"פ צ"ח שאומר שמשע משנים שמת, כיון דאית לי מגו דא' צ"ח שחיק ולא כ"י אומר שמשע מא' שחי, וכיון דנאמן שמשע משנים, שוב גם להצ"ח אמרינן דאין דבריו של א' במקום שנים.

וב"כ בשער אשר ס' ע"ו דס"א א' דצ"כ"ג גם הצ"ח ולעומ' יודו דשפיר אמרינן אין דבריו של א' במקום שנים, דכא טעמא דצ"ח אינו אלא משום שסוף סוף א' נגד א' קיימי לפנינו ולא ידעין מאן מנייהו משקר, משא"כ בגוף א' שאמר צ"י העדויות ודאי שקלינן כל דבריו צ"ח לזכות וצ"ח לחובה, ולא שייך למימר צ"י דמקל"ת דבריו הוא משקר, מה גם בגוף א' שמשע [מקודם] מפי רבים שמת, ושוב שמשע ג"כ מפי א' שלא מת, דמהכ"ל שפ"ה שצ"ח דבריו של א' שהוא חי כבר נתבטלו דבריו מקמי צ"י שאמר לו מקודם שמת, ונמא דקודם שצ"ח לצי"ד כבר היו דבריו של א' בטלים, ואין איתנו באים לבטל כלום, משא"כ כשצ"ח צ"כ"ג א' נגד א' ואנו באים לבטל דבריו של א' מקמי אידך מטעם דכא שמשע מפי צ"י וזה שמשע מפי א', שפיר אמרינן דכיון דסוף סוף לפנינו לא קיימי אלא א' נגד א', אין לנו יכולים לבטל דבריו של א' מקמי אידך.

ז. אחד מפי ב' יהודים נגד אחד מפי עכו"ם אחד. כי צ"ח צ"ח נאמן בקונטרס צ"ח ירושלים אות ל', דצ"כ"ג גם הצ"ח ולעומ' יודו דכא כ"י במקום שנים, דע"כ הצ"ח דס"ל דאחד מפי צ"י נגד אחד מפי אחד הוי כחד לגבי חד, הוא כמ"ש בנשרי הרי"ם [בג"ל צ"ח הקודם] דשמת האומר מפי אחד אומר אמת, וזה שאומר מפי שנים הוא המשקר, כיון שהוא ג"כ רק ע"א, דלענין מי הוא המשקר הוי כחד לגבי חד, א"כ כ"י צ"ח צ"ח שמשע

מפי חרי, אלא דכחזקו להיות משוא"ן בעמפ"ע, ולמאי דכחזקו הוחזקו, אלא דמכחישים מפי השמועה חזר דין חורב דלא מהימנו כלל, כיון דחד מנייהו משקר, הכה חילוק זה נסתר לגמרי מהש"י הרי"ן [ס' מ"ז], דלכצ"ח דמר אפי' שנים אין כאן עדות כשמכחישים [א' את זה] מפי השמועה, דכא מדאורייתא אפי' צ"י מפי צ"י לא מהימנו, והכמים לא הקילו אלא דלכ"כ הכחשה כלל, ולמכ כ' הרי"ן דבעידו צ"י מפי צ"י וחד מפי חד מכחישים הלך אחר רוב דיעות, וכלל אין כאן עדות כלום כיון שמכחישים זא"ז, דאין לחלק כלל צ"ח מפי חרי לחרי מפי חד, וא"כ זה דלא כהרי"ן *.

הלך חנוכי במקומי עומד.

וב"כ בפני משה ח"ג סוס"י ע"ו דא' המעיד מפי אחד שמוכחש מא' המעיד מפי רבים, אזלינן בחד רוב דעות ואין דבריו של א' במקום שנים. וכ"כ צ"ח צ"ח צ"ח ס' י' סוף דף ל'. וב"כ צ"ל הכסף ח"ב ס' א' דס"ו א', והצ"ח ר"ל מהש"י הרי"ב ח"ג ס' ד', דמוכח שם דשנים המעידים מפי אחד כחד חשיב, אלא דבחד השמועה דמעיקרא אזלינן, ולא משגחין מה שצ"ח לפנינו הם שנים, א"כ גם כשאחד המעיד פ"י שנים מכחישים לאחד המעיד מפי אחד, נחשוב אותו כשנים ולא משגחין מה שהוא אחד, ואמרינן דאין דבריו של א' במקום שנים.

ובשואל ומשיב ח"א ס' ש"י דק"ט ד' ד"ה ודרך, כתב דיש להצ"ח ר"ל ברורה דא' שמשע מרבים עדיף מא' שמשע מא', מעדות פ"ה מ"ז [בג"ל] דאמר עקבית צ"ח לבני מוטב להניח דברי היחיד וללחץ בדברי המרובים, וכתבו שם הרמב"ם והראב"ד דכא דקא"ל מוטב, ולא קא"ל דלינא הכי דכא אחרי רבים להטות כח"ב, היינו משום דאף עקבית צ"ח שמשע מפי המרובים, הרי דלינא שוב [לגבי צ"ח] עדותו של עקבית צ"ח לעדות המרובים לפי שגם הוא שמשע מרבים, וכן מוכח מירושלמי נדה פ"א ה"ב, דקאמר צ"ח אן קיימין, אם כשמשע ר"ל מפי אחד ור"י מפי שנים וכו' הלכה כר"י, כהדא דתני אחד אומר שמשע מפי שנים ושנים אומרים שמשענו מפי אחד, ופ"ה כה האחד שמשע מפי שנים, מכה השנים שמשענו מפי אחד, וכן איתא דחוספתא פ"ז מסנהדרין, ועוד איתא שם דעשרה שאומרים משם אחד כולם אחד, ואף דיש לחלק דשם לא נסתפקו אם אחד מהם משקר, דודאי נאמנים בעדותם צ"ח האחד שמשע מרבים וצ"ח הרבים שמשע מאחד, ורק שאנו מסופקין הלכה כמי, ולכן אזלינן בחד רוב דעות והאחד שמשע מרבים עדיף, משא"כ צ"כ"ג שאנו מסופקין אם זה האחד שאומר שמשע מרבים אם הוא אומר אמת כלל, מ"מ נראה דצ"ח, דהרי צעגונה האמינו אפי' עד מפי עד, וכל הטעם דהסוגרים דא' שמשע מרבים עדיף מא' שמשע מא' הוא משום דהשומעים אינם מכחישים זא"ז, רק שזה מעיד שכן שמשע זה מעיד שכן שמשע, ואין לנו חושדים אותם כלל למשקרים, וא"כ מצאנו דין זה בירושלמי ובמשנה בג"ל. גם בקונטרס תעלומת עין מהר"ר צ"ח עין

(*) [ולכאורה י"ל בדעת הב"ה, דאין כונתו דביש הכחשה שוב עלינו לתפוס כל דיני עדות מהתורה, אלא רק ביסוד הנאמנות קאמר, דע"א דא"י כלל מהתורה בשאר ענינים, א"כ ביש הכחשה באיזה צד, דלא חקנו לתאמינו למי דבריו דלעיל, א"כ ליכא עדות כלל ושוב א"י גם מ"ש שמשע כן מב' אף שצ"ח במיוחד לא הוכחש, אבל הא דתרי מפי חרי לא מהני מהתורה, עכצ"ל דלאו משום דאינם נאמנים שכן שמשע, דהא משה ואהרן מפי שנים גמי לא מהני, אלא דדין הוא בעדות דלא מהני אלא על מה שראו ולא מפי השמועה, חרי צעגונה א"צ לדיני עדות, וא"כ אם ב' אמרו שמשע מפי ב' יש לנו להאמינם שכן שמשע, ולא מגרעי מה שיש הכחשה בעצם המיתה, דהא שנים נאמנים גם בעלמא, וא"כ דין הר"ן איתא גם לסברת הב"ח].

באר הגולה

ר נריאל ופוקימחל דר
שם כתובות דף כ"ג
ע"כ

מב - שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא
ואם נשאת תצא

מפני

אוצר

סיק שלא את ז - סיק שלו את א

הפוסקים

הוסיק, אכן דעת הגאון [בעל פני] יהושע בנשתי צ"ח בישנות
סי' ע"ד דגם כה"ג הוי רוב דיעות ותנשא כו'.
ובשוואל ומשיב ח"א סי' ש"י דף ק"כ עור א', כי דבירושלמי
נדה פ"א ה"ב [הוצא לעיל אות ה' בשו"מ] מצאנו
להדיא בדברי הפני' ה"ל, וכ"כ בערך ש"י כאן.
ובתב' זמן טוב ה"ל דמ"מ אם צ' כשרים אומרים שמענו ביחד
מפי אחד שחי, בעלו דברי הא' המעיד לפנינו מפי השנים
שמה, דמה שמיקל הפני' ה"ל להחשיב דברי הא' מפי הצ' כשרים
נגד הצ' מפי הא', י"ל להיטות דוקא בשאלות הצ' שמעו מהא' כ"א
בפני עצמו, אבל כשצ' כשרים אומרים שמענו ביחד מה' שהוא חי
לנאמנים מהחורב, והא' מהצ' נאמן רק מדרבנן, אפשר לאין
להקל כו', וע"ע בסיום דבריו בשאלות ד'.

פ. רבים מפי רבים נגד א' מפי רבים. עפ"י סוס"ק קרי'
(הראשון) להמראות הלוואות מסתפק בזה ויש
להחמיר, ובספרו סיים צ"ע. וע"ע צפ"ח שמצא מקודם מן
הנו"צ דודאי הרבים מפי רבים עדיף, כו', ושלח דמי ללדון ה"ל
ה"ל צלות ה', דהכל חין אנו מאמינים לע"א שמע מהרבים כו',
והוסיק בספרו, משום דיותר י"ל שהרבים לא שיקרו כלל ורק א'
היחיד שמעיד מפי הרבים הוא לצד משקר, דיותר שכיח שאלה
משקר מלומר שרבים משקרים, ושם מקודם חילק עוד ממדון ה"ל
דהתם מיירי שכולם שמעו מפי גויס, ובזה ודאי לא אמרינן שהעדים
לפנינו משקרים, כיון שהם יהודים וכשרים, לכן אמרינן דאיתנו
קושטא קאמרי ותלינן השקר בעכו"ם, והוי כאלו העכו"ם מעידין
לפנינו, שרבים מהם אומרים מה וא' אומר חי, דגם בזה חזקין בחר
רובא, דגם גבי עכו"ם שכיח משקר במוטע במרובה. וע"י צפ"ח
מה שהעיר עליו מוה"ר איסרל ומה שהשיב, ומה שהעיר ע"ז
הפ"ח. וע"י בנתיבות לשנת כאן שכוונה מסופ"ס דעדות דרבים
מפי רבים עדיף מיוחד מפי רבים.

אולם ע"י בשואל ומשיב ח"א סי' ש"י דף ק"כ א' שחולק על
בן הנו"צ ה"ל בזה שמחלק מחש' ה"ל, וכי' דהמעיין
בפני יהושע סי' י"ז ימצא סתירה לדבריו. וע"ע צלות ה' בשו"מ.

סעיף מב. שלו. ואם נשאת תצא. א. ובשנשאת קודם שבאו
העדים האומרים לא מת. ע"י צה"ט ס"ק קכ"ב
וביאר הגר"א ס"ק קל"ד שהביאו מהח"מ והצ"ח דאפי' נשאת
קודם שבאו השנים האחרונים האומרים לא מת ג"כ תצא.

ובצמח צדק (החדש) ח"א סי' פ"א אות י' וי"א כ', דנשתי הרד"ז
ח"ד סוס"י י"ז הביא בשם הרשב"א בחידושו לקדושין
דף ס"א סוד"ה מאי לא נמלא, דאימתי אמרינן בתי ותרתי דאם
נשאת שלא לאחד מעדיה דתלף, היינו דוקא כשנשאת לאחר שבאו
העדים האומרים לא מת, אבל אם נשאת קודם שבאו העדים
האומרים לא מת ה"ז לא תצא, [וע"ע ברד"ז] שנסחייט מדברי
הרשב"א לגדומ' במשכ"כ, ח"ל הרשב"א, והכיח דהאשכ רצה
[דף ל"ג ב'] דלמרו לה חלוק היו בדברים, דאקשינן תרי ופרי
גיבור מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, כלומר ולא תלף,
מסתברא דמשום דהוי דלמרינן מאי חזית דסמכת אהני דלחו בחר
יבום ומסתק לה סמוך אהני דנתיבמה אפומייכו וחדע לך דהא
י' מנחם צ"י יוסי דלמר צפ"ח דכחצות [דף כ"ב ב'] צ"ן מה
צ"ן נהגשה לא תנשא ואם נשאת תלף, מודה הוא דאם נשאת

שמעידים מפי יהודים א' מפי א' נגד א' מפי שנים, אבל בלאחד
המעיד מפי עכו"ם אחד נגד א' המעיד מפי שני יהודים, י"ל שלא
השנים אומרים אמת, רק שזה העכו"ם שמפיו מעיד האחד הוא
המשקר, וכן מצאנו בנז"ת סי' י"ז בנשתי מן המחבר [הוצא
להלן צלות ט'] שחולין השקר בעכו"ם, רק מה שלבי מהסם בזה
הוא עפ"י הרמב"ן שהוצא בשמ"ק בחצות כ"ג צ' שני ע"פ
הירוש' דאשה יכולה להכחיש עד כשר בעדות אשה [וכמוצא בס"ק
שכ"ה אות ד'] ושכ"ד הרא"ה והריטב"א, ולפ"ז אפשר דכיון
שהאמינו חכמים לעכו"ם מסל"ת בעדות אשה, אי"כ גם עכו"ם
לגבי עד כשר הוי הכחשה, ואי"כ שוב י"ל דזה העכו"ם שמפיו מעיד
האחד אומר אמת, והאומר מפי צ' יהודים הוא המשקר, כיון שהוא
ג"כ רק ע"א, מיהו בעלם הוכחה הרמב"ן מהירושלמי לדעתו י"ל
כו', וגם דעת הרמב"ם דאשה לגבי עד כשר לאו הכחשה היא,
[וכמוצא שם], ואי"כ לדינא נראה דנ"ד לא מביעיה לפי"ד הרמב"ם
דאין אשה מכחשת עד כשר, אי"כ כשי"כ עכו"ם מסל"ת, אלא אפי'
לפי"ד הרמב"ן והרא"ה והריטב"א דאשה מכחשת גם עד כשר
וכדי הירושלמי, מ"מ י"ל דנכרי גרע וכדברי הגר"ש לנדא בנז"כ
שם דלחלות מי המשקר בודאי יש לחלות בעכו"ם יותר מביחודי כשר.

ח. אחד מפי ב' נגד ב' מפי א'. כתב בנתיבות לשנת כאן,
להכאורה ממנהג דעדיות [ה"ל צלות ה' בלאור
המחיר] משמע דיותר מפי רבים נגד רבים מפי יחיד שוים הם,
מדלמר התם וחס שמעו מפי המרובים, משמע דדוקא משום
שמעו מפי המרובים עדיפה, [כא' אם שמעו מפי יחיד היו שוים
לעקבית צ"ח שמע מהמרובים], ול"ע. ובתן טוב רס"ק קי"מ כי
דאף הצ"ח הסובר [צלות ה'] דא' מפי שנים עדיף מא' מפי א',
מ"מ אפשר דיותר דא' מפי שנים לגבי שנים מפי א', שקלולים הם
ולא מקרי רוב דעות.

אולם בפני יהושע ח"א סי' י"ז כתב [דלזלינן בחר רוב דהעדים
שאינם לפנינו], דהרוב דהמעידים בפנינו שלא מת אינו
כלום, כיון שאינם יודעים אם מת או לא, רק שמעידים מה שמעו
מפי א' ואינם יכולים להכחיש את הרבים הראשונים שזה היחיד
מעיד מפייהם שמה, אי"כ לא חזקין בתיביהו כלל, כ"א אחר עיקר
עדות המעידים על הכחשה, דאין לומר דלענין זה הוי יחיד נגד
רבים, דנימא שזה היחיד המעיד מהרבים ודאי משקר ולא שמע
כלום, כיון דרבים מעידים שמעו מא' שלא מת ודאי אימרו
קושטא קאמרי שמעו, אז אינו, שהרי הם אינם מכחישים אותו
שלא שמע, שזה אינם יכולים לידע, וכיון דקיי"ל דעמ"פ"ע כשר
בעגובה לתב' נאמר שמשקר, כיון שאין הכחשה על השמיעה, י"ל
ששניהם אומרים אמת שמעו, דהא אפי' במקום שמכחישינן זא"ז
עבדינן כל עזרקי להשוות בנן א' אומר צ"י שעת וא' צ"י כו',
וכו"כ, וכ"ש כשאין הכחשה, ומלמד שהשכל מאמת זאת, מאלו גם
בנשתי הר"ן סי' מ"ז שז' דכל כיו"צ הדבר ברור שאין כאן רבוי
עדיות, שאם ע"א מעיד שמע מראובן שהיום מת פ', ומאח העירו
שמעו משמעון שהוא חי, הדבר ברור דהוי כפ"א וע"א, הרי מצאנו
כדבריו. וכ"כ צה"כ סי' ס"ו דכיון דעל השמיעה אין הכחשה, נאמן
שמע מפי עדים שמה, והרבים שמעו רק מפי א' שלא מת, כו"ל
חד לגבי תרי, וקיי"ל דפסו"ע [כעמ"פ"ע] חולקין בחר רוב דיעות
ותנשא אפי' להתחלה אפי' אם באו צ"א ולא החירוה מקודם
ומציא להר"ן ה"ל. גם הח"ט ה"ל אחר שז' ע"ד הצ"ח כ"ל

הפוסקים

ס"ק שלו אות א

אוצר

כשנשאת נתינת קודם שצאו עדים האוסרים מזה ר"י צע"ה
ג"כ דילתה מחזקת א"ה, לא עמלתי על סוף דעתו, דל"כ מאי
קשה לכו להאוסר הכיל דהא דפריך צינמות דף ג"ב ז' על מחנה
דאמרו לה מה נקד ואח"כ מה צע"ה ונתינתה ואח"כ אמרו לה
חילוק היו הדברים תלוי וכו', אי לימא דתרי ותרי מאי חזית דממנה
אהני סמוך אהני ולא תלוי וכו', דלמא משום דמוקמינן לה
אחזקה קמיתתא שכיחא אסורה ליבס לכן תלוי וכו' ע"ש, וכלה
שם כבר נתינתה נתינת קודם שצאו העדים האוסרים וינחה לה
מחזקה הראשונה, אלא ודאי שדעת ר"י בעל החוסר הוא דלפי
נישאת נתינת קודם שצאו עדים האוסרים נמי לא ינחה מחזקה
הראשונה, וע"ש שמסיק דחינו לדינא דדעת החוסר הוא דלפי
נשאת נתינת ע"פ העדים האומרים מה עם כ"ז לא ינחה מחזקה
א"ה, וכדעת החכ"ל הכ"ל.

ובחפלאה צחידושו לכתובות דף כ"ב ז' בד"ה חוס' ד"ה אי הכי,
כ', דאם כי לכאורה מצינמות דף ק"ז ז' יש להציל דל"ה
לדינו של מוכרח"ב, דקחני הכס עד אומר מה ונשאת וכל אחר
ואחר לא מה ה"ז לא תלוי, ופריך טעמא דנשאת הא לא נשאת
לא נשאת, והאמר עולה כל מקום שהאמינה תורה ע"ה כרי הוא
כשנים ואין דבריו של אי במקום שנים, ומשמע דנשאת ממנה לא
צריך להא דעולה, דכיון דהוי חד נגד חד אס נשאת לא תלוי, וקשה
דאם הלא עליה בלשם תלוי קאי כדפריך בכתובות דף כ"ב ז',
ואין לומר שניסת לאותו בעד, דהא צ"ל אס כנס מוילא, ולכאורה
הי נראה דמזה מוכרח סברת מוכרח"ב דניסת נתינת קודם
שצאו עדים האוסרים לא צע"ה ניסת לא מעדיה, וכיון דהתם
נקט במחנה דוקא ניסת תחלה קודם שצא בעד השני א"כ לא
צע"ה ניסת לא מעדיה, אלא באמת מסוגיל דינמות דף פ"ה ז'
משמע דאף נשאת נתינת קודם שצאו העדים האוסרים צע"ה
דוקא ניסת לא מעדיה וכו', [דלמדין הכס א"ר שש בגון שניסת
לא מעדיה וכו' ומיירי הכס צניסת קודם שצאו עדים האוסרים].
וצע"ה המלך פ"ב מה"ל גירושין כ' דל"ע מסוגיל דינמות הכ"ל
על הרש"ה הכ"ל דס"ל דנשאת נתינת ואח"כ צאו עדים האוסרים
דלא תלוי, ועי' להלן אות ז'.

ובצמח צדק (החדש) ח"ה סי' פ"ו אחר שהציל דברי הראשונים
הסוברים דנשאת קודם שצאו העדים האוסרים ל"ה [וכנ"ל
בריש האות] ודברי ההפלה הכ"ל שכוונת מסוגיל דינמות להיפך,
כ' צאות י"ה דין זה הוא פלוגתא בן הירושלמי ושי"ם דילן,
דכירושלמי ס"ל דנשאת נתינת קודם שצאו עדים האוסרים אף
שלא נשאת לא מעדיה לא תלוי, ולכן לא הוציא הירושלמי על
מתניתין דינמות דף ק"ז ז' להא דעולה כמו שכוונת שי"ם דילן,
משום דכירושלמי לא ס"ל להא דעולה כלל, ומוקי נמתניתין דנשאת
ממש ובהא דר' מנחם צ"ר יוסף דנשאת ואח"כ צאו עדים לא
תלוי, וכמ"ש בן הרמב"ם צינורות הירושלמי, והשי"ם דילן ס"ל דאף
צניסת נתינת קודם שצאו עדים האוסרים תלוי אס לא כניסת
לא מעדיה, כדמוכח להדיא דינמות דף פ"ה ז' [כנ"ל בהפלה],
רק ל"ל שהסוגיל דינמות דף ג"ב ז' דפריך מאי חזית דממנה
אהני סמוך אהני ולא תלוי תלוי [שמעם הוכיח הרש"ה דצניסת נתינת
קודם שצאו עדים האוסרים לא תלוי כנ"ל], נמשך בזה אחר שיטה
הירושלמי, וכן המקשה דינמות דף ק"ז ז' שהקשה טעמא
דנשאת וכו' ג"כ הוה קס"ד כדעת הירושלמי, והתירץ דמתוך
כדעולה ממילא נוחא אף לשי"ם דילן, וצודאי לדינא קי"ל כשי"ם
דילן דלפי נשאת ואח"כ צאו עדים אס לא ניסת לאחר מעדיה
תלוי.

וס"ב לענין הצנים כ' צנ"ל הכ"ל דנראה שהם כשרים צודאי
כשנשאת ואח"כ צאו העדים האוסרים. ועי' להלן סי' ק
שנ"ט

עד שלא צאו בני דאמרי לא מה ולא נהגרש לא תלוי, כדלמדין
הכס א"ר מנחם צ"ר יוסף אינתינו אפי' אומר תלוי צומן שצאו עדים
ואח"כ נשאת, אלא נשאת ואח"כ צאו עדים לא תלוי, וכנ"ל, ומכאן
דס"ל להרש"ה דנשאת ואח"כ צאו עדים לא תלוי אף שלא נשאת
לאחר מעדיה ואינתינו אומר צ"ר ל', דאם הרש"ה מפרש דהכ"ה
דכאשכ רבנן דלמדין סמוך אהני מיירי כשהיה והיבס אומרים
צ"ר ל' א"כ לא הי' צריך לעסם משום דלא צאו עד שנתייבמה ומשום
הא דרמב"ם, אלא דאף אס צאו קודם שנתייבמה שרי לרצון דרמב"ם,
וכמו ש"ה החוס' שם צע"ה ר"י, וכ"כ צע"ה מהר"ם אלשקר סי'
ט"ז צע"ה הרמ"ה ש"ה ג"כ כדצ"ה הרש"ה * וגם שכן הוא צחידושו
מכריז יוסף אבן מגש צ"ב דף ל"ה, [וע"ש במהר"ם אלשקר
שליך דצ"ה הרש"ה לפיכך צנודו צמ"ה], וצחידושו צ"ה ה'
חדר ג' משמע ק"ה ג"כ דנשאת ואח"כ צאו עדים ס"ל לרמב"ם
דלא תלוי אף שלא נשאת לאחר מעדיה וגם רבן לא פליגי ע"ז
ע"ש, ודעת הרמב"ם דינמות (דף קכ"ב ודף קכ"ה) ג"כ כמ"ש
הרד"ם ומכריז אלשקר צע"ה הרש"ה. [אמנם דעת הל"ל ע"ה
לדינא עי' לקמן סוף אות ז'].

וסהר"א ברודא נתינתה שכתב"ה סי' ז' [הוציא תו"ד במהר"ם
סי' קכ"ב] כ' ג"כ דצניסת ואח"כ צאו עדים האומרים
לא מה לא תלוי אפי' ניסת שלא לאחר מעדיה ואינתינו אומר צ"ר
ל', דכל נשאת נתינת ינחה מחזקה א"ה, דל"כ קשה דנשאת
ואח"כ צאו עדים האומרים לא מה אמאי לא תלוי [אפי' נשאת
לאחר מעדיה] נוקמה אחזקה דל"ה כמו שהקשו החוס' בכתובות דף
כ"ב ז' ד"ה הלא, ומה שתירלו משום דחזקה דל"ה דייקא ומנסב
מרגע לחזקה א"ה, זה אינו עולה בזה צנ"ה דנשאת תחלה ואח"כ
צאו עדים, דהא כ' החוס' בכתובות דף כ"ז ז' דכל נשאת
נתינת ע"פ שני עדים אין עליה חומר בסופה [ולא דייקא],
כדליתא בר"פ האשה רבנן נשאת ע"פ שנים מותרת לחזור ל',
אלא ע"כ דכל נשאת נתינת ינחה מחזקה א"ה לכ"ע.

אולם צמ"ה סי' ג' ד"ה ותחלה השיג עליו, דמ"ש החוס' דכל
נשאת נתינת ע"פ שנים מותרת לחזור ל', היינו ברצי
שמעון וברב דפסק כותבי הכס, ושקלי וערי החוס' לאסוקי
שמעממא כותביה נמי, אלא חן לא קי"ל הכי, ואף אליבא דרז
נבי דנשאת ונפלה ע"פ השנים הראשונים עד שלא צאו
האחרונים כרי הלא כחוס' ומותרת לחזור ל', אלא חזק ומי
כצנ"ה העדים האחרונים האומרים לא מה, אס חעמוד עם צע"ה
ותצנ"ה לו עוד אחר העדת העדים האחרונים כרי הלא נאסרת
לצע"ה הראשון כשיצא וכל הדרכים האלו צה, נמלא דגם צמ"ה
שי"ך לומר דל"ה דייקא ומנסב, דהא יש עליה חומר בסופה,
דכך חזקה דל"ה דייקא ומנסב הלא דוקא תחלה נשואין,
אלא על כל שעה ושעה שהיא עומדת צנשואיה עם צע"ה השני
אמרינן הכי, ועוד שזו הסברה דהואיל וניסת צחזקה היתר ינחה
מחזקה א"ה הכי דצ"ר צ"ר צ"ר וכו' דהאן ר"י בעל החוס'
בכתובות דף כ"ז ז'.

ובמראות הצובאות סי' קכ"ב ז', דהמעין צחוס' הכ"ל יראה
דכשנ"ה החכ"ל על מוכרח"ב נכונת היא, ומה שהל"ן
הפניו צחידושו לכתובות דף כ"ב ז' צע"ה מוכרח"ב דלא פליגי ר"י
צע"ה על ריב"ז אלא צנ"ה עדים האוסרים קודם שנשאת רק
העדים המתירים צאו תחילה קודם שצאו האוסרים, אלא

(*) מיהו מרבנו ירוחם נתיב כ"ה ח"ג חביא בצ"צ שם ש"ה בשם
הרמ"ה דהולד ספק ממזר, והבית פאיר סי' קנ"ב סעי' ג' כ' דאין סברא
שכשפוסקים לא תצא שיהיו חולדות ספק ממזר.

מפני שהוא (קט) ספק

ואם

באר היטב

לא תלך אם התירוהו אפי"ה לא תנשא לכתחלה משום לזות שפתים כמ"ש
סעיף ל"ז. מיהו בשנויה מהני היתר אפי"ה שזאו עדי השנויה אחר
ההיתר מותרת כי עדותה אינה סותרת ההיתר דיוכל להיות אפי"ה
דהיתה בשניה לא זנתה לכן מהני היתר שם אם לא נזאו עדי טומאה.
ש"ס:

(קט) ספק. כלומר אפי"ה נשאת זהיתר ע"פ שנים הראשונים תלך
מהתירה ע"פ עדים האחרונים דלא אמרין לא תלך אלא
בפסולים אצל כשארונים כשרים מוזילין אותה דתרי ותרי ספיקא הוא
ואשה נחזקת א"ל קיימי והנז עליה נאשם תלוי קא"י ח"מ. ול"ל להיתרה
ע"פ ע"ל דשם ע"י ההיתר נעשה העד הראשון כשנים והוא כאלו
אין ספק נדנר ועיין כנה"ג דף ל"א ע"ל. וכן אפילו במקום שנאמר

הפוסקים

סיק שלו אות א — סיק שלו

אוצר

בעלי דברים להוליא מידה, דאם הוא אמת כדברי העדים שאומרים
שכזה חי אין להם עליה כלום, דאין הכ"ד נזקקין להוליא מידה
שלא בפניו כיון שזהו ספק, או נימא כיון דאיכא חזקת חי וחזקה
א"ל אף דכתבו החוס' בכתובות דף כ"ב ז' ד"ה הבא דאיכא
כנגד חזקה דאשה דייקא ומנסבא, מ"מ אשה זו שעדין לא ניסח
ועתה היא אסורה להנשא ל"ש זה חזקה דדייקא ומנסבא, וכיון דלא
קרינן זה לכשתנשא לאחרי תעלי כתובתך י"ל שצריכה להחזיר
וכו' ול"ע.

ד. ב' אומרים שהמת הוא בעלה וב' אומרים שהוא אחר ויש
סימנים בגופו כמו שהיה לבעלה. כ' נזון עוב ס"ק
קמ"א ד"ש ללמוד מחש' מיומני ס' משפטים דלא מהני, דסימנים
לא עדין מעדים ותרי כמאה, ולפ"מ בס"ק פ"ט ע"ע עדדים עדיף
אפי' מסומן מוצק ביותר, אמנם נראה דמ"מ יש ג"מ בס"ה
ביותר, לפי מלי דקיי"ל דתרי ותרי ספיקא דרצון ומדאורייתא
חרווייהו כמאן דלתינויח ואזלינן בזה חזקה, וכ"כ אזלינן בזה ס"מ
ביותר, וא"כ בין לדעת הרמב"ם והש"ע והחוס' הסוברים דבחור"ה
הוי ספק א"ל ובין לדעת הרשב"א והר"ן הסוברים דכיו ודאי
א"ל [כו"ד להבין ס"ק שלי"ז], איכא למימר שלכ"ע אם יש סימן
מוצק ביותר דלא מיתסרסר אלא מדרצון, אצל למ"ד דחור"ה ספיקא
דאורייתא משום דחזקה לא עדיף מעדים ותרי כמאה, ה"כ ס"מ
ביותר לא עדיף מעדים כ"ל והוי ספיקא דאורייתא וכו'.

שלו. מפני שהוא ספק. כ' הרמ"ש דף ע"ב סוף עור א',
ד"ש זה מחלוקת הראשונים אם דינה רק כספק א"ל
מדאורייתא, וכיון שכן אם נשאת הולד ספק ממזר, או שדינה
כודאי א"ל משום דמוקמינן לה אחזקה ואם נשאת הולד ודאי ממזר,
להחוס' כתובות כ"ב ז' ד"ה הבא שכתבו דחזקה דאשה דייקא
ומינסבא מרעא לחזקה א"ל, הוי רק ספק א"ל, וכ"ש דכיו רק ספק
א"ל לדעת הרמ"ה שבה"א רצונו ירוחם בנתיב כ"ה ח"ל דסובר
דקעתינ דתרי ותרי ספיקא דאורי' הוא, וכן היא סברת רצונו ישעיה
האחרון [הובא בשלטי הגבורים בכתובות דף כ"ג], והרמב"ם
בפי"ז מה"ל גירושין [והוא לשון הש"ע] כ' ג"כ דב' אומרים
מת וב' אומרים לא מת אם נשאת תלך מפני שהוא ספק, וכן כה"ג
שם גבי ז' אומרים נהגרשה וב' אומרים לא נהגרשה דתלך וכולי
ספק ממזר, וכ"כ בעוה"כ"ע ס' קנ"ב, אמנם מדברי הר"ן נראה
דמדאורייתא מחזקינן לה בחזקה א"ל בודאי, דמוקמינן לה אחזקה
קמייתא, אלא דמדרצון הוי ספיקא להחמיר [לענין דאם פשטה
ידה וקבלה קדושין מאחר דצריכה גע מדרצון, כן מבואר בדבריו שם
ומצא להבין ס"ק שלי"ח אות א'], שהרי כ' בחידושי ה"ל בכתובות
שם וז"ל, ומדאמרין הבא עליה נאשם תלוי קא"י, איכא מאן דצעי
להוכיח דהלכתא כההיא לישנא דיבמות דתרי ותרי ספיקא
דאורייתא ולא אמרין אוקי מלתא אחזקה וכו', והא ודאי ליחא
דמסקנא דשמעתא דיבמות סלקא דתרי ותרי ספיקא דרצון משום
דאמרין [מדאורייתא] אוקי איתתא אחזקה, ושמעתין לא קשיא
דהבא ודאי בדקיימא בחזקה א"ל מיירי, ובדין הוא דלימא הבא
עליה

שלי"ח אות ב' שבי' ה"ל עוד קולא לענין נשאת לא מעדיה ולאמרת
צרי לי בשנשאת ואח"כ נזון עדים.

והרח"ש דף ע"ט סוף עור ד' כ' ג"כ דצון שזאו האומרים לא
מת קודם שנשאת ובין שזאו לאחר שנשאת אם נשאת
לעלתא תלך. וכ"כ דף ע"ו סוף עור א' בשם רבינו ירוחם. וכ"כ
נזון עוב ס"ק קמ"ב דאם ניסת לאינש דעלתא אפי' קודם שנשאת
כת השנית תלך לכ"ע. וכ"כ באפי' זוטרי ס"ק קל"ג.

והפנ"י בחידושיו לכתובות דף כ"ב ז' אם כי שהםכים בעלם
הסברה למכירה ברודא דכל שנשאת צהיתר ילכה מחזקה
א"ל [וכמו שכו"ד לעיל במה"ל], מ"מ כ' דתלך מדרצון, דהרי
דאיכא נשאת צהיתר חזקה הנשואין מרעא לחזקה א"ל, אצל אחי
ה"ל פלגא ופלגא מדרצון, [דהא קיי"ל דתרי ותרי ספיקא דרצון,
ותלך מדרצון].

ב. וכשנשאת ע"פ ב' שאמרו מת ואח"כ באו ב' ומעידים
על אחד שזהו בעלה הראשון, ואין אנו מכירים
אותו. כ' נזנח נדק (ההדג) ח"ב ס' ר"ה אות ב', דאף דעת
הראשון דף קכ"ב עור ז' דיניסת צהיתר קודם שזאו העדים
האומרים לא מת דלא תלך [כ"ל בזה א"ל], מ"מ בכה"ג שהעדים
האחרונים אומרים זהו בעלה דעת הראשון שם דתלך, ומכ שהב"א
להראשון לחלק בין אם העדים האחרונים אומרים לא מת לבין אם
אומרים זהו בעלה, הוא משום דאיתא ביבמות דף פ"ה סעי"א סוף
סוף תרי ותרי ניכחו והבא עליה נאשם תלוי קא"י, אמר רב ששה
כגון שניסת לאחד מעדיה וכו', והחס הלא מיירי דיניסת קודם
שזאו העדים האחרונים ואפי"ה הולכנו להעמיד דדוקא כשניסת
לאחד מעדיה הלא הכי תלך, ולכן נשמר הראשון מה צמח
שחילק דכשלאומרים העדים האחרונים שזכו בעלה דתלך, וצב"ה
ממש מיירי ביבמות שם, וס"ל דדוקא צב"ה שזכו בעלה עצמו עכ
שני העדים האחרונים דאעפ"י שאין אנו מכירים אותו רק העדים
האחרונים אומרים שזכו בעלה, אעפ"י יש לחוש לדבריהם יותר
משום דאלי"כ לא היו מעיזים פניהם כל כך נגד כל העולם, כדאיתא
קרוז לזה בקדושין דף ס"ג ז' גבי רב אשי אומר אף נאמן לכוזם,
ופרש"י דלא חזיק למימר לפני האב שקיבל הקדושין אני הוא,
דמירתא דלמא מכחיש לי ואמר ידענא דלא את יכנה לי הקדושין,
משא"כ כשהעדים האחרונים אומרים לא מת ואין בעלה בפנינו
אין לא תלך אף שנשאת לאחר שלא לא מעדיה, דכיון שהיא כבר
נחזקת היתר לגמרי ה"ז לא תלך, ועי' עוד צב"ה צ"ד קכ"ד
סוף עור ד' ודף קכ"ה דמשמע שם שמהלך ג"כ כ"ל. ועי' צב"ה
פגונוס למחבר"ל ס"ק ס"ז.

ג. וכשהתירוהו להנשא ע"פ ב' שאמרו מת וגבתה כתובתה
ואח"כ באו ב' ואמרו לא מת אם צריכה
להחזיר הכתובת. כ' בנתיבות לשנת ס"ק מ' ד"ש להסתפק בזה,
אי נימא דכיו כחפיסה קודם שנולד כספק ויכיל דקיימא קיימא.
כדאיתא צ"ב דף מ"ג ז' כגון דאית לי סכדי למר ואית לי סכדי
למר ואומר רצון ארעא היכא דקיימי תיקום, וכ"ש כהא דאין היורשים

הפוסקים

סיק שלו

אוצר

לכאור ג"כ דעת הרמב"ם. והש"ע דמ"ט מפני שהוא ספק א"י חלל מדרבנן ולהחמיר כדי לאסור הולד בודאי ממזרת, אבל מדאורייתא מוקמינן לה אחזקה א"א.

אולם הבית משה סקצי"כ כי דאין הכרח דהר"ן יחלק על הכותב. וזה [ולא נחלקו אלא בפירושה דסוגיא דכ"ג ב'] והוא דהתוס' בכתובות דכ"ו ב' ד"ה אן תמכו על חירולא שכתב דכ"ג ב' דהא דאשכ דייקא מגרע לחז"ל, דכרי בשנים אומרים מת מותרת לחזור לו, וכיון דליכא חומר בסוף לא דייקא, וחירולא דכיון דמכחישינן זא"ז איכא חומרא, ולפי"ז נראה דלכך מילא הר"ן בתי' התוס' משום דסובר דגם בשנים המכחישים זא"ז ליכא חומר בסוף ולא דייקא, דסוף סוף כיון דליכא שנים המכחישינן לה אין להחמיר עליה, אלא שכל זה לרצ ששם דהסוגיא אולה חלוצי שם דחירו משני בשנים אחד מעדיה, ורצ ששם ס"ל ביצמות דף ל"א דלכ"ע בנייה עפ"י ב' עדים מותרת לחזור לו, אבל לפי מה דקיי"ל להלכה דגם ב' עדים אסור לחזור לי שוב שייך דייקא, וא"כ לא הוי רק ספק א"א משום דחזקה דאשכ דייקא מגרע לחז"ל כמ"ט התוס', ואין כאן מחלוקת כלל, אלא שבי' דלא שייך לומר דייקא אלא היכא דהיה אומרת לכה"פ אין לבי נוקפ', דאילו לא עמדה על המחקר ודאי דלכא נוקפא, אבל היכא דהאשכ - אינה אומרת כלום לא שייך לומר דייקא, דאין חידוק כיון שאינה יודעת כלום ואינה אומרת דבר, עיי"ש שכתובים כן מדברי התוס' ב"ב דף ל"ב סוד"ה אן אחתיו, וביאר שם דגם התוס' בכתובות כ"ב ב' אינם חולקים על זה.

ובדברי אמת בקונטרס שמיני סי' ב' דף ע"ג עור ב', כי ג"כ דלוינה אין שום נפקותא בין התוס' ובר"ן, ולדברי הכל אם נשאת לאדם אחר ואינה עוונת ברי לי הויה ודאי א"א ובניה ממזרים ודא"ס, ואם עוונת ברי לי אז הויה ספק א"א ובניה ספק ממזרים, וכמי שכתבו התוס' ב"ב דלא אמרינן דאשכ דייקא א"א הויה עוונת ברי לי, וזו היא גם כוונת דבריהם בכתובות כ"ב ב', [דמ"ט בחירולא שם דחזקה דייקא מרעא לחזקה א"א, הויה רק לפי המסקנא דמייירי באומרת ברי לי, כן ביאר דבריו באופן שמואל בס"ק תמ"ט], אבל להס"ד דעדיין לא ידע דמייירי באומרת ברי לי גם התוס' סברי דמה שדקשה בגמרא באשם תלוי קאי הויה לחוואה דמלתא דאפי' למ"ד דהויה ספקא דאורייתא עכ"פ בא"ת קאי, אבל למ"ד דהויה ספקא דרבנן אה"י דכח מלי להקשות דבטחא קאי, [ועיקר כוונת התוס' בקושיות הויה על המסקנא דמלי מכי נשאת לא מעדיה, עיי"פ דבריו דף ע"ג עור א' ד"ה ונראה], ועיי"ש שבי' דלפי"ז א"א לפרש דעת הרמב"ם [שהוא לשון הש"ע] דלכך הויה ספק א"א משום דחזקה דייקא מרעא לחזקה א"א, דכרי הרמב"ם לא מייירי באומרת ברי לי, ועיי"כ ל"ל דעת הרמב"ם דכל תרי ודאי ספיקא דאורייתא הויה מדמחייב אשם תלוי בפ"ה מה"י שגגות ה"ג, וכן משמע ממ"ב הרמב"ם בפ"ה מה"י גירושין שנים אומרים נהגרש ויטעם אומרים לא נהגרש והויה אינה יודעת ונשאת דהולד ספק ממזר, ולפי דעת התוס' נריך להיות ודאי ממזר, דכיון שאינה יודעת לא שייך לומר דייקא, ועיי"כ דסובר הרמב"ם דהויה הויה ספיקא דאורייתא, וכן משמע מדברי הרמב"ם בפ"ה מה"י עדות ה"ג וכו' דהויה הויה ספיקא דאורייתא, וכל זה שכתבתי דעת הרמב"ם הויה כיפך ממשמעות כה"מ בפ"ה מה"י איסורי ביאה ב"ב ט"ז, והכ"מ בפ"ה מה"י עדות ה"ג, וכלה"מ פ"ה מה"י שגגות ה"ג, והמשפטי שמואל סי' קי"ז, שכולם כתבו דעת הרמב"ם דהויה הויה ספיקא דרבנן ומדאורייתא מוקמינן אחזקה, ומלאתי במהרי"ב כי רצ בזה סי' נ"ו שבי' דעת הרמב"ם דהויה הויה ספיקא דאורייתא, והכ"מ במה ראיות לה.

עליה בטחא קאי, אלא דלא צרי חלומה לשווי נפשי בזהו פלוגתא ונקט הכא לרווחה דמילתא לומר דאפילו למאן דמקיל טפי כבא עליה באשם תלוי קאי, עכ"ל, ואחר שהקשה לדעת הר"ן דהויה ודאי א"א, אמאי מכי נשאת לאחר מעדיה ואומרת ברי לי [כדלכך ס"ק שלי"ח אות א' ועיי"ש מה שהיטו הפוסקים עיי"ז] כי דמ"ט יראה דנקטין לדברי הר"ן דהא דאמרינן אם נשאת לעלמא שלא לאותו בעד חלל, דלא מספיקא הויה, אלא בודאי א"א הויה דמחזקין לה והבא עליה בטחא קאי, וא"כ הולד ממנו ממזר ודאי מדאורייתא. ועיי' בחידושי פריי לכתובות שם שהביא משם הרשב"א בחידושי לקדושין דף ס"ו א' סי' ג"כ כהר"ן הג"ל. ועיי' בסי' דברי אמת (בכר) בקונטרס שמיני דף ע"ג סוף עור ב' שבי' דכח הבינו דעת התוס' ובר"ן, הריב"ל בח"א סי' י"ז, וברא"ה ח"ב סי' מ"א, וברש"י ח"ב סי' ק"ד, וכלה"מ כה"ל שגגות פ"ה.

ובמראות הצובאות ס"ק קס"א תפס ג"כ כהנא הרמ"ש דעת התוס' ובר"ן, אלא שלענין מש"כ הרמ"ש דלעת הר"ן הו"ל ממזר ודאי, השיג עליו וכי דמ"ט מדרבנן הויה ספק ממזר לענין שאסור בממזרת*, והוא דיש להבין ביצמות דל"ג ב' דפריך חילומא תרי ותרי וכו' הולד ממזר ספק ממזר הויה, דבמאי קמיירי, אי בנייה לפד המעיד אפי' ספק ממזר אינו ואי בנייה לאחד מן השוק, א"כ ודאי ממזר הויה לדעת הרשב"א ובר"ן, וכן קשה ע"י התוס' ב"ב דל"ג א' ד"ה אן שהקשו ח"ל, וא"ת למאי דלא ידע הש"ס מהא דאומרת ברי לי מאי קאמר הויה גופא באשם תלוי קיימא, הא בטחא קיימא, וביאר דבריהם דכל שאינה אומרת ברי לי לא שייך חזקה דאשכ דייקא ומנסבא כיון שהיה מודה שאינה יודעת כלום, וחירולא שם דהמקשה רוצה להקשות אליבא דכ"ע כמו שהי"ן הר"ן [הג"ל], וא"כ ק' דמאי פריך שם ביצמות ספק ממזר הויה, דמלמא מייירי שאינה אומרת ברי לי דליכא חזקה דייקא ומנסבא דמרעא לחזקה א"א, מש"כ כוח ממזר ודאי דאוקמה אחזקה א"א, אמנם כן דאשתמיט לברח"ש דברי התוס' בכתובות דף כ"ו ב' ד"ה אן שכתבו דכיון דתרי ותרי ספיקא דרבנן הויה, אין לנו להעמידה על חזקה א"א ולהחיר הולד בממזרת, ומש"כ פריך ביצמות שם דספק ממזר הויה ואסור בממזרת מדרבנן, וא"כ גם לשיטת הרשב"א ובר"ן נמי אפי"ג דמדאורייתא הויה ודאי ממזר מ"מ מדרבנן הויה ספק ממזר ואסור בממזרת מדרבנן, ועיי"ש שמוס' לדינה לשיטת הרשב"א ובר"ן כשנייהם לאחד מן השוק הולד ממזר ודאי מה"מ אלא דמדרבנן כוח ספק ממזר ואסור בממזרת, ולשיטת התוס' ב"ב שם יש חילוק, דאם נשאת לאחד מן השוק והויה אומרת ברי לי הויה הולד ספק ממזר מה"מ [משום דחזקה דייקא מרעא לחזקה א"א] ואם אינה אומרת ברי לי הויה ממזר ודאי מה"מ. אבל מדרבנן הויה ספק ממזר לחומרא, אולם מלשון התוס' בכתובות כ"ב ב', וביצמות פ"ה ב', משמע שאין חילוק אלא דלפולס הויה ספק ממזר מה"מ, וכן נראה מלשון הרמב"ם והש"ע כאן שכתבתי מפני שהיה ספק, משמע דס"ל דלא אמרינן אוקמה אחזקה, וכ"כ הרמב"ם להדיא בפ"ה מה"י שגגות הלכה ג' בעד אומר מת ועד אומר לא מת דבבא עליה באשם תלוי קאי, ולא חילק בין אומרת ברי לי לאינה אומרת. ועיי' באופן שמואל ס"ק תמ"ט שהאריך

(*) צ"ע דהרי הרמ"ש כי דאפי"ג דלעת הר"ן הויה ודאי א"א מה"מ. מ"מ מדרבנן מחמירין לענין אם נשאת ידה וקבלה קדושין מאחר דבריהם גם מדרבנן כג"ל, א"כ לכאורה ה"ה לענין איסור ממזר אפי"ג דמה"מ הויה ודאי ממזר מ"מ מדרבנן מחמירין דהויה ספק ממזר ואסור בממזרת, אף שלא פירש זה להדיא.

[קנו] ואם נשאת לאחד מעדיה

והיא

פתחי תשובה

פסול חף ולא נפסל בנ"ד וגם אינו ידוע צנני דמת מ"מ מקרי צרי ולא תנא.
כן יש ללמוד מדברי שו"ת חש"ן ח"א סי' א' ד"ג ע"ד עכ"ל:

[קנו] ואם נשאת לאחד מעדיה וכו'. ענין ש"ע והאון רע"ק זל"ל כ"ז וז"ל
וכן נשאת לאחד שאומר צרי לי שא"ן הנהגה שואמרים לא מת הנה

הפוסקים

סי"ק שלו — סי"ק שלה את ד

אוצר

כודאי, משא"כ אם העובר אומר צרי נגד החזקה לא שייך לגביה
לומר שהוא מחזק על הספק כודאי מחמת החזקה, וכן כתב
בחידושי מהרש"א ביצמות דף פ"ח ב', ומכאן נשמע גופי' לא
מפקין אשה מצעלה היבט שניהם טוענים צרי, וכמו שכתב
הרשב"א בדריגה קאמרי, שלפי דבריהם לא עבדי איסורא כלל
ולא שייך לגביהו הכ חזקה אלא למי שמסופק.

ובמראות הצובאות סי"ק קס"א כ' דהתוס' והרשב"א וכו' וכו'
כל א' לטעמי' חזיל דא, דביצמות דף פ"ח א' שקיל
וערי הש"ס אי מהימן עד אחד באיסורים במקום דלחזקת איסורא
ואין צידו לתקן, ולא עלתה במסקנא שם צידן זה, ומסקי התוס'
בקדושין דס"ב ב' ובגיטין דנ"ד ב', והר"ש והמרדכי שם דאין עד
א' נאמן באיסורים לא לאיסור ולא להיתר נגד החזקה אלא היבט
דצידו לתקן, וכן פסקו בעלי הש"ע ביו"ד סי' קכ"ז, אבל הרשב"א
בחידושי ליצמות שם ובגיטין שם העלה דעד א' נאמן להיתר אפי'
בדלחזקת איסורא ואין צידו לתקן, וכ"כ בגמק"י שם, וכן הוא דעת
הר"ן בקדושין שם, ושאר פוסקים הביאם הש"ך ביו"ד שם סי"ק ט"ז,
א"כ מעתה לשיטת התוס' וסיעתם דאין עד א' נאמן במקום
דלחזקת איסורא, וכ"כ דהאדם על עצמו אינו נאמן, פשיטא דלא
מהני טענת צרי לי צתרי ותרי כיון דלחזקת איסורא דמלאוורתא
מוקמינן לה לחזקת א"א, משיב הולכנו לומר דחזקת דייקא
מרעא לחזקת א"א [כנ"ל סי"ק שלי"ז ברה"ש] דהשתא לא לחזקת
איסורא ומשיב מהני טענת צרי לי צתרי ותרי, דכל אדם נאמן על
עצמו באיסורים כמו ע"א כדליתא ביצמות שם וכפירש"י שם ובצ"ע
צריה ועשו, אבל הרשב"א וכו' וכו' לשיטתם דס"ל דהיפשיטו צעין
דעד אחד נאמן באיסורים אפי' בדלחזקת איסורא ואין צידו לתקן,
משיב ניהא לכו שפיר נשאת לא' מעדיה ואומרת צרי לי דלא
מוקמינן לחזקה, משום דכל אדם נאמן על עצמו באיסורים אפי'
בדלחזקת איסורא כמו עד אחד.

ב. נתקדשה לאחד מעדיה אם הוי בכנס. עי' כאן בתנן עוב
סי"ק קמ"ב שליו' למ"ש בסי"ק קמ"ב. ועי' אולח"פ סי'
י"א סי"ק ס"ט.

ג. אם גובה כתובתה מבעלה הראשון כשנשאת לאחד
מעדיה. עי' אולח"פ סעי' ל"ז סי"ק ש"ד אות ג'.

ד. נשאת לאחד מעדיה והוא כהן, אם תצא משום חשש
זוגה. כ' צבית מאיר סי' י' סעי' י"ג ד"ה ודרן, דאף דכפי
חד תירוצא ביצמות דף פ"ח ב' כיון הוא דתנא, דליתא התם מחזק
רצא מנן שאם לא רצה דפנו ח"ל וקדשוהו בעל כרחה, היכי דמי
חילימא דלא נישת לאחד מעדיה ולא קאמרה צרי לי לריבך למימר
דפנו, אלא לאו דניסת לאחד מעדיה וקאמרה צרי לי וקתני דפנו
אלמא מפקין לה מיניה, איסור כהונה שאני וכו', אמנם מדלא
חילקו הפוסקים צ"ע כאן דצננים אומרים מת ונשאת לאחד
מעדיה וכו' כהן וכו' צ' ואומרים לא מת ואפי' אומרים עכשיו מת
אלא שצננה שנשאה העד ה' חי נמי חלל [משום איסור זנות]
דאיסור כהונה שאני, ודאי שדחו תירוצ' זה מהלכה מפני צ'
החיראים האחרים שאמרו בצוגיא שם. וכ"כ בתנן עוב עוב סי"ק קמ"ב.
ועי' פ"ח סי"ק קמ"ז.

[ועי' בפני משה סי"ק קמ"ח שהאריך צביאור דעת התוס' וכו' וכו'
ומסקי לדינא עפ"י דהתוס' כ"ז ל"ב א' ד"ה אן, דהיבט
דבאו שחי הכחות צ"ל דבזו הכי שייך דייקא משום חומר שבוטא,
כ"ע מודים דלא הוי כולל רק ספק ממזר, אבל אם נשאת קודם
שבאו העדים המכחישים דליבט חומר שבוטא שהרי מותרת לחזר
לו כמ"ש התוס' צ"ב שם, אז לדעת ר"ת שצחוס' צ"ב, וכו' וכו',
הוי צכ"ג ממזר ודאי, דכיון דליבט חומר שבוטא לא דייקא,
ולדעת הר"י הוי רק ספק ממזר, שהרי הוא סובר ביצמות ל"ב ב'
בחוד"ה ע"ה, ובדף ל"ד א' צ"ה ולעומד, דאפי' היבט דליבט
חומר שבוטא אמרינן דאשכ דייקא, דהואיל דליבט חומר נשאת
נשים ומדקדקות, מדקדקה גם זו לפי שמרגלה לדקדק, ופ"ש
ש' דלרין לגרום צחוס' שצכחצות ר"י במקום ר"ת כמו שהוא
צחוס' יצמות פ"ח ב', דהר"ת הכי היבט צחוס' צ"ב שהוא כדעת
הר"ן. ועי' גם צעלי ארוס סי"ק קס"ח דלחזר שצביא דצרי התוס'
צכחצות כ"ו ב' ש' ג"כ דאם נשאת ע"פ שנים מותרת לחזר
לו, מסיק דלכ"ע היבט שצאו שחי הכחות צ"ל ואח"כ ניסח
הוי ספק א"א והולד ספק ממזר, וכשנשאת קודם שצאו העדים
המכחישים הוי ודאי א"א והולד ודאי ממזר, אמנם דצריהם ל"ע
דמ"ש התוס' צ"ב צ"ב וצכחצות דאם נשאת ע"פ שנים מותרת לחזר
לו, היינו אליבא דמתניתין ביצמות פ"ז ב' דאזלא כר"ש וכו' דפסק
כותי' דף ל"א, ושקלי וערי התוס' לאסוקי שמעתיא כותייהו
נמי, וכמ"ש בן להדיא הכח"ל צ"ב ג' ד"ה ותחלה, אבל אן הכי
קיי"ל להלכה דגם אם נשאת ע"פ שנים אסורה לחזר לו, וא"כ
גם צכ"ג איבא חומר שבוטא].

שלח. ואם נשאת לאחד מעדיה וכו'. א. כ' הרה"ש דף ע"ה טור
ב' דקשה לדעת הר"ן [כנ"ל סקל"ז ברה"ש] הסובר דצתרי
ותרי הוי ודאי א"א מדלוריייתא והבא עליה צחעטא קא, א"כ אפי'
נשאת לאחד מעדיה אחי שריא, דלא מסתבר כלל לומר דלכא ג"כ
מהני מה שנשאת לאחד מעדיה, דדוקא לענין אשם חלוי הוא
דלמרינן צכחצות כ"ב ב' ומהני, לפי שאן אשם חלוי אלא למי
שלבו נוקפו וכו' אין לבו נוקפו שהרי אומר צרי לי, אבל כשתא
דמוקמינן לה לחזקתה והבא עליה צחעטא קא, וא"כ מחזקין לה
כודאי א"א ואפי' פשטא ידה וקבלה קדושין מאחר לא תפשי כלל
מדלוריייתא אלא מדרבנן בעלמא כדמשמע מסוגיא ביצמות דף
ל"א, וא"כ אחי שצקין לה אם נשאת לא מעדיה, וכו'. [ועי'
לפ"ל סי"ק שלי"ז ד"ש כמה פוסקים שכתבו דלדינא מודה הר"ן
לדעת התוס' דלמרינן דחזקה דאשכ דייקא מרעא לחזקת א"א ולא
הוי רק ספק א"א, ולדצריהם אחי שפיר מאי דמהני נשאת לאחד
מעדיה חף לדעת הר"ן].

וב' הפני' בחידושי' לכתובת דף כ"ב ב' ד"ה ועדיין, דהרשב"א
בחידושי' לקדושין דף ס"ו הסובר ג"כ כדעת הר"ן דהוי
ודאי א"א סיים שם, דמ"מ לא מפקין לה היבט דנשאת לא מעדיה
ואומרת צרי לי, דהא איננו צדינא קאמרי ולגבי עצמן נאמנים דיעבד,
וגרסה צביאור דצרי שהוא סובר דלא אמר חורב דלזלין צתרי
חזקה אלא למי שמסופק דצרי, ונשאת חורב ספק זה כודאי
עד שצ"ד ענישין וסוקלקן על חזקה כיון שהעובר מחזק עליה

7514

ט"ק שלח ארת ד—ה

הפוסקים

מכירין שאבו הצמל, חייבים הם להפריש האשה מאוסורא, פין
שם יודעים שהעדים משקרים וכו' *.

ובחתם סופר ח"צ סי' קנ"ג אחר שדחה דברי הנרי"צ הנ"ל, כי
צורך אחר ליישב סתירה החוס' מיצומות לכחוצות, דודאי
במחבובותם להפיד לאז אפי' כל העולם ומשך ואחר ציניהם אינם
יכולים להכחיש צ' עדים, אבל דבר הניכר וידוע לכל בלי כוונת עדות,
רק שכל הרוואה מכיר כי כן היא, ככה"ג אזליק צתר רצ דפוח,
ומי"ש החוס' בכתובות דאף כל העולם אינם יכולים להכחיש צ' עדים,
י"ל דהיינו להכחיש בכהמשך גמורה צחורה עדות, דכ"י
עדים אמרי שכול עבד והגי אמרי דלאו הכי, אבל דבר החלוי צמיע
והיכרח דלא אחו להכחיש סכדי חלל אומרים עמיתם צמיע, ככה"ג
אמרין דכל העולם שלא בלא צחורה עדות עדיפי מהכ"י עדים, ולפי'
כשקשו ציצמות אחת גברא וקאי ואת אמרת לא חללא, הוכ מלי
לשמוי דאייירי דהאומרים מת לאו צמיע בעידו חלל שאומרים
הלכנו עמו ומת תחת ידנו, חלל דעדיפי משני. וכי"כ צמי' קליז
די"כ ונצח אל השלישי. וכסי' ה' וז'. וכי"כ צמי' לב אריה צחוצה
שצראש הספר דף 2. ועי' צחוצות המשפט סי' נ"ז סק"ז שגם הוא
כ' בעין סצרא וז' צחוצות החוס' ציצמות.

ובבית מאיר נלמדה הבית ספר חי חות כ"ב בשנת דברי תשובה,
כחז דדוקא היכא לחסא גברא וקאי לכל הרוחא חותו

מי שבי מצירו מקודם לא נסחפק בו, וגלוי ומפורסם להם שהוא זה, ואף אם הכ"ד עצמם לא היו מכירים זה האדם מעולם צאופן שהם אינם יודעים הענין, מ"מ יבן שלא נשאר אדם שראוי לידע שאינו יודע צבירור שאב הוא האיש, וזה לא שייך תרי במאה, כי תרי במאה לא נאמר כ"א על דבר שאינו צפוינו כגון שמעידים כי עדים פלוני לוב או עשה דבר פלוני ומאה אומרים אותו היום עמנו ה', נמצא בטעם שגבול יש בדבר שאותן המאה יודעים ושאר כל העולם בספק, משא"כ בזה הצעל שלדיעבד זו אין גבול מפני שאנו רואים שכל הראוים להכירו מכירים אותו בלי ספק, ומסתמא כמו כן יש בכל העולם עוד אלפים המכירים אותו והכל בלי ספק, וזה אין שייך למר תרי במאה.

ובצמח צדק (כחמש) חשב ס' רמ"א אות א' כי כ' גי' דדוקא
לגבי דבר הנראה לכל לא אמרין חרי כמאה, כגון הפיו

דיצמחה דלחא גברא וקאי ועדים מעידים וכל מכיריו אמרי שזכר
זכב"ג אמרין דסבדי קמייחא שקרי נומא, אבל לבדי דבר שאינו
גראח כגון שמעידים על מעשה שכזר נעשה ודאי אמרין חרי
כמאח, חדע דאליכ יהיו דברי הכוס' דכחוצות נגד כש"ס וכתוס'
דיצמח, אלף ודאי כחילוק הוא דהתם חס הוא עבר או לא
חינו דבר כהנאה, הילכך אמרין כזה חרי כמאח, ומ"ש צפסקי
תוספות ציצמחה שם שנים אומרים מה וכל העולם אומרים שהוא חי
פשיעא דלחא, עכ"ל, אין י"ל משום דכל העולם הם רבים, דמאחר
דחרי כמאח מאי נפק"מ, אלף עיקר הכעס משום דלחא גברא
וקאי, וצירושלמי פט"ו דיצמחה צגמרה על משנה ה' משמע לבידי
דאפי' היכא דלחא גברא וקאי ואפי' הוא אדם מסוים כר' חיימי
שכל מכירין אחו, אפי' לא חל משום דחרי כמאח, אלף דמסקנה
שם דאפי' דמדינה לא חל משום קמי שמיא בני דהכורא גברא
ממזירה וכו' ע"ש, וגבי דצגמרה דידן ודאי פליגא פ"ו וס"ל
דמדינה צטלה עדות הראשונה לגמרי, מ"מ י"ל דהו דוקא צלחא
גברא וקאי שהוא דבר הנראה לכל ענה ממש, ולא כשמעידים
אמעשה שכזר ה', כדי שלא לחלוק כ"כ על הירושלמי.

וכשגשלת

י) אולם ע"י בישרש יעקב על יבמות שם שהלויח מסווגית הגמרא דאף לקולא אמרינן דהרי אינם נאמנים נגד דבר הידוע לכל, וצ"ע להנח"כ הנ"ל.

אולם צשיית שמן הראש סי' א' ד"ה חבל, כי דלינו מן הדרך
לדחות תירון הגמרא דליסור כהונה שאני מהלכה משום
שלא הביאורו הפוסקים, דהרי הריב"ש צ"ח שמי"ח הביא תירון
זה להלכה פסוקה בלי חולק, וז"ל שאפי' בליסור שאין כופין
להוציא ביהראל, כנגדו בכהן כופין להוציא, משום דליסור כהונה
שאני, חמסנ בעיקר חמיהת הצ"ח למח השמיעו הפוסקים דין זה,
ג"ל דזה נלמד ממחני דכתובות דף כ"ז דצצצ"ו חין אדם נאמן
על עצמו, והוצא צשי"ע ר"ס ז', ועי' רש"י יבמות פ"ח ב' ד"ה
ועשו, שז' דכל אדם נאמן על עצמו בליסורים בדבר הכרור וכו',
וכי' הריב"ש והריב"ל דלרש"י ח"ל לזירוף עד אחר כשהיה צעלמה
אומרת מת צעלי, וצעלי ארוס ס"ק קנ"ב וקנ"ג השיג ע"ז מהב"א
דכתובות דאין אדם נאמן על עצמו, ולענ"ד חינו דומה כלל זל"ז,
דליסור כהונה שאני דגילתה חורה דאין הצע"ד נאמן על עצמו
דהא ילפין מקדשתו [דלא מהני צרי דידם כשנשאת לאחד מעדיה
וכוא כהן] כדליתא ביבמות שם, ולכן גבי ליסור צצ"ו שהוא
רק לכהונה חין אדם נאמן על עצמו, משא"כ רש"י דמייירי רק
מליסור ח"א צוב נאמן אדם על עצמו, ולכן לא הביאו הפוסקים
כהן החילוק דנשאת לאחד מעדיה וכו' כהן דתלא, דלא מייירי
הכה מליסור כהונה, וסמכו על מ"ש צצ"ו דרצק וכ"ש בליסור
ח"א דלוריתא.

ת. נשאת לאחד מעדיה ואח"כ בא אחד ונראה וידוע לכל שזהו בעלה. פי' ביצומת דף פ"ה ע"א וע"כ וכתום שם צ"ל ד"ה אחא גברא, דמבאר בדבריהם דכתיב לא אמרין לא חלא, וז"ל ואם חלמך כיון דאיכא חרי דלמרי מת אפי' איכא מאכ דלמרי שזכו [בעלה] מה דכך הא חרי כמאכ דמו, וז"ל דלגזי דבר הגרסה וידוע לכל לא הי' אומר רב לא חלא. ועי' בפסקי חוספות שם, ומ"ש ע"ז צ"ל המובא להלן בזהו זה. ועי' בשב"י ח"א סי' קכ"ה שהביא לדעת דברי החוס' להלכה.

ובש"ך חרימ ס' מיו ס"ק ס"ז מנאר דהתוס' זכאיות ד' כ"ב א' ד"ה חרי פליגי על התוס' זימחא כ"ל ש' שס וז"ל ומד קשה לרמי וכו' וזה תימא איך יחזרה הדבר לפולם כיון שאלו השנים אומרים שהוא עבד חזן כל הפולם יכולים להכחישן דחרי כמאה.

אולם בנבוכ"ק סימן ס"א כתב דלא פליגי התוספות בכתובות
על התוס' בציננות, דהרי התוס' בציננות לא כתבו
ולגבי דבר הידוע לכל לא אמרין תרי כמאה, רק כתבו
ולגבי דבר הידוע לכל לא ה"ל אומר רב אם נשאת לא
חלא, וכוונתם דודאי חף לגבי דבר הידוע לכל אמרין תרי
כמאה וכמ"ש בכתובות, חלא דאפ"ה ריעא סבדוויכוו צמח
שידוע לכל לענין דלא אמרין אם ניסת לא מעדיה דלא חלא,
דהרי התוס' בציננות דף פ"ה ב' ד"ה ובהא, הקשו למאי מהני
שנשאת לאחד מעדיה והיכי שבקינן ל"ה הא מחויב מיתה ב"ד
לדוקמה אחזקה ח"א, ותיירנו דחזקה דאשכ דייקא מרעא לחזקה
ח"א, וכנה הא ודאי דאף דאמרין חזקה דאשכ דייקא, מ"מ
לא מהני להכחיש סבדי [דאמרי לא מה לגמרי], ולהכי צעינן דוקא
שניסה לאחד מעדיה, חלא שמימ מועילת חזקה דדייקא לגרוע
חזקה דח"א, וא"כ גם כך סברא דכ"ע ידעו וגלוי להם שזכו צעלה,
חף דהנך תרי דאמרי להיפך שצעלה מת מיתשצני כחרי להדי תרי,
מ"מ עכ"פ ריעא סבדוויכוו, וא"כ מוקמינן דך ריעותא נגד דך
ריעותא וגשאריו תרי להדי תרי ומוקמינן לה אחזקה ח"א, ולכן
אפי' נשאת לאחד מעדיה חלא דבמיתה ב"ד קאי, ועוד נראה בכוונת
התוס' שך' דבדבר הגלוי לכל לא ה"ל אומר רב דלא חלא, דאף דגם
נגד דבר הידוע לכל אמרין דתרי כמאה, מ"מ כיון שבב"ד וכ"ע

(קא) והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא (אין מליצין אשה מצעלה אם יאל קול שצעלה ראשון חי) (רבינו ירוחם) :

פתחי תשובה

נעשה זונה חלה אפי' הצרי דהר"ן והוא טוענת צרי לכפר נעלתי מ"מ לכתלה הא קי"ל דלא תצא ואפי' צרוב כשרים ומכ"ש צספק דתרי ותרי. אך לקמן סי' קנ"ב ס"ג היכתי דלא צריך כלל הכא לזה מזה נאמנות צרי דידה ואפי' בטוענת צרי הצנים כשרים (שם כתב הטעם כיון דליכא חזקה שאין מתקלקלים עומם כמ"ש הרמב"ם וע"י צירוף חזקה זו נעשה הספק אף לנו כודאי להכשיר סילדות) א"כ אפשר שהיה נמי כשרה לכאורה ונ"ע עכ"ד ע"ש :

(קא) והיא אומרת ברי לי. ענה"ט לעיל ס"ק קי"ז צסס רש"י והר"ן ועי' צס' בית מדרש ש' דלכאורה קשה לפי רש"י תינה הוא והיא חלה אצל מה נעשה להצנים שיוולדו הן יהיו ספק מותרים ולפי הר"ן לפוס ריהטא ניתא דעדותא שאומרת צרי מועיל נמי להכשיר הולדות כדקיי"ל צס' ד'. ולפי"ז היה נלע"ד שאלו מה צעל אשה זו שהיה אחד מעידה אף דשוב נודע שצעלה הראשון נמי ודאי מה חלה שהספק עדין אם בשעת הנישואין היה מה לא מצע"י ע"י צרי ודש"י שצארה לכהונה מזה הספק דתרי ותרי דהא להכת האומר ל"מ

הפוסקים

סיק שלח אחר ו — סיק שמא את א

אוצר

שאלה כך נולד ספק בהיתרה. וכתב צחן עוז סיק קמ"צ דהו צונת הצ"ש צס"ק קצ"ח שכתב צסס הריצ"ש דאם החירוב ע"ש צ' עדים ואח"כ צאו צ' עדים ואמרו לא מה אסורה להנשא, [ולכאורה משמע דמ"ש הצ"ש דאסורה להנשא היווה לאחר, דהא קאי חלשון הש"ס ש' דתאל דמיירי צנשאת לאחר, וקשה דלאחר הדין הוא דאפי' אם נשאת תאל, חלה ע"כ] דר"ל דאסורה להנשא אפי' לא מעדיה, והיווה שסיים הצ"ש ח"ל מיהו צצצויה מהיו היתר אפי' דצאו עדי הצצויה אחר היתר מותרת כי עדותם אין סותרת היתר דכול להיות אפי' דהיתר צצצ"י לא זנחה וכו' עכ"ל, אף דלקמן סי' קנ"ב ס"ג מצאנו דצאומתה ח"ל הייתי וגרועה אני אפי' ניסת בהיתר ואח"כ צאו עדים תאל אף שאין עדותם סותר היתר, א"ו דהצ"ש ר"ל דצצצויה חזק היתר צ"ד חשיב כמו נשואין ולמה כאן דוקא צניסת ממש לא מעדיה לא תאל הא אם החירוב להנשא חלה מהיתרה ולא תנשא לכתחלה, א"ו משום דצצצויה אין עדותם סותר היתר וכו'. ובי"ב צצצור מנחם צצונת הצ"ש ע"ש. ועי' צה"ט סיק קצ"ט.

שמא. אין מוציאין בר אם יצא קול בר'. א. דין זה כי הצ"י צסס רבינו ירוחם, ועי' צצבגרי"א סיק קל"ח דמקורו מיצמות ל"א צ', והיא מיומרת דרב אשי ולקלה לא חיישינן.

וב' בעצי ארזים ס"ק קצ"ח דמגדולי הפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרשב"א ששמיטו מיומרת דרב אשי נראה דלא ס"ל דין זה להלכה, וי"ל צעעמם, עפ"י מה שיש להקשות אמימרת דר"א, דמ"ל הא דלא חיישינן לקלה צכ"ג, הרי אמרין צקדושין דף י"ב צכ"ה דקדוש צפתות מש"פ, הא ליכא סכדי צחידות יודעו דצכ"ה יומת הוב צ' ש"פ כו', והיווה שאל קול שיש שם עדים כמ"ש שם החוס' צד"ה והלוי"א, ומסקינן התם דאציו ורבא חיישי לקלה משום חומר ח"א, ודוחק לומר דרב אשי חולק אצציו ורבא, ואי משום דה"ל קלה דצחר נשואין [דקיי"ל צעלמא דלא חיישינן], לכאורה נראה דאין זה דומה כלל לשאל קלה דצחר נשואין דאמרין צגיטין דף פ"ט צ' דלא חיישינן לה, דהתם מיירי שאל קול שנתקדש לאחר ערס שנשאת לה, וצבא שפיר י"ל שהקול חינו מולידה מחזקת פנויה, רק קודם צניסת הוב חיישינן לקלה משום חומר דא"א, חבל לאחר נשואין הרי נשאת צחזקת היתר, ואין הקול מולידה מחזקת היתר לצעלה ומחזקת פנויה דקודם לכן, וכן צילא קול על כן שגירש את אשתו צצדף פ"א שם, נמי אמרין דכיון דהוב צחר נשואין ל"ח ליה להולידה מחזקת היתר שלה, משא"כ צניד צניסת ע"פ ע"א [דאם ניסת עפ"י שנים פשיטא דלא חיישינן לקול ולא ה' צריך ר"א לאשמשין אלה, ע"פ דצרי לעיל], חולק בעד והקול הרי היא צחזקת ח"א, ומסוגיא דכתובות דף כ"ו ח' וצחוס' שם צד"ה והאחר מוכח דקול עדיף מצ"א, ח"כ אמאי לא ניהוש לקלה, דהרי לא ינחה מחזקת ח"א כי אם ע"י פ"א וקול עדיף מצ"א, וי"ל דרב אשי חז"ל לעעמי דס"ל דהא [דצעלמא] לקלה דצחר נשואין ל"ח, אין הטעם משום חזקת היתר שלה, דהרי אמר צגיטין

ו. וכשנשאת לאחר שאינו מעדיה ואומר ברי לי. עי' פ"ה ס"ק קצ"ו השני שצציו מהבכות הגרע"א כאן דאם נשאת לאחר שאומר צרי לי שאלה מן העדים שאומרים לא מה הוא פסול, אף דלא נפסל צצ"ד וגם חינו ידוע צצרי דמת, מ"מ מקרי צרי ולא תאל. ועי' צצצ"ך ח"ב סי' ק"ח ש' לענין שנים אומרים נחקדשה ושנים אומרים לא נחקדשה דקיי"ל דאם נשאת לאחר מעדיה לא תאל, דה"ה אם נשאת לאחר וקודם שנשאת חקר כל מה שח' אפשר לחקור עד שנתאמת חללו ועמד על הענין שאין שום השם קידושין על האשה הזאת, מהיו ומעלי כה"ג כמו צנשאת לאחר מעדיה, כיון שאומר צצרי לו שאין שום השם קידושין על האשה הזאת, וסגי לבקל צכ"י צמלתא דחינו חלה ספיקא מדצצק, דמדאורייתא מוקמינן לה צחזקת פנויה. וכן מצבאר מחוך צצרי במרה"ל שצאות שאלה זה.

ז. וכשנשאת לאחר ולא טען ברי עד לאחר הנשואין. כי צמרה"ל ס"ק קצ"י (בראשון) דק"כ ד' דגם למ"ש הרמ"א צסעי' ל"ז דצבעל שנשאת חינו נאמן אחר הנשואין [עי' צבא צח"ס"פ ס"ק ש"ה חות ח'], חינו דוקא לענין צירוף עדות הוא דחינו מלטרף, חבל ליכא דליכא תרי ותרי, דצעינן שיאמר צבעל שנשאת צרי לי שמת, כיון דלאו מדין עדות הוא דצעינן הכי, חלה לאפקורי נפשי מחיוב אשם חלוי, אפי' אם לא אמר צרי לי שמת עד לאחר הנשואין מהימן, וע"ש שצציו רח"ל לה.

שלט. והיא אומרת ברי לי שמת. א. עי' צה"ט ס"ק קצ"ו שצציו מפרש"י צכתובות דכ"צ צ' שאומרת אין לצי נוקפי צצרי לי אם ה' ח' צ' צא, ושהר"ן חולק עליו וס"ל דצרי כזה לא הוי צרי, חלה דוקא שאומרת שרשאת איתו מת. וכי הרשב"א צדף פ' טור ח' דעת הפוסקים מחוך דצריכה ר"ל פשטה דמילתא כצצרי רש"י. וע"ש צס"ק ש"י צ' חות ג' מ"ש צא הרמ"ש.

ב. כשנשאת לא מעדיה לפני שבאו העדים האומרים לא מה אם סגי שתאמר ברי לי שאילו ח' קיים ח' בא. צלמה נדק (והדש) ח"א סי' פ"ו אחר שצציו מחלקת הראשונים צנשאת לאחר לפני שצאו העדים האומרים אם תאל ח' לאו [כמוצא לעיל ס"ק ש"ו חות ח'] כי דאף שצעינן עלם הדין צנשאת לאחר יא להחמיר דתאל אפי' שצציו העדים האומרים לאחר שנשאת, מ"מ צנשאת לא מעדיה ואח"כ צאו עדים האומרים, נראה דאין להחמיר עליה שחבה צריכה לומר צרי דפי' הר"ן, כ"א צרי דפרש"י.

שמ. לא תצא. חבל לכתחילה אין מניחין להם צ"ד להנשא אפי' אם החירוב קודם שצאו העדים שאמרו לא מת, כיון שצצרי ספק, כ"כ הריצ"ש צס"י שצ"ט, וכ"כ צצ"י צסס הריצ"ש ה"ל ח"ל, צמקום שאמרו אם ניסת לא תאל דצרי צצרי שלא נאמר צו אם החירוב צית דין שלא תאל מהיתרה ושנשאת לכתחלה, ואעפ"י שצכחירוב החירוב כדיון כיון

אוצר

סיק שבת ארץ א—

הפוסקים

אפי' בזה אח"כ מאה נשים כע"ל דמיון, ופרש"י אפי' מאה נשים אחיון אחר שנשאת ואמרי לא מת לא תא' ולשמואל אפי' כשהיא בעלמה שחקה, עיי"ש, והרי בגיטין דף פ"ט מצוה דלמ"ד דלא מצטלין קלא אפי' שמעו מפי נשים היו קול, ושמואל סובר שם דלא מצטלין קלא, וא"כ איך יתכן דאפי' אחיון מאה נשים ואמרות שלא מת דלא תא', וכי ס"ד דע"י מאה נשים לא יהא קול גדול והצרה בעיר, אפי' דאחר שנשאת ליה לקלא, וכיון דסתמא דהש"ס אמר הכי אחר דאמר רב אשי דאחר שנשאת ליה לקלא, מוכח דהלכתא הכי, ועיי"ש שם ליישב גם תמיהת הע"ל במה שלא הביאו שאר הפוסקים הראשונים דינא דרב אשי, בשני אופנים. ועיי' בקי"ע למורה"ל סק"מ שבהרי"ג ג"כ ליישב קושית הע"ל במה שלא הביאו שאר הפוסקים דין זה דקלא.

ב. ובשיצא הקול לאחר אירוסין. כי בר"י [הנ"ל בזה] א"ל וכוונתו בעניי אחרים רס"ק קט"א, דאף בכה"ג לא חיישינן לקלא.

ג. ובשיצא הקול לאחר שהתירו להנשא. כי בר"י הנ"ל לחיישינן ליה, ודוקא [בקול שילא מפי שנים] שאמר פלוגי שמע מפי ופי והלכו להם למדכ"י, אבל בקול שילא מפי ע"ל לא, דבבר אמרו שם החירו אותה להנשא על פי ע"ל, אפי' זה אח"כ עד אחר ובהכחישו לא תא' מהיתרה הראשון, ומוכח זה (בפרק האשה קרי"ז).

וב' במראות הצובאות ס"ק קס"ג, דיש להבין דמחלי קמיורי ר"י, אם התירוה עפ"י עד כשר, א"כ אפי' בחרי ששמעו מחרי נמי לא תא', דהא כי כרמ"ל בסעי' ל"ז, ור"י גופא [הנ"ל] דאם התירוה עפ"י עד כשר ואח"כ בזה אפי' מאה פסולים לא תא' מהיתרה, וא"כ כי"ה בחרי ששמעו מחרי דכ"ל כמו שנים פסולים דלא תא' מהיתרה, ואם התירוה עפ"י עד פסול א"כ גם בקלא דלאחר הנשואין דהיינו חרי ששמעו מחרי כמ"ש ר"י בכה"ג ח"ב והרמ"א בס"י מ"ו ס"ב נמי תא', דהא קי"ל דפסולים הולכים אחר רוב דעות אפי' בזה אחר הנשואין כדאיתא בסעי' ל"ז, ונראה דמיורי שהתירוה עפ"י עד כשר, ואפי' תא' מהיתרה עפ"י בקול דחרי ששמעו מחרי, כיון דאיכא חרות, עדים מפי עדים וגם קול הצרכ כמ"ש הב"ח והב"ש בס"י מ"ו סק"ה בשם מורה"ל מפרא, דאפי' בחרי ששמעו מחרי לא מקרי קול אח"כ שיש קול הצרכ והמולה בעיר ע"ש.

גם בנתיבות לשבת ס"ק מ"א כי ד"ל בכוונת ר"י דאפי' עד כשר שהעיד תחלה עדיף מעד ששמע מפי שנים, מ"מ כיון דאיכא נמי קול והחזק ב"ד עפ"י העד ששמע מפי שנים, לא עדיף מכ שהתירוה להנשא משאר פנויות שנאסרות עפ"י קול שחזק ב"ד ע"י ע"ל ששמע משנים, אף שכן מעולם בחזקת היתר, אלא שעל ע"ל דברי ר"י כי ד"ע, ד"ל כיון דע"ל שהתירוה על פיו חשוד בשנים, לא תא' קלא ומפיק מחזקת היתר, וק"ל ראי' לזה, דאמר בכתובות דף כ"ו כגון דמחזק בזהב דהא דכחן הוא, ונפק עלי' קלא דבן גרושה הוא ואחתי, ותא' ע"ל ואמר דכחן הוא ואחתי, ותא' כי חרי ואמרי דבן גרושה הוא ואחתי, ומשמע דדוקא דאחי כי חרי אבל ע"פ ע"ל לא היו מורידין אותה, אפי' דאיכא עד נגד עד וקול עדיף מחזקה, מ"מ כיון דהתירוה על פי העד הראשון חשיב כשנים ומצטל את הקול, א"כ י"ל דכ"י ב"ד כיון דע"ל שהתירוה על פיו חשוד בשנים, לא תא' קלא ומפיק לה מהיתרה, ואפשר דס"ל לר"י דהם עדיף טפי כיון דמתחלה כי בחזקת אבות, משא"כ בכל דאף דאיכא חזקה ראשה דייקא ומנסבא, הכי איכא נגדה חזקה א"ל, מ"מ קשה דמנ"ל לר"י לחלק, ונ"ע. [ועיי' בקי"ע למורה"ל באסיפת הרושים ס"ק קרי"ז]

דף פ"ט ב' דדוקא בזה נשואין ליה לקלא אבל בזה אירוסין חיישינן, ואם הטעם משום חזקת היתר דידה אין לחלק בין אירוסין לנשואין, א"י דס"ל הטעם כמ"ש רש"י שם דנשואין לא חיישינן לקול לאוסרה על בעלה ולא להצריכה גט מצטל הקול שאם אחת מצריכה גט נמנחת אוסרה על זה דמחזקה לקלא ונמנחת זה צועל א"ל וקו"ל בשם שאסורה לצטל כך אסורה לצועל, משא"כ בזה אירוסין אף אי חיישינן לקלא אינה נאסרת על בעלה השני, דכיופינן ליה לראשון לגרש ונושא שני, ולפ"ז נוחא מאי דאמר רב אשי צינמות דלא חיישינן לקלא, דאי נוחא לקלא שבעלה חי ע"כ לריכוס אנו לאוסרה על בעלה זה, ולכן ליה לקלא, ולפ"ז דוקא לר"א חיה ליה הכי דינא, אבל לדין דלא קי"ל כרב אשי בזה כדאמרנו בגיטין שם רב חביבא אמר אפי' בזה אירוסין לא חיישינן לקלא ואיפסקא הלכתא כותרי, ס"ל להפוסקים הנ"ל שהטעם הוא משום חזקת היתר דידה, וזה ל"ש ב"ד, דכיון שעד עתה היתה בחזקת א"ל, רק שהותרה עתה ע"י ע"ל, וכיון דקול עדיף מע"ל ל"ש בזה טעמא דלקלא בזה נשואין לא חיישינן, ומש"ה לא הביאו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם דין זה להלכה.

אולם בפני משה ס"ק קנ"א כי דמה שהשמיעו הפוסקים מיתרה דרב אשי הוא אדרבה משום דלדינא אין זה רבותא כלל דל"ה לקלא ולא הוצרכו לאשמועין, דהא הגמרא שם מקשה אמיתא דרב אשי וזה אמרה רב אשי חדא זימנא דאמר רב אשי כל קלא דבחר נשואין לא חיישינן, [פרש"י כגון כהן שנשא אשה ואח"כ ולא עליה קול שהיה גרושה או זונה], ומשני מהו דתימא הואיל ואתא לבי דינא ושרין כקלא דקמי נשואין דמי ותחסר קמ"ל, ופרש"י הואיל והוצרכה לצא לצ"ד להתירה אלמא בזה הוי מספקין לה קודם נשואין, והלכך כמי שילא קול מאותה שעה דמי קמ"ל, ולבאורא קשה לפי מה שפסק המחבר בסעי' ל"ט כה"ר דאם נשאת עפ"י ע"ל שלא בהוראת ב"ד ג"כ לא תא' אעפ"י שזה אח"כ ע"ל שמכחישו, אלמא דמדינא אין לריך להיתר ב"ד כלל, רק נשואין נחוד עפ"י ע"ל מהני, הכי דלא מספקין כלל בזה, אף בלמא נוחא דהא רב אשי קאי שם על המשנה דקמי א"ל נשאת ב"ד עפ"י הוראת ב"ד ואח"כ זה צועל פטורה מן הקרבן, דמקרי הוראת ב"ד משום דב"ד על דעתיהו סמכי ולא על העד, ולפ"ז בלא הוראת ב"ד לא מהני נשואין כלל כיון דאין לא סמכין על העד רק על הב"ד, ואליבא דמתני' אינטיך רב אשי לאשמועין דלא חיישינן לקלא [וכפרש"י], משא"כ לפי מה דקו"ל כעצרי וכרצא שם דאמרי דליתא לתתני ולא מקרי כלל הוראת ב"ד משום דעיקר סמיכה היא על העד ולא על הב"ד, שפיר סובר הר"ן [והש"ע] דנשאת עפ"י העד בלי הוראת ב"ד מהני, וא"כ לפי המסקנא דאין אנו לריכוס מדינא להוראת ב"ד, אין זה רבותא כלל דל"ה לקלא בזה נשואין, [וכיון בכלל קלא דבחר נשואין דעלמא דפסקו בס"י ז' סעי' ה', וס"י מ"ו סעי' ח', וס"י קנ"ו סעיף ה' דלא חיישינן ליה].

גם בערך ש"י השיג על העניי אחרים וכי' דלא נראה לדחות הלכה פסוקה בר"י וב"י ורמ"א, וכן הוא סתמא דהש"ס, ואין שחקו הראשונים מלומר דלא קי"ל כרב אשי, ומ"ש הע"ל דכיון דקלא חמיר מע"ל איכא דאין החזקה מסייע לע"ל, והבא החזקה מסייע לקלא לכן לא קי"ל הכא כרב אשי וגם בזה נשואין מספקין לה ע"י קלא, עכ"ל דשאוני הכא דכיון דחזקה דדייקא ומלתא דע"ג לא משקרי מסייע לעד שאומר מת, עדיף העד מקלא, וגם כשנשאת י"ל כבר החזקה בהיתר, וגם כיון דמשקרא זה העד והותרה ונשאת על ידו הוי כשנים המעידים לפנינו דמה ועדיף מקלא, ומצינמות דף פ"ח ב' יש להביא ראי' דהלכתא דלא חיישינן לקלא בזה נשואין, דקאמר התם כל היכא דתא' ע"ל כשר מעיקרא

באר הגולה

ש משנה ימות דף ק"ד פ"ג

מג ש האשה עצמה נאמנת לומר (קנה) שמת בעלה

ותנשא

מתחי תשובה

לזה ולמר כדלית ליה ואפי' נאפשר לנדרו לא מענין לה כנדי כיון דקיס לאו לרצון דקושטא קאמרה אכל פרוסה נמי דלא אפשר לנדרו לא מענין לה ולא חלקו חכמים בזה בין פרוסה לנעוטה מ"מ נאפשר לנדרו לא מענין לה שונה והיא נמי פרוסה ואיכא למיזה דלא חיישא לקהללא יד לנדר הדבר ואם לא הוברר הדבר לא מענין לה שונה ומתירין אותה להנשא ולא מחמירין עמה לשלוח שליח אחר שליח לנדר הדבר ע"ש ועמ"ש לעיל ס"ג ס"ק י"ג:

(קנה) שמת בעלה. עין בתשובת הרד"ז ח"ב סי' תקמ"ז שגאל נאשה פרוסה שגלה ואמרה מת בעלי שגלה ושאלנו אותה נדוזה מקום מת ואמרה במקום פלוני ובאותו מקום יש יהודים אם נאמר לה כיון שיש רוחים ויודעים שמת בעלה תביאי רא' או תחתיני עד שגלה לשם נדוזה אחיפת הדבר כיון שגשר לנדר אין מתירין אותה מיד והשיב מסתברא לי דתשטיק לה עד שיתגרר הדבר כיון שגשר להחזיר ובשלמא אם היתה נעוטה קיס לאו לרצון דמתוך חומר שהתמדת עליה נכוסה דיקא וימינסה או דלא משקרה בתלחא דעל"ג למר כדלית

הפוסקים

סי' ק שמא את ב - סי' ק שמא את ב

אוצר

דכאמינו לעד א' הוא משום דכיו מדעליג, דילא לו כן מהא דמלינו גבי חליה דהוא ג"כ איסור דאורייתא והכאמינו שם בזהבית השמות אפי' לעד א' ואשה וקרוצ מטעם מדעליג ע"ש, והנה שם מצואר להדיא דדוקא לעד א' הכאמינו לומר שפי' הוא אחי פ' שמת ושהיבמה היא אשת המת, וא"כ אדרבה חזין שהאשה והיבם עומם אינם נאמנים מהטעם דעליג, וכן הוא בפני יהושע בתוצות דכ"ג שצירך דעת הסבורים דפי' נאמן להעיד שפי' כהן להאכילו אפי' בתרומה דאורייתא אפי' דרובא דעלמא לאו כהנים הם, וכחז דאפשר משום דכיו מדעליג, ואפי' הוא עומם אינו נאמן, ע"ש, אלמא דגבי בעל דבר עומם לא שייך להכאמינו מטעם דבמדעליג לא משקר, רק דעיקר הטעם שהכאמינו לאשה הוא בשביל החומר שבסופה לא חיישי' שהשקר במזיד, וכן מוכח מדברי הרמב"ם עומם, שהרי בסוף ה' גירושין צענין נאמנות דפי' כי רק הטעם משום דבמדעליג לא משקר, וכ"כ עוד שם בפרי"ב ה"ט, ואילו בעעם נאמנות לאשה עומם כי שם בהע"י, משום דחוקה שאינה מקלקלת עומם ליאסר לשניהם וכו' דדבר העשוי להגלות לכל כו', הרי דבה עומם עיקר הטעם משום החומר שבסופה דוקא ולא משום מדעליג כלל.

גם בחן טוב סקכ"א ד"צ א' כחז דהתשנ"ז ח"א סי' פ"ב אף דסובר דפי' נאמן צענונה מהחורה ואפי' עד פסול ואשה משום מדעליג, מ"מ מודה דאשת המת אינה נאמנת אלא מדרבנן, [ובמ"ש ע"פ המשנה דיבמות דק"י] דאין האחין נכנסין לנחלה על פיה, דכיוון דוקא על פיה משא"כ צ"ע"א כו', ומשום שמד"ת אינה נאמנת לעצמה, שהרי בחזקת א"א היא צפוניו ואין מוילאח מחזקתה עדות עצמה]. וכ"כ בסוף הדף דהענוה א"י אלא מדרבנן לכו"ע, ותמה עמ"ש הפניי במשנה דכתובות דף ב' דלהאומרים דפי' נאמן צענונה מהחורה ובכ"מ שפי' נאמן ה"י אשה וצ"ד, ועפ"י הקשה למה א"י לומר גרושה אני, הא גם בגירושין יש חזקה דייקא ומנסבא, וכחז, דליחא דאשת המת א"י אלא מדרבנן, (ומ"ש דגירושין אמרי' נמי דייקא, כיוון רק דייקא זוטא ולא מכיו אלא בבי' אומרים נתגרשה ובי' אומרים לא נתגרשה, אכל מ"מ לא דמי לגמרי גירושין למיתב).

גם באמרי דוד (לר"ד פערער) סי' ב' כחז בסוף דף ד' דאשה עומם אין לומר דנאמנת מהחורה, דפי' ח"ל כמ"ש הטוב"ק סליג מהספרי דדרש מקרא דלא יקום עד אחד באיש לכל עון, אכל קם נשבעה ולאשה להחירה, אכל נאשה עומם אין לומר כן, דהא גם לנעוטה לא קם אלא פי' ולא צעל דין כו', ע"ש מ"ש עוד בזה.

ב. אם צריכה לומר גם התירוני להנשא, או דסגי באמרה מת בעלי לבד. צריכה ר' צרוך אנגיל סי' כ"ב דייק נותחילה מלשון הטור [והשו"ע דבסמך] שפי' צדיא כשאמרה מת בעלי התירוני להנשא אכל כו', דמשמע דכאמרה רק מת בעלי סהם, לא

קני' שמיישב קניית הנתיבות לשבח דיש לחלק בין הכיח דכתובות לנ"ד. ועי' בבית מאיר שם.

ובבית מאיר דן בזה מדעת עומם מצלי להאכיר דצרי רצונו ירוחם, וכי' דמהא דמקשה ביבמות דף ל"א והא אמרה רב אשי חדא זימנא כו', ומתחז' מהו דתימא הואיל ואחאי לב"ד ושרינן לה כקלא דקמי נשואין דמי ותחסר, נשמע דאי לא נשאת אלא שכתירוב עפ"י ע"א ושוב ילא קול שבעה חי דחלא מכתירוב ואסורה להנשא ואם מ"מ נשאת חלא, דאלי"ג חלא שלענין זה נמי לא חלא מכתירוב ולא חיישינן לקלא, א"כ הא עובא קמ"ל, וכן מוכח מדלא אמר רב אשי דינו כ"א אמתיתין דמיירי אחר שנשאת, והסוגיא נמי משי"ב לא מוקי לדרב אשי דליירי בקלא דקמי נשואין בחר הכיחור דלא חלא אם נשאת, משום דבאמרה באופן זה חלא, ואף דבמחרי"י סי' פ"ח כ' צעד אחד שהעיד לאלמנה דאינה זקוקה ליבם מחמת שראה צח בעלה שהיא חיה שנאמן נגד הקול שיהא שמתה בזה בחי' אביה, ומציא רא' מכתובות דף כ"י דאיתא בהם כגון דמוחזק באביו דהאי דכחן הוא ונפק עלי' קלא דצ"ג הוא ואחתיני' ואחא עד אחד ואמר דכחן הוא ואסקיני', אלמא דפי' נאמן ד"ת נגד הקול עכ"ל, שאני הכם כמצואר שם בחוס' ד"ה ואחא דכיון שבעד מסייע להחזקה להכי פי' ע"א עם החזקה עדיף מקול, אכל אם החזקה מסייע להקול [כמו צ"ד דוכה בחזקת א"א] עדיף הקול מע"א, אך א"כ קשה דמאי פריך ביבמות שם הא אמרה רב אשי חדא זימנא, הא הכם [בגיתין דף פ"א] שאני כדפרש"י דליירי ביא קול על אשה נשואה לכהן שהיא גרושה או זונה שהוא קול לגרמי חזקה, משא"כ הכא שהחזקה מסייע להקול ה"א דאפי' בחר נשואין חיישינן, ויש לדחוק דפריך מלשון דכל קלא דמשמע כולל, והמתחז' חזין דה"א אינו צסוג דבחר נשואין, או אפשר דכחז בשגשאה נמי אין החזקה מסייע להקול כדכתבו החוס' בכתובות דף כ"ב צ' וביבמות דף פ"ח צ' דחזקה לאשה דייקא מגרע להחזקה דא"א, אך מ"מ אינו דומה דשם [בגיתין] הקול נגד החזקה, והכא עכ"פ אינו כנגד, דהא מ"מ כתבו החוס' שם דכחז עליה באשם חלוי קאי משום דמיקרי איקבע איסורא ע"י החזקה דא"א, לכן בזהבית לדחוק כנ"ל.

סעיף מג. שמב. האשה עצמה נאמנת וכו'. א. אם נאמנותה הוא מדאורייתא או סדרבנן. עי' בעלי ארזים סי' קצ"ט שכתב דלפי מה שהעלה הרמב"ם ס"ל דנאמנות עד א' צענונה הוא מה"מ משום דאין כח ביד חכמים להקל בזה, א"כ גם הא דהאשה עומם נאמנת לומר מת בעלי ע"כ הוא [ג"כ] דאורייתא, ושכן נראה, דהרי הטעם שכתב [הרמב"ם] משום מילתא דעבירה לגלוי לא משקרי אינשי שייך יותר בדיוה שיתמחי אח"כ שסיקרה במיד כדי להנשא. וכוזכיר זה גם צסיק ק"י"ת. ובפני משה סי' קצ"ז כתב, דזה אינו, דבעל דבר בעלמו אינו נאמן מטעם זה דעבירה לגלוי מדא"ל, וראיה לזה דהרי הסי' בסוף ה' גירושין הביא ראי' למ"ש הרמב"ם שם דהטעם

אוצר

סיק שבט את ב-

הפוסקים

והוסף הכ"ט, דאין לומר דהתנהגות לדעת הכה"ד וכצנעין ז"א
שהבאתי בסק"א דע"ז ד' דסבר דאשת המת נאמנת
עפי משאר נשים, אבל להשגיח שהבאתי שם הסובר דאשה דעלמא
נאמנת עפי מאשת המת, אי"כ נימא דהשגותה אינה נאמנת לומר
מת בעלי מקו"מ מאשה דעלמא, ועוד ה"ל לכו"ע ע"א כשר נאמן עפי
מאשת המת כדאיתא ביצמות י"ב ז' לאידך לישנא, [ובכ"ז הכשור
חינו נאמן וכ"ש כשהיא חשודה], ד"ל דע"כ לא אמר הכשור
ז"ל אלא לעמיה דע"א נאמן בעדות אשה מדאורייתא משום
דכ"ז מדע"ל [ולפי"ז הוא שכתב] דמי"מ אשת המת אינה נאמנת
אלא מדרבנן, כיון שהיא נוגעת ויחכן שתשקר אפי' במדע"ל,
אבל הכה"ד וצ"ל כתבו כן לקושטא דמילתא דאמרי דייקא ומינסבא
מתוך חומר שבסופה, ולפי ה"ל עממא אשת המת נאמנת עפי
נוע"א כשר, ובגמ' ביצמות שם נמי לא קאמר אלא במקום שהיא
נאמנת [דל"ז] בהכרח דק"ס לן דייקא, אי"כ עד כשר כ"ש דנאמן
דאית ז"ל תרתי לטובתא, דמה לו לשקר במילתא דע"ל וגם היא
דייקא דתתריה, משא"כ רשע גמור שאין חושש לשקר אפי' במדע"ל
גרע מאשת המת, דאף שהיא חשודה מי"מ אינה נאמנת במחז
מתוך חומר שבה, אך עדיין ל"ע לפי"ד הרמב"ן וברש"י שהיה
ה"ש צ"ל כ"כ קב"ל הסוברים לקושטא דמילתא דאשה דעלמא נאמנת
עפי מאשת המת, אי"כ לדידכו אם היא פסולה מחמת עבירה
של תורה לא תהי' נאמנת במכ"ש מאשה דעלמא, ולי"ע לדינא.
ובב"א להח"ט בלבושי מרדכי מהדו"ת סי' ע"ב דמה שגאמנת
על עצמה לאו מטעם עדות הוא, אלא מלד עצמה נאמנת, ולא שייכי
הני כללי, וכיו"צ מלחתי צ"ת מאיר לענין חקירת סיבת המיתה,
שא"ל באשה המעידה על עצמה כ"י.

ובמהר"ם שיק סי' מ"א כתב בפשיטות דד"כ וזיכר, דנראה דאפי'
אם האשה היא מפסולי עבירה נמי נאמנת לומר מת
בעלי, דכלל כיו"ל ולא אמרו דכריהם לשיעורין, וחזקה דאין
אשה מקלקלת עצמה ודייקא ומינסבא, והב"א מהרד"ץ שצ"ת
סי' קנ"ה דאפי' אם היתה פרוצה נאמנת, [אם לא כשיש לצר
כ"י ע"ש], ובשו"ת רעק"א סי' ק"ל כתב דחזקה דייקא שייך גם
בזינתה תחת בעלה, ונראה קצת ראייה מהא דאמרינן בשבועות י"ב
ז' דע"א שאמר לדודה מת בעלך ולא אמר לצ"ד פטור משום
דכ"ז עצמה יכולה לנא עמה לצ"ד ולומר מת בעלי, ומשמע
לעולם אם ע"א נאמן גם היא נאמנת וכו'.

גם בחלקת יואב סי' כ"ע אחר שצייר דפ"ז ח' לגדונו, דהא
דבעונה נאמנת שמת בעלה אף שהיא צע"ד, הוא משום
דנאמנותה אינה מטעם עדות, דחקנה קדומה היא, לפני שתקנו
נאמנות דע"א דפליגי ז"י כ"י, הוסיף, חדש, דהא גם אשה שהיא
גזלן דאורייתא נאמנת לומר מת בעלי, וכמבואר בהר"ם [בכ"ז],
וכ"ה בחש"י הרד"ץ [בכ"ז] ובחש"י רעק"א [שצ"ת סק"יג]
דאף בנשאת צא"סור נאמנת אח"כ לומר מת בעלי, והגאון מקושטא
לא כ"כ בספרו, אבל דבריו תמוהים.

ד. אשה מחסובבות בעיירות ואין מכירין אותה אם נאמנת
לומר מת בעלי. באמרי דוד (ל"ד פערער) סי' ה'
בגדון אשה מארחי ופרחי שצאה ואמרה שהיא אלמנה מעיר רחוקה,
אחר שצייר דצ"ד שראשה מכוסה וכלל שיער בדרך הנשואות,
מוחקת שהיתה נשואה משום ששום בחולה צע"ל אינה מנגחת
ראשה*, כתב לענין נאמנותה לומר שהיא אלמנה, דהגם דקיי"ל
דהאשה נאמנת שמת בעלה כ"י, עכ"ז צא"ס שהיא מארחי ופרחי
שאין

(*) ב' דר"ל דמש"ה אין לה מיגו דפנויה היא. וע"ש מה שהאריך

לענין כסוי ראשה לכד אי הוי הוכחה. וע"י גם בסו"ד הצ"צ שבאות
ז' מ"ש בזה.

לא מהני, וכתב דליחא, דמלשון המשנה רפטי' דיצמות דקתני
צאה ואמרה מת בעלי חשא, משמע דכ"י באמרה מת בעלי
סתם כ"י, וכ"י מהר"ף וברא"ש שהביאו המשנה כנורחא, ואח"כ
[רק אמרתי דקרי"ז] הביאו מיומרת ר"ג דהתם דאמרה מת בעלי
התירוני מחירין כ"י חנו כתובתי אין מחירין, וכ"י מדברי הרמב"ם
בהל' אישות [ספ"ט] דלא כתב לשון דע"א כ"י, וגם דלא לשמיע
שום פוסק לאשמעין דאמרה מת בעלי סתם דלא מהני, וע"ש
מ"ש להוכיח מהגמ' דגם בסתם מהני, והוסיף, דל"ל דגם הטור
לא אחי לאפוקי כשאמרה מת בעלי סתם, אלא להשמיענו דאפי'
אמרה התירוני לינשא דסד"א דלא תהי' נאמנת דודאי לחזק
בולמוס הנשואין וילרע אלנשא, מי"מ נאמנת, ומציא מ"ל ר' ירוחם
נכ"ג ח"ג דאחר ש"י הדין דאמרה מת בעלי חנו לי כתובתי כ"י,
הוסיף, ואינה נאמנת אלא באמרה מת בעלי לנא, וכתב, דבדל"י
אין טווחו למעוטי כשאמרה גם התירוני, דכלל האכירה כתובה
לכ"א למ"ד דלא יועיל כה"ג, אלא צ"ל למעוטי כשהוכירה גם
כתובה כ"י. וע"י בקונט' יד שאלו שבסוף ספר נחלת דוד, סוס"י
ח', שהר"ז השולח דן גם צע"א שאם האשה לא אמרה התירוני
שלא יועיל דהא לוכא דייקא דידה, דמה"ט האמינו לע"א, והשיב
זה תו"ד, דחז"ל דהקילו משום עיגונא קי"ל דבדל"י כשהנשא
תדקדק היטב כל מה דאפשר כדי שלא תקלקל עצמה בסופה כ"י,
ואי"כ אף שכעת אין דעתה להנשא מי"מ האמינו צ"ל מטעם לא
פלוג כ"י. [וע"י סדרת לא פלוג כה"ג צ"ל שצ"ת ז'].

ג. אשה בעלת עבירה אם נאמנת. כתב בחן עוז סק"ד
דלא אשכחן צ"ס ופוסקים שיחמירו באשה המת שלא
להאמינה לומר מת בעלי כשהיא חשודה על הגזל, ורק צע"א
דעלמא חששו לזה ולא צ"ל, וי"ל דהיא נאמנת עפי משום חומר
שבסופה, וחדש דהרי טועם אם כשר לעדות אשה פלפלו הרבה
באחרונים, ואין לך נוגע גדול יותר מהאשה עצמה שרוצה להפטר
מכבלי העיגון, ושמה נמי נתנה עיניה צאה, וע"כ כנ"ל שהיא
עלמה נאמנת יותר*, וכן יש להוכיח מהא דיצמות דקט"ז כידי דמי
קטעם כגון שאמרה גרשתי בפני פ' ופ' ואמרתי להד"מ, הרי אף
שהיא חשודה על העריות אפי"ה לא אחיון עלה אלא מטעם קטעם
הא לאו הכי היתה נאמנת**, וכ"מ מלשון הפוס' והש"ע צס"ף
ג' שכתבו שגם פסולי תורה מחמת עבירה כשרים במסל"ת, ואי
נימא דבכללם הוא גם אשת המת [החשודה], אין סדרת כלל
להכשירה במסל"ת כיון דאינה נאמנת בלא מסל"ת דחיישין שמחזק
שהיא צבולה להחיר עצמה מהעיגון אינה חוששת לחומר שבסופה,
ממילא איכא למיחש נמי שמה צערמה עושה עצמה במסל"ת,
וכמ"ש כה"ג הנוצ"י צ"י מ"ב, גם אלמ"ו הג"ר ירמיה הביא ראי'
[דנאמנת] מחש"י הרא"ם שצק"י אות פ"ו, שכתב דאפי' זינתה
תחת בעלה ונאסרה עליו נאמנת לומר אח"כ מת בעלי [וכוונת
צא"ס"פ לסעיף ג' בסק"ל אות י"ג, וע"ש דהפנ"מ מפרש משום
דמיירי שטעמה חשובה, והבא"ר כתב דש"ה רק מהמרתה אבל
עדיין לא היתה כשאר הנשים הכשרות, ואפי"ה נאמנת, ע"ש],
ואין לחלק דדוקא בזינתה צלעט משא"כ כשהיא חשודה לעבור
בפרהסיא כדמשמע ברש"י ר"ה דכ"ז ח' ד"ה לעדות, דז"א, דלא
אשתמיט שום פוסק לחלק בכך, עכ"ד.

(*) וע"ש בובד טוב דאף דר"ל דכ"ז בדלית בה ריעותא, משא"כ בחשודה

דאיתרע חזקתה כ"י, מ"מ תא מבואר ביו"ד סי' קי"ט דהחשוד על איסור א'
אינו חשוד על איסור אחר, אי"כ אף דחשודה על הגזל שייך חזקה דאינה
מקלקלת עצמה להיות באיסור כל ימיה.

(**) ובוב"ס שם העיר, דר"ל דהתם לא מיירי באמרה שרוצה להנשא,

רק כונתה להפקיע עצמה מבעלה, אבל בחשודה י"ל דבלא"ה לא מהימנא.

אוצר

סיק שבת אות ד—ז

הפוסקים

שהחזקה שמה צעיר לי יום הא יודעין צדק את שמה, ולי"ע צענונה *
 אך לענין החשש דלמא הוא מפסולי כהונה כו', דלע"ג דלדעת
 הרמב"ן חוששין לזה מדינה דגמ' מי"מ לא נזכרה חומרתו בשום
 פוסק, והג"י ואחרים שהביא הר"ן חולקים עליו להדיא וכמובא
 בטוב"י סי' ב', יש להקל כו' ע"ש טעם הדבר. [וע"ע צלות ז' מה
 שדן ה"ל לענין כשלא ידעין מי בעלה חלה על פיה].

ה. אשת חרש האומרת מת בעלי. נשאל צוקן אהרן (לר"א
 וואלקין) סי' ע"א אם נאמנת היבא שאפשר לזכר,
 דלפימ"ש הרדב"ז [שצ"פ סי' קנ"ח] דלפרוזה אין מחירין לינשא
 עד שיזכור הדבר אם אפשר לזכר, ולפמ"ש הרמ"א בסעיף ז'
 לענין אמרה גרשתי, שצ"ח דנפישא חולפא ופריות אינה נאמנת,
 אי"כ כ"ש דיש להחמיר עפי' באשת חרש, דאף שנשואיה אינם כי אם
 מדרבנן, מי"מ כיון דנאמנות האשה לומר מת בעלי הוא משום חומר
 שצופה, וזה לא שייך באשת חרש, דאם נשאת לאחר בעורה אשת
 איש י"א דאינה נאסרת על בעלה החרש, וכי"מ צ"פ סי' מ"ד
 סק"ב, [וע"י באוה"פ סי' י' סק"י], וליכא גבה חומר שצופה,
 והמחבר אחר שדחה למ"ש הרב השואל דנשים דמן הזה דנפישא
 פירות כמ"ש הרמ"א ה"ל, לא יהיו נאמנות, וכחז' דליתא,
 דלא עלה כלל ע"ד הרמ"א להחזיק לכל הנשים צפריות ולעול
 מהן נאמנותן וחזקה כשרותן, ורק באומרת גרשתי שבעלה מכחישה
 וביא נאמנת מחזקה דאינה מעיזה, ע"ז כ' דבז"ח איתרע החזקה
 כו', ואחר שצייר דעיקר הכותב צ"ח או באמרה בעלמה שמה
 בעלה הוא משום דהוי מדעליג ואי אפשר להשמע אם יצא חי,
 ואין ספק דקושטא קאמרי, ומ"ש משום חומר שצופה, היינו
 דאלי"כ לא הוה לן למסמך על הא דאין ספק, משום חומרה דא"ח,
 מסיים, דכיון דנאמנת מטעם דאין ספק, אי"ל לשום צירור אפי'
 בדאפשר, דדמי כאילו עדים קמן, וכי"ש באשת חרש שיעקר הנשואין
 אינם חלה מדרבנן, וגם הטעם דמחוך חומר שצופה שייך נמי
 באשת חרש, כיון דדעת הירוש' וכן פסק הרמב"ם [צ"ח מה"ג
 ה"ל ה'] דגם אשת חרש נשאת בעד אי' ואח"כ צד בעלה חלה
 מה ומה, ואפי' אם ה"ח דלא חלה, אכתי הא איכא נמי טעם
 דעלי"ג דשייך נמי גבי אשת חרש, וגם כשינשא דאכתי ספיקא
 הוי שמה הטעם דחומר עיקר, מי"מ ספיקא דרבנן הוא ולקולא.
 ועפ"י סוס"ק י"ג.

ו. זקנה שאינה בת בנים, או ממזרת שנשאת לגר, דליכא כהן
 החומר של "זניה ממזרים" האם נאמנת לומר מת
 בעלי. ע"י באוה"פ לסעי' ג' סק"ל אות י"ב קרוב לסופו.

כשבקשה רשיון מהערכאות להנשא טרם שחותרה בב"ד,
 ונראה שהדבר קל צענייה, וחולי לא שייך צד דייקא,
 ע"ש סוף אות י"ג.

ז. ואם נאסנת בשלא ידעין מי הוא בעלה רק ע"י עצמה או
 ע"י עד אחד. דן צדק בלמח זק (החדש) סי' מ"ז
 דלכאנפ' דנאמנת משום חומר שצופה, הא צה"ג ליכא, שאם
 יצא בעלה חולב להכחישו ולומר שאין זה בעלה, והגם ש"ל זכמו
 דקיי"ל דאין אשה מעיזה לומר לבעלה גרשתי, ה"נ לא חזיו לומר
 לו אינך בעלי, אך הא מוצא צסעיף ז' דהיבא שכבר נשאת
 מעיזה ומעשה, ולכאורה הרי הא דאמרי ציצמות קט"ז ז' דגם
 צבאח ממדינה למדינה ואמרה מת בעלי דכודו צ"ה לצ"ש דנאמנת,
 היינו משום דשכיחי שיתרחא ומרתחא [לשקר] כמבואר שם בגמ',
 אבל היבא דלא מרתחא כלל גם צ"ש לא פליגי כו', ואי"כ צ"ד
 הרי

שאין מכירין אותה כלל, חוששני מאד דאולי היא חושפת יתירה
 ואין צד אמון, וע"י צ"ח סוס"י מ"ז אחר שבי' להקל בנדון,
 הוסיף, מיהו זה משורת הדין כו' אבל מאחר שהדבר חמור יש
 לחקור הדבר כו', ואף דשם ה"י ריעותא כו', מי"מ גם צ"ד הוא
 טמא צד דכמה מעשים מגונים ומשונים מחמרים בארתי פרחי כו',
 ויש לחוש שאינה יראה מהחומר שצופה, וגם משקרת אף במדעליג,
 וכעפ"י מהר"א בפסקים סוס"י רכ"ד ולריך לידע שהעדות
 היא צלי רמיה כי אינו מכיר את בעד, חולי הוא מהר"ק
 ופוחזים דלא חיישי צמירי להעיד שקר, ע"כ, ומלינו דגם חז"ל
 חשו לפסמים שלא להאמינה כגון בקטטה כו' או צמת היבא כו',
 וצ"ד שיכולין לזכר ליבא גם הטעם דמשום עיגונה הקולו להאמינה,
 דהא בקל יכולין לדורש צעירה ולכוודע אם מת בעלה, וכבר
 כ' הרשב"א ריש גיטין דצליחות הגט אין לחוש לעיגון להאמין
 לשליח לומר צפ"ג וצפ"ה, דהרי יכולין לשלוח ע"י חרי הכשרים
 לעדות כו', מיהו ודאי מעיקר הדין משמע מסתימת הגמ' והפוסקים
 דאשה או ע"א נאמנים לומר שמה הבעל אפי' אם אין מכירים
 אותם, דחז"ל ראו כן דכל אשה יראה מהחומר שצופה ודייקא
 ומינסבא עד שדנע שהיתה קטטה וכיו"צ כו', וכן לא חילקו
 בשום מקום לומר דהיינו דוקא צליכא לצדורי וכגון שהוא מקום
 רחוק, ואדרבה ציצמות קט"ז ז' ר"ל דדוקא במקום קרוב נאמנת
 משום דמירחא טפי ולא נזכר דהיינו צליכא לצדורי אם מת
 הבעל, וי"ל דלא פלוג רבנן וכמ"ש הרשב"א ה"ל כו', שז' ראיתי
 ברדב"ז [הנ"ל צ"פ סי' קנ"ח] שבי' דצפרוזה ואפשר לזכר
 מצדדין חלה דלא מעגנין אותה עובא לשלוח שליח לזכר הדבר ע"ש.

ושם בדף ו' ג' דן עוד דאפי' אם יצא כתב מצ"ד כגון מהעיר
 שאמרה האשה שהיא משם ויהי כתוב שהאשה ששמה כך
 וכך מותרת לינשא כי מת בעלה, מי"מ מאחר דאין מכירין כאן שמה
 ושם אינה ועירה יש לחוש בארתי פרחי שהעלמה שמה כשם אינה
 אשה כשרה שצער שידעה שמה בעלה, ולא מהני מה שהחזקה כאן
 בשמה לי יום (דלי"ח לרמאות כ"ב, וכמ"ש צח"מ סי' מ"ט
 סעיף ג'), הו"ל וצמנינו אין קורים לאדם תמיד חלה בשמו לצד
 ולא בשם אביו ובשם עירו כו', ובהכרח שמו לצד לא מהני להחזיר
 עגונה, ולא דמי למ"ש בזה"ע סי' ק"כ סעיף ג' דבשעת הסכנה
 כותבין ונותנין גט אפי' שאין מכירין כו', דשאני התם שאינה
 בחזקה אי"א רק לבעל אחד, והוא מעמידה ג"כ בחזקה זו חלה
 שמצד שהוא הבעל ומאוב לחת גט, וגם י"ל צד אין אדם חוטא
 ולא לו, משא"כ היבא שאשה אי' אומרת אחר מיתת איזה איש
 שהיא אשתו, הרי זו צאה חופה להוציא עצמה מחזקה, ולהנאחה
 כדי שתנשא ואינה נאמנת כו', וצפרע צ"ד דחוששני דלא דייקא
 כ"ל, אמנם מאחר שצירנו דמעיקר הדין נאמנת לומר שמה בעלה
 רק דלריך עדיין לחקור ע"ז, אי"כ י"ל דהכתב מצ"ד יהי עכ"ס
 בחקירה המעלת, דיש לזקק דעת בעל העיטור שבה"מ פכ"ד
 מה"ל מלוה ה"ג, והוצא צ"ח חר"מ רס"י מ"ט, דלא חלף אינש
 להחליף שמו וכותבין שט"ח צלח הכרת שם הלוה, ולדעתו מה
 שאריך צנע להכיר השמות הוא חומרה, חלה דהכ"מ וכל הפוסקים
 והעושים חולקים עליו, והאמת דענין החקירה הוא לפי הענין.
 ואחר שבי' דלענין לינשא לכתב קשה מאד להחזיר ע"י הכתב
 דיש לחוש דלמא היא מפסולי כהונה כו', הוסיף דאם יש עכ"פ
 איזה סימן אמנני צנוף האשה, יכולים הצ"ד שצמקומה לדורש
 על הסימן ע"י קרובותיה הכשרות ויכתבו לכאן שהאשה ששמה
 כך וכך ויש לה סימן הזה כשרה להנשא לכהן, ואפי' דעגונה אין
 מחירין צ"ח אמנני כו', מי"מ צירוף שמה י"ל דהסימן לא גרע
 משם אביו ושם עירו ויועיל גם צענונה כשידוע שם המת, וצ"ד

אוצר

ס"ק שמב אות ז—א

הפוסקים

חמירין דמקדש אדעתא דרבנן לקולא כו', וזי יסוד לא ממש החושב
בצ"ב דמ"ח ד"ה חונת, דכל דמסיקרא לא נחית לקדש ע"ד חכמים
לא צריח מילתא כ"כ אי אפקעינהו, ע"ש, וא"כ אין להקל בזה
בלתי אחר גצ"ע צורח ממיתה בעלה.

ט. אשה שנשא בעל ברחה האם נאמנת לוטר מת בעלי.
[כגון שקיבל אציה קדושין צע"כ בעוד קטנה או
נערה, או יצאה שכבר נתיצבה]. כתב בחוסי ירושלים בסעיף זכ,
דנראה דגם בכה"ג נאמנת, ואף שצירוש יצמות פט"ו ה"א גבי
יצמה דאיהא נאמנת משום שנפלה לו צע"כ, צפי, בגע עמלך [אשכ]
שנשאת לו צע"כ מעתה לא תהא נאמנת, ע"ש, אין זה אלא
דרך קושיא, [הא אין סתמא תנן דנאמנת, מהפנימ שם], וע"ש
בשיירי קרבן, ועוד אפי' ביצמה גופא דאיהא נאמנת, היינו דוקא
בשעת נפילה [ולענין להנשא לשוק, ובעתם] כמ"ש בצי"ש רס"ו
קנ"ח בשם הרמב"ם, הואיל והוא חסור לאו שמה קל צענייה,
אבל לאחר שנתייצמה נאמנת אפי' ביצמה, וכ"ש כהא. וצ"ע
קרבן שם פ"ה בחילוק ע"פ הירוש' ה"ל, דכל שנשאת לו אין
חוששין דילמא סניא ל', (וכמ"ש הרשב"א בדף קט"ו ד"ה או
דילמא), דאשכ בכל דבו נוחא לה, אבל ביצם דעיון לא נשאת לו,
חמירין דילמא משקרא משום דסניא ל' ואיהא רואה להנשא לו.

י. אם נאמנת על הכרה דטביעת עין שהמת הוא בעלה.
כתב צית מאיר דיש להסתפק דילמא מדכחלה להפטר
מהעיון יש לחוש שחט"ד צדדמי, וכדנסתפקו ברי"ש ובר"י דגוי
מסליה אינו נאמן על הכרה דעצ"ע כ"א במה צפני, [כמובא
באול"פ סעי' כ"ד ס"ק ר' אוח ג'] משום דלא מלינו כהדיא
דנאמן בעצ"ע, ואף דלא פסקין כפי, היינו משום דבמחנה אינו
מחלק בין יהודי לגוי כי אם במחכין ומשמע אבל צאנו מחכין
שזה נכרי לישראל, אבל צאשכ דלא מלינו יותר מלשון אמר מת
בעלי, שמשמעותו הפשוט הוא מת לעיני, אי"כ יש להסתפק כ"ל,
וכי חומא מדחזין שלענין עד מפי עד היא שזה לעד לעלמא
אי"כ ה"ה לכל מילי, זה אינו, דבשלמא לעד מפי עד פשיטא דעדיפא,
דכא עדותה מצויר במחנה שהוקצב צימי צ"ש וצ"כ, ואילו עדות
ע"א בעלמא נחלקו תנאים, ושפיר יש ללמוד ק"ו דנאמנת במפי עד,
משאי"כ לענין חשש צדדמי גריעה היא מאשכ דעלמא, והרואה
דכא צאציעא דעד אי' במלחמה ציבמות דקט"ו, ס"ד למיפסע
מעודא דצ' ח"ח שכתיר רבי עפ"י נשים ויהי במלחמה, אף דהיא
עלמה במלחמה ודאי לא מהימנא, חמנס כל ספק זה הוא רק
לשיטת צעל המאור בסוגיא ה"ל דנכר צש"ס החשש של צדדמי
דחילוק לגבי הכרה דע"ס, משאי"כ לשיטת המרדכי וכו"ש"ש אליצא
דבר"י וברמב"ם דלא נזכר כלל רמז דחשש צדדמי של חילוק
דהכרה [ע"י צאול"פ לסעכ"א ס"ק ר"ז אוח ה'], וזלח צשכא
ג' ימים ציצשכ או שעה צחר שהועלה מן המים דצא לט"ע אין
מעידין, אין מקום לספק זה לדעת, ומחכ"ד ס"י ר"ט מצויר
דפשוט לו שאף האשכ עלמה נאמנת וכו', וכן משמע מסחימת
כל הפוסקים, וכ"מ מהש"ג שהוצא צסעי מ"ח [וע"י צאול"פ
שם], וק"ח יש לדיוק הכי גם מלשון בגמ' רב שימי אמר משום
דאמר צדדמי, משמע הא צשטס לא חוישי כלל גצה לכל חשש
צדדמי, והוא הפשוט. [וע"י צדון המוצא צפ"ח ס"ק קנ"ט
דמשמע שרק העגונה הכירוה, ומ"מ חסיר צפשיטות].

יא. אם נאמנת שחתירוה ב"ד, או שחי' בידה כתב חיתר
או עדות בכתב שמת, והכתב נאבד. כתב צ"ל סימן
ק"א, דכיון שאומרת שחתירה צ"ד להנשא אינה לריבה יותר,
דיותר יש להאמינה בזה ממה שיש להאמינה באומרת סתם שאמר
לה ע"א שמת בעלה, שהדין הוא שיכולה לסמוך ע"ז ולציא לצ"ד
לומר שמת בעלה ומחירין אותה, וא"ל לשלח אחר בעד כו', וכ"ל
בסעיף

הרי יכולה לומר לו איך צעלי*, אך י"ל דכיון דע"פ רוב יש
חומרה צסופה לכן לא פלוג וגם צכ"ג נאמנת ולי"ע כו', וכ"ש
היכא דגם אומרת שבעלה הוא צצ"פ ממקום פ', אי"כ אם יצא אותו
הפלוגי ויציא עדים שהוא צצ"פ ממקום פ', עכ"פ חלף מזה
שנשאת לו ושייך חומרה צסופה, ולי"ע וכוסיף צלות צ' דמלשון
הרמב"ם פ"צ מגירושין הע"ו שכתב מי שהוצוקה אי"א וכו' וצאח
ואמרה מת בעלי וכו', מצויר דאף שלא הוצוקה רק שהיא אי"א
ולא שם בעלה נמי נאמנת לומר מת בעלי, וכ"מ מהמשנה פ"צ
דכתובות דכ"צ אי' דאיהא שם דאם יש עדים שהיתה אי"א ואומרת
גרשה אני אינה נאמנת, והא ודאי אף שהוצוקה שהיא אי"א
ואין ידוע מי הוא אישך נמי הדין כן, ואעפ"כ משמע דדוקא
גרשה אני אינה נאמנת, הא אם אמרה מת בעלי נאמנת, והיינו
משום דאם יצא בעלה הרי יוכל לצרר שהוא בעלה ויהא חומר
צסופה כו', וצ"ד שיש ע"א שבעלה הוא זה שאמרה, וגם יש
קטנה שעתה מעשה רב המוכיח שהוא בעלה וכמסופר בגב"ע,
דכשצאה אשה זו נשקה לה לביתה אשת זקנה, אי"כ י"ל דה"ל
עדים שזה בעלה כו' [ושב שייך חומר צסופה], ועוד דהא
צאמת צנ"ד לא ידוע שהיתה אשת איש רק על פיה, וא"כ פשיטא
דנאמנת כמו הפה שאמר הפה שכתיר, ואי משום שהלכה צצ"פ
כמנהג הכשולות, אין זה כעדים ממש שהיתה אשת איש דהא
יוכל להיות שגרשה או אלמנה היא, דודאי יש בעולם מיטע גרושת
ואלמנות, אי"כ לא הוצוקה צא"א ממש, רק ע"ד רוב ומיעוט, וע"י
צפני צק"ו דקדושין ס"י פ"ט דס"ל דע"א נאמן צכ"ג, (וכ"מ
מדין דאכע"ז ס"י ל"ז סעיף כ"ד דנאמן ע"א לומר מי הוא
המקדש כו'), וכ"כ נאמן ע"א לומר שפלוגי ה"י בעלה.

ובמהמקנה צק"ו ה"ל קדושין ס"י מ"ז ס"ד מסתפק צמי שאמרה
נתקדשתי ואחר זמן אמרה שמת אותו המקדש אם
נאמנת, (דאפשר דכיון דבעתם דנאמנת לומר מת בעלי הוא משום
דאשכ דייקא ומינסנא מחוך חומר שהחמירו עליה שצסופה,
אי"כ י"ל) דכא שאינה יראה מחומר שצסופה שהרי תוכל להכחישו
שלא נתקדשה לו, אפשר דלא מהימנא, ומ"מ נראה דאם מפרשה
דצריה הראשונים ואומרת שנתקדשה לאדם שידוע לנו עתה שמת,
כיון שיכולה לפרש דצריה, מהימנא נמי צהא, ולי"ע שלא כחזירו
הפוסקים מזה, ואפשר דאפילו אם אמרה סתם שמת אותו שקידשה
נאמנת צמינו שהיתה אומרת שנתקדשה לאדם שידוע לנו שמת.

ח. אשת קראי שאמרה מת בעלי ורצונה לקבל חברות
ולהנשא לישראל. צשערי דע"ה מדו"ק ס"י ר"ד
אחר שכתב דאם היתה צחזקת אי"א יש מקום להחמיר יותר
מצאשכ ישראל גמורה, דכיון דרצונה להתייבד אפשר דהוי כעין
קטנה צינו לציונה שאינה נאמנת לומר מת בעלי, וכמזמר צכסעי
מ"ח, כתב עוד, דצנודן כהא לא צריח חומר שצסופה, שהרי
הרבה נצוכו הפוס' לענין קדושי קראי, ע"י צכ"ג סימן מ"ב,
וא"כ אפשר שהיא ג"כ טועה בזה [לחשוב שאינה מקודשת], ואף
שהרד"צ ח"ב ס"י ר"ז צנודן אשכ מארץ כוש אחר שהחליט שהיא
קראית פשיטא לי שהאשכ או ע"א נאמנים על מיתה בעלה, ע"ש,
היינו לשיטתו דציד הרבה להקל צקדושין [דקראי] מחורח מקדש
צפסולי עדות, וחלקו עליו חצירי, דמפורש צכ"ג שם, ונראה
עוד דלבעתם המצויר צרש"י שבת קמ"ה דהא דחקינו צעדות
עגונה הוא משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן
לקדושין, לפ"ז צקדושי הקראים שצדאי אינם ע"ד חז"ל ולא שייך
צכו באי טעמא, דצרינן לדון חורח דאין דצר שצערות פחות
משנים, וכן מפורש צזקן אהרן ס"י מ' דצקדושי הקראים לא

אוצר

סי'ק שמב את יא—יב

הפוסקים

המחבר שם צ"ח י"ב, וגם כי חוץ דבריו דרסי' א' דלפ"י לא היה לפניו אלא העגונה שאומרת שהצ"ד התיר, אין האשה האומרת שצ"ד לא התיר, נאמנת כלל לגבה, כ"ש שצ"ד איכא עד כשר שאומר נמי שהתיר צ"ד כו'.

ועיין בחזון למועד סי' כ"ג עקב ג' שז"ר בנדון לשאר דלדי בהיתר גם מה שאמרה שבי' בידה מכתב מהגדוד שבעלה נכרי, וידוע דאמרה מת בעלי נאמנת, ובשער אשר ח"א סי' ע"ו באמרה העגונה שקיבלה כתב מפי' שמודיע שבעלה נפטרה, והכתב נאכד, כתב ד"ש בזה כדאי להתירה, דשפיר נאמנת, וכמ"ש בשו"ע דר"ח סי' ק"ה, דגם כשרק ע"א מעיד שבי' כתב זה צידו ונאכד ממנו מועיל עדותו, כדמועיל עדות עד מפי' עד, ה"ג מועיל עד מפי' כתב, ע"כ, וכן ראיתי בפני משה ח"ג סי' י"ד שכתב דנאמנת האשה עלמה המעידה מהכתב הבה לה מאמה, ע"ש.

ובשיש בידה גב"ע שמת בעלה אך אין כתוב בו שם האשה. כתב בשו"ע ר' חיים כהן סי' כ"ה דמ"מ אין בזה קפידא, שהרי נאמנת לומר מת בעלי להנשא ולמה לא תהא נאמנת שהצ"ד נכתב על שמה.

כשהגב"ע שבידה איננו מקויים. כתב בבית שלמה (לר"ש מסקאלא) רס"י ל"ג דאין בזה שום פקפוק, דכיון דהעגונה עלמה היא שהצ"ד את הגב"ע אי"ב היא עלמה נאמנת לומר שהצ"ד נתנו לה הגב"ע או ששמעה מהעד שמת בעלה.

יב. האם נאמנת כשאמרה רק אחר שכבר נשאת. צ"ח א"ר סי' ל', באשה שנשאת בלא היתר עפ"מ שאמרו לה שהכירו שהנענע הוא בעלה, ואח"כ נדבר שהכירה לא מהני, שהי' אחר שנשאתה, ואומרת כעת דכשנאלו לבעלה אמרה סימן באופן המועיל, וחשש הרב השולח דלולי אין להאמינה עתה מפני החשד שרובה לעמוד תחת בעלה כו', והשיב, דודאי נאמנת, דכרי כל אשה היא נוגעת בדבר ורדופה לינשא, ועכ"ז הימננה רבנן משום דדייקא וימינסבא, ומה לי קודם נשואיה או אחר הנשואין, ולחוצצת כחובה לא דמי כלל, דהתם משום חימוד ממון חשדי' לה, וחי' אפשר לדון דמטעם אחר אין להאמינה, דהא ליכא צ"ד חומר שצופה, דכיון דנשאת בלא שום התרה הרי אס' לא תעיד תהי' לריבה להתגרש ומשוי' מעידה כעת צ"ק להתירה ואינה יראה משום החומר דצופה, דהא גם עכשיו יש לה חומר דתלך מזה אס' לא תעיד, אך באמת זה אינו, דאין על תחילת הנשואין אנו אומרים דודאי האמת בדבריה, ומשוי' נשאת ולא חששה לחומר דצופה, דאס' היא משקרת, מתחילה לא היתה נשאת דיראה מחומר דצופה, אי"ב שפיר שייך דייקא וימינסבא אף אס' מעידה אחר שכבר נשאת ואין לחוש כלל.

וחוסים, שהצ"ס סי'ק קט"ז כתב בזה דאין נאמנת אפי' כשנשאת כבר ולא אמרה כלום קודם הנשואין, מיהו ראיה לא מהסוגיא דיבמות דפ"ה, לאו לר"ע היא, דאי התם דנשאת ע"פ אשה ואח"כ בא א"ס א' ואומר שכוף בעלה, וכן אמרו צ"י נשים, והיא מכחשת שאין אמה בעלי, לא חלל כו', והנה לפי ה"י שם ועי' דכעסם דלא חלל משום דהיא מתערפת להאשה שאמרה מת, מוכח שפיר דגם אחר נשואיה נאמנת, אבל לפרש"י שם דהוא משום דא"ר נאמן על עצמו באיסורא יותר מק' פסולים, כיון דע"פ האשה

צ"ח סי' ח', וכ"ש כשאומרת שצ"ד התיר, ע"פ עדות שמת בעלה במלחמה כו', [ואומרת שאכד הכתב מהצ"ד כשנשאת מרעם המלחמה ב'] דיותר יש לסמוך מה שמעידים לפני צ"ד ממה שיש לסמוך על הגדה דחק לנ"ד. וכדאי צ"ח בכתב כהונה סי' ע"ב לנדון באמרה שבי' לה כתב היתר מצ"ד והלכתיים גזלו כספה עם היתר, דנאמנת.

וכן במצפה ארי' חנינא סימן ז' בנדון שאמרה לצ"ד שבי' לה כתב היתר מרצ פ' ונאכד, כתב, דפשוט דנאמנת ומוותרת להנשא כדנאמנת לומר מת בעלי, ו[גם] אין לנו למידק על מה הי' יסוד ההיתר, דתלין דמסתמא צירי הרב יפה, ויותר מזה כי ה"ש צסק"צ דאמרה שעדים אמרו לה שבעלה ענע בים [או דברים כיו"צ] והתירו צ"ד [ג"כ ב'] נאמנת, ועי' צ"ח, ע"כ, והדברים ק"ו, ומה התם דלפי עדותם הי' משא"לם ואין הדבר מצורר מפני מה התירו צ"ד, ומ"מ כשאומרים שהצ"ד התירו נאמיים, [ומשמע דלפ"י להתחילה הנשא, ומשום דתלין דמסתמא מצורר לצ"ד שבעלה מת צודא, כגון שהוליו להנענע והתירוה שזה בעלה כו' ה], כ"ש צ"ד אמרין שצודאי התירה הרב כדון, ונפרע שאומרת בעלמה דכשנשאת לראשונה אל הרב חמר לה שעדיין צריך לחקור לענין ההיתר, ורק אחר כמה שצופות נתן לה כתב היתר כו'. ואין לפקפק ע"ז ממה שנאכד לה כתב ההיתר, דבזמן מרובה לא הוי ריעותא, כדמשמע מרש"י בכתובות כ"ב צ"י ג' עכשיו גירסה, ואין להקשות דאי נימא דנאמנת, אי"ב מה הועילו חכמים בחקנתם שבמשא"לם לא הנשא, אכתי יש לחוש שכל אחת חסרים ותאמר שהתירו צ"ד, וכמ"ש בשו"ע מיימוני בעשם דכמים שאין להם סוף אס' נשאת בעצרינות חלל, דל"כ מה הועילו כו', הא לאו מילתא, דר"ל לא חששו למשקרת, ואדרבא האמינה לומר מת בעלי, אס' משום מדע"ג או דייקא כו', ונאמנת הרי אס' יתברר שנשאת בלא צרעות צ"ד חלל כו', ואף שצ"ד כבר מת הרב שאומרת עליו שהתירה, וחי' לא הוי מדע"ג, מ"מ הא יש כאן עדים שהעידו שאמרה עוד בחיי הרב שיש צידה היתר מרצ זה, ואז צודאי היתה נאמנת שהרי הי' מדע"ג. ועי' מה שהוכיח שנאמנת לומר שהתירה, ממש דיבמות דק"י ע"ב באותה דהא דלינסבא ע"פ דיבורי דרי' כו', ומהא דנאמנת שחכם פ' התיר לי הכתם כו' ע"ש.

ובקור אליהו ח"א סי' י"א בשו"ע כר"מ ישראל, בנדון אלמנה שנשאתה ואשה הוליה קול ששמעה מפי חכם מעיר שמשם באה האלמנה, שבעלה נעלם ולא נמלא לה תקנה והיא עגונה, והעגונה אומרת שחכמי עירי קבלו עדות שבעלה נכרי והתירוה, אך הכתב שנתנו לה לראי, נאכד ממנה, ואפשר שדברי החכם [המערער] אמת, אלא שכנראה ילא מהעיר קודם קבלת עדות כה"ל, אחר שצ"ח דצ"ד שאמרה גם שאין בעלה שצ"ח סי' פ' אמר לה שצודאי מת בעלה, מותרת עפ"י, כתב, נוסף לה שאומרת שצ"ד התירוה, פשיטא דנאמנת ומוותרת להנשא, וכ"ז אפי' היתה צחוקת א"י כו', אבל באמת מוחזקת אלונו כפנוי כו' אלא דמפ"י ידעין שהיתה א"י, ומאחר דאמרה צ"ח שחכמים התירוה אלא דאכד הכתב, מותרת, דכפס שאמר הוא הפס שהתיר, ע"ש מה שהאריך בזה, ומ"ש בעשם שאין במכחשת נאמנת. ועי' מ"ש בזה

(א) על פרט דמת במלחמה אם נאמנת לומר שהי' כתב בידה, עי' ריעות בזה באוצה"ט לסעמ"ח.

(ב) מתוך השאלה.

(ג) כ"ה בב"ש מהד"ק סק"ט.

(ד) והבי' לא צ"ח מקומו, וכי במצפה ארי' שם, שלא נמצא הצ"ב מענין זה, ושני שכונת הב"ש לא לענין נאמנותה, אלא לסי' חצ"צ סי' מ'

דבהיתר ביד בעינן חכם מפורסם בהוראה, והביאו הב"ש בס"ק ק"ג, ועי' רמז הכא שצריכה לומר שההיתר מביד מפורסם בהוראה, דאי לא"ה לא הוי היתר. ולולא דבריו נראה שכונתו להצ"צ סי' ק"א הג"ל. ובבה"ט סק"ו שהביא להב"ש צ"ח לסי' ק"ג, ובס"א: ק"ג, ושם ליתא, ונ' שט"ה,

וצ"ל: ק"א.

(ה) מדבריו שם להלן. וכן ביאר להב"ש בערור השלחן סעי' נ"ה.

ותנשא או תתיבם על פיה

ונתנים

אוצר

סיק שמב אית יב - סיק שמג

הפוסקים

האשה יראה מחזקת א"ל, ע"ש, א"כ אדרבא מוכח דלא מביימנא אחר הנשואין, וכמ"ש הרמ"ש [דע"ג סעי' ג' ב"ה] בדעת רש"י, דמש"כ לא פי' כהנ"י משום דלאחר הנשואין ל"ש חומר שבסופה, דהא עכשיו אמרי' ג"כ דחל"א כ"ו, וע"ש ש"י דמ"מ י"ל דהתם שאני דלא שייך הסברה דדייקא על זמן הנשואין, דהא איש זה בא אחר"כ ולא ידע כלום מעיקרה*, וגם אינה יודעת שמת בעלה, דהא נשאת ע"פ אשה אחרת רק אמרה חניך בעני, אבל כשצטלמה מעידה שמת בעלה נאמנת אפי' אחר הנשואין וכנ"ל, דאי לאו קושטא מעיקרה לא היתה נשאת, וי' עוד דטעם רש"י י"ל דסובר דהאיש שאומר שהוא בעלה חשוב נמו עד (ע"ש שהרי"ד), וא"כ הו"י ג' נגד ז' [ולא מטעם שהעידה אחר נשואין, ואמנם הרמ"ש עלמו שם מ"פ עוד פי' ברש"י, ועס"ק ש"י אות ה' דהישרש יעקב מפרש בהדיא להב"ש גם לפי רש"י], ונמצא דבאופן אחר מזהבם נאמנת גם אחר הנשואין אפי' לרש"י, ובאמת אם נימא דלא שייך דייקא באמרה אחר הנשואין, א"כ גם ע"א שבה אחר הנשואין לא יבא נאמן, דנאמנותו הוא משום דייקא ידעה, ע"י ברע"א סי' קכ"ג וקב"ה, [והוצא בפ"ת סק"ג ע"ש], ובח"ל סי' ג', וכ"ז בע"א והאשה עצמה אינה יודעת כלום, אבל כשהיא עצמה אומרת שמת אלא שאמרה בן אחר הנשואין שייך שפיר דייקא על תחילת הנשואין כנ"ל, וכן כשאומרת אחר"כ סימנים כנ"ד וכדומה, נאמנת, ואין חילוק בין קודם נשואין לאחר"כ כ"ו.

יג. האם גרע בשע"א (שעדותו אינו סועיל להתירה), מסייע לה שמת בעלה. בלז שלמה סי' כ"ד, בעגונה שע"א העיד שגוי הראה לו הרוג וכתירו שהוא פ', אלא שא"כ ה"י אחר וימים מהריגתו, א"כ צ"ל בעגונה לנ"ד ואמרה שאחיה אמר לה שידע צאמת שבעלה מת ונקבר, כתב, דלכאורה יש לדון דמאחר שהעד העיד עדות שאינו מועיל להחירה, א"כ י"ל דגם עדות עצמה לא תועיל דחיישינן דמשקרא וסמכא דעתה על דברי העד, וכמ"ש הריב"ל כ"ו [המובא בס"ק ש"י אות ז' ע"ש] דככה"ג דעדים מסייעו לה סמכא דעתה ואינה יראה מחומר שבסופה כ"ו, ומסתיע מפרש"י כ"ו, ואף שהריב"ל כ' בסוף דמה שכתבתי לרש"י אינה מאתרפת, לא ברירא מילתא כ"ו, מ"מ המעיין שם יראה שלא סמך להיות אלא על עדות העד האחר, אלא ש"י שאם נראה להחמיר ולהסתפק בעדות האחר דילמא לא הכירו הכרה מעלייתא אז וכול לסמוך כ"ו, ואף שדברי רש"י שנמשס הוכיח דעתו יש לפרש כונה אחרת כ"ו, מ"מ למעשה אין לעשות נגד הריב"ל גם כשאין אנו מבינים דבריו, גם אע"פ דסברה זו דככה"ג חיישין דסמכא דעתה על העד ואינה יראה מחומר שבסופה, לא נמצא אלא בדברי הריב"ל, מ"מ לא ראינו שחלוקים עליו, מאחר שדבר כזה שכתבי האשה עצמה אומרת מת בעלי וע"א יסויע לה סיוע שאין זו ממש, הוא דבר שאינו מלוי, ויחכן שאילו ה"י בא דבר כזה לידם אפשר שגם הם היו חוששין כדחשש הריב"ל.

והוסיף, אמנם כנ"ד נראה דגם הריב"ל יודה דל"ת לסמכה דעתה על העד, דלא אמר בן אלא כדדנו שכולם מעידות מפי חוגרמה א' וכולל בעטה א', אלא שלדברי הזקנה שצדדונו לא היתה

יד. אם צריך לשואלה איך יודעת שמת בעלה, כדלריך לשאלו לע"א, כמבואר בסעיף ה'. וע"ש צאל"ה פ' סקני"ה אות ג'.

כשאומרת מת בעלי ושישנם עדים ע"ז, אם צריך להמתין עד שיבואו, ומה הדין אם לאחר שנשאת באו ואמרו שאינם יודעים עדות. ע"י בהשמועה לכך ג' לסקל"ד אות א'.

כשאמרה בשם ע"א, והעד מכחישה שאינו יודע עדות. מבואר בסעיף ח', וע"י צאל"ה פ' שם אופנים שונים צ"ב.

ואם נאמנת לומר מת בעלי או נהרג במלחמה, או נסבע, ומה הדין כשהיתה בקפופה עם בעלה, מבואר מסעמ"ח וכלאה.

שמג. או תתיבם על פיה. כ"ה במשנה רפ"ט דיבמות. וע"י בעני אחרים ס"ק קצ"ב דל"ע למה נאמנת להחייבם, הא לענין זה ליכא חומר בסופה ולא דייקא, דהא אם בא בעלה חסא מותרת לחזור לו, כמבואר דיבמות דל"ה ז', דלא פליגי בהם רב ושמואל בזה אלא ביבמה מהאירוסין, אבל בנשואה לכו"ע לא חל, פרש"י שם, והנה כבר הקשו בן בתים שם ל"ג ז' ד"ה עד, לענין נאמנות ע"א דיבמה, וחירלו, דכיון שאינה יודעת אם יבנוס או יחלוץ וחיישית שמא יחלוץ ותנשא לשוק, ואיכא חומר ודייקא, שו"ל הו"א וליכא חומר צ"ל נשים מדקדקת גם זו כאחרות שמורגלות לדקדק, וחי' ז' הביאו בתוס' שם דל"ד א' ד"ה ולעצמך. ובע"א שם מבואר דבתוס' הולכרו לחירולים אלו רק כנשאת ע"פ ע"א דמייא לאנוס דמדינא ה"י לן לומר דגם באשה חסא שריא לצטל הרשון, אלא דאסרוה מטעם דחיישין שמא יאמרו גירש רשון ונשא ז' וגירשה ונמצא דהרשון מחזיר גרושתו משנשאת, או משום קנסא כדי שידוק, וביבמה לא שייך כחשש דשמא יאמרו הכ"ל, דהא אם גירשה אחיו אסורה לא הכ', ומש"כ הולכרו לתוך דמ"מ איכא חומר כנ"ל, אבל באמרה בעגונה עצמה שמת בעלה והותרה וצ"ל בעלה דייקין לה כזינתה ברון, ותל"א מזה ומזה מדינא, ולכן גם לענין שחייבים שייך חומר שבסופה ונאמנת. (וע"ש מ"ש עפ"ז להוכיח בה"א שצ"י קנ"ע סעי' ד' דלכתי ביבמה אסורה לחזור לצטל מטעם קנסא לחוד, ורק גט א"ל מהכ' כ"ו, ובדברי אליעזר על סעיף זה כתב דנשאת ע"פ ע"א שפיר

(*) וז' כוונתו דאף דכשיש דייקא מקודם, דמוכח שמת, ממילא מוכח דקושטא הוא דא"י בעלה, מ"מ הגדה זו ממש שא"י בעלה נהחדשה אחר הנשואין, ואין ע"ז סמך דייקא משעת הנשואין, משא"כ על הגדה עכשיו שמת בעלה, הרי על הגדה זו ממש ה"י דיוקא ידידה בשעת הנשואין.

באר הגולה

ת משנה שם דף ק"ו ע"ג
שחזרו ג"ה וסודו לנ"ע

(קנט) [קלן] ת ונותנים לה (קס) עיקר (קל) כתובתה

ביאור הגר"א

ואם

[קלן] ונותנים לה כ"ו
דמדרש כתובה אינה

נוטלת אלא עיקר וי"ש בכתובות פ"ט מגו די"ל כ"ו כמש"ל ס"ב אבל מדברי תוס' שם ושאר מקומות שתי' בחובצת מפרש דגובה אפילו תוספת :

פתחי תשובה

באר היטב

(קל) כתובתה. היינו מנה מלתים. אבל לא תוספת וכדוניה דהיינו כל"ב עיין כנה"ג דף ל"ח ע"ב שהביא פוסקים הרבה דס"ל כן. ונזכיר ג"כ פוסקים הרבה דס"ל שגובה מנה מלתים ותוספת וכדוניה בין מנני חרי בין ממשעבדי בין שהותרה על פיה בין ע"י מכלית בין ע"י עד כשר ע"ש. ועיין מהרי"ל ח"ב סי' ע"ה ומהר"ם מטרלני ח"ג סי' קל"ד והרש"ם חל"ה סימן ע"ה כתב דהיכא שגשגת ע"י מכלית גובה כתובתה ממשל מנה מלתים ותוספת וכדוניה. אבל נס' רכ"ג חל"ה ונח"מ סי' תמ"ח כתב דבין נשאת על פיה בין נשאת ע"י מכלית ח"ה גובה כ"ח מנה מלתים אבל לא תוספת וכדוניה וכ"כ הר"י הלוי סי' י"ז עיין כנה"ג דף ל"ח ע"ב. וכתב משפט נדק ח"ה סי' ט' שם האשה תפסה יכולה לומר קים לי. אם שחקק זכרו והותרה לינשא גובה כתובתה ממשל הר"י הלוי סי' י"ז :

המחון ח"ה של נעלה רק של ח"ה אחר והוא לא כתב לה לכשתנשא כ"ו ולא שעתיד לה כלל מה תהיה מה שהיא נשאת. וזה אמרין דלענין ממון ח"ה נאמנת עד שעתיד ב' עדים רח"ה לדנדה ודפ"ח. וק"ת דמיון לסגרא זו כתבתי בפ"ת ליו"ד סי' שפ"ג סק"ז בשם מהר"ל פלנקס ז"ל :

(קס) עיקר כתובתה. עכ"ל ועיין נס' מה"ז ס"ק קס"ד וקס"ה שהאריך : הרבה זה וכל כסוף וז"ל העולה מזה דאשה שאמרה מת בעלי דעת הרמב"ן והרש"ל והס"מ פ"ז מה"ג והר"ן פ"ק דגיטין שגובה עיקר כתובה אפילו מן הלקוחות אולם לפי מה שפסק הש"ע בס' קמ"ח סעיף כ"ג י"א

אוצר

ס"ק שמג — ס"ק שמ"ד את א

הפוסקים

ולפנינו יוצא מ"ש האחרונים בצירורי שיטות הראשונים בזה, ובאות צ"י יוצאו דברי האחרונים להלכה.

בדעת הרמב"ם. הח"מ והצ"ח הבי"ל חפסו צפשיטות דסובר דנוטלת רק עיקר כתובה. והיינו מהא דפנ"ז דאישות הכ"ז גבי אמרה לבעלה גרשתי, אחר שכי' דנאמנת משום דאיהי מעיזה בפני בעלה, הוסיף, לפיכך כ"י חייב ליתן לה עיקר כתובה ולא חוס' כ"י. וכי' הח"מ בשם הרמב"ן דהעטס [דנוטלת כתובה בזה הוא] מפני מדרש כתובה כ"י ואין מדרש כתובה בחוספת וא"ל כל"ב. וכי' הח"מ הבי"ל דהיינו דבעלה ל"א שם גבי אמרה מת בעלי, סתם הרמב"ם וכתב דנותנין לה כתובה [ולא חילוק בין עיקר לחוס'], משמע שסמך על מ"ש לפני זה, ואין הפרש בין גירושין למיתה, דבתרומתו מפני מדרש כתובה נוטלת כתובה, ואין מדרש כתובה בחוספת.

והנה הסב"מ בח"ג סי' קל"ד (השני) כתב, דמ"ש הרמב"ם בסוף פנ"ז הבי"ל דבאמרה מת בעלי מחירים אותה ונותנים לה כתובה כ"י, פשיטא דהכונה לכל סיכי כתובה, דהיינו עיקר חוס' ונזכיר, כמו דיינים דמיתתי שם לעיל בענין גירושין כשהולאה גט וכתובה כ"י.

גם הר"מ די מאייו בחש"י שכתובת חיים ח"ג סי' ס"ח כתב דכל מעיין ישר בדברי הרמב"ם גבי מה בעלי יראה דסובר דנוטלת הכל, שכתב בתחילת דבריו שמתנאי כתובה שאם תנשא לאחר אחר מותו תיעול כל מה שכתב לה, מוכתב "כל" מה שכתב יראה שנוטלת גם מה שחוס' לה מדעתו, ועוד ח"ה מדקדק כן מכתב דין זה גבי אומרת מת בעלי ולא לעיל מינה גבי אומרת גרשתי, דהא נמי משום מדי"כ הוא דגובה, ועוד מאי נקט כשתנשא "לאחר מותי", הלא באומרת גרשתי נמי נוטלת כתובה על פיה אף שהוא בחיים, ואין הדבר תלוי אלא בזה שגשגת לאחר, וכדברי המשנה, מה נראה דמדי"כ שייך לחוס' נמי, הלא דסובר דלא אמרין כן אלא בגשגת לאחר מותו שאז אין נשואיה על כרחו, ולא הוא דנוטלת כל מה שכתב לה בכתובה, אבל באומרת גרשתי והוא מכחישה, וביא נשאת בעל כרחו, אף סבדי שעל מנה

(קנט) ונותנים לה עיקר כתובתה. שמתתי מפי כבוד ש"כ הרב הגאון מהר"י העזיל אשכנזי מק"ק הוראדל (כעת הוא אב"ד נק"ק לובלין) שמתעב לירע נק"ק לובלין שג' עני אחד מהמסננים בעיירות ותלה שם ולקחו אותו לבית החולאים ומת שם ומלאו אצלו כמה מלות זכונים ומיד כאשר מת קודם הקטורה נאשה אחת לשם ואמרה זהו נעלה. והנה לענין שמתרת להנשא פשיטא שמתרת כי האשה נעמה נאמנת כ"י אך לענין הכתובה ראו הדיינים דק"ק הנ"ל ג"כ לומר שנותנים לה עיקר כתובתה ממון זה שנושא אצל המת מאחר שמתירים אותה להנשא כי מספר כתובה נלמד כ"י וכמ"ש גושנטי יצמות (ובש"ע כאן) דאמרו ג"ה כ"י והשיב זה כבוד ח"ה הגאון מהר"מ זלמן אשכנזי האב"ד דשם שדון זה ח"ה דומה כלל לדון המסנה והש"ע כאן דשם הספק הוא אם ח"ה או מת אבל זה הממון שנותנים לה לכתובתה נודלי הוא של בעלה ואמרין שפיר דאף שיש ספק לנו שמה ח"ה לנו בזה הרי נעלה בעל הממון זה כתב לה לכשתנשא כ"י והרי היא נשאת מחויב ליתן לה הכתובה כי כן נשתעבד לה אבל כאן אין הספק בענין המיתה רק שאנו חסופקים שמה ח"ה זה נעלה זה הממון ח"ה של ח"ה אחר והוא לא כתב לה לכשתנשא כ"י ולא שעתיד לה כלל מה תהיה מה שהיא נשאת. וזה אמרין דלענין ממון ח"ה נאמנת עד שעתיד ב' עדים רח"ה לדנדה ודפ"ח. וק"ת דמיון לסגרא זו כתבתי בפ"ת ליו"ד סי' שפ"ג סק"ז בשם מהר"ל פלנקס ז"ל :

(קס) עיקר כתובתה. עכ"ל ועיין נס' מה"ז ס"ק קס"ד וקס"ה שהאריך : הרבה זה וכל כסוף וז"ל העולה מזה דאשה שאמרה מת בעלי דעת הרמב"ן והרש"ל והס"מ פ"ז מה"ג והר"ן פ"ק דגיטין שגובה עיקר כתובה אפילו מן הלקוחות אולם לפי מה שפסק הש"ע בס' קמ"ח סעיף כ"ג י"א

שפיר י"ל דשייכא דיוקא כמ"ש החוס' הבי"ל ואין הכרח לדברי בע"ה, ע"ש). ועי' גם בבית משה מ"ש בצאור הדין דתחייבם.

שמ"ד. ונותנים לה עיקר כתובה. א. מקור הדין דנוטלת כתובה, עי' באב"ג. ועפ"י ס"ק קי"ט והוצא גם צערין בשלחן סעיף ק"י דדוקא כשידוע שהנכסים הם של בעלה, אבל באין ידוע אינה נאמנת לומר זהו נכסי בעלי כ"י.

ומ"ש עיקר כתובה, כתב הח"מ סקפ"ח והצ"ח ס"ק קכ"ט שכי"כ הרמב"ם כ"י, וכמובא בסמוך. ועי' שם דיון דעתו. ע"כ הצ"ח שכי"כ הבי"ל כ"י צפנ"י דיצמות אחרוני דקרי"ז. דקאמרי צ"ח לצי"ה בטעם דנוטלת כתובה ע"פ עצמה, דמספר כתובה נלמד, שכתב לה שאם תנשא לאחר חטלי מה שכתב ליכי, ופרש"י וכרי נשאת. וכי' הבי"ל מהרי"ט צ"ח בשם רבו דמדרש כתובה זה ח"ה אלא לענין מנה ומלתים שהוא בכל הנשים מתקנת חכמים [דאמרי שבעל משתעבד לזה בעת הנשואין לכשתנשא לאחר *], אבל לא לגבי חוספות וכ"ש לגבי נכסי אף כרח"ל **, ואע"פ שאמרו בכתובות דף נ"ד צ"י דתנאי כתובה ככתובה דמא, אין זה אלא לענין הדברים הנפרטים שם. [ועי' מ"ש בדעתם, בחש"י לגדול ח"י שכתובה בדעת הרמב"ם].

(*) מתני' הרש"ם דבסמך אחר שהביא להג"י.

(**) וכתב הרש"ם סי' רכ"ג, דמ"ש, "וכל שכ"י צ"ב, וכ"ה בהה"מ [אמריא בדעת הרמב"ם] היינו לפי שהתוספת מצטרף יתר לעיקר הכתובה מנצי"ב, כמ"ש הרמב"ם בפס"ו דאישות ה"ג דדין החוס' בדין העיקר, וכי' הח"מ שם סוף ה"ב, דמ"ש ודינא שיה, היינו בכ"ע שלא גובר חילוק בהדיא. [ועי' להלן בדעת הרמב"ן ד"א דאדרבה דנודניא עדיפא מחוס'. ועי' בדעת הרא"ש, ובהערה א' שבדעת הרשב"א. ולדיעה זו מה שנהגו להוסיף שליש, עי' באוצה"מ לסעיף ב' סכ"ח אות ה', שדן בעזרת גשים אם יש לו דין חוס' או דין צ"ב שהיא הנודניא. ועי' באות ו'. ועי' בדברי מהר"ם די מאייו שבד"ה בדעת הריצ"ב, דמבואר דהתוספת על הנודניא הוא חוס'. ועי' פהר"ש הלוי שבאות ב' ובהערה ה' שם, ובסד"ה גם מהר"ן.]

פתחי תשובה

בעלה וכו'". ואם יש שני עדים שנטעו במים שא"ס הם עברה ונשאת לו נדה הכל לכ"ע אפי' הקו"כ וגדוניה חז"ל כשא"ס חותרת להנשא לדעת הש"ע לעיל פל"ה גובה הכל ולדעת הרמב"ם והראש"ד והת"מ אינה גובה כחונה וכתב הב"ע דה"ה הת"כ דאינה גובה ולמעלה כתבנו דגם בגדוניה י"ל דאינה גובה אע"פ שהירושאים יורדים למלה עכ"ל ע"ע:

להסתפק בזה אם גובה מן הלקוחות או לאו ונתנו"כ וגדוניה י"א שאינה גובה כלל וי"א שגובה הכל וכתב מהריב"ל שכן נהגו ולפי המנהג גובה הכל אפי' מן הלקוחות. ולמעלה כתבנו שיש לגמגם בזה ולפשר דלכ"ע אינה גובה החוספת מן הלקוחות. ואם יש עוד א' שנטעו במים שא"ס כיון שאסורה להנשא לכתחלה אינה גובה הכחונה לכ"ע ואם עברה ונשאת כיון דל"ת דינה כמו בעד א' שאמר מת

הפוסקים

גם אם נישא דעמס דחזרו ב"ה וכו'רו כנ"ש הוא משום מד"כ ולא מטעם הק"ו דבמחנה, נמי גובה החוס', ולא כמ"ש הב"ש בשם מהר"י הלוי [המוצא להלן בדעת החוספות] דרק לפעם דחזרו משום הק"ו גובה הכל כו'.

ובתשרי לגדול א' שהוצא במהרי"מ ו' חביב סי' ד' דגליא א', סובר ג"כ הכי בדעת הרמב"ם אף שביאר שם מקודם דדוחק לומר דמד"כ כולל הכל, שכי' דמ"מ ממ"ש בכלי ל"א דחטול "כלי" מה שכתב ליכ', נראה דהכוונה גם לגדוניה וחוס', והטעם כמו שכתבתי בדעת החוס' [דלהלן] דמשום דיש מד"כ אמרינן נמי להק"ו דבמהני דתגבה הכל, דהק"ו לא איפרך כו', והרש"ש דבסמוך דהא להדיק דה"ל, כדי להשוותו להריעב"א והכ"י, אבל לפ"מ שפרשתי בדעת החוס' דגובה הכל, יש להשוות לדעתם גם דעת הרמב"ם, וליד גרשמי דאף דגם שם י"ל הק"ו כו', מ"מ כיון שהבעל טוח שלא גירשה, איך נחייבו ממנו, בשלמא עיקר כתובה גובה מתנאי ב"ד, אבל חוס' ונ"ב דהוא מלד שנתחייב כשנשא, וברי לוח שלא בא זמן החיוב ואין חנו יכולים להוציא מידו, ורק במת בעלי שאינו מכחישה נאמנת לגבות מכה מד"כ דמחזקת הק"ו, וכע"ז חילק במהרי"ק ובמשפ"א. וע"ש שכי' די' דגם הכ"י והריעב"א הבי"ל כי"כ רק מטעם דמד"כ בלחוד, אבל מטעם הק"ו תגבה הכל באמרה מת בעלי כו', וכגם שריים יחלקו עליו במ"ש בפי הריעב"א, מ"מ בזה שפירשתי בחוס' ובמהרי"ם י"ל שכיוונתי להלכה.

ואולם הרח"ש דס"א ד' כתב דהקדוק ממ"ש בכלי ל"א חטול "כלי" מה שכתב לה, אינו מספיק לומר שחולק על מה שראינו בזה"ל להריעב"א והב"מ בשם הרמב"ן על דברי הרמב"ם. וכ"כ בספרו תורת חיים ח"ג סי' ס"ט דק"ט א', והוסף, דמשכ"ק הרי"מ די מאיזו הבי"ל דאמאי לא כי' הרמב"ם דין זה דה"ל, דמתנאי כתובה כו' חטול כל מ"ש לה, גבי אומרת גרשתי, א"י חומה, שכבר נודע דרך הרמב"ם להעתיק לשון המשנה והגמ', וכך מילתא דמד"כ שנוי במשנה ובגמ' גבי אומרת מת בעלי, גם מה שדקדק מהא דנקט הרמב"ם "לאחר מותו", דקדוק קלוש הוא ואינו מספיק לדחות דברי הב"מ, ואפי' נראה לדקדק כך, י"ל דלא נחית הרמב"ם לאפוקי כשאמרה גרשתי והוא מכחישה, אלא לאפוקי גירושין סתם דמדעתו של בעל, דהתם לאו מטעם מד"כ אלא מדון גמור תגבה הכל, אבל כל שנשאת בשום עדות שהוא מספיק להחירק על פיה וכיו"ב, תגבה ממד"כ כו', וחילוקו מגירושין למיתה, אף שגכן מלד הלשון, מ"מ דחוק קצת לומר שמשמעות מד"כ חלוק, שבמקום א' הוא כולל ובמקום אחר הכונה רק לקי' ור', גם במ"ש דבאמרה גרשתי והוא מכחישה כו' אדעתא דהכי לא הוסיף, יש לגמגם, דהא כיון דאמרינן דנשאת ע"כ דמחזקינן דגירשה מדעתו דא"כ לא מכני, א"כ גם חוס' בכלל אם נישא דבמד"כ נכלל כו', לכן נראה דאין צדינו לזוז מדברי הב"מ [בדעת הרמב"ם].

וכן בבית שלמה (לר"ש חסון) חחר"מ סי' י"ט אחר שכי' ג"כ דהי' נראה ממ"ש, "כלי" דהיינו גם חוס' וגדוניה, דלק"ר לא שייך "כלי", דהרי הדבר קצוב ומפורש, הוסיף, אבל ודאי דליתא, דודאי מ"ש "כל מה שכתוב לה" הוא פי' למ"ש במשנה להנשא ונשאת חטול מ"ש ליכ', ולהרמב"ם היינו לעיקר כתובה, ויש לזה הברה ממ"ש אח"כ מתירין אותה ונותנין לה כתובה, וכבר ביאר בתחילת הפרק

אוצר

סיק שמ"ד אות א

מנת כן לא הוסיף לה, ודי לה אם נאמינה לעיקר כתובה שתקנו לה חז"ל, שהם שהאמינוה לינשא וממילא האמינוה נמי אמאי דחיקון אינהו, אבל לא מפני זה האמינוה אמאי דהוסיף לה בעל מדרשו, כיון דאין סכדי שאם הי' יודע כן לא הי' מוסיף לה, ורחימי שאין כן דעת הב"מ ומי יוצא אחר המלך, מ"מ דעתי הקלושה כך נוטה מתוך לשונו הכתוב צעיון רב.

גם במראות הצובאות ס"ק קס"ד חילק כע"ז מגירושין למיתה ע"פ הדיוקים בלי הרמב"ם כנ"ל בדברי הרי"מ מאייו, וכי' דנראה דודאי סובר הרמב"ם דמד"כ קאי גם עג חוס' וגדוניה, אלא דהיינו דוקא באופן שאין הכחשה מהבעל וכהא דאמרה מת בעלי, דבזה י"ל שדעת הבעל הי' שכל שהתא רשאית לינשא בזה"ל ב"ד שתגבה הכל גם בגדוניה וכתוס', דהא חוס' כתובה ככתובה כו', ומסתמא אדעתא דבזמן הוא מוסיף, מש"ה גובה ע"פ מד"כ שלא מהדין, אבל בזה דגרשתי שהוא מכחישה לא שייך מד"כ לענין חוס' שהוסיף לה מדעתו, דאדריבה אין סכדי שלא הי' דעתו להתחייב עמו שלא מהדין כשהכחישו על פניו ותלא ממנו, וכיון שמהדין אינה נאמנת לענין ממנו, א"כ גם לענין תנאי כתובה אין להאמינה, משא"כ צעיקר כתובה שהוא תקנת חכמים ולאו בדעתה תליא מילתא כו', וכדבאמינוה להנשא אף שמכחישה כו', וגדולה מזו נראה מדברי הרא"ה שכתוב צעמ"ק לכתובות דפ"א א' דאפי' בלא טעמא דמד"כ יש לה לגבות העיקר כו' ע"ש, והי"י לדעת הרמב"ם צדין דגרשתי, דגם לא שייך מד"כ מ"מ גובה עיקר כתובה מטעם הבי"ל, אבל לא החוס' מטעמא דאמרן כו', אלא שגם כ"ז הייתי מוכרח לבעל דעתי מפני דעת רבותינו, אבל מלאתי שגם מהרי"ק בשורש ע"ב [דגלי' ג' צד' ורש"ה] פי' צפשיעות דברי הרמב"ם שבהכ"ו צדין דגרשתי כמו שכתבנו, אף שלא הזכיר שום הכרח לזה, שלא הביא הא דה"ל ל"א, אלא דתפס כן במושכל פשוט. [וע"ש במהרי"ק שכי' דהרמב"ם מפ' דה"לכשנשאתי משמע דוקא כשאינו מכחישה כו' *], והאריך גם צעיון אם דרשין מד"כ להחמיר].

גם בעצי ארזים ס"ק קע"ג כי' דא"א לפרש בדעת הרמב"ם כמ"ש בח"מ והב"ש הבי"ל בדמכתא מהא דה"ל ל"א דאף די' דהוא ממד"כ מ"מ משמע דגובה הכל, ועכ"ל דמחלק בין מיתה לגירושין. וע"ש בסק"ט ד"ה ועל, דביאר דמה שחילק בין עיקר לחוס' בזה דגרשתי, י"ל דהנה באמרה רבא פליג בסוף נדרים וסובר דאינה נאמנת, וי"ל דהרמב"ם מפ' דפליג רק לענין כתובה אבל להנשא לכו"ע נאמנת, (ע"ש דמיישב בזה כמה דברים), והרמב"ם מסתפק הלכה כמאן, ולכן לענין עיקר כתובה שהוא מטעם צ"ד פוסק דנאמנת, אבל ע"ד החוס' כתובה, סובר דהוי בחזקת הבעל, משא"כ במת בעלי דודאי נאמנת ונוטלת מטעם מד"כ, סובר דאין לחלק בין חוס' לעיקר.

וכן בפני משה ס"ק קנ"ג דהא למ"ש בח"מ והב"ש כמ"ש צע"א, וחילק בין גירושין למיתה כעיומ"ש במרבי"ל הבי"ל, והוסיף, דלפ"ז

(* ע'י ברח"ש דס"ב א' ובעזרת נשים סק"ג דתמחו על המהרי"ק, דלדבריו נמצא דמד"כ קאי על החוס' ולא על העיקר, ואילו כל הפוס' כתבו להיפך, מיהו לפמ"ש המרה"צ בסוף ע"פ הראיה, י"ל דהכוונה דגבי גרשתי ליכא כלל מד"כ, והעיקר גביא מתנאי ב"ד.

אוצר

סיק שמ"ד אות א

הפוסקים

גם מהר"י לביט הלוי סי' י"ז כתב ד"מ ע"ל דלהרשב"א גובה גם תוס' וגדוניה, דממ"ש דמשנתנו לא חילקה כ"י משמע דלא סבר בהרמב"ם והרמב"ן דהא דחזרו צ"ה להורות כ"ש מטעם מד"כ הוא, אלא מטעם הק"ו, והק"ו הוא גם לתוס' וגדוניה, וכ"כ מהר"ם ו' חזיון סי' ד' דכ"א א', דכ"מ מדברי הראש"ד גובה גם תוס' וגדוניה. ובמשפט דאם ח"א רס"י ט' כ"כ לפי א' דלהרשב"א חיעול גם תוס' ונ"צ שכל כתוב בכתובה וגם דמחני דעמאה אני לך [דסוף נדרים] לא חילקה כ"י.

אולם הר"ח"ש בתורת חיים ח"ג סי' ס"ט דק"ח ד' בתשו' להר"מ די מאיו הכ"ל, [וצקלור צק"ו דס"א ג'], כתב, לזכר דלהרשב"א כלל [לנ"ד] במד"כ בכל, ולפחות התוס', ד"ל לעולם הוא רק למנה ומאחזים, ושאינו באומרת גרשתי, דהא דמחזיקין שם אינו מקולא דשינוא אלא [מדינת] משום דמחזיקין כמגורשת ודאי מהחזקה דאינה מעיזה, וכלילו כתובה וגט צידה, א"כ גובה הכל עיקר תוס' ונ"צ, [וכע"ז כ' מהר"י הלוי המוצא דעת בעור, ע"ש], וזו מדויק לשון הראש"ד, שז' ואם אינה מעיזה כ"י שכל כתוב בכתובה, אבל באמרה מת צעלי, דאין היתר אלא משום קולי עגונה לענין להחזיר כ"י, אבל לענין ממון לא הקילו, אלא דמ"מ גובה כתובה משום מד"כ כ"י, לכן גובה רק העיקר ולא תוס' ונ"צ, שאין מד"כ עליהם, ומ"ש הראש"ד עוד דמשנתנו לא חילקה, הכוונה להמנה ראשונה דסוף נדרים כ"י, ומ"ש הר"מ די מאיו הכ"ל דהתם מיירי כולה בטענות שהוא אינו יכול להכחיש ודומה ממש לאומרת מת צעלי, נראה דלא דמי, דהתם נמי אפי' דלכא עמאה דאין האשה מעיזה, מ"מ איכא עמאה אחריתא, דהיינו דבאומרת נטמאתי חזקה דלא עבדא לבצוי נפשה כ"י, וכן באומרת השמים ביני ובינך, כיון דלריכה לבדר דצריה צפירות שאינו יורה כח, חזקה דכסופא לה מילתא טובא, ואי לא דקשטא הוא ל"ה קאמרה כל הני, ע"ש בגמ' ד"א א' וצ"ר, וכיון דמהימנין לה התם משום חזקה אין לחלק בין מנה ומאחזים לתוס' ונ"צ כ"י, וזוהו הוא שז' דמשנתנו לא חילקה משא"כ גבי מת צעלי כ"י, וכ"ל, (אלא שהרמב"ם לפי ה"מ סובר דגם בגרשתי הוא משום מד"כ, ולהכי כ' גובה רק מנה ומאחזים, וע"ז השיג הראש"ד).

ועי' בחן טוב ס"ק קכ"ד ד"ה ומ"ש, שדחה מ"ש הר"ח"ש דטעם הראש"ד גובה הכל בגרשתי הוא משום החזקה, דהא לאפקי ממנוח לא חזקין בחר רוצה וה"ה בחר חזקה, וע"כ דמה שנוטלת הכל הוא משום מד"כ כ"י, אלא דבס"ק בכתבי דמלשון הראש"ד משמע דהיינו רק כשכל עיקר ותוס' בשטר א', [ועי' צד דצדרי שדעת הרמב"ם].

בדעת התוספות הר"ח"ש דף פ' ע"ג אחר שהביא להרשב"א וסעי' מד"כ הוא רק לעיקר כתובה, כתב דלפי' יס נפקותא לדינא בין צ' תירוץ התוס' שצדמות קי"ז צ' ד"ה חזרו, דלתי' א' דהא דצ"ה בודו לנ"ש גובה כתובה על פיה הוא לאו משום מד"כ, אלא מטעם הק"ו דאם התירם ערוה החמורה כ"ש ממון הקל, [דאף שדחו צ"ה להק"ו מהא דאין האחין יורשין על פיה, אח"כ חזרו ובודו דמשום הק"ו גובה א'], ד"ל דשאני גבי אחין דלא מצינו דהו קולא להאמינם צד כלל, [ואינשי אחרני יוניבא], משא"כ האשה שמתו צד קולא שהתירוה להנשא על פיה

הפרק שדוניה אינה בכלל כתובה, אלא נדוניה שמה כ"י, ומציא ממ"ש גבי גרשתי ומ"ש שם ה"מ וכ"ל, וכתב, והר"ז ק"ו, ומה בגרשתי דנאמנת אפי' בכתובת כתובה, לפי שאלימא חזקה דאינה מעיזה בפני צעלי לדעת הרמב"ם אף כשצדעה כתובה, ומ"מ כתב דאינה גובה אלא העיקר, כ"ש במת צעלי דקו"ל דאם צדא על כתובה אין דצדריה כלום [כדבסמוך צ"ש], ודאי דמ"ש גובה מחנאי (צ"ד) [כתובה] אינה גובה אלא העיקר.

גם הרשב"ם המוצא צדא צ' לפמ"ש צו הכ"י הלוי והמשפ"ל שהוצאו דעת בעור, סובר במסקנא דלהרמב"ם אינה גובה הכל. ומהר"י הלוי עלמו צ"י י"ז מציא לנדון דעת הרמב"ם דגובה רק עיקר כתובה. ושם במפתחות חמה על המצ"ע הכ"ל איך אשחמטתי דברי הרמב"ם צדא כ"י הכ"ל ודברי ה"מ כ"י, וכן בתשו' רעק"א המוצא צדא צ' חסם דלהרמב"ם גובה רק העיקר.

ועי' בחן טוב ס"ק קכ"ה ד"ה ומ"ש, דאחר שז' נמי דאין ראוי מהא דה"ל הכ"ל דהכל הוא במד"כ בכל גווי, כוסף, די דהרמב"ם מחלק בין כשכלל התוס' והנדוניה בשטר א' עם העיקר, דצד"ג הוא בכלל מד"כ, וזוהו מיירי צדא כ"י, ואיניו דדיוק שם לכתוב שחטול כל מה שכתוב לה "בכתובתה", ובין שלא כלל בשטר א', דצדא מיירי בכת"ו, ומש"ה הוא רק עיקר בכלל מד"כ, ואפשר ד"ל לו כן עפ"מ קדמאי צ"פ אפי' מהכרח הסוגיא, דמ"ש שם דחנאי כתובה בכתובה, דהיינו כשכלל תוס' עם העיקר בשטר א', וכ"מ מהרשב"א כ"י [עי' צדעחו].

בדעת הראב"ד. כתב הר"מ די מאיו הכ"ל, דמדבריו בהשגחה על הרמב"ם הכ"ל לענין אמרה גרשתי, י' דסובר גובה גם תוס', שז' אם אינה מעיזה פניה וכלילו גט צידה, מה בין עיקר לתוס', וברי בכתובה צידה והכל כתוב בכתובה, ועוד דמשנתנו לא חילקה וכו' מחלק כ"י, וע"ש שה"מ ח"י שהרמב"ן הכריע בהרמב"ם שאין מד"כ בתוס', א"כ ש"מ שהראש"ד חולק עליהם וסובר דעיקר ותוס' שוים, (וזהו דלענין גרשתי אין נפ"מ צדא להראש"ד דהא סובר שם דאינה נאמנת להנשא, מ"מ נפ"מ לענין אומרת מת צעלי שנאמנת להנשא ולגבות כתובה, דלהרשב"א גובה גם התוס'), וזהו אם מ"ש "משנתנו לא חילקה" קאי אמתני' דאמרה מת צעלי, ברי צפירות דסובר דצד"ג גובה גם התוס', אך אפי' נאמר דקאי אמשנה ראשונה דסוף נדרים, דמינה יליף רב המנוח דבאמרה גרשתי נאמנת, אפי"ה הא תרוייבו מטעם מד"כ ואין לחלק צדריה, ועוד דהביא משנה מיירי כולה בטענות שהוא אינו יכול להכחיש, כמבואר שם, וא"כ דומה ממש לאמרה מת צעלי שאין מי שיכחישנה, ואם שם לא חילקה המשנה בין עיקר לתוס', ה"ה לאומרת מת צעלי, צפרע דגם המשנה דאמרה מת צעלי לא חילקה, ושון כן ויצאו שניהם. וע"ש דצ"ח דמ"ש הראש"ד עוד "שהכל כתוב בכתובה" דלכאורה לטעם הכ"ל הגבה נמי נ"צ שגם הם כתובין בכתובה, אמנם כבר כתבתי [לעיל שם] דהעיקר דהא דכודו צ"ה הוא משום מד"כ, וזה לא שייך בנ"צ, ונ"ל דכוונת הראש"ד שכל כתוב "בכתובה" כתובה, והיינו דתוס' בכתובה בכתובה, וזוהו מדויק אריכות לשונו כ"י, ולמדנו א"כ דלהרשב"א הוא לפחות תוס' עיקר לענין זה וגובה שניהם.

ובמקור ברוך סי' י"ב כתב עפ"י הראש"ד הכ"ל דסובר דגובה הכל, דאין לומר דרק לענין תוס' כ"כ, ומשום דחשוב העיקר דהכל הוא שכתב לה הצעל, אבל בנדוניה לא, דהוי כירושא היורשים דאין נכנסים לנחלה אלא ע"פ עדים, וכדנראה מה"מ הכ"ל שיש לחלק צדא מדכתב וכ"ש נ"צ, דהא חילוק זה לא מלאנו, ומלשון הראש"ד משמע איפכא, שז' שהרי בכתובה צידה "וככל" כתוב צדא, וא"כ גם הנדוניה כתוב צדא וצדעה הכל.

(א) מדברי החי' ש"ש הרשב"א לכתובות דפ"א, וכידוע שהם מהרמב"ן.

(ב) מתוך דבריו בספרו תורת חיים ח"ג סי' ס"ט דק"ח א'. וכ' עוד,

ד"ל דכתובה עדיפא מנחלה, דאלימ מעשה ב"ד וחשיבא כמחזקת, וכמ"ש

המרדכי פ"א דכתובות כ"י.

אוצר

סיק שפיר את א

הפוסקים

דלתי' א' חזרו צ"ה רק מטעם הק"ו ולא ממד"כ כו', מי"מ יש לקבל האמת ממי שחמרו לפטע דברי החוס' כדפרישית. וכוסיף, וגם ח' ב' א' אס נפרש כשאר האחרונים להכונה לחזרו מטעם מד"כ בלחוד ושלפ"ז גוצה רק העיקר, קשה טובא, דכא לדברי צ"ש הראשונים מטעם הק"ו הרי הכונה דחגבה הכל, א"כ כשחמרו א"כ מטעם מד"כ נמאל שלא בציאו ראי' רק לעיקר כתובת בלדד, וזה דוחק גדול, [ובדקאשק נמי הרח"ש דס"א וכו' וכו' וכו' וכן בק' המשפ"ל דדמיו ד', וגם דנמאל דצ"ה כודו להם רק בחלי דכר, מדבריו דכ"ע ד',] ולומר דמדמ"כ כלל הכל, כיו נמי דוחק, דכא רק מיעוטא ומיעוטא מהמ"פ סברי הכי, לכן נראה דאף דהאמת דמד"כ אינו חלל לעיקר כתובת, מי"מ בנ"ד שחמרו מת בעלי גוצה הכל מטעם הק"ו, דכשחמו צ"ה להק"ו וחזרו צ"ש לומר מטעם מד"כ, הכונה ג"כ לומר דשוב מיושב הק"ו, דכיון דמכה מד"כ בלחוד גוצה עיקר כתובת, א"כ חלל פירסת הק"ו, דכשחמרו אחין יוכיחו, נשיב מה לאחין שאינם יורשים כלום, חמרו בלשון שנוטלת ממד"כ עיקר כתובת עכ"פ, וכיון שגוצה עיקר ראוי שחגבה הכל מכה הק"ו, ונמאל דלתי' ב' דצ"ה דרשי מד"כ לחוד ואכתי לן שחגבה עיקר כתובת [ממילא] הדרינן א"כ לק"ו כד שחגבה הכל כו', וידעמי שגם זה הוא דלא כדפי' האחרונים, מי"מ כך י"ל נכון צפי' החוס'. (וע"ש מי"מ דהנפ"מ דין ב' הפי', לענין ארוסה ושומרת יבם, דלתי' קמא, דצ"ה ל"ל מד"כ בלחוד אחיא רק לצ"ש, ולתי' ב' אחי גס לצ"ה, וכפי מה שביאר שם דדף ל' ע"ג ע"ש). וכ"כ שם בדל"ב ע"ג דלכולו תי' דהחוס' גוצה הכל מכה הק"ו.

ובעיי"ז כתב במראות הצובאות ס"ק קס"ד ד"ל דגם לתי' ב' דהחוס' הוי גס מטעם הק"ו, דהכא ל' צ"ה במשנה מלינו שאין האחין נוהלין, ל"ש, למע נקט אחין ולא סתם יורשין, יבשרי קרבן שעל הירוש' כתב דהכונה דאפי' אח יבם אינו יורש, דכא דתלמודין א"ר חסדא דיוס יורש דכס דרשו מד"כ וכ"ש דנדרש מדרש חורב כו', היינו להמסקנא דדרשי' מד"כ, אכל להס"ד דצ"ה לא דרשי' מד"כ ומשום דסברי דמי"מ "לכשתנשואי" היינו בעדות צורה וכמ"ש החוד"ה צ"ה, אף בנדרש חורב י"ל כן, אך עדיין ל"ש מה ענין רצותא זו לכאן, הא שפיר מפרין ק"ו מירושא שאר יורשין, לכ"כ דצ"ה נמי ידעי דמשאר יורשין לאו פירכא, דנפלא אחרונה ניגהו כו' וכמ"ש הרח"ש כו' [וכמוצא לעיל], אכל מיצם מפרך ק"ו שפיר, דכא שם האמינוה ג"כ לגבי היבם לענין יבום ואפי"ה אינו יורש על פיה, אלמא דיש נאמנות לחלוקין, וא"כ ה"כ בלשון עולם לענין הכתובה, ועי"ז השיבו צ"ש והלא מספר כתובת נלמוד כו', ולפ"ז דכ"ש דרשינן מדרש חורב, והיבם יורש על פיה, והשתא ממילא אלטמדי הק"ו ג"כ, וא"כ כשצ"ה כודו מטעם מד"כ שז יסנו גס להק"ו, וא"כ גס החוספת והכדוניה יש לה מטעם הק"ו.

בדעת הריצב"א שבתוס' דסוף גדרים ראה להוכיח מהר"מ די מאיו שצח"ח ח"ג ס"ה ס"ה דקצ"ו א' דסגר דגוצה הכל

המקומות שרשם להוכיח כן, נראה שהדבר שקול, דאיכא שם גם י"א דתי' הב' עיקר, ועוד דהם מדברים על ב' לישני שבגמ', אבל בפוסקים אם יש נפ"מ בין ב' פירושים מנהג המצינים לומר דהעיקר כל"ב, א"כ שלא להוציא מהמוחק כו', וממהרי"ק שהביא רב גוברי' וכ"כ מדעתו, אבל לא הוכיח מהראשונים, משום שהם דיברו בב' לישני דגמ'.

(*) ג' שכן צ"ל במקום: מהרש"ה, הכתוב בספר, והוא בהר"ש דס"א סע"א, והוסיף שם, דאף דלתי' א' לא סברי ב"ה מד"כ, מי"מ בזה הלכה כב"ש דדרשי' מד"כ, וכמ"ש התוס' בכתובות דנ"ג, ונפ"מ דבמקום דאין לומר מד"כ לא תגבה כו'.

פיה, [דהמרי' דדיוקא ואין סכדי דמת. כו' ג], א"כ כ"ש דנאמינה בממון הכל, ומכה הק"ו גוצה גס חוס' ונדוניה, אכל לתי' ב' דחזרו מכה מד"כ כו' ע"ש וכדנראה גס מדבריהם בכתובות דנ"ג, אינה גוצה חלל מנה ומאחיס, ומי"מ כבר כתבתי דמקלח רצותא יש לדקדק דסברי דגם דוניה וחו' הוי בכלל מד"כ, [ומוצא במקומן]. ובמשפט דק ח"א ס"ה ט' אחר שז' ג"כ דמ"ה צ' ג' דלתי' א' דהחוס' גוצה גס חוס' ונדוניה, וכוסיף, אך לתי' ב' דמטעם מד"כ חזרו לא פורש אס הוא דוקא במנה ומאחיס או גס חוס' ונדוניה.

ופהר"י לבית הלוי ס"ה י"ז כתב דנראה דהחוס' סברי דגוצה גס החוס' ונדוניה, וכתב א' כו', דאף דלתי' ב' משמע דכודו מטעם מד"כ, מי"מ מוכח דסברי טפי כחידון א' כיון שהביאוהו ראשונה, לשון דחרא עפל לעולם ללי"ק כו' ד, גס מהר"ק בשורש ע"ב [דליה א' צד ורשב] כתב לענינו דנראה שכתוס' סברי דסברא יוחר לומר דחזרו מטעם הק"ו סברי חירלו אותו ראשונה, (וע"ש מי"מ עוד מדבריו בזה), וגם הרא"ש וכו"מ צ"ח חפסו כתי' זה דהחוס', [פי' דעשותיהם מי"מ בזה]. ובחש"י לגדול א' שכותב במהר"מ י' חביב ס"ה ד' דל"ב ד', הוכיח [לדיעה זו] דהעיקר כתי' א', מהחוס' בכתובות דנ"ג א' ד"ה שאין, שהזכירו רק תי' הראשון, ואף דא"כ דמו שם החוס' תי' זה מלד אחר, מי"מ משמע דלדינא הוכ משמע לכו תי' א' עיקר כו', [כ"ש מה שכותב עוד דהעיקר כתי' א', ודעת ע"ז ע"י צמחון דגם לתי' ב' גוצה הכל].

והר"מ די מאיו שצח"ח ח"ג ס"ה ס"ה אחר שהוכיח ג"כ דקצ"ו עוד ב' מהחוס' דלתי' א' גוצה הכל, כתב, חלל שכתוס' בכתובות [הנ"ל] כתבו דממחני מכה דמכה מד"כ חזרו צ"ה להורות כצ"ש, הרי שצטנמס ראו דוחק להתי' הא'. וע"ש מהר"ק לתי' קמא ממומרא דר"ח דמוכה דהעיקר מטעם מד"כ כו', וכי א"כ מידי שנויה דחיקא לא נפקא וראוי דלא לסמוך עלה לאפשי פלוגתא.

ועיין במהר"ש הלוי ס"ה ט' דל"ב ד' דנ' דחפס נמי לתי' ב' עיקר דחזרו מטעם מד"כ, עפ"מ"ש החוס' בכתובות דנ"ג א' ד"ה שאין, ובדפ"א א' ד"ה מאן, גס בכתובות לשנה סקמ"ב מנכר דתי' ב' עיקר, ע"ש שהאריך בזה.

ובתשו' לגדול א' שצמח"מ צ"ח מנכר דל"ב התירושים גוצה הכל, משום דלכ"א מהתי' נריך ב' הטעמים דמד"כ והק"ו, שז' דדף ל' ע"א דעל תי' קמא קשה מפשטות ל' המשנה דמשמע דמשום מד"כ חזרו צ"ה, חלל ל"ל דכונה החוס' דצ"ה לא הוי חוזרים משום טעם דמד"כ בלחוד, דבעלמא לא חשו למד"כ, ורק הכא יש הכרח מכה הק"ו למד"כ כו', וצ"ש דרשי' מד"כ גס בלא הק"ו, ולתי' ב' גס צ"ה דרשי' מד"כ בלא הק"ו, וע"ש מה שהאריך בזה ובחוס' בכתובות דנ"ג כנ"ל, ומסיים צע"ד אמנם זה [דלא] כדפי' האחרונים, מהר"ש*, משפט דק ומהר"י הלוי כנ"ל, דסברי

(ג) מל' מהר"מ י' חביב ס"ה ד' ד"ש ג' שתי' ג"כ כו'. וכ"כ במשפט דקד ח"א ס"ה ט' דמ"ה טור ב', והוסיף, דל"ד למה שאמרו גבי פ' רבעני וכי"ב דפלגין דבורי', דהתם הוא מטעם דאין אדם משים עצמו רשע, משא"כ הכא אם נאמנת להתיר ערוה כ"ש לממון, וע"י בתשו' לגדול א' שבמהרמב"ח בדף ל' שהוסיף ראי' להתירין דא"י ק"ו פריכא. ועי"ז בדי"ה ובתשו', ובמהר"צ דבסמך. וע"י בעצי ארזים ס"ק קצ"ג מה שהאריך בביאור דברי התוס', ובענין מי"ש התוס' דהלכה כב"ש דדרשינן מד"כ.

(ד) וע"ש שהביא שכ"כ דתוס' בעצמם בשבועות דמ"א ד"ה ומאן, ושכ"כ עוד פוס' כו'. ובתשו' לגדול א' שבמהרמב"ח הנ"ל תמה, דהא כל

אוצר

סיק שמיד אות א

הפוסקים

מגדלת הה"מ והר"ן היותו אומר להרמזין גם צמדי"ם נדוניא בכלל, ולא מיטע ממדי"ם אלא תוס', כמבואר בשלשון הרמזין שהעתיק הה"מ, אלא דאני מבטל דעתי כיון דקאמרי להרמזין כיון דכתב דתוס' אינה גובה ממדי"ם כ"ש נ"ב, וכן תפסו האחרונים כמושלם [הרשד"ם סימן רכ"ג, הרמ"ש דס"א ג', משפט זקק ומהר"י הלוי הג"ל והר"ש הלוי סימן ע"י *].

ובתשרי לגדול א' במהרמז"ה שם בדלי"א ד' כתב דילי"פ מ"ש בה"מ, ואז"ל נ"ב, דאין הכונה דאז"ל דאינה גובה, כדכינו האחרונים, אלא דקאי אלפני פניו, דהיינו עמ"ש מקודם שהרמזין הכריע בהרמז"ם דגובה הכתובה, ע"ז חזר ואמר דל"ב ודאי שחגבה אף שלא הזכירו, דהם יותר בחזקתם וא"ל למדי"ם, כיון דהנעלת ליה מצית אציה עדיף מחוב דעלמא ולא נקרא שמוציא מהבעל, ולא לא הזכיר הרמזין אלא תוספת דוקא כיון שמכחישה לא כתב לה על מנת כן, אבל נ"ב אפילו ליחנהו צענייהו חוב גמור הוא כו' [ועיין כע"ז צמדי"ם שצאות ב'], וכן ילי"פ גם לשון הניי [כנ"ל בתחילת האות] כו', כך נ"ל, אף שרבים קמים עלי כל האחרונים כפי שהכינו בה"מ והניי, ואז"ל שהר"ן קאי כוונתו, שלא הזכיר לפולס בשלוש רק תוספת ולא הזכיר כלל "ולא נ"ב", ועמ"ש מ"ש צבה.

ובחן טוב ס"ק כ' כתב על קושית המהרמז"ה הנ"ל, דנ"ל דלא קשה מיד, דהא תוס' כתובה בודאי בכלל כתובה, כדאיתא בר"פ אע"פ [וכנ"ל בדברי הניי שבתחילת האות], ואפ"י המדרש כתובה לא קאי אלא על מה שיש לה מלך תקון חכמים, [וא"כ ה"נ מ"ש תוס' לענינם דהוי בכלל כתובה, אינו סתירה למ"ש ע"ד מדרש כתובה].

בדעת הרשב"א. כתב במשפט זקק ח"א סימן ע"י בסוף דף ו', דממ"ש הרשד"א בשם סימן תרכ"ח על הטענה ישען על ביתו, ולענין נדוניא נראה שיש לה כיון שמתירין אותה להנשא, מבואר דמאחר שמתירים אותה על פיה תגבה נדוניא שהם נ"ב כו', וא"כ ה"נ צ"ד צענונה תגבה כל נדונייתה לנעמה, אם לא שנאמר דדוקא תוס' כ"כ משום דאינה מעיזה כו', אלא שלפ"ע הלשון "כיון שמתירין אותה" אין הכרח לומר כן. וכ"כ מהר"ם ו' חצי"ב סימן ד' בדכ"א ד' דמחשי' זו מוכח דסובר דנדוניא היא בכלל מדרש כתובה, ושכ"כ במשפט זקק, והוסף שכי"מ גם מחשי' הרשד"א סי' תשי"ב למדי"ם הוי גם נ"ב, ושכן הביאה במקור ברך סי' ז' ב.

והר"ח"ש בדס"א ד' הביא בשם הרשד"א שהעתיק רבינו ירוחם צמדי"ם נכ"ג חלק ו', והובאה גם צמדי"ם אהע"ז רס"י נ"ב, דמבואר דתוספת נדוניא הוי בכלל מדי"ם, שהביא למ"ש העיטור דנדונייתה ניתנה לגבות מחיים, וכ' ע"ז, אין דעתי נוחה

הכל, ולענין טענה שאינו יכול להחזיק דנאמנת, כתב דנוטלת רק ק' ר' ולא תוס', משום דליכא חיבת ביאה, וגם מנדוניא נוטלת צמדי"ם רק מה שהכניסה כו', למדנו דמה שהכניסה נוטלת בכל אופן, וגם מה שאינה נוטלת תוס' והעלאת הנדוניא, משמע דהיינו דוקא תוס' שלא ה"י חיבת ביאה, אבל באמרה גרשתי והוא מכחישה דמינה יליף לה תוס', [ואו באומרת מה צעלי], שכבר זכרה בכל, ה"נ דתגבה הכל (משום מדי"ם), אבל כתב, דהחילוק מבואר, דהתם נהי דמשום טענה מגרשה, מ"מ כיון דאנו מכריחין אותה לגרש, הרי גט וכתובה לפנינו ולא ממדי"ם נוטלת, מש"ה [אלמלא הטעם הנ"ל] דין הוא שחטול כל מ"ש בכתובה כיון שזכרה ב', משא"כ באמרה גרשתי או מה צעלי, שאין כאן גירושין ומיתה כ"א על פיה, ובשאלו מגבין לה כתובה הוא משום מדי"ם, אפשר דיודה הרינ"א להנכו רבונתא דלא מדרש אלא לקי"ר בלבד.

וב"ד הרח"ש שם סי' ס"ט דק"ה ג', שז' דאף דחילוקו לענין גרשתי אינו מבואר, דהא גם באמרה א"י להחזיק דנאמנת כו' סו"מ על פיה הוא דמחזיקין דקושטא קאמרה מפני שאינה מעיזה כו', אמנם היכא דאנו צאים להגבות משום מדי"ם, ובהא דאמרה מה צעלי, נ"ל דיל דיודה הרינ"א דצמדי"ם ליכא אלא מהב ומתחים כו'.

ובמראות הצובאות ס"ק קס"ד אחר שרצה ג"כ להוכיח מהרינ"א כנ"ל ושכן ה"י מקום להוכיח מהתוס' בכתובות דפ"ט א', ד"ה מינו, ודחה כנ"ל דיש לחלק בין גרשתי למח צעלי, הוסיף, אבל בשם הר"ש כלל מ"ג אות ה' הביא להרינ"א הנ"ל, וסו"מ שם, ח"ל: ועיקר כתובה מגבין משום מדי"ם כשחשאי לאחר כו', וכן הנדוניא שהכניסה לו, אבל תוס' לא יחזיק לה כו' עכ"ל, משמע להדיא דגם בנדוניא שייך מדי"ם וכ"ש בתוס'. וע"י בדברי הרינ"א שכתב בשם מיימוני שהייכות לה"י אישות פט"ו צאות ו', ושהמשפט זקק ח"א סי' ע"י צמדי"ם א', ה"נ ג"כ תוס', דהנדוניא תגבה מטעם מדי"ם כו'.

בדעת הרמב"ן. ע"י מ"ש בדעתו הה"מ המוצא בדעת הרמב"ם. ומהר"י לבית הלוי סימן י"ז דף מ"א עור ב' ר"ה להוכיח ממ"ש הרמזין צחי לכתובות פ"ה [ולפנינו הוא צחי שפ"ש הרשד"א שם, וכבר ידוע שהם מהרמזין], דסובר דגובה הכל, שהקשה איך אמר אצ"י שם דרק צ"ש סברי מדרש כתובה וכה צ"כ כדוד נ"ב, וכק"י תוס' ביצמות דק"י, והביא לחי' ב' דתוס' וכתב דאינו מחזור, והוסיף, דיל דקסבר אצ"י דחזרה צ"כ הוא מטעם הק"י דצמדי"ם, [ושלפ"ז גובה הכל, כמוצא בדעת תוס'], אלא דסו"מ, איברה דה"מ כתב בשם הרמזין להיפך, דרק עיקר גובה ולא תוס', והיינו מטעמה דמדי"ם, וא"כ [נ"ל] דמ"ש צחי לכתובות הוא למאי דס"ד לאצ"י אבל לא לפי המסקנה דאף צ"כ סברי מדי"ם. ועיין במהר"ל המוצא בדעת הרשד"א, שהביא בשם הרמזין דאין מדי"ם אלא עיקר ולא לתוס' ונדוניא, וכ"כ צמדי"ם לכתובות דפ"ט א' ד"ה והרמזין (כשני) ע"ש. ולפנינו הוא צחי שפ"ש הרשד"א שם.

ולענין נדוניא לדעתו, מהר"ם ו' חצי"ב בסיומן ד' אחר שהביא צמדי"ם ע"ג לה"מ הנ"ל דדעת הרמזין בהרמז"ם לגובה רק עיקר ולא תוס' ואז"ל נ"ב, כתב דלי"ע ממ"ש הה"מ צמדי"ם דאישות דהרמזין חולק על הרמב"ם שם דמחלק דין נדוניא מדין כתובה, אלא סובר דנדוניא הוי בכלל כתובה, וראיתו ממה שהזכירו בכמה מקומות נדוניא בכלל כתובה, וכ"כ הר"ן בשם נריש פרק אע"פ [בד"ה ולכתובה], וכע"ז הקשה במשפט זקק [ח"א סימן ע"י צמדי"ם ד'], ולולא דמסתפינא

(*) כ"כ בספרו עזרת נשים סק"ג ד"ו ע"ד, כשכתב ג"כ שמבטל דעתו כו'. וע"ש שבפ"י ב' כתב כע"מ"ש בתשרי לגדול א', דבסמוך.

(א) ולענין תוספת, כבר כ' הרשב"א שם בס"י אף רנ"ה, בגדון כזה, דאינה נוטלת, דלא כתב לה אדעתא דמשקל ולמילא, משא"כ נדוניא דנוטלת [דשלה הוא שהכניסה, ע"י בזה בדעת הרמב"ן. ובמת בעלי, דלא שייך הטענה דלא כ' ע"מ למשקל ולמילא, לפ"ז י"ל דתוס' הוי במדי"ם ותיטול].

(ב) במקור ברך שם סוף דף ו' העיר ממ"ש הריטב"א בשם רבו דמדי"ם הוי רק לקי"ר, וכנ"ל בתחילת האות, א"כ מבואר בדעת הרשב"א להיפך, דהרי ידוע דרבו דריטב"א סתם המורגל בפ"ו הוא הרשב"א כו', דדוחק לומר דהכונה להרא"ה כו', [מיהו ע"י בשם הגדולים להחיד"א, בערכו, שז' דומיין דאומר הריטב"א מורי סתם על הרא"ה, ונראה שלמד יותר לפני הרא"ה כו', ושה"י רבו מובהק, כמ"ש בעצמו בכמה דוכתי].

אוצר

סיק שמיך את א

הפוסקים

נוחה כך כו', ועוד מספר כתובה נלמוד שכוללן נדוניא וחוספס יחד ואין מחלק בזמן הפרעון כו'. ו[כנה] מ"ש מספר כתובה נלמד, המובן מדבריו שהוא מ"ש לשחשטא לאחר כו', וכדאמרי צ"ש במתני לביה, והלא מספר כתובה נלמד כו', איך משמע להרשב"א נכלל במד"כ גם נדוניא וחוספ. ונדפס עור צ"כ כחצ' ולכאורה יש סתירה לזה מדברי הרשב"א שהביא הריב"ל בחצ"כ סימן ע"ה מס' המישרים [והוצא בהרש"ש דעת ר' ירוחם דבסמוך, ע"ש], שכי לפניו גביית כתובה באמרה מה בעלי, שגובה אפילו מלקוחות דוקא עיקר כתובה ולא חוספ, [והריב"ל הביא להוכיח להרשב"א גם מהבעל אינה גובה רק ק"ר משום דאין מד"כ בחוספ.], והיה נראה לומר דמ"ש כאן דוקא עיקר וכו', היינו רק לענין לגבות מלקוחות, אבל לנכסי הבעל אין חילוק, אלא דקשה לי מתשו' אחרת מהרשב"א שהביא הריב"ל שם, שהוכיח שגובה כתובה מלקוחות במכ"ש שגובה מנכסי הבעל שלא בפניו, דחמיר מהנפרע מלקוחות [ומוצא בזה עי',] והרי טעם זה שייך גם בחוספ ונדוניא, [הרי דאין חילוק בין לגבות מלקוחות או מהבעל, איך מוכח מכאן דסובר הרשב"א דאין מד"כ לחוספ ונדוניא.], ובספרו תורת חיים ח"ג סימן ס"ט, אחר שהביא נמי לחשו' אלו וחילוק כ"ל וסוים בקושיא זו, כחצ' דק"ט ג', ומ"מ בעיקר הדין יראה מתשו' הרשב"א דכתיבנה דמדי"כ נכלל הכל אפילו נדוניא וחוספ. כו'. [ויחזק משום דאכתי יש לחלק בין הבעל מלקוחות מטעם שכי הרי"מ די מאיין שהביאו שם צ"ח ס"ה, והוצא דעת ר' ירוחם להלן, ושלפ"ז עדיין י"ל דמ"ש הרשב"א שבהריב"ל דוקא עיקר כו', הוא רק לענין לקוחות. ומכרי"מ ו' חצ"כ ה"ל, כחצ' דדכ"ב א', דבמישרים לפניו במקום שהוא לא נזכר הרשב"א כלל, ושכמדומה דמי"ש נפל בנוסחת הריב"ל, ומעתה לקי"מ].

דעת הר"ן. כתב במשפט נדק ח"א סי' ע' דמי"ה ג' דמדכתב צשלהי נדרים גבי לאומרת גרשתי דא"כא למימרי דמדי"כ אינו אלא בעיקר כתובה ולא בחוספ, משמע דמספק בזה. וכו' מהרי"מ ו' חצ"כ סי' ד' דף כ' עור צ" דאשחממתייה מ"ש הר"ן בפ"ד דכתובות סברא זו בפשיטות, אמתני' דאמרה נשיתי ועבורה אני, דמביינין לה ליעול כתובה שמשפר כתובה נלמוד וכדחזק ביבמות כו', ומיכו דוקא בעיקר כתובה, והכי מוכח בפ' הכותב, ע"כ, [וצפ' הכותב במתני' דהול"ה גע, הכריח דכשלאומרת גרשתי ואין עמה כתובה והוא מודה שגירשה ושפרע הכל דלוינה גובה חוספ משום דלאו בכלל חנאי צ"ד הוא אלא מלוה בעדים הוא ע"ש, וא"כ כל שאנו באין להגבות לה מכת מד"כ אין בחוספ בכלל כיון שאינו מתנאי צ"ד, וכן הן הדברים שכתב בסוף נדרים. מתשו' הרי"מ די מאיין שבתורת חיים ח"ג סי' ס"ה דף ק"ו עור צ"ב], גם צ"ח פט"ז מה"א כתב שכן דעת הר"ן ממ"ש בסוף נדרים, וגם שאר אחרונים משוים סברה הר"ן לסברה הריב"א. וכו"כ הריב"ל ח"ג סי' ע"ה ומכרי"מ לביית הלוי סי' י"ז דעת הר"ן, ממ"ש בפ"ד דכתובות ה"ל. ועי' דעת הרמב"ן מ"ש בחשו' לגדול א', דל"ג גובה להר"ן.

בדעת הרא"ש. בחשו' מכרי"מ הלוי סי' י"ז, אחר שביאר דלכחוספ כיון שכי בתי' האי' דהטעם דביה הו"ו לבי"ש הוא מטעם הק"ו, לכן גובה הכל, וכ"ל דעת החוספ, כחצ' דמ"א עור צ"ב, וכן נראה דעת הרא"ש, ממ"ש בתי' לכתובות פ' נערה דכ"ה דכ"ו הוא לאו מטעם מד"כ אלא משום הק"ו, הרי שחופס לתי' זה דחוספ לעיקר, ואין ספק דמ"ש"ה נגרר אחריו צ"ו בעור כדרכו כו'. [וכנה לפנינו בחוספ הרא"ש פ' נערה לא נמלא זה, ונמלא כן שם פ"ה דפ"א א', ע"פ הגמ' שם דביה ליל מד"כ, אולם אח"כ תי' שם הרא"ש עוד, דרק להרע כחה ליל מד"כ, והיינו הא דכתובות שם, אבל ליפוט כחה סברי מד"כ, ומש"ה הו"ו צ"ה לבי"ש ביבמות, ולא כדפי' לעיל גבי נערה דהדרי בזה משום הק"ו. מיכו בחשו' הרא"ש כלל ס"ה סי' י"ג כתב רק בתי' הזה דביה ליל מד"כ והו"ו רק מטעם הק"ו].

ובבש"מ צדק ח"א סי' ע' כתב בסוף דמ"ה, דממ"ש הרא"ש בחשו' כלל מ"ג סי' ה', בטוענת על בעלה שאינו איש דכופין אותה לגרשה וגובה עיקר כתובה ממדרש כתובה כו' וכן נדוניא שהכניסה לו, אבל חוספ לא, שלא הוסיף לה אדעתא למשקל ומיפק, ע"כ מבוחר דסובר דמדי"כ נכנס גם נדוניא, וא"כ גם באשה האומרת מה בעלי דמותרת להנשא על פיה או ע"פ ע"א, חגבה כל נדוניא, א"ס לא שנאמר דדוקא החס כתב כן משום דלוינה מציח כו', מה דלא שייך לומר כן באומרת מה בעלי כו'.

ופהר"מ ו' חביב סי' ד' דכ"א ג' אחר שחקי דכר"א"ש סוחר ענמו, דשם צ"ח י"ב בטוענת שאין לו גב"א כתב דלוינה גובה כלל כתובה כו', ושל"ד לאמרה מה בעלי דהחס אין אדם מכחישה ומספר כתובה נלמד, משא"כ הכא כו', ותי' דדוחק דבסי' ה' צ"ח הריב"א כ"כ, ואיכו סבר כמ"ש צ"ח י"ב, חמה על המשפ"ל שהוכיח מהא דסי' ה', ובפרט מה שנהל לחלק דדוקא החס משום דלוינה מעתה כו', אדרבא א"כא הוא דמשלגין, דהיכא דלוינה הכתשה מהבעל ונשאת על פיה גובה כתובה ונדוניא דמספר כתובה נלמוד, משא"כ באומרת גרשתי או אין לו גב"א והבעל מכחישה דאין כח לבי"ד להוליח ממנו, וי"ע. ובחשו' לגדול א' שם כתב דל"ד א', דלממ"ש הרשב"א סי' ל"ג בסתירה חשו' ה"ל דהעיקר כפי' ה' וסמי הא דסי' י"ב כו', הרי יפה דיבר המשפ"ל, אלא דקשה לומר סמי הא מקמי הא כו', ועוד הא בעור צ"ח ק"י"ד מצינו צ' התשובות כו', ועכ"ל דהנחזים שונים כו' (וכאריך בזה ויוצא במקומו, וע"פ מ"ש

ועי' בחן טוב סי' קכ"ד ד"ה ומ"ש, שכי דאין ראי' מהרשב"א המוצא צ"ח ה"ל, דמלשונו משמע דהיינו כשכוללם הכל בשטר א' [רק אז הוא בכלל מד"כ כו', עיין בדבריו שדעת הרמב"ם].

ובמראות הצובאות סי' קס"ה יושב הסתירות בין בחשו' דהרשב"א שהזכיר הרח"ש ה"ל, משום דשפיר י"ל דרק מלקוחות אינה גובה חוספ ונדוניא, אבל לענין לגבות מנכסי הבעל הו"ו בכלל מד"כ וגובה כו', וכמוצא בזה עי', אלא שחקי ממ"ש הרשב"א להדיח בתי' לגיטין דף ס"ד [לפני ד"ה מתני'] צ"ח הרמב"ן בפ"ד דכתובות, דאין מד"כ אלא בעיקר כתובה ולא בחוספ ונדוניא, [וכ"כ שם מהעיתור צ"ח ק"ה מרבוותא], וא"כ שוב קשה דהוי סתירה לחשו' הרשב"א ה"ל דבמישרים ובצ"י, וכדחקי הרח"ש, וכתב, איברה ד"ל דאין מקום סתירה כלל, שהרי בחשו' שהביא צ"ח לא איירי אלא לענין זמן פרעון הנדוניא והחוספ, שאינו אלא בגירושין ואלמנות כדאי להדיח צ"ח שם, וזה לא חלי במד"כ כמ"ש החוספ להדיח בכתובות דפ"א א' ד"ה מאן, דאפי' צ"ה דלית להו מד"כ מודים דלוינה גובה מחיים כו', (דלא דסברי החס דניתנה לגבות מחיים, היינו רק שיש לה זכי מחיים כנשאר חוב שלא הגיע זמן פרעונו, ולענין שא"ס מזה מקודם חשבו הבעל כיוצא בכתובה וחייב בקבורתה, ולבי"ש גם זכות אין לה מחיים כו'), וזה הוא שכי הרשב"א דאין לחלק בין עיקר לחוספ ונדוניא, משום דזמן פרעון קאי על הכל כיון שכוללם יחד, [אבל לשאר עניינים סובר הרשב"א דהחוספ ונדוניא אינם בכלל מד"כ].

(ג) מתו"ד מר"צ סי' קס"ה שהק' ג"כ בהר"ש.

(ד) שם, כפי שהביא להר"ש.

אוצר

ס"ק שם"ד אית א

הפוסקים

כפי היותר נראה כדכתיבנא. גם בספרו תורת חיים ח"ג סי' ס"ט דק"ט ס"ט"א הסכים למ"ש כן מהר"ם די מאיו שם בסי' ס"ח דק"ז ג', דכ"מ מלי העור דסי' ק' ה"ל, וע"ש דהר"ם די מאיו מוכיח דגם הב"י הבין כן בטור. (ועי"ש מ"ש לענין גדוניה דכיון שלא מאינו כהדיוא מי שסובר שגובה על פיה, ראוי לדחוק דמה שהזכיר גם גדוניה, קאי כשיש עידי מיתה להזכיר שם מקודם).

וב"ב. במקור ברוך סי' י"ב דלהטור גובה הכל, ולא רק החום' אלא גם הגדוניה כו', וכ"ל בדעת הראש"ד דהטור סובר כוותי' כו' עיי"ש.

וב"ד מהר"ם ו' חביב סי' ד', דאחר שהביא דכ"א ח' להרש"ד"ס ה"ל ולמה שחילק המשפ"ל ה"ל מהא דגרשחני, כתב דאשחמיעתי מ"ש שם הטור מקודם למוכח דגם כמה בעלי גובה הכל, וכמ"ש מהר"י ה"ל, והוסף, דה"ל אפשר להלן בעד הרש"ד"ס והמשפ"ל דגם זה יש לדחות, דיתכן דמ"ש הטור שם "וגדוניה וחום" אינה גובה אלא"כ כתובה צידה", לא קאי אדסליק מיני באמרה מה בעלי, אלא קאי אריש דבריו באמרה הבאה לגבות כתובה במקום שאין כותבין דאניה גובה חום' וגדוניה אלא כשכתובה צידה, אלא באומרת מה בעלי אפי' כתובה צידה אינה גובה אלא עיקר כתובה, אלא דפשט דברי הטור למצינו לא משמע הכי, וכמ"ש הרמ"ש, עי"ל דלעולם סובר הרש"ד"ס בדעת הטור דגובה גם גדוניה וחום', וכד"ל ע"פ דבריו דסי' י"ז, אלא כוננו במסקנת דבריו, דכיון דמאנו שהריעצ"א וה"מ כתבו כהדיוא דאנו גובה אלא עיקר כתובה, אין צו כח להו"א ממון מהירשום, כיון דפלוגתא דרבותא היא, כלל דמילתא דלהטור אין ספק דאם גובה ממד"כ גובה גם גדוניה וחום'.

ובחן טוב ס"ק קכ"ד ד"ה ומ"ש, כי נמי דאין לחלק מהא דגרשחני ומטעם אחר, משום דגם הכס' אין להו"א ממון ע"פ החזקה לחוד כדאין הולכין בממון אחר הרוב, א"י דטעמא משום דכלל מד"כ וכמ"ש בדעת הראש"ד. והוסף, אף דבראש"ד כתבתי דהיינו בכלל הכל בשטר ח', אלא מלי הטור סוסי' ק' משמע אפילו כשאנו כלול בשטר ח' שייך מד"כ על החום', ויש לדחות [דמ"מ היינו כשי' עכ"פ בשטר החום' הלשון דלכשתנשאי], דהרי מקשה על הרמ"ש, דלא שייך לחלק בין עיקר לחום', דאם בעיקר שייך מד"כ מ"ל הלשון דלכשתנשאי וכו', א"כ גם בלא כלל הכל בשטר ח', כל שכי בשטר החום' הלשון דלכשתנשאי וכו' שייך מד"כ כו'.

ובבבנ"ג הגה"ט אות תס"ג, אחר שהביא למחרי' הלוי ה"ל דלהטור גובה הכל עפ"י בסי' ק' ה"ל, כתב, אכן זכו לפי דעתו דגרשחני דעת הטור דלאמנה להנשא וליעול כתובה משלם, אלא לפי מה שהסכמתי אני [בהג"ז אות ז'] שלהטור באומרת גרשחני נוטלת רק לעיף ז' בסק"ח אות ז' שלהטור באומרת גרשחני נוטלת רק עיקר כתובה, א"כ א"ל לומר דסובר דבאומרת מה בעלי חטול הכל, דהא אומרת גרשחני עדיפא טפי לענין כתובה מאומרת מה בעלי, וכמ"ש שם מהר"ק, לכ"י דמ"ש הטור בסי' ק' אלא"כ כתובה צידה גובה גדוניה וחום', לא קאי אאומרת מה בעלי, דבזה אפי' כתובה צידה גובה רק עיקר, אלא קאי אדלעול שם כשגובה כתובה בעידי מיתה, דבזה כשכתובה צידה גובה הכל, שזכר ראיתי בהרש"ש [ה"ל:] שהבין בטור כדכתיב מהר"י הלוי, וכי [נמי] דאף שגלה להתעקש כו' יושר דברי הטור כך מוכיחין. ועי' בזכר טוב סק"כ דדחה כל ראיות הכנה"ג, במ"ש לדעת הטור לענין גרשחני, וסיים, דר' דעת הטור כהאומרים דסובר בזה כהראש"ד ה"ל.

דעת רבנו ירוחם. כתב הר"ם די מאיו בשם' שכתובה חיים ח"ג סי' ס"ח דק"ז ח' דמדבריו בסי' מישרים נראה דנוטה להדיעה

מ"ש בזה בעיני סק"ג המוצא בלוח"פ לסעי' ז' סק"ח אות ד', והוסף דל"ה ח', דמשה"ק מהרמ"ה על חילוק המשפ"ל ה"ל, דאדרבה איפכא מפלגין כו', י"ל דל"מ, דשפיר י"ל דלא נעלם מהר"ם שיש סברה להקל יותר באומרת מה בעלי מטעם שאין מי שיכחישה, אלא כוננו, דכיון שלא מאנו דעת הרא"ש מפורשת דין אומרת מה בעלי, אלא שאנו רוצים לומר שיהא דעתו כמ"ש דין גרשחני וכו"ב, בזה יש לבע"ד לחלוק ולומר, דיפה כהה באומרת גרשחני וכו"ב משום חזקה דאניה מעיזה כו', ודודאי קושטא קאמרה, ומש"ה גובה כתובה משלם, וכדעת הראש"ד והטור דפליגי על הרמ"ש, משא"כ באומרת מה בעלי דאניה נאמנה לגבי איסור אלא מדרבנן מטעם חומר שבסופה [אף שיש חזקה דדייקא], בזה נאמר דלא חטול אלא עיקר כתובה, ואין להכריח בדעת הרא"ש דיסבור בזה כדסובר דין גרשחני כיון שיש נד לחלק, וזה פשוט.

בדעת הטור. כי הרש"ד"ס סי' רכ"ג, דמדכתיב בגא סהס, דנאונים לה כתובה, ה"ל נראה שנוטלת הכל, ועוד דומיא דמ"ש אח"כ ואם תחייבם נכנס היבם לנחלה, דעל פיה לוקח היבם הכל, אמנם ה"י כי מהריעצ"א שאין מד"כ אלא לעיקר כתובה כו', וגם ה"י כי ש"ד הרמ"ש כו', הרי שאין הענין כדכ"י נראה לכאורה כו'. וכי במשפט דק ח"א סי' ט' דנראה מלשון זה דהרש"ד"ס דלמסקנה תופס דלהטור גובה רק עיקר כתובה, וגם ממה שסיים, הרי דלא כדכ"י נראה כי אלא דודאי גובה רק מנה ומאתים, נראה צדדור לדעת הכל כי כן, גם להרמ"ש והטור שהזכיר מקודם, דא"כ פלוגתא דרבותא היא, וקשה הא הטור בסי' ק' גבי גרשחני כתב כהדיוא דגובה הכל, והשיג בזה על הרמ"ש, וכדוהשיג הראש"ד ה"ל, אם לא שנאמר דשאני בגרשחני דלאמנה מטעם שאינה מעיזה אף שהבעל מכהישה, א"כ נאמנה גם לממון כו' משא"כ כמה בעלי כו' [עי' במהר"י דבסמך].

ומהר"י לבית הלוי סי' י"ז צדף מ' ע"א אחר שתמה ג"כ על מסקנת הרש"ד"ס בדעת הטור, מ"ש הטור גבי גרשחני, הרי דאנו מחלק בין עיקר לחום' ונ"ל, ושלפ"ז מ"ש כאן בסתמא דנוטלת כתובה ולא פירש לחלק כדרכו לפרש ולפרט הדברים, י"ל דמשמע דגובה הכל, כתב, ולכאורה ה"ל נראה לחרץ דכיון דלא מאנו שחולק על הרמ"ש אלא בזה דגרשחני, י"ל דשאני הכס' דלאמנה מדאורייתא מטעם החזקה דאניה מעיזה, א"כ ק"י דלאמנה לממון הקל, ואפי' צ"ה דפליגי בזה על צ"ש לענין עדות מיתה יודו בגרשחני, וכמ"ש מהר"ק שורש ע"ג, ומש"ה גובה הכל, משא"כ באמרה מה בעלי דאניה נאמנה אלא מקולי עגונה, אלא אין נוחלין על פיה, ונוטלת כתובה רק משום מד"כ, אולי גם הטור מורה להרמ"ש דהיינו רק לעיקר כתובה, [וכע"ז] ברח"ש שדעת הראש"ד, אמנם זה אינו, שהרי כי הטור שם בסי' ק' מקודם דבמקום שאין כותבין [שטר כתובה] גובה עיקר כתובה בלא כתובה כו', שהאשה באומרת מה בעלי נאמנה גם נאמנה לה כתובה על פיה, וגדוניה וחום' אינה גובה אלא"כ כתובה צידה כו', והרמ"ש כי שפירכה לישבע שמה אלא אמרה מה בעלי כו', הרי משמע דגם באומרת מה בעלי סובר דגובה הכל אם רק הכתובה צידה, באופן שדברי הרש"ד"ס י"ע. ושם דומיא פור ז' אחר שכי דלהרש"ש גובה הכל, הוסף, ואין ספק דמשה"ה נגד הטור אחר אביו כדרכו כו'. והביאו ה"ש ס"ק קכ"ט.

גם הרח"ש דסי' ד' כתב דמפשע לשון הטור דסי' ק' ה"ל נראה דסובר דגם כמה בעלי גובה גדוניה וחום' אם ה"ל כתובה צידה, דהא באומרת מה בעלי קתני לה כו', אם לא שגלה לדחוק ולהתעקש בלשון [ואולי כד"ל במהרמ"ה דבסמך], אף

אוצר

סיק שמיר אה א-ב

הפוסקים

שאינו צעין, והמטות שניתנו לו בכלל הנדוניא, דכלהו בכלל גזיית כחוצה. ואחר ש"כ דעת הרמב"ם, כ"ל צלות א', מסיים, ויש להגבות לאשה כל סיכי כחוצהה אם הותרה להנשא, כדן תורה. והריב"ל צ"ח סי' ע"ה, אחר שהצ"ח לפוס' דגובה רק עיקר כחוצה, וש"ה נראה לעדיין כותיהו, כתב, אבל לא נהגו בכך, אלא נמשכו אחר הפוס' ולא חילקו בין ק' ור' לתוס' ונדוניא, והמנהג עיקר בכחוצות, וכמ"ש הרמב"ם [פכ"ג דאישות ה"א י"ב].

ובתב' במקור ברוך סוסי"י י"ג מאחר דגברא רבא כותי מסביר על המנהג ראו לסמוך עליו, והוא מנהג סמוך לדין עפ"ד המ"י ולא חילקו בין עיקר ותוס' לנדוניא, והרשב"ם [דלהלן] לא חקר אחר המנהג וכחז מה דנראה לו לפי הדין, והריב"ל חקר מצחי דינין שנהגו כהפוס' הכס, וז' דאפי' במקום שלא ידענו מההגס הו"ל וכן נהגו הראשונים ראו לנהג כמותם, וא"כ צ"ד אפי' לא חפסה מנצין לה, וכ"ש דחפסה כר'. ומהר"י לציח הלוי סי' י"ז, אחר שהצ"ח להריב"ל, כתב צדמ"א ג', ופ' ליפגטו אמרו זקני עירנו שזכרים צימו קדם צאן הרב יוסף פורמון ב' שהי' מרא דאתרא מכל אלו הגלילות, דכיון שהאשה הותרה להנשא היתה גובה כחוצה נדוני' ותוס', בין כשהביתר הי' על פיה או ע"פ מסלית וע"א. [ודעת עלמו יוצא להלן]. ובערך לחם לחי"מ סי' רפ"ד, אחר ש"י דגובה רק עיקר כחוצה, הוסיף, אבל לא נהגו כן כר', ומצ"ח להריב"ל, וכתב, דנראה דמהסתם גובה הכל, שאם הי' המנהג להיפך הי' הענין מפורסם, כי היו כמה חלמות שלא היו גובות כי אם עיקר כחוצה, וכמ"ש הרא"ש גבי תקנת השוק. ואחר שאין לשו"ע כאן, כתב, ואפשר דאשה עצמה שאמרה מה בעלי עבדין כמו שכתבו [דגובה רק עיקר] דהותר ע"פ האשה אינו מצוי כ"כ, [י"ל ואין ראי' ממה שלא נשמע]. ובצדק מ"ס חיים (לח"כ מולרי) ח"א ח"מ סי' ס"ד דק"ם טור ב' כתב תוך דבריו (ומצלי להזכיר להריב"ל), דהוקבע המנהג בכל צחי הדיוני ב', שהנותרת ע"פ גמסלית או ע"א או אשה או עמ"ש וכיוצא, מגבין לה נדוניא ותוס', והוא מנהג קבוע ע"פ ותיקן, וכן ראיתי לרצחתי ואף פולח פה.

ופהר"ש הזקן, הביא נכדו מהר"ש הלוי סי' ע' בשמו, שפסק צדון שהותרה ע"פ גמסלית דחטול גם הנדוניא, ומטעם דאף שהריעצ"א כתב דתנאי ד"לכשנשא"י לא מהני אלא לק' ור' ולא לנדוניא, מ"מ כיון דהרמב"ם וכל גדולי הפוס' והטור כתבו בסתם נוטת כל כחוצהה, לא שצדיק דברי רוב"פ ועבדין כהריעצ"א. [אך מהר"ש הלוי עצמו חולק ע"ז, וכדלהלן].

ועי' בהר"ח"ש דס"א ד' שכתב דלסובבין דכחוצה כלול גם תוס' ונדוניא א"ש לשון המשנה, דפי' מ"ש צחילת דחנשא ותטול כחוצהה מטעם הק"ו, הרי גם נ"צ ותוס' בכלל, דהק"ו שייך גם ע"ז, ועל קאמרי אח"כ והלא מספר כחוצה נלמד וכו', אבל להריעצ"א וסעי' דמ"כ אינו אלא לעיקר כחוצה, י"ל דמטיקרא כדאמרי הק"ו כוונתם על הכל, וכי קאמרי אח"כ והלא מ"ס כחוצה נלמד, אינו אלא ק' ור'. ודעתו להלכה עי' בסמוך.

ועי' בעצי ארזים ס"ק קצ"ג שכתב דיש לחמור על השו"ע ש"י דין זה [דרק עיקר כחוצה] צלי שום חולק, וכפי הנראה אין כן דעת רוב"פ, וגם צדמנינו שאין כותבין בכחוצות הנוסחא דלכשנשא"י לאחר חטלי מ"ש ליכ', ומסתמא לא כתבו כן גם צדמ' השו"ע, א"כ עכ"ל דסתמין על החי הראשון דהתוס' [כחוצה צלות

להדיעה דגם החוספת בכלל מד"כ, שהרי באומרת גרשתי כתב שם צנ"ג ח"ט דלאמנת לגבות רק עיקר כחוצה, ובאומרת מה בעלי כתב בסוף הנתיב, דכשצ"א ע"א שמה בעלה או אמרה מה בעלי בכל מקום שמוותרת לנשא נועלת כחוצה ויש מי שכתב שגובה אפי' מלקוחות עיקר כחוצה אבל לא חוספת, עכ"ל, ויושר דבריו אלא מראין ש"מ"ש "עיקר אבל לא חוספת" אדסליק מינה לבד קא", דהיינו כשגובה מהלקוחות, דאל"כ ה"י הו"ל, כל מקום שמוותרת לנשא נועלת כחוצה עיקר אבל לא חוספת ויש מי שכתב וכו', ומדלא כ' הכי ה' כ"ל דרק מלקוחות אינו גובה אלא עיקר, והיינו משום דדוקא לגבי מנה ומאחרים שהוא תנאי צ"ד חשיב עדות עצמה בעדות גמורה ועורפת מהלקוחות, אבל כמה שהוסיף לה מדעתו אין להאמינה כל כך שחטרוף מהלקוחות, וש"מ דכשגובה מצני חרי גובה חוספת ג"כ. [והחילוק מאמרה גרובה אנו, עי' במ"ש לשיטת הרמב"ם].

והר"ח"ש שם צ"ח ס"ט דק"ט טור ב' כתב מעיקרא דאף דיוק זה מספיק לומר שחולק על הרמב"ם ורוב"פ וסעי', ד"ל דתחילה השמיטנו דין המשנה דנועלת כחוצה שהוא כולל בין מנכסי בעלה בין מהלקוחות, שז' השמיטנו ש"כ דוקא מנה ומאחרים, אמנם הריב"ל צ"ח סי' ע"ה הביא לדברי המישרים כ': ויש מי שכתב שגובה אפי' מהלקוחות, וכי הרשב"א שגובה אפי' מהלקוחות דוקא עיקר כחוצה אבל לא תוס' עכ"ל, ופשטא דמילתא משמע דאח"כ על מ"ש "ויש מי שכתב דגובה אפי' מהלקוחות", ע"ז כ' צ"ח הרשב"א דדוקא עיקר גובה מהלקוחות, אולם גם זה אינו מספיק, ד"ל דדילוג יש כאן בדמיונו צדכ"ה מקומות באותו הספר*, ויש להגיד: וכ"כ הרשב"א שגובה אפי' מהלקוחות וכ"ז דוקא בעיקר כחוצה אבל לא תוס', והיינו משום דתוס' אינו נכלל צדמ"כ, וכ"כ מפשט דברי הריב"ל שם, שאחר שהביא לה"י מהריעצ"א וש"כ"ד הר"ן שאינה גובה ממד"כ אלא עיקר, הביא להמישרים ה"ל, וכתב וכיון שכן הוא נראה לעבדין כותיהו כר', משמע שבעל המישרים מסכים עם שאר רבנותא ה"ל**, מינה מחשי' הרשב"א שהביא צמ"ש שם חלק י' דמשמע דגם נדוניא ותוס' בכלל מד"כ [וכדכ"ה צדעת הרשב"א], לפ"ז ל"פ צדמ"א ה"ל דרק מלקוחות קאמר דגובה רק ק' ור', אבל מנכסי הבעל גובה הכל, [וכיינו כדפי' צדעתו הרי"מ די מאיו ה"ל. והנה אף שהרשב"א הק' אח"כ על החילוק הזה לענין לקוחות לפת"ש הרשב"א צמק"א, מ"מ ה' דלא חזר מיסוד דבריו הזה, עי' צדעת הרשב"א, ופ"ש הרשב"א שהעמיק הריב"ל מהמישרים, ע"ס יש צד, ולפנינו ליתא].

ב. דיעות האחרונים להלכה. המצ"ע ח"ג סי' קל"ד (השני) בעגונה שהותרה ע"פ גמסלית, כתב, דגביית כחוצה סתם משמע הכל עיקר תוס' ונ"צ דהיינו נדוניא, ואדרבא צמ"ה דברים קילי עיקר ותוס' מנ"צ כר', וצ"ד דתן דגובה כחוצה כר', עיקר החידוש על מנה ומאחרים, דעל נ"צ פשיטא דגובה כשאר בעלי חובות דגובין ממי שנשמת א שמה, דאפי' צאינה יכולה להנשא מחשש דאמרה ה"א או העדים צדמ"י, כמו צמלחמה צעלם כר', [מ"מ] החפלים שיש לה מנ"צ שלה הרי הם כגבויים ואין מציאין מידה, ובאותה שיכולה להנשא גובה כל סיכי נדונייתה אפי' מה

(*) כלשון זה כ' הרח"ש שם בדק"ז ע"ד על ס' המישרים, וה"נ ב' כונתו על ס' המישרים שה"י לפני הריב"ל.

(**) זה צ"ע, הא נדון הריב"ל מיירי במשעבדי, ובזה כלל שפיר להמישרים עם הנד רבנותא, דלמ"ש דעכ"פ מהלקוחות לא גבי אלא ק' ור', א"כ בנדוני עבד ככלהו הנד רבנותא.

(א) כו צ"ל, במקום: ששבע, הכתוב בספר.

(ב) רבו דהרש"י. עי' בשו"ג.

(ב*) המקום שנכתבה התשו' לא צוין. ובהקדמה שם בספור מקומות מעוררי, נזכרו צפת טבר' שלוניק שירון ולאוסו.

אוצר

סיק שמי"ד את ב

הפוסקים

ראיתי מ"ש הריב"ל שנהגו כר, ושפסק למעשה שגובה אפי' תוס' ונ"ל, והוא כהפך מ"ש הרש"ם. וזכנה"ג הגה"ע אות תס"ד הביאו להר"ש כך: דכיון דהוי פלוגתא אין מוילין מיד המוחזק. ובספרו תורת חיים ח"ג סי' נ"ו, אחר שהביא בדפ"ו ג' להריב"ל כ"ל, כתב אמנם נראה דכיון דחזון להרש"ם שהיה מגדולי האחרונים שזמנינו והיה דיון מזויין בעירונו, שלא נהג כן, אדרבה הורה למעשה שלא ליפרע תוס' ונדוניא, איך מפיקין ממנו מחזקת היורשים, ותו דאף מה שכתב הריב"ל שנהגו לגבות תוס' ונדוניא, אפשר דנהגו כך על הסתם במקום דליכא מערער דלאו כר"ע דינא כי האי גמירי דאיכא פלוגתא בזה אלא על הסתם כל שנשאל גובה כתובתה משלם, אבל במקום דאיכא מערער ומוחזק בנכסים ואומר בפירוש שהיה להיות נדון כפי הדין, מי יוליא ממון מידו נגד שורת הדין וכו', ומ"מ אחר שילא מפי אור הדור הריב"ל שהעיד שנהגו בזה, לכן הוכחו והישר שיתפשו עם האלמנה בענין הנדוניא והתוספת.

וכ"כ שם צ"ח סי"ע דק"ט ד' דהכחו שיתפשו, דכיון דפליגי בנאותה בזה, ח"כ משורת הדין כל שלא תפסה לא הוילא תוס' ונדוניא מהיורשים שהנכסים בחזקתו, אלא לפי שראינו עדות הריב"ל, וצ"ח סי' תל"ו, וי"ל דמ"ש הרש"ם צ"ח סי' רכ"ג הי' תחילה כפי שורת הדין אמנם אח"כ ראה שנתפסע המנהג לגבות האלמנה הכל, ולכן צ"ח סי' ע"ה הניח הדבר למה שהוא המנהג שהגבה הכל, ולא נחית שם אלא לאשמעין בזהו נדון דא"כ דמעיקרא נתחלה שיגרסנה ומחלה התוס' ונהרג צינחוס, עכ"ל לא הפסידה התוס' מאחר שלא גירסה, וגם צ"ח סי' לכו לא חילק בין מנה ומאחית לתוס' ונדוניא, ולא נחית שם רק לומר דאף במשאלים כדאי הוא הרש"ם לסמוך עליו ולכן הגבה הכל כפי המנהג, ולכן נראה דהוא הפסידה ביתר שאת לגד זכות האלמנה, ועוד אני אומר שהדין שדן שהאלמנה תגבה הכל לא קרינן ליה טועה, דיש לו אינן גדול לסמוך עליו והוא הריב"ל שכתב דמילתא ברירא היא שגובה כתובתה ונדונייתה.

ופהר"ש הלוי סי' ע' אחר שהביא מכמה פוס' ונדוניא אינה בכלל כתובה לכמה ענינים, ושכ"כ הרמב"ם רפ"ז דאישות דנכסים שכתובים אף שכתובים בשטר הכתובה אינם נקראים כתובה אלא נדוניא שמה, ובשקול בעל אחריות נקראים נ"ל, מסיק שם סוף עור ב', נמלינו למדין דצותהרה שלא צ"ע עדים אלא מקולת עגונה אינה גובה רק ק' ור' שזכו הנקרא כתובה סתם בלשון התלמוד, ולא כיוונו צ"ח באמרם במחנה תנשא ותעול כתובתה, אבל הנדוניא והתוס' שלה שזכו חוב בעלמא, ואפשר שעדיין לא הביט זמנו לגבות דשמה חי הוא, אינה גובה, (דמ"ש צ"ח סי' נ"ו) ונדוניא גובה מחיים כבר דתהו הרש"ם (כ"ר). והוסף צ"ח דאפי' שיהי' לשון כתובה מסופק [כ"ר] רוב צנין ורוב מנין סברי דליה אלא מנה ומאחית, וצ"ח לשון מסופק יד בעל השטר על התחתונה, ואף שכתוב כתובה דלא כעופסי דשטרי, דזה מופה כח בעל השטר בכל לשון מסופק, וצ"ח סי' נ"ו ב"י ב"י חו"מ סי' מ"ב, והריב"ל ח"א צ"ח סי' [ע'] כתב דמ"ש נכנס התוס' בכלל כתובה כ"ר, היינו דוקא בלשון שמתחייב מעלמו ובנדוניא שכתב שמשעבד מטעלי לכתובה כ"ר, אבל כשבעל השטר רואה לזכות מחמת הדין כצ"ד כ"ר לא מהני מ"ש דלא כעופסי דשטרי כ"ר, וזה י"ל פשוט. ואחר שהביא להרש"ם ופ"פ שזאת ח' דמ"כ

באות ח' דמשום הכי חזרו צ"ח, ולסברו זו ודאי שאין לחלק בין עיקר לתוס'.

אולם הרש"ם צ"ח סי' רכ"ג, אחר שבי' דלכאורה נראה לדיוק מהרמב"ם ספ"ז דאישות שכתב שחול "כלי" מה שכתוב ליכ', דגובה הכל, וכ"מ מהעור דגובה הכל כ"ר [וכצ"ח ח'], וגם מק"י נראה כן, דמה מנה ומאחית דלאו דילה נועלת, כ"ש דנועלת נ"ל כ"ר, הוסיף, אבל הכי כתב מהרש"ם צ"ח סי' רכ"ג שאין מדי"כ אלא לק' ר' כ"ר, וגם הכי כתב שצ"ד הרמב"ם כ"ר ג', הרי משמע בפירוש שאין בענין כדאי נראה לכאורה, אלא ודאי כ"ר דכדון ברור וכשנשאל ע"פ ע"פ ע"פ גמס"ל או שאר פסולין, שאין כח בידה להוילא מנכסי בעלה כ"א ק' ר' ולא תוס' ונדוניא. והוציא תש"י זו גם בחו"מ סי' תמ"ח. [והנה מתשובתו בחה"ע"י סי' ס"ז, העיר הר"ש צ"ח סי' ע"ד ע"ד, דנראה להיפך, דשם צותהרה ע"פ גמס"ל, כתב הרש"ם דמוסרין לה כתובה כ"ר, וסתם ולא חילק בין ק"ר לתוס', גם צ"ח סי' ע"ה בעדות גוי'ה, אחר שהעלה שערותה מספיק להחיר, כתב, דנראה פשוט דגובה כתובתה משלם נדוניא ותוס', ע"ש. וכתב הר"מ די מאיוו צ"ח סי' תש"י שצותהרה ח"ג סי' ס"ח דק"ו ח', דנראה דמ"ש צ"ח סי' רכ"ג הוא העיקר, דשם שאלוהו בענין זה ממש, אבל צ"ח סי' ע"ה עיקר השאלה הי' בענין אחר, [ע"י ד"ה וכו', דצ"ח ח'], ולא העמיק להדרש בזה שלא שאלוהו. והר"ש הלוי סי' ע' כתב דע"י ח' על התש"י דסי' ס"ז דאין לסמוך עליה, דנראה דלא ראה [אז] דברי הרש"ם וכו"מ וכו"מ, שלא הזכירם, ולא כתב שם כ"א בסתם ובקצור מופלג, וכן קבלתי מפי מורי כמבאר חיים [הוא הר"ש ח'], דאין לסמוך כלל על התש"י דסי' ס"ז אלא ע"י שצ"ח סי' רכ"ג. גם צ"ח שלמה לר"ש חסון סי' י"ט צ"ח סי' ע"ה מעשה, תפס לעיקר דעתה הרש"ם מ"ש צ"ח סי' רכ"ג, אף שבי' דלר"ח ליישב מ"ש במק"י ח'.

וכ"ד הר"מ די מאיוו הכ"ל, דכיון דהרש"ם כ' בפשיטות דיש לה רק ק"ר, וכצ"ח שבי' חמית דעת הרמב"ם והעור, ומשמע שאין חולק שהרי לא הביא, ח"כ חייבין אנו ללכת בעקבותיו כ"ר (מלמד כשתפסה ע"י אות הסמוך). וצ"ח סי' ע"ד ע"ד, דלר"ח ח' לא כתב שצ"ח סי' ר"ר. גם צ"ח שלמה (לר"ש חסון) חו"מ סי' כ"ט אחר שצ"ח דלרמב"ם גובה רק העיקר, תמה על העור דסי' ק' שבי' ע"ד הרמב"ם דלא נהירא כ"ר, דמשמע דצ"ח דמדי"כ כולל גם תוס' ונ"ל כ"ר, והוא רוכ"פ סברי בהיפך, כ"ה הגאונים [שהביא מקודם צ"ח הרש"ם צ"ח סי' רכ"ג ח' צ"ח סי' רכ"ג ח' דמחנה, לענין הא דגרסתיו], הרמב"ם, הרמב"ן והרש"ם וכו' וכו' וכו' סוצרים דמדי"כ הוא רק לק"ר, והשאר הוא כחוב בעלמא כ"ר, ולר"ח עדות ברורה דבי' עדים שבעי זמן פרעון כ"ר, ופ"פ המעשה דמשום מדי"כ חזרו צ"ח כ"ש כ"ר, וכ"ד הרש"ם כ"ר.

והר"ש צ"ח סי' רכ"ג אחר שצ"ח דפליגי בזה קדמא, כתב דצ"ח ח' לכו"י דלמעשה לא מפיקין לעולם מיד המוחזק, וכשהעיד ע"א שמת בעלה אינה גובה רק ק' ור' כ"ר וכו"מ כ"ר. ובעור ב' תמה על המצ"ע הכ"ל שבי' דגובה הכל, ולא הזכיר שום פוסק, רק כתב סתם דסתם כתובה נכלל בכל, ואיך נעלם ממנו מ"ש הכי צ"ח הרש"ם צ"ח סי' רכ"ג ח' צ"ח סי' רכ"ג ח' אמנם אח"כ

(ה) גראה דהכונה על התוס' של הנדוניא, דהיינו מה שמוסיף שלישי עליה, שהזכיר שם מקודם בשם מהר"ק וצ"ח דהוא כנדוניא, וכן מבואר בלשונו שבסוף קטע זה, ועל תוס' דצ"ח הכתובה לא דן שם במיוחד.

(ג) ג' שצ"ל: הרמב"ן, וכמ"ש בהה"מ שם, דעל הרמב"ם דהתם לעצ"ה גרסתיו אי"צ להביא מהה"מ, שבי' הרמב"ם בהדיא, ואולי הכונה, דהה"מ מ"פ סעם הרמב"ם בגרסתיו דהוא משום דאין מדי"כ אלא לעיקר, מזה אנו למדים דכ"ד הרמב"ם גם לענין דהכא.
(ד) ע"י ב', דעת הטור שבאות א', ד"מ כוונתו דמזה מוכיח הרש"ם דגם הפ"י ברמב"ם וטור הוא כדעת הרש"ם.

אוצר

סיק שפיר אה ב

הפוסקים

שהריצ'ל שהוא מגדולי האחרונים כתב דגמטכו כו, וכנ"ל מימ
הרי הרשד"ם שהוא ג"כ מגדולי האחרונים, והוא אחרון יותר,
החליט כדעת הסוברים דגובה רק ק' ור'. ונדונו, אחר שהביא
דעתיו לפנעו נהגו כהריצ'ל, וכנ"ל, בוסף, ועוד כיון דנצי"ד
הכל ראו כשנעצב צמחאל"ם, ורק על המיתה הי' גמסל"ת, הרי
לכ"ע תגבה הכל כו [עין צחות ו']. וכ"כ שם מהר"א חסון
בסוף הסימן, דאין לנו אלא דברי הר"ן והריטב"א והב"ח [שצאות
א'], וכדפסק הרשד"ם, וכן אני דן תמיד, דכל אפי"ע שחי' הדבר
שקול מוקמין הממון במקום דקאי, דשטר העומד לגבות לאו כגזיו
דמי, מלכד אס נשתקע זכרו דכח"ג היורשין נוטלין [תגבה הכל].
וצמחחות שם חתה מהר"י על המצי"ע הנ"ל דאשתמיתתי למי"ש
הרמב"ם בבי"ו ומי"ש שם הב"ח, ולמי"ש הבי"ו והר"ן, וצוהר קשה
מי"ש דעיקר החידוש הוא על ק' ור' משום דל"צ פשיטא דגובה,
וכוא להיפך ממ"ש הב"ח.

ובמשפטי צדק ח"א סי' ע' דמיו א' העלה ג"כ דכיון דהוא
פלוגתא דרבותא מי יכול להוציא מהמוחזק, ומלאנו
להריצ'ל ח"א סי' ע"ג שז' דפלוגתא דרבותא יש לנו ללכת אחר
הכלל המסור בידינו דבזמנים אלו אין מי שיכול להכריע כו לומר
ק"ס לי כהני להוציא ממון, ושאפי' צמישע פוס' ויכל המוחזק
לומר ק"ס לי כהני, דאין הולכין צממון אחר הרוב כו, וכ"ש צנ"ד
שרבו הפוס' כו ע"ש, וכ"כ צנ"ד שרבו הפוס' שלא תגבה רק ק'
ור', והרשד"ם כ"כ בפשיטות, פשיטא דהנכסים צחוקת הנעצב
קיימי כו.

וכתב עוד בדמ"ה א', דהגם שז' הרש"ך צח"צ סי' ס"ב לעין
ירושל דנכי דמהדין אין יורשים אלא צדות צרורה שמה,
מי"מ הטוב וישר לעשות דאפי' לא נשמע ממיחתו אלא ע"פ
גמסל"ת, אם צמח"ך הזמן גם אופן המאורע מורה שמה, לא טוב
עושה זה שמעכב המעות ואינו מוסרם ליורשת, ומעשים בכל יום
מאנשים שנעלמו ונאצחו ולא נמנעו הקרובים לגבות חובותיהם, וגם
מעשה זה לפני כו, וכן ראוי לעשות, שאין ראוי לומר יקוב הדין
אח הבה, ע"כ, מי"מ צנ"ד לענין גביית נדונייתה אין לעשות מעשה,
דכל כ' הריצ'ל צח"א סי' (ע"ו) [ע"ג] דלר"ך מנהג קצוב
וע"פ ותיקום להוציא מיד היתומים שהם המוחזקים, א"כ הי' צנ"ד
מאחר שהנכסים צחוקת הצעל, בגם שאינו יתום, מי"מ אין
נוכל להוציא ממנו מעט שז' הרש"ך ד"מ"ש בכל יום כך,
אחר שלא נדע שמנהג זו הוקבע ע"פ ותיקון כו, ובסי' (ס"ז)
[ס"ג] האריך הריצ'ל בענין מנהג, וכי דאס סותר תקנה שהיא מד"ה
אפי' פשע בכל המדינה מנהג טעות הוא, וגם צדכר הרשות אין כו
צמנהג אלא כשהוקבע ע"י ותיקון ולא מה שנהגו העם מעולם כו,
ע"ש, וצנ"ד ישנם החרתי לריעותא, שהוא נגד ד"ת ועוד מאן יימר
שהמנהג הוקבע ע"פ ותיקון, גם הצו דלא להוסיף עלה, ונאמר
דק לענין ירושה הוא דכ"כ הרש"ך, דהגם שיצו, יכול להיות
שיחזרו אליו נכסיו יותר מאס תגבה נדונייתה אשר חנשא לאחר,
ולא פליג עם הרשד"ם שכתב ד"ת דגבייתו ולא אמר ד"מ"ש בכל
יוס', בגם שצדור א' היו וחי רב גדול צדור ההוא וכולם כפופים
לו, משום שהרש"ך לא דיצר צדוניו כלל, וגם אם נאמר שהמנהג
הוא ע"פ ותיקון ושהי' צדוניו, מי"מ הוא אחר כן צלוניקי כו
ובמקומות הנגררים אחר תקנותי, אכן עיר זאת של לפנעו * שאינה
נגררת אחר תקנותיה ומנהגיה אין לנו לזוז מדין חורה להוציא
נכסים מחזקתן, וכ"ז אב יסכימו מורי ורבותי מורי הכוראב.
וע"ע דלעזר צדכ"ה וכתב, דצמח"ך.

ובצ"ש

(*) וצ"ע ממ"ש מהר"י הלוי הנ"ל בדי"ה כתב במקור, דבליפנעו המנהג
להגבותה הכל.

ומד"כ הוי רק לק' ור', כתב, א"כ הי' צנ"ד שכתרה ע"פ גמסל"ת.
וע"ש צדכ"ז א' שכו"כ כן מהגמי דכתובות דנ"ג א' ומפרש"י שם,
לענין ארוסה שמה שאין הארוס חייב בקבורתה משום דלית לה
כתובה דמנה ומאח"כ ולא מתקיים צוה לכשתנשא כו, הרי דאין
מתחייב משום מד"כ אלא מנה ומאח"כ כו, וכ"כ לשון הכתובה
"תעלי מה שכתוב ליכ"י", דהיינו שכתבו לך חכמים, ואילו לא תקנחם
לא זכתה בכס, וזה שייך רק צק' ור', דאם על הנדוניה, הי' לו
לומר תעלי שליכ, דשלה הוא שהנדיסה לו, נמלא דנ"צ והחוס'
שלהם אינה נוטלת כו, וכ"כ הרשד"ם בסי' רכ"ג, ותשו' זו עיקר
כו [וכנ"ל].

והוסף, דמי"ש הריצ'ל הנ"ל דנהגו כהפוס' דגובה הכל, הנה
כיון דהרשד"ם הוכיח צדכ"ה דלא תגבה נדוניא וחוס'
אף שהריצ'ל פסק כן, ה"ל חד לגבי חד, ואין כח צידה להוציא,
ואם מטעם המנהג יש לחמ"כ איך לא הזכיר הרשד"ם מנהג זה
ולא חש ממנו, ושניהם הריצ'ל והרשד"ם, צמ"ן א' היו ואור
חורתם זרה בעיר א' ומקום א' כו, ועוד דעל המנהג עצמו אני
דן, ומהרמב"ם שהביא דהמנהג עיקר בכתובות, משם נראה להוכיח
דאין יכולה לגבות ע"פ מנהג סתם, שהרי הרמב"ם סיים שם
דבעיקר שיהא אותו המנהג פשוט בכל המדינה, ומצוה דא"כ
אין לדון ע"פ אותו המנהג, והריצ'ל עצמו צח"א בוס"י ע"ג
החנה צדונו שהמנהג יבא קצוב ונהוג בכל העיר, וכשיש מחלוקת
צמנהג הוכיח מלשון זה דהרמב"ם דלא מהני מנהג שאינו קצוב
ופשוט אפי' להחזיק וכ"ש להוציא, ע"ש, גם הרשד"ם סי' קל"ד
האריך צוה דאין המנהג פשוט בכל המדינה אין הולכין אחריו כו,
וע"ש צסי' קכ"ט שכו"כ צמ"ה ראיות שאין המנהג מצעל הדין
אלא כשעשוי בהסכמת הקהל עם הזקנים והמלכת רוב עובי העיר
כו, אצל קול לצד שיש מנהג סתם אין לדון לפי המנהג, וכ"כ
מהר"ק שורש ח', ומנהג זה שאומר הריצ'ל אינו נודע ולא נשמע
אלונו, שהרי לא הזכירו הרשד"ם, וא"כ פשיטא דאין כח צידה
לגבות נ"צ ולהוציא ממון משום מנהג, ואף שהריצ"ם סי' שמי"ה
אחר שהאריך בענין המנהג [ושצעינן מנהג קבוע], כתב צסוף
דצדוניו והחנאין הרגילין לעשות זה הולכין אחר המנהג אפי'
לא החנו עליו צני העיר, הנה שם מיירי שצעת הנשואין החנה
הצעל עם אשחו חנאי א' בכתובתה שמהדין אינו מועיל, וצוה
כתב דכיון שהוא חנאי כתוב וחתום שנתחייב בו, וכן נוהגים
לעשות, וצוה לגבות מנה חנאו חנאי, יש לקיימו מנה מנהג, אצל
צמקום שאין חנאי כתוב אלא שצוה האלמנה להוציא ממון ע"פ
מנהג לצד, פשיטא דיודה דלר"ך מנהג קצוב ופשוט מכל צני העיר.

וכתב עוד, דאף שמורי זקני פסק דתטול גם הנדוניא [וכנ"ל],
היינו מטעם דחשד דהריטב"א ויחידא, חמסם אילו ראה
שגם הר"ן והמש"ס צמס הרצ"א סברי כהריטב"א צפירות,
והרמב"ם שסתם דבריו יש ג"כ לפרש שאינו חולק עליהם כו,
ואף שמהטור סי' ק' נראה דגובה הכל כו, מי"מ מי יערב לצו לעשות
מעשה נגד הסוברים להיפך, וצפרט שהוא להוציא כו, דאפי' נודה
להריצ'ל היינו רק להחזיק מה שצידה, וצודאי שאינו ראה מורי
זקני להריצ'ל שלא מלא אופן אחר כדי לומר שיעול כתובה אלא
מטעם המנהג לא הי' כוח כן, מיחו צלחותיה הקיימין נ"ל
דחגבה כו [וכמוצא צחות ד' ע"ש]. וכן מצא פסק זה שם צחי'
חור"מ סי' ל"א, ע"ש.

גם מהר"י לצי"ה הלוי סי' י"ז דמי"א טור צ' כתב דמאחר דדין
זה פלוגתא דרבותא, מי יוכל להכריע בין גאוני עולם ולהוציא
ממון מהמוחזק, וכמי"ש מהר"ק שורש קס"א בענינו, דליכא צדור
הזה מי שיכריע צן ר"ת ורש"י והממ"ה, וכ"ש צדורו כו, ואף

אוצר

סיק שמי"ד אות ב—ג

הפוסקים

לאחר שגולד הספק העלה [בדף פ"ח ג'] שדדנר זה [אין לדון כדוויינין בשאר עניינים דמאי התופס לומר קים לי כסוצרים תפיסה מהניא, שהרי בזה פליגי אם התופס מקרי מוחזק או בעליו הראשונים *], אלף] יש לדון אחר רוב הפוסקים, והריב"ל בחשי' שצ"ח פסק כמה פעמים שאינה תפיסה, כיון שרוב הפוסקים הסכימו כן [ע"ש בסי' ס"ז וע"ג, אך] לדעתי אין הדבר צרור כל כך, מפני שהסוצרים דהוי תפיסה לדברי הרש"ח, הם הרמז"ם והראב"ד, והר"ף לדברי הרא"ש, ור"ש צ"ח צריך לדעת הכה"ד, ושכ"ג דעת הטור, ורעדה תלמוד ליראי הוראה להוציא ממון נגד רוב בנין כזה, והדבר צריך תלמוד לדעת מי החולקים בזה ולדעת מה דנין בזה הלכה למעשה, ועל הכל נראה שאעפ"י שהדעת נוטה שדדנר זה אין לומר קים לי כהני חרי אלף הולבין אחר הרוב, עכ"ל נראה שחס צעיקר הדין שגולד צו הספק ס"ל לרוב הפוסקים שמוציאין מזה ונותנים לא, וילאו בצעלים הראשונים זכאים דינים במועט הפוסקים להיותו מוחזק, וזה זה וחפס אחר שגולד הספק, למח לא נאמר דלרוב הפוסקים הוי תפיסה מעלייתא, דכיון דאית להו דאפי' אם לא חפס יבדין ליה כ"ש אחר שחפס דלא מקפין מנייה וכו', והגם שצ"ד רבו האומרים [לדעתו] דאין לזו כי אם מנה ומאחיס, ראוי הוא להתלמד במקום אחר, ואעפ"י כן גם צ"ד לא מלאני לצי להוציא מיד האלמנה מה שחפסה מלבושים ותכשיטים כנגד החוס' שבכתובתה, כיון דלראב"ד ** ובעור שייך מדרש כתובה אחוס' כמו לעיקר, וכ"ש שדדנר הרמז"ם נוטים כן [ע"י בזה באת א"].

והר"ח"ש בחשבותו שם סי' ס"ט כתב דק"ט ד' דנראה דאפי' הוי תפיסה לאחר שגולד הספק מהני, דאף שכתבתי במקומות אחרים דאם התופס [בדבר ש] צעיקר דינו הוא נגד רוב הפוס' אף דאיכא מיעוט דמסייעי ליה, לא מהניא תפיסתו אחר שגולד הספק, ואף שנחשט המנהג דמאי המוחזק לומר קים לי כפלוני כל דאיכא חרי [פוסקים] דמסייעי ליה אף שיהי נגד רוב"פ, מ"מ כנראה לא נחשט הכ מילתא אלף מקרוב, וכמ"ש הרש"ד"ם בסי' ס"ח שבמעט לא נחשט אלף מצי נחשטו חשי' מהר"ף כר, וא"כ הצי דלא להוסיף עלה, וזה, דכיון דאיכא פלוגתא אם כה"ג הוי תפיסה, א"כ הוי ספיקא אי חשבו מוחזק, וכי אמרין דמאי למימר קים לי כר, היינו רק כשהוא מוחזק ודאי, אבל בזה מני"ל דמוחזק, אמנם כשהר"פ מסייעים לו צעיקר הדין, נראה דאין מוציאין הממון ממו שכוף צידו, והריב"ל בחי"א כר [כני"ל] שפסק דלאחר שגולד הספק ל"ה תפיסה, נראה מדבריו דהיינו לומר קים לי במועט הפוס' ולכל היותר כשהספק שקול, אבל כשהר"פ מסייעים עם התופס י"ל דאין מוציאין מיזו כר, והכי מסתבר, ומעשה ל"ד כיון שהרש"ח והטור נראה דסצרי שחגבה הכל [כני"ל באת א'], וגם הרבה מהפוסקים כתבו סתם ולא חילקו, [א"כ] לא מיבעי אם הם רוב הפוסקים, אלף אף אם לא יהי כן כבר כתבתי שדדנר הרש"ד"ם מלינו סתירה [כמוצא באת צ'], ויש לזכותה עפ"י עדותו של הריב"ל שנחשט המנהג לגבות הכל כר, ושמשום זה העליתי להנכון לפשר ציינהם ושהפסדה חבא ציחר שאת ללז האלמנה [כמוצא שם], וכיון דאיכא כולי האי אף אם לא חפסה, ח"כ כשהפסה כל אפי' שזין דנדון כזה מהני תפיסה, ולא מיבעי אם הנכסים צידה וברשותה

ובתשו' רעק"א סי' קי"ג כתב חזק דבריו, דנראה להוכיח בהרמז"ם דע"פ ע"א גובה רק עיקר כתובה, [דנשבעות ל"צ ז' אר"פ דנשבעה לעד שיעיד צ"ד שמת בעלה, וכפר, פטור מקרבן שבעה, אם כבר אמר לה שמת, דע"פ דבריו יכולה בעלמה לבוא לצי' ולומר מת בעלי ונועלת כתובה, ופריך ש"מ משביע עדי קרקע חייב כר, וע"כ לנועלת רק עיקר כתובה דשעבודה על הקרקע], דאל"כ מה פריך ש"מ וכי' דילמא מיירי בכתובת נ"צ שהכניסה ועדיין הם צעין, דזכו בודאי לא מקרי מעלעלי דיתמי, אע"כ דלגבי נדוניא לא חפסדה בעד כלום בשתיקתו, דאינה נועלת ע"פ ע"א. ובקונט' עגובה [לנא"ל לוריא] דף ה' טור ז' כתב דיש לדמות, דמיירי בזה שיש לה רק עיקר כתובה בלא חוס' ונכסי מלוג ונ"צ.

וכתב מהר"ם י' חביב סי' ד' דצ"כ טור ז', דנראה דצמקום שיש מנהג מודו האחרונים דגובה הכל, דלא בעלו האחרונים דאין מצדין לה נדונייתה אלף משום דראו דהרש"ד"ם בסי' רכ"ג לא הזכיר להמנהג ש' הריב"ל, אלמא דאין עיקר למנהג זה בשלנויקו, אמנם הריק"ש [בערך להם ה"ל דריה כתב צמקור] הביא מנהג זה, וכתב שחס ה' המנהג להיפך ה' הענין מפורסם כר, ע"ש. וכע"ז כתב בנכס"ג כה"ט אות חס"ז בשם המשפ"ל ה"ל, בלשון זה: [חס] נהגו להגבות לה בכל גוונא נדוניא וחוס' והוא מנהג קבוע ע"פ ותיקין, הולבין אחריו.

ג. להסוצרים דגובה רק עיקר כתובה, מה הדין כשתפסה מנכסי בעלה כנגד הכתובה עם התוס' והנדוניא. [הנה להסוצרים מעיקר הדין דאינה גובה חוס' ונדוניא, מנזלה כה"מ די מאיוו בחשי' שצח"ח ח"ג סי' ס"ח, דגם תפיסתה לא מהניא, דאחר ש' דק"ז אי' דכיון דהרש"ד"ם כתב בפשיטות דגובה רק עיקר, ומשמע שאין בזה חולק כר חייבין אנו לדון שאין לה רק ק' ור', וכני"ל באת צ', הוסיף, ומה שחפסה מלבושין ותכשיטין שלא כדון חפסה ומוציאין מידה, וראי' מצ"מ דל"ח ז' דתינא היורד לנכסי שצוי אין מוציאין אותו, וכסיפא תני היורד לנכסי רעושין מוציאין, וכתב שם בחדו"ה היורד, דרישא ה"ה דמורידין לבתחילה כר, הרי דכשארין מוציאין מיזו גם לבתחילה מורידין, וכשאין מורידין ככסיפא גם אם ירד מוציאין, וה"כ צ"ד כיון שאין נותנין לה נדוניא וחוס' כ"ח בעדות צרורה, כשתפסה שלא כדון חפסה ומוציאין מידה. ועיקר הדין דלפנינו הוא להאחרונים שצאות צ' שכתבו דאינה גובה חוס' ונדוניא, ומשום שאין צדינו להכריע בפלוגתא דקמאי, מה הדין בתפסה].

הר"ם די מאיוו ה"ל, אחר שצויר דאמנם י"א דגובה הכל, וכני"ל באת א', כתב דק"ז אי', לכן בתפסה האלמנה ודאי יכולה לומר קים לי כהני רבנותא שלא להוציא מידה, אלף דתפיסה לא מקרי רק היכא שהוציאתם מרשות בעלה והולכתם למחוז חפזה, או אפי' מסרתם ציד אחר בתורת פקדון על חשבונה, דשוב אין רשות לנפקד למוסרם לאחר, אבל אם היכה צדית בעלה עם נדונייתה ותכשיטיה שצדוהה היו, פשיטא דזה לא מקרי תפיסה, ואדרבה הכל צדוהה בעל הוא, גם יש לדעת שאם הוציאתם מרשות הבעל בחייו, אין זו תפיסה, דאז ידה כיד בעלה, ונמלא שכשצד זכר בעלה צדוהה בעל היו, דכלל מקום שחס הוס שלו, ואם חפסה אחר שהותרה עפ"י מסלית, פשיטא דהוי תפיסה לאחר שגולד הספק, מיהו אם חפסה בזמן עיגומה וקודם שנודע לה כיחר, יש לדון ולומר דמקרי שפיר [תפיסה] קודם שגולד הספק, כיון שהיה צאפשרות שחזר עפ"י צ' עדים כשרים, וכשהותרה אח"כ עפ"י מסלית הרי היא תפיסה ועומדת, וגם יש לדון דכיון שהיה שם ספק אם מת או לא, נולד הספק מקרי, וזה ל"ע רב, והנה אף שהרש"ח [בספרו בני שמואל סי' ל"ז] אחר שהאריך בדון תפיסה

* מדברי הרש"ח שם.

** שכמה פעמים הופיע רוח"ק בבית מדרשו, ומצאתי ש' מהר"א באש"קו ששמע מפי הרש"ד"ם שפצא להרשב"א שהי' אומר, שאילו הי' דעת הראב"ד לטהר ודעתו לטמא, הי' מבטל דעתו מפני דעת הראב"ד. מדבריו דק"ז א', כשהתחיל לדון דמשי"ה נימא דבתפסה לא מקפין.

אוצר

סיק שמיך שות ג-ה

הפוסקים

וצרואתה שלא צרעות בעל, חלה אף אם לקחם והפקידתם ביד אחר לחשבוניה, בין שהפקידתם אחר שנתקבל העדות שמה בעלה, בין שהפקידתם קודם שנתקבל העדות שמה והיה מקום לומר דלא חשיב חפיסה כיון שלא נודע שמה, מימ נראה דכיון שסוף סוף נתקבל העדות שמה חילולא מילתא למפרע שבשעה שהפקידתם כבר היה מת ומתני חפיסה, שוב ראיתי דהריב"ל בח"כ סי' י"ב סחר עגמו, ודעתו דיכול לומר קים לי גם צמיעוט פוס' כו', וגם צפונותא דחפיסה לאחר שגולד הספק י"ל קי"ל כהפוס' דהוי חפיסה כו' כיון דפוס' עכשיו הוא מוחזק, מיהו גם לפמ"ש בח"א כ"ל, נראה דנ"ד זכתה להלמנה מטעם ה"ל, והוא נכון ומסתבר אללי.

גם במקור ברזך סי' י"ב כתב, דאף שהרשד"ם צ"ח רכ"ג [הי"ל צאות צ'] פסק דלוינה גובה רק עיקר כתובה, מימ אם חפסה מנכסי בעלה כדי גדונייתה וחוס' חפיסה מעליא לשלוח צ"ח יד ולהחזיק קודם שיחזיקו יורשי בעלה, (דל"ג אף אם כשמה בעלה נשאר הנכסים בידה אין זו חפיסה כמ"ש הריב"ש צ"ח ש"ס"ד), אף מצינו מידה, דיכולה לומר קים לי בהרש"ד והריב"ש [נראה דל"ל: והריב"ש, והוא ר' יעקב צעל העורס] דדרשין מדרש כתובה גם לפנ' חוס' ונדוניא וכו' [וכ"ל צאות א'], ומאחר שאין לנו יכולים להוציא מידה, יכולים להגבות ואין צ"ח קים עשה להוציא מהיורשים, דמאחר שאין יכולים להוציא מידה אי"כ יותר טוב להשגיח על היורשים ולהעריך הנכסים [שחפסה] ולדקדק בשומתם ולקרוע כתובתה, והביא ג"כ מהריב"ל הי"ל שנהגו להגבותה הכל אפי' כשלא חפסה וכ"ש כשחפסה וכו' מ"ש. וכ"כ מהרי"מ ו' חצי' סי' ד' בדכ"ד טור צ' דמכני כשחפסה מעטעלי, לגבות הכל, אם כי חפיסה מעליא, דכיוני שחפסה הנכסים צ"ח מדרבי הקאי לפרעון כתובה, ולא שחפסה המדרים והתניות, דאם לא מקרי חפיסה, כמ"ש הריב"ש צ"ח ש"ס"ד וקי"ל כו'.

ובמשפח צדק ח"א סי' ע', אחר שזן צדמ"ז ג' ד' בדברי הפוס' אם מכני חפיסה כשגולד הספק, וצמעת קים לי, ומצינו מ"ש מהרי"מ ש' קי"ל דאין לומר קים לי כפי' הגאון כשכל חכמי ישראל חלקים עליו, ומדייק מה צדמ"ה א' דאם צ' או ג' גדולים סברי כמותו, ויכל לומר קים לי כו', כתב צ"ח, דנ"ד כיון דמה שכתב מהרש"ד והריב"ש והחוס' סברו דהגבה הכל, [וכ"ל צאות א'], לא צ"ח דצריכס צפונות, וגם שיש לפרש בדברי הרש"ד דהריב"ש פי' צ' * דסברי כהפוס' [צדמ"ה] דמ"כ אינו חלה לק' ור' אי"כ מי ימלאנו לצו לעשות מעשה, וכי משום שאנו מדמין מעשה מעשה. וצנכ"ג הכ"ט אות חס"ה, מביא מהמשפ"ל דחפסה לאחר שגולד הספק מצינו מידה.

ד. להסוברים דאינה גובה נכסי צאן ברזל, מה הדין בבאותיה חקיימין עדיין, צ"ח דנכסי מלוג צ"ח דל"ל. כתב ה"מ ד' מאיו צמחי שכתורת חיים ח"ג סי' ס"ה דקי"ל טור צ', דיש להסתפק בזה הרבה, דכיון שמהני שיפה כח צ"ח הרבה מאד צמח ענינים אחר מיתת בעלה, וגם צמחי אינו רשאי למכרם או למשכנם, אי"כ ראווי שנאמר שזה שחפסו הפוסקים צפונותא דמכל שכן שאינה גובה נכסי לאן צ"ח, [עין צ"ח צמחילת אות א' בהערה שניה], היינו דוקא צמח שא"כ או כלל לגמרי, שצריכה לגבות מנכסי בעלה, אבל מה שקיים, כיון שיוצאת מתחת בעל זה ונשאת לאחר, למח לא חוליק מה

שהביאה מצית חזיה ולא יתקיים צ"ח שורק עבות לענין וצ", ולכאורה יש להוכיח להיפך מדתן גבי אמרו לה מה צעך ונשאת ואח"כ צ"ח בעלה כו', דאין לה צללות מח ומה, ופרש"י אפי' שחיקה בגדיה שביי לה לא חוליה, ואם אינא דכשכותרה גובה צללותיה הקיימין, איך שייך למחני לגבי הראשון שאין לה צללות, הא כבר גבתה כשכותרה, ואפי' להרי"ף דפי' דצללות היינו מה שצלה לגמרי הוא דאינו משלם, אבל צללות הקיימין נטענת, וכ"ד כל הפוס' כו', מימ היינו נמי לאחר שצ"ח וגירסה, ולא מקדים כשכותרה כו', מיהו לאו כוכחה היא כלל, שחרי כתם חניה נמי שאין לה כתובה מח ומח, ואין שייך למחני כך לגבי הראשון, וצמחילת להפוס' [שצללות הי"ל] דרק עיקר כתובה גובה, מצינו למידחק דלדודין קמני, דלגבי בעל שני אין לה גם עיקר ולגבי הראשון אין לה חוספת, שהעיקר כבר גבתה כשכותרה, אבל להסוברים דגם חוספת גובה כשכותרה, קשה כ"ל, ושד חק כתם, ר"י אומר כתובתה על נכסי בעלה הראשון, ואין ספק דעל מנה ומאחיס קאי, [וקשה כ"ל], אפי"כ ל"ל דמחני מיירי כגון שלא גבתה מעיקרה [אף שמהדין גובה], א"כ הי"ל י"ל לענין צללותיה הקיימין.

וכתב עוד דלכאורה יש להוכיח מהכתם לאורך גיסא, דעכ"פ כשנשאת לאחר גובה צללותיה הקיימין, שחרי לפי הרי"ף הי"ל שהוא במחזור, כרי אם יצא הראשון גובה ממנו הצללות הקיימין וא"כ תגבה זו עכשיו ממני, אם מה הראשון כרי יש לה לגבות הכל צלמות, וא"כ שהוא חי, כגם צמחילת שצ"ח לפינוי, וכיון שהיא יוצאת ממנו, כרי גובה ממנו הצללות, מימ הא נמי ליחא, דפי"ב לא כתב הרי"ף דגובה הצללות חלה אחרי שיצאה ממנו צ"ח כו', אבל חילו לא הספיק לגרשה עד שמתה, כרי יורשה הבעל הראשון כו', וכמ"ש הבי"י כו' [פי' צמחילת], דאף דצקום וגרש קאי מימ יורשה כו', א"כ חו ליכא ממני, דא"כ שהוא חי, שמה תמות צמחי ויירשנה, צאופן שלא מצינו כוכחה גמורה לא מהלדדן, ומדברי הרשד"ם [הי"ל צאות צ'], שכתם ולא פי' משמע דאין לה כ"א מנה ומאחיס ולא שום ד"א כלל, ואעפ"כ הדבר זר צמחי מאד, ולא מלאני גבי להוציא מידה [צמחילת שחפסה] כו', והדעה נוסח שלא מאמר הדברים בצללות הקיימין כ"ל.

וסחר"ש ח"א סי' ע' אחר שהאריך שצ"ח לפסוק דלוינה גובה נדחיה, ודלא כמ"ש הריב"ל ומורו זקנו כו' וכ"ל אות צ', סיים, אך לצי אומר לי שאם יהיו צללותיה קיימים וידועים ויכריס לכל שם שלב, שיחנו לה משום דברי הריב"ל ודברי הרב מרי זקני [מכ"ש חזקן] הסוברים דמטול כל כתובה, ודי לנו שחזיק דצריכס כשצללותיה קיימין ויכריס שם שלב, אבל כשצ"ח להוציא קרקעות ומטעמין של בעלה, פשיטא דאין שומעין לה. והביאו מהרמ"ה סי' ד' דכ"ז טור צ'.

ועיין צמחי רשק"ל המוצא צאות צ', דנראה מדבריו דגם צנ"צ הקיימין אינה גובה. וע"ש בדברי המצ"ש שצמחילת האות.

ח. ובשגם העידו ב' עדים שיש במת סימנים מובהקים קצת שהוא בעלה, חלה דלא סגי להחזיר צ"ח, כתב צמקור ברזך סי' י"ב דמימ גובה גם חוס' ונדוניא ממני, דהא כתב הרמ"ם צפ"ח דנחלות דצ"ח סימין יורדין לנחלה, דלא החמירו חלה באיסור כרת כו', והביאו צמח"מ צלל חולק, וכך סי"מ כבר כתב ה"מ צפ"ח דגירושין וצפ"ח דגזילה דכחמה לסי"מ קלח, וכ"כ הבי"י כו', דאם צמ"מ גמור כרי מכני גם לאיסורא, וא"כ מאחר שיכולה להנשא צ"ח ע"פ הגמסלית, גובה ממני, אם הוי חוס' ונדוניא צלל מד"כ, פשיטא דגובה הכל, ואח"כ

(*) חכונה לפה שמי' הוא באות א' לדעתם באופן אחר משאר הפוס', ומצא דלי"א מי ששומר בהדיא דגובה הכל, מיהו יש שם פוס' דפי' בהם מוחלס דסברי דגובה הכל, ונמצא דלדבריו אכתי י"ל גם בזה קים לי כו'.

אוצר

סיק שמיד אית זוט

הפוסקים

ומחויב שצוה, וממילא דלא שייך כאן הכלל דמשאילימ. ועיי' דמוכח מהגמ' דשבוטות ל"ב ז' דגם ע"פ ע"א גובה רק העיקר [ובענין דצ"ע כ"ל צאות ז'] דאליכ הא משכחל דגם באמר לה מקודם יתחייב ק"ש כשכפר, דנאשה שיש לה חוס' ונדוניה, דע"פ עמלה לא חנכה וכשיעיד הע"א צ"ד חנכה הכל, א"י דגם צ"ע כשר אינה גובה אלא העיקר.

ח. האם גובה כתובה כשהותרה ע"פ גמסל"ת, או שאר פסולי עדות. עיין בדברי כמה פוסקים שצאות ז' שדוניהם ה"י בגמסל"ת, והרשדים שם הזכיר גם שאר פסולים. ובמצי"ע ח"ג סי' קל"ד השני הביא דמורה א' אמר דגמסל"ת נאמן רק להשיא ולא לגבות כתובה, וכי דליתא, דמבואר ברמב"ם רפ"ז דנחלות דבשמינו צו שמת או שצאו גמסל"ת, שמשאין אשתו ונוטלת כתובה, וכי בה"מ דה"ה לשאר דינים שנשאת [על פיהם, ע"כ], דכיון דעמלה דנוטלת נשאת על פיה הוא ממד"כ ד"לכשנשאת, הרי היא נשאת גם ע"פ המסיוחין לפ"ת, ולאו דוקא מסיוחין [רבים] אלא חד מסיה נמי, דכיון שנשאת על פיו פשיעא דנוטלת כתובה וגם חוס' ונדוניה [כשיעמלו צאות כ"ל], וגם העור בחו"מ סי' רפ"ד מביא לשון הרמב"ם וכן הסמ"ג עשין ל"ו כ"י ולא מלאחי שום מפרש שישתפק צא כ"י.

גם הרשדים סי' רכ"ג אחר שהעלה שנשאת ע"פ עמלה נוטלת רק עיקר כתובה, וכצאות ז', כתב דנראה צדור דה"ה כשהותרה ע"פ גמסל"ת או שאר פסולים, שכן מוכח ברמב"ם וצדור כ"ל שהשוו דין האשה המעידה על מיתת בעלה עם עדות גמסל"ת כ"י. וכן הריב"ל המביא צאות הסמוך כ' דאין חילוק צד זין על פיה זין ע"פ גמסל"ת. וכ"כ הב"ש סי' קכ"ט. וכ"כ מהר"ש הלוי סי' ע' דע"י ג' דאין חילוק, דאף דרש"י במתני דדק"יז א' פ"י דתעול כתובתה על פיה, וכן הרמב"ם ספ"ז דאישות [ובש"ע כ"ל] נקט דין זה לענין אמרה מת בעלי, היינו משום דמתני דהתם קאי על המשניות דריש הפרק שם דמיירי באמרה מת בעלי כ"י, ו[לכן] אין לדיוק דיהא חילוק נשאת ע"פ גמסל"ת לרשותא דלא תעול אפי' עיקר כתובה או לעינותא דתעול נדוניה שהוא חוב, ועוד דהסביר נוחת שיהיו שוים, זין להעמס דגובה משום הק"י זין להעמס דמד"כ כ"י. וצדור דס"א א' כתב חוץ דבריו, דצ"ע עדות מספיקה להחירה אפי' עד מפי עד או עד ושפחה, גובה כתובה, דמספר כתובה נלמד כ"י.

ובעדות בכתב. באצני מר חור"מ (משנת חשי"ט) סי' קל"א, אחר שזן צענין עדות בכתב דעמלה, ואם הוי כשטר דנחקרה עדותו צ"ד, והאריך צ"ע, ומביא מהבז"ת חור"מ סי' ה' דהא דלא מהני שטר שנכתב שלא בפני כליה, משום דהוי כמעיד שלא בפני צ"ד, וכתב, דלפ"ז צ"ד לענין עגונה שהעדים אינם מעידים לחוב לשום אדם ודאי דכשר, הוסיף, אי"כ כיון דלענין כתובה הוי לחובתם [דחורשים] שוב אינו מועיל, אך מסיק, דנראה כיון דע"א שהעיד שמת בעלה חנשא ותעול כתובה, אי"כ ה"י כיון דלענין נשואין נאמנים העדים ממילא נוטלת כתובה. (ועיי' מה שהעיר על סברת הנו"צ לענינו).

ט. האם גובה הכתובה וכו' מנכסים משועבדים. הריב"ל צ"ח סי' ע"ה נשאל צעגונה שהותרה ע"פ גמסל"ת, ולא מלאה לגבות כתובהה אלא מנכסים משועבדים, וטען הלוואה דלא באמינו רבין לע"א או לגמסל"ת אלא משום שינוא להנשא אכל לא לגבות ממשעבדי, והשיב דאין צדבריו ממש, שכבר כתב הרשב"א בתשו' [סי' אלף קע"א] שהאומרת מת בעלי גובה אף מהלקוחות, שאם אשה אומר דוקא מצני חורין, הרי אשה חושש משום חקנת הלקוחות שמת לא מת, אי"כ כ"ש שיש לחוש שלא ליפרע מנכסי הבעל שלא בפניו, דשמת לא מת, שהנפרע שלא בפניו

ש"י כן ע"פ הריב"ל צ"ח סי' כ"ל, ומה גם דמל"נו שהרשדים עושה ס"ס בפלוגתא דרבותא, אך נראה דהכא אין לדון ס"ס, משום דדברי איתו החכם דל"ה להורות דע"א נאמן מהתורה, נדחו מכתב ראיות שצאו ברוב"ש ואינו נכנס בכלל ספק כ"י.

ובקונט' עגונה (להל"ל לוריא) דק"ד ד' ע"ג מבאר דגם אם ע"א מדרבנן ל"ל דחנכה הכל, דהא לפ"מ דק"י"ל דע"א מעיד שפ' חייב וכו' נטען אומר אינו יודע, הו"ל מחויב שצוה להכחיש הע"א ואינו יכול לשבע ומשלים, וכדא"י בחו"מ סי' ע"ה סעיף י"ב, וא"כ כשע"א אומר שמת ומחויבים היורשים צפרעון כל מילי דכתובה, והם אומרים שאינם יודעים שמת, (דאם מחויבים הרי אסורה להנשא ג"כ כ"י), אי"כ הו"ל משאילי ומשלמים הכל, גם החוס' ונכסי מלוג ונכסי לאן צדל, ואף דהנכסיע דנ"ד לא הו"ל למידע, הא מכריע הש"ך בחו"מ סי' ע"ב סק"ג דגם צדכ"ג הוי בכלל דמשאילי"מ, ורק כשהנכסיע יודע צדור גמור שהנכסיע אינו יודע, אז אינו בכלל, אבל כשרק מסתבר יותר שאינו יודע אכתי הוי בכלל משאילי"מ, ובעדות מיתה לא צדור צדאי שהיורשים אינם יודעים שמת [דיתכן ששמעו כבר מאחרים שמת, ומ"ש שצוה ה' תהי' זין שניהם ולא זין היורשים, וכמבואר בחו"מ סי' ע"ה סעיף דחורשים לא הוי בכלל משאילי"מ, נראה דזה לא שייך אלא כשעמס הסבסוך יכול להיות זין בעלי הדברים עמס, כמו ה' ידענא וי' לא ידענא, דהתם, וה"י אילו ה"י צ"ד הסבסוך אם בחולה נשאת או אלמנה, דהא הוי סבסוך גם צינה לזין בעלה, אבל צ"ד שהסבסוך הוא אם כבר הגיע זמן פרעון הכתובה כ"י, אי"כ היורשים הם עיקר הנכסיעים והצ"ד בעמס, ושפיר שייכי בכלל דמשאילי"מ ומשלמי הכל], ולפ"ז מ"ש הב"ש סי' קכ"ט דגם בהותרה ע"פ ע"א לא גביא חוס' כתובה, [וכ"כ הגר"ש הג"ל צאות ז', וכנראה שנמשך אחריו], לא דק כ"כ, דהא צע"א הו"ל היורשים משאילי"מ כ"ל, וצדור הגמ' כשהפסד מטלטלי, או שלבושה צגדים שטעה לה בעלה בחייו דהוי תמיד תפוסה במטלטלי כ"י, וזקקים את היורשים לישבע, ולדין אחר חקנת הגאונים דכתובה וכל הנאכה נגבים אף ממטלטלי הוי היורשים תמיד משאילי"מ ומשלמים הכל, וי' דצדקוק כתב המחבר דין זה גבי אמרה מת בעלי, ולא צע"א כ"י, וזהו חידוש דין שלא מלאנו באחרונים.

אולם בעין אליעזר סימן ג' דר"ל נמי בתחילה דע"פ ע"א חנכה הכל אפי' נומא דהוא מדרבנן, ומטעם משאילי"מ, מסיק דהכא לא שייך כלל הא דמשאילי"מ, דהכא אין היורשים בעלי דין שלה כלל, כיון דע"פ ע"א אינם יורדים לנחלה, וממילא לא המה הנכסיעים מאלה [את הכתובה אלא ממדרש כתובה], ורק הצ"ד שםם כאפוערופסי הבעל אינם מניחים לה ליעול חוס' ונדוניה שאין ממד"כ, ואין לפנינו שום צע"ד ולא שום נחצב

(ב) בבנה"ג הגה"ס אות תס"ד הביא להמשפ"צ בזה"ל : דאם ע"א כשר מעיד על סביעת הספינה הו"ל ס"ס ומוציאין מיד המחזק. ואמנם כ"כ שם בסוף הקטע דהבא, אבל אינו מובן כלל, הא מסיק דאין בזה ס"ס, וצ"ל דקאי עמ"ש שם בסוף קטע הקודם, כשיצטרף ע"א כשר שראה סביעתו עם ר"ש [שראה ג"כ סביעתו, כמסופר בגדון שם רס"י ח', וכנראה דלא שוה כשת"ג], ומסתפק שם אם מתני כה"ג עדותם לענין נחלה לכמה פוס', וכי שם דמ"מ אין לחוציא מיד המחזק, וע"י כ' כאן, דאם ה"י ע"א כשר המעיד על סביעת הספינה — והכונה גמי כשיצטרף לר"ש הנ"ל שיהיו ב' עדים דמתני לענין ממון — אז הוי ס"ס ויוציא מהמחזק, והיינו הספק שדן שם מקודם, וכאן גתוסף ספק דאם כפי' קמא דהתוס', אי"כ כיון דעדותם מהני לפמה פוס' עכ"פ להחירה, שוב תגבה הכל מכה הק"י, ודברי הכנה"ג צ"ע.

(ג) מעין אליעזר דבסמך, לפ"מ שר"ל כן מתחילה.

(ד) מדברי בעל הקונ' שם דף ה' סור ב'.

אוצר

סיק שמד אית ט

הפוסקים

צפני חומר מהנפרע מהלקוחות כו', וכיון שכן כל שאתה חומר שצוומרת מה צעלי נפרעת מנכסי הצעל ואין חוששין שמה לא מה, אפי' צבאח לפרע מהלקוחות כן, ועוד מדקתני במחני נועלת כתובתה, סתם, ולא אמרו מצני חורין, לבאורה משמע שאפי' מהלקוחות, עכ"ל, ומסתברא דאין לחלק בין האומרת מה צעלי ובין הנשאת ע"פ ע"א או גמולת, דזיל צהר טעמא דחן דמספר כתובה נלמד דלכשתנשאי לאחר חטולי מה שכתוב ליכי, ולפעם זה אין לחלק, איצרא דכי בניי בשם הריעצא [כניל צאות אי] דאין מד"כ אלא למה ומאחים ולא לחוס' וכ"ש לנ"צ כו', ולפי' נראה שג"ע [ותוס'] לא תצבה אחס אפי' מצני חרי וכ"ש ממעבדי, וכ"כ הר"ן כו' דמד"כ רק לעיקר כתובה, [כצאות הר"ל], ובמשרים כתב [כצאות הר"ל צדעת ר' ירוחם], דכשצא עד שמה צעלה או אמרה מה צעלי בכל מקום שמוחלת להנשא נועלת כתובתה כו', ויש מי שכתב שגובה אפי' מהלקוחות, וכי הרשצ"א שגובה מהלקוחות דוקא עיקר כתובה חזל לא תוספת, עכ"ל, וכיון שכן ה"י נראה דעבדין כותייהו דגובה רק ק' ור', חזל נהגו כהפוס' דלא חילקו בין ק' ור' לתוס' ונדוניא והמנהג עיקר ככתובות כו' [וכניל צאות צי], ואחר שסילק עוד טענה מהלכות, סיים, ומילתא ברירא דתגב כותובה ונדוניא.

ובמראות הצובאות ס"ק קס"ה הביא למ"ש הרמ"ש המוצא צאות אי' צדעת הרשצ"א דכיון דכי הרשצ"א דלגבות מהצעל שלא צפניו חמיר מלגבות מהלקוחות, ל"ל דמ"ש הרשצ"א [המוצא בר"ל כאן] דתוס' ונדוניא אינה גובה מהלקוחות, היינו משום דסבר דגם מנכסי הצעל אינה גובה תוס' ונדוניא צאמרה מה צעלי, וכחז ע"ו, דמהם לא חצרה, דהא נריך להבין [גם על עיקר כתובה] למה גובה מהלקוחות, הא מהדין אינה נאמנת לענין ממון, ורק משום מד"כ גובה, ממ"ש לה לכשתנשאי כו', שהאמינה עליו שחצבה כתובה בכל עת שחבי' מותרת, וברי לא מועיל מה שחזא מאמינה, נגד הלקוחות, וכדאי בחור"מ סי' ע"א סעיף י"ט, והטעם שאינו יכול להחנות לאחד ממון חצירה, ואפי' להי"א שם דמהני בנאמנות מפורשת, מ"מ בנאמנות סתם לכ"י אין הלקוחות בכלל, ועכ"ל דכתובה שאני, שהיא תקנת חכמים, והלשון שכתב לכשתנשאי הוא נמי מתק"ה כו', ולמאי דדרשינן מד"כ ע"כ כך תקנו מחטילה, מש"ה יליף הרשצ"א שפיר, דכיון דתקנו לגבות שלא צפניו כ"ש מהלקוחות, מיהו כ"ז צעיקר כתובה שיש לכל הנשים צבור, משא"כ התוס' ונדוניא שאינו מתק"ה, אלא שהתחייב מדעתו, אי"כ אפי' נאמר דכיון דהצעל כללם בידה כו' מהתמא דעמו שיהי' בעיקר כו', מ"מ אין צידו לחייב מהלקוחות שלא מהדין בכתובתו, משא"כ בנכסי הצעל, ולפי' י"ל דגם ע"פ המנהג שנהגו לגבות ע"פ מד"כ גם תוס' ונדוניא, וכהר"ל הר"ל, מ"מ היינו רק מהצעל ולא מהלקוחות. [ובציאור החילוק בין עיקר לחוס' לענין לפרוק מהלקוחות, כי כע"ז בר"מ די מאיו המוצא צדעת ר' ירוחם שצאות אי].

ושם צדיה תנא, כתב, דדן זה במחלוקת שניה, דהרמ"ש פ"ק דגיטין סי' ח' והטור"ם צ"ח קמ"א סעי' כחזו גבי שליח שביא גט צ"ח ש"ל לומר צפני נכתב ונחתם, כיון שרשאה להנשא בלא קיום גובה הכתובה ג"כ שלא צפניו מצני חרי, מטעם מדרש כתובה דכשתנשאי לאחר כו', חזל לא מהלקוחות, והוא מהירוש' הביאו החוס' בגיטין סי' א' והרמ"ש שם, אלמא דמד"כ מהניא רק לענין לגבות שלא צפניו ולא לגבות מהלקוחות, וא"כ כ"י צמח צעלה, אמנם דעת הרשצ"א בנשא הר"ל דהר"ל היא כהר"ן צפ"ק דגיטין דשליח המציא גט צ"ח שלא אמר צפ"י אינה גובה כתובה כלל אפי' מצני חרי, ולא שייך בהם מד"כ דלכשתנשאי, כיון שאין לה היצר גמור לינשא שצבאל יכול לערער, משא"כ צעדות מיתה

שהיא מותרת בזדאי, חזל כשאמר צפ"י דלא מני לערער אף שא"י קיום גמור לגבי ממון גדאי' בהם גבי טבד שהביא גט כו', מ"מ גובה אפי' מהלקוחות משום מד"כ, ויישב לשון הירוש' לדעתו, וכ"כ בה"מ צפ"י מה"ג ה"ז בשם הרמב"ן, [והוכיחו שם ושם דהיינו רק לעיקר כתובה ולא לתוס', דמד"כ הוא רק לעיקר כתובה], חזל להרמ"ש והטור"ם ה"ל שפי' להירוש' צמציא גט צ"ח גובה מצני' מטעם מד"כ, ואפי' אינה גובה מהלקוחות, עכ"ל דמד"כ לא מחייב גבי לקוחות אפי' בשליח שאמר צפ"י או צעדות מיתה, דמד"כ דלכשתנשאי וכו' שהאמינה עליו דמיו לנאמנות שמועיל לגבי טעמו לגבות שלא צפניו ולא לגבי לקוחות, כדאי בחור"מ סי' ע"א וק"ו, ותו דהכא איכא חרות, שלא צפניו ומהלקוחות כו'. וכ"כ שם בסיכום דבריו, דלכרמב"ן הרשצ"א בה"מ ובר"ן גובה עיקר כתובה אפי' מהלקוחות, אולם לפ"מ שסתם צש"ע ה"ל יש להסתפק אם גובה מהלקוחות, ולהר"ל ה"ל גובה אפי' תוס' ונדוניא לפי המנהג, וכבר כתבתי שיש לגמס צזה דלכ"י אינה גובה מהלקוחות.

ובקונ"מ יד שאול (שצסוף ספר נחלת דוד) סימן א' צאשה שאמרה מה צעלי וצאה לגבות כתובה ממעבדי, ורז אי' ליד שאלן בידה לגבות ממעבדי, לפמ"ש מהר"ל ה"ל דדן זה חלוו בפלוגתא כו', ולהרמ"ש הטור"ם לא גביא מהלקוחות, ובזדאי קיייל דדידוהו, וכשיצ דדברי המהר"ל ל"ע טובא, דמ"ל דהרמ"ש ובר"ן פליגי צה, הלא כל דברי הרמ"ש לא נאמרו אלא היכא דהציא גט צ"ח ולא אמר צפ"י וצפ"י, דאז חס' יש עליו עוררין נריך להחייב, ע"ז כתב דבערעור הצעל אסורה לינשא עד שיתקיים וצלה ערעור הצעל מותרת לינשא ולי"ח לזינפא לפי שהצעל אינו חשוד לקלקל צד"ש והיא נמי לא חזויף עמה, חזל להוליח ממון מיתומים או מהלקוחות חיישי' לזינפא ולא מצדיק צו אף דהיא מותרת לינשא וגם לגבות מצני חורין מטעמא דמדרש כתובה, ואזו רק היכא דלא אמר צפ"י, חזל חס' אמר צפ"י דאז ל"ח לעוררים, צהא ודאי אמרינן כיון דהשליח נאמן כבי חרי ומותרת להנשא גובה כתובה אף מהלקוחות ולי"ח לזינפא, וגם הרמ"ש מודה צה, והרמ"ש ובר"ן בחדא שיטתא קיימו ולא פליגי צה מעולם, ולפי' צאומרת מה צפלי דמהימנא כבי חרי ומותרת לינשא שפיר אמר הרשצ"א דגובה נמי מהלקוחות ולי"ח צזה לזינפא חליצא דכ"י, (ובהא דכתב המהר"ל דהר"ן סובר היכא דהציא גט צ"ח ולא אמר צפ"י אינה גובה הכתובה כלל אפי' מצני' לא ידעתי לכל זה מני"ל הא, ומדברי הר"ן לא נראה כן ע"ש ולי"ע), ולפי' צרי"ד נמי יכולה לגבות הכתובה ממעבדים וכו'.

י. מאימתי נופלת ההתבונה, חס' חיקף כשאמרה מה צעלי, או כשנשאת לאחר. הסתפק צזה בצאודת אזור (לר"י מציאלא) ח"צ דף ק"א חות ז', וכתב דלכאורה מסתברא שלא חטול הכתובה עד הנשואין, כיון דעיקר ההיתר הוא משום חומר שהחמרת עליה צסופה וכל זמן שלא נשאת מני"ל שחנשא, וכן משמע מלשון המשנה ה"ל וטול כתובה, משמע שנוטלת הכתובה לאחר הנישואין, אך על המשנה צ"ש אומרים חנשא וטול כתובה, פירש"י, על פיה, משמע שרש"י מפרש שנוטלת חובק צשעת אמירת מה צעלי, [ומ"ש צ"ש דמספר כתובה נלמד ש"כ לכשתנשאי כו', ופרש"י וברי נשאת, משמע דאחר נשואין חטול, עכ"ל דכונתו דהא הותרה להנשא, וכדאמר' שם בגמ' צפ"י כו', מחו"ד נכדו צבה שם, ע"ש שהאר"ן], ונראה דזה י"ל להשי' מדקדוק לשון המשנה דק"ו סוף ע"צ גבי אי' אומרת מה וא' אומרת לא מה, חן זו שאומרת מה חנינשא וטול כתובה, דלכאורה זה שפת יתר, דהא כבר חן לעיל מיהא צמשה צ"ש אומרים חנינשא וטול כתובה, וקיימ"ל כצ"ש, לכך מפרש רש"י

ביאור הנר"א

א ואם תתיבם נכנס היבם לנחלה על פיה. [קלח] [ואפילו אשה (קלא) (קסא) שכיח

שטות נאמנת (תא"צ כ"ג) [קלח] ובלבד שידועת בעיז נשואין (אם נשם הרמ"ה *) א ויורד דרז חסדא סא
במה

*) כן צ"ל, וכיה בתא"י שם, ולא בגדס בשאר הדפוסים, בשם הרמב"ם.

שהחמרת כ"י וכן פ"ש דיקא ומנסבא :

באר היבם

פתחי תשובה

(קלא) שטות. מ"ש הח"ת גמרה ערוכה היא לדנריך פקחת תנשא וכו' ינמות קט"ז ע"ג. אינו מוכרח ד"ל דה"ק לדנריך פקחת תנשא. ור"ל פקחת דידועת לקרוע בגדיה ונכסה. ושטות ר"ל דלא עזרה הכי. אצל נאמנת אינה שטות. ואחת זו ואחת זו תנשא ק"ל זין לעזרה הכי וזין לא תנשא אצל שטות ממש י"ל לא עיין וד"ק וכו' תחום' יו"ט נמשנה ח' פרק האשה שלום ע"ש ועיין נה"י :

(קסא) שהיא שטות. ענה"ט ועיין נ"ב יד החלף פ"ג מה"ג דין ח' פ"ג נ"ה וע"ל ס"ק י"ג :

וכי' תנשא אצל שטות ממש י"ל לא עיין וד"ק וכו' תחום' יו"ט נמשנה ח' פרק האשה שלום ע"ש ועיין נה"י :

אוצר

ס"ק שמ"ד אות י — ס"ק שמו אות א

הפוסקים

משום דשאני התם שמיירי דוקא למכור, ואע"ג דבש"ס דין כפי המפקיד פשיטא לן דבכ"ג מורדין, וכמו שהוכיחו בתוס' כתובות הנ"ל, מ"מ י"ל דהירושלמי איבעיא לכו זבא, ולפ"ז יולא דיש חילוק לענין מזונות הבנות זין למכור למזוני דאין נותנין להן זין לאכול פירות הגדילים בשדה דאזו נותנין להן.

ובשיירי קרבן שם אחר שכתב דהטעם דאיבעיא ליה אם נכנסות למזונות על פיה חף דכל דוכחא קי"ל דתנאי כתובה ככתובה דמי, הוא משום דכרי רח"צ דורש מדרש כתובה שאין הבנות נחונות אלא כשהבנים נוטלים כתובה זנין דוכחא, ובכתובה זנין דוכחא ורחון חן וכאן אין ירושה שברי חן האחין נכנסין לנחלה על פיה, כתב עוד ד"ל דהפוסקים שהשמיטו צע"ז זו הוא משום דסמכו אהא דבבבלי ריש פרק אעפ"י דקחשיב כל הכי מילי דתנאי כתובה ככתובה ולא קחשיב דך דכחא, אלא ודאי לית לכו מזונות.

ולענין מזונות העגונה עצמה. כתב זקן טוב ס"ק קמ"ד דיש לה מזונות לכריש, כדאמר ר"פ בכתובות דק"ז א'. [כ] הכונה, דאף לשמואל דסובר התם דאין פוסקין מזונות לא"א שהלך בעלה למדכ"י, מ"מ הא אמר ר"פ התם דבבא ע"א [או היא ענמא] שמת, כיון דמכני לנשואין מכני נמי למזונות, ע"ש. מיהו למאי דפסקין צבי ע' סעיף ה' כרז דהתם דפוסקין מזונות לא"א, א"ל לזה, אם לא לענין ג' חדשים הראשונים ע"ש]. ועי' במנחת העומר חזו"מ סי' פ"ו בהשו"ה הר"מ בירדגון נדון שניכר שנהרג כ"י אצל ליכא עדות אפי' של גמסלית דנהרג, שכי' דמ"מ נחונות מנכסיו ממניפ' זין חי הוא זין מת כל זמן שלא גזבה בכתובה. ובתב' בישועות יעקב בפ"ה"א סוסקל"ו דגם באומרת היתרונות להנשא לא איבדה מזונותיה. ועי' צו"ע סי' נ"ג סעיף ז'.

ועיין בערוך לגר דק"ח דין צבה כהן הנשואה לישראל ואין לה זנים ואמרה שמת בעלה או ע"א וכי"צ העיד כן, אם חזרה לאכול בתרומה, ונראה דהוי כנחלה כ"י, ע"ש.

שמה. נכנס היבם לנחלה. עכ"ל דכח דכחא מימרה דר"ה דק"ז א', דיקום על שם אחיו אמר רחמנא, והא קס, והביאו המפ'. וכי צפרישה אות ס"ה, דקמ"ל דס"א דלא חבא נאמנת לענין ממון שיקח היבם ממון אחיו, דהא כשאנייה מיוצחא אין האחין נכנסין לנחלה על פיה, קמ"ל דהרשא כ"ל.

שמו. ואפי' כ"י שוטה נאמנת כ"י. א. בתא"י א המניין ברמ"א כ"כ בשם הרמ"ה ושם פשוט צ"י האשה שלום, והוצא צ"י. וכי' בח"מ סקפ"ב והרמ"ש צדק ע' ע"ד, דהיינו הא דתניא ציצמות קט"ז ז', דעל מ"ש ר' יהודה דאין האשה נאמנת לומר מת בעלי אלא

(א) היינו בס' תולדות אדם חזוה לרבינו ירחם, בחלק חזוה נתיב כ"ג ח"ג, דקצ"ה ד' בד' ויציאה, ודקנ"ד ד' בד' קאפוסט חקס"ת.

דבא לאשמעי' שנוטלת הכתובה תיכף בשעת אמירה, ולכך צ"ל אומרת מת וא' אומרת לא מת, לריבא המשנה לאשמעי' שנוטלת הכתובה דה"ל דוקא היבא דליכא לרה נטלת תיכף בשעת אמירה דאמרי דודאי אומרת מת כדי לינשא, אצל כשיש לה לרה נחשום שאמרה מת בעלי כדי לקלקל הרה, ובשעתה שאין היא נאמנת על לרה גם היא לא תנשא, קמ"ל דאפי' היא נוטלת הכתובה תיכף בשעת אמירה וכו', והטעם נראה דמפני תקיע' התקינו שח"י נוטלת הכתובה בשעת אמירה, שאם לא ח"י נוטלת הכתובה עד לאחר הנישואין יש לחוש דלילמא משום חימוד ממון תאמר מת בעלי כדי ליטול הכתובה, ונמצא שלא יכ"י באפשר להחזיר לה, דהא באומרת מת בעלי חנו לי כתובתי אין מחזיקין אותה לינשא דחיישי' שמא מחמת הכתובה תינשא, לכך אפי' באומרת מת בעלי והחזירני לינשא ג"כ יש לחוש שתאמר כן בערמה כדי ליטול הכתובה ולא יכ"י באפשר להחזיר דלעולם יכ"י בהשג' הא, לכך התקינו שח"י נוטלת הכתובה בשעת אמירה, ממילא כשהי' יודעת בעצמה שלא מת חיטול הכתובה ולא תנשא, ואם רואים שאף לאחר נטילת הכתובה רוצה להנשא, באמת נאמנת, דכרי עתה אין עוד חימוד ממון. גם בעלי ארוס ס"ק קט"ו מצואר דאפי' קודם שתנשא נותנין לה כתובה כ"י, ע"ש. יא. אם הבנות גיוונות מנכסי הנעדר ע"פ אמירתה מת בעלי. בירוש' דסוגין צפ"טו ה"ג מציעה לה ולא איפשטא.

וכתב במראה הפנים שם דין זה לא נאזר בבבלי ולא בפוסקים, ומסתברא דאין נחונות, דלא עדיפי מהבנים שאין נותלין על פיה, ועוד דבע"א דלא איפשטא היא כהא. ובפני משה ס"ק קנ"ג תמה מה לר"ן לזה, הא כן מוכח מחלומן בכתובות דק"ז א', דאיהא שם בצרייתא דמי שהלך למדכ"י ואשתו חוצעת מזונות צ"ד יורדין לנכסיו ומפרנסין אשתו אצל לא בניו ובנותיו, ומקוי לה ר"פ דמייירי בששמשו צו שמת בעד א', ולכן איכ"י דאי צעיה לאינסובי צע"א מלי מניסבא מזוני נמי יכדין לה, אצל בניו ובנותיו דאי צעו למיתא לנכסיו צע"א לא מלי נחתי מזוני נמי לא יכדין להו ע"ש, הרי מצואר להדיא דמקום דלא מנו למיתא לנכסיו לא יכדין להו מזוני, וא"כ באשה נמי כיון שאין נותנין לנחלה על פיה לא יכדין להו מזוני, ולפענ"ד נראה דגם הירושלמי לא הוצרך כלל למיבעיא צוה משום דדבר פשוט הוא, דכיון דלא נחתיין לנכסיה ממילא לא יכדין להו מזוני, אלא דכל ספקתם הוא עפ"י מ"ש החוס' שם בכתובות צ"ה ששמשו, דהא דלא יכדין להו מזוני היינו דוקא למכור בשביל מזונות דהוא דומיא דהך דאין יורדין לנחלה דהיינו למכור, אצל פירות הגדילים בשדה אכלי להו שפיר ע"ש, וא"כ י"ל דהירושלמי ג"כ איבעיא ליה אי נחתיין למזוני ליתן להם לאכול פירות הגדילים בשדה, וס"ל דאין לפשוט מהך דאין האחין יורדין לנחלה על פיה המצואר שם במשנה,

אוצר

סיק שסו אות א-ב

הפוסקים

שייך לומר כניסתה כך וליאחזה. [וכן תמה בקובץ הערות ליבמות סוסי"י ע"ז], ונראה שמה' מ"ש דשומע תנשא, כפשטא ברי, ואפי' לא צורר אם יודעת צטיב נשואין ברי, והוקשה לי איך נאמנת בו, לכן פי' דמייירי שאנו מסופקין אם היא שומע ממנו או שהיא רק פתיה, (דזה קשה לדעת, ובצ"ד לענין עד שומע ברי), ולכן חי לאו דאמרה מת צעלי היתה אסורה להנשא לאחר, דילמא קדושים קדושים, אך כשאמרה מת צעלי מותרת ממני"פ, דאם היא שומע ברי קדושים לאו קדושים, ואם אינה שומע סומכין על דבריה.

ובפני משה ס"ק קנ"ד כתב דלפוס ריהעא קשה למי האריך הרמ"ה שדעת צטיב נשואין ואלמנות, הא בלא"ה בשומע ממנו אינם קדושים כלל אפי' מדרבנן כמו שמבואר להדיא, צו"ע סי' מ"ד, ואפשר לומר דנפ"מ אם בשעת קדושים לא היתה שומע וחלו קדושים מדאורייתא, אבל אם בשעת הקדושים היתה ג"כ שומע כמו שהיא עכשיו לא צעין שדעת צטיב אלמנות ונשואין, וכמ"ס הרשב"ד בשמ"ק הג"ל, אך בשמ"ק נראה דצ"ל פלוגתא כתב דברי הרשב"ד על הרמ"ה, וגם משמעות לשון הרמ"ה שכתב דוקא וכו' משמע דלעולם צעין שידועת צטיב קדושים, דאלי"ב ה"ל לצאר ולחלק כמו שמחלק הרשב"ד, וכי"מ מסתימת הרמ"ה כאן דאין חילוק, ואפשר לומר דהרמ"ה אזיל לשיטתו דזה שכתבו הח"מ והצ"ח צמחו לקמן צסי' מ"ד דמשמעות דבריו היא דאף אם דעמו משושעת ואין משיג דבר על צוריו ג"כ איכא חשש קדושים ע"ש, וא"כ ה"ל צאינה יודעת צטיב נשואין מסתמא דעתה משושעת ואפי"ה הוי חשש קדושים, א"כ צב"ג לא מהני כלל אמירתה שמת צעלה כיון דדעתה משושעת ואינה משגת דבר על צוריו, ונשאר חשש קדושים כדמעיקרא בלא אמירתה אף בהיתה שומע מעיקרה, ולכן הולך הרמ"ה דוקא שדעת צטיב נשואין, אבל הר"ש צ"ר דוד סובר דבדעתה משושעת לא הוי קדושים כלל, לכן אם היתה שומע מעיקרה בשעת קדושים כמו עכשיו מהני ממני"פ, דאי הוי שומע ממנו א"כ מעיקרה לא הוי קדושים קדושים, ואם לא הוי שומע ממנו א"כ מהני אמירתה עכשיו שמת צעלה, ולכן לא צעין שידועת צטיב נשואין בהיתה בשעת קדושים כמו עכשיו.

ובבבבב פתים כאן אחר שהביא דברי הר"ש צ"ר דוד הג"ל דכי אמרי' שומע מהימנא לינשא על פיה היינו בשומע מעיקרה, כתב אבל צו"ע כאן נראה דבכל גווני נאמנת כיון דידועת צטיב נשואין עתה.

ובשושנה גמורה ויש אומדנות בדבדעת ובאמת מדברת. הרמ"ש הג"ל כי צסוף דצרו דשומע ממנו לא עדיפא מקטן שאינו נאמן אם לא אמר דברים הרבה ואמתלאות המורים על האמת, כמו כך וכך ספדנים היו וכו' [וכמוצא בצעוף י"ג], וגי' דאף בשומע גמור אם יאמר דברים הרבה דינו כקטן. וכי צבית יאחק הג"ל דמבואר מדבריו דצאמרה כמה ספדנים וכו', אף שומע גמורה נאמנת, מיהו מהצ"ז סק"ע מבואר דאינו נאמן, [וכמוצא באלו"פ שם סק"ד אות צ']. ובנדון לענין עד שומע, מסויס, ומ"מ להרמ"ש נאמנת שומע גמורה ברי, ובצ"ד שיש כמה סברות [להחזיר] ברי, ויש ג"כ אומדנא ברי שכי' הרמ"ש דמהני בשומע, אם כבר יאחזה בהיתר מהרב פ', אנו מסכים להחזיר.

ב. קטנה וחרשת אם נאמנת לומר שמת בעלה, ואם ע"א נאמן בה. צמו"ל מאש סוסי"י י"ג מסתפק אם קטנה נאמנת לומר מת צעלי כיון דלא שייך בה דיוקא, וסוגיין דעלמא דאין חילוק, ולי"ע. והביאו הגרע"ל בבהכות השו"ע.

ובפ"ת סק"ג הביא דהחמדת שלמה צסי' מ"צ אות י"ז מסתפק צקטנה וחרשת שהשיאה אציה אם נאמן ע"א להעיד שמת צעלה כיון דאין בהן סברת דיוקא, ונשאר צ"ע לדינא, ושגס צסי' יד

אלא כשצאה בוכה ובגדיה קרועין, אמרו לו, לדברך פקחת תנשא שומע לא תנשא, אלא אחת זו ואחת זו תנשא, הרי משמע דשומע נאמנת ברי. וכן לין לזה בבבבבב. ועצ"מ ס"ק קל"א מה שהעיר בזה, וכבר כי צפני משה ס"ק קנ"ד דל"מ, דכא לא איירינן בשומע ממנו, וכדבסמך.

עוד כתב הרמ"ש שם, דאף דעד שבו שומע אינו נאמן בעגונה, כמבואר ברמב"ם פ"ג גירושין ה"ח [ובשו"ע סעיף י"ג], ובדל"י דהעגונה לא עדיפא מעד, אדרבא עד עדיף בו, אמנם ה"ח איירי בשומע סתם דמייירי צ"י ר"ל בכל מקום, דכא המבואר במ"ס חגיגה ג' צ' שאין לו דעת כלל ברי, אבל בשומע דכא מייירי שידועת צטיב נשואין וכמ"ס הרמ"ה, והוא כסברת חכמים הג"ל שאמרו אחת פקחת ואחת שומע, ולאפוקי מרי' דדוקא כשצאה בוכה ברי שמרגשת על מיתת בעלה, אלא אפי' שומע דאינה מרגשת על מיתת בעלה ב, אך מ"מ יודעת צטיב נשואין [נמו נאמנת], ולכ"י סתמו הפוס' [הרמב"ם הטור והשו"ע] וכאבו דהאשה ע"מה נאמנת ולא חילקו בין פקחת לשומע, פי' בידועת ע"ז נשואין, אבל בשומע ממנו שאין לו דעת כלל ואינה יודעת צטיב נשואין לא הולכין לפרש, דלא עדיפא מקטן דאינו נאמן ברי.

וכן מבואר צסי' הכ"ז להר"ה, שצ"ה מזה צ', דחשיב הדברים שנאמרו צגמי צלשון אי' וענייניהם חלוקים ורחוקים זה מזה, מזה גם מ"ש כאן דשומע לא תנשא [ולחכמים תנשא], ובפ' חרש אמרינן דשומע לא תקנו חכמים נשואין, וכתב דלי"ק אהדי, דה"ח בשומע גמורה שאינה יודעת לשמור לא את גיטה ולא את ע"מה, והכא בשומע שאינה צקויה צורך ארץ שלא צאח בוכה ובגדיה קרועין. והמאירי צדק"ז צ' כתב צ"ל זה, גם השומע אף שמדרכה לצכות ולהיות צגדיה קרועין מאליה בלא סיבה נאמנת לומר מת צעלה, ומ"מ כתבו גאונים ספרד דוקא כשיודעת צטיב ע"ז אלמנות וענין נשואין עד שתצחון צחסרון צן צוגה.

ועיין בערוך השלחן סעיף קנ"ד מבאר להרמ"ה כך, דאפי' כסילה שאין לה דעת להבין חומר שצסופה אם תשקר, והייתי חומר דזה לא שייך סברא דדייקא ולא נחירנה, קמ"ל דאין חילוק, והטעם ה"ל דלדברא אשה כמוה רחוקה יותר מלשקר ומלהערים, ולא מייירי בשומע ממנו אלא כלומר כסילה (וגי' דלמד ממ"ש שם לדברך פקחת תנשא ברי, ר"ל פקחת תנשא ע"דקי וממילא תנשא, ושומע כסילה שאינה מערמת לא תנשא, ואיפכא מסתברא). מיהו ציד המלך (לר"ל לנדא) צפ"ג גירושין ה"א סד"ה שם, מבואר דשומע שא"י צטיב נשואין היינו שא"י להבין צחומר שצסופה, שצו יש לזון אם ע"א נאמן.

ובשמ"ק לכתובות סוף דכ"ז ד"ה וכתב הרשב"ד, אחר שהביא להרמ"ה הג"ל דצעין שידועת צטיב נשואין ברי, כתב, וברצ"י שמואל צ"ר דוד כתב דכי אמרי רבנן דשומע מהימנא ותנשא על פיה, ה"י מילי בשומע מעיקרה דכקדושים כך גירושין, כלומר כניסתה כך וליאחזה. ובצ"ה יאחק (לר"י שמעלקיס) סוסי"י פי' תמה על דבריו, הא בשומע לא תקינו רבנן נשואין ולמה לי נאמנות שמת צעלה, הא אפי' חי מותרת לאחר, ודוקא צ"י חרשה

ב) ובתור"ס ביבמות פס"י מ"א פי' כך : לדברך שומע לא תנשא, דאף דשומע גמי בוכה על מיתת בעלה כי תרגיש ההפך כי רצ לה, מ"מ בבואה לב"ד אינה נותנת לב לאמת דבריה ע"י בכיה.

ג) ע"י בקובץ הערות ליבמות סוסי"י צ"ז דנ' שהבין דמ"ש בשמ"ק דצעין שידועת וכו', הוא לא מדברי הרמ"ה, ושלמה אדרבא מייירי בשומע גמורה, וצ"ע, דזה דלא כדהביא ברי"ו מהרמ"ה, אלא דאי דמ"ש בשמ"ק שם, לשון רבנו מאיר הלוי ברי, קאי אדלבתרי' עד דברי הרשב"ד וכפבואר בהדיא גם בפני משה דבסמך.

הפוסקים

ס"ק שמו אות ב

אוצר

הכ"ל בפ"ח. וזאת ד' כתב דמפרשיי שפירש אבא דחלל מחז ומחז כהשת אים שזינתה, משמע דסובר דין כהמשב הוא רק בגדולה ולא בקטנה, דהא קטנה שזינתה אפי' בליל מותרת לבעול דפתחו קטנה אונס הוא ומכ"ש כאן, והיינו דס"ל לרש"י דבקטנה כיון דלא שייך דיוקא אסורה לנשוא, כי גם צבא וזמרה מה צעלי איכא דיעות דשטת אינה נאמנת, ולדבריהם ודאי דה"ל לקטנה וכו' וי"ע.

ובבית משה סקע"ט כתב דקטנה נאמנת לומר מה צעלי כמו בשוטב, ומ"ש הרמ"ש [הכ"ל בח"ט] דכשם שקטן ושוטב אינם מעידים ה"ל קטנה ושוטב אינן יתירין ע"פ עמק, ושאני שוטב דהכא כו', לא נהירא, דודאי הפרש גדול יש מענין עדות, דקטן כיון דלאו בר עדות הוא אינו נאמן, משא"כ קטנה דמעידה על עצמה, דאין נאמנותה [דעגונה עצמה] מכה דהיא בר עדות, דהא לכמה פוס' בסע"ת לא נחשבה העגונה כעד, [כיינו לפ"ת שפי' שם כן בדעת כמה פוס', עס"ק שכ"ז אות ג'], רק נאמנת מכה דיוקא, אי"כ ה"ל בקטנה היודעת צניע נשואין ואלמנות, וע"ש שמכות דצוה עגונה עדיפה מעד, דהא עד הפסול מהחורג פסול לעדות עגונה, ואילו אשה שזינתה מצוהר בשו"ת הרא"מ דנאמנת לומר מה צעלי [ומוצא בס"ק שמי"ב אות ב' צבא"ט, וע"ש מ"ש זכר]. ואחר שבי' דיש לפקפק דבקטנה ליכא חומר בסופה, וכיון דפתחו קטנה אונס הוא ודאי לא גרע מה שנשאלת צרעות צ"ד, מסיים, אולם באמת הא ליחא, דהא כ' החוס' ביצמות ד"ג ב' דב"ה עד [צתי ב'] לענין יבום ד"ש חומר בסופה כו', דמ"מ הואיל ואיכא חומר בשאר נשים מדקדקה גם זו כאחרות שמורגלות לדקדק, והביאו החוס' חי' זה גם בד"ד חי' ד"ה ולעומד, אי"כ גם כאן כך הוא, וזה פשוט.

ובאמרי דוד (לר"ד פדער) סי' י"ה אחר שצייר בדי"ט ג' דענין דיוקא היינו שמשום חומר שצופה אינה נזקקת לב"ד לשאול להחריב עד שחדע באומד דעתה שמה צעלה, שאילו כ"י חי' ב' זא, וכמ"ש רש"י בכתובות כ"ב ב', ואפי' כר"ן שהקשה על רש"י, מ"מ מודה דיש מזה רגלי"ד וכונן לומר שמה צעלה, כתב שם צע"ד, דאם האשה קטנה או שוטב שאינה קיבל קידושיה, עומד אציה במקומה או משפחה וגם הכ"ד וגדולי הפיר, לראות לפי אומד דעתה ולחקור על הדבר, וכמו שמעיינים בכל נרכי הקצן, ומה שהלירכו בשוטב שחדע צניע נשואין ואלמנות, הטעם הוא כדי שחדע בחומר שהחמירו עליה צופה כדי שחזק מצי"ד ומקצועי לדרוש ולחקור, וגם שחזק קצת בעצמה שאם כ"י חי' ב' זא. וע"ש שמסמך מ"ש בחש"י כר"ן סו"מ"ז דמאחר שהאיסור חמור (ר"ל שכי הכחשה וכו') מוטל על הנושא העגונה לחוש לעצמו וירצה בחקירות שכל מה שהקילו הוא משום שהאשה חידוק כו', וכן במלוא הזאת על גדולי הפיר לדרוש ולחור בענין עד שיתאזכרו לאחור.

ובערך שי כתב דמחמדי"ט חי' ב' י"ד מוכח דסובר דגם בקטנה נאמן ע"א, דבגדונו שמתקדשה שלא לדעת אציה, והעיד ע"א או שבה כתב שמה אציה, דן דלוינה יכולה למאן, דאפשר דרק משום עיגונא הקילו להאמין עדות כזו ולא לענין מילין, ויש לחוש שאציה חי' ושמע מהקדושין ומתלה כו', וגם משום דחזין שמיאכז בצעלה כרי סניא לי' ולא דיוקא כו', ולמה לא כתב משום דבקטנה [אפי' בעגונה] ליכא טעמא דדיוקא, הא חתר שם למאן ספיקות להחמיר, וע"כ כר"ל.

ועיין בעונג יו"ט סי' קל"א דק' קע"ה טור ב' דמצוהר דגם בקטנה ושוטב נאמן ע"א, ומצוהר דסברה דדיוקא נאמן בעיקר גבי אשה שמעידה בעצמה מה צעלי כו', וע"א נאמן בעיקר משום שאין אדם חושא ולא לו כו', ע"ש שהאריך בכ"ז.

וצמרתא

יד המלך פ"ג מה"ג ב' חי' מסתפק בזה. [ועי' בצרית אברהם סי' מ"ו אות ב' ונראה דהפס דעתה המחמ"ש (דבסמ"ד נראה דעליו קאי) דפשיטא לי' דבקטנה אין ע"א נאמן].

ובשם הנוב"י סי' כ"ז הביא בפ"ח, דפשיטא לי' דגם בקטנה נאמן ע"א אף דלא שייך גבה דיוקא, דמ"מ העד מחיירה שחידוק כשהגדיל, וכ"כ גם צבי"ט מ"ב, וכחז עוד שם דאף דלפי"ז קשה איך מחיירין אותה בעכו"ם מסלי"ת הא לא שייך דיוקא כלל שהרי מחיירין אותה בו ביום ובעודה קטנה, וכאן אין לומר שצט"ס מחיירא שחידוק קודם שחנשה, שהרי מסלי"ת הוא ואינו יודע כלל אם דבריו מוטילים לשום דבר, אמנם הא דמהימן במסלי"ת לאו משום דיוקא ומינסבא נגבו בו, אלא משום דמסתמא מסלי"ת אינו משקר וכו' ע"ש. ועי' עוד מ"ש צבי"ט מ"ג סוד"ה ואם היה, וע"ש בפ"ח מה שהחמדי"ש הכ"ל העיר ע"ד הנו"ב. גם הצרית אברהם הכ"ל העלה כהנו"ב. ובשם הצית מאיר סו"י מציא בפ"ח, דחלילה להעלות על הדעת שאין ע"א נאמן בקטנה, שהרי לא מצינו בשום מקום לחלק, ול"ל הטעם דאף שהיא אינה צח דיוקא, מ"מ סמכו החכמים על הקרובים שידקדקו. גם צעין יאחזק חי"א סי' כ"ז אות ל"ו, אחר שהוכיח מה שהעיר בחמדי"ש הכ"ל, כתב, אבל העיקר כהנו"ב והב"מ.

ובחן טוב ס"ק קמ"ה אף שכתב דמסתומת הש"ס והפוס' משמע דקטנה נאמנת לומר מה צעלי, מ"מ מסיק דלא הנשא אפי' ע"פ ע"א עד שגדיל, שכי דמהנו"ב ככ"ז נראה דאינה נאמנת משום דלא שייך צח דיוקא, והא דע"א נאמן צח אף להטעם דנאמנותו בעגונה הוא מטעם דיוקא דידה, היינו משום דהעיקר הוא דירא לשקר במדלע"ג ע"י דיוקא דידה, וה"ל בקטנה ירא שגדיל וחיידוק ע"ש, [משא"כ בהגדה הקטנה עצמה], אך כבר העלינו בסקכ"א דלא כפי הנו"ב, אלא דלהטעם דנאמנותו הוא משום דיוקא דידה כפי' כפשוטו שטיקר בסמיכה על דיוקא דידה וצ"ע דיוקא רבה, ואפי' לנעם דנאמנותו הוא משום מדלע"ג צעין נמי טעמא דדיוקא, דלעולם צעין מיכא דיוקא זוטא, וא"כ גם ע"א בקטנה לא יכא נאמן, וצרח"ש דף ע' ד' מצוהר דכשם שקטנה ושוטב אין מעידות הכי נמי אינן יתירות עפ"י עמק, [וכן מצוהר מדברי הוצד טוב ומרחשת דלהלן], ומ"ש הפוסקים כאן דשוטב נאמנת, לאו היינו שוטב דסעי' י"ג וכו' ע"ש, (מייכו צקטן וקטנה גם לענין עדות יש חילוקי דיעות כו'), והנה הטעם שהחמירו באשה שנשאלת ונודע שצעלה חי' הוא משום דהו"ל למידק ונתנו עליה דין זונה, וכמ"ש רש"י ברי"ף האשה רבה, ואי נימא דגם קטנה היא צלל מה שאמרו שהאשה נאמנת לומר מה צעלי ממילא גם לענין החומר שצופה היא צלל, וקשה להך דיעה שצבי"ט קע"ח סעי' ד' דפתחו קטנה אונס הוא, אי"כ לא גרעה זו שנשאלה צהייר צ"ד מאילו זינתה תחת צעלה צרין שלא נאסרה עליו, חי' דכאן אין קטנה צלל, לכן נכון שקטנה לא הנשא עפ"י עצמה ולא עפ"י עד אחד עד שגדיל, וכדבר נר"ך תלמוד.

ובאגודת אוזב (לר"י מציאלא) חק"ע אות א' ר"כ מעיקרא לדייק מהא דקתני צמשה האשה שכלך צעלה ולא

קתני מי שכלך צעלה כדחני מי שהלכה אשתו, משום דהתנא צח להורות דדוקא צמשה" דמשמע גדולה נאמן ע"א, דשייך צח חזק דדיוקא, משא"כ בקטנה כו', דהא כתבו החוס' דאפי' לנעם דע"א נאמן משום מדלע"ג נר"ך לדיוקא זוטא, ובקטנה ליכא אפי' דיוקא זוטא, אמנם ברפנ"ו [לענין אמרה מה צעלי הנשא נמי] קתני הא שכי שהלכה כו' וצב"ט מצוהר דאפי' שוטב נאמנת לומר מה צעלי, ומשמע דה"ל קטנה, אי"כ ה"ל צע"א נאמן הוא אפי' בקטנה וכסתומת כל הפוסקים, ובגם דלא שייך דיוקא בידידה, מ"מ י"ל דהקרובים שיעשו הנשואין בודאי ודייקו כו'. ומציין להב"מ

באר הגולה

ב פשוט הרמז"ס ספט"ז
חמ"ל אישות מניחיל דרב
מחזק

ב כמה דברים אמורים כשבאה לבית דין ואמרה מת בעלי התירוני ולא
הזכירה שם כתובה מתירין אותה לינשא [קלט] ומשביעין [קלב] אותה ונותנים
לה

ביאור חגר"א
[קלט] ומשביעין כ"י.
כמ"ש אין אלמנה כ"י.

באר היטב

[קלב] אותה. היינו ע"י השנועה להשגעת על הכתובה משביעין אותה שמת והגיע הז"פ של הכתובה. ק"מ צ"ע :

אוצר

ס"ק שמו אחד ב - ס"ק שמו

הפוסקים

שלה, וכענין צ"ד דדברים נודרין לנאכסין כ"י, וע"ש מה שכתבתי
לכוכי דכוכ"ג ליכא משום מדבר שקר תרחק.
ושמח. ומשביעין אותה. כ"ה לשון הרמב"ם ספט"ז דאישות.
וצעור סי' ק' הבין דכוונתו לומר שמשביעין אותה שמת
בעלה. ותמה עליו הצ"י וצ"מ שם דמאחר שמתירין אותה לינשא
ממילא גובה כתובתה מתנאי כתובה וכו', וא"כ אין מקום לשנוע
זו, אלא כוונת הרמב"ם שמשביעין אותה שנועת האלמנה כשאר
האלמנות. והביאו הדרישה שם אות ו'. ומלשון הלבוש נראה נמי
שפי' כהצ"י. [דינו ופרטו שנוע' זו ראה צ"ח י"ו].

גם הב"ח שם תמה, דהא ממה שאמרנו במתני דק"י הק"י
דאם התירו ערוה החמורה לא נתייר ממון הקל, משמע דא"ל
שנוע', ושמש"ה כ"י רצנו [הטור] דנותנין לה כתובה "על פיה"
כלומר ע"פ מאמרה בלא שנוע', [על דיוק זה ודעת הטור, עיין
במא"ש הלוי וצפתי"מ, דבסמוך], וחו' הא משמע במשנה ובגמ'
שהאשה נאמנת בערוה החמורה מטעם דמדע"ג הוא או מחזק
חומר שהחמרה עליה בסופה, וא"כ אין כאן עסק שנוע', ועוד
דאם אינה נאמנת בלא שנוע' אף שנוע' אין להאמינה כיון
שנוע' בדבר כ"י, אלא נראה דהיינו שנוע' האלמנה דילמא
תתפסס לררי, וכן הבין הכ"מ שכתב ע"ד הרמב"ם שמשביעין
אותה, דפשוט הוא כדון כל הצא לפרע מן היורשים.

וכן תרח"ש דף פ' ע"ד אף ש"י טעם להצטת הטור צהרמב"ם,
משום דאם הכוונה לשנוע' אלמנה, מה קמ"ל, פשיטא, וכי
עדיפא משאר אלמנות, מ"מ כתב דקושטא דמילתא נראה בכוונת
הרמב"ם כהכ"מ ושכ"י מהר"מ. ובכוכ"ג סי' ק' הגה"ע אות מ'
דח' ת"י הרח"ש על הטור, דשפיר הולך הרמב"ם להשמיטנו
דמשביעין אותה על כתובתה, כיון שהיא אינה מזכרת כתובה,
ולא מלינו שנוע' אלמנה אלא צאצא לגבות כתובה כ"י.

ובסור"ש הלוי סי' ט' בדע"ז טור צ' אחר ש"י דמריכטא לשון
הטור נראה דמסכים עם הרמב"ם לפי הבנתו, תמה,
דלדבריו יולא דדוקא צנשא על פיה חיטול כתובה שיכולה לישבע
שמת בעלה, משא"כ צנשא ע"פ גמסלית [או ע"א] דהא אינה
יכולה לישבע שמת בעלה, והטור פלוג בחו"מ סי' רפ"ד כתב דהנשא
ע"פ גמסלית נאמנת על כתובה ואלא הזכיר דעת הרמב"ם כ"י, ואי
לא מתפייגא חמויגא דרש"י צמשה דק"י שכתב הטול כתובה
"על פיה" כיוון לומר על פיה ודבורה לצד צ"י שום שנוע',
ומצינו להכ"מ והר"מ ה"ל, וכחצ, ושמשחי ממורי כמורה"ח
[הרח"ש] דהטור לא כתב כן אלא צניסח על פיה, לכן נראה
שחשבו כדי ליעול ממון, אבל צניסח ע"פ גמסלית יורה דהטול
אפי' בלא שנוע'.

וחח"מ סקפ"ג והצ"ש ס"ק ק"ל פירשו דברי הטור דכיון שצריכה
לישבע שלא נפרשה, מגלגלין עליה ג"כ שחשבו שמת
בעלה והגיע זמן פרעון הכתובה.

וכתב בעצי ארזים ס"ק קט"ד דעדיין לא הועילו צה, דברי
מבואר בחוס' ורש"י צ"מ דל"ו שאין מגלגלין בטענת שמת
אלא בדבר שדומה להיות אמת כמו שנוע' שותפין ואפטרופסין,
ובזה דני"ד ודאי אנו מחזיקים לאמת שמת בעלה שהרי מתירין
אותה

ובמרחשת ח"צ סי' ח' האריך להוכיח מהבג"מ מהסוגיא דכתובות
דק"י א"ס פוסקין מזונות לא"א, דע"א נאמן בקטנה,
א"ס מטעם הנו"צ דדיוקא כשהגדל, או כמ"ש הצ"מ דקדושי ידקין,
[וכנ"ל צפתי"], וכי שיש להמתיק סברה הצ"מ דכיון שהולך ממזר
מזה ומזה לכן גם הקדושים לא יניחו להנשא כל עוד שלא בדקו
הטעם. וע"ש מה שהק' משנוע' ל"צ צ', דאמרו שם לענין עד
מיסת ששבע לשקר שאינו יודע עדות, שאם אחר מקודם לאשה
שמת בעלה פטור מקרבן שנוע', משום דשוב אינה צריכה לעדותו,
דהולכת לצ"ד ואומרת ששמשח מע"א שמת בעלה, דמתירין אותה,
ואם נימא דע"א בקטנה נאמן, הא משכח"ל שיתחייב קרבן שנוע'
גם באמר לה, כגון שהיתה קטנה, דאכתי צריכה לעדותו, דהא
קמן וקטנה אינה נאמנת אפי' בשאר איסורים כ"ש באיסור א"א,
ודחי לה דע"פ תביעת קטנה אין קרבן שנוע' כ"י, וכחצ עוד
דלכאור' י"ל דפטור מקרבן שנוע' משום דיכולה לבוא לצ"ד
משכח"ל, אמנם הא ליחא דאכתי מפסידה מה שרנחה לקבל כתובה
משכשו והוי תביעת ממון כ"י, והאריך בכל זה.

ועיין בובד טוב ס"ק קמ"ה דראה להוכיח מהסוגיא דשנוע' ו
[כנ"ל במרחשת] דגם קטנה נאמנת לומר מת בעלי, דאלי"כ
משכח"ל קרבן שנוע' גם באמר לדודה דהא לא תהא נאמנת לומר
ששמשח מעד שמת בעלה, כמו דא"י ע"פ טעמה, אף תחתיו בעל
הח"ע דהא זה דו"ל דקטנה אינה מחייבת קרבן שנוע', והוא דן
ע"י דו"ל דשנוע' העדות ל"ד להביעת ממון כ"י ע"ש, [וע"י צמח
חנוך מזהר קכ"ט], וכי מיחו בלל"כ יש לדחות דא"י א צמח
אופנים. וע"י צננין נבי סי' כ' אות ו' שהביא ג"כ רש"י זו מהא
דשנוע', ונקט בפשיטות דנשבעין שנוע' העדות על טענת קמן.

שמו. בדי"א כשבאה וכו' ולא הזכירה שם כתובה. כתב

בערך שי נראה דאין צ"ד צריכים לשאול אותה
מה היא מצבא א"ס כתובה או להנשא, דלא חזר דבר זה בשום
פוסק, ובזה ח"ש מש"ק בישרש יעקב [דלדון זה] הוכי משכח"ל
הא דארי"ש שנוע' ל"צ דעד שאמר לדודה שמת בעלה ולא אחר
צ"ד דפטור מקרבן שנוע', משום דלא אפשרה, דברי ע"פ דבריו
יכולה צנמא לומר צ"ד מת בעלי ונאמנת, דק' הא התם מיירי
דעיקר תביעתה כיו הכתובה, ובדפרש"י שם, דאלי"כ ליכא קרבן
שנוע', א"כ כרי אינה נאמנת אף להנשא, אבל לפמ"ש ח"ש
דיכולה לומר צ"ד מת בעלי לצד, וממילא יחירוה וטעול כתובה,
ויותר מה כ' הריטב"א שם [לענין שהכחישה בעד] דלא ה"י לה
לספר צ"ד ששמשח מעד א' אלא כו"ל לומר סתמא מת בעלי
וכיחא נאמנת, ואיכ"י דאפשרה אופסה, ע"ש. וע"י צמ"ק ש"י
אות א' מה שחי צה צ"מ ומורה"א. וע"י מ"ש צה צפית שלמה
הכוונת צה צמ"ק ש"י אות ד'.

עוד כתב דהיכא שפ"א אחר לדודה חת לצ"ד שמת בעלה ולא
אמר צ"ד ואיכ"י אין דעתה להנשא, מ"מ י עיקר דרש"אית
היא להערים לומר צ"ד התירוני לינשא, כיון דיודעת האמת
שהעד אחר לה שמת בעלה, רק צ"ד אין מאמינים לה א"ס תובעת
הכתובה, ואין צה משום מדבר שקר תרחק כיון דעושה כדי להליל

לה כתובה אבל אם באה ואמרה מת בעלי חנו לי כתובתי אף לינשא
אין מתירין אותה שעל עסקי הכתובה באה והרי זו בחזקת שלא מת
ואין דעתה לינשא אלא ליטול (קלג) כתובתה מחיים בלבד.

וי"א

באר היטב

הוא יתיד דבר הזה ע"ש. וכנה"ג דף מ"ט ע"ג חולק עליו והאריך
זוה ולנסוף העלה דבין אמרה חנו לי כתובה והתירוני לינשא וזין
אמרה התירוני לינשא ותנו לי כתובתי לא תנשא לכתלה ואם נשא
לא תנא. אבל באמרה מת בעלי ותנו לי כתובתי חין ולאו ורפי' יצוי
אם תנא או לא ע"ש דף ט' ע"א. ועיין ח"מ ג"ש בה"י :

(קלג) כתובתה. מלשון זה משמע אם נשאת כבר שלא נרשית נ"ד
ותנין לה כתובתה דהא חזיל לה חשדא. והרמ"ש נקט"ד כתב
לענין הלכה. באומרת התירוני לינשא ותטלי כתובה לא תנשא כדי
לחוש לדברי הרמ"ש והטור. אמנם אם נשאת לא תנא דכדלי הם הרמ"ק
והרמז"ם לסמוך עליהם שלא להוציא אשה מתחת בעלה. אבל אם אמרה
חנו לי כתובה והתירוני לינשא אף אם נשאת תנא כיון דהרמז"ם

הפוסקים

סי' שמח — סי' ששס א"א

אוצר

מניחים לה להשבע שמת, דאין לה שבעה גדולה מזו שנשאת, וי"א
נמי מיגו דחשידא על איסור אשת איש חשודה נמי על השבעה,
ולריך עיון.

ובמת פתאום, ע"י בנתל"ש ה"ל ש"י דכנה"ג ליכא שבעה, דלא
חיישין דלחפסס לררי, כמוכח בס"י [ל"ו סעיף ה' ע"ש
בחי' וז"ש], וזכר ח"ש לשון הגמ' בדקט"ז ז', דליתא שם בליתא
שטח אמרו דבאמרו מת בעלי תנשא, דכונה "בליתא שטח" הוא
משום דלפמ"ש במשנה תנשא ותטול כתובה, הרי לריכא להשבע
שמת ע"י גלגול, ח"כ חין הוכחה דסמכין על אמירתה בלבד, אבל
בליתא מעשה שכלך לקצור ונשכו נחש, שמת פתאום, דכנה"ג
ליכא שבעה כ"ל, מזה מוכח דבאמירתה ע"פ אמירתה בלבד.

שמט. חנו לי כתובתי כר אין מתירין. א. הטעם שכתב
ש"ע דכ"י בחזקת שלא מת כו', כ"כ ברמז"ם סוף

פ' ג"ז דליתא. וכי הרמ"ש דע"א ח' דברמז"ם מפ' מ"ש בגמ'
"אדעתא דכתובה אחאי דהיינו דמשום חימוד ממון משקרא, ורש"י
שם פ"י דלחפוקי ממונא צעין סבדי, וכ"כ ה"י, ונראה הכונה
[ד"ה למשקרא, אלא] שכל חלוי על מה צאה להביד בצי"ד,
כשצאה להביד להחיר להנשא בלבד האמינות רבן ומשום עיגונא
כו', וממילא גובה הכתובה מתנאי כתובה, אבל כשלא צאה אלא
לכתובה שבה ממון, צעין ז' סבדי, ואף להנשא חין מתירין כו'.
ועי"ש בדבריו שצ"ס ש"א. וכ"כ ברמז"ם שם, דאחר שהביא
לפרש"י, בקשה מימ נכימנה חן אנשואין בלחוד ולא נדרוש מדיכ
דלכשתנשא וכו', י"ל דרבנן הימנה משום עגונא היכא דעיקר
דעתה משום נשואיה כו' אבל כשצריך עדותה ליכא עגונא לא
הימנה. וכוסיף, ד"ל עוד דכימנה דדייקא ומנסבא הוא משום
חומרא שצופה, וזו שצריך טוהה לכתובה חלוי לא תנשא ולא
מקלקל נפשה, וגובה כתובה שלא דין ובעדות שקר ולשון המאורי
שם, שהדברים מוכיחים שלא צאה אלא על עסקי כתובה ואין דעתה
להנשא כלל ואין כאן משום עיגונא אלא חפוקי ממונא הוא ואינו
אלא בשנים.

ובעצי ארזים סק"ט מבואר להרמ"ש סוף נדרים הוא מתנשא
משקרת, שכתב שם לענין אמרה גרשתי שאם תצטב
כתובתה חנה נאמנה [אפי' להנשא], דשמת מחמוד ממון אומרה
כן, וכדאמרי גבי מת בעלי חנו כתובתי דאף להנשא חין מתירין,
ע"כ, ולחוס' ציבמות דקט"ז ד"ה וליחמני, לפ"מ שדייק המהר"ק
שורש ע"ב דסברי חוס' דבגרשתי גם בכתובתה כתובה נאמנה
להנשא, ורק לכתובה ח"כ, ועכ"ל דסברי דאמריין דדודאי לא תצבור
[מפני חמוד ממון] להיות כל ימיה באיסור כו', וכמ"ש הרמ"ש
שם [לענין אחר], ח"כ מ"ט ח"כ להנשא במת בעלי כשכתובתה
כתובה, וכל ליכא חשש דמשקרת, וי"ל דהיינו משום דכזה יש
חשש שאומרת בדדמי, כדחיישין במלחמה וכיו"צ, וה"י חיישין
דמשום

אוחה לינשא על פיה, וכ"ש להחוס' ציבמות דק"י דמטעם הק"י
כודו ג"כ דגובה כתובה, ח"כ גם לענין שבעה איכא למידן ק"י,
אם נסמוך להחיר ערוה החמורה כ"ש דנמנוך ע"י שלא תנעוך
לישבע שמת להצנח לה כתובה, אלא נראה עיקר כמ"ש בצי"ד
דהיינו שבעה כתובה כשאר חלמנה, ומה שהקשה הרמ"ש [הר"ל]
דח"כ פשיטא, נראה דלפי שכתב בליתא הפרק דין אומרה לבעל
גרשתי וכו' מכחישה דגויה בכתובה דכזה ח"כ לריכא לישבע
שלא נפרעה, דכיון שאומר לא גרשתיך כו' הוי כאומר לא נפרעתי,
לכן קמ"ל כזה שאין הבעל לפניו שצריכה לישבע שלא נפרעה.

ובפני משה ס"ק קנ"ה כתב דשפיר הוסיפו זהו לתרץ עכ"פ דברי
ברמז"ם, משום דלשיטתו חז"ל, דסובר דמגלגלין בטענת
שמת כמ"ש בחו"מ סי' שד"מ צמח, [וכ"כ בבית משה סק"ט],
וע"ש בסמ"ע ושי"ך כו', אמנם על הטור בעמנו קשה דהא פסק
בחו"מ סי' ל"ד שאין מגלגלין בטענת שמת, ואפשר דהטור כתב כן
להרמז"ם אבל הוא בעמנו חינו סובר כן, עוד נראה דלא קשה
מידו אף להטור, דלפמ"ש באורים ותומים [סי' ל"ד סק"ב] לתרץ
סתירה דברי המחבר, שצ"ס פסק דאין מגלגלין בטענת שמת
וצ"ס שד"מ פסק דמגלגלין, ותירץ דהיכא דעיקר השבעה הוא
על טענת צרי ח"כ חין מגלגלין בטענת שמת כיון דלא דמי לעיקר
השבעה, משא"כ אם עיקר השבעה צאה על טענת שמת שפיר
מגלגלין בטענת שמת ע"ש, לפ"מ מעיקרא לק"מ, דהא כהא ג"כ
עיקר השבעה צאה על טענת שמת כדון כהא ליפרע מנכסי יתומים,
לכך שפיר מגלגלין בטענת שמת.

ובחן טוב ס"ק קמ"י אחר שהביא להכ"מ ה"ל, ומ"ש כזה בצי"ש
ה"ל, כתב, ונראה דדברי ברמז"ם והמחבר מחפשיין
כפשוטם, דלא מיצטו להפוסקים שהביא הטור בחו"מ סי' פ"ב
דבעל השטר לריך לישבע על כל הטענות, כהא נמי לריכא היא
לישבע, דטענין ליה וליוורשו כל טענה דשכית ושמת בעל ח',
ואפי' להרמז"ם הסובר דאין בעל השטר לריך לישבע אלא על טענות
פרטון שהשטר עומד לכך, היינו לאפוקי טענות מחילה דכיו נמי
טענה גרועה כדמשמע בסמ"ע שם סק"ט, משא"כ טענה זו
שמת עדיין חי היא טענה מעלייתה דמסייעה לה חזקת אשת איש
וחזקת חי, ח"כ לכו"ע לריכא היא לישבע.

ובנשאת ואח"כ באה לגבות כתובה. בנתיבות לשבח סקמ"ד
אחר שהביא להכ"מ ה"ל, כתב, דהיינו כל זמן שלא
נשאת, אבל כשנשאת כבר לא שייך כזה שבעה, כדאמרי צריש צ"מ
מיגו דחשידא חממונא חשידא אשבעתה, וכ"ש זה דמיגו דחשידא
חאשה איש חשידא נמי אשבעתה, ואין לומר דאף כשעדיין לא
נשאת חשודה אלא לא תנענה שהעידה שקר בצי"ד, דהא כתב רש"י
בקדושין דמ"ג ז' דחמירה לחיובי איסור שבעה יותר מלאו דלא
תנענה. גם צח"ט ה"ל כתב דל"ע אם נשאת לריכא להשבע ואם

אוצר

סיק שמש אית אד

הפוסקים

ג. תבעה כתובתה חוץ לב"ד ואח"כ באה לב"ד ואמרה רק מת בעלי. עיי' במהרי"א ענין שם"ק בסמוך אות א' דמה שאמרה חוץ לב"ד לא אינכח נן כלל, וע"ש מה שיישב זה משה"ק על הריענ"א שם. גם בצרכת יוסף סי' ל"א כתב דהספד נותנת שכל שב"ד אומרת מה בעלי סתם או שנאמר לה מעד אי שמת בעלה אף שחזן לב"ד אמרה לעד שיצא לב"ד להעיד לה כדי שהגבה כחוצתה, מ"מ כל שבפני צ"ד אינה חוצעת הכחוצה הרי אלו רואים שאין לה חימוד ממון כל כך, ולא חיישי' להעמרם בזה, וישיב בזה ג"כ קושיו הג"ל.

ד. עברה ונשאת, אם לא תצא, ואם נותנין לה כתובה. כתב הח"מ סקפ"ד דממ"ש בשו"ע בסמוך [וכי"ה ברמב"ם], ואין דעתה להנשא, משמע דאם כבר נשאת שלא ברשות צ"ד נותנים לה כתובה, דהא איזל לה חשדא. וכתב דדרישה ארי סק"ב, דמשמע דפשיטא לי דלא חל, והב"ש בס"ק קל"א כתב כן [רק] לשיטת הרמב"ם, [דהיינו דיעה אי' שבסעמ"ד דמותרת בגווי דהתם], וכדפי' הב"ש דלדעתו האיצטעא בגמ' שם היא רק לענין כתובה, ומחמ"מ משמע דנשאת מהני כאן לכל הפוס', ולי"ע דהח"מ בס"ק ק"א [כשזן כמה שלא הביא השו"ע בסעמ"ד דעת הר"א"ש המחמיר בצע"ה דלא אפשר, הוסיף], רק בדין דכתובה כתב בסוף סעמ"ד בשם הר"א"ש דאין מחירין, ולא ציאר דכיוו' אם להתחילה או אפי' בדיעבד, ע"כ, והא' לפמ"ש הח"מ כאן הרי אפי' לא אמרה כלל החירוני להנשא כתב נמי בדדיעבד לא חל, ולי"ע. וכ"כ צמד עוז ס"ק קצ"ה, דמ"ש הח"מ בס"ק ק"א נראה כפותרים למ"ש כאן.

ובאפי' זוטרי הביא להח"מ והב"ש הכ"ל, וכתב שכן דין, דמדלא קאמר ר"נ "לא תנשא", חל "אין מחירין" ש"מ דרק אסור לב"ד להחירה כיון דלא טענה חלל כתובה, אבל אם נשאת שלא ברשות צ"ד ואח"כ שאלת כתובה, לא חיישין שמה חי הוא, שאילו הי' קיים לא היתה נשאת, ולפיכך נותנין לה כתובה. ועיי' בנכ"ג המוצא בס"ק שניג אות ד' שדיוק ג"כ כך ממימרה דר"ג, ומ"ש בזה להלכה.

ובעצי ארזים ס"ק קצ"ה, אחר שציאר דלכתוב' ציצמות לפמ"ש"פ במהרי"ק, הא דאין מחירין ב"חמו כתובת"ה הוא לאו משום דחיישין למשקרת, אלא דמשום חמוד ממון לא דייקא כולי האי כו', וכמוצא בזה א', הוסיף, ח"כ גם בעברה ונשאת שלא ע"פ צ"ד איכא חששא זו, ומוליחין אותה ממנו, מיהו מלשון הרמב"ם [והשו"ע] ודאי משמע בדיוק הח"מ. ובס"ק קצ"ו אחר שציאר דלהרמב"ם הא דאין מחירין הוא משום דחיישין שחלן לב"ד אחר ותגבה כתובתה, דאלי"כ כיון דלא חסול כתובה הי' לנו להחירה דשיב ליכא חימוד ממון כו', וכ"ל בזה א', הוסיף, וצ"ה ח"ש הלשון דאין מחירין אותה, דהול"ל אסורה להנשא, אבל להג"ל נוחה שפיר, דלא קאמר רק אין מחירין והוא מחשש הג"ל, אבל ודאי שאם עברה ונשאת בלא היתר צ"ד, אין מוליחין אותה דגם בזה א"ז יש חזקה דדייקא ככלל הנשים, וצ"ה ח"ש גם דעתו בסעמ"ד כו', ע"ש.

ובפני משה ס"ק קצ"ו [מנזרח דגם לדעת הרמב"ם לפמ"ש"פ בו הח"מ ל"ל נמי דחלל, ש] כתב, דלהח"מ ל"ל דלא חיישין כלל לשמה חששא באיסור, וקשה, דהא בלחמ' תנו כתובתי אפי' הוסיפה החירוני, כבסעמ"ד, לחמ"י בגמ' דיש לז' לומר דלדעתה דכתובה אחיה ואין מחירין אותה, אלא דחיישין שמה חששא באיסור, כ"ש בזה שהזכירה כתובה לחוד דפשיטא לגמ' דלדעתה דכתובה אחיה, ודאי דיש לחוש לשמה נשאת באיסור, ולמה יתן לה כתובה, ונראה דלזה כיוון הב"ש בס"ק קל"א צ"ה ואין דעתה להנשא, במ"ש דלהרמב"ם

דמשום חימוד ממון אומרת מאומד דמת אף שאינה יודעת צדור, ולא דייקא. וצ"ה שוב מביא דהתוס' בכתובות דפ"ט ד"ה מינו וצ"מ דיי' ד"ה הול"ה, סברי כהר"א"ש הג"ל, וכתב דהתוס' ציצמות קאי אליבא דמ"ד גבי קטטה דסעמ"ד דהטעם דאינה נאמנת הוא משום דאומרת צדומי, ולמ"ד הטעם משום דמשקרת אין חילוק בזה בין גירושין למיתה, והתוס' דכתובות וצ"מ סברי כמ"ד דהיא מחשש משקרת. וע"ש מ"ש בנזכור התוס' דיצמות לענין גרשתה.

ושם בס"ק קצ"ו ציאר דעת הרמב"ם, דהא דאין מחירין הכא אף ד"ל דיון דידועת עכשו שלא חפיק אומרת וכתובה לא תיטול אף שנתורה להנשא, ח"כ שוב ליכא חשש חמוד ממון והוא כשאר הנשים דודאי לא תקלקל עלמה [להנשא באיסור], ואם חששא ע"פ היתר ודאי דקוטטא קאמרה דמת בעלה, ואיכא חזקה דדייקא ככלל הנשים, מ"מ קמ"ל ר' נחמן בגמ' דבאמרה תנו כתובתי אין מחירין, (וצ"ה ח"ש לשון "אף להנשא" אין מחירין כו' ע"ש), והטעם י"ל דהוא [לאו מחשש איסור, אלא *] משום דחיישין שמה חששא לב"ד אחר ותגבה כתובתה ע"י היתר צ"ד זה שצידה כו', ועיי' בסוף דכיוו' שהוצאו בזה ד'.

ועיין בדברי הב"ש המוצא בפני"מ שצ"ה ד' מ"ש ע"ד הרמב"ם, ובמהר"ל המוצא שם מ"ש בשם הרמב"ן.

ובשו"ת ר"ב אנגיל סי' כ"צ דל"ו ג', אחר שכתב לענין הא דמותרת באמרה מת בעלי דלעיל, דהיינו אפי' לא אמרה החירוני, חלל כמה בעלי סתם סגן, ובס"ק שמי"ב אות ב', הך ח"כ אמאי כשהזכירה כתובה אינה נאמנת, הרי יש לה מינו דאי ע"י היתר אומרת מה בעלי סתם, ותנשא ותטול כתובה, וכתב, דנראה דהוי כמינו צמקום עדים או צמקום חזקה דודאי כוונתה רק לכתובה, ולא מהני מינו. וע"ש שציאר דאף ד"ל דלא מהני מינו משום דהוי להול"א *, מ"מ לא נוחה לי בזה, משום דהרי"ש בס' שו"ע ולי"ב כתב דהסכימו האחרונים דגם מינו להול"א אמרינן, והרי"ב ח"ג סי' ע"ח כ' דהוי פלוגתא דרבותא, ואף שצ"ה ככללי מינו סובר דלכו"ע ל"א מינו להול"א, מ"מ הא כ' בעל הכריתות צד"ו דגבי משארתהני נאנסתי גובה כתובתה צמינו אף דהוי להול"א משום דהיא טוענת כרי והוא שמה, וא"כ הי' כמה בעלי, אם לא שנאמר דהתם לאו צברי ושמה בלבד חליל חלל גם משום דחזקה דגופה מסייעת לה, ואף דצ"ד איכא חזקה אחרת, חזקה דלא משקרת, או משום חומר דבסופה או משום מדע"ג, מ"מ חזקה דגופה עדיף, אך כ"ז דוחק, ומה גם דבעל הכריתות לא חלל חלל משום כרי ושמה, הן אמר שהרי"ב צ"ה שם חלי לה בחזקה דגוף וצברי, [מ"מ מצעל הכריתות משמע כנ"ל]. וע"ש מ"ש ע"ד המינו בס"ק שני"א אות א' ד"ה וכתב עוד.

ג. ואם באה אח"כ לב"ד ואמרה רק מת בעלי החירוני להנשא. כתב בנזכ"ה סוסי' ל"א דודאי לא יעלה על הדעת שנאמנה, דשוב אינה נאמנת לעולם, שכבר חיינו שהיא מנקהת כתובה. גם צערוך לנר על דברי הגמ' שם כתב דזה פשוט דאף דאח"כ בזה עוד פסס לב"ד ואמרה מת בעלי ולא חצטה כתובתה, מ"מ אין מחירין אותה, כיון שכבר הראתה ערמתה.

(*) מלשוננו שם להלן, ומובא בס"ק שני"א, ע"ש. מיהו צ"ע אם יש לחוש שחלן לב"ד אחר לגבות כתובה, הרי שוב יש חשש שאומרת משום חמוד ממון, דאם לא תגבה כאן, תגבה בב"ד אחר. (*) וכתובתה בזה לומר, דלפ"ו לא חת"י ראי' מכאן למ"ש שם מקודם לענין מת אחי אייבם לאשתו, דלא מהני גמ' מינו דאי בעי אמר רק מת אחי, משום דהוי מינו במקום עדים חזקה כו'.

ביאור הגר"א

[קלט] וי"א דאפי.

דנא איבעי להו אי

[קלט] (וי"א) (קסב) דאפילו יש לה עד (קלד) שמת לא מהני בכה"ג (כ"י צסס הריטב"א) :

באה

משום ולא משקרא או משום דדיקא ומנסבא והיא אינה רוצה להינשא אבל לדעת הרמב"ם שסובר דאיפשא ואיבעיא דמשום ולא משקרא כמ"ש בסוף ה' גרושין וכ"כ הרמב"ן מהא דשם צ"ב צ"ד מהני ע"א ועמ"ש בסמ"ח :

באר היטב

פתרי תשובה

(קסב) דאפי' יש לה עד שמת ע"ש מ"ג דאם נשאת ל"ת כמו גבי עד א' נקטטה נפטיק מ"ח ועי' נמה"ל סוס"ק קס"ו עכ' ונראה עוד דדוקא בלחור תנו לי כתובה לחור הוא דלא מהני עד א' אבל אם אחרת תנו לי כתובה והתירוני לנשא דגבי דירה הוא נעיל דלא איפשא גבי עד א' שריא אפי' לכתולה כיון דגבי עד א' נל"ז שריא בדיעבד כמו נקטטה א"כ בלחור התירוני לנשא דהוא נעיל דלא איפשא אפטר דנדרגנן ספיקא לקולא ועוד דאי כמו ס"ס דמיידי נתנו לי כתובה לחור עכ"ד ע"ש.

(קלד) שמת. מלשון הריטב"א משמע דלא התמיר חלה בהצילה היא העד לנ"ד דלא יש לחוש שהיא שכרה אותו בשביל הכתובה אבל כל שהעד נא לנדרו לנ"ד למה לא נאמין לו וא"כ קשה על רמ"א למה כתב כל שיש לה עד ולא כתב כל שהצילה העד לנ"ד כלשון הריטב"א. תיבת. ולא ע"א חומר קברתיו נאמן. עיין צ"ש :

תש"ס לא הניא רמ"א דין זה כ"א בכלן

אוצר

סי"ק שמת אה ד — סי"ק שנ אה א

הפוסקים

ולא להנשא, שזו אינה נאמנת כלל, ואפי' נשאת, דחלין דנשאת כדי להוליד כתובהה, לכן תלך ואין לה כתובה, ולי"ע, ומניין להב"ש. וכן תמה בערוך בשולחן סעיף קי"א דכיון דנשאת שלא ברשות צ"ד, והרי יש מהרש"אונים דסבירי דאפי' כשהצילה ע"א שמת צעלה לא משגחין צ"י, מפני שחשודין גם אותו מפני הזכרת כתובהה, והרמ"א דבסמוך הביא דיעה זו, ואין אפשר דנשאת מעצמה פטול גם הכתובה, ולי"ע לדיוא.

[ועי' במרה"צ שנס"ק שניא שצ"ח מהרמב"ן, דבאמר חנו כתובתי אין דעתה להנשא, ולי"ע שנתנה בליסור, מיהו אם יתירוב יש לחוש שעי"כ נתנה בליסור. מיהו י"ל דאין ראי' לנשאת דכח דתלך משום זה, דכחא בא אמרין דלא התירוב, הרי אין לה על מה לסמוך, וא"כ יתכן דאם נשאת י"ל דעכשיו נודע לה שמת, ולא נאסרה שנתנה בליסור. והנה לטעם רש"י המוצא בלחור א' י"ל דגם נשאת לא מהני, דכחא אין כאן עדות, וכמ"ש הח"ט המוצא בס"ק בסמוך אות ד' דעתו גם כשנא ע"א, אם לא דנימא כהב"ח המוצא בס"ק שצ"ח אות צ' דעלם הנשואין הוי כעדות ע"ש, ואף דכיון דאמר כבר מקודם חנו כתובתי, כי הפוס' שצ"ח צ"י דלא מהני מה שאתה א"כ מת צעלי לנדר, אולי י"ל דהיינו רק לכתולה, מיהו עי' בס"ק כה"ל דיש חולקים על הב"ח א'.

שנ. וי"א אפילו יש לה עד כו'. א. צפנים לזין שהוא מכריז צסס הריטב"א, שכל הדין הקודם דתנו כתובתי, כתב, ומסתברא דכ"כ אם הביאה היא ע"א לנ"ד שמת צעלה וכתובה כתובהה, אמרי אדעתא דכתובה אחאי, ואפי' אח"ל דעתמה דע"א משום דלא משקרא [במדע"ג], לא הקילו חכמים להאמינו בדבר שבערוה חלה משום עיגונא ומשום חומר שצופה. וצ"ח בקי"ע להכריז מיעזבג, דהכונה כמ"ש שם לפני זה גבי חנו כתובתי, [ובמוצא בתחילה ס"ק הקודם], דאשח זו דעיקר כוונתה על הכתובה, אולי לא תנשא ולא מקלקל נפשה וליכא חומר שצופה, וגם דכח"ג ליכא משום עיגונא. ועי' בדברי הרמ"ש ומר"ל דבסמוך.

וכצ"י

היינו אפי' בבקשה רק כתובה דסעמ"ג, וממילא גם הא דמסיק דבנשאת לי"ת ומקבלת כתובה, שייכא נמי בסעמ"ג, וכדחבין בדרישת ארי המובא למעלה, וכ"כ דהס"ק קאי לסעמ"ג, מ"ש ה"ש בהמשך דבריו, וכן דאין מתירין כו', והיינו הא דסעמ"ג, אמנם בבאור מנחם מגיה גם ה', וכאן, וכ' דצ"ל : ולעיל, ברם לפי"מ שנ' מהפנ"מ והדרישת ארי שהבינו דקאי לסעמ"ג, א"ש הכל וא"צ תקון.

(ב) מביאור מנחם. (ג) כן צ"ל, לפי המשך באור הפנ"מ.

(ד) ג' שכן צ"ל במקום : תחילה, שבספר.

להרמב"ם קשה בסוגיא כו', וכוונתו נמי למ"ש ג"כ דמ"א זכ"א משמע דלי"ת כלל לשמא נתנה בליסור, דע"ז ק' מהסוגיא וכנ"ל, וצ"ח דני דסוצר הרמב"ם דלי"ת שנתנה בליסור מכה חומר שצופה, והתנש הוא שמת אין כוונתה [כלל להנשא] רק להוליד המעות, וצ"ח הוא דמצינא בגמ' גבי אמרה חנו כתובתי והתירוני, אבל צ"ח להנשא מותרת, דודאי לא נתנה בליסור, ושנשאת וא"כ מנאקת כתובה י"ל דנותנין, ומ"ש דאין נותנין ומשום דהאיבעיא לא אפשר, היינו כל זמן דלא נשאת כו', וכאן דאין מתירין גם להנשא, היינו משום דהיא צעלה לא אמרה התירוני [ומוכח דהיא יודעת שמת ב' ומ"מ נשאת י"ל דגם בכה"ג דייקא נודע לה דודאי שמת ב'], אבל להח"מ א"ל לפי כן, דבסקפ"ז פ"י להא דסעמ"ד דלא כה"ש, חלה כה"כ וכה"כ דהרמב"ם סוצר דכ"ח כתובתי והתירוני הוי איבעיא בליסור דרצן ולקולא כו', לפי"ד הרי חיישין שמת נתנה בליסור כו', א"כ איך דייק כחא הח"מ דלא חיישין, חלה על"ל דבאמת א"י דקדוק, ומ"ש הרמב"ם "ואין דעתה להנשא", הוא לתרץ מה שקשה לכאורה אחאי פשיטא להגמ' דבאומרת חנו כתובתי לחוד, ודאי דאדעתא דכתובה אחאי, ולמה לא נימא שמת אחאי לנישואין מכוונת, והא דהזכירה כתובה משום דסברא דצ"ח חשתי, וכדאיבעיא שם לומר בלחור חנו כתובתי התירוני, דאף שהזכירה הכתובה בתחילה, אחאי י"ל דהעיקר הנשואין חלה דלא ידעה צמאי משתריא, וכ"כ נימא כחא, לכן קאמר דזכ אינו, דהזכירה כתובה לחוד דכחא, אמרין דאין דעתה להנשא כלל, וצ"ח רק אדעתא דכתובה קאחאי, משא"כ שם דאמר גם התירוני, אבל לענין כתובה צ"ח אף כשנשאת אין לה, כי חיישין שמת נשאת בליסור כו', ולי"ע על הח"מ דכאן דייק בפשיטות מ"ל הרמב"ם דיש לה כתובה כשנשאת, ובסקפ"ז פ"י כה"כ וכה"כ, ולפוס ריכטא הוי תרתי דסתרי כו', וכ"ש לפמ"ש בסעמ"ד דהעיקר כה"כ וגם שם נשאת שלא ברשות אין לה כתובה. עי' בדבריו שנס"ק שניא אות א'.

גם בארץ צ"י ס"ק קמ"ז כתב ע"ד הח"מ, דאפשר דלפי שאתה מת צעלי חנו כתובתי אומדין דעתה שכוונתה ליעול כתובה

(א) מ"ש ואין דעתה להנשא. ובביאור מנחם כאן כתב דס"ק קל"א שבב"ש גרשם בטעות על סעמ"ג, וצ"ח לצינו לסעמ"ד ע"ד הש"ע חנו כתובתי והתירוני דמתירין ואין נותנין כתובה כו'. [מיהו גם במהדור"ק דה"ש מצוין הס"ק לסעמ"ג כדלפנינו על, ואין דעתה להנשא", ושם אחר שכ"י שכי"ה ל' הרמב"ם, כתב ע"ז ממש, ג"ל דס"ל דלעולם אין חשד עליה שנתנה באיסור כו'. והנה אף שבפ"י הסוגיא והירצא מזה, דבנשאת אין חשד ומקבלת כתובה, קאי בעיקר לדין דסעמ"ד, מ"מ מ"ש ד, מלשון זה משמע "וכו", קאי נמי על סעמ"ג, והיינו דשם כתוב דלעולם אין חשד, ונ' דהכוונה ב, לעולם

אוצר

סיק שם אורח א

הפוסקים

ובקונט' היתר ענונה (להרי"ז מיונצרג) ד"ע טור ז' כתב דלהרע"ז אף דסבר דהאיצטיות נפשוט, וגאמן ע"ה משום מדעליג לחוד, וגם ל"ל חשש דשכחתו, דכל ישראל מי נחשדו כו', מ"מ י"ל דס"ל כמ"ש בתוס' דבכל אלו איכא דיוקא זוטא, וזה מספיק לנרץ לסברה דמדעליג שיחשב כעדות גמורה, וכן מפורש בדבריו דל"ג ז' שז' דודאי תרוייכו טעמי איחנהו צע"ה אלא דמספק"ל הי עיקר כו', ובדין זה נראה עיקר טעמו כמ"ש מקודם שם דאשה זו דעיקר כוונתה לכתובה אולי לא חשבה ולא מקלקלה נפשה, וגם משום עיגונא ליכא, משא"כ בקטטה דאשה לשם נשואין ואיכא עכ"פ דיוקא זוטא שלא תקלקל נפשה מתוך החומר שצופה [וגם איכא משום עיגונא, משי"ב סובר שם דע"ה נאמן], ועי' במהרי"ט ח"ב אה"ע"ז סי' ל"ז ובזית שלמה סליג ולי"ד [המביא צאות ד' ע"ש] שתי ג"כ צ"ח האופן, ואני הוספתי ראי' מהרע"ז"ה טעמו. [ועי' כע"ז צח"ט שצ"ח ז', ובע"ה סק"ט, וע"ש מ"ש עוד צ"ח].

וכתב בקרן אורה ציממות דק"ז דבזמנת נראין דברי הרע"ז"ה, ולא הקילו צע"ה אלא להחירה ומשום עיגונא, וכמבואר בדברי ה"י, אצל כשצ"ח לחצות כחוצה, עדות ממון היא וע"ה ח"ב, ומ"ש ה"י דהרע"ז"ה מספק"ל כע"ה בקטטה או במלחמה, אין נראה כן מלי הרע"ז"ה, אלא מילתא דפשיטא היא דלענין תציתת כחוצה ע"ה אינו נאמן.

ובנתיבות לשבת סקמ"ה הביא ראי' לה"י, מהא דלמרי' בשבועות ל"ב ז' הכל מודים בעד מיתה [שנשבע שאינו יודע עדות שחייב קרבן שבויה, וכגון] ולא אמר לדידה ולא לז"ד, ועב"ל דעיקר תציתתה על הכחוצה, וכדפרש"י, דאם תצעה לבעיד כדי שחשש, הרי אף שהזכירה גם כחוצה ה"י פטור מקרבן שבויה, וכמו גבי אנס צחי למ"ד קנס הוא חוצה, העדים פטורים, ולדברי הרע"ז"ה מה הפסידה צמה שכפר בעדות, הא אפי' אם ה"י מעיד שמה לא ה"י נאמן, כיון שחוצה הכחוצה. וכן הקשה על הרע"ז"ה שצ"ח שמשחתה ש"ז פ"ז.

ובבית משה כ"ח חירץ דצ"ח אף שחצעה הכחוצה, אין הוכחה דצצ"ח הכחוצה צ"ח, דאפשר דצצ"ח החירה לחוד צ"ח, אלא כיון דר"ח להשגיחה שיעיד לה, ואין מחויבין קרבן שבויה אלא בכפירת ממון, הוכחה לז"ח מכה כחוצה, דהא חזין דדוקא כשצ"ח שחצעה היא צצ"ח הכחוצה לא מהני, דהא צ"ח גם צ"ח מכה מת צע"ל לז"ד, כיון דר"ח נועלת גם כחוצה ה"י למיחש שמה צע"ק צצ"ח הכחוצה צ"ח, ואינרומי קמערמא, וכמ"ש כו"ז צ"ח דפוגמת, אפי"כ ל"ל דכל שאין הוכחה דלכחוצה צ"ח, נאמנת, אם לא כשהזכירה כחוצה צ"ח, וצ"ח ל"ל הוכחה אפי' כשהזכירה כחוצה וכנ"ל.

וסהריא"ז ענין סימן כ"ו דף כ"ח סוף טור ז' תירץ, דמ"ש דצצ"ח כחוצה אין מחזיקין, היינו כשחצעה צ"ד, אצל מה שאומרת חוץ לז"ד לא איכפת לן כלל, ולפ"ז א"ש, דשבויה העדות נובעת שלא צפני צ"ד ובלבד שיכפור צ"ד, אפי"כ הכא משב"ל שהשגיחה חוץ לז"ד שיצא ויעיד כדי שחצעה כחוצה, ואפי"כ צ"ח לז"ד ואמרה רק דצ"ח לאינסובי ע"פ העד שאמר מה צע"ל, והעד כופר צ"ד. ועי' מ"ש על גמ' זו הביא שלמה המוצא צ"ח לאות ד'.

ובישועות יעקב צע"ה סק"ז הק' ע"ה הרע"ז"ה, מהא דכחוצה דק"ז, דמשי"ב ר"פ ששמתו צ"ח שמה צ"ח, איבי דלי צ"ח אינסובי מונסבא כו', ואי יומא דצחוצעה כחוצה גם ע"ה אפי' להחירה, למה יגרע חוצעה מחזונה מחוצעה כחוצה, [שמואל דהסם דאין פוסקין מחזונות מחזי"ב], ועי' שתי דצ"ח גם כחוצה כחוצה ה"י להאמינה צמיגו דשחקר ולא תצעה כחוצה כו'.

וחב"י הביא להרע"ז"ה, וכתב דאין דבריו נראין צע"ל, וכי' ה"מ צסקפ"ה דמשי"ב השמיטה בשו"ע. והח"מ חמ"ב ג"כ מ"ל לחדש חומרה זו בלא ראי', דהא מלינו דע"ה שדיק לפעמים מיתה. ועי' בזית שלמה שצ"ח ד' ש"מ מהרמז"ם ל"ל סברה הרע"ז"ה כו'. וכ"ה צב"הג"ה צ"ח קל"ט (ה"ז). ועי' בארץ וצ"ח שצ"ח ג' דאפשר דה"י רק לענין דיעבד דחלל כתב דלא ל"ל, אצל לענין לכתובה מודה כו'.

והרח"ש צ"ח ג' אחר שצ"ח טונת ה"י דכיון דהעד נאמן מה איכפת לן מדבריה שחוצעה כחוצה, כתב, דא"י חמ"ה, חדל דהא חזין גבי ע"ה בקטטה דמ"י מספקין בעדותו משום דידה, ותו ד"ל דהרע"ז"ה מ"י, "אדעתא דכחוצה אח"ה" כפרש"י, דכיון שחצעה הכחוצה דהוי ממונה צ"ח סה"י [וכנחחילה ס"ק הקודם], ואפי"כ הכא נמי כיון שהצ"ח לז"ד לחצות כחוצה ה"י בממונה צ"ח העד, ועוד וזהו הנכון, ד"ל דסבר הרע"ז"ה דעיקר טעמו שהאמינו חכמים לע"ה ואף לאשה עצמה הוא משום דדיוקא כו', או גם משום מדעליג, וכיון דבאומרת מה צע"ל וחוצעה כחוצה אינה נאמנת דלמרי' דמשום חומד ממון לא דיוקא, אפי"כ גם צע"ה כל שחוצעה כחוצה לא מקילין, דהא איבי לא דיוקא, ויתכן דהיינו מה דס"ק הרע"ז"ה ואף אח"ל דעממא דע"ה משום דלא משקר, לא הקילו אלא משום עיגונא ומשום חומר שצופה, כלומר דלא החירו אלא צ"ח נמי חומר שצופה דמחוך כך דיוקא. וכ"ה צ"ח צ"ח קל"ז דלכאורה י' דסובר הרע"ז"ה דזה דמי לצע"ה דע"ה בקטטה כו' דלא דיוקא.

ובמראות הצובאות ס"ק קס"ו חמ"ה ע"ז, הא גבי ע"ה בקטטה גופא כי ה"י צ"ח הרע"ז"ה והרע"ז"ה דאופשטא האיציטא וע"ה נאמן צ"ח משום מדעליג אף שהאשה הוחזקה שקרנית וכ"ש דלא דיוקא, [וכן מסקנת הרע"ז"ה צחי ע"ש], אפי"כ מ"י אינו נאמן גם הכא משום מדעליג, [וביד יוסף] (לר"י דייטש) סי' ע"ה ד"ה חמ"ה, חמ"ה מ"ש הרע"ז"ה גביטין דף ז' צ"ח הרמזין דעיקר הטעם דע"ה נאמן הוא משום דהוי גילוי מילתא בעלמא כו' וכשנראה שאינו משקר נאמן, ומ"ש משום חומר שצופה כו', הוא רק מפני רגון הצריות כו', ואפי"כ אף במאירה כחוצה ה"י מהדין להאמין לע"ה], ותו דאפי"כ למה דיוק הרע"ז"ה אם "הביאה" העד לז"ד, הא לעממא דלא דיוקא אין העד נאמן בכל גווי כו', לכ"י דעיקר כפי הא' דהר"ש, דסובר הרע"ז"ה כפרש"י דכיון שצ"ח צצ"ח הכחוצה דהוי ממונה צ"ח צ"ח עדים כו', ומה שס"ס, ואח"ל דעממא משום דהוי משקר לא הקילו אלא משום עיגונא כו', נראה שנחכוך למ"ש ה"י ר"פ האשה רצה צ"ח הר"ה והרע"ז"ה, דע"ה נאמן מהחירה מטעם דמדעליג ומשום חומר שצופה ודאי דקושטא קמס"ד, והוקשה להרע"ז"ה אפי"כ יבא נאמן נמי לאפקדי ממונה, לז"ח כתב דמ"מ לא הקילו לדינא כעדות גמורה מהחורה אלא משום עיגונא ולא לענין ממון כו', ומשי"ב הכנה אם "הביאה", דכיון דחוצעה כחוצה, הצ"ח העד נמי אדעתא דכחוצה, משא"כ צ"ח מעלמו, [ע"ה צ"ח הכ"ה], וכ"ז לפרש"י, אולם לרוב הפוס' דהטעם דלא מהימנא בעלמא הוא משום דחיישי' דילמא משום חומד ממון משקר או לא דיוקא, י"ל דע"ה נאמן כמו גבי מלחמה, ולי"ד לקטטה [דא"י כמבואר בסעמ"ה], ומשום דהאיציטא צ"ח לא אפשטא, לדעת הר"י], דהם הוחזקה שקרנית וחיישינן שמה שכחה, משא"כ צ"ח, ומשי"ב כי ה"י דלא נהירא והשמיטה בשו"ע, והרמ"ה שהצ"ח סובר דמי' לע"ה צקטטה, ואולי לעממא צסעמ"ה שז' דגם מומר חשיב קטטה, וא"ל דוקא הוחזקה שקרנית, וה"ה כלן נמי יש לחוש בכל ענין אפי' העיד מעלמו, משי"ב לא הכנה נמי דע"ה שחצ"ח לז"ד.

אוצר

סיק שם את א-ב

הפוסקים

ובערור השלחן סוסעיי קייא כתב דאפשר דגם דעת הרמ"א דהיינו דהביאחו לביד, וזהו לשון "יש לה עד", כלומר שהביאחו היא.

וכשהענונה אומרת שאינה יודעת אם מת בעלה. ע"י צפני משה סוס"ק ק"י שהביא תו"ד למ"ש הע"ז בסקס"ג לענין ע"א דקטעט דליה שמה שכתבו אלא כשהיה ג"כ אומרת שמת, דסמך להעיד שקר על מה שחידוק ולא חנשא עד שחזר שמת, ואין מעשה העדות נגמר על פיו לביד, משא"כ כשהיה יודעת ואינה אומרת כלל שמת בעלה, י"ל דאין לחוש שמה יעיד שקר בשביל שכירותו.

ג. ובדיעבד כשנשואת ע"פ הע"א. כתב הב"ש בסוס"ק קל"ב דאם יש לה עד שמת, אם נשאת לא חלה. וכתב דין טוב ס"ק קמ"י דלפנימ"ש רש"י הטעם דכיון דאדעתא דכחובה אחאי ולאפוקי ממונא סבדי צעיק, [וכמוכח בס"ק שמי"ט אות ח'], אפשר דאפי' אם נשאת חלה, ואפי' אמר בעד קברתיו, גם בלא"ה לפימ"ש שהעליתי דכאן אפי' דיוקא זוטא לא דייקא, [וכמוכח בלוח הקודם], אין דינו של הב"ש מוכרח, ובפרט אם הביאה היא את בעד לביד דיש לחוש טפי.

ובארץ צבי ס"ק קמ"ח כתב דמלשון הריעב"א שכתב "אדעתא דכחובה אחאי" משמע דס"ל דאם נשאת חלה כר, ואפשר דדוקא דהביאה היא לבעד חלה אבל צבא מעלמו להעיד רק לכתחילה לא חנשא כר, וזה מיושב דברי הרמ"א כר, [וכמוכח בקודם], וי"ל עוד דגם הב"י לא השיג על הריעב"א כי אם מה דמוכח מלשנו שחלה אם הביאה בעד, אבל צבא מודה הב"י דלא חנשא לכתחילה אעפ"י שהיא לא הביאחו לביד, משום חשש דאינה מדויקת משום חימוד ממת.

ובע"ז בקו"ע למוהר"ל ס"ק קס"ב, שכתב דדברי הב"ש הם רק לפי טעמו דמקום דלא דייקא דמי לפ"א דקטעט וממילא לא חלה, אבל אם נישא דהטעם משום דחזין שפוש לכתובה עיקר ולאפוקי ממונא לא מהני עד ח', ממילא י"ל דחלה, אך י"ל דוקא דהביאה היא בעד, משא"כ צבא לביד אז מוכרחין לביד לטעם הב"ש וממילא ממתי"ס לא חלה, ובאמת מלשון הריעב"א משמע דדריעבד חלה, והוא משום דהביאחו מיירי, והרמ"א מיירי לענין לכתחילה.

ד. אם מהני בזה ע"א כשאמר גם קברתיו. ע"ש ס"ק קל"ב דאחר שביאר דטעם הריעב"א משום דמי לפ"א דקטעט, ובכחות ח', סיים, אבל אם אמר קברתיו נאמן.

וכתב בבית שלמה (להר"ש מסקאלה) ס"י ל"ג דיש להסתפק אם כוונתו דכס"ג, נאמן רק לדעת הריעב"א, דאליב"ג גם ע"א דקטעט נאמן כר, אבל להר"ף והרמב"ם דקטעט גם בקברתיו אינו נאמן, ה"ה הכא, או לדרינא פסק כן, והיינו כיון דרק להריעב"א מלינו דמחמיר בע"א, ומדמה לה לקטעט לדברי הב"ש, והריעב"א עלמו פסק דקטעט דנאמן ע"א בקברתיו, אי"כ עכ"פ ראוי להקל בתובעת כתובה כשאמר קברתיו, וכיו"צ מוצא דש"ך יו"ד ס"ד מהר"מ צעקן יתור צלעות ע"ש כר*, ואחר העיון

(*) וע"ש דרצה להוכיח דבקברתיו נאמן ע"א, מ"ש ר"ם בשבועות ל"ב דעד מיתה שכפר עדותו חייב קרבן שבועה, והא בתובעת כתובה מיירי כר [ע"י בנתי"ש שבאות א'], והא להר"טב"א גם ע"א א"י, אי"כ לא הפסיד אותה בשתיקתו, ואין לומר לפמ"ש הח"מ דדוקא בהביאתו לביד אי"צ חזר [וכבאות ב'], ונימא דהתם מיירי בבא מעצמו, דהא לפמ"ש שם הר"ן מיירי בהביאתו לביד כר, ע"ש, ועכ"ל דבקברתיו נאמן, ומשכחל דמפסידה בשתיקתו, משום דהיא עצמה אף באמרה קברתיו אי"צ, וכמ"ש הרמ"א בסעמ"ח לענין קטטה, ומש"ה צריכה לדחות, וע"ש מה שהאריך, ומסיק

כר, אלא דה"ל מינו להוליא, דלח כר הנכסים בחזקת יתומים כר [עס"ק ש"א אות א' ד"ה וכתב עוד], משא"כ לענין מזונות, הנכסים בחזקתה, דהא באמרו יתומים נחננו והיא אומרת לא נעלתי, עליהם להביא ראיה, ומכיון שנאמנה צמינו שמת בעלה, ממילא כר לענין מזונות נכסים בחזקתה, ולי"ה מינו להוליא, [ור"ל אי"כ דכס"ג גם היא עולה נאמנה]. ובקו"ע למוהר"ל (צ"ח הארוך) סק"ע כתב דלקי"מ מהא דכתובות, דדוקא בתובעת כתובה מוכח דאין דעתה להנשא, דכיון דעיקר דין כתובה הוא רק לאחר שמתירין אותה להנשא, ואי"כ כשמזכירה כתובה ה"ל להזכיר גם הנשואין עכ"פ, ומדלא הזכירה מוכח דאין דעתה להנשא, ובכס"ג סובר הריעב"א דאין ע"א נאמן כר, משא"כ בתובעת מזונות דלא שייכא להיתר נשואין, אין ראיה מדלא הזכירה בהיתר דאין דעתה להנשא, ואדרבא י"ל דאינה רוצה להזכיר דלא חרצה כדעתה להנשא שאין לה מזונות כר. ובע"ז צפני משה סק"ז, וכ' עוד דיתכן דהיא לא אומרת כלל שמת, אלא דתובעת מזונות אף שהוא חר, וכי לריכב לדעת ד"א דאין פוסקין מזונות לא"ה, וכשהיא אינה אומרת שמה י"ה נמי שבעד ישקר משום ששכרתו כר, [כבאות בסמוך].

ה. מה הדין כשבא העד מעצמו להעיד. עכ"פ ס"ק קל"ד מ"ש מהח"מ סק"ד דמלשון הריעב"א משמעו מקור דין זה משמע דלא החמיר אלא דהביאה היא בעד לביד כר, ותמה על הרמ"א שז' בלשון אחר [דמשמע דצבא מעלמו להעיד נמי אינו נאמן]. ועי' בסו"ד המרה"ל שבלוח הקודם דמצא דאמנם להריעב"א לפי טעמו הרי דוקא דהביאחו היא לביד אינו נאמן, אבל להרמ"א אפי' צבא מעלמו, ע"ש טעמו. ובקצן אורה המוצא בס"ק ש"ג אות ט' כתב שאין דברי הח"מ מוכרחים ואין חילוק בין הביאחו לביד מעלמו. גם ציפה ללכ ח"ד לסעיף י"ז אות ל"ב, כתב, דנראה דאם צבא לחוש גם בע"א, יש לחוש נמי אפי' כשבא לבדו לביד ששכרתו ושלחתו לביד, וזה דעת הרמ"א שז' בסמוך.

ובחן טוב ס"ק קמ"ז אף שז' ד"ל דדוקא נקט הריעב"א הביאחו, ובעין דמחלק הרמ"א המוצא צ"ש סוס"ק קמ"ג צ"ש הכ"מ [לענין חשש דשכרתו גבי ע"א דקטעט], מ"מ הוסיף, אבל לטעם שז' הריעב"א משום דהיא לא דייקא, וכן לטעם דע"א נאמן משום מדעלי"ג, צ"י נמי דיוקא זוטא, כמ"ש החוס' ציצנות יו"ד ח' ד"ה כר, אלא דלטעמא דדייקא צעיק דיוקא רבה, והכא דליכא מיהת דיוקא רבה כיון דאדעתא דכחובה אחאי, אי"כ אפי' צבא בעד מעלמו בלי ידיעתה נמי לא חנשא, דשמה טעמא דע"א משום דדייקא דיוקא רבה, ויותר נראה מהריעב"א דלא כר [הכא] אפי' דיוקא זוטא, ואי"כ אפי' לטעמא דמדעלי"ג לא חנשא, [ע"י בלוח הקודם ד"ה ובקוננו], וכי"מ מהרמ"א דלעולם לא מהני כאן ע"א. וע"ש מ"ש להוכיח מגמי ודחי לה.

ובארץ צבי ס"ק קמ"ח כתב ג"כ בע"ז, דנראה דכצרת הרמ"א הוא ע"פ מה דמפייס הריעב"א [עלמו] בטעמו, דלא האמינו ע"א חלה משום עינוגא ומשום חומר דכסופה, משמע דהיינו משום דדייקא, וכיון דתובעת כתובה חיישי' דמשום חימוד ממת לא דייקא, מש"ה כחם הרמ"א דכל ענין לא מהני בעד, ומ"ש דריעב"א "שהביאחו היא לביד", י"ל דלאו דוקא כר, אלא דאחר שז' דמהריעב"א משמע דגם כשהיא חלה, ובכחות הסמוך, הוסיף דאפשר דהיינו דוקא דהביאחו היא לביד, אבל צבא מעלמו רק לכתחילה לא חנשא מחשש דלא דייקא, וכשתא יש ליישב להרמ"א צפשיטות, דמיירי בלכתחילה ומש"ה אפי' צבא מעלמו. ובע"ז כתב דקו"ע למוהר"ל ס"ק קס"ב עפמ"ש הב"ש דטעם הריעב"א דהו"כ ע"א דקטעט ולא דייקא כר, וכן חילק בין דיעבד ללכתחילה.

באר הגולה

מד : באה ואמרה מת בעלי התירוני לינשא ותנו לי את כתובתי מתירין אותה לינשא ונותנים לה כתובתה מפני שעיקר דבריה על עסקי הנשואין באה אבל

ג גס זה שם חלוצי' שם
ונשטח נחל'ל ופסק
רצנו כן כדרכו בכל הגמרא

אוצר

סי' שצ אה ד - סי' שצא אה א

הפוסקים

לילד ד', דכיון דטעם הריעוצ'א משום דכאן לא דייקא כלל ומש'א אינ' ע'א דדשצ'ע, [וכנ"ל בזה ח'], אינ' כנ"ד כרי מחמת הקול דמקודם כבר איחזקה חזקה ח'א שלה, וכמ"ש הנוצ'ק בסי' כ"ב כו', אינ' שפיר נאמן בה ע'א אף בלא טעמא דדייקא ומיוסבא, ואף דמכר'ין גביטין פ' הכקבל בשמעתא דשליה נראה דדשצ'ע אף בלא איתחזק איסורא אין ע'א נאמן, מי' בקדושין פ' האומר בשמעתא דקדשתי את בתי כחצ' שם בפירוש דכלא איתחזק איסורא נאמן ע'א אף דשצ'ע, וכי' להדיא במהרי"ק שורש ע"ב, והוי זה סינף גדול להבך היתורים שכי לעול כנ"ד. ועצ'א בסי' ל"ב מה שהאריך בזה.

ובירד יוסף (לרמי דיוטע) סי' ע"ב דל"ב ג' כחצ' דדצרי הנוצ'א כנ"ל אין ענינם לכאן, דהוא כי לייצג מ"ש בסע"ז לענין דהנמלא דהוי חור' ג' ימים, דבילא קול שנהרג ואיחזק חזקא"א אמרין דזה הנמלא ה' בחזקת חיים עד חוג'י כו', חבל בליחא קמן כו' לא דבר הנוצ'א כו' ע"ש שהאריך, והוסף, ומה גם שהנוצ'א עצמא הודיע שלא כחצ' זה חלל לפלפולא חבל לא נמשה, רק לנרף לקולות אחרות, ע"ש, [וכן העיר בן הצית שלמה בחשי' אצוי שם], גם הרמז'ין בריש גיטין פשיטא לי' דדשצ'ע אין ע'א נאמן אפי' לא איתחזק איסורא, גם ל"ש טובא לפי' שמבואר בחוסי' בחולין דף י' ע"ב ד"ה ודילמא, דאפי' בדארתעא החזקה אכתי חזקה גמורה היא מהחזקה ואזלין בחר החזקה, וממילא י"ל דאין ע'א נאמן גם בחזקה דאיתרע, ותימא על הפנ"י בקדושין דס"ג, ועל הנוצ'א שלא העירו מהחוס'.

ועיי' בסעיף י"א ובאולה"פ שם דבילא קול שפי מת יש גווי' דכלל אין ע'א נאמן, דחיישין דע"פ הקול אמר.

טע"ף מד : שוא. באה ואמרה כו'. א. ב' הדינים שבסעיף זה לדיעה הראשונה, הם לשון הרמז'ים בספ"ז

דאישות. ועצ'א"ג צ"ש בה"מ דהוא ע"פ האיציטות שבגמרא, ודין ראשון נפטר האיציטא באת"ל, [ואמרין דכיון דהתחילה בהיתר נשואין עיקר דעתה על הנשואין, ומה שאמרה גם חנו כחוצתי, הוא משום דרך כנ"א לומר כנ"ד כל מילי דאית ליה, וכמ"ש בגמ', ומש"ה מתירין ונותנין כחוצה, מה"מ סק"י], ודין השני דלא איפשטא בגמרא, פסק ככל תיקו שבגמון, ואם תפסה אין מולידין, וכדבסמוך בשו"ע. [וביאור דיעה ב' שבשו"ע, יבואר בסי' ש"ג. ועיי' דיעה א' מלעית בזה ב' דבסמוך].

וכתב הב"ם שם וצ"י שעל העור, דעדיין נרין ציאר הא דצדין ב' פסק ומתירין להנשא, הא כיון דדבר זה סליק בחיקו ה"ל למפסק בה להומרא ככל תיקו דאיסורא, ושמא י"ל דסובר דכיון דמדינא איתתא מהימנא לומר מת צעלי שחשנא, אי משום מדעליג ואי מתוך חומר שצופה כו', אינ' כד איציטא ב"חנ' כחוצתי והחורוני' אי חיישין דמשום כחוצה קאמרה, ספיקא דרצנן היא ולקולא. וכי' כצ"ח שם, דכיון דנאמנת על פי עצמה ה"ל כשנים וכדעולא, אינ' האיציטא היא אם חיישין מדרבנן כצ"ג דמשום כחוצה קאמרה, וכיון דחששא דרצנן היא אזלין לקולא. והציא סברה זו בה"מ סק"י.

והביאו להב"מ גם הר"ש דפ"א טור ב', (אחר שכחצ' דלא י"ל בציאור בן הריצ'ל דבסמוך, ע"ש), וכחצ', ולכאורה קשה דאינ' הי' צע"א בקטע דהוי נמי איציטא דלא איפשטא נימא ג"כ דספיקא דרצנן הוא ולקולא, ונראה דסובר דשאני התם דמסתבר

הציון נחלס ולהריעוצ'א אף בקברתיו אינו נאמן ע"א, דהא בקטע י"ל ולהריעוצ'א נאמן ע"א אף בלא אמר קברתיו כו' [כדכוכיה שם בלרוב], אינ' עכ"ל דהא דמחמיר כאן הוא אפי' בקברתיו ומטעמא אחרתא, וכמ"ש שם [והוצא בזה ח']. דהכא דלדעתא דכתובה אחאי אפי' אח"ל דטעמא דע"א נאמן משום דלא משקר מי' לא הקילו חלל משום עיגולא ומשום חומר שצופה, וי' צרור דכיון דזה למ"ש החוס' ציבמח דל"ג ב' ד"ה ע"א ציבמה, דהא דאיציטא התם אי מהני ע"א, היינו אי עיקר הטעם משום מדעליג ומש"ה סמכין גם הדיוקא זוטא דידע או דעיקר סמכין הדיוקא דידע וצענין דיוקא רבה, וכיון שכן שפיר כי הריעוצ'א דהכא כיון דלדעתא דכתובה אחאי, ר"ל דלא דייקא כלל, ומש"ה אף דאפשיט האיציטא צע"א במלחמה דעיקר הטעם משום דעליג, ולהריעוצ'א ה"ה בקטע, מי' היינו דוקא בהכך דע"פ דייקי דיוקא זוטא, חבל בחוצעת כחוצה דלא דייקי כלל לא מהני ע"א דשצ'ע, אינ' צרור ולהריעוצ'א אף בקברתיו אין להקל, ודלא כצ"ח, [וכעין זה כתב צ"ח המוצא בזה ח'], וכל זה להריעוצ'א, חבל להלכה אחר שהרמז'ים מקיל לגמרי בחצעה כחוצה לענין להנשא כו', והר"ש דמחמיר לא מלינו דמחמיר בעד אחר, והצ"י פניג' בזה דלא על הריעוצ'א, וכן מוכח להדיא מהרמז'ים פ"י דשצופות ה"א דפסק דעד מיתה דלא אמר לדידה ולא לנ"ד דחייב קרבן שצופה [והתם עיקר התצופה לכחוצה כו', מלשונו לעיל], ש"מ דסבר דע"א מהימן אף לענין כחוצה אף בחוצעת כחוצה, מש"ה יש להקל עכ"פ בקברתיו כדצרי כצ"ח, כיון ד"ל דלא גרע מע"א בקטע דמהני בקברתיו לרוב"פ, והנה כנ"ד שאמר העד שכי צעח מיתתו וגם ליוכו אחר מיתה, הוי בקברתיו כו', וכמ"ש הנוצ'ק סמ"ז דיש עד שהוליוכו לקבורה חשיב בקברתיו, אינ' אין כאן חשש כלל.

ה. אם טחני בזה ע"א בנמבע במשאל"ם ע"פ ב' עדים, וע"א הכירו אחר שהועלה. כי בערך ש"י סעי' זה דנראה דאם יש צ' עדים שטעב צעלה במשאל"ם ושהו נשח"י והציאה ע"א שהכיר אותו כשהועלה מן הכיס, אף דחוצעת רק כחוצה מי' נועלת דהא בריש גיטין מבואר דגם דשצ'ע נאמן ע"א היכא דרצנא מסייע לו, כדאי' התם רוב צקלין כן, ואפי' למאי דמסיק התם דסתם ספרי דייני מ'גמר גמירי ועדיף מרוב, ה"א במשאל"ם הוי כסתם ספרי דייני, כמ"ש החוס' בצכרחה כי ע"ב והר"ש צ"י בחרא ס"א, ומיישנ' בזה מה שח' בישרש יעקב על הריעוצ'א ונ"י מהא דר"פ בשצופות ל"ב בכל מודים בעד מיתה שכו' חייב, וקשה הא לדידה אינ' כצ"ח, אף לפי' שבעלנו משכח דר"פ כצ"ח.

ו. וכשמקודם יצא קול שבת בעלה, אם נאמן עד אחד בכח"ג. כתב בנית שלמה (לר"ש מקאלא) סי' ל"ג

דאכתי קשה סיפא דבאמר לדידה ולא לבי' דפטור, משום דע"ד העד יכולה בעצמה להעיד בב"ד שמת בעלה, ואמאי, הא היא עצמה אינ' אפי' בקברתיו כחוצה כחובה, והעד נאמן, ואינ' צ"ל דר"פ חולק אדרי', וסובר דגם בחוצעת כחובה נאמנת, ובה מירוש מה שהשמים הרמב"ם בפ"י דשכרועת הא דארי' באמר לדידה ולא לבי', משום דהא פסק כר"ג כו', ולפי' אין ראי' מהתם להקל בע"א אפי' באמר קברתיו, [וכי' לדעת הריטב"א, וכמוכא בפנים. דע' בס"ק שפ"ז ובס"ק זה אות א' ואת ה' מ"ש ע"ד גמ' וז].

אוצר

סיק שו"א א

הפוסקים

דכזכירה נשואין וכחוצה מציעה להו רק לענין כתובה, וסיק, אם נמצא דכיון דכזכירה גם כתובה הרי צאה להעיד על הממון וצ"ע צ"י סכדי עכ"פ לפקוקי כתובה, או דילמא עיקר עדותה הוא לבחור, ואפילו כזכירה כתובה מחילה (וכדמפי' בגמרא הטעם למה הזכירה כתובה), וא"כ ממילא גובה נמי כתובה, חזל להרמב"ם דמפרש "אדעתא דכתובה" דמשום חמוד ממון משקרא, [וכי"ל שם], אי"כ הא חד מלודי האיבעיא דאדעתא דכתובה צאה, היינו דמש"כ משקרא, אי"כ זה הטעם שייך גם שלא לבחורה. וע"פ דדחה גם מ"ש הר"ד בפירושו מיימרא דר"ג, ופי' באופן אחר, שלפ"י אין ראיה לדין הרמב"ם.

וכתב בסדראות הצובאות ס"ק קס"ז דלפמשי"ש ה"ש כי"ל אין מקום להשגחו, ולעולם לענין נשואין לא חיישין דמשקרא, ול"ה שתנשא באיסור, ורק לענין הכתובה חיישין דמשקרא שאין דעתה להנשא, ומש"כ כזכירה גם היתר נשואין מחירין, אלא דאין נותנין הכתובה קודם הנשואין, דשמה "אדעתא דכתובה אחרי" ואין דעתה להנשא, וכפי "אדעתא דכתובה אחרי" גבי חנו כתובתי בלחוד כו', אולם בשעמ"ק לכתובות דפי"ט א' כתב בשם הרמב"ן [ולפנינו הוא בחי' שפי"ש הרש"י שם, שכידוע הם מהרמב"ן, שפי' צאה דחנו כתובתי לחוד], וז"ל: דהך איתחא כיון דחצבה כתובה דילמא לא מת צלה ואיכו לא מינסבא אלא דמנערי לזוי ותצבה כתובה, לפיכך אף לינשא אין מחירין, דחיישין שמה צלה קיים, וכיון דשריין לה אחיה לאינסובי, ע"כ, ודבריו הם ממש כדברי הרמב"ם והש"ע שבעמ"ג, הרי מבורר מדבריו דנכי דלכתחילה אין לחוש דעתה להנשא באיסור, מ"מ כשפותחין לה כזכירה יש לחוש שפי"כ חנשה באיסור [ודלא כה"ש], אי"כ עדיין קשה איך מחירין להנשא גבי חנו כתובתי והחירוי, אם חיישין דמשקרא ואדעתא דכתובה אחרי, [הא יש לחוש שמה צבוק חנשה באיסור], וא"כ דכיון דכזכירה גם היתר נשואין שאני, דודאי כי דעתה מחילה להנשא ולא משקרא, אי"כ אמאי אין נותנין כתובה, כיון דכאמת בדאמרה שמה צלה, ועכ"ל דאף דלא משקרא מ"מ אין נותנין כתובה משום דכיון דעיקר אדעתא דכתובה אחרי כיון אפוקי ממנה וצ"ע צ"י סכדי, וכדפרשי' הכ"ל, ואף דלפ"י אין פי' "אדעתא דכתובה" בלודי האיבעיא דפירושו דדברי ר"ג, גבי חנו כתובתי בלחוד, דהתם כפי' דחיישין דילמא לא מת ומשקרא, וכלן כפי' דלא משקרא אלא דכיון דאדעתא דכתובה אחרי כיון אפוקי ממנה וצ"ע צ"י סכדי, וכדפשי' הר"ש, מ"מ אי"כ השגה גמורה, ד"ל אה"כ הא בדאיתא וכל בדאיתא, דרי"ג מיידי דלא הזכירה היתר נשואין שפיר יש לחוש דלא אחרי אלא אכתובה ומשקרא ואין דעתה להנשא, ומש"כ אין מחירין, אלא בלודי האיבעיא דמיידי כזכירה נשואין דודאי דעתה להנשא ולא משקרא, אלא דחיישין דילמא עיקרה אדעתא דכתובה אחרי וכיון אפוקי ממנה, ולפ"י גם אחר הנשואין אין נותנין לה כתובה, [ודלא כה"ש], דמשמע מסתימות לשון הרמב"ם [ויש"ע] שכתב בפשיטות דאין נותנין לה כתובה. ועיין עוד בס"ק שמי"ט אות ד.

גם בפני משה ס"ק קנ"ה הקשה על פי ה"ש הכ"ל וז"ל מ"ש בחי"מ [המובא בס"ק שמי"ט אות ד] צאה דסעמ"ג דנשאת לא חלה ונותנין כתובה, ולירידהו דהא דאין נותנין כתובה בדין דכחא הוא משום דאין דעתה להנשא, וכשנשאת נותנין, אי"כ קשה למה כתב הרמב"ם הטעם דאין דעתה להנשא בדין דסעמ"ג ולא בדין דהכא וכדי להשמיטו שאם נשאת תקבל כתובה ג"כ, לכ"נ דפירושו ה"כ עיקר כו' [וגם נשאת אין לה כתובה, ע"פ מ"ש שם צפי הקל"ה]. וע"פ מה שצ"ה לכוין כפי' ה"ש צרמב"ם ודחי לה.

דמסתבר דאיכא למיחש טפי כיון דהוחזקה שקרית [ושמא שכתוב*], משא"כ הכא דאף דתוצעת כתובה מ"מ כיון שהזכירה נשואין י"ל דקושטא קאמרה וכל מילי צעיר. וה"ש ס"ק קל"א הקשה גם מש"א במלחמה, וכוסוף, דהתם דאיכא ע"ה טפי הו"ל למיקל, וכו' וצ"ע אחרים ס"ק קצ"ו. וכחצ צפני משה ס"ק קנ"ה ד"ל דדוקא הכא פסק הרמב"ם לקולא משום דשייך חזקה דדייקא, וכמ"ש הכ"מ בעמ"ה, ולכך הו" מילתא דרבנן, משא"כ במלחמה דל"ש דייקא, דאמרה בדדמי, וכן בקטע דגדולה השגה, י"ל דכיון ספיקא דאורייתא. וע"פ שכתב מקודם דלא י"ל כפי' ה"ש דבסמוך, והעיקר כפי' הכ"מ. וכ"כ באבני משפט סק"ם, דהתם האיבעיא אם יש להם נאמנות בכלל, משא"כ הכא דייקא, ויש רק חשש מכתובה כו'. עוד כתב הר"ש שם, דל"ע דכיון דלרמב"ם מחירין אותה אחרי אין נותנין לה גם כתובה, סו"מ מספר כתובה נלמד דלכשתנשאי לאחר חטוי מה שכתוב לכו, וי"ל על פי מ"ש החו"מ צימח קי"ז א' דצ"ב נמי סברי מדרש כתובה חזל רק כדון דכלל רבן כו', דשם ידוע שהיו כותבין כן בשביל שהיו חוטפין, חזל הכא מ"ש לכשתנשאי לאחר כו', [י"ל פ] היינו ע"י עדות ברורה, פי' ע"י צ"י עדים, וא"כ הי"כ י"ל אפילו ל"ש דכלל ענין קריין לכשתנשאי כו', י"ל דהיינו דוקא צעיר או ע"פ עממה שהוא דין ברור בחלמוד לענין נשואין, חזל הכא שהוא צעיר ונשאר צחיקו לענין נשואין, לא קריין צה לכשתנשאי. [וע"פ דצ"ב וכחצ עוד, ולכלן, מ"ש למה לא נאמניה צמנו דלא אמרה חנו כתובתי].

ובהריב"ל ח"ה סימן י"ח (ד"ע א' צד' למשטרדס) כתב צנו הר"ד, דהרמב"ם מפרש דכל הני צעיות שצגמרא אין אלא לענין כתובה, חזל לענין נשואין פשיטא להו דשריא, כיון דאמרה החירוי להנשא. וע"פ מה שהאריך לצ"ה דמיימרא דרי"ג למד זה דלפעמים לא חליא נשואין וכתובה זה צזה, ושמרי"ג משמע דפשיטא ליה הא, ע"פ.

וכע"ז בס"ק סק"ם, דאחר שתמה על פי ה"ש הכ"ל, דהא ודאי אם נאכוונה לכתובה ולא להיתר ודאי אסורה מבחורה, צ"ח דלרמב"ם חזל האיבעיא לענין כתובה, דאין שום הפסד צעדותה לענין היתר אלא כשאני מחירה כלל הכיתר אלא כתובה לחוד, חזל במחירה שניהם, אז הכיתר הוא עכ"פ, אלא דקמציטא לענין כתובה, מי נמצא מדמכני לענין היתר מהני נמי לגבי כתובה, או לא, ופסק דהמש"כ.

גם חב"ש ס"ק קל"א כתב דהרמב"ם מפרש דכל השקלא וטריא שצגמרא קאי על הכתובה ולא על הכיתר שלה, דלא חיישין שתנשא באיסור, דהא איכא חומר דבסופה, אלא כהשגה היא שמה אין כוונתה רק להוציא המעות [ולא להנשא כלל], דאם ראוה להנשא פשיטא להו דמותרת, לכן פסק דמותרת להנשא ואין נותנין לה הכתובה, ואם נשאת ואח"כ תוצעת הכתובה י"ל דנותנין לה, ומ"ש הרמב"ם דאין נותנין לה, מיידי כל זמן שלא נשאת, וצ"ע צ"י סק"ה דאין מחירין אותה הוא משום דהיא צעממה לא אמרה החירוי. גם צאפי זוערי ס"ק קל"ט כתב דפשיטא דמ"ש צע"י אין נותנין כתובה היינו כל זמן שלא נשאת, חזל כשנשאת אחר שהחירוי נותנין לה כתובה כמדי, וכמ"ש ה"ש.

והרח"ש צ"ד ע"ד השיג ע"ד [הר"ד צ"ן] הריב"ל הכ"ל, וזה תירד, דנשאלמא לפרש"י שמי' הא ד"אדעתא דכתובה אחרי" כשצצבה רק כתובה, דהוא משום דלאפוקי ממנה צע"י צ"י סכדי, [וכי"ל בס"ק שמי"ט אות א'], יש מקום לפירושו

(*) מדבריו להלן. והיינו כמ"ש המ"מ שם בטעם הרמב"ם. וע"פ ברח"ש מה שהוכיח בחילוקו.

אוצר

ס"ק שנה אית א-ב

הפוסקים

ובנותיבות לשבת סקמ"ג כחז ע"ד ה"ש דל"כ, דכא
י"ל בטעם הרמז"ם דכ"י דתחילה חיישין שמה צביל
כתובה ואומרה שמה צעלה, אבל כשפוסקין לה כ"ד שלא תטול
הכתובה ואפ"ה עומדת בדבורה שיתירנה להנשא אין שום חשד,
וממילא דאפילו אם נשאת אין נותנין לה כתובה, דכא יש לחוש
שאמרה כן צביל שטול הכתובה לאחר שתנשא.

ובע"ז בעצי ארזים ס"ק קע"ו, דאחר שחמה על הדין דאין
מתירין דעמ"ג דכא כיון דיודעת דלא תקבל כתובה
גם כשיתירנה א"כ בטל חשד חימוד ממון והו"ל כן להאמינה דמה
צעלה ולהתירנה דש"ב הו"ל כשאר נשים דדיוקין כ"ו, ובחז דהטעם
הוא דחיישין ש"ס היתר זה חלך ל"ד אחר ותגבה כתובה כ"ו,
וכמוצא בס"ק ש"ט אות א', הוסיף דכא א"ש דברי הרמז"ם
דכא אפי' נ"י דעניית הגמ' קאי נמי לענין אם מתירין אותה
להנשא, דמ"מ הא גופיה דאין מתירין אינו משום חשד איסור,
שלא הפסידה חזקה יותר משאר נשים דאע"ג דחשודה לחימוד
ממון מ"מ לא חשדין לה שחשקו במזיד ותקלקל עצמה*, וגם
לאמירת צדדו מ"ל דלא חשדין לה משום חמוד ממון, [ר"ל
דלא כדעת החו"ס שהביא מקודם, וכנ"ל בס"ק ואות כ"ל],
רק הטעם שאין מתירין הוא משום חשד שמה חב"ד ל"ד אחר
ותגבה כתובתה, כ"ל, וכיון שאין חשד איסור צדד נקטין לקולא.

ועיין בתועפות דאם (לר"ר חנקלווא) ס"י מ"ח ד"ג ע"ג ד',
דאחר ש"י דנ"ד סתמא לנקש היתר בזה כ"ו, הוסיף,
ואפי' בזה גם לתבוע כתובה מתירין אותה כ"י מ"ד דסתמא דש"י
פסק דאפי' צביל לתבוע הכתובה מתירין אותה, כהרמז"ם, והכי
קיי"ל, וכן הסכמת האחרונים בולם. [וכנה ע"פ דבריו דלעיל שם
נראה דקאי גם על "הנו כתובתי והתירוני", ולא כחז מ"י הם
האחרונים שפסקו כהרמז"ם, וע"י בס"ק ש"ג אות ד' דהרמ"ש
וע"פ כתבו דהרמז"ם יחידא. מיהו ע"י בהרמ"ש דלעיל דמבואר
דלמש"פ רש"י יתכן לפרש דהאיבעיא היא רק לכתובה אבל לנשואין
כל שהזכירה גם היתר, מותרת, וכדזכור גם במר"ל ה"ז בס"ק
ש"ג בתחילת אות ז'].

ורבנו: עוד בנתי"ל ה"ל, דעו"ל בטעם הרמז"ם דנאמנה להחיר
עצמה צמיגו דלא היתה מזכרת כחוצבה, וכא דלא מהימנה
נמי לגבי כתובה צמיגו זה משום דקיי"ל דאין אומרים מיגו
להוליא, כצח"מ סימן פ"ב, ואף דקיי"ל דדאליכא שטרא מעליא
אמרינן מיגו להוליא, הכא שאני, ד"ל שהוא חי ולא ניתנה
כתובה לגבות מחיים. וכן מבואר בישועות יעקב צפיה"א סקל"ז
דכא דמתירין להרמז"ם כשראוה להנשא הוא משום מיגו ולכתובה
לא מהני דהוי להוליא כ"ו, ובמדרשות הוצאות סוסי"ק קס"ז כתב
דכא לא שייך מיגו, ולאו משום דנשי לא ידעו דינא ובצדק דאם
לא תצבע כתובה לא יתנו לה, ובעינ"ש הש"ך צח"מ סימן ס"ז
סקנ"ו מהר"ש, דכא הש"ך דחי לה משום דמליגו בגמרא כמה
מיני מיגו שר"ך עומק גדול צמאי הדין ומ"מ הנשים נאמנות
בהן, אלא דכא ל"ד לשאר מיגו דעלמא דאמרינן מה לו לשקר
הרי ה"י יכול לעטון טענה אחרת ומדלא טען ע"כ דקושטא קאמר,
אבל הכא לא שייך זה, דאפילו א"ל דקושטא קאמרה מ"מ
יקשה אם היתה יודעת דאפילו צמח סתמא בלא תביעת כתובה
נמי יתנו לה הכתובה, מה לה להיות צבולה לתבוע הכתובה
כעת כ"ו, וא"ת שהיא טועה וסוברת שזריכה לתבוע הכתובה
מיד, וש"ס לא תצבע לא יתנו לה, או [ש"ס] אח"כ סובב אחרת
המכריחה לה, א"כ אזדה לה גם המיגו, וכיון שכן שפיר חיישין
דלמא על עסקי ממון בזה, או משום חימוד ממון לא דייקה.
[ועינ"ש בס"ק ש"ט אות א' מ"ש הר"ב אגיל בטעם דלא
מהני מיגו, אלא ד"י דה שייך בלא הזכירה כלל נשואין].

ב. דעת הר"יף והסוברים בפותו. כתב הרמ"ש צד"ח סוף
עור ב', וכ"ה בקיור צח"מ סקפ"ח דלכר"ף דגורם
צביע ראשונה א"ל כל מיני וכו' וכפי שיטתו ושיטת הגאונים
לפסוק באת"ל, ואל דהתירוני לינשא ותנו לי כתובתי מתירין
אותה לינשא [ונותנין לה כתובה], אמנם צביע ב' צתנו לי כתובתי
והתירוני לינשא דנשאר בחוק, כתב "ועבדין לחומרא", ולפ"ז אין
מתירין אותה, דלא מסתבר לומר דלנפן כתובה קאמר, דא"כ לא
ה"ל למימר אלא דלא מעקינן ממנה, אבל [לשון] "עבדין לחומרא"
משמע דשלא להתיר קאמר, וכ"ד הרי"ף [הוצא צבילי בגבורים
ש"ס] דנאומרת התירוני לינשא ותנו לי כתובתי מתירין אותה
ונותנים לה כתובה, ובאומרת חנו לי כתובתי והתירוני לינשא זהו
ספק בתלמוד ואין מתירין אותה מספק.

ועיין בישועות יעקב צפיה"א סקל"ז, שכתב דלכאורה מוכח דלא
כהרמז"ם דנאומרת שניהם מתירין, דאמרי' בכתובות ק"ז א'
מי שהלך למדכי' ואשתו חוצמת מאונות, צ"ד זין אותה ולא צני

ובן פסק צ"ש"ש ליצמות פט"ו דין י"ג, דאחר שהביא לג"י הרי"ף
ה"ל, ותמה על הרמז"ם מ"ל דצביע אחרונה מתירין, וגם
הביא דעת הרא"ש דל"ג ואת"ל ובשניהם אין מתירין [ובכ"ס"ק
הסמך], כתב, ואני אומר דמאחר דצביו הספרים גרסינן ואת"ל,
ו[כ"ה] צבפרי הרי"ף שהוא צני על קצלת הגאונים, א"כ הלכה
באת"ל, ומתירין להנשא [באומרת התירוני ותנו כתובתי] ויש לה
כתובה, ובאמרה חנו כתובתי והתירוני צביע אחרונה [דלא
איפשטא], אין מתירין אותה לינשא, וגם אין לה כתובה, ואם
תפסח מוליאין מידה, ככל חיקו הנאמר בתלמוד. גם צאפי זוטרי
ס"ק קל"ט כתב דהר"ך היותר נכונה דב"התירוני ותנו כתובתי"
מתירין אותה לכתילה, כיון דבגמ' חירורה צלשון את"ל להקל,
וגם הרי"ף פסק כן, כ"ל הרא"ש יחיד לגבי הרי"ף והרמז"ם,
אך ב"הנו כתובתי והתירוני" אין מתירין אותה, לפי שהרמז"ם יחיד
לגבי הרי"ף והרא"ש.

וע"י בבהגר"א ס"ק ק"מ שגרם גם צש"י צ"הנו כתובתי
והתירוני, ד"ל"ן מתירין אותה. והקשה צאנן שמואל אות
ת"ם צד"ח א' דא"כ אמאי אם תפסח אין מוליאין מידה, דאע"ג
דכא דאין מתירין אותה הוא משום ספק איבעיא, מ"מ מודע
כתובה ליכא צד"ח, דלא שייך לשנשנאלי לאחר, דכא אין מתירין
אותה מחמת ספק וכו'.

(*) כלומר עכשיו כשיודעת שלא תקבל כתובה לא חשדינן, ור"ל דאין
דחשודה מקודם שבשביל חיבת ממון תשקר להנשא באיסור, מ"מ לא בטל
ממנה חזקה דייקא כשכבר בטלה הסיבה דחמדת ממון, כ"ה לפי המשך
דבריו, וממילא מוכח דגם אחר הנשואין לא תקבל כתובה, וכדברי הגמ"ש
הקודם, וע"י מ"ש בה"י לאות א' שבס"ק ש"מ"ס.

אוצר

סיק שנג אית זי—א

הפוסקים

היתה תוצעת כתובה צדיקה כו', [כתובה צדקה י', ובס"ק ש"י חות ד'].

וביד יוסף (לר"י דייטש) סי' ל"ב כתב בנרד"ז, בדודאי אפי' היתה האשה עשמה דורשת כתב מלפני אודות החפלים שנשארו מצעלה, ג"כ יתכן שהיתה כוונתה לזרז מזונותיה, שאינו ענין למיחית הצעל כלל, דהא קי"ל בסי' ע' דפוסקין מזונות גם לאשת איש, או שנתכוונה לזרז פרנסת הילד, ומכ"ש דבעמיה לא הזכירה כו' וגם הרב הזכיר שלא תזכיר כו', וא"כ אין כאן שום צית מיחוס כלל. וכי ג"כ דמלך גצ"ע מהני אפי' בתוצעת כתובה, ומובא בזה י'.

ח. ובשלא בקשה בהדיא עניני מסון, אלא שניכר מתוך הענין. עי' בזה הקודם, בתוך דברי הבית שלמה.

ט. לדיעה זו מה הדין כשיש ע"א שמת בעלה. אם גם בכה"ג יש לחוש לדעת הריטב"א שהציא הרמ"א בסעמ"ג, דהתם גם ע"א לא מהני. עפ"י ס"ק קס"ב מ"ש מהר"י דבכה"ג דהב"א שאמר גם התירוני, מהני ע"א, ע"ש טעמו. ולעיל שם ציאר, דלפמ"ש בטעם הריטב"א דזכיר כרש"י דכ' הטעם דל"ג בתוצעת כתובה, משום דלמזון צ"י סהדי, וכמוצא בס"ק שמי"ט חות א', ולפמ"ש דלרש"י כל שהזכירה נשואין אפי' בעמיה נאמנת, משי"ב לא הזכיר הריטב"א ה"א דע"א רק לענין תצעה כתובה בלחוד.

ובקרבן אורה ליבמות דק"י צדין דתנו כתובתי והתירוני, כתב, דלענין ע"א ודאי מסתבר בהרמז"ם דמתירין אותה להנשא, דכיון דפוסקין לה דאינה נוטלת כתובה, למה לא נחירה להנשא ע"פ הכד, דהא ודאי שפיר דייקא, דדוקא כשמשתייר צדקות עמיה הוא דאיכא למיחש דילמא משקרת משום חיומד ממון ותחזיק בשקרה אפי' להנשא, אבל צ"ע כיון שאינה נוטלת כתובה, למאי נחוץ לה, אם לא לפמ"ש הח"מ דהא דע"א אי"נ בסעמ"ג הוא משום שמה שכרתו, ודוקא כשהציאתו היא לצ"ד [בס"ק ש"י חות ב'], אבל אין דבריו מוכרחים, ולא מליני חילוק צין הציאתו לצד מעמלו.

[ועיין בבית שלמה סי' ל"ג דמתחילה הציא מה שהעיר חכם א' דכיון דנזדונו כו"ל בהתירוני ותנו כתובתי כרי להריטב"א גם עד אחד אי"נ, וזן דנזדונו שאני דגם להריטב"א מהני עד אחד, עיין בזה י', לפי זה משמע דגם בכה"ג חיישין להריטב"א, מיהו ממש אח"כ להתיר בנזדונו על פי הגצ"ע מעד אחד שהציאה, אף שאינו מקיים כו', ובבאות בסמוך, וזה הרי לא יתכן אלא אם נניח דע"א ממש פשיטא דמהני. וכן ל"ל לדברי היר' יוסף דשם, אף דגם הוא הציא לחכם הכהן, וגם בסוף דן בדברי הריטב"א].

י. ומה הדין כשהביאה גב"ע מע"א אבל בלתי מקיים, שאין מתירין התמימות, אם משי"ב הוי רק כעדות עמיה, או דמ"מ חשוב כעדות ע"א. כתב בבית שלמה (לר"ש מסקנאל) סי' ל"ג בל"ד ד', הנה לענין עדות אשה בשטר שאינו מקיים מסקי האחרונים להקל צעת עיגון, עי' בסעיף י"א, אבל בנ"ד אף שהוא שעת הדחק גדול לענין כזה וממדינה למדינה הוא [במקום שמקפידין וקשה מאד לקיימו*], מ"מ אולי לא מקרי מקום עיגון כולי האי, להעיר שמה שם צעלה אינה מעבר לים, והנה הרמ"א בסוס"י קמ"ב הציא צעם י"א להקל במקום דחק ועיגון בשליח

שהציא גם ממדכ"י בקיום צ"ד, ואין מתירין התמימות הדיינים, וא"כ בעגונה דלפי' בשטר פשוט סברי הרבה מצוותא דל"ל קיום, והכריעו כן האחרונים במקום עיגון, לפ"ז במעשה צ"ד יש לזרז [לדעת ה"א] להקל אף שלא במקום עיגון, ואף דבסי' קנ"ב כתב המחבר בפשיטות דאשה שיש בידה מעצ"ד לא תנשא עד שיוכרו חת"י הצ"ד, והרמ"א לא הגיה עליו, ועי' בנז"ח סי' קל"ז מה שהילק בזה, וא"כ הב"א דהוי מעצ"ד גרע טפי, מיהו לטעם שכי' שם דמשי"ב בגט מקיים ואין מתירין התמימות קי"ל דקול ממצ"ד משום דנגע נאמן ע"א לומר בפי' ונחמס, וקיום כזה שלא נחקים הקיום עדיף מע"א, דהרי ע"א אי"נ מהתורה ושטר שאינו מקיים מהני מהתורה, משא"כ במצ"ד שלא נחקים, ע"ש, א"כ בעגונה דמהני ע"א שוב מהני במכ"ש מעצ"ד שאינו מקיים, [וע"ש בהערה בנו דגם לטעם האי' שצנ"צ שם, הב"א לא גרע כו'], ויותר מזה לפמ"ש הנז"כ דבשליח לקבלה או באשה שהציאה גיטא וכתובת תחתיו קיום שאינו מקיים, דיש להקל אף שלא בשעצ"ד משום דקול פיס' מקילים אף בשאינו מקיים כלל, א"כ הי"נ צ"ד יש להקל בקיום שאינו מקיים אף שלא בשעצ"ד, דהא הרמז"ם מקל כאן אף בתוצעת כתובה, אף בלא גצ"ע, רק באמרה ששמה מהעד שמה צעלה, וכן המחבר הציא דיעה זו בסתם, א"כ אף לדעת הרא"ש שמתמיה, עכ"פ יש לסמוך על קיום כזה שאינו מקיים אפי' שלא בשעצ"ד, ועוד יש לזרז בזה דעת הרבה מצוותא דבעגונה יש להקל גם בלא קיום, וכ"ז אף בתוצעת כתובה, וביחוד בעגונה רבה צענים כו' מיהו צ"ד כתבנו דלי"ה כלל בתוצעת כתובה [וכמוצא בזה יז], ושריא מכל לז בלא פקפוק כלל.

גם ביד יוסף (לר"י דייטש) סי' ל"ב כתב בנרד"ז דיש להקל, דהנה הטעם דהסבירים דבעדות מיתה בכתב צ"י קיום, נראה, משום דבלא קיום ל"ה מדעל"ג כל כך, דאם יצוה הצעל ויכל בעד לומר אי"נ כתב יד, ובש"ך ח"מ סי' מ"ז סוסק"ע מבוחר דאף דשטר הנמלא ואינו ציד אדם חיישי' לזיוף מהתורה, מ"מ הא דהירוש' סוף יבמות דנמלא כתוב פ' מת מחזירין, משמע אפי' לא נמלא תחת יד שום אדם, ואפ"ה לא חיישין בעגונה לזיוף וא"ל קיום אלא שיהא ניכר שהוא כתב ישראל טי', ובתשרי ב"ח החדשות סי' ס"א כתב דאם יהודי הציא כתב שנתן לו ראובן להגיע לידי שמעון, משיאין אשתו אפי"ג שאינו מקיים, ובנ"ד דיש בידה גצ"ע [דע"א] שנתקבל שם צ"ד רק שאינו מקיים, ואפי' בשערות דעלמא אי"ל לקיימו אלא מדרבנן, ומכ"ש בעדות אשה דמבוחר בירוש' שא"ל קיום, ובפרט במצ"ד, א"כ אפי' אומרת חנו כתובתי והתירוני דהוא איננו דלא אפשר, והרמז"ם פוסק להקל, אך הרא"ש סובר דהוי ספק דאורייתא ולחומרא, א"כ הב"א דעכ"פ אי"ל נקיים אלא מדרבנן שוב הוי לכ"ע הא דמכרת גם כתובה ספק דרבנן ולקולא, והיא נאמנת בזה, וזה ברור. ועיי' בזה בזה בסמוך.

יא. ובהביאה כתב מערכאות ואינו מקיים. בתוצעות ראם (לר"י אנהארה) סימן מ"ב ד"ג פ"ג בנזון דהציאה כתבים מהמושל והרופא שמה צעלה, אחר שהאריך לזכר שאין לסמוך עליו כיון שאין מקיימין, אלא דסמכין על דבורה שמה, כתב דלפי' ימלא שצ"ה לתבוע גם כתובה, הרי צ"ד אפי' הרא"ש יודע דמתירין, דכאילו ויש בידה עדות המושל והרופא, יש לנו לזרז דצריכה לדברי האשה שיביא חזקים, וכוצא הרבה כע"ז צפוס, ואחת מהנה צק"ע ממכר"מ מלובלן דביש מסלית קולת ואינו מסלית ממש יש לזרז לו הוכחות וראיות על מיתתו כדי להתיר כו', וכ"ש דמין סתם בהרמז"ם כו', [עי' בס"ק שרי' סוף חות א' מ"ש בזה].

(*) מתו"ד בשאלתו, כפי שהובא ביד יוסף לר"י דייטש סי' צ"ה.

באר הגולה

ר' תנא... וכו'...
וכדמפרש...
הי"ח ע"ה חז"ל...
הי"ח ע"ה חז"ל...

מה מי שיש לו שתי נשים ובאה אחת מהן ואמרה מת בעלי ה"ז תנשא
ע"פ עצמה (קסג) וצרתה (קלה) אסורה [קמב] שאין צרה נאמנת להעיד לחברתה
[קמב] ואפילו נשאת זו תחלה אין אומרים אלו לא מת בעלה לא היתה אסורה
עצמה עליו שמא משנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו :
זאת

[קמב] שאין כו' גמ'
שם טעמא כו' הא כו' :
[קמב] ואפי' נשאת כו' :
שם סד"א כו' ותמות כו' :
ובירושלמי שם חשודה
היא לקלקל עצמה כו' :

לקלקל צרתה פירושה אפי' על עצמה לא תהא נאמנת פחות שהיא יודעת שלא עשו דבריה אצל חברתה כלום אף היא אומרת אמת מפנה אפילו על צרתה תהא נאמנת
איר אלא חזר לקלקל הראשון חשודה היא כו' :

פתחי תשובה

(קסג) וצרתה אסורה. ענה"ט גמ' ע"ה ויעין במל"מ סי"ג מהל' גירושין דין
ס"ו ונחמ"ג ס"ק קס"ח מ"ג טז :

באר חייב

(קלה) אסורה. גמ' מנזר דמהזיקין לבעלה מי ואם הוא כהן
תאכל בתרומה לפי' י"ל דלין תופסין זה קדושין של אחר.
מיהא תוס' כתב שם דמסופק אם אכלה תרומה דלוריתא לפי' תופסין
זה קדושין של אחר. גמ' :

אוצר

סיק שני — סיק שנה אה א

הפוסקים

במל"מ שם ובפ"א דטועה, דטעמא דאכלה בתרומה דלוריתא הוא
משום דמהזיקין לזו למשקרת, דהא לא משמע בן מכירוש' כו',
ולנזכור הנ"ל אין מקום לקושינו מפ"א דטועה הכי' כו'. ובסוף
שם כתב על פי המל"מ הנ"ל דרמב"ם, דלא מהירא בן מכי' בסעיף
ד' דמשמע דרק בתרומה דרבנן אכלת ואינה כה"א גמורה כו'
[וכמוצא בלשונ' לסעיף ד' סקמ"ד אות א'].

וע"ש עוד משכ"ק דמאליכותא דאמר בתלמודן מהל' דלר"ח לגבי
כלה וחמורה, משמע דחיישין צרה למשקרת ומש"ה
אכלה לר"ח בתרומה, וא"כ איך שרינן לה להנשא, ע"ש שהאריך,
וש"ל דלפנ"מ יש לה גט ומסחירה, וכדי לקלקל לר"ח משקרת
שמה, ולענין חמורה ליכא לאוקמי כך, דכיון ליכא שנהא אחרי
שנתגרשה כו', אלא דממה דפרש"י שם דקאמרה חמות נפשי עס
פלגתים, אינו מיושג כו', דמשמע דמשקרת לגמרי, ואיך שרינן
לה להנשא, וכבר הק' בן גמ', אם לא שנאמר דה"ק דאם חבא
אסורה בתרומה יש לחוש שמשקרת כדי לפוסלה מתרומה, ואף
כשנשאח אומרת חמות נפשי וגו', מש"ה שרינן לה בתרומה דרבנן
דעכשו [כיון דרואה דאין דצריה מועילים להזיק לר"ח] אף היא
אומרת אמת [וכהירוש' הנ"ל], משא"כ לגבי חמורה דלא משקרת
כולי האי, ולי"ט.

ובנתיבות לשבת סקמ"ו אחר שהביא מהכוס' דכחוצות כ"ב ז'
דאשה דנאמנת בעגונה הוא משום דחזק דדייקא סותרת
חזקה דא"א, ודליתא חזקה איכור ע"א נאמן, ולפי' תמה דלמ"ש
הירוש' [הנ"ל] דכיון דאינה נאמנת על צרה שוב אמרין דקושטא
קאמרה ואיכא חזקה דדייקא, א"כ למה לא נאמינה לאסרה בתרומה
הא ע"א נאמן דליתא חזקה, וכחז דה"י נראה מזה ראי' למ"ד
ביו"ד סימן קכ"ז דע"א נאמן להחיר ולא לאסור, ודחזק גומר
דנראה לקלקל חברתה שלא תאכל בתרומה, [פי' בזה בסו"ד המה"ל'
הנ"ל], הוסיף, דמ"מ מ"ש הכ"ש דה"ה דלא תפסי זה קדושין
וממנה לתרומה דלוריתא, נראה דלא דמי, דהבא דא"י כיון דליכא
חשדא וליכא חזקה ע"א נאמן [שמת] שיתפסו זה קדושין, [משא"כ
בתרומה דה"י לאסור], שו"ל דחזקה גופה ואכילת תרומה * עדיפא
מחזקה דדייקא דצרתה, לכך אין ע"א נאמן לאסרה, משא"כ
לענין חפסות קדושין, מיהו [אח"כ מיושג להב"ש וזה תו"ד, ד'] י"ל
דלא שייך להאמינה לגבי צרתה משום חזקה דדייקא של עצמה,
דהא י"ל דהיא קיבלה גט מצעלה, ואומרת שמה כדי לקלקל לר"ח,
וכדפריך בדק"ב על ר"א דאמר דנאמנת גס לר"ח, דילמא בגט
אח"א, ומשני שנשאח לכהן, אבל לנ"ד אפי' הנשא לכהן, מ"מ אין
זה

סעיף מה שנד. תנשא ע"פ עצמה. בטעם דנאמנת אף
דחשודה שמשקרת כדי לקלקל לר"ח, וכדנשמך
בשו"ע, ע"י בירוש' כמוצא בהגרי"א ס"ק קמ"ג, והביא להירוש'
הכ"מ ספ"ב דגירושין, וכי שהביאו, לפי שהוא נותן טעם לדון זה.
וכן הביאו להירוש' הדרישה אות ס"ט, הכ"מ סק"ל, והב"ש ס"ק
קל"ה, וע"ש במר"ל שס"ק הסמוך.

שנה שאין צרה נאמנת כו'. א. אי הוי השניה כא"א גמורה
לכל מילי, או רק אסורה מספק. ענה"ט ס"ק קל"ה מ"ש
מכ"ש דלמ"ש בגמ' דכשני אכלת בתרומה, א"כ אין תופסין
זה קדושי אחר, מיהו לפ"מ דמסתפק ר"י בחוס' דאינו אלא
בתרומה דרבנן לפי' תופסין זה קדושין. והמל"מ פ"ב דגירושין
הע"ז ד"ה נסתפקת, כתב דלהרמב"ם פ"ט דתרומות ה"ד שפסק
דאכלת בתרומה בחזקת שבעלה קיים, ובר"ט שצמשה, [וכ"פ
בעור כאן], נראה דחשיב לה כה"א גמורה, וא"כ מי שקודשה לא
נאסר בקרובותיה, ואם זינתה כולד ממזר ודאי ומותר בממזרת,
אבל להרמב"ד שם דפסק כר"ע שאסורה בתרומה [דלא גרס בגמ'
ה"י כר"ע, עכ"מ שם], סובר דצרתה משוי ספק, והמקדשה נאסר
בקרובותיה, וזינתה כולד ספק ממזר.

וכתב במראות הצובאות ס"ק קס"ח דהא דמשמע להמל"מ
מסתמא נשון הרמב"ם דאכלה אפי' בתרומה דלוריתא,
משום שהצרה משקרת, לכאורה קשה הא אחר שנשאת ודאי קושטא
קאמרה, וכדליתא בירוש' כו' [וכמוצא בהגרי"א ס"ק קמ"ג], וא"כ
איך תאכל בתרומה דלוריתא, בשנמא להטעם דע"א נאמן משום
דאפקעינהו רבנן לקדושין כו' [כמוצא בלשונ' לסעיף ג' סק"ל
אות ד'], א"כ אפי' לא משקרת, מ"מ כיון דכ"ד לא הפקיעו לקדושי
חברתה, הויא א"א גמורה, אולם להטעם דדבר הגון הוא להאמינו
כו' [כמוצא שם אות א'], וכ"כ מלשון הרמב"ם בסוף הל' גירושין,
אכתי קשה איך תאכל בתרומה דלוריתא אחר שנשאת חברתה,
וה"ל דמ"מ כיון דלאו מדין תורה נאמנת אלא שיש בה זיד חכמים
להאמינה, א"כ זו שלא האמינה לגבי צרתה חזר הדבר לדון תורה
שאין ע"א נאמן דעכ"פ ואוקמא אחזקה א"א, ואפי' דהא
מייחבו ודאי איסורא קענדא, לא איכפת לן, כמ"ש בחוס' ציבמות
שם מהל' דשני שזילין כו', וכוונתם להוכיח דאפי' בלא צד"א
שניהם טבורים מדין תורה כמ"ש חוס' בפסחים י ע"א, כו', דאין
לומר משום ספק עומאח צריה כו', דהא בשא' מהם עמא ודאי
לא ילפיק מסופק לטור צריה, וע"כ משום דמוקמינן כ"א אחזקה
טוריה, אפי' דהא ודאי עבדי איסורא, וכמ"ש בחוס' בחולין ע'
ז, וה"כ לזו שנשאת יש חזקה דדייקא כו', ולר"ח אוקמא בחזקה
א"א, ושפיר קאכלה בתרומה דלוריתא, ודלא כדבצין הרב המג"ה

אוצר

סיק שנה אה א-ג

הפוסקים

הראב"ד דפוסק כ"ע אפי' גבי עדות דלר' יוחנן ודוחק לומר דהמלי' מחלק בין לר' לשאר ד' נשים כ', וכו' מקום לספיקו דהמלי' מלך ספק בחוס' כ"ל אפי' לר' אם אובלת בתרומה דאורייתא, אך לפי' בגא'אמו' [בש"ע כ"ב] זמ"ד ל' נדה דמוכח מהר"א שכן ממסקנה בחוס' דאובלת בתרומה דאורייתא, ושכן פסק מהר"א שם, א"כ יש לפשוט ספק כ"ל דה"ל א"ל גמורה, וכי' מלי' הרמב"ם פ"ע דתרומה דאין מחלק בין תרומה דאורייתא לדרבנן, ולכאורה ל"ע אי' ילפין מתרומה לאיסור א"ל, אמנם בגי' דכ"ה אי' נראה דאין לחלק, וכי' דעת כ"ה פ"ע דיצמות סי' י"ט דמסקי כ"ה הוא כחי לגב' כ"ה.

וחוס'א, איצ"ל דיש מקום פיו, דכיון דכ' רצונו [בש"ע כ"ב] כ"ל שם זכמ"ש בלור בחוס'א, דאם איצ"ל דעממ' ד' שצילן משום דילפין מסוכה אן ללמוד מכ' לאיסורין, וכה' כ"ה פ"ה דנגעים מ"ד ש' דגוה"כ הוא פליג אחוס' כ', וכן זכמ"ש פ"ה דעכרות מ"א משמע טעם הקול' ז' שצילן רק מלך דספק עוממ' זכ"ה ספיקו טבור, וכן זכמ"ש דכחוצות דכ"ה א', (וע"ש) מה שזכ"ה עוד מהר"ש פ"ה דתרומות מ"א כ'), ומי' ר' דאפי' נאמר כן אן בכר' כלל לדחות דין בחוס' כאן דאובלת בתרומה דאורייתא, דאף דל"ז אן ללמוד מ' שצילן, מי' זכמ"ש נ"ל לומר בטעם, דאם מהחור' אן ע"א נאמן כלל להחיר בעגונה ולא לאסור, אלא דחז"ל באמנוכו משום דדייקא כ', וא"כ זכ"ה הנשים דלא באמינו אותן לגבי חצרתה אן כאן שום מקום להחמיר מדאורייתא, ולגבי דידה [עלמ'א] נאמנת שכי' באמינו חז"ל ומשום דהוי תרתי דסתרי אן לחוש, דע"ז שפיר יש ללמוד מ' שצילן כ' דמסתרי' בתם משום ספק עוממ' זכ"ה אפי' דמ"א אי' מהם עממ', וכי' כיון דאיצ"ל טעמ' להחיר ל"ח לממ"י כ"ל, ועוד דזכ"ה מ"ש חוס' בטעם משום חזק' דדייקא כ' כ"ה אן מוסכס שז' חזק' גמורה, וכמ"ש הלח"מ פ"ה דשגגות דין ג' דכרין חולק ע"ז, ומי' אף דליצ"ל חזק' חנשה, וכמ"י י"ל בפשיטות דלר' הוא א"ל גמורה, אפי' דל"ל כ"כ חוקמ'א חזק'א כיון דממ"י כ', דמי' טעמ' רב' איצ"ל דלגבי חצרתה אינה נאמנת כלל לא מהחור' ולא מדרבנן, ולגבי עלמ'א נאמנת, וכ"כ אח"כ בפסק דין, דלר' היא א"ל גמורה, ואובלת בתרומה דאורייתא, ואם קידשה אחר אן בקדושין כלום, ומותר בקרובותיה ודלא כהמלי' דכסחפק זכ', וכמ"י זכמ"ש ר' נשים כ'.

ועי' ע' זכ' בלוח"פ לספיק ד' סקמ"ד אות א'.

ב. מה הדין בשנשאת ע"פ עדות חצרה. ע"ש אות ב'.

ואם מהני עדות חצרה כשכבר יצאה מאיסור תורה. ע"ש אות י"ב.

ג. בדין אשה שאמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי'. דאיתא זמ"ש דביצמות ק"ה א' (גבי דין דלר'א), דהיא נשאת ומוטלת כחוב' וחתומה אסורה. ופרש"י, שאן כנה מעידה לחתומה [וכמבואר זמ"ש דק"י א' דכ"ל כלה, וקמ"ל כה"ל] דאף דאמרה זרישא מת בעלי דפקע לה לך כלות וכי'ל כנכרית, אפי' לא מהימנא, בלחמ"י לעיל דק"י ז' דלחמ"י לא בעלה מת ולא חמיה מת וכה' דקאמרה הכי לקלקל לחתומה כ'. והביאו דין זה הטור בענין דה' נשים וכלנז' בספיק ד', והי"ש פ"ע דיצמות דין י"ט. וכי' כה"ש דל"ז ג', פי' אפי' נשאת היא בחתולה לא תועיל עדותה לחתומה, וע"ש שחמה למ' לא פתח הרמב"ם דין זה כדכחז דין דלר'א, וכן הטור ש' כאן גבי לר'א דהשניה אובלת בתרומה, ולא האיר דה"כ בלחמ"י מת בעלי ואח"כ מת חמי', דאם בגמ' עבד לריבותא, דחמיה מלר' ליכא למילף

זה תומר כ"כ בסופה, אם יצוא בעלה, דאפי' נמא דמפסדה כתובתה משני כיון דלא הכיר שהיא גרושה, מי' אן בולד ממזר מהשני, א"כ נהי דלעממ' מותרת להנשא גם לכהן, דכיון דיתכח מחזקה א"ל מטעם דדייקא לפי כל החומרות, ממילא אינה בחזקה גרושה יותר מאלמנה, דאי משום חזקת חי דידה איצ"ל כנגדה חזקת כשרה לכהונה, אבל לגבי חצרתה לא שייך חזקת דדייקא דידה, דדילמא היא גרושה ואין זה חומר כ"כ, ול"ד למ' דמשני ש' דנשאת לכהן ושוב נאמנת גם ללר'א חליצ' דר"א, דשאי' בת' דאם יתיריה שז' איצ"ל חזקת דדייקא דידה עלמ' דמכני נגד חזקת א"ל וחזקת חי דידה, ורק חיישי' בעדות הלר' משום קלקולא, לז' ודאי מכני מה שנשאת לכהן, משא"כ הכא לענין הפיסח הקדושין לא מהני חזקת דחצרתה שניסת לכהן לסתור חזקת חי, דאין כל החזקות שוות, וכ"ש בלכילת תרומה דאיצ"ל נמי חזקתה לאכילת תרומה.

ובחן טוב סי' קמ"ט כתב דעיקר הכסף של המלי' וז"ש אי' חוששין לקדושין, לכאורה נראה הדבר מוכרע מסב"ל, ודאי מידי ספקא לא נפקא שמה קושטא קאמרה, זכמ"ש לפי' שכתבו בסק"ל דעיקר החשש של כ' נשים לא הוי אלא מדרבנן, וזכמ"ש כשהמעידה עלמה נשאת, דלכירוש' [כ"ל] ליכא חשש כלל כ' דודאי מת, וכה' דאינה נאמנת לאסרה בתרומה, וכד"ש זמ"ש, י"ל דכיון דנשים דעלמ' נמי אי' אלא מדרבנן ובחמ"ש נשים [דלא באמינו אותן כלל] מוקמינן דאורייתא או דמוקמינן לה בחזקת א"ל, [וע"ש דזכ"ה א"ש דל"ד לסוכה זכ"ה ג', דהתם נאמנת באשה מהחור' כ'), והיינו טעמ' דהרמב"ם דפסק כ"ה, ולד"ה לא חפסו זה קדושין כלל, ובהמלי', ולעומ' זה מסתבר דל"ע תאכל אפי' דאורייתא כיון דמוקמי' דאורייתא וכה' היא בחז"א, ובחוס' שמסתפקים לומר דל"ע נמי לא תאכל בתרומה דאורייתא, אפשר שהבינו דטעמ' דל"ע הוא דחיישי' שמה מכוונה לקלקל שלא תאכל בתרומה, ור"ע סובר דאין דרכה לקלקל אלא כדי להוציאה מבעלה, ור"ע נמי אפשר דמודה דספיקא בעלמ' הוא שמה מכוונה לקלקל שלא תאכל בתרומה הילכך תרומה דרבנן תאכל ותרומה דאורייתא לא תאכל דספיקא דאורייתא לחומרה וספיקא דרבנן לקולא, א"כ לענין קדושין הוי ספק מקודשת גם לר' ערפון, וכשנשאת היא עלמה, הוי חצרתה מקודשת ודאי כיון דהיא עלמה נשאת ודאי לן שמת, ור"ע נמי אפשר דלא פליג אלא בנשאת היא עלמה דכולי האי לא עברה לקלקל עלמה כדי למנוע חצרתה מתרומה, וע"ש מה שכתב לייש' לשון רש"י דכ"ה לער' דמשמע דאפי' אם נשאת היא עלמה נמי מחזקי' לה לנדאי משקרה וכו', ובחן השאר כ' גם ד"ל דנשי לאו דיני גמורי [ולא ידעו שזרתה תיאסר דמשי' לא חשק' כמ"ש חירוש'], ולגבי עלמה ל"ח לזה בעיגונא ואמרינן דגמורי כ'.

ובצמח צדק (בחדש) בפסקי דינים ח"ב זכ"ה ליצמות דק"ה א', אחר שהביא לפסקי מהר"א סי' רכ"ה שצ"ה זכ"ה בחוס' כ"ל, דאי איירי בתרומה דאורי' שצקין למיעבד תרי קולי דסתרי אכדדי, וכו' וכו' בלוח"פ בחוס' דאין לומר ד' שצילן גוה"כ דילפין מסוכה, דזכ"ה דממ"י א' עממ' לא ילפין מסוכה, וכמ"ש בחוס' זכ"ה ד"ז ספיקא ד"ה וכלל כ', ובכל מ"ש זמ"ש כ"ה, חמה על ספיקו דמלי' כ"ל, דהא להמבואר זכ"ה שם כ' הרי לגירסתה גמ' דידן דכלי כ"ה ליכא לספוקי במידי, וכן מבואר זכ"ה וצמח"ק כ', וגם בפלוגתא כ' דל"ע ור"ע בקידוש א' מה' נשים ובגז' א' מה' חנשים דפסקו כ"ה ורמב"ם ה' כ"ה, ומשום דבגמ' ל"א ה' כ"ה ממילא ה' כ"ה, מי' יש חולקין במבואר בהמלי' פ"ע דלשונות אות ז', דסברי דהא דאמר שמואל ה' כ"ה אכלהו קאי כ', וכי' זכמ"ש המבואר בח"מ סי' שס"ה ע"ש זכ"ה, וא"כ

באר הגולה

י טז תשנ"ה

מו ו [קמ"ד] זאת אומרת מת בעלי וצרתה מכחישה ואומרת לא (קל) מת
הרי זו תנשא

ביאור הגר"א

[קמ"ד] זאת אומרת כו'.
דלא כר"א שם דמוקי
בפלוגתא לדידי' סיפא

כשם

אשה כו' מיירי בצרות שהן מכחישות זמין וצות' ד"ה וכל כו' והשתא כו' וכר"מ וא"כ הרי הלכה כר"מ בהא כסתמא בתראה אלא כו' יוחנן ואע"ג דנשאר ר' יוחנן בקושי ק"ל דמ"מ הלכה כן כיון דלא איתובח וכי הרא"ש לדידי' מתני' בנשים אחרות וקמ"ל בבשרים ופסולים וכן משמע בירושלמי דגרסתו על המתני' גידל בר מעימן בשם רב בכ"מ שהכלירו עדות אשה כאיש האיש מכחישה את האשה והאשה מכחישה את האיש ופריך איב במתני' ליתני ע"א מת ואשה אומרת לא מת אשה אומרת מת וע"א לא מת ומשני תני דבית ר' כן אלמא מתני' בצרות עסקתו. ליקום :

באר היטב

(קל) מת. גוי מסל"ת שמת. וישראל אחר לאציו שלא מת ואק"כ אחר שלא אחר כן אלא להשיב לז האז תנשא. מהריב"ל ח"ג סי' כ"ח :

אוצר

סי' שנה אה"ב — סי' שנה אה"ב

הפוסקים

הלכה המעידה להחמיר, וא"כ הו"ל דה"ה דחשנין דיבורא דלרעה לענין שלא תטול כתובתה, קמ"ל דעומלת מטעם מדרש כתובה, אבל המחנך שפסק כר"ע דחאכל בתרומה, לא הולך לשמעיין שומעל כחובתה דפשיטא בזה. וע"י צבית משה סקפ"ד שחירן תירצן אחר ע"ז.

ד. מה דין השניה כשאמרה עכשיו ג"כ דמת ונותנת אמתלא למה אמרה מקודם שלא מת. הנה המשנה שם מסוימת, דזו שאומרת לא מת לא תנשא, וכדכונן צטור וכלבוס * . ובגמ' פריך, טעמא דאמרה לא מת, ה"ל שחקת תנשא, ה"ל חין לרע מעידה לחברתה [וכנסתיו הקודם], ומשני לא מת אינעריכא לי, סד"ה ה"ל מיית, ובה דקאמרה לא מת לקלוקלא לרע קמכוונא כו' [ואפי' ה"ל תשתרי, רש"י], קמ"ל. וצות' שם ד"ה סד"ה כתבו וא"ת היכי סלקא דעתא למישרייה, כיון דשויחא לנפשה חתיכה דאיסורא, וי"ל דאפי' מודה [שמת] ונחנה אמתלא לדבריה אינה נאמנת, ולא דמיא לאשה שאמרה אמת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני דנאמנת כשנתנה אמתלא לדבריה. וביאר כוונתם בלמה נדק [בהדש] צחי' ליצמות דבאומרת א"ל אני דכלא דבורה היתא מותרת לשוק, דבה לא ידענו שהיא א"ל כי אם על פיה, הלכך מהני אמתלא לבעל דבורה ולהיות כאילו לא אמרה מעולם א"ל אני, משא"כ בהא שגם כלא דבורה היתא צחוקת א"ל, רק כשאמרה לא מת החזיקה באיסור, הלכך ח"ף אם מהני האמתלא להסיר דבורה, נשארה צחוקת א"ל, וכולי הכ"ל לא מהני אמתלא לבעל דיבורא קמא ולהיות כאילו אמרה רק דיבורא בחרה ג"כ, שוב ראיתי צבית מאיר שכן פי' דברי החוס'. וכ"כ צחן עוז ס"ק ק"ג וצבית משה סקפ"ג, ע"ש. וכ"כ צירש יעקב שם וצו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ה סי' כ"ו אות י' בשם המהרש"א, צמ"ש דאמתלא לא עדיפא משחקת כו'. וע"י צמראות הוצאות ס"ק קס"ט מ"ש ע"ד המהרש"א, ומה שדן דהחוס' מיירי באמתלא זו גופא כו' צמ"ש דלקלוקלא לרע שחשפן החכוונה באמרה לא מת, וכ"ש דלא מהני אמתלא אחרת. וע"י מ"ש צב"ה צירש יעקב שם, וצקן אורה שם.

גם הכ"י שם פי' דקמ"ל דאפי' חזרה צב' ואמרה מת ונתנה אמתלא, אינה מותרת. וכן המאירי שם פי' על המשנה דר"ל אע"פ שהודית אח"כ, דשויא לי לנפשה חתיכה דאיסורא כו', ואינה נאמנת הו"ל ואמרה מת באותה שעה שאמרת לא מת, דנמלאת סותרת דבורה וזה שאמרו צמ"ש, לא מת אינעריכא לי סד"ה ה"ל מיית ובה"ל ה"ל קמכוונא לקלוקלא לרע, וכי חזיר דלא אכתי לרע אהדרה צב' מזו [ו]אמתלה ה"ל דלקלוקלא ה"ל עבדא, וכי הדרכה מהימנא, קמ"ל.

ובכן

(*) וע"י בבית משה סקפ"ג מה שיישב למה השמיטו דין זה הרמב"ם והשר"ש, הא בגמ' אמרו שיש בו חידוש, וכדבסמור. וכן יישב לשון הה"מ ש"י ד, אפילו"י שחקא אינה נאמנת.

כו'. וכן הק' בצי"ח שעל העיר כח"ן. וע"י מ"ש צב"ה בעלי ארזים סקפ"ד. וע"י צב"ד עוז ס"ק קמ"ט מה שדן דכח"ג דחמותא אפער דהרמב"ם פסק כר"ע, דאמר דהשניה לא תאכל בתרומה, ע"ש מה שמסתפק צב"ה.

טע"ף מו. שנו. ואומרת לא מת. מביאר בלבוש דהיינו אפי' כלו שתיכן צב"ה אמת, ולי"ד לאשה ואשה או עד ועד כשנאלו צב"ה ז"ל מת ח"ה לא מת דלא תנשא, כמבואר בסע"ל, דשאני הכא דמה שכלרע מכחשת לא הוי הכחשה. ובאפי' זוטרי ס"ק ר"ה הביא כן בשם החוס' דקדי"ה ד"ה דכל, בשם רבנו יואל, וצמ"ה על הפוס' דלא אשתמיט חד מונייהו לפרש דמיירי אפי' צב"ה צב"ה.

שנו. ה"ז תנשא. א. מקור הדין, עכ"ה"ג שז"ן להמשנה דיצמות קי"ז צ'. והנה צמ"ה קי"ה א' ח"ר אלמנר דר"מ דפליג בסיפא גבי אמת אומרת מת וא' אומרת נכרה, דסובר דלא ינשאו, פליג נמי צריש"א בדין דסעיף זב, ור' יוחנן אחר דצריש"א אפי' ר"מ מודה כו'. ובגמ' פריך על ר"י מהא דתנן ע"ה אומר מת וע"ה אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת, ה"ז לא תנשא, בשלמא לר"ה סתמא כר"מ, אלא לר"י קשי קשי, וכי כר"ה"ש שם, דאם היתה הלכה כר"ה, ומשום דר"י נשאר מוקשה, אז הוי כלכה כסתמא בחרתה דהכחשה דלרע הוי הכחשה, אבל [באמת] מאי דקאמרה ה"ש"ם דלר"י קשיא, היינו לפי סברה המקשה דמשמע לי דבה דאשה אומרת לא מת מיירי אפי' בלרע משום דלי לאו הכי היינו עד אומר לא מת, אבל ר"י לא חש לאותה קשיא, משום דמוקי מתני' באשה דעלמא ומתני' נקטה צין בעד כשר צין בעד פסול, וכן מוכח בירושלמי, ולכך לא הביא רב אלפס כל זה, משום דמילתא דפשיטא ה"ל דהלכה כר"י נגד ר"ה תלמידו. וע"י צמרה"י ס"ק קי"ט מה שביאר כוונת הרא"ש צמה שהוכיח מהירוש', והוסף דלפי מה שהגיה הירוש' צמשה, ומסיק תני דצי רצי כן עד אומר מת ואשה אומרת לא מת כו', לק"מ על ר"י, דר"ל דר"י נמי הכי תני צמחני והשתא מתוקמא שפיר באשה דעלמא וקמ"ל דאשה מכחשת את האיש ע"ש.

ב. אם יש בזה עכ"פ לזות שפתים. כ' צחן עוז ס"ק ק"ג דמסתמא כש"ם והפוסקים משמע דאין צב"ה משום לזות שפתים ואפי' צמ"ל נפ"ש יכול לישאלה, [כלומר דלא דמי להכחשת ע"ה אחר שהחזירה, דאף דלא מהני הכחשתה, מ"מ לא תנשא משום לזות שפתים, כמבואר צמ"ה צמ"ל, דהכחשת לרע לאו הכחשה כלל].

ג. אם נומלת כתובתה. ע"ש"ש ס"ק קל"ז דגם תטול כתובתה וכדאיתא שם צמחני תנשא ותטול כתובתה. וכי צב"ד עוז ס"ק ק"ג דהמחנך שלא כתב חת' זב, סמך אהא דלעיל סעיף ל"ה וסעיף מ"ג דכל היכא דמותרת לינשא תטול כתובתה, ומתני' דקתני תטול כתובתה, אפשר קמ"ל דאף לר"ע בסובר [בדין דסעמ"ה דהשני' אם היא אמת כהן] דלא תאכל בתרומה, משום דנאמנת

ביאור הגר"א (קמח) כשם שאינה מעידה לה להתירה כך אינה יכולה (קסד) להעיד לה

(קלז) לאוסרה:

זאת

פתחי תשובה

(קסד) להעיד לה לאוסרה. עין גאר היטב ועין נט"ז תניינא סי' ס"ד שכ' וחלום דא עקל כיון שחתמו העידה שהיא לאתה כמר נתן שותא שאל

(קמח) כשם כ"ו. לשון

הירושלמי שם לא עשו

דברי צה אצל חברתה כלום:

באר היטב

(קלז) לאוסרה. וה"ה שאל פסולים שאינם נאמנים להתיר אינם נאמנים לאוסרה. פסקי מהר"א סימן ר"כ רכ"א:

הפוסקים

סי' שנו אית ד — סי' שנה אית א

אוצר

משום דלכתי הויה בחזקת א"ח כ"ו, וכנ"ל בזה ד' נקטע בל', כתב, ולפי"ז אם מתחילה בעיד לב ע"ה שמת בעלה וכוונתה על פיו, ואח"כ חמרה שידעש שלא מת ושוב חזרה זה ונתנה למתלה, י"ל דנאמנת [משום דליתלה דבורה הקודם היתה מותרת ע"י בעד], רק ל"ע אי במכין על למתלה כיון דכיתרה דע"ה לא מהני מדאורייתא רק מדרבנן, ומ"מ נראה דאין לחלק, וכן משמע בצ"ח מאיר. ועי' מ"ש הבכ"ע סי' קל"ז ממכריז"ל.

שנח. כשם כ"ו כך אינה יכולה להעיד לה לאוסרה. א. אם שאר הנשים שאינן נאמנות להעיד

לעגונה להיות, כנזכ' בסעיף ד', אם ג"כ א"נ לאסרה. עכ"ל סי' קל"ז מ"ש ממכריז"ל דכ"ש שאל הנשים שא"נ לאוסרה, וכי שם צעטס דנאמר דין זה בלרה, דלרה אינעריכא לי לאפוקי מדרי מאיר הכוזב דנאמנת לאסור דמוכחא מילתא דקושטא קאמרה שכרי אוסרת גם את עצמה. וכוונת דח"מ סק"ל. ולשון הב"ע סי' קל"ז, דכ"כ שאל פסולים דא"נ להתיר אינם יכולים לאוסרה, אף ד"ל לאסור שא"נ דש חזקה א"ה, ומליין למכריז"ל. וכ"כ דעת הגמ"ש שצ"ח בסמוך, כמכריז"ל. וכ"כ במערכי לב סי' ע"ה צדדונו.

ובגובי"ת סי' ס"ד, אף שחמך על מהר"א דכיון דלא אשכחן דבר זה במשנה רק בלרה, מ"ל למילף שאל נשים, ומח שכ' דלרה דנקט ביינו משום דבזה פליג ר"מ, אבל בשאר נשים אפי' ר"מ מודה שאין נאמנות, אם לדין יש תשובה, ואיכא חמיה דבשאר נשים מודו ר"י ור"ש דנאמנות לאסרה, דשאני לרה ששנאחה גדולה מאד שהיא מחמת לערל דגופא ולכן מרוב שנאה היא רוצה לאסרה, אבל בחמותה ובה חמותה ששנאחן היא רק מחמת ממון לבד, לכן דוקא להתיר אינן נאמנות אבל לאסור נאמנות כ"ו, מ"מ סיים אלא שאני כדאי לחלוק על מהר"א אפי' לחומרה.

ובישועות יעקב בפ"ה סק"ל כחז דאין דברי מהר"א מוכרחים, דהנה קשה דין זה דלרה אינה יכולה

לאוסרה, לפ"מ הכ"מ פ"ב דכל גירושין בע"ז, דהני נשי דא"נ להתירה, אם כבר נתפרדו מעידות לה, שהרי כמה אינה לרה כ"ו ע"ש, לפ"ז למה לא נאמין לה כאל לומר שלא מת בעלה, דהא אם האמת שכבר מת בעלה א"כ שוב איננה לרה ולמה לה לפשות כדבר הרע הזה להעיד שקר ולומר שלא מת, מאחר שאינה חשודה להעיד שקר בשביל הצער הקדום, וע"כ שלא מת עדיין, וממילא לרה חסורה, ולא מלאה טעם ליכא אם לא דנימא דדוקא כיכא דלומרת מת בעלי [בשק"ר], דא כיון דתגרוס איסור אשת איש ותרכב ממחרים בישראל, בזה דוקא [בכדי] להפרידו מבעלה חיישין שתאמר כן, אבל לא אחר שנשאת כבר לאחר, דמשום שנאה קדומה לא תפשה נבלה כזאת בישראל, וגם דכוא מילתא דעל"ג דלא משקרי צ"י חנשי, אבל שתאמר לא מת בעלי, בזה כיון דאין כאל מילתא דליסורא, רק שזרחה מעוכבת מלנשא, וגם דלא כ"ו מילתא דעל"ג, בזה שפיר נוכל לומר דחשודה לעשות כזה אף משום שנאה קדומה, כן י"ל לפי הבנת הקדמונים והכ"מ בזהב הרמב"ם ושי"פ דלא מחלקי כלל בזהב כ"י נשים, אמנם בלמה לרשמי

ובחן טוב סי' ק"נ כחז דמסתיומת הפוסקים והש"ע משמע דמהני למתלה ודלא כחוס', וקושית החוס' נראה לתרן דקמ"ל דזו שאומרת לא מת היא בחזקת א"ח אפי' לקולא ע"ש. וע"ש עוד צ"ח דלא מהני למתלה אלא ביש רגלים לדבר.

ובזבד טוב סי' ק"נ דחז דצ"ו, ד"ל דהפוסקים נמי סברי כחוס' דלא מהני למתלה, רק דסמכו על מה שביארו לשון המשנה [דזו שאומרת לא מת לא תנשא], וכמו דמפרשין [דכמשנה] קמ"ל דלא מהני למתלה, ה"נ נשמע כן מדבריכם, ולכן לא כתבו בזה.

ועיין במראות הכוזבות סי' קס"ט קס"ט ה"ל דין אי מהני למתלה כשחשקה וחזרה ואמרה שכבר ידעה שמת ונתנה למתלה, אי מותרת, ומ"ש בזה ה"ל ה"ל *.

ה. ואם נאמנת לחזור מדבריה כשכבר יצאה מאיסור תורה. צ"ח מהר"ש ענגיל ח"ב סי' כ"ו אות י' כתב צ"ח דלפי"מ ה"ה מהר"ש צ"ח צ"ח [צ"ח] דהאומרת לא מת אינן לחזור אפי' בלמה [משום] דלמה לא עדיף משחיקתה כ"ו. [ע"י בלמה הקודם]. וינמח מה שכתב למשלים ושכח עד שחל נפשו ואח"כ חמרה אשה מנשואיו שמתה אוחו וכוונתו בעצ"כ, ונשאו השניה ככחשה אותה ואח"כ חזרה זה ונתנה למתלה, בזה"ג תועיל האמתלה, דכיון דכבר יצאה מאיסור חזרה בנפילתו למשלים, לכן אף אי יומא דגם בדרבנן י"ל שוי אנפשי חתיכה דליסורא, מ"מ הרי כ"י המשלים דכשכבר יצאה מאיסור חזרה מועילה עדות של לרה **, וא"כ בזה"ג אם השניה היתה שחקה היתה מועילה עדות לרה, ושוב שפיר מועילה האמתלה שיהי חשוד בשחיקה, וזה צ"ח.

ו. כשהעיד ע"ה שמת והיא אמרה שלא מת ואח"כ חזרה בה ונתנה למתלה. בל"ל [בהדגש] צ"ח ליבמות, אחרי שביאר צעטס דא"נ לחזור בלמה לא מת כשהעיד לרה שמת,

(*) וגראה דדבריהם קיימי על מ"ש החוס' שם בחזית ד"ה ס"א, שכתבו דבשחקה ודאי בעיא לקולא כ"ו, וגראה כוונת החוס', דחיישין דהשניה ידעה דלא מת ושחקה לצרחה האומרת מת, כדי שתנשא ותאסר אח"כ, ועי' בהג' הג"מ שמחה מדעסוי שבגמ' וילנה, דתמה אתוס', הא בגמ' משמע דהך דשחקה לא ידעה כלל מבעלה, ואמנם עי' בגמ"ק שפי' באופן אחר קצת מהחוס'. ואולי החוס' מיירי באופן שלפי הענין היתה השניה צריכה לדעת מבעלה כמו האומרת מת, וכגון שבאר ביחד ממקום ששהו עם בעל שלהן, וכדפרש"י אמשנה דק"י ב' גבי אמרה לא מת, שבאו שניהן ממדה"י כ"ו, ועלה קאי הגמ' דשחקה, ואולי גם שאלו אותה על בעלה ושחקה, דזה נותן מקום לחשוד שידעת דבר ע"ד בעלה ומסתירה, ואמנם במשנה השניה דק"י, איתא, האשה שהלכה עם בעלה למדה"י ובאה ואמרה כ"ו דצרתה אסורה, דזה מתפרש דרך האמת היתה שם עמו והשניה שנשארה כאן ושחקה מחמתא באמת לא יודעת, וכשהיא תאמר אח"כ גמי, שמת, אפשר דהוי כשאר אשה האומרת מת בעלי.

(**) במש"ל פ"ב דגירושין ה"ט ד"ה ג"ל מסתפק בזה, ע"ש, ועי' עוד בדין זה באוצה"ס סי' ד' סק"ד אות י"ב.

פתחי תשובה

שומא וכו' והוא מילתא דרמיא עלייהו ואפ"ה לא מנאז שם שומא אז חזי נשאר בדעתו שאין להחיר העבונה הוזהר אך אם בשעת הקבורה עדיין לא ידעו חלל שחפשו גופו למנוח סימנים לתקנת עבונה כנהוג ולא היה מלתא דרמיא עלייהו לחפש היטב כיון שמונח קנת סימנים אז חזי נמנה עמכם להתייר. ודברתי מזה עם הכותי עירי ונ"כ יפה אמרו בכתא דהתיירא כי חולי השומא שהיתה חלל העזר היא לגד מנה צמקום השער ולכך לא היתה נרדית כו' וכיון שכן איכא לחיוב לחיוב צילולו קודם שגמחו שערות שלמטה היתה השומא ניכרת כו' ויכולו גם לתקור חלל אחות המת ולא שזו איננה נחיים תולין להקל שאין כאן הכחשה עכ"ל ע"ש ולפי טעם זה אפשר דלפילו ידעו הקברנים מדרגה יז להקל (ועמ"ש לעיל ס"ק נ"ה) :

הטור חלל המת הזה לא נמאז שם שומא א"כ ודאי שאין זה נתן ואלו שמונח צו שאר סימנים שהיה נתן על כרעו חזי אומרים שמונח שם שאר הסימנים חלל אחר כמו שהיה נתן ואלו דכאן שהיה אחת ממשם נשים דהיינו נח המוחה חיה נאמנת לחוסרה כמ"ש בש"ע סי' מ"ו לענין נרחה וכתבו האחרונים דה"ה שם הפסולין. זה חזי דגם מיירי בהכחשה שהיא חומרת מת ונרחה חומרת לא מת חלל נדון שלפניו שאין שום אדם מחדש לאחות בעלה בעסק השומא חזי לנו רחיה שאינה נאמנת ודבריה משמעות הגמ' יצמות ק"ה דשלא צמקום הכחשה לא חמירין לאו כלום היא וכן בסוף ההפסדה כתב סימא דהך פסקא חס הקברנים בשעה שנתפסקו עם המת כבר ידעו מדרגה אחת המת שחמרה שיש

הפוסקים

סי' שנה אית א—ג

אוצר

כצומתח שהיא אחותה אף דלא שייך דחפול קמי יצם, חלל להכחיש ברור דיכולה מנחה דלא שייך צבן שנאח כיון דאין מייצמין, ובשביל טעמא דלא פלוג ואיך טעמים אין לדון להקל.

ולענין חבורתה הבאה לאחר מכאן אם נאמנת להחמיר. עיי' באוה"פ לסעיף ד' סקמ"ח אות ח', מ"ש בזה הצות חל. ולענין חבורתה כשהבן לקח אשה אחר מות אביו ולא ירש מאביו מאומה אם נאמנת חבורתה להחמיר. עיי' סקמ"ח אות ג'.

ב. כשבאו בבית אחת בלה וחמותה, וכל אחת אומרת שבעלה מת ובעל חברתה חי. מסתפק בזה בנתיבות לשבת סקמ"ז, חס מותר לשהיבן להנשא, משום דאין בלה וחמות נאמנות לאסור זו את זו, או נמאז כיון דממח נפשו אחת משקרת ושהיבן בלות צבת אחת, שהיבן אסורות [דכו"ל כשני שבלין דקיי"ל דאם בלו לשאול צבת אחת שניהם עומדים : מדבריו הקודמים], ולכאורה נראה דכיון דחן בדק קיי"ע שתי יצמות זו אומרת מת בעלי וזו אומרת מת בעלי כו', אלמא דפלגין דבורה, דנאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה, הי"ג פלגין דבורה דאמרינן שמת האב ואח"כ מת הבן ושהיבן מותרות, ואף שאומרת שמת הבן בזמן מוקדם, הא לשכחן כה"ג צ"צ דף קל"ג באומר גרשתי את אשתי למפרע דפלגין דבורי בזמן, ולי"ע.

ובקו"ע למורה"ל דף ל"ה ריש טור צ' כתב עיי', דה"ל דכיון דאין אחת נאמנת לאסור חברתה, אי"כ כל מה שמעידה כל אחת על חברתה ליכא נפ"מ ושום תועלת באמירתה, וממילא אף חס משקרת בזה שאומרת שבעל חברתה קיים, לא נפסלה בזה להעיד על בעלה, דלא נחשד עיי' להעיד שקר גם על מיתת בעלה לקלקל עצמה ולהנשא באיסור, ועיי' שפיר מאמנים לכל אחת על מיתת בעלה, ואין מאמנים על מה שמעידה שבעל חברתה קיים.

ג. אם נאמנת חצרה לאסור בשאין מי שיכחישה. עיי' ס"ק קס"ה מ"ש מהבזבז, דנאמרה שיש סי' פ' צבעלה וצמת האב חינו, ונמאז שאיין בעלה, דאף דהיא מהכחיש שאי"כ, מ"מ בזה שאין אדם מהכחיש נאמנת לאסור כו', ושכ"מ מהגמ' ציצמות קיי"ח ח', דקאמר כל לא מת צעדות אשה לאו הכחשה היא, וצנח מיירי כמבואר שם, עתודיה דכל כו', ואי"כ קשה למח קאמר לאו הכחשה היא, הול"ל דכל לא מת לאו כלום הוא, אי"כ דשלא צמקום הכחשה לא אמרינן לאו כלום הוא, ודחה למח שחתנו ר"ל דגם צכ"ג אי"כ לאסור, עיי' שם, וטעמ"ש שמהאך דאף דלכאורה משמחיות לשון המהרא"י סי' ר"כ משמע דאפי' בלא הכחשה אי"כ לאסור כו', מ"מ נראה צמח דא חינו כו', עיי' שם. גם בישרש יעקב ליצמות שם לתודיה דכל, כתב דמהחוס' מנאז דשאין מי שיכחישה וכו' וכו' נאמנת להרהר לאסור, אף דלהחיר אינה נאמנת אף בלא הכחשה, ורחיה לזה דכא לפי דעת המקשן, לאוקימחא דר"א שם סובר ר"מ דהנרה נאמנת לאסור אף צמקום הכחשה, אף דלהחיר אינה נאמנת אף שלא צמקום הכחשה, ואי"כ

יש לחלק בין נרחה לשאר נשים לענין זה, דרק בשאר נשים דשנאחן חינו משום נער הבוגר, בזה לא חיישין לשנאח קדומה, חלל בנרחה שיש לה נער הבוגר, משונה שנאחיה דאף שכבר נפרדו נשאר רושם השנאח בלבה ותזכור ימים מקדם, וצנח אי"כ לשון הירוש' נרחה אפי' נשאח לאחר דה"ל דדוקא נקט נרחה כו', [ועיי' בזה באוה"פ לסעיף ד' סקמ"ח אות ח'], ולפ"ז אין דברי מהרא"י מוכרחים צמ"ש דגם שאר הנשים חיון נאמנות לומר שלא מת, דאפשר דנאמנות לומר שלא מת וכו"ל. (ועיי' מ"ש עוד טעם דאי"כ הנהר לומר שלא מת).

גם באבני גזר סי' קמ"ו, אחר שצוה נמי דכא דאי"כ לומר שלא מת, הוא משום דשנאח הנהר היא אף כשעכשיו אינה נרה עוד, ומציא שם ראי' דה"ל אחר שנאחשה כו', כתב דלפ"ז חמוה מ"ש מהרא"י ה"ל דכ"ש דשאר ד' נשים, אי"כ לאוסרה, הא צנח אמרינן צטעם דצמת צעלי ואח"כ מת חמי דא"כ, משום דאמרינן לא צעלה מת ולא חמיה מת, ומשמע דאם כי צעלה מת לא היתה חשודה לשקר משום שכבר היתה חמוה, ואי"כ נאמנת להכחיש, שאם מת שוב אינה מבי נשים ואומרת אחת, (ומליין למהרש"א דקיי"ע צ' לתדיה מ"ט), ודוקא צנח דנערה דגופה היא דמשקרת משום שנאח שמכבר, וכדאמרי צנח שם שאני חסם דרגיש לה נערה, וצנח"י שם, ולי"ע.

ובבית משה סקפ"ה מחלק בזה בין כשכבר נשואות לאחרים או לא, שהקשה על מהרא"י, דלפ"מ שצוה צסק"ד דד' נשים חוץ מנרה כשנשאח לאחרים יכולות להעיד לה מאחר שכבר נפרד הקשר, ואין לחוש לשנאח קדומה, אי"כ למח אין כדי נשים נאמנות להכחיש, הא כיון דאם האמת כדבריה שמת כבר נפרד הקשר ואין עוד יצמות וקדומה, מהיבוי חיתו שירלו לקלקלה, וכי' דנראה לחלק דדוקא צד' נשים הנשואות לאחרים שכבר הופר ונפרד הקשר מכבר לא חיישין דמשקרי בשביל שנאח קדומה, חלל כאן דעד אחת רגע שאמרה זו מת בעלי עדיין כי הקשר קיים ואיכא שנאח צניבה, וגם לא היתה עדיין, ודאי השנאח עוד קיימת וחיישין דמשקרי, וסיים דלפ"ז צד' נשים הנשואות לאחרים, ודאי יכולות להכחיש כמו דנאמנות להעיד לה.

ויבמה שהיא אחותה. כי הצות משה שם, דכיון דכא דאומה מעידה להחיר, הוא לאו משום שנאח, דכא לעולם לא תבי' נרחה, חלל משום לא פלוג, וזה שייך רק להחמיר שלא חסיד, חלל משום לי"פ אין להקל שלא חסיד להכחיש. ועיי' באוה"פ לסעיף ד' סקמ"ח אות ח', מ"ש רעק"א דלעטם האחר המבואר שם דאינה מעידה, אי"כ גם להחמיר.

ויבמה בזה"ז כי צצית משה שם דנראה ציות דכיון דצכ"ז אין מייצמין, גם יצמחה יכולה להכחיש, דכא לא שייך שנאמר שחששו דאולי חפול קמי צעלה ליצום או להיפך, ואי"כ דלהעיד [להחיר] מנאז נעיל ס"י ד' צכל הפוסקים דגם צכ"ז אי"כ, [עיי' באוה"פ סקמ"ח אות ד'], זהו להחמיר, משום דכיון דצצמן שכיו מייצמים היתה אסורה להעיד, גזרו משום לא פלוג

באר הגולה

מז ה זאת אומרת מת וצרתה אומרת נהרג הואיל ושתייהן אומרות שאינו קיים

ח סס נמשנה

הרי אלו ינשאו :

ה פוסקים

סיק שנת ארת ב — סיק שנת ארת ב

אוצר

וא"כ י"ל דגם לפי תירוצו ר' יוחנן וגם אף לר' יהודה ור"ש דלוינה נאמנת גם לאסור, מ"מ זכו דוקא במקום הכחשה, אבל שלא במקום הכחשה נאמנת לאסור, אלא שלפני"ש מהר"א בפסקיו סי' ר"ך, והוצאו דברי"ב, ע"ש, אין ראי' ד"ל דלעולם לאסור יותר נוטה בסברא דא"י מלכתור, והא דלר"א נאמנת לאסור יותר, היינו משום דאוסרת גם לעצמה, אבל היכא דלוינה אוסרת עצמה שפיר י"ל דיותר א"י לאסור מלכתור, אלא דדברי מהר"א ל"ע, דאין אפשר לומר דיותר אינה נאמנת לאסור מלכתור, הא לכתור לכונ"ע אינה נאמנת אף שמתרת גם עצמה כדאיתא במתני דלכלן, ואפי' כשנשאת תחילה אין מתירין לרעה ע"פ עדותה כדאמרינן בריש דף ק"כ ב', ואעפ"כ לענין לאסור עכ"פ היכא דאסרה גם עצמה לאוקימתא דר"א, פליג ר"מ וכו' וצ"ב דנאמנת ב', ומ"מ הכא שמשון הגמ' ומדברי התוס' ה"ל מצוה דשלא במקום הכחשה נאמנת לאסור לאסור, מ"מ י"ל דזכו לר"מ דוקא לפי אוקימתא דר' יוחנן, אבל לר' יהודה ור"ש דקיי"ל כותיבוו אין הכרח נאמנת לאסור אף שלא במקום הכחשה, אלא דמכיון דלאוקימתא דר"י אין הכרח לומר דפליגי ר"מ ור"י ור"ש צ"ל צרתה אומרת לא מת, אפשרי פלוגתא לא מפשינן, לזאת הכוונה בדברי הנוצ"י דיש להחמיר דגם לר' נאמנת לאסור במקום דליכא הכחשה, ומכ"ש שיש להחמיר בשאר הכנסים ב' ע"ש.

אך במערכי לב סי' ע"ח כתב צידונו דחמותה דהיא מהפסולות להעיד לה מדינה אפי' לאוסרה ואפי' בשלה ה' כאן מ' שיכחישה, כמו שיוצא להדיא ממהר"א סי' ר"ב ור"א ומכרי"ו סי' קס"ד, ומכחי"מ והצ"ש שהצטטם על דברי מהר"א מצלי לפרש מאומה דמיריין דוקא במקום הכחשה ב', ואע"ג שהנוצ"י מחמיר היכא שאין מ' שמכחישין ונדחק להטות לזה גם את כוונת מהר"א, חומרא זו היא נגד פשטות דברי מהר"א וגם נגד הסברא, וכ"ש צ"ד שתעודת הערכאות מכחישה את החמות.

סעיף מז. שנת. הואיל ושתייהן ב'. א"כ"ה טעם זה במשנה. וצ"א ה"ט סק"ם, דהא דלריך לטעם זה, והא אפי' בהכחשה גמורה שאומרת לא מת אין הכרח יכולה לאסור.

סעיף מז. שנת. הואיל ושתייהן ב'. א"כ"ה טעם זה במשנה. וצ"א ה"ט סק"ם, דהא דלריך לטעם זה, והא אפי' בהכחשה גמורה שאומרת לא מת אין הכרח יכולה לאסור.

ה ש מ ט ו ת

(*) והוסיף, דבזה א"ש הא דנקט התנא דין זה בצרה ולא בעדים דעלמא, דה"ל ל"ה הכחשה כה"ג כמבואר בסעיף ט', והב"ח כתב ד"ל (דהתנא נקט דין זה בצרות משום ר"מ, דקמ"ל) דאפי' ר"מ לא פליג אלא בצרות, דחיישינן שכי"א משקרת לקלקל צרתה ב', אבל בעדים דעלמא אף ר"מ מודה דהואיל ושניהם מודים שאינו קיים ינשאו. מיהו ע' באוצה"פ בס' ט', דיש חולקים וסוברים דבעד אומר מת ועד אומר נהרג לא תנשא, ולדבריהם התנא נקט צרות בדוקא, משום דאין צרה נאמנת לאסור חברתה אפי' בשמכחישה ואומרת לא מת, ע"ש.

ואין דבריו של אחד במקום שנים אף בלא החירוק ב', אבל הכא בעדות אשה דמן החורב צעין צ' כשרים, אלא דחכמים הימנעו כבי חרי, הם אמרו והם אמרו דלא הוי כחרי אם לא שנעשה מעשה עפ"י אותו עד, או שהחירוק להנשא או שנשאת ממנו וכו'.

לסעיף לפי פ"ק שבח אות ה, ועי' מש"כ בעי"ז בהגהות הרש"ש יצמות דף פ"ז ע"ב, גם לענין אחד

אומר מת ואחד אומר נהרג, ע"ש דיוקו מלשון המשנה וצ"א וכו'.

שם פ"ק של אות ב הערה ד, דאף דלכתח"ל הרי צדין היתר אשה לריך של ג', נראה כוונתו, דעכ"פ כשהעידו שנים הרי לכונ"ע אין לריך היתר מצ"ד של ג', אי"כ מוכח דדין היתר אשה לא דמי ציטור לשאר דינים, וכו"ל אין לריך קצ"ע בפני ג', ולזה אין נפק"מ אם העידו שנים או אחד.

לבאח"ג סעיף לו צי"ן י, ע"ש מש"כ מהרי"ב, ודבריו לקוחים מהצ"י כאן, וכן צ"מ פ"ב דגירושין

הל' י"ט הביא דברי הרי"ב על דין זה. וכבר העיר בהגהות החו"ע על העור, דזה שייך על הדין דלקמן סעיף נ"י דתלמי מה ומח.

לסעיף לב פ"ק רפה אות ב, אחר הד"ה ועי'. גם צפרי מגדים יו"ד סי' ל"א שפתי דעת סק"ה

כתב לפי היש"ש המוצא בפנים, דכיון דמיעוט עריפות חיים, אי"כ לא מהני י"ב חודש צ"א, דאיכא חזקה דא"י, וסמוך מיעוטא לחזקה וכו"ל פלגא מדרבנן, והא דמתירין בהעלו ארכובה מן הים, היינו טעמא דמתא מרזו מכה, או דדוקא בעריפות דארכובה קים לכו לחז"ל דאי אפשר לחיות אפילו מיעוטא.

לסעיף לו פ"ק שז אות א, אחר הד"ה ועיין בדברי. וי"ל בעל תפארת למשך שם צרע חיים סי' ג'

דנ"ה ח', ומש"כ מעלתו שאין הדבר תלוי בהוראה אלא מיד שהעיד הא' הוי כחרי ב' רק גדר ותק"ה שצעינן החירוק ב', אמת שכן דעת הרי"א צ"ב דכלל החירוק רק שהעידו בזה אחר זה או ליכא אלא משום לזות שפתים ובהחירוק אפילו לזות שפתים ליכא ב', אבל אין קיי"ל דאפילו החירוק להנשא מ"מ איכא לזות שפתים, וכלל החירוק אף שצ"ו בזה אחר זה לא תנשא ואם עברה ונשאת אח"כ תלמי, וי"ל דשנלמא גבי סוטה ועגלה ערופה מן החורב חד כשר

מפתח הענינים

סימן י"ז סעיף לב ס"ק רנט אות א — ס"ק רסד אות ה

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות
רס כז	ב	יבמה שנפל היבם למשאל"ס אם מותרת להנשא לכתחילה.
כח	כב	וכשנתקדשה אחרי שנשבע היבם במשאל"ס והיא לא ידעה מזה, או בצירוף אבד זכרו.
כט	ג	כשנשבעה אשתו במשאל"ס אם מותרת באחותה.
רסא א	כג	כשנשבע בנהר קרוש בנפלו למים שמתחת לקרח.
ב	כו	וכשנשבע במשאל"ס רחוק מהשפה.
ג	ג	וכשרץ העד ממקום הטביעה עם מורד הנהר כשיעור שתצא נפשו, ולא ראהו.
ד	כח	וכשנשבע בנהר ההולך במקום ישוב בני אדם.
ה	כט	כשסמוך למקום הטביעה היו ספינות הצלה שעל ידן היתה אפשרות לנטבע להנצל, ולא עלה עליהן.
ו	ב	וכשידוע שהנשבע לא ידע לשוט.
ז	ג	קשרו ידיו ורגליו או שאינו שולט בהם להניעם.
ח	ל	כשהיה קשור בדף הספינה והספינה נשברה אי נטבעה.
ט	ד	וכשהיה קשור אבן בצוארו או שהיה עליו משא כבד בעת שנשבע.
י	לא	וכשהטביעה היתה בזמן קור.
יא	ג	וכשהנשבע היה גוסס, או מסוכן, או נחלש מחמת מכה.
יב	לב	וכשראהו שנחלש מהטביעה עצמה לפני שכסוהו המים.
יג	לג	ובחולה הנופל שנפל בעילופו למשאל"ס.
יד		וכשסיבת עילופו וטביעתו היתה ע"י שנתכחצו שריריו מחמת קריירות המים בעברו בנהר.
טו	ג	וכשהפיל את עצמו למשאל"ס כדי להתאבד.
טז	ד	וכשהנשבע התייאש מלהנצל.
		ואם נפל למים מכונסים כגון בור או מערה שעומד ויראה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו ולא עלה מעיד עליו שמת ומשיאין את אשתו.
רסב א	א	כשנפל לבור שמימיו זוחלין כגון שבאין לתוכו ויוצאין ממנו דרך מקום צר, או שהבור הוא בתוך הנהר.
ב		כשנשקע בביצות המים, וכדומה.
ג		וכשבאו עליו המים לתוך הספינה אם יש לדונו כמים שיש להם סוף, יתבאר בסעיף ל"ו ס"ק ש"ג אות ו'.
רסג	ב	כששנים עומדים משני צדדי הנהר וכל אחד רואה רק חצי השסה, האם עדותן מצטרפת.
רסד א		וכמה הוא שיעור כדי שת"ג, יבואר בסעיף ל"ד ס"ק רפ"ט.
ב	ג	ואי סגי כשרק עד אחד מעיד על השהייה, או דחישין בו לבדדמי כמו במלחמה ובעיני ב' עדים.
ג	לה	וכשהאשה עצמה מעידה על בעלה שנשבע במשיל"ס.
ד	ג	וכשלא שהה כדי שת"ג אם גם בדיעבד תצא.
ה	לו	וכשאמר עד אחד טבע במשיל"ס ומת ולא הוכיר ששהה עליו כדי שת"ג, האם יש לחוש שאומר מת בדדמי וגם לא שהה עליו כדי שת"ג ולכתחילה לא תנשא כמו במלחמה ובמשאל"ס דסעיף ל"ג, או שיש לנו לומר וכיון שאומר מת מסתמא שהה עליו לפחות כדי שת"ג ותנשא אף לכתחילה.

ס"ק אות	דף טור	סעיף לב
		ראוהו שנפל לים אפילו טבע בים הגדול אין מעידין עליו שמת שמא יצא ממקום אחר.
רנט א	א	כשנשבע במקום מכשולות ומערובות המים, וכדומה.
ב	ב	וכשנשבע בים בעת רוח סערה שנמשכה כמה ימים רצופים.
ג		כשנשבע במים דקו וקיימי וליכא גלי.
ד	ד	וכשנשבע בעת שהיה הים שקט בלא גלים.
ה	ג	ואם גם בנהר אפשר להקל כשהוא שקט בלי רוח.
רס א	ד	כשראו את הנשבע מונח בתוך המים כשיעור שת"ג.
ב	ב	וכשנחוטף לטביעה במשאל"ס עוד ענין שרובו למיתתו, אם יש להתיר לכתחילה מכה תרי רובי.
ג	ו	הסוברים דתרי רובי לא מהני רק כשבאו שניהם בכת אחת, והחולקים על זה.
ד	ח	הסוברים דתרי רובי לא מהני רק כשהם מורים על שני עניני מיתה נפרדים, והחולקים על זה.
ה	ד	ואם אפשר להתיר בתרי רובי גם כשעל רוב אחד לחוד הדין דאם נשאת תצא.
ו	ט	המתירים בשלושה רובי.
ז		וכשנפל למשאל"ס ממקום גבוה, או שנחבס בגופו או בראשו, באופן שיש לדון עליו גם מצד טריפות דנפילה.
ח	יא	וכשספק אם היתה ההכאה באופן המסריף.
ט		אם דוקא באדם ערום שייך חשש ריסק בנפילה, או אפילו כשהוא לבוש בבגדיו.
י	ב	אם גם כשנפל ישר למים ונחבס רק על פני המים שייך דין נפילה.
יא	יב	אי שייך דין ריסק אברים כשהפיל עצמו מדעת או שאמד נפשיה.
יב		ואי שייך דין ריסק כשעמד אח"כ על רגליו.
יג	ב	במ"י שהועד עליו שנשבע בים כתוצאה של מעשה האויב.
יד		אזירון שיצא דרך הים להפציץ בסיסי האויב ולא חזר, ואחר זמן נפלטו המים חלק מאנשיו.
טו	ג	כשעבר זמן רב אחרי הטביעה ואבד זכרו. מקור הדין בראשונים.
טז	ד	הפוסקים המחמירים באבד זכרו.
יז	יג	המקילים באבד זכרו.
יח	טו	ויש שכתבו להתיר באבד זכרו כשמצורף לזה ישנן עוד אומדנות שאילו היה קיים היה חוזר לביתו.
יט	טז	ויש שכתבו לצרף סבארא דאבד זכרו דוקא כשישנן אומדנות אחרות על עצם הטביעה שלא היה אפשר לו לעלות למקום אחר.
כ	יז	שיעור הזמן דמקרי אבד זכרו.
כא	ד	אופנים שאין לדון בהם מכה האימאנא דאבד זכרו.
כב	יח	וכשנשבעו הרבה אנשים ביחד.
כג	ד	כשהעגונה היתה מקודשת לבעלה רק בספק קרושין.
כד		כשעיקוב הנשואין גורם סכנה לבריאותה.
כה		כשהעגונה צעירה ורדופה להנשא.
כו	יט	ואם יש מקום להקל לכתחילה כשהנשבע היה בן פ' שנים. ע"י בסעיף ל"א ס"ק רנ"ז אות ל"ו.

סימן י"ז סעיף לב ס"ק רסד א"ח ו — סעיף לג ס"ק רעו א"ח ז

ס"ק א"ח	דף טור	ס"ק א"ח	דף טור
רסד ו	וכשומר רק שטבע במשלים ולא הוכיר ששה עליו כדי שת"ג.	א	ו"א דאפי' בס"י מובהק בבגדיו מהני כאן הואיל וראוהו נטבע בבגדים אלו.
ז	וכשומר שטבע ושהה עליו כדי שת"ג, רק שיש טעם אם טבע במשלים או במשאלים.	א	רע"א א האם שייך היתר זה גם כשל א יצאה האשה ע"י הטביעה מאיסור תורה.
	וכן אם קשרוהו ברגלו ושלשלוהו אל הים ולא עלה בידם אלא רגלו מארכובה ולמעלה משיאין את אשתו לאחר י"ב חדש שטריפה אינה חיה י"ב חדש.	ב	וואי מהני כשל הוכרו הבגדים בס"י מובהק רק בסביע, או דחישנין לבדדמי כיון שראו הטביעה, ע"י באוצה"ם לעיל סעי' כ"ח ס"ק רל"ז א"ח ל"א.
רסה א	מקום הארכובה באדם.	ג	וואי מהני ס"י מובהק גם בבגדים עליונים שקל לפרשם מעליו.
ב	וכשהעלו רגלו מארכובה עצמה.	ד	וכשנמצאו הבגדים שראוהו נטבע בהם כלי גוף.
ג	וכשהעלו רגלו למטה מארכובה במקום צומת הגידים.	א	רע"ב א וכשראוהו רק שעה או שעתיים לפני הטביעה לבוש בבגדים אלו.
רסו	דעות הפוסקים בדיון ומשיאין את אשתו לאחר י"ב חדש.	ב	וכשיזעזעו רק שבעלה הנטבע היה לבוש בחייו בבגדים אלו.
רסז א	וכשהעלו הרגל לאחר זמן רב מהטביעה, האם יש לחכות י"ב חדש מומן שנמצא הרגל.	ג	אי מהני מה שהוכרו בגדי הנטבע, גם כשנמצא הטבוע מת לאחר זמן רב מהטביעה.
ב	ואם יכולים הכ"ד להחירה מיד שתנשא לאחר י"ב חדש, ע"י בסוף סעי' ל"ט.		
ג	אם בשנת העיבור צריך י"ג חדש.		
רסח א	אם יש להתיר מטעם דטריפה אינה חיה י"ב חדש גם כשנישלה הרגל מארכובה ולמעלה ביבשה.		
ב	אם גם בשאר טריפות באדם [שלא ע"י גיד] יש להתיר לאחר י"ב, ואם אפשר לדמות טריפות האדם לטריפות דבהמה.		
ג	מי שמקיא דם מפיו אם יש לחשבו כטריפה.		
	אבל אם נפל לים והשליכו מצודה והעלו רגל אחד מארכובה ולמעלה וכיוצא בזה אין משיאין את אשתו שאני אומר רגל של אחר הוא.		
רסט א	מקור וטעם הדיון, ואם יש חולקין על זה.		
ב	וכשהעלו את הרגל מאותו המקום בצמצום שנפל בו הנטבע.		
ג	וכשנמצא גוף מת במקום שנטבע בעל העגונה.		
ד	וכשהנטבעים היו רבים ועלו אח"כ מן הים גופות מתים כמספר הנטבעים או קרוב למספרם.		
ה	וכשהעלו אחד מת מאותו המקום בצמצום שנפל בו הנטבע.		
ו	ואם יש להקל יותר בנהר מבים כשנמצא גוף מת, ונדונים שונים בזה.		
	אופנים שדנו להקל בנמצא גוף מת אף להחמירם.		
ז	כשכבר יצאה האשה מאיסור תורה ע"י הטביעה במשאלים ואח"כ נמצא גוף מת סמוך למקום הטביעה.		
ח	כשניכר שזה המת שנמצא נטבע מומן קרוב, ועל אחר חזק מבעלה של זו לא נשמע שנטבע.		
ט	ואם יש להקל יותר כשהנטבע הוא צורבא מרבנן.		
י	וכשהיה במת הנמצא ס"י אמצעי כמו שהיה בבעלה הנטבע.		
יא	ואם נאמן גם עכ"ם מסל"ת לומר שנמצא המת באותו מקום שנטבע בעלה של זו.		
	ומיהו אם היה בו סימן מובהק ביותר ברגלו סומכין עליו לומר שהוא של האיש שנפל.		
ר"ע	אם גם כשיצאה ע"י הטביעה מאיסור תורה בעיני ס"י מובהק, או ובאופן זה מהני ס"י אמצעי.		

ס"ק א"ח	דף טור	ס"ק א"ח	דף טור
רסד ו	וכשומר רק שטבע במשלים ולא הוכיר ששה עליו כדי שת"ג.	א	ו"א דאפי' בס"י מובהק בבגדיו מהני כאן הואיל וראוהו נטבע בבגדים אלו.
ז	וכשומר שטבע ושהה עליו כדי שת"ג, רק שיש טעם אם טבע במשלים או במשאלים.	א	רע"א א האם שייך היתר זה גם כשל א יצאה האשה ע"י הטביעה מאיסור תורה.
	וכן אם קשרוהו ברגלו ושלשלוהו אל הים ולא עלה בידם אלא רגלו מארכובה ולמעלה משיאין את אשתו לאחר י"ב חדש שטריפה אינה חיה י"ב חדש.	ב	וואי מהני כשל הוכרו הבגדים בס"י מובהק רק בסביע, או דחישנין לבדדמי כיון שראו הטביעה, ע"י באוצה"ם לעיל סעי' כ"ח ס"ק רל"ז א"ח ל"א.
רסה א	מקום הארכובה באדם.	ג	וואי מהני ס"י מובהק גם בבגדים עליונים שקל לפרשם מעליו.
ב	וכשהעלו רגלו מארכובה עצמה.	ד	וכשנמצאו הבגדים שראוהו נטבע בהם כלי גוף.
ג	וכשהעלו רגלו למטה מארכובה במקום צומת הגידים.	א	רע"ב א וכשראוהו רק שעה או שעתיים לפני הטביעה לבוש בבגדים אלו.
רסו	דעות הפוסקים בדיון ומשיאין את אשתו לאחר י"ב חדש.	ב	וכשיזעזעו רק שבעלה הנטבע היה לבוש בחייו בבגדים אלו.
רסז א	וכשהעלו הרגל לאחר זמן רב מהטביעה, האם יש לחכות י"ב חדש מומן שנמצא הרגל.	ג	אי מהני מה שהוכרו בגדי הנטבע, גם כשנמצא הטבוע מת לאחר זמן רב מהטביעה.
ב	ואם יכולים הכ"ד להחירה מיד שתנשא לאחר י"ב חדש, ע"י בסוף סעי' ל"ט.		
ג	אם בשנת העיבור צריך י"ג חדש.		
רסח א	אם יש להתיר מטעם דטריפה אינה חיה י"ב חדש גם כשנישלה הרגל מארכובה ולמעלה ביבשה.		
ב	אם גם בשאר טריפות באדם [שלא ע"י גיד] יש להתיר לאחר י"ב, ואם אפשר לדמות טריפות האדם לטריפות דבהמה.		
ג	מי שמקיא דם מפיו אם יש לחשבו כטריפה.		
	אבל אם נפל לים והשליכו מצודה והעלו רגל אחד מארכובה ולמעלה וכיוצא בזה אין משיאין את אשתו שאני אומר רגל של אחר הוא.		
רסט א	מקור וטעם הדיון, ואם יש חולקין על זה.		
ב	וכשהעלו את הרגל מאותו המקום בצמצום שנפל בו הנטבע.		
ג	וכשנמצא גוף מת במקום שנטבע בעל העגונה.		
ד	וכשהנטבעים היו רבים ועלו אח"כ מן הים גופות מתים כמספר הנטבעים או קרוב למספרם.		
ה	וכשהעלו אחד מת מאותו המקום בצמצום שנפל בו הנטבע.		
ו	ואם יש להקל יותר בנהר מבים כשנמצא גוף מת, ונדונים שונים בזה.		
	אופנים שדנו להקל בנמצא גוף מת אף להחמירם.		
ז	כשכבר יצאה האשה מאיסור תורה ע"י הטביעה במשאלים ואח"כ נמצא גוף מת סמוך למקום הטביעה.		
ח	כשניכר שזה המת שנמצא נטבע מומן קרוב, ועל אחר חזק מבעלה של זו לא נשמע שנטבע.		
ט	ואם יש להקל יותר כשהנטבע הוא צורבא מרבנן.		
י	וכשהיה במת הנמצא ס"י אמצעי כמו שהיה בבעלה הנטבע.		
יא	ואם נאמן גם עכ"ם מסל"ת לומר שנמצא המת באותו מקום שנטבע בעלה של זו.		
	ומיהו אם היה בו סימן מובהק ביותר ברגלו סומכין עליו לומר שהוא של האיש שנפל.		
ר"ע	אם גם כשיצאה ע"י הטביעה מאיסור תורה בעיני ס"י מובהק, או ובאופן זה מהני ס"י אמצעי.		

סימן י"ז סעיף לג ס"ק רצז אות א — סעיף לר ס"ק רפס אות כג

רצז	א	אם טלול הוי כקברתיו גם במים.	דף	ס"ק	אות
ב		וכשאמר קברתיו לאחר ג' ימים ממיתו, או לאחר דאשתהי במים.	נט	כ	רפה
ג		וכשיש הכחשה בין העדים במקום הקבורה.	ז		והכנס שהתירה במזיד דמנדין אותו, האם גם בזה אם נשאת לא תצא.
ד		אם מלבד אמירת קברתיו מחמת חשש בדדמי ומיתה, יש להצריך שהיה לו בו סימן, מחשש בדדמי והכרה.	רפז		הא דבטעות לא תצא אם זה דוקא כשטעתה בדברך החכם, או אפילו בטעות שטעתה מעצמה.
ה		ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא.	רפז		הפעם וכשנשאת בעבריות תצא.
א	רעז	בעד מפי גוי מסלית אם יש להקל בלי קברתיו.	א	סא	ז
ב		אופנים וגם המקילים בעד מפי גמסלית כתבו להחמיר.	ג	סג	ז
ג		וכשהעד הראשון הוא יהודי מסלית.	ד		
ד		ואם אפשר להקל גם בעד מפי עד ישראל שלא במסלית.	ה	סד	ז
ה		אופנים וגם המחמירים בעממ"ע ישראל יודו להקל.	ו	סה	ז
ו		החילוקים שנאמרו בדעת הרמב"ם לענין קברתיו דגוי מסלית בסעי' י"ז, אי שייכי גם במלחמה ומים.	ז		
ז		היכא דנשאה האשה מאיסור תורה גם בלי הגדרו על המיתה, אי יש להקל בלי קברתיו.	ח	סז	ז
ח		אם יש להקל בלי קברתיו בשעת הדחק כגון היכא שהעונה צעירה ורדופה להנשא, או שאי אפשר להביא עדות אחרת.	ט		
סעיף לד					
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	ב	סח	ז
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	ג		
רפ		הגדרת משאלים.	ד	סט	ז
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	ה		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	ו		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	ז		
		ואם נשאת לא תצא.	ח		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	ט	ע	ז
ב		וכשרק נחקדשה.	י		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	יא		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	יב		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	יג	עא	ז
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	יד	עב	ז
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	יז		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	יח		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	יט		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	כ		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	כא		
רפ		הגדרת משאלים.	כב		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	כג		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	כד		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	כה		
		ואם נשאת לא תצא.	כו		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	כז		
ב		וכשרק נחקדשה.	כח		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	כט		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	ל		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לא		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לב		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לג		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לד		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לה		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לו		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לז		
רפ		הגדרת משאלים.	לח		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לט		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לכ		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לכא		
		ואם נשאת לא תצא.	לכב		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לכג		
ב		וכשרק נחקדשה.	לכד		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לכה		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לכו		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לק		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקא		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקב		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקג		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקד		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקה		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקו		
רפ		הגדרת משאלים.	לקא		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקב		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקג		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקד		
		ואם נשאת לא תצא.	לקה		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקו		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקא		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקב		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקג		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקד		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקה		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקו		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקא		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקב		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקג		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקד		
רפ		הגדרת משאלים.	לקה		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקו		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקא		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקב		
		ואם נשאת לא תצא.	לקג		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקד		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקה		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקו		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקא		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקב		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקג		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקד		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקה		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקו		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקא		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקב		
רפ		הגדרת משאלים.	לקג		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקד		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקה		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקו		
		ואם נשאת לא תצא.	לקא		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקב		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקג		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקד		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקה		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקו		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקא		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקב		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקג		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקד		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקה		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקו		
רפ		הגדרת משאלים.	לקא		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקב		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקג		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקד		
		ואם נשאת לא תצא.	לקה		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקו		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקא		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקב		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקג		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקד		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקה		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקו		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקא		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקב		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקג		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקד		
רפ		הגדרת משאלים.	לקה		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקו		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקא		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקב		
		ואם נשאת לא תצא.	לקג		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקד		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקה		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקו		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקא		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקב		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקג		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקד		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקה		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקו		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקא		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקב		
רפ		הגדרת משאלים.	לקג		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקד		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקה		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקו		
		ואם נשאת לא תצא.	לקא		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקב		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקג		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקד		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקה		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקו		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקא		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקב		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקג		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקד		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקה		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקו		
רפ		הגדרת משאלים.	לקא		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקב		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקג		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקד		
		ואם נשאת לא תצא.	לקה		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקו		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקא		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקב		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקג		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקד		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקה		
ג		ובשאר דברים דאמרין בהו שאם נשאת לא תצא, אם זה ג"כ דוקא כשנשאת עפ"י חכם.	לקו		
רפה	א	אם דוקא כשהתיר החכם בפירוש לעשות מעשה הוא ולא תצא.	לקא		
ב		אם הא דלא תצא הוא דוקא כשהתירה חכם מפורסם על בהוראה.	לקב		
וכן תנאשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו הרי זו לא תנשא על עדות זו כמו שנתבאר.					
א	רעט	דעות הפוסקים אם נאמן ע"א כמשאלים להוציא מאיסור תורה.	לקג		
ב		אם גם בשני עדים לא תנשא לכתחילה.	לקד		
רפ		הגדרת משאלים.	לקה		
רפא		אם יש לב"ד להתרות בה שלא תנשא כשרואים שדעתה להנשא או שיש לחוש לזה.	לקו		
		ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת לא תנשא.	לקא		
רפב		דעות הפוסקים בדיון זה.	לקב		
		ואם נשאת לא תצא.	לקג		
רפג	א	אם לא תצא גם כשנוכחה לחופה ולא נבעלה.	לקד		
ב		וכשרק נחקדשה.	לקה		
ג		וכשביחוד עם בעלה נטבעו עוד אנשים ויש לחוש שגם שאר הנשים תעשינה כמותה.	לקו		
ד		וכשמת הבעל שנשאת לו אי שגירשה, אי מותרת שוב להנשא לכתחילה.	לקא		
ודוקא שנשאת על פי חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריות תצא.					
רפד	א	מקור הדין ודעות הפוסקים בזה.	לקב		
ב		וכשהתרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה ונשאת להסוברים דאפילו בלא התרת חכם אם נשאת לא תצא, או גם להסוברים דדוקא כשנשאת עפ"י התרת חכם, מה הדין כשהתרו בה ב"ד אחר שחכם התירה.	לקג		

סימן י"ז סעיף ל"ז ס"ק רפ"א אות כד — סעיף לה ס"ק רצ"ז אות ח

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
רפ"א כד	וכשמשישור הדברים נראה שהיה העד בטוח בעצמו שינצל מהסכנה.	רצ"ב טז	וכשנראה בהנבע סימני מיתה.
כה	כשהמעינים הם רבים.	יז	וכשנפל ממקום גבוה לתוך המים.
כו	ואם גם בגמסלית איכא חשש בהול.	יח	וכשהנבע היה חולה לפני שנפל למים.
כז	אי מחני עדות טביעה ושהייה בליזה.	יט	וכשידוע שהנבע לא ידע לשוט.
כח	ולאור הלבנה או לאור הנר.	כ	וכשהיו ידיו קשורות.
כט	ולאור הכוכבים.	כא	כשהיה עליו משא כבד בנפלו לים.
ל	וכשלא ידוע באיזה זמן ובאיזה שעה היה המאורע, האם יש לתוש בטחא שמה היה זה בשעת אפילה.	כב	כשראוהו שנאבק להציל עצמו ונלאה וירד למצולה.
רצ"א א	דעות הפוסקים בדיו העיד סתמא שטבע חוששין שמא קרא לדברים כאלו טביעה שכן דרך העולם לקרוא לדברים אלו טביעה ותצא.	כג	וכשנבע במקום מערבולת המים או במים רדופים וכדומה.
ב	וכשלא אמר לשון טביעה אלא נפל לים וכדומה.	כד	וכשראו שהרחיקתו המים ממקום הטביעה וניתן לשטף וזרם המים.
ג	אאיכ העיד בפירוש שנטבע ממש ושהה כדי שתצא נפשו.	כה	וכשנבע תחת הקרת.
ד	הגדרות בטביעה.	כו	וכשהפיל עצמו למשאלים כדי להתאבד.
ה	אי מקרי טביעה בראיית הנפילה לבד או דוקא כשראו שכיסוהו המים.	כז	וכשהנבע התיאש מלהנצל.
ו	לשונות של עדים שדנו עליהם הפוסקים אם משמעותם טביעה כראוי.	כח	וכשהיו שם ספינות שבאו להציל.
ז	וכשהעיד ששטפוהו גלי הים.	כט	וכשנבע בנדר שהיה הגבול בין מדינה אחת לשנית.
ח	כשלא ראו נפילתו לים רק שנתבררה ע"י ידיעה ברורה, כגון שנעלם מהספינה בעודה מהלכת בלב ים.	ל	כשנבע במקום שעומדים תמיד אנשים, או בנהר שעובר במקום ישוב.
ט	הגדרות בטביעה.	לא	וכשהנבע היה צורבא מרבנן או איש מפורסם.
י	אם צריך העד להסתכל בציפיות מהטביעה עד סוף זמן השהייה.	לב	וכשהנבע יצא מביתו על דעת לחזור מיד.
יא	אם צריך להעיד שהביט בכוונה וראה שלא יצא, או דסגי באומר שלא ראהו יוצא.	לג	כשעבר זמן רב אחרי הטביעה ואבד זכרו. דעות המקילים.
יב	אם צריך להסתכל בכל סביבות מקום הטביעה עד למרחוק, או דסגי שיסתכל במקום הטביעה וקירוב לו.	לד	המחמירים דלא יצאה מאיסורית בלא שהייה גם באבד זכרו.
יג	ואי סגי כשמסתכל לצד מורד הנהר, או שצריך לראות גם לצד שכנגד מהלך המים.	ותכם שהורה להשיאה לכתחילה במשאלים מנדין אותו.	
יד	כשהעד ששהה עליו היה על ספינה הולכת.	רצ"ג א	אם דוקא כשהורה במנין ומה נקרא מנין, והפעם למה קי' ד' השמיט הסור דין זה.
יז	אי בעינן שבמשך כל זמן השהייה הייתה הנטבע תחת המים, או אף כשעלה קצת או הוציא ראשו ג"כ לא מנע.	ב	ואם דוקא כשנשאת עמי וראתו הוא דמנדין אותו.
יח	בטויי לשון שונים על עדים המורים שצאה עליו כדי שנת"ן.	ג	וכשלא הורה רק נשאה בעצמו.
יט	כשאמר נטבע ולא ניצל, או שהיה מתאונן עליו.	ד	ואינש דעלמא שאינו בר הוראה שהתיר, אם מנדין אותו.
כ	וכשאמר טבע ולא עלה.	רצ"ד	וכשהורה בדבר שאם נשאת תצא.
כא	וכשאמר שנבע ולא ראהו עוד.	רצ"ה	ביאור כוונת הרמ"א במה שהוסיף חיבת במשאלים.
כב	כשמכל דבריו בענין הטביעה כגון שאמר נטבע, ואני ראיתי שננטע.	רצ"ו	הטעם דמנדין למאן דמתיר במשאלים ולא מלקין.
כג	כשאמר דבריו שננטע מלוגי דרך הכרזה.	סעיף לה	
כד	ספורי דברים וענינים המורים שהיתה שם שהייה כדי שת"ן.	יש מי שאומר שאם נפל למשאלים גובה כתובתה אע"פ שאסורה להנשא.	
כה	כשהשתדלו להציל את הנטבע או שחפשוהו בתוך המים.	א	מקור הדין ותמצית הדעות בזה.
כז	אופנים שדנו הפוסקים דמותרת בדיעבד בטביעה לבד בלי שחייה.	ב	הסוברים דגובה כתובתה אף טרם שנשאת אפילו כשהטביעה נודעה רק ע"י ע"א.
כח	כשנמצא אח"כ גוף מת בסביבות מקום הטביעה.	ג	הסוברים דכשלא נשאת עדיין אינה גובה כתובתה אלא כששני עדים העידו על הטביעה.
כט	אופנים מיוחדים שכתבו האחרונים להוציא מאיסור תורה כנמצא א' מת אף להמחמירים.	ד	הסוברים דכל זמן שלא נשאת אין לה כתובה, אפילו קיב' כשישנם שני עדים על הטביעה.
		ה	הסוברים דגובה כתובתה לפני שנשאת, אם גם בשאר דברים דבדיעבד לא תצא דינא הכי.
		ו	ואם גובה כתובתה גם כשנשארו יתומים קטנים.
		ז	וכשהיא זקוקה ליתום.
		ח	אם תוספת כתובה וגדוניה הוי ככתובה לענין דין זה.
		סעיף לו	
		עיר שהקיפוהו ברכוס וספינה המסורפת בים והיוצא לידון הרי הן בחזקת חיים לפיכך אין מעדיין על אחד מאלו שמת להתיר את אשתו.	

ט"ק	אות	כשידוע שקפץ מהרכבת שהובילה אותם למחנה השמדה קצח ג	דף טור
		בעצם הילוכה.	
י		כשהועד שהיה בניטו חרשא בעת המרד הידוע.	
יא		כשנתחבא בבונקר בזמן ההרג ואח"כ נעלם.	ד
יב		כשהעדות היא רק שהבעל היה תחת שלטון הנאצים בארצות הכיכ"ש, אך לא ידוע מה נהיה אחר אם הוכל למחנה השמדה ואם היה בגיטאות שהושמדו.	א קכט
יג		וכשרק הועד שהיה בעיר בעת שנכנסו הנאצים ונכבשה העיר ויותר לא ראוהו אבל אין עדות שהיה בניטו, אי שיש ספק אם היה בכלל בעיר בעת שכבשוהו.	ב
יד		כשהיה בפלוגות העבודה שע"י הצבא ההונגרי ונעזב בדרך כשהוא חולה ונאבד זכרו.	ג
טו		כשראוהו ביום השחרור מהנאצים במחנה רכזו שכל אנשיו היו חולים וחלשים ורובם מתו במגפה במשך כמה ימים.	ד
שה		בכל הני דנותנים עליהם חומרי מתים וחומרי חיים אם קל א גם כשנשאת תצא.	א
שו	א	הנפ"מ מאה דנותנים עליהם חומרי חיים.	ג
	ב	מי שגררתי חיה או שספו נהר או נפלה עליו מפולת.	
	ג	ביאור ענין שספו נהר וגדונים דומים לו.	ד
	ד	גדונים שונים שלא ראו ממש כשנפלה עליו מפולת רק קלא א שיש לשער כן.	א

		<p>ע"א והעיד שמת בעלה והתירוה ליגשא על פיו ואח"כ בא ע"א והכחיש את הראשון ואמר לא מת הרי זו לא תצא מהיתרה ותגשא שע"א נאמן בעדות אשה כשני עדים בשאר עדיות ואין דבריו של אחד במקום שנים.</p>
ג	א	<p>הטעם הזהב בעיני דוקא התיירוה. ואם מהני בזה קבלת עדות לבד.</p>
ד	ב	<p>ואם דוקא ב"ד של ג' הוי התיירוה לזין זה.</p>
	ג	<p>כשנפסק להתיירוה אלא שעוכב למעשה עד שיתקבל חו"ד מעוד חכמים.</p>
א	ד	<p>ומה הדין כשהיתיר ה"י שלא בסנהי.</p>
ב	ה	<p>ואם ע"א או האשה עצמה נאמנים לומר שהתיירוה. וכשאשה או עד פסול מסייעים להעד האומר לא מת.</p>
ג	א	<p>ואם גם פסול או אשה המעידים להתיר נאמנים כשנים.</p>
ג	ב	<p>ולענין במסל"ת שהתיירוה על פיו אם חשוב כשנים.</p>
א	ג	<p>ואם גם הענונה עצמה נחשבת כשנים.</p>
	ד	<p>ואם נחשב כשנים גם כשהעד הראשון העיד רק על הסימנים שהיו במת ובסביע לא הכירו.</p>
		<p>מיהו משום לזות שפתים לא תגשא.</p>
ב	א	<p>דיעות הפוסקים בזה.</p>
ד	ב	<p>האם חשש לזות שפתים הוא איסור או עצה טובה.</p>
א	ג	<p>ואם הב"ד מוחזין בה כשהיא רוצה לעבור על זה.</p>
	ד	<p>ואם גם כעד פסול יש לחוש לזות שפתים.</p>
ב	ה	<p>ובעדות מוכחשת של גוי מסל"ת.</p>
		<p>אופנים שדנו הפוסקים אם שייך בהם לזות שפתים (אות ו—):</p>
ג	ו	<p>כשאחר היתיר נעשה מעשה כגון שחלצה ככר.</p>
	ז	<p>כשאין להאשה בנים ולא קיימה עדיין מצות לשבת יצרה.</p>

רצ"ח א	פירוש עיר שהקיפה כרקום.	דף טור קיג א
ב	אם יש לחלץ בין הקיפה חיל מלכות אותה העיר, לבין הקיפה חיל מלכות אחרת.	
רצט ש	פירוש ספינה המטורפת בימ.	ג
שא	ביאור דין היוצא לידון.	
ב	ביאור דין הרי הן בחזקת חיים.	
	מי שתעה במדבר ונאבד זכרו, אי הוי בחזקת חיים.	
	ואפילו מי שהוא בעיר שכבשה כרקום וספינה שטבעה ביים והיוצא ליהרג אין מעידין שהן בספק חיים ונותנים עליהם חומרי מתים וחומרי חיים.	
שב א	אם יש הבדל בין כבשוה כרקום של אותה מלכות, לבין כבשוה כרקום של מלכות אחרת.	ד
ב	העומד במלחמה אי הוי בחזקת חי, או דנותנים עליו חומרי קיד ב חיים וחומרי מתים.	ב
ג	וכשכלתה המלחמה ולא חזר לביתו ואבד זכרו זמן רב.	א קטו
ד	וכשהיה בגדוד שרוב חייליו נהרגו.	ד קטז
שג א	דעות הפוסקים בדין ספינה שטבעה.	א קיז
ב	להמחמירים בספינה שטבעה, אי מהני כשהיה עליו כדי שת"נ לענין שאם נשאת לא תצא.	א קיח
ג	ובהודע שהספינה נתמלאה מים והתחילה לטבוע.	ד
ד	כשלא ידוע ודאי שהיה באותה ספינה שנטבעה, רק ידוע שהיה באתה מעשר ספינות שיצאו ביחד ותשע מהן נטבעו, ונדונים דומים.	
ה	וכשהודע עליו שהיה בספינה שנהפכה.	
ו	וכשהיה בתיך חדר שבספינה שנטבעה ונכנסו המים לתוך קיט החדר.	א קיט
ז	וכשהיה בספינה שנשרפה.	ד קכ
ש"ד א	ביאור מה נקרא יוצא ליהרג.	א קכא ג
ב	אם יש הבדל בדין יוצא ליהרג בין ב"ד של ישראל לבין ב"ד של עכו"ם, ודעות הראשונים בזה.	
ג	דעת האחרונים להלכה.	א קכב
ד	וכשיצא ליהרג בפרסום רב.	א קכג
ה	נפל בידי ליסטים ונדונים שונים בזה.	ב
	על דבר היתר העגונות מימי השואה הנאצית.	
א	כשהודע שהוכנס לתאי הגזים והכבשנים.	א קכד
ב	כשראו שהוצג במחנה הרכוז לצד שמאל שמשם נלקחו לשריפה, או שראוהו בגישאות בין אותם שהובררו להוליכם לבורות להריגה או להובילם למחנות השמדה.	
ג	כשידוע שהובלו והגיעו למחנות שהיו בהם גם מתקני השמדה, אלא שלא נתברר אם כבואם הועמדו לשריפה או שנלקחו לעבודה.	ב קכה
ד	כשהודע שהיה במחנות בבית חולים או שהיה שם חולה קכו על מטו.	ג קכו
ה	וכשידענו שנלקחו מהגיסו למשלוח למחנות אבל לא ידוע לאיזה מחנה הגיע, אם למחנה השמדה או למחנה עבודה.	א קכז
ו	וכשראוהו במחנה עבודה ואח"כ נעלם.	ב
ז	כשעד אחד אומר שהולכיהו לצד שמאל וע"א אומר שראהו במחנה עבודה.	ג
ח	כשידוע שהיה בניסו שאנשיו נשלחו בדרך כלל למחנות הרכוז או נהרגו על המקום, אך לא הודע שראוהו בפרטות בין אלה שהובלו למחנות או שהובררו להריגה.	ד

סימן י"ז סעיף מא ס"ק שלה אות א — סעיף מג ס"ק שמיר אות ג

ס"ק אות	דף סור	סעיף מא	ס"ק אות	דף סור	סעיף מג
שנים מעידים ששמעו [כל אחד] מפי אחד שמת פ' וע"א מעיד ששמע מפי אחד שהוא חי, מותרת.			אין מוציאין אשה מבעלה אם יצא קול שבעלה ראשון חי.		
במקור דין השו"ע, (ושנים בשם א' נגד א' בשם א' קסו א הוי כחד נחד).			שמא א דעת הפרוסקים בזה להלכה.	קעא ד	
כשהשנים שאמרו ששמעו שמת לא פירשו ששמעו כל א' מאחר, ואיפנים שונים בזה.			ב כשיצא הקול לאחר אירוסין.	קעב ב	
כשהשנים לא פירשו שאלו שמהם שמעו, אמרו שידועים בעצמם שמת פ', אם ניוחש שגם הם רק שמעו ושמא שמעו שניהם מאיש א' (להמחמירים באות הקודם), ולא הוי רובא.			ג כשיצא הקול לאחר שהתירוה להנשא.		
ד כ' כשרים שאמרו ששמעו כיחד מפי א' נגד א' מפי א'. קסז א			סעיף מג		
ה א' מפי רבים נגד א' מפי א'.			האשה עצמה נאמנת לומר מת בעלי ותנשא או תתיבם על פיה.		
ו וכשהמעיד מפי שנים שמת פ', הוא עצמו מעיד ב"כ מפי א' שעדיין חי.			שמב א אם נאמנתה היא מהתורה או מדרבנן.	ג	
ז א' מפי ב' יהודים נגד א' מפי גוי א'.			ב אם צריכה לומר התירוני או סגי במת בעלי לבד.	ד	
ח א' מפי ב' נגד ב' מפי א'.			ג אשה בעלת עבירה, פטולה לעדות, או פרוצה, אם נאמנת.	קעג א	
ט רבים מפי רבים נגד א' מפי רבים.			ד אשה מהמבובות בעידות ואין מכירין אותה, אם נאמנת.	ב	
סעיף מב			ה אשת חרש אם נאמנת, הואיל ולא שידך בה כל כך ועמר שבטופה. (חרשת או קטנה, ע"י בסי"ק שמ"ו).	ד	
שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא מפני שהוא ספק.			ו אם נאמנת, זקנה שאינה בת בנים, ממזרת הנשואה לגר או לממזר, דליכא בהו חימר שבטופה לענין פטלות הבנים, לע"י בארצה"פ לסעיף ג סק"ל אות י"ב קרוב לסופר.		
כשנשאת קודם שבאו העדים האומרים לא מת.			ז כשבקשה רשיון מהערכאות להנשא, טרם שהותרה בב"ד. ע"ש סוף אות יג.		
כשנשאת עפ"י ב' שאמרו מת ואח"כ באו ב' ומעידים על אחד שזהו בעלה הראשון ואין אנו מכילין אותו.			ז אם נאמנת כשלא ידעין מי הוא בעלה רק ע"פ עצמה, או ע"פ ע"א.		
כשהתירוה להנשא עפ"י ב' שאמרו מת וגבתה כתובתה ואח"כ באו ב' ואמרו לא מת אם צריכה להחזיר הכתובה.			ח אמרה נתקדשת ואחר זמן אמרה שמת המקדש.		
ב' אומרים שהמת הוא בעלה וב' אומרים שהוא אתר ויש סימנים בגופו כמו שה"י לבעלה.			ט מה הדין באשת קראי שאמרה מת בעלי, ורצונה לקבל קעד א תבורית ולהנשא לישראל.	א	
ב' אומרים מת וב' אומרים לא מת אם הוי רק ספק א"א והולד ספק ממזר, או הוי ודאי א"א משום דמוקמין אחזקה והולד ודאי ממזר.			ס אשה שנישאה בעל כרחיה, אם נאמנת לומר מת בעלי.	ב	
ואם נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת ברי לי שמת הרי זו לא תצא.			י אם נאמנת על הכרה דסביעת עין שהמת הוא בעלה.		
להסוכרים דבתרי ותרי הוי ודאי א"א למה לא תצא קע ג כשנשאת לאחר מעדיה.			יא ואם נאמנת בהכרה דבגדים, ע"י ס"ק קפ"ו אות י"ב.		
נתקדשה לאחר מעדיה אם הוי ככנס.			אם נאמנת שהתירוה ב"ד, או שה"י בידה כתב היתר, או עדות בכתב שמת, והכתב נאבד, או שיש בידה גביית עדות ולא כתוב בו שם האשה, ואומרת שעל שמה נכתב, או כשהגב"ע שבידה אינו מקיים.		
אם גובה כתובתה מבעלה הראשון כשנשאת לאחר מעדיה.			יב האם נאמנת כשאמרה מת בעלי רק אחר שנשאת.	ד	
נשאת לאחר מעדיה והוא כהן אם תצא משום חשש זונה.			יג האם גרע כשע"א שעדותו אינו מועיל להתירה, מסייע קעה א לה בעדותו שמת בעלה, דנימא דסמכה עליו.	א	
נשאת לאחר מעדיה ואח"כ בא אחד ונראה וידוע לכל שהוא בעלה.			יד אם צריך לשואלה איך יודעת שמת בעלה, ע"י בארצה"פ לסעיף ה' סק"ח אות א'.		
נשאת לאחר שאינו מעדיה ואומר ברי לי.			כשאומרת מת בעלי וישנם עדים ע"ה, אם צריך להמתין עד שיבואו, ומה הדין אם לאחר שנשאת באו ואמרו שאינם יודעים עדות. ע"י בהשמשות לכרך ג' לסק"ל אות א'.		
נשאת לאחר ולא טען ברי עד לאחר הנשואין.			כשאמרה בשם עד אחד, והעד מכחישה שאינו יודע עדות. מכואר בסעיף ה', וע"ש בארצה"פ אופנים שונים בזה.		
אם סגי שתאמר ברי לי שאילו ה"י קיים ה"י בא, או צריך שתאמר שראתה אותו מת.			אם נאמנת לומר מת בעלי או נהרג במלחמה, או נטבע, ומה הדין כשהיתה קטנה ביניהם, יבואר בסעיף מ"ח והלכה.		
כשנשאת לא' מעדיה לפני שבאו העדים האומרים לא מת, סגי שתאמר ברי לי שאילו ה"י קיים ה"י בא.			באור הדין דנאמנת להתייבם.	ב	
לכתחלה אסורה להנשא אפי' לאחר מעדיה.			ונתנים לה עיקר כתובתה.		
			שמ"ד א דיעות הפרוסקים הראשונים בזה, אם גובה גם תוספת כתובה ונדוניא.	ג	
			ב דיעות האחרונים בזה.	קעט א	
			ג להסוכרים דגובה רק עיקר כתובה, מה הדין כשתפסה מנכסי בעלה גם כשיעור התוספת והנדוניא.	קפ ג	

מפתח הענינים

קצח

סעיף מז ס"ק שנו אות א — סעיף מז ס"ק שנו אות ב

ס"ק אות	דף סור	ס"ק אות	דף סור
שנו א	במקור הדין דאין הצרה נאמנת לאוסרה.	שנו ב	כשבאו בבת אחת כלה וחמותה, וכל אחת אומרת שבעלה מת ובעל חברתה חי.
ב	אם יש למנוע מלהנשא משום לנות שפתים.	ג	אם נאמנת הצרה לאסור כשאין מי שיכחישנה.
ג	אם נוטלת כתובה.		
ד	מה דין השנייה כשאומרת עכשיו ג"כ שמת ונתנת		
	אמתלא למה אמרה מקודם שלא מת.		
ה	ואם נאמנת לתזור כשכבר יצתה מאיסור תורה.		
ו	כשהעיד ע"א שמת והיא אמרה שלא מת ואח"כ חזרה בה ונתנה אמתלא.		
שנו א	שאר הנשים שאינן נאמנות להעיד בהיתר ענוה (כגו' בסעיף ד'), אם ג"כ אינן נאמנות לאסרה. וכמה פרטים בזה.	שנו א	בביאור למה צריך לטעם דהואיל ושתיהן וכו', הא בלא"ה אין צרה נאמנת להכחיש.
		ב	כשא' אומרת מת וצרתה אומרת נתגרשה, יעוין באוצה"ם לסעיף ט' סקצו אות י"ז.

סעיף מז

אחת אומרת מת וצרתה אומרת נהרג הואיל ושתיהן אומרות שאינן קיים דרי אלו ינשאו.

רשימת הספרים *

שהובאו באוצר הפוסקים בכרך זה

(מלבד ספרי הראשונים שעל הש"ס, ונ"כ הרי"ף הרמב"ם הרא"ש הסור והשו"ע).

א	באר המים	גבורת אנשים	ויען אברהם
אביר יעקב	באר חיים מרדכי	גור אריה יהודה	ויקרא יהושע
אבן שמואל (לשו"ע)	באר יצחק	גליא מסכת	ושב הכהן
אבן פינה (דרישת ארי)	באר מים חיים (מוצירי)	גנת ורדים	ז
אבני גזית (לשו"ע)	באר משה (ירושלמיסקי)	ד	זכר טוב
אבני תאמור (לשו"ע)	באר משה (דנשבסקי)	דבר אברהם	זכחי צדק (סומד)
אבני יהושע	בגדי שש (לשו"ע)	דבר אליהו (קלצקין)	זיו הלבנון
אבני משפט (לשו"ע)	ביאור מנחם (לשו"ע)	דבר הלכה	זית רענן
אבני נזר	בינת אדם (שבחכמת אדם)	דבר משה (אמארייליו)	זכרון יהודה (לר"י בן
אבני צדק (טייטלבוים)	בית אפרים	דבר משה (תאומים)	הרא"ש)
אבני צדק (פאנצט)	בית דוד (לחרי"י דוד)	דברי אליעזר	זכרון יוסף (שטיינהרט)
אגודת אוזב (לבעל מרה"צ)	בית הלוי	דברי אמת	זכרון כהונה
אגודת אוזב (מביאלה)	בית הלל (לשו"ע)	דברי דוד (להרדב"ו)	זכרנו לחיים
אגודת אוזב מדברי	בית חדש (שו"ת)	דברי חיים (אויצרבך)	זרע אברהם
אהל אברהם (שאג)	בית יוסף (שו"ת)	דברי חיים (צאנז)	זרע חיים
אהל יוסף (מולכו)	בית יעקב (צויזמיר)	דברי יעקב	זרע יעקב (ניניו)
אהל יוסף (פריד)	בית יעקב (כתובות)	דברי יששכר	זקן אהרן (חלוי)
אהל משה (צוויג)	בית יצחק	דברי מלכיאל	זקן אהרן (ואלקין)
אהלי אהרן	בית מאיר (לשו"ע)	דברי מרדכי (פרידבורג)	ח
אהלי יעקב (מהריק"ש)	בית מרדכי	דברים אחדים (קלצקין)	חבצלת השרון
אור גדול	בית משה (לשו"ע)	דגל התורה (ירחון)	חוט המשולש (לר"י דיוואן)
אור המאיר	בית נאמן	דופקי תשובה (לשו"ע)	חוט המשולש (לר"ח
אור זרוע	בית שלמה (חסון)	דמשק אליעזר	מואלחיון)
אוריין תליתאי	בית שלמה (מסקאלא)	דרך המלך (על הרמב"ם)	חוט המשולש (שבתשכ"ץ)
אורים גדולים	בן פורת	דרך יבחר	חוט השני
אוני יהושע	בני אברהם	דרכי נועם	חוקי חיים
אחייעזר	בני דוד	דרכי שלום	חוקת יעקב
אילה שלואה (קלצקין)	בני יעקב	ה	חזון איש
אמונת שמואל	בני משה (שלטון)	האלף לך שלמה	חזון למועד
אמירה נעימה	בנימין זאב	הבאר (ירחון)	חיבת הקדש
אמר שמואל	בנין עולם	הון רב	חיים ושלום
אמרי אש	בנין צבי	היכל יצחק	חכם צבי
אמרי דוד (פעדער)	בנין של שמחה	היכלי שן תליתאי	חלקת יואב
אמרי יושר	בעי חי	המאסף (ירחון)	חמדה גנוזה
אמרי נועם	בר ליואי	המקנה	חמדת ציון
אמרי שפר (קלצקין)	ברית אברהם	העמק שאלה	חמדת שלמה
אפי זוטרי (לשו"ע)	ברית יעקב	הפוסק (ירחון)	חן טוב (לשו"ע)
אפרקסתא דעניא	ברך יצחק	הפלאת	חסד לאברהם (אלקלעי)
אריה דבי עילאי	ברכה מציון	הר המר	חסד לאברהם (תאומים)
ארץ חיים	ברכת יוסף	הרי בשמים	חסן ישועות (יבמות)
ארץ טובה	בשמים ראש	ו	חקקי לב
ארץ צבי ותאומי צביה	בת עיני	ו	חקרי לב
(לשו"ע)	בת עמי	ו	חשק שלמה
ב	ג	ו	חחם סופר
באר אליעזר (לשו"ע)	גאונים בתראי	ויאמר יצחק	
		ויחי יעקב	

ט

טוב טעם ודעה
טור האבן

,

יד אהרן
יד אליהו (רגולר)
יד המלך (לנדוי, על
הרמב"ם)
יד המלך (פלומבו, על
הרמב"ם)

יד יוסף (דייטש)
יד ימין
יד מאיר
יד רמה
ידין של משה
יהודא יעלה (קובו)
ים של שלמה
יפה ללב
ירים משה
ישועות יעקב (שו"ע)
ישועות מלכו
ישמח לב
ישרש יעקב (יבמות)

כ

כהונת עולם
כנסת הגדולה
כנסת חכמי ישראל (ירחון)
כנסת יחזקאל
כרם שלמה (אמאריליו)
כתב סופר
כתונת פסים (על הנמוק"י)
כתר כהונה

ל

לב אריה
לב יהודה
לב שלמה
לבוש מרדכי
לבושי מרדכי
לחם רב
לקוטי צבי (לשו"ע)

מ

מאזנים למשפט
מאיר גתיבים
מאמר מרדכי
מגן שאול
מוצל מאש
מתנה חיים
מטה יוסף
מטעמים ומעדנים (לשו"ע)

מים חיים (רפפורט)

מים קדושים
מימר חיים
מכתב מאלהו
מכתם לדוד
מלבושי יו"ט
מלואי אבן
מלואת אבן (לשו"ע)
מנחת אשר
מנחה חדשה
מנחת אלעזר
מנחת הקומץ
מנחת חינוך
מנחת יחיאל

מנחת יצחק (ווייס)
מנחת משה
מנחת עני
מנחת פתים
מעין גנים (עבאדי)
מעמק הבכא
מערכי לב
מצות כהונה
מצח אהרן
מצפה אריה
מקום שמואל
מקור ברוך (קלעי)
מקור מים חיים
מראה כהן
מראית הצובאות (לשו"ע)

מרהשת
משאת בנימין
משאת משה
משחא דרבותא
משפט צדק
משפטים ישרים (חסון)
משיב דבר
משיב כהלכה
משיבת נפש
משכנות יעקב
משמרת שלום
משנת אליעזר (מישל)
משנת ר' אליעזר (טולידו)
משנת ר' אלעזר (ברכהו)
משפטי צויאל

נ

נאות דשא
נאמן שמואל
נדיב לב
נהורא דיעקב (לשו"ע)
נהרי אפרסמון
נודע ביהודה
נודע בשערים
נזיר השם (לשו"ע)
נזר הקדש
נחלת דוד

נחלת יהושע (מפריאסלאח)

נחלת צבי (לשו"ע)
נחפה בכסף
נטע שעשועים
נטעי נעמנים
נטפל לקדש
נכח השלחן
נפש חיה
נר אהרן
נתיבות המשפט (על חו"מ)
נתיבות השלום (לשו"ע)
נתיבות לשבת (לשו"ע)

ס

סדר אליהו רבא
ספר הצבא
ספר יהושע

ע

עבודת הגרשוני
עבודת השם
עדות ביהוסף (אלמושנינו)
עולת יצחק
עונג התורה (לשו"ע)
עונג יו"ט
עזרת יהודה
עזרת ישראל
עזרת נשים (לשו"ע)
עטרת חכמים
עיטור
עין אליעזר
עין יצחק
עמודי אור
עמק הלכה
עמק המלך (על הרמב"ם)
עמק שאלה
ענף עץ אבות (שבמאמר
מרדכי, מינקס)
ענף עץ אבות (שבמקור מים
חיים)

עצי ארזים (לשו"ע)
עצי הלבנון
עצי חיים
ערוך השלחן (לשו"ע)
ערוך לנר
ערך השלחן (לשו"ע)
ערך לחם (לשו"ע)
ערך שי (לשו"ע)

פ

פני האריה התי
פני יהושע (שו"ת)
פני יהושע (על הש"ס)
פני משה (לשו"ע)
פני משה (כנבנשת)

פנים מאירות
פרדס רמונים
פרח מטה אהרן
פרי האדמה (על הרמב"ם)
פרי השדה
פרי חדש (יו"ד)
פרי עץ חיים (ירחון)
פורת יוסף (אלפנדרי)
פתחא זוטא
פתחי שערים

צ

צדקה ומשפט
צור יעקב
ציוני
ציץ אליעזר
צל הכסף
צלוחא דאברהם
צמח השדה
צמח צדק
צמח צדק (מלובאוויטש)
צפנת פענח

ק

קהלת יעקב (לשו"ע)
קהלת יעקב (מקרליו)
קול אליהו
קול אריה
קול מבשר
קונטרס בענין עגונה
(רפפורט)
קונטרס היתר עגונה
(מינצברג)
קונטרס עגונה (לוריא)
קונטרס עגונות למהר"ל
קונטרס שאלה ותשובה
(אברמסקי)
קונטרס תקנת עגונות
(מייזליש)

קרית ארבע
קרית חנה דוד
קרית מלך רב
קרן אורה (יבמות)

ר

ראבי"ה
ראש משביר
רב ברכות
רבינו ירוחם
רוח חיים
רועי ישראל

ש

שאגת אריה (החדשות)
שאגת אריה וקול שחל

שאלת דוד	שערי ציון	שו"ת מהרי"ט	שו"ת רעקא
שאלת יעקב	שערי תורה (ירחון)	שו"ת מהרי"ל דיסקין	שו"ת רשב"א
שארית יהודה	שפת הים	שו"ת מהרי"מ פאדווה	שו"ת רשב"ש
שארית יוסף (רייזין)	שו"ת אדי"כ	שו"ת מהרי"ץ דושינסקיא	ת
שארית יעקב (יוטס)	שו"ת ר' אליהו מזרחי	שו"ת מהר"ם אלאשקר	תבונה (ירחון)
שארית נתן	שו"ת ר' בצלאל אשכנזי	שו"ת מהר"ם אלשיך	תולדות יצחק (ממאהליב)
שב יעקב	שו"ת ר' ברוך אנגיל	שו"ת מהר"ם בן חביב	תומת ישרים
שב שמעתא	שו"ת ר' איי קוק (כת"י)	שו"ת מהר"ם גאלאנטי	תוספות חיים
שבות יעקב	שו"ת הרא"ם (מרגליות)	שו"ת מהר"ם מלובלין	תוספות ירושלים (לשו"ע)
שביתת יוסף	שו"ת הרי"מ (מגור)	שו"ת מהר"ם מינץ (מאובן ישן)	תועפות ראם (אנקווה)
שדה יצחק	שו"ת ר' חיים כהן	שו"ת מהר"ם מרוסנבורג	תועפות ראם (טויבש)
שואל ומשיב	שו"ת ר' משולם איגרא	שו"ת מהר"ם שיק	תורת חיים (למהרש"ש)
שוטריה דיעקב	שו"ת מבי"ט	שו"ת מהר"ש הלוי	תורת חסד (מלובלין)
שיבת ציון	שו"ת מהר"א ששון	שו"ת מהר"ש ענגל	תחיית יעקב
שם אריה	שו"ת מהר"א' (צונץ)	שו"ת מהרש"ם	תירוש ויצהר
שם טוב	שו"ת מהרש"ש	שו"ת מהרש"ם	תל תלפיות (ירחון)
שם משמעון (לר"ש מגשה)	שו"ת מהרי" אסאד	שו"ת מהרש"ם	תעלומת עין
שמן המשחה	שו"ת מהרי" בירב	שו"ת ראנ"ח	תפארת יוסף
שמן הראש	שו"ת מהרי" מברונא	שו"ת רא"ש	תפארת צבי
שמן ששון	שו"ת מהרי" וויל	שו"ת רדב"ז	תרומת הדשן
שמש צדקה	שו"ת מהרי" לבית הלוי	שו"ת רד"ך	תשב"ץ
שער אפרים	שו"ת מהרי" מינץ	שו"ת ריב"ש	תשב"ץ קטן
שער אשר	שו"ת מהרי" קצבי	שו"ת רי"ף	תשובה שלמה
שער המים	שו"ת מהרי"א הלוי	שו"ת רלב"ח	תשובות לשואל
שערי דעה	שו"ת מהרי"א' ענויל	שו"ת רמ"א	תשובות ר' אליעזר
שערי עזרה	שו"ת מהריב"ל	שו"ת רמ"ץ	

לוח ראשי תיבות

שנתוספו בכרך זה

א.	ב.	ע.
אגל"ת. אם נשאת לא תצא.	כנוכ"ה. כאן נמצא וכאן היה.	עק"פ. עקלי ופשוטי.
אג"ת. אם נשאת תצא.		פ.
ח.	ז.	פ"ש. פורטי שנמג.
חר"ת. חומרי חיים.	מ"ב. מורש כתובה.	צ.
ח"מ. חומרי מתים.	מחיש"ד. מחילה של דגים.	צוה"ג. צומת הגידין.
חז"ת. חזקת חי.	ט.	ק.
חז"מ. חומרי חיים ומחיים.	סמ"ת. סמוך מיעוטא לחזקה.	ק' ור' : ק"ר = מנה ומאתים.
		קב"ע. קבלת עדות.